

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1957

A/s J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1958

INDHOLDSFORTEGNELSE

	side
Indledning	7
I. Embedets almindelige forhold	9
A. Personale- og lokaleforhold	9
B. Loven om folketingets ombudsmand	9
C. Inspektionsrejser	16
II. Oversigt over sagstilgangen i 1957	17
A. Statistiske oplysninger	17
B. Henstillinger m. v.	19
C. Kritik	21
D. Undersøgelser for det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, ned- satte tilsyn	22
III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger	23
A. Beretningen for året 1955:	
ad 1. Beskikkelse af tilsynsværger for personer, overfor hvem der er truffet sikkerhedsforanstaltninger i henhold til § 38, stk. 2, i straffeloven af 1866	23
ad 20. Affattelse af vilkårene i separations- og skilsmissebevillinger	23
B. Beretningen for året 1956:	
ad 6. Behandlingen i Direktoratet for Ulykkesforsikringen af en protest mod en af Ulykkesforsikrings-Rådet truffet afgørelse	23
ad 13. Landsskatterettens behandling af en sag vedrørende afskrivning af værdiforringelse af fast ejendom	24
ad 19. Offentliggørelse af forretningsordenen for Arbejdsnævnet	24
ad 39. De motorsagkyndiges udfærdigelse af mangelsattester ved syn af motor- køretøjer	24
ad 43. Uklar affattelse af politirapport vedrørende færdselsuheld	25
ad 49. Adgangen til at fritage en af flere bidragspligtige for at svare bidrag ..	25
ad 63. Handelsministeriets praksis med hensyn til at meddele søofficerer af reserven dispensation ved erhvervelse af søneringsbevis som skibsførere	25
ad 73. Hjemmelen for bestemmelsen om skoleafgift i § 6, stk. 2, i Undervis- ningsministeriets bekendtgørelse af 24. januar 1955	26
ad 76. Revision af lov nr. 245 af 27. maj 1908 om tilsyn med udførsel af kød m. m.	26
ad 77. Anvendelsesområdet for myndighedslovens § 27	26
IV. Sager af almindelig interesse samt sager, der har givet anledning til udtalelser, hen- stillingen m. m.	29
1. Værnetinget ved tiltale i politisag	29
2. En fængselsfanges adgang til at modtage besøg af en privat antaget advokat ..	30
3. <i>Statens Jordlovsudvalgs</i> praksis ved benyttelsen af statens forkøbsret	31

	side
4. <i>Skattedepartementets</i> praksis med hensyn til gebyrbegunstigelse i henhold til byggestøttelovgivningens	35
5. Spørgsmålet om samtykke til sindssygehospitalernes foretagelse af chokbehandling og operative indgreb	39
6. Sagsbehandlingsens varighed i <i>Landskatteretten</i>	57
7. <i>Sundhedsstyrelsens</i> behandling af en klage over røg- og sodulemper	62
8. <i>Habilitetsreglerne</i> for <i>skyldrådsmedlemmer</i>	63
9. Formuleringen af <i>Socialministeriets</i> cirkulære af 11. juni 1954 om hjælp til værnepligtige samt <i>amternes</i> overholdelse af forsorgslovens § 50, stk. 3	65
10. <i>Indenrigsministeriets</i> ordensreglement for civil-arbejdspligtige	68
11. <i>Statsfængslernes</i> kaffeindkøb	73
12. En <i>politimesters</i> udtalelser under verserende straffesag	73
13. <i>Statsbanernes</i> overtagelse af omnibusruter	74
14. <i>Arbejdsdirektørens</i> stilling som formand i Arbejdsnævnet	90
15. Hundeafgift, som skyldtes af en tidligere ejer	93
16. <i>Statens Ligningsdirektorats</i> henlæggelse af en sag uden underretning til vedkommende klager	94
17. Anholdelse foretaget på grundlag af fejlagtig meddelelse fra en polititjenestemand	95
18. <i>2. Hovedrevisorats</i> behandling af en sag vedrørende vejarbejder i Københavns amt	96
19. <i>Politiets</i> praksis med hensyn til udlevering af førerbeviser, der er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed	102
20. <i>Direktoratet for Ulykkesforsikringens</i> behandling af et invaliditetsspørgsmål	106
21. De <i>motorsagkyndiges</i> udfærdigelse af mangelsattester	109
22. Klager over <i>Handelsministeriet</i> og den tidligere direktør for <i>Tilsynet med Handels-skoleundervisningen</i>	109
23. Manglende vejledning under vilkårsforhandling om betydningen af aftale om samkvemsret	118
24. <i>Forsvarsministeriets</i> og <i>Handelsministeriets</i> ekspedition af henvendelse fra erhvervsorganisation	119
25. Bortloddets spil på usolgte numre	121
26. Besættelse af skolelægestilling	123
27. Optagelse af lån hos underordnet medarbejder	126
28. Beskikkelse af tilsynsværger for sindssyge, der er tvangsindlagt før sindssygeloven af 1938	127
29. Generel forhøjelse af et vurderingsråds ansættelser	128
30. Skatteydets lejlighed til at udtale sig overfor et skatteråd	131
31. Specifikation af ekspropriationserstatning	134
32. En <i>dommerfuldmægtigs</i> behandling af fogedsag	135
33. <i>Kammeradvokatens</i> sagsbehandling	136
34. <i>Direktoratet for Ulykkesforsikringens</i> behandling af forespørgsel om dagpenge	137
35. <i>Statens Udvandringskontors</i> behandling af en sag vedrørende stagiare's opsigelse	138
36. En <i>motorsagkyndigs</i> syn af hyrevogn	141
37. <i>Statsradiofoniens</i> honorering af et hørespil	142
38. Affattelse af politirapport	145
39. <i>Nationalbankens</i> praksis med hensyn til godtgørelse for bortkomne eller beskadigede sedler	146
40. <i>Politiets</i> ekspedition af begæring om udpantning for underholdsbidrag	147
41. <i>Anklagemyndighedens</i> stilling til begæring om straffesag i henhold til retsplejelovens § 726, stk. 3, pkt. 2	148
42. Skyldnerens påvisningsret ved udpantning for amtstueskatter	150
43. <i>Monopoltilsynets</i> varsel ved indkaldelse til forhandlinger i henhold til monopollovens § 11	154
44. Fjernelse af fotos m. v. hos politiet efter tiltalefratagelse og frifindelse	157
45. Autorisation af elektroinstallatør	159

	side
46. En <i>fængselsinspektør</i> s behandling af henvendelse om vandforsyning fra fængselet .	161
47. Ekspedition af indstilling om ankeafkald m. v. i straffesag	162
48. Afskedigelse af funktionær på skolehjem	164
49. <i>Politimesters</i> afslag på ansøgning om droskebevilling	169
50. Prøveløsladelse af sikkerhedsforvaringsfanger	170
51. Forelæggelse for sigtede af anmeldelse for færdselsforseelse	172
52. <i>Overøvrighedens</i> pligt til under vilkårsforhandling at vejlede parterne om betydningen af aftaler om underholdsbidrag til børnene	174
53. Varigheden af en sags behandling i <i>Socialministeriet</i>	175
54. Adgang til gudstjeneste for patienter i fængsels sygeafdeling	176
55. Antallet af lægestillinger ved psykopatforvaringsanstalten i Horsens	177
56. Ekspedition af sag i <i>skatteråd</i>	178
57. <i>Landsskatterettens</i> pligt til at give underretning om, at sag er stillet i bero	179
58. Husejeres adgang til at opnå fritagelse for grundstigningsskyld	180
59. Behandling af sag i <i>skatteråd</i>	183
60. Henstilling til <i>Invalideforsikringsretten</i> vedrørende tiden, der medgår til afgivelse af lægeerklæringer	184
61. Underskrifters læselighed	186
62. Skabseftersyn hos civil-arbejdspligtige i <i>Oksbøl-lejren</i>	186
63. Optagelse af rapport forud for meddelelse af påbud i h. t. politivedtægten for København	188
64. Varigheden af en sags behandling i <i>Landsskatteretten</i>	188
65. <i>Politiets</i> pligt til at underrette en på sindssygehospital tvangsindlagt persons logi om indlæggelsen	190
66. Et <i>skyldråds</i> misvisende erklæring	191
67. <i>Direktoratet for Ulykkesforsikringens</i> pligt til at give underretning om, at afgørelse vil blive truffet	193
68. <i>Kammeradvokatens</i> pligt til at indrømme tilskadekommen værnepligtigs advokat aktindsigt	194
69. Anvendelse af håndjern overfor visse arresteranter	195
70. <i>Politistationers</i> fremsendelse af haste-sager til politikontoret	196
71. Psykopatforvarets afsendelse af lykønskningstelegram	197
72. Besættelse af tjenestemandstillinger uden opslag	198
73. Henstilling til <i>finansministeren</i> om åjourføring af arveafgiftsloven på visse punkter . .	199
74. Udlevering af reglement til sikkerhedsforvaringsfanger	200
75. Formuleringen af militær forholdsattest	201
76. <i>Søartilleriets</i> pligt til at overholde pålæg om løntilbageholdelse	203
77. <i>Sundhedsstyrelsens</i> pligt til at give underretning om klagesags stilling	205
78. Skriftlig tilsigelse ved optagelse af politirapport i bidragssag	206
79. En <i>rektors</i> behandling af sag vedrørende elevfond	207
80. Førerbevis til erhvervsmæssig personbefordring	209
81. Gebyr for navnebevillinger	210
82. Vejledning med hensyn til de nye regler om prøveløsladelse	211
83. Protest mod beskikkelse af ledende landinspektør ved omtaksationsforretning . . .	212
84. Fejlekspedition i <i>Statens Ligningsdirektorat</i>	213
85. En <i>politimesters</i> forelæggelse af straffesag for statsadvokaten	214
86. Spørgsmål om stormskadeerstatning til landvindingslag	215
87. <i>Politiets</i> pligt til at give underretning om inddrivelsessags stilling	219
88. Varigheden af behandling af straffesag	220
89. Udgiftsoverskridelse ved istandsættelse af præstegård	221
90. <i>Politiets</i> pligt til at tilbagesende bilag efter anmodning herom	228
91. <i>Landbrugsministeriets</i> pligt til at gøre en tjenestemand bekendt med indberetning om tjenesteforseelse	229

	side
92. Begrænsning i adgangen til opsamling af ral ved etablering af militært øvelsesområde	230
93. <i>Statens Jordlovsudvalgs</i> behandling af udstykningssag	231
94. <i>Ministeriet for offentlige Arbejders</i> pligt til at give underretning om sags stilling	233
95. Indstilling af fanger til svendeprøve	233
96. Varigheden af behandling af sag i <i>Forsvarsministeriet</i>	234
97. <i>Ligningsmyndighedernes</i> adgang til at foreslå skønsmæssig forhøjelse af skatteansættelser, der er påklaget til Landsskatteretten	240
98. Henstillet til <i>rigsadvokaten</i> at indskærpe en række formforskrifter vedrørende ransagning	243
99. Tilkaldelse af vidner ved ransagning	255
100. Tilbagebetaling af erlagte kirkelige afgifter	256
Sagregister til folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955—57	259

Til Folketinget.

I medfør af § 10 i lov nr. 203 af 11. juni 1954 om folketingets ombudsmand og § 13 i instruks nr. 109 af 22. marts 1956 afgiver jeg hermed beretning for året 1957.

Afsnit I (s. 9) omtaler embedets almindelige forhold, og i afsnit II (s. 17) findes statistiske oplysninger m. v. vedrørende de i 1957 indkomne sager. Afsnit III (s. 23) indeholder supplerende oplysninger vedrørende 12 sager, som er omtalt i beretningerne for 1955 og 1956. I afsnit IV (s. 29) redegøres der for 19 i 1955 og 1956 indkomne sager, som først er afsluttet efter 1. august 1957. Endvidere redegøres der for 81 af de i 1957 indkomne sager, som var afsluttet inden 1. august 1958.

København, i september 1958.

STEPHAN HURWITZ

102

103

104

105

I. Embedets almindelige forhold.

A. Personale- og lokaleforhold.

Antallet af medarbejdere er ikke blevet ændret i 1957.

Den 28. juni 1957 tiltrådte Folketingets Udvalg for Forretningsordenen, at embedet fra den 1. maj 1957 blev normeret med en tjenestemandstilling som fuldmægtig og fra den 1. juli 1957 med 2 tjenestemandstillinger som sekretærer.

I disse stillinger ansatte jeg fra de nævnte datoer at regne fuldmægtig Torben Svénné Schmidt og sekretærene Preben Kiørboe og Sverre Mondrup.

Den 14. februar 1958 har Udvalget for Forretningsordenen yderligere tiltrådt, at antallet af tjenestemandstillinger som sekretærer blev forøget med 1 fra 1. november 1957 at regne, og i denne stilling har jeg ansat sekretær Karl M. Kragemose.

Den 21. februar 1957 anmodede jeg Folketingets Præsidium om, at der blev stillet yderligere kontorlokaler til rådighed, og den 3. juli 1957 meddelte præsidiet, at det tidligere af 1ste næstformand benyttede lokale med tilstødende gang kunne overlades til embedet. Der blev herefter indrettet 2 nye kontorlokaler, som blev taget i brug i begyndelsen af 1958.

B. Loven om folketingets ombudsmand.

Den 21. februar 1958 anmodede Justitsministeriet mig om en udtalelse vedrørende en erklæring af 3. februar 1958 fra Indenrigsministeriet og en fælleserklæring af 30. januar 1958 fra Den danske Købstadforening, Amtrådsforeningen i Danmark, De samvirkende Sognerådsforeninger i Danmark og Foreningen »Bymæssige Kommuner« vedrørende spørgsmålet om en ændring af ombudsmandsloven, således at ombudsmanden får indseende med den kommunale forvaltning (jfr. beretningen for året 1956, s. 9-10).

Fælleserklæringen er sålydende:

»I skrivelse af 3. august 1957 (k. k. j. nr. 1520/57) har indenrigsministeriet udbedt sig en udtalelse fra de kommunale organisationer angående det af folketingets ombudsmand i skrivelse af 15. november 1956 over for justitsministeriet rejste spørgsmål om, hvorvidt lov nr. 203 af 11. juni 1954 om folketingets ombudsmand bør søges ændret således, at ombudsmanden får indseende med den kommunale forvaltning.

I et foredrag i en kommunal forsamling i efteråret har folketingets ombudsmand nærmere præciseret sit eget standpunkt derhen, at det må anses for ønskeligt, at den kommunale forvaltning ved en revision af ombudsmandsloven inddrages under tilsyn af folketingets ombudsmand. Ombudsmanden tilkendegav herved som sin opfattelse, at selvom det ikke skønnedes nødvendigt at opstille nogen særlig begrænsning i så henseende, ville det dog måske være forsvarligt fra tilsynet at undtage kommunalbestyrelsernes virksomhed som besluttede organer. Endvidere måtte det præciseres, at klage til ombudsmanden i kommunale anliggender som regel først skulle kunne optages til behandling, efter at sagen havde været forelagt for en ordinær kommunal eller statslig rekursmyndighed. Endelig skulle det i ombudsmandens instruks betones, at tilsynet med de kommunale myndigheder skal udøves under iagttagelse af de særlige vilkår, hvorunder den kommunale administration virker, og at der ikke bør ske underkendelse af et af den kommunale myndighed udøvet skøn inden for rammerne af, hvad der kan være sagligt forsvarligt.

I denne anledning skal man, efter at spørgsmålet har været gjort til genstand for drøftelse mellem de kommunale organisationer, herved fremføre følgende betragtninger:

1) Under overvejelserne ved ombudsmandsinstitutionens tilblivelse var det ikke

tanken, at folketingets ombudsmand skulle have tilsyn med kommunerne. Ved udarbejdelsen og behandlingen i sin tid af bestemmelsen i grundlovens § 55, hvorefter ombudsmanden skal have indseende med statens forvaltning, var det en given forudsætning, at kommunernes forvaltning skulle falde uden for hans embedsomsråde, og den samme forudsætning gjaldt ved udarbejdelsen af forslaget til ombudsmandsloven. Den ganske specielle bestemmelse i forslaget § 5, stk. 2, vedrørende klager over frihedsberøvelse, der også angik kommunale myndigheder, tog alene sigte på gennemførelse af grundlovens § 71, stk. 7, vedrørende det særligt anordnede tilsyn fra folketinget med personer under frihedsberøvelse, og denne bestemmelse udgik under behandlingen i folketinget under henvisning til den forventede særlige lovgivning om dette spørgsmål.

Det skal ikke bestrides, at grundlovens § 82, der forudsætter, at det kommunale selvstyre er undergivet statens tilsyn, rummer vide muligheder for at indføre bestemmelser om statsmyndighedernes indseende med den kommunale forvaltning, men det forekommer ikke utvivlsomt rigtigt at ville benytte denne bestemmelse som hjemmel for at indføre et ombudsmandstilsyn med kommunerne. Grundlovens ord om kommunalt selvstyre »under statens tilsyn« leder tanken i retning af tilsyn fra regeringens side og ikke i retning af et tilsyn fra folketinget ved dets ombudsmand. Et ombudsmandstilsyn med kommunerne vil i forhold til de her i landet hidtil kendte former for tilsyn med kommunerne fremtræde som en principiel nydannelse, som naturligt burde være nævnt i grundloven i forbindelse med indførelse af ombudsmandsinstitutionen i statsforvaltningen; mangelen af en sådan særlig omtale leder snarest til den modsætningslutning fra grundlovens § 55, at ombudsmanden ikke kan befatte sig med kommunernes forvaltning.

2) Imidlertid gør ombudsmanden gældende, at der er et meget kraftigt, reelt behov for gennemførelse af en sådan kontrol, og han henviser i denne forbindelse dels til de henvendelser, han har fået fra enkeltpersoner rundt om i landet, dels til pressens holdning, ligesom han peger på den i Sverige og Finland stedfundne udvikling.

Herom bemærkes følgende:

Forsåvidt der til støtte for indførelse af en ombudsmandskontrol med danske kommuner henvises til forholdene i udlandet, bør man have i erindring, at en ombudsmandsinstitution uden for Danmark overhovedet kun kendes i Sverige samt Finland, der i mangt og meget har opbygget sit administrative system efter svensk forbillede. Men selv i Sverige har man ikke dristet sig til at tage skridtet fuldt ud, idet man ved den netop stedfundne udvidelse fra statstjenesten til kommunerne af den mere end århundredgamle ombudsmandstilsynsordning ikke har udstrakt tilsynet til at omfatte kommunalbestyrelsesmedlemmerne i deres egenskab af besluttede. At man har haft betænkeligheder selv ved en sådan begrænset overførelse af ombudsmandskontrollen på det kommunale område, finder tydeligt udtryk deri, at det pålægges ombudsmanden at vise varsomhed og tage særlige hensyn til det kommunale styres særegenheder, således at han i modsætning til, hvad der gælder på det statslige område, stilles meget frit med hensyn til, hvilke kommunale spørgsmål han overhovedet vil tage sig af. Betænkelighederne er også kommet til orde fra kommunal side, idet de svenske kommunale organisationer har gjort gældende, at der ikke i Sverige var noget behov for udvidelse af ombudsmandsinstitutionen til det kommunale område.

De danske kommunale organisationer må ligeledes for deres vedkommende nære betænkeligheder ved på indeværende tidspunkt at udvide folketingets ombudsmands funktionsområde til det kommunale felt og finder ikke, at de argumenter, der er anført for en sådan reform, er tungtvejende. Forsåvidt ombudsmanden peger på, at 171 klager i henvendelser til ham har klaget over kommunale anliggender, finder man det ikke uberettiget at gøre gældende, at i hvert fald kun en nøjere undersøgelse af, hvem der har klaget, hvad der er klaget over, samt i hvilket omfang de normale rekursmuligheder har været udnyttet, vil kunne give et fingerpeg om, hvorvidt det foreliggende lader formode, at der er så stort et reelt behov for reformen, at den bør virkeliggøres; det bør heller ikke overses, at et meget stort antal af de til ombudsmanden indgående klager som bekendt er ubegrundede.

Efter de kommunale organisationers opfattelse er det kommunale styre i forvejen under tilstrækkelig kontrol.

I kommunalforvaltningen påhviler ansvaret for forvaltningens rigtighed – også i forhold til den enkelte borger – efter gældende dansk kommunallovgivning altid de af den lokale befolkning valgte tillidsmænd, der ved valgperiodens udløb må have deres mandat bekræftet af vælgerne. Allerede heri ligger en betydningsfuld, generel garanti for, at den kommunale administration røgtes på forsvarlig måde.

Dernæst er det kommunale styre idag på alle væsentlige områder under kritik fra statsmyndigheder, fra kommunernes egne organer og fra kommunernes beboere. De danske kommuner står under almindeligt tilsyn af indenrigsministeriet, for sognekommunernes vedkommende i første instans af amtsrådet, jfr. købstadkommunallovens § 30 og landkommunallovens §§ 31 og 32. Derudover føres der af de enkelte fagministerier på deres respektive områder i udstrakt grad tilsyn med den kommunale forvaltning, enten derved at myndighederne selv griber ind i de enkelte sager, eller derved at sager tages op til behandling efter klage. Man fremhæver, at medens en ombudsmand kun kan påtale fejl og forsømmelser, men ikke kan træffe en ny afgørelse, har klageinstanserne i regelen også myndighed til at træffe en ny afgørelse.

Yderligere er det kommunale styre i særlig grad under offentlighedens indseende. Praktisk talt alle større og mange mindre sager kommer offentligt frem i kommunalbestyrelsen, og den interesserede offentlighed vil derhos i vidt omfang gennem pressen og på anden måde være orienteret om kommunale forhold. Kommunens beboere vil gennem kontakt med kommunalbestyrelsesmedlemmer eller gennem pressen have nem adgang til at øve kritik over for den kommunale administration såvel i sager af almindelig karakter som i konkrete sager.

Endelig må det nævnes, at ombudsmanden allerede efter de gældende bestemmelser i vidt omfang rent faktisk har indseende med, at kommunale opgaver røgtes forsvarligt, nemlig gennem behandlingen af sager, hvori statsmyndigheder optræder som tilsynsførende eller som klageinstans i forhold til kommunale myndigheder. Ombudsman-

den anfører ganske vist i sin fornævnte skrivelse, at det i nogle tilfælde har vist sig utilfredsstillende, at han kun har kunnet tage stilling til den overordnede statsmyndigheds afgørelse, men ikke til den kommunale myndigheds afgørelse eller behandling af sagen. Hertil bemærkes imidlertid, at ombudsmanden, selvom han formelt mangler hjemmel til en egentlig indskriden over for de kommunale myndigheder, dog i regelen gennem sin redegørelse for en sags forløb vil kunne vise sit syn på de kommunale leds optræden og derved i realiteten tage stilling til disse myndigheders behandling af sagen. Man fremhæver, at ombudsmanden allerede efter de gældende bestemmelser har adgang til af egen drift at optage sager, hvori statsmyndigheder har taget stilling til kommunale afgørelser, ligesom ombudsmanden, når han modtager klager i kommunale spørgsmål, kan henvise klageren til at benytte den sædvanlige klagevej og derefter, når klagen samt dens afgørelse foreligger, selv kan tage sig af sagen, hvis han skønner det fornødent.

I sit fornævnte foredrag omtalte folketingets ombudsmand indenrigsministeriets virksomhed som tilsynsførende og responderende og nævnte en udtalelse herom i professor Ernst Andersens doktordisputats, hvori det hedder, at det må siges at være i nøje overensstemmelse med de bedste sider af den danske folkekarakter, når indenrigsministeriet og amtsrådene stedse har anset det som en hovedopgave at yde kommunalbestyrelserne vejledning i forvaltningen. Ombudsmanden udtalte i tilknytning hertil, at et ombudsmandstilsyn med kommunerne således ikke vil betyde et brud med en hidtil fulgt linie, men vil kunne føje sig harmonisk til en allerede gældende ordening. Dette ræsonnements rigtighed kan de kommunale organisationer på ingen måde anerkende. De kommunale tilsynsmyndigheds virkeform har gennem tiderne været tilrettelagt med henblik på i videst muligt omfang at gøre førelsen af klagesager unødvendig, idet man gennem den responderende virksomhed søger at bidrage til, at kommunerne træffer fornuftige og rigtige afgørelser, og iøvrigt, hvis man under sagernes behandling bliver opmærksom på fejl eller urimeligheder, søger dem afhjulpel eller afbødet i mindelighed. Ombudsmandens virksomhed forudsætter derimod en klageprocedure. Selvom man

med ombudsmanden må være enig i, at det, hvis der indførtes ombudsmandstilsyn med kommunerne, ville være nødvendigt, at eventuelle klagere måtte henvises til først at gå den normale klagevej, inden de gik til ombudsmanden, finder man anledning til stærkt at understrege, at lovgivningsmagten ved på denne måde at pege på og akcentuere betydningen af at følge de formelle klageveje vil give udviklingen et skub i retning af en klagementalitet, der – medens den i Sverige er tilvant – i Danmark måtte føles som noget uønsket. Medens det således i Sverige anses for en selvfølge, at enhver, der ikke er tilfreds med en administrativ afgørelse, må klage, og det anses for helt i sin orden, at den, der ikke klager, mister sin ret, vil i Danmark den besindige og forstandige borger lægge en ikke ringe vægt på at undgå at sætte sagen på spidsen gennem en formel klage. Mod en udvikling, der fører bort fra denne grundindstilling, mener man at burde advare.

3) Forslaget om en udvidelse af ombudsmandens tilsyn til kommunerne motiveres undertiden med, at mange opgaver, der varetages af kommunerne, i virkeligheden er statslige, og at det derfor er inkonsekvent, at disse sagområder er unddraget ombudsmandens tilsyn. Som det imidlertid også er fremhævet af ombudsmanden selv, er det dog uklart, hvad der er egentlige statsopgaver. Man fremhæver imidlertid, at i sager, der efter almindelig opfattelse betragtes som statslige, vil der i regelen være adgang til påklage til statsmyndighederne, og i så fald er der sørget for fornøden kontrol. Hertil kan føjes, at statsopgaver, der er henlagt til kommunale organer, derigennem jo netop i højere grad vil være under offentlighedens indseende, end hvis de blev administreret af et statsorgan uden deltagelse af valgte repræsentanter. At grænsen mellem de statslige og det kommunale forvaltningsområde og dermed afgrænsningen af ombudsmandens nuværende kompetenceområde, hvad enten man lægger sagens reale indhold til grund eller sonderer efter, hvilke myndigheder der har behandlet den, ikke er skarp, kan ikke motivere, at ombudsmandskontrollen gøres altomfattende.

4) For den kommunale administration vil en ombudsmandskontrol efter organisationernes opfattelse ikke kunne undgå at medføre

en betydelig arbejdsmæssig belastning. Ombudsmanden har ganske vist givet udtryk for, at han ikke mener, at han vil komme til at ulejlige kommunerne med tidsrøvende ekspeditioner af betydning. Han udtaler herved, at der naturligvis vil komme en del sager, som han vil spørge om og få en forklaring på; det vil da – mener han – meget hurtigt vise sig, om der er noget at gøre i sagen. Denne bedømmelse kan set fra kommunernes synspunkt ikke tiltrædes. En offentlig myndighed, som får en klage til høring fra ombudsmanden, vil vel næsten uvægerligt straks underkaste den en så indgående behandling og belysning som overhovedet praktisk muligt og ikke indskrænke sig til i første omgang at give ombudsmanden en kortfattet besked, hvorved f. eks. klagens rettiggelse summarisk afvises. Men er udarbejdelsen af sådanne redegørelser vanskelig og i højeste grad tids- og arbejdskrævende, f. eks. for centraladministrationens embedsmænd, må det være indlysende, at den også i høj grad vil kunne komme til at bebyrde kommunernes folk. Særlig de mindre kommuner, som slet ikke eller kun i begrænset udstrækning råder over uddannet, lønnet medhjælp, og som hverken kan eller bør være indstillet på udarbejdelse af større skriftlige udfærdigelser af den art, der her er tale om, vil blive meget vanskeligt stillede.

Selvom det foreskrives, at der ikke klages til ombudsmanden, før den normale klagevej har været forsøgt, vil det derhos vanskeligt kunne undgås, at kommunerne i et vist omfang får sager til erklæring fra ombudsmanden, hvori denne betingelse af en eller anden grund ikke er opfyldt. Herigennem vil arbejdsbyrden yderligere blive forøget.

5) Ombudsmanden har endelig i sit foredrag rejst spørgsmålet, om det ville være anbefalelsesværdigt ikke at gennemføre en fuldstændig ombudsmandskontrol med kommunerne, men – som i Sverige – en delvis kontrol.

Som sondringer, der i så henseende kunne komme i betragtning, nævner ombudsmanden a) sondringen mellem kommunale og statslige opgaver inden for kommunalforvaltningen, b) den svenske sondring mellem kommunal egenforvaltning af privatretlig karakter og selvforvaltning af offentligretlig karakter, c) en sondring efter om kommunen ved udøvelsen af sin offentlige myndighed

direkte griber ind i borgernes personlige eller formuesfære eller ikke, og endelig d) en son- dring efter om der foreligger strafansvar. Ombudsmanden fremhæver selv de store vanskeligheder, der vil være forbundet med at praktisere sondringer af denne art, og de kommunale organisationer må i det store og hele være enige i disse betragtninger.

Særlig finder man imidlertid anledning til stærkt at fremhæve, at man ikke her i lan- det på samme måde som i Sverige kan drage et skarpt skel imellem, hvorvidt de folke- valgte, kommunale tilsynsmænd optræder som medlemmer af den besluttede forsam- ling eller som medlemmer af administrative og forvaltende organer, således at de i først- nævnte relation skulle kunne holdes udenfor ombudsmandsområdet, men i sidstnævnte inddrages. I Sverige er den besluttede be- føjelse henlagt til stadsfuldmægtige (kommun- nalfullmægtige), ret talstærke forsamlinger, der kun mødes med forholdsvis lange mel- lemrum, medens den udøvende beføjelse er henlagt til kommunalnämnd og andre mere snævert sammensatte organer. Denne son- dring er helt ukendt her i landet, og man ser ikke, at der er mulighed for at basere en delvis inddragelse af de danske kommuner under ombudsmandstilsyn herpå.

Man finder endvidere anledning til at pege på de kommunale tjenestemænds og funktionærers specielle stilling. Medens det inden for statsforvaltningen formelt er ved- kommende minister, der er ansvarlig, er det i kommunerne de valgte organer, der har den udøvende magt, og de kommunale funk- tionærers ansvar er på grund af den nære tilknytning til disse organer rent faktisk et ganske andet end statstjenestemændenes. Ikke blot i kommuner med en lille funk- tionærstab, men også i de større kommuner er funktionæren i udpræget grad de valgte til- lidsmænds praktiske hjælpere, der virker i nøje samarbejde og nøje forståelse med kom- munalbestyrelsen og dennes udvalg og har til opgave at udføre de valgte tillidsmænds beslutninger og i det hele at administrere i overensstemmelse med de valgte forsamlin- gers detaljerede anvisninger og i nær føling med disse. At gøre et selvstændigt ansvar gældende imod funktionæren vil der derfor inden for det kommunale område kun i stærkt begrænset omfang være egentlig men- ning i, og en begrænsning af tilsynet til alene

at omfatte funktionærerne ville dermed være en overordentlig upraktisk løsning. Det bør måske også tilføjes, at den omstændighed, at en kommunal funktionær, uanset om han samvittighedsfuldt har truffet en afgørelse under hensyntagen til de valgte tillidsmænds intentioner, kunne blive genstand for om- budsmandens kritik, måtte kunne medføre en tendens til, at funktionærerne i videre omfang end ellers naturligt udskød sager til behandling i kommunalbestyrelse eller ud- valg m. m.; noget sådant ville selvsagt inde- bære en uheldig forsinkelse af den kommu- nale administration.

6) De kommunale organisationer må med ombudsmanden være enige i, at der under ingen omstændigheder bør være en særlig kommunal ombudsmand. Imidlertid er om- budsmanden i sit foredrag selv inde på, at der efter hans mening i hvert fald ville være en vis mening i at begrænse udvidelsen af ombudsmandskontrollens område, således at kun en del af den kommunale forvaltning inddrages – en begrænsning som det dog er- kendes at ville være meget vanskeligt at gen- nemføre –, og samtidig giver ombudsmanden udtryk for, at han nærer ængstelse for, at sys- temet skal blive sprængt på grund af den arbejdsforøgelse, det vil medføre for ombuds- mandsinstitutionen, omend han håber, at ombudsmanden med en vis mindre perso- naleforøgelse vil kunne overkomme opgaven. Under visse omstændigheder må de kommu- nale organisationer nære frygt for, at spørgs- målet om en selvstændig kommunal ombuds- mand på et eller andet tidspunkt vil dukke op som en praktisk, arbejdsmæssig nødven- dighed, så meget mere som der i grundloven er udtrykkelig hjemmel for, at folketinget udpeger to ombudsmænd. Muligheden af en sådan udvikling må mane til tilbageholden- hed med hensyn til en udvidelse af ombuds- mandens område.

De kommunale organisationer finder alt taget i betragtning, at argumenterne mod indførelsen af en ombudsmandskontrol med kommunerne er så tungtvejende, at de må nære betænkelighed herved, selvom tilsynet udøves og begrænses som af ombudsmanden foreslået, og man henstiller, at overvejelserne vedrørende den foreslåede reform i hvert fald foreløbig stilles i bero i nogle år.«

I skrivelsen af 3. februar 1958 henviste Indenrigsministeriet til de i erklæringen anførte synspunkter og udtalte, at man kunne tilslutte sig organisationernes henstilling om, at spørgsmålet blev stillet i bero i nogle år, indtil der er tilvejebragt et bredere erfaringsgrundlag til bedømmelse af behovet for en udvidelse af ombudsmandens kompetence til også at omfatte den kommunale forvaltning. Herved vil det ifølge ministeriet også være muligt under overvejelserne at inddrage de erfaringer, man måtte høste i Sverige efter den stedfundne udvidelse af den svenske ombudsmands kompetence i forhold til den kommunale forvaltning.

Den 6. marts 1958 svarede jeg Justitsministeriet idet jeg bl. a. udtalte:

»I skrivelse af 15. november 1956*), hvormed jeg besvarede Justitsministeriets forespørgsel i anledning af ombudsmandslovens forelæggelse for Folketinget i folketingsåret 1956/57, nævnedes jeg spørgsmålet om en udvidelse af ombudsmandens virksomhedsområde til at omfatte kommunale myndigheder og udtalte, at jeg måtte anse det for ønskeligt, at i hvert fald dele af den kommunale forvaltning inddrages under ombudsmandens tilsyn. De af de kommunale organisationer i skrivelsen af 30. januar 1958 fremdragne synspunkter har ikke kunnet ændre denne min opfattelse.

I skrivelsen af 15. november 1956 anførte jeg endvidere, at det ville være for tidligt at fremsætte forslag om at udvide ombudsmandens kompetence. Da der ved behandlingen af de indkommende sager stadig indvindes erfaring med hensyn til kompetence-spørgsmålet, og da såvel de kommunale organisationer som Indenrigsministeriet har henstillet, at spørgsmålet om inddragelse af den kommunale forvaltning under ombudsmandens tilsyn stilles i bero, skal jeg ikke direkte fraråde, at sagen ved den nu forestående lovrevision udsættes i kortere tid.

Herefter mener jeg ikke på nærværende tidspunkt at måtte tage stilling i enkeltheder til de kommunale myndigheders skrivelse af 30. januar 1958. — Der henvises i denne til et foredrag, jeg har holdt den 30. november 1957 i De samvirkende danske Sogneråds-

foreninger. Dette foredrag vil snart foreligge i offentlig tilgængelig form**)

Udover at henvise til det i foredraget anførte skal jeg her kun fremsætte enkelte generelle synspunkter i anledning af det i de kommunale organisationers skrivelse anførte:

1) Jeg må anse det for utvivlsomt, at den gældende grundlov ikke er til hinder for, at der ved lov sker en udvidelse af ombudsmandens kompetence til at omfatte de kommunale myndigheder.

2) Der er efter min mening ingen tvivl om, at der foreligger et reelt praktisk behov for, at der gives borgerne adgang til at indbringe klager over den kommunale forvaltning til ombudsmanden. Der er ingen grund til at tro, at dette behov gennemgående er mindre stærkt end det, der gør sig gældende ved klageadgangen med hensyn til statsmyndigheder. Mit indtryk i så henseende er blevet bestyrket gennem talrige møder om ombudsmandsinstitutionen landet over, og trods ofte fremsatte oplysninger fra min side om, at der efter den gældende ordning ikke kan klages i kommunale anliggender, indkommer der stadig sådanne klager. Det samlede tal af klager over rent kommunale forhold var pr. 6. december 1957 186; hertil kommer de mange sager, der omfatter klagemål over såvel statslige som kommunale myndigheder, og i hvilke det viser sig særlig uheldigt, at en kritik fra ombudsmandens side kun kan omfatte den overordnede statslige myndigheds afgørelse, skønt sagen indbyder til en prøvelse særlig af den administrative behandling i de foregående kommunale instanser. Jeg er rede til efter anmodning at give nærmere oplysninger med hensyn til arten af de her omtalte klager.

3) En henvisning til, at der allerede findes klage-muligheder ved henvendelse til amt, ministerium eller andre ordinære klageinstanser, og at der derfor ikke skulle være brug for en ombudsmandskontrol, ville med samme ret kunne anføres med hensyn til ombudsmandsinstitutionen i forhold til statslige organer. Der tages ved en sådan henvisning ikke fornødent hensyn til selve ideen i ombudsmandsinstitutionen, hvorefter dennes værdi ligger i dens uafhængighed af hele den offentlige administration og den deraf

*) se beretningen for året 1956, s. 9-10.

**) se nu Festskrift til professor dr. juris Poul Andersen (1958), s. 198-214.

følgende tillid i befolkningen til dens absolutte uvildighed.

4) Selvom forholdene i Sverige og Finland ikke uden videre kan sammenstilles med forholdene i Danmark, så det dog veje tungt som en erfaringsmæssig kendsgerning, at disse lande har anset det for påkrævet at indbringe kommunalforvaltningen helt eller delvis under ombudsmandens tilsyn.

5) De kommunale organisationer, der har udtalt sig imod ombudsmandstilsyn for kommunerne, lægger formentlig ikke tilstrækkelig vægt på de begrænsninger og forbehold, der fra min side er fremsat med hensyn til tankens gennemførelse i praksis. Jeg skal i så henseende særlig fremhæve, at der ved en gennemførelse af den principielt rigtige ordning kan gøres undtagelser for visse dele af den kommunale forvaltning. Ved en kommende lovrevision, hvorved ombudsmandstilsynet udstrækkes til kommunerne, bør det udtrykkelig fastslås, at tilsynet med disse må udøves under iagttagelse af de særlige vilkår, hvorunder den kommunale administration virker, og at der ikke kan ske underkendelse af et af den kommunale myndighed udøvet skøn, når der er handlet indenfor rammerne af, hvad der kan være sagligt forsvarligt. Jeg henviser herved til de i § 9 i den svenske rigsdagsinstruktion nr. 165 af 24. maj 1957 for Riksdagens ombudsmän givne retningslinier for tilsynet med de svenske kommunale myndigheder m. v. – Det vil endvidere være naturligt at begrænse ombudsmandens kompetence således, at han i almindelighed først vil kunne optage en klage over kommunale myndigheder til undersøgelse, når sagen har været indbragt for de sædvanlige kommunale eller statslige rekursmyndigheder.

I min nævnte tidligere skrivelse af 15. november 1956 til Justitsministeriet beskæftigede jeg mig også med ombudsmandens tilsyn med dommerfuldmægtige. I tilslutning til det i denne skrivelse anførte skal jeg oplyse, at Den særlige Klageret den 18. december 1956 har meddelt mig, at den anså sig for kompetent i henhold til retsplejelovens § 49, stk. 1, til at tage en klage over en dommerfuldmægtigs optræden i fogedretten under påkendelse. Jeg henviser til min beretning for 1956, s. 155, hvor sagen er omtalt.

Det skal tilføjes, at jeg efter de nu ind-

vundne erfaringer er mest stemt for helt at undtage dommerfuldmægtige fra ombudsmandens tilsyn, idet den naturlige ordning snarest må være den, at domsmagten i det hele undergives domstolens og Justitsministeriets egen kontrol.

Den forestående revision af loven giver mig endelig anledning til at fremkomme med et forslag vedrørende embedets organisation.

Ombudsmandsloven indeholder ikke nogen bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes i tilfælde af, at ombudsmanden på grund af sygdom, bortrejse o. l. midlertidig er forhindret i at varetage sit embede, ligesom der mangler bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes, dersom ombudsmanden må anse sig for inhabil ved behandlingen af en konkret sag. Af hensyn til at embedets forretninger kan videreføres uhindret i sådanne tilfælde, anser jeg det for meget ønskeligt, at der tilvejebringes hjemmel for, at ombudsmandens funktioner under hans midlertidige forfald kan udøves af embedets kontorchef.

Jeg skal derfor henstille, at ministeriet stiller forslag om, at der som nyt stk. 2 til ombudsmandslovens § 13 optages følgende bestemmelse:

»Dersom ombudsmanden på grund af sygdom eller bortrejse, eller fordi han skønner sig inhabil i behandlingen af en bestemt sag, er ude af stand til at udøve sit hverv, kan han bestemme, at embedets kontorchef midlertidigt helt eller delvis skal udøve hans funktioner i henhold til nærværende lov. Ombudsmanden skal straks give Folketinget underretning om sine beslutninger i henhold til foranstående.«

Den 11. marts 1958 fremsatte justitsministeren i Folketinget forslag om at udskyde revisionen af ombudsmandsloven til folketingsåret 1958/59 (FT 1957/58, sp. 3008, og till. A., sp. 1481). Samtidig oplyste justitsministeren, at ministeriet havde modtaget min ovennævnte udtalelse, og at spørgsmålet om udvidelsen af ombudsmandens kompetence til også at omfatte den kommunale forvaltning ville blive overvejet i Justitsministeriet og i regeringen.

Det af justitsministeren fremsatte forslag blev vedtaget og bekendtgjort som lov nr. 126 af 10. maj 1958 om ændringer i lov om folketingets ombudsmand.

C. Inspektionsrejser.

I året 1957 har jeg i modsætning til 1955 og 1956 kunnet afse tid til at foretage inspektionsrejser og har i årets løb tildels i forbindelse med verserende sager besøgt en række institutioner.

I tilknytning til bl. a. den i afsnit IV under nr. 10, s. (68) omtalte sag besøgte jeg i dagene 21. og 22. maj Indenrigsministeriets lejre for civil-arbejdspligtige i Oksbøl og Kompedal og den 5. september lejren i Gribskov.

Jeg har dernæst aflagt besøg i statsfængslerne i Horsens (23. maj), Nyborg (24. maj), Horserød (5. september) og Vridsløselille (3. december og 16. december) samt Psykopatanstalterne i Herstedvester (4. december) og Sikringsanstalten i Nykøbing S. (24. september). Under besøgene i disse in-

stitutioner havde såvel de indsatte som funktionærerne lejlighed til at tale med mig. Ønske herom var fremsat af 127 fanger og forvarede samt 4 funktionærer. På grundlag af de førte samtaler har jeg foretaget undersøgelse af en række spørgsmål. 4 af de rejste sager er omtalt i afsnit IV under numrene 11, s. (73), 80, s. (209), 82, s. (211) og 95, s. (233).

Besøget i statsfængslet i Horserød gav mig anledning til den 20. september 1957 at henstille til Justitsministeriet at overveje, om visse bygningsmangler kunne afhjælpes indenfor en kortere tid.

Justitsministeriet meddelte den 9. november 1957, at man straks havde afhjulpet nogle mindre mangler, og at man for tiden førte forhandlinger om en hoveddistandsættelse.

II. Oversigt over sagstilgangen i 1957.

A. Statistiske oplysninger.

I 1957 er der ialt indkommet 1029 sager. Sagstilgangen fordeler sig således på de enkelte måneder i 1957 og 1956:

	1957	1956
Januar	74	81
Februar	75	56
Marts	98	65
April	72	93
Maj	125	71
Juni	78	68
Juli	85	59
August	58	71
September	64	52
Oktober	103	108
November	75	90
December	122	55
	<hr/>	<hr/>
	1029	869

Af de 1029 sager har jeg, som oftest uden at indhente udtalelse fra nogen myndighed, afvist eller henlagt ialt 645. Af de afviste sager er 6 blevet oversendt til det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn, mens 54 sager er blevet oversendt til andre myndigheder.

De 645 afviste eller henlagte sager fordeler sig således:

a) For sent indgivne (ombudsmandslov § 6)	65
b) Klagen angik dommers embedsførelse m. v.	97
c) Klagen angik kommunale myndigheder	90
d) Klagen vedrørte andre forhold udenfor ombudsmandens kompetence (lovgivningsspørgsmål, private retsforhold o. l.)	124
e) Afvist på grund af særlig adgang til klage til højere administrativ myndighed	11
f) Tilbagekaldte klager	13
g) Klagen afvist uden forelæggelse for vedkommende statsmyndighed	135
h) Samtaler under inspektionsrejser, hvor ikke yderligere er foretaget	70

i) Forespørgsler m. v.	25
k) Andre henvendelser (herunder meningsløse og anonyme)	15
	<hr/>
	645

De foran under g) omtalte 135 sager, hvor klagen faldt indenfor ombudsmandens virksomhedsområde, men hvor afvisning er sket uden forelæggelse for vedkommende myndighed, vedrørte følgende administrationsgrene:

Justitsministeriet (35) og Direktoratet for Fængselsvæsenet (2)	37
Andre ministerier	29
Anklagemyndigheden (13) og politiet (10)	23
Overøvrigheden	7
Andre statsmyndigheder	39
	<hr/>
	135

Til undersøgelse er herefter optaget 384 sager, der i flere tilfælde har vedrørt mere end én myndighed. I nedenstående oversigt over sagernes fordeling på de forskellige administrationsgrene er sagerne henført under den myndighed, de i det væsentlige vedrørte.

1. Ministerierne:

Justitsministeriet (28) og Direktoratet for Fængselsvæsenet (10)	38
Finansministeriet (9) samt Skattedepartementet (6) og Departementet for Told- og Forbrugsafgifter (11)	26
Socialministeriet	13
Forsvarsministeriet	13
Boligministeriet	6
Handelsministeriet	5
Indenrigsministeriet	5
Ministeriet for offentlige Arbejder... ..	5
Kirkeministeriet	4
Landbrugsministeriet	4
Undervisningsministeriet	4
Udenrigsministeriet	2
Ministeriet for Grønland	2

2. Anklagemyndigheden:		Monopoltilsynet	1
Rigsadvokaten	4	Motorsagkyndige	3
Statsadvokaterne	4	Mødrehjælpen	1
Politidirektøren i København og poli-		Overlandvæsenskommissioner	1
litimestrene	10	Postvæsenet	1
	—	Psykopatforvaringsanstalterne	13
3. Politiets virksomhed iøvrigt	57	Rektorer	1
4. Københavns Overpræsidium og amterne...	23	Skatteråd	4
5. Andre myndigheder:		Skyldråd	4
Amtsforvaltere	1	Sognefogeder	1
Amtsligningsinspektorer	1	Statens Jordlovsudvalg	3
Arbejdsdirektoratet	1	Statens Kornkontor	1
Arbejdsnævnet	1	Statens Ligningsdirektorat	7
Danmarks Nationalbank	1	Statens Museum for Kunst	1
Danske repræsentationer i udlandet .	2	Statens Sindssygehospitaller	3
Den ledende landinspektør ved tak-		Statens Udvandningskontor	1
sationskommissionen for militære		Statsanerkendte skolehjem	1
anlæg i Jylland	1	Statsanstalten for Livsforsikring	1
Det kongelige Assistenthus	1	Statsfængslerne	15
Det kongelige Teater	1	Statsradiofonien	2
Direktoratet for Arbejdstilsynet	1	Sundhedsstyrelsen	2
Direktoratet for Statens Sindssygeho-		Åndssvageanstalten i Ribe	1
spitaller	2		
Direktoratet for Sygekassevæsenet ...	3		— 159
Direktoratet for Ulykkesforsikringen	12		384
Direktoratet for Vareforsyning	4		
Dommerfuldmægtige	4		
Fængselsnævnet	2		
Generaldirektoratet for Post- og Te-			
legrafvæsenet	4		
Generaldirektoratet for Statsbanerne	10		
Hovedrevisoraterne	1		
Invalideforsikringsretten	11		
Kammeradvokaten	1		
Kommissarius for konfiskation af tysk			
og japansk ejendom	1		
Kongeriget Danmarks Hypotekbank	1		
Københavns Universitet	1		
Landsnævnet for Børneforsorg	1		
Landsskatteretten	15		
Militære myndigheder	7		

4 af de i oversigten nævnte sager har jeg optaget til behandling af egen drift, jfr. ombudsmandslovens § 6, 4. pkt. — 2 af disse sager, der alle er færdigbehandlet, er omtalt i afsnit IV under nr. 24 (s. 119) og 73 (s. 199).

De nedenstående oversigter A og B belyser de forhold, som de 384 undersøgte sager i det væsentlige har vedrørt. Oversigt A omfatter samtlige statsmyndigheder på nær Justitsministeriet, overøvrigheden, anklagemyndigheden og politiet, der omtales særskilt i oversigt B.

Pr. 1. august 1957 henstod 1 i 1955 og 25 i 1956 indkomne sager som uafsluttet. Den

Oversigt A	Generelle spørgsmål	Afgørelser	Ansættelse, afskedigelse, lønning, pension m. m.	Sagsbehandling	Behandlingstid	Optræden	Ialt
Ministerierne (bortset fra Justitsministeriet)	13	46	13	5	11	1	89
Andre myndigheder (bortset fra de i oversigt B nævnte).	9	91	15	21	20	3	159
Ialt...	22	137	28	26	31	4	248

Oversigt B	Fri proces	Tredieinstans og oprejsningsbevilling	Separation og skilsmisse	Forældremyndighed, samkvæmret og adoption	Underholdsbidrag	Fængsels- og arresthusforh.	Henlæggelse og slutning af straffesager	Ansættelse, afskedigelse, lønning og pension m.v.	Navnesager	Sagsbehandling	Behandlings- og rets- tid	Opnæ- den	Mang- lende under- retning	Andre forhold og gene- relle spørgs- mål	Ialt
Justitsministeriet og Direk- toratet for Fængselsvæ- senet	4	2		4	2	6	1	4	3		5		7		38
Overøvrigheden	2		1	3	6				4		2		5		23
Anklagemyndigheden, her- under politiet					4	1	17	2	1	22	7	6	2	13	18
Politiets virksomhed iøvrigt	6	2	1	7	12	7	18	6	3	27	14	6	2	25	57
Ialt...															136

i. august 1958 var disse sager færdigbehandlet på nær 4. På samme tidspunkt var 28 af de 384 i 1957 til undersøgelse optagne sager ikke afsluttet, således at der pr. 1. august 1958 som uafsluttet ialt henstod 32 i 1955-1957 indkomne sager.

I ca. 270 af de 356 afsluttede sager fra 1957 samt i 6 af de siden 1. august 1957 afsluttede 22 sager fra 1956 har jeg ikke fundet grundlag for kritik.

I 31 sager har jeg vel ikke fundet grundlag for kritik, men sagerne har givet mig anledning til at rette henstillinger til vedkommende myndighed enten vedrørende den forelagte sag eller vedrørende almindelige spørgsmål. - Godt 50 sager fra 1957 har givet grundlag for kritik.

B. Henstillinger m. v.

I den nedenfor i afsnit IV under nr. 100 (s. 256) omtalte sag har jeg henstillet, at der blev meddelt fri proces under en retssag til prøvelse af en afgørelse vedrørende tilbagebetaling af kirkelige afgifter.

En række sager har givet mig anledning til at rette henstillinger om ændret affattelse af love og administrative bestemmelser, således overfor Finansministeriet (nr. 8, s. 63 og nr. 73, s. 199), Socialministeriet (nr. 9, s. 65) og Justitsministeriet (nr. 81, s. 210).

I en del sager har jeg rettet henstillinger eller fremsat udtalelser vedrørende administrative spørgsmål af generel karakter. Den under nr. 3 (s. 31) omtalte sag har givet mig anledning til at henstille til Landbrugsministeriet, at spørgsmålet om retningslinierne for Statens Jordlovsudvalgs forhandlinger om køb af en ejendoms stamparcel, inden staten har overtaget ejendommen, forelægges for den af ministeriet i august 1957 nedsatte kommission til undersøgelse af visse spørgsmål vedrørende statshusmandsloven.

I den under nr. 6 (s. 57) omtalte sag har jeg henstillet til finansministeren, at der ved udformningen af en ny forretningsorden for Landsskatteretten tages hensyn til enhver mulighed, der måtte være for at nedbringe den tid, der medgår til sagernes ekspedition i retten.

Overfor Socialministeriet har jeg rejst spørgsmålet, om der var anledning til at indskærpe amterne overholdelsen af reglerne i forsorgslovens § 50, 3. stk., 1. og 2. pkt., se

nr. 9 (s. 65). I den under nr. 14 (s. 90) omtalte sag har jeg dernæst henstillet til Socialministeriet at søge gennemført en ordning, hvorefter arbejdsdirektøren ikke stemmer eller deltager i Arbejdsnævnets votering ved behandlingen af klager over hans afgørelser.

Jeg har foreslået Justitsministeriet at søge tilvejebragt en mere ensartet praksis med hensyn til politiets udlevering af førerbeviser, der er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed, nr. 19 (s. 102). I den under nr. 21 (s. 109) omtalte sag har jeg endvidere anmodet Justitsministeriet om at tilvejebringe overensstemmelse mellem motorbekendtgørelsens regler og praksis med hensyn til de motorsagkyndiges udstedelse af mangelsattester ved syn af motorkøretøjer. Endvidere har jeg forespurgt Justitsministeriet, om der var anledning til at udstede nærmere instruktion om, hvorvidt en bortlodder selv kan deltage i lodtrækning om bortlodningens gevinster ved spil på usolgte numre, nr. 25 (s. 121), og i den under nr. 42 (s. 150) omtalte sag har jeg henstillet til ministeriet at indskærpe reglerne om skyldners påvisningsret ved udpantning for ejendoms-skatte.

Jeg har dernæst henstillet til Justitsministeriet at overveje, om der var anledning til at søge antallet af de til psykopatforvaringsanstalten i Horsens knyttede læger udvidet, nr. 55 (s. 177).

På grundlag af sag nr. 69 (s. 195) har jeg overfor inspektøren for Københavns Fængsler fremhævet det rigtige i, at anvendelse af håndjern overfor arrestanter i anledning af at de modsætter sig visitation alene finder sted med det formål at sikre sig imod, at de pågældende tilføjer sig selv eller andre skade.

I sag nr. 50 (s. 170) har jeg fundet anledning til at udtale, at det må tillægges væsentlig betydning, at Fængselsnævnets afgørelser vedrørende prøveløsladelse af sikkerhedsforvarede foreligger i rimelig tid inden løsladelsesterminen.

På grund af flere besværinger under mine fængselsbesøg har jeg bedt præsidenterne i landsretterne og Københavns byret samt rigsadvokaten overveje, om der var anledning til at orientere dommerne, statsadvokaterne og politimestrene om den begrænsede rækkevidde af den nye bestemmelse i straffelovens § 38, stk. 3, om prøveløsladelse, nr. 82 (s. 211).

I den under nr. 98 (s. 243, jfr. nr. 99, s. 255) omtalte sag har jeg henstillet til rigsadvokaten at overveje, om der måtte være grund til at indskærpe betydningen af, at bestemmelsen i retsplejelovens § 759, stk. 3, om tilkaldelse af vidner ved ransagning, og øvrige formforskrifter i retsplejelovens kap. 69 overholdes.

Overfor en politimester har jeg udtalt, at det såvel af hensyn til sagens oplysning som af hensyn til den eventuelt sigtede er af væsentlig betydning, at politiet i tilfælde, hvor førere af motorkøretøjer anmeldes for færdselsforseelser, så hurtigt som muligt foreholder de pågældende anmeldelsen, sag nr. 51 (s. 172).

I den under nr. 63 (s. 188) omtalte sag har jeg henstillet til politidirektøren i København at overveje, om det ikke ville være hensigtsmæssigt forud for meddelelsen af påbud i henhold til politivedtægtens § 9, 4. pkt., om visse former for færdsel på offentlig gade at udfærdige en rapport vedrørende de omstændigheder, der danner grundlaget for påbudet. Sagen under nr. 78 (s. 206) gav anledning til, at politidirektøren foranledigede, at en af de københavnske politistationer fremtidig benytter den af de øvrige stationer fulgte fremgangsmåde, hvorefter personer, der skal afhøres i sager vedrørende bidragsfastsættelse m. v., skriftligt tilsiges til møde på stationen.

Endvidere har jeg anmodet en politimester om at overveje, om der kunne tilvejebringes en ordning, hvorefter politistationerne ved fremsendelse af sager til politikontoret tydeligt angiver, hvilke sager der betragtes som haste-sager, nr. 70 (s. 196). Endelig har en politimester i den under nr. 80 (s. 209) omtalte sag på min forespørgsel erklæret sig indforstået med, at der ved nægtelse af udstedelse af førerbevis med ret til erhvervsmæssig personbefordring gives den pågældende underretning om hans adgang til at begære nægtelsen indbragt for domstolene.

På grundlag af min anmodning om at overveje, om der var behov for fastsættelse af et mindstevarelse for indkaldelse af de interesserede parter til forhandling med Monopoltilsynet i henhold til monopollovens § 11, har Handelsministeriet bestemt, at der normalt bør gives et varsel på mindst en uge, jfr. nr. 43 (s. 154).

Landskatteretten og Statens Ligningsdirektorat har på min forespørgsel erklæret sig

enige i, at skatteydere, der har påklaget en ansættelse til Landsskatteretten, skal gøres bekendt med ligningsmyndighedernes eventuelle forslag til skønmæssige forhøjelser inden udløbet af 2-års fristen i § 3, stk. 5, i lov nr. 108 af 31. marts 1938, se nr. 97 (s. 240).

I sag nr. 60 (s. 184) har jeg anmodet Invalideforsikringsretten om at indskærpe rettens læger bestemmelsen i bekendtgørelse nr. 212 af 20. juni 1935, hvorefter afgivelse af en lægeerklæring ikke må unødigt forhales.

Endvidere har jeg fundet anledning til at henlede tre myndigheders opmærksomhed på Statsministeriets skrivelse af 14. november 1949 om underskrifters læselighed m. m., nr. 61 (s. 186).

I den under nr. 37 (s. 142) omtalte sag har jeg henstillet til Statsradiofonien at overveje muligheden af at honorere et af en forfatter indleveret arbejde som et ikke-bestilt hørespil. Jeg har endvidere henstillet til Ministeriet for offentlige Arbejder at overveje, om et afslag på at omgøre en transformatorforenings nægtelse af at meddele en elektroinstallatør autorisation burde opretholdes, nr. 45 (s. 159). Endelig har jeg henstillet til Forsvarsministeriet, at en af Søværnskommandoen under min behandling af en sag afgivet udtalelse om en tidligere søkadets tjeneste blev tilsendt ham som en ny selvstændig forholdsattest, nr. 75 (s. 201).

C. Kritik.

I godt 50 af de i 1957 indkomne sager er der fremkommet oplysninger, der har kunnet give grundlag for kritik. De sager, hvor det forhold, der er kritiseret, f. eks. fejlekspeditioner, manglende underretning o. lign., har været af mindre væsentlig betydning, er ikke optaget i beretningen.

I afsnit IV er yderligere omtalt 10 i 1955 og 1956 indkomne sager, der har givet anledning til kritik.

Vedkommende myndighed har i en række tilfælde bragt forholdet i orden eller beklaget fejlen, således at jeg ved min afgørelse har kunnet tage den skete foranstaltning eller beklagelse til efterretning og undlade at foretage videre. Dette gælder således den i afsnit IV under nr. 2 (s. 30) omtalte sag, hvor Justitsministeriet efter klage til mig tillod en fængselsfange at modtage besøg af en privat

antaget advokat med henblik på sagsanlæg mod et dagblad. Tilsvarende sager er omtalt under numrene 4 (s. 35), 7 (s. 62), 17 (s. 95), 31 (s. 134), 34 (s. 137), 54 (s. 176), 57 (s. 179), 76 (s. 203), 84 (s. 213) og 85 (s. 214).

I en række tilfælde har jeg udtalt kritik i anledning af den tid, der var medgået til sagernes behandling, se således nr. 24 (s. 119), 33 (s. 136), 51 (s. 172), 53 (s. 175), 56 (s. 178), 64 (s. 188), 65 (s. 190), 79 (s. 207), 94 (s. 233) og 96 (s. 234).

En del sager gav anledning til kritik, fordi der ikke – eller først på et for sent tidspunkt – var givet rette vedkommende underretning om en sags stilling m. v., jfr. således sagerne under nr. 16 (s. 94), 30 (s. 131), 40 (s. 147), 67 (s. 193), 77 (s. 205) og 87 (s. 219). I to sager har jeg dernæst kritiseret, at skrivelser ikke er blevet besvaret, nr. 46 (s. 161) og 83 (s. 212).

Enkelte sager har givet mig anledning til at fremhæve, at en skriftlig udtalelse havde fået en beklagelig eller uheldig form, nr. 18 (s. 96) og 22 (s. 109).

I en række tilfælde fandt jeg, at der forelå mangler ved sagsbehandlingen, eller at denne iøvrigt ikke havde været fuldt tilfredsstillende.

Jeg har således udtalt, at Landbrugsministeriet burde have gjort en tjenestemand bekendt med en indberetning om ham for tjenesteforseelse, selvom ministeriet henlagde indberetningen, nr. 91 (s. 229). Endvidere har jeg kritiseret, at Undervisningsministeriet ikke havde indledt sædvanlig departemental undersøgelse i anledning af oplysninger om, at en medarbejder ved Nationalmuseet havde modtaget betydelige lån af to kontormedhjælpere, nr. 27 (s. 126). Overfor forstanderen på et skolehjem har jeg udtalt, at der forinden afskedigelsen af en funktionær burde have været givet denne en advarsel, nr. 48 (s. 164).

Fremdeles har jeg udtalt, at det ikke kan anses for at være i overensstemmelse med regelen om besættelse af skolelægestillinger efter opslag, at en rektor og en amtslæge efter ansøgningsfristens udløb havde opfordret en læge til at indgive ansøgning om en stilling som skolelæge, nr. 26 (s. 123).

Under nr. 13 (s. 74) omtales en sag, hvor jeg bl. a. har kritiseret, at Generaldirektoratet for Statsbanerne i forbindelse med overtagelsen af en busrute ikke havde gjort

Landsnævnet vedrørende Omnibus- og Fragtmandskørsel bekendt med en med sælgeren indgået aftale om varigheden af hans konsulentvirksomhed.

Jeg har dernæst udtalt, at det havde været ønskeligt, om kammeradvokaten under forligsforhandlingerne med en tilskadekommet værnepligtigs advokat havde imødekommet en anmodning om udlån af sagens akter i videre omfang end sket, nr. 68 (s. 194). Endvidere har jeg kritiseret, dels at et skatteråd havde forhøjet en skatteydere selvangivne indkomst, uden at der var givet ham lejlighed til at udtale sig overfor rådet, nr. 30 (s. 131), dels at Statens Udvandringskontor havde givet en stagiaire samtykke til at fratræde sin stilling, uden at kontoret forinden havde rettet henvendelse til arbejdsgiveren, nr. 35 (s. 138). I samme sag udtalte jeg, at det havde været rigtigt, om udvandringskontoret havde gjort arbejdsgiveren bekendt med en bl. a. til rigspolitichefen afgivet udtalelse om, at man ikke fremtidig mente at kunne medvirke til at anbringe stagiaires hos den pågældende.

Jeg har endvidere udtalt, at Direktoratet for Ulykkesforsikringen havde truffet afgørelse i en erstatningssag på et tidspunkt, hvor man ikke med føje kunne anse tilskadekomnes tilstand for stationær, nr. 20 (s. 106).

I sag nr. 58 (s. 180) har jeg udtalt, at det ville have været ønskeligt, om Skattedepartementet havde draget omsorg for, at husejernes opmærksomhed blev henledt på den ved lov af 27. maj 1950 for visse grupper af husejere gennemførte ret til fritagelse for at svare grundstigningsskyld. Endvidere har jeg kritiseret, at et amt ikke under en vilkårsforhandling i forbindelse med en skilsmisssag havde henledt ægtefællernes opmærksomhed på, at aftaler om samkvemsret ikke er bindende for overvrigheden, nr. 23 (s. 118).

Dernæst har jeg påtalt, at det ikke i et referat i Statens Jordlovsudvalg var pointeret, at en oplysning om, at en husmand ikke ønskede tillægsjord, ikke hidrørte fra ham selv, nr. 93 (s. 231), og i sag nr. 24 (s. 119) har jeg kritiseret, at der ikke i en sag i Handelsministeriet var foretaget notater vedrørende telefonsamtaler, der havde været ført med Forsvarsministeriet.

I sag nr. 66 (s. 191) kritiserede jeg, at et

skyldråd havde afgivet en misvisende udtalelse om, hvorvidt rådet havde besigtiget en ejendom, før det traf afgørelse vedrørende en klage over ansættelsen af ejendomsværdien, og under nr. 59 (s. 183) omtales en sag, hvor et skatteråd nærmere burde have undersøgt, hvad et i en selvangivelse begæret fradrag vedrørte.

To af de offentliggjorte sager har givet anledning til kritik af dommerfuldmægtige. I sag nr. 25 (s. 121) har jeg således udtalt, at en dommerfuldmægtig ikke uden en nærmere undersøgelse burde have afvist en bortlodders begæring om at deltage i lodtrækningen ved spil på usolgte numre. Endvidere har jeg udtalt, at en dommerfuldmægtig burde have sikret sig, at en fagedforretning kunne finde sted på det i en meddelelse til rekvisitus anførte tidspunkt, nr. 32 (s. 135).

Overfor en politimester har jeg kritiseret, at der ikke blev givet underretning til en på sindssygehospital tvangsindlagt persons logi om indlæggelsen, nr. 65 (s. 190). Endvidere har jeg kritiseret, at en politimester ikke trods anmodninger herom tidligere end sket havde tilbagesendt et bilag, nr. 90 (s. 228), og i en anden sag har jeg udtalt, at tiltale i en politisag burde have været rejst ved tiltaltes hjemting, nr. 1 (s. 29).

I sag nr. 44 (s. 157) har jeg udtalt, at en kriminalbetjent burde have gjort en afhørt bekendt med, at han ville kunne blive sigtet og derfor ikke var pligtig at udtale sig, og i sagerne nr. 38 (s. 145) og 70 (s. 196) har jeg fundet, at de optagne politirapporter ikke var fyldestgørende.

Endelig har jeg kritiseret, at et statsfængsel havde undladt at udlevere et reglement til hver enkelt forvaret, nr. 74 (s. 200).

D. Undersøgelser for det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn.

Efter anmodning fra tilsynet har jeg undersøgt spørgsmålet om nødvendigheden af samtykke til foretagelse af chokbehandlinger og operative indgreb (lobotomi) på patienter, der er indlagt på sindssygehospital, nr. 5 (s. 39) og spørgsmålet om beskikkelse af tilsynsværger for patienter, der som sindssyge er tvangsindlagt før loven af 1938, nr. 28 (s. 127).

III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år.

A. Beretningen for året 1955.

1. *Spørgsmål om beskikkelse af tilsynsværge for personer, overfor hvem der er truffet sikkerhedsforanstaltninger i henhold til § 38, stk. 2, i straffeloven af 1866. (J. nr. 12/55; beretn. 1955, s. 17-18, jfr. beretn. 1956, s. 16).*

Justitsministeriet har i den nedenfor under nr. 28, s. 127 refererede sag oplyst, at man for hver enkelt af de i henhold til § 38, stk. 2, i straffeloven af 1866 internerede personer vil undersøge spørgsmålet om ophævel-

se af forvaringsdekretet, og at man vil overveje spørgsmålet om beskikkelse af tilsynsværger for de personer, overfor hvem der ikke findes grundlag for at ophæve sikkerhedsforanstaltningerne.

20. *Affattelse af separations- og skilsmissevilkår, således at det udtrykkeligt fremgår, om vilkårene er fastsatte eller aftalte. (J. nr. 264/55; beretn. 1955, s. 56-57).*

I Justitsministeriets cirkulære nr. 17 af 1. februar 1958 om udlevering af bevillinger i henhold til ægteskabsloven af 30. juni 1922 er det i § 12, stk. 1, bestemt, at det af bevil-

lingen skal fremgå, om vilkår vedrørende underholdsbidrag mellem ægtefællerne er fastsat af overøvrigheden eller beror på parternes aftale.

B. Beretningen for året 1956.

6. *Behandlingen i Direktoratet for Ulykkesforsikringen af en skriftlig protest mod en af Ulykkesforsikrings-Rådet truffet afgørelse. (J. nr. 317/55; beretn. 1956, s. 49-51).*

Direktoratet for Ulykkesforsikringen har den 11. oktober 1957 meddelt, at man efter at Socialministeriet den 17. december 1956 havde bestemt, at ulykkestilfældet henhørte under ulykkesforsikringsloven, foranledigede, at elektrosvejsen Heinrich Toft blev undersøgt hos en speciallæge, såvel i nervesygdomme som i øjensygdomme. Direktoratet traf derefter på grundlag af de tilvejebragte lægelige oplysninger den 8. juli 1957 afgørelse om, at der i henhold til ulykkesforsikringslovens § 32 tilkom Toft en invaliditetserstat-

ning på 4.688 kr., beregnet efter en invaliditetsgrad på 15 pct. og en årsløn på 6.250 kr.

På grundlag af indhentede oplysninger meddelte direktoratet den 27. september 1957, at der tilkom Toft dagpenge for følgerne efter ulykkestilfældet i tiden fra den 14. december 1953 til den 19. maj 1954 samt for 5 dage indenfor perioden mellem den 20. maj og den 1. juni 1954.

Endvidere blev der tillagt ham dagpenge i tiden fra den 2. juni 1954 til den 11. juni 1955, dog således at dagpengene i medfør af

ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2, blev nedsat med en fjerdedel i perioden fra den 2. juni 1954 til den 25. april 1955, mens de i den resterende del af perioden blev udbetalt med det fulde beløb.

Direktoratet meddelte samtidig, at der af dagpengene ville være at refundere det sociale udvalg den hjælp, der af udvalget var ydet Toft indenfor den anførte periode for dagpengeydelsen.

13. *Landsskatterettens behandling af en sag vedrørende afskrivning af værdiforringelse af en ejendom som følge af brunkulsbrydning. (J. nr. 567/55; beretn. 1956, s. 77-79).*

Den 17. december 1957 har Landsskatteretten afsagt kendelse om, at den ved rettens kendelse af 9. december 1954 for skatteåret 1952-53 foretagne ansættelse af gårdejerens skattepligtige indkomst til 12.500 kr. skulle nedsættes med 1.000 kr.

Ifølge kendelsen af 17. december 1957 blev det ved sagens fornyede behandling i Landsskatteretten oplyst, at erklæringen af 10. oktober 1953, hvorefter der ikke var sket nogen værdiforringelse af ejendommen, alene vedrørte ejendommens tilstand i oktober 1953 og fremefter, og at vurderingsformanden var indforstået med, at der havde fundet en midlertidig forringelse sted af landbrugsjorden i de nærmest foregående år, men at denne forringelse efterhånden var ophørt. Det blev endvidere oplyst, at der også var foretaget brunkulsbrydning i det til grund for ansættelsen liggende kalenderår, samt at der var sket en varig forringelse af selve det afgravede areal.

I kendelsen udtaler retten derefter følgende:

»Landsskatteretten må holde for, at den midlertidige forringelse af landbrugsjorden som følge af vandstandssænkning m. v. ikke kan begrunde nogen ret til afskrivning, men at der kan tillades afskrivning på forringelse, forsåvidt angår det afgravede areal.

Under hensyn til at der er sket brydning i årene 1946 til 1951 og til størrelsen af det afgravede areal, har Landsskatteretten ikke fundet anledning til at ændre det af de stedlige ligningsmyndigheder ved ansættelsen udøvede og under sagens behandling fastholdte skøn, hvorefter der for det omhandlede år alene kan indrømmes klageren ret til overdriften af afskrive 1.000 kr.

Den påklagede ansættelse vil herefter være at nedsætte med nævnte beløb, eller til 11.500 kr.«.

19. *Offentliggørelse af forretningsordenen for Arbejdsnævnet. (J. nr. 73/56; beretn. 1956, s. 91-92).*

Socialministeriet har den 6. juni 1958 udfærdiget en forretningsorden for Arbejdsnævnet, der træder i stedet for forretnings-

ordenen af 4. november 1922. Den nye forretningsorden er offentliggjort i Ministerialtidende 1958 som nr. 84.

39. *De motorsagkyndiges udfærdigelse af mangelslister ved syn af motorkøretøjer. (J. nr. 362/56; beretn. 1956, s. 147-148).*

Justitsministeriet har i § 21, stk. 3, i bekendtgørelse nr. 42 af 26. februar 1958 om registrering af motorkøretøjer m. v. fastsat nye regler om de motorsagkyndiges udfærdigelse

af mangelslister. Bestemmelsen svarer i alt væsentligt til § 28, stk. 3, i motorbekendtgørelse af 30. juni 1932.

- 43.** *Uklar affattelse af politirapport vedrørende færdselsuheld. (J. nr. 381/56; beretn. 1956, s. 153-155).*

Ved Horsens herredsrets dom af 24. januar 1958 blev landbrugsmedhjælper Ole Kirkegaard som sagsøgt tilpligtet at betale en erstatning på 1.424,75 kr. til Kurt Pedersen ved dennes værge.

I dommen anføres bl. a.:

»Efter bevisførelsen findes det ikke godtgjort, at uheldet skyldes den omstændighed,

at schæferhunden er løbet ind foran motorcyklen, og da det iøvrigt ikke fra sagsøgte side findes godtgjort, at skaden ikke kunne være afværget ved den agtpågivenhed og omhu, der udkræves ved benyttelsen af et motordrevet køretøj, findes sagsøgte at måtte være ansvarlig for uheldet, uden at der kan pålægges sagsøgeren noget medansvar.«

- 49.** *Spørgsmål om, hvorvidt § 22, stk. 2, jfr. § 20, stk. 3, i lov nr. 131 af 7. maj 1937 om børn udenfor ægteskab indeholder hjemmel til at fritage en af flere bidragspligtige for at svare bidrag. (J. nr. 472/56; beretn. 1956, s. 161-162).*

Vestre Landsret har ved dom af 3. februar 1958 statueret, at Åbenrå-Sønderborg amt bør anerkende, at det underholdsbidrag, som var pålagt fabrikarbejder N kunne bortfalde eller nedsættes efter reglerne i loven om børn uden for ægteskab § 22, stk. 2, jfr. § 20, stk. 3.

I dommen citeres bemærkningerne til lovens § 22, stk. 2, hvorefter retten anfører følgende:

»Under hensyn til ordlyden af lovens § 22, stk. 2, og de anførte bemærkninger til lovforslaget kan det ikke antages, at henvisningen til § 20, stk. 3, som af de sagsøgte hævdede, skulle bero på en fejltagelse, forsåvidt angår reglen om adgang til bortfald eller lempelse af bidragspligten efter det fyldte 14. år.

Herefter og henset foruden til de af de

sagsøgte fremhævede regler om bidragspligtens bortfald også til reglen i lovens § 29, stk. 3, kan der ej heller gives de sagsøgte medhold i, at lovens ordning af bidragspligten i tilfælde, hvor der er flere bidragspligtige, skulle have løsrevet bidragspligten fra barnets forhold på en sådan måde, at der skulle være noget til hinder for at anvende henvisningen i § 22, stk. 2, til § 20, stk. 3, efter dens ordlyd. Af lovens forarbejder fremgår iøvrigt ikke, at det skulle have været til sigtet at pålægge en mand en principielt videregående bidragspligt i tilfælde af, at han kendes bidragspligtig til et barn sammen med en eller flere andre, end den, der er hjemlet, hvor kun een anses som bidragspligtig.«

Det bemærkes, at dommen er påanket til Højesteret, hvor den verserer.

- 63.** *Handelsministeriets praksis med hensyn til at meddele søofficerer af reserven dispensation fra bestemmelsen i sønæringslovens § 8, stk. 1, litra a, om erhvervelse af sønæringsbevis som skibsfører. (J. nr. 660/56; beretn. 1956, s. 188-190).*

Den 18. september 1957 meddelte Handelsministeriet, at spørgsmålet om opretholdelse eller ændring af ministeriets hidtidige praksis ved meddelelser af dispensationer til søofficerer af reserven for erhvervelse af bevis som skibsfører havde været gjort til gen-

stand for forhandlinger mellem Forsvarsministeriet og Handelsministeriet.

Det blev derunder oplyst, at orlogskaptajn I. A. R. Westergaards stilling som officer i Søværnet såvel formelt som reelt var at anse for lige med stillingen for en søofficer af linien.

Ministeriet havde derfor efter omstændighederne tilladt, at der, uanset at Westergaard ikke opfyldte de i § 8, litra a, i lov om sønæring af 28. februar 1916 med senere ændringer foreskrevne betingelser, blev meddelt ham bevis som skibsfører.

Ministeriet tilføjede, at man ville være sindet at meddele lignende tilladelser til nu

tjenstgørende søofficerer, som i medfør af en særlig ordning i sin tid var overgået fra Søværnets reserve til linien, men at man iøvrigt ikke havde fundet grundlag for at ændre den hidtidige praksis med hensyn til meddelelser af dispensationer til søofficerer af reserven.

- 73.** *Spørgsmål om hjemmelen for § 6, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 11 af 24. januar 1955, hvorefter der kan opkræves skoleafgift i tilfælde, hvor en skolekommune optager en elev med bopæl i en anden kommune uden at opnå adgang til refusion i henhold til bekendtgørelsens § 2. (J. nr. 797/56; beretn. 1956, s. 201-204).*

Ved en af Østre Landsret som ankeinstans den 15. marts 1958 afsagt dom i en lignende sag har retten taget stilling til spørgsmålet om hjemmelen for § 6, stk. 2, i den nævnte bekendtgørelse, se U. f. R. 1958, s. 659.

I dommen refereres bl. a. en af Undervisningsministeriet under sagen afgivet udtalelse og den i min beretning for året 1956, s. 202, citerede udvalgsbetænkning.

Retten anfører derefter bl. a.:

»Under hensyn til det således oplyste finder retten, at bestemmelsen i loven af 11. juni 1954, § 1, må forstås med den begrænsning, at vederlagsfri undervisning i kommu-

nale eksamensskoler kun er hjemlet udenfor hjemstedskommunens skolevæsen, forsåvidt denne kommune ikke selv stiller tilsvarende eksamensskoler til rådighed. Bestemmelsen i § 6, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 11 af 24. januar 1955 findes herefter ikke at kunne tilsidesættes som faldende udenfor den undervisningsministeren ved loven givne bemyndigelse. Den nævnte bestemmelse findes efter sit formål at måtte komme til anvendelse også i tilfælde, hvor en før lovens ikrafttræden i en fremmed kommunes skolevæsen påbegyndt skolegang fortsættes efter elevens forældres ønske, når refusion af hjemstedskommunen ikke kan opnås.«

- 76.** *Revision af lov nr. 245 af 27. maj 1908 om tilsyn med udførsel af kød m. m. (J. nr. 826/56; beretn. 1956, s. 206-208).*

Ved § 6 i lov nr. 215 af 16. juni 1958 om udførsel af kød m. m. er 1908-loven blevet ophævet. Bemyndigelsesbestemmelsen i 1908-lovens § 1, stk. 3, er erstattet med den nye lovs § 3, der er sålydende:

»Landbrugsministeren bemyndiges til efter forhandling med de interesserede organisationer at træffe bestemmelser til sikring af,

at de i § 1 nævnte varer er af tilfredsstillende kvalitet, og til i det hele at foreskrive bestemmelser, som efter hans skøn kan antages at gavne udførslen af de omhandlede varer, herunder helt eller delvis at forbyde udførsel af visse varer inden for en bestemt varegruppe for derved at gavne udførslen af andre varer inden for gruppen.«

- 77.** *Spørgsmål om anvendelsesområdet for myndighedslovens § 27 (J. nr. 832/56; beretn. 1956, s. 209-11).*

Højesteret har ved dom af 29. august 1958 stadfæstet Østre Landsrets dom af 11. februar

1958, hvorefter Justitsministeriet bør anerkende, at myndighedslovens § 27 kommer til

anvendelse med hensyn til købmand N's ret til personligt samkvem med sin datter, uanset at forældremyndigheden efter hans fraskilte hustrus død er tillagt barnets morforældre.

I Østre Landsrets dom udtales bl. a.:

»Det er vel rigtigt, at man i det danske udkast af 1913 omtalte samkvemsretten som et udsnit af den anden ægtefælles forældremyndighed, og at dette vel også har været synspunktet, da den svenske lagberedning tog initiativet til at foreslå en samkvemsret, som blev vedtaget ved ægteskabsloven af 12. november 1915 § 23 stk. 3. (Det hedder bl. a. i denne lov: »Nöjes han ej åt vad andra maken härutinnan bestämmer, skilja rätten dem emellan«). Dette standpunkt blev imidlertid forladt, da man indførte den udvidede regel i børneloven af 11. juni 1920 § 12, hvorefter samkvemsretten haves i alle tilfælde, uanset hvem der har forældremyndigheden, medmindre den frakendes den pågældende af domstolene. (I denne bestemmelse er de tilsvarende ord rettet til: »Nöjes han ej åt hvad härutinnan bestämmas av den, som har vårdnaden, skilja rätten dem emellan«). Retten kan dog herved ikke se bort fra, at bestemmelsen som en del af en ægteskabslov ikke vel kunne have det større omfang, som først blev muliggjort ved at flytte bestemmelsen ud af ægteskabsloven og over i en lov om børn født i ægteskab. Da et forslag til bestemmelsen blev indsat i det danske udkast af januar 1916, tænkes ifølge motiverne kun på samkvemsret ægtefællerne imellem, men også her var bestemmelsen en del af en ægteskabslov. Dette går igen i udkastet til lov om ægteskabs retsvirkninger af 1918, som henviser til 1916-udkastet. Det til § 27 svarende forslag gik derefter sammen med de øvrige bestemmelser om forældremyndighed uændret ind i udkast af 1921 til myndighedsloven, men i modsætning til den svenske lovbestemmelse af 1915, var det efter den ordlyd, det danske forslag havde, ikke absolut nødvendigt at ændre teksten, for at samkvemsretten kunne bestå også i det i nærværende sag omhandlede tilfælde. Retten tør herefter ikke lægge afgørende vægt på, at den svenske lov, som de danske lovgivere ønskede at efterligne, ikke oprindeligt havde det omfang, den fik i 1920, og der må herved gives sagsøgeren medhold i, at det ikke er uden betydning, at den svenske lov i hvert

fald var ændret, inden § 27 var blevet vedtaget. Dertil kommer, at den tidligere betragtning af samkvemsretten som en del af forældremyndigheden ej heller kan have nogen retlig konsekvens, idet den efter sin natur alene er en af hensyn til den pågældende af forældrene hjemlet besøgsret og således falder udenfor den i myndighedslovens § 19 givne definition af forældremyndighedens rettigheder og pligter.

Retten finder det som nævnt betænkeligt at statuere, at den ordlyd, som § 27 har fået, med sikkerhed indicerer, at der alene er tale om samkvemsret, når den anden af forældrene har forældremyndigheden. Imod ministeriets synspunkt taler da også som af sagsøgeren anført bestemmelsens plads i kapitlet, og navnlig den omstændighed, at den ikke står umiddelbart efter § 24, hvilket havde været naturligt, hvis den skulle betragtes som en bestanddel af denne, men er placeret efter § 26, medens bestemmelsen om uægtefødte børn, adoption og frivillig overførelse af forældremyndighed — tilfælde, hvor en samkvemsret ikke føles naturlig — står efter § 27. At samkvemsret i tilfælde, hvor forældrene er frataget forældremyndigheden i henhold til lov om offentlig forsorg, ikke haves i medfør af myndighedslovens § 27, kan ej heller være tvivlsomt, og retten kan herefter ikke tiltræde, at vanskeligheden ved afgrænsningen af de tilfælde, hvor samkvemsret haves og ikke haves, er af en sådan art, at samkvemsret må nægtes udover de tilfælde, som omfattes af § 24.

Når henses til, at samkvemsrettens reale begrundelse ligger i ønsket om at afbøde den hårdhed, det er for den anden af forældrene at måtte undvære sin andel i forældremyndigheden, og at denne begrundelse stadig kan foreligge i den i § 26 nævnte situation, at barnet ikke længere opdrages hos den anden af forældrene, muligt endog med større styrke, og når det endvidere tages i betragtning, at det kan være et gode for barnet efter dødsfaldet at bevare kontakten med den efterlevende af forældrene, findes disse reale grunde at måtte føre til at give § 27 den fortolkning, at den direkte hjemler samkvemsret i disse tilfælde. Det må vel indrømmes, at der kan opstå vanskeligheder ved at den tredjeperson, til hvem forældremyndigheden ønskes overdraget, er imod, at samkvemsretten udøves, men hensynet til den på-

gældende skønnes dog at måtte være underordnet i henhold til de ovennævnte hensyn. Skulle der i den anledning opstå særlige vanskeligheder – navnlig hvor barnets tarv bliver alvorligt truet – kan disse vanskeligheder afbødes ved hjemmelen i § 27 for fratagelse af samkvemsretten under særlige omstændigheder.«

I pådømmelsen ved Højesteret, hvortil sagen var indanket af Justitsministeriet, deltog syv dommere. Fem dommere bemærkede:

»Bestemmelsen i myndighedslovens § 27 kan efter sin ordlyd forstås som hjemlende samkvemsret også i tilfælde som det foreliggende, hvor den ene ægtefælle, efter i medfør af § 24 at have fået forældremyndigheden over et barn, er afgået ved døden, uden at forældremyndigheden derefter i medfør af § 26 er tillagt den anden ægtefælle, og denne forståelse, der findes forenelig med det om tilblivelsen af § 27 oplyste, må anses bedst stemmende med de reale hensyn, der har ført til, at samkvemsretten er blevet lovhjemlet. Disse dommere stemmer herefter for at stadfæste dommen og for med hensyn til sagens omkostninger at forholde som nedenfor anført.«

To dommere bemærkede:

»Bestemmelsen i myndighedslovens § 27 findes efter en naturlig sproglig forståelse at forudsætte, at forældremyndigheden tilkommer den ene af forældrene. Det er dernæst ubestrideligt, at det danske kommissionsudkast af januar 1916 ligeledes var at forstå således, at det kun angik spørgsmålet om samkvemsret, når den ene af forældrene havde forældremyndigheden. Der er endvidere i lovens forarbejder intet, der tyder på, at det har været meningen, at udkastets regel, efter at være gennemført af lovgivningsmagten i uændret affattelse, nu skulle forstås på en anden og mere omfattende måde, end det oprindelig var meningen, hvilket iøvrigt ville medføre, at man ville savne fornøden anvisning på, hvorledes samkvemsretten i så fald nærmere måtte afgrænses. Under disse omstændigheder og under hensyn til de vanskelige og ømtålelige spørgsmål, der knytter sig til en lovhjemlet samkvemsret, findes bestemmelsen i § 27, der afløste en retstilstand uden nogen sådan lovbestemt samkvemsret, ikke at indeholde den fornødne klare hjemmel for samkvemsret i et tilfælde som det foreliggende, og idet en sådan hjemmel ej heller findes at kunne udledes af analogi eller forholdets natur, vil disse dommere tage appellanternes frifindelsespåstand til følge.«

IV. Sager af almindelig interesse samt sager, der har givet anledning til udtalelser, henstillinger m. m.

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 13 i instruksen for folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

1. En politisag burde have været rejst ved tiltaltes hjemting. (J. nr. 328/55).

I juni 1955 klagede A over forskellige forhold i forbindelse med, at der ved anklageskrift udfærdiget den 22. juni 1955 af politimesteren i Hillerød købstad m. v. var blevet rejst tiltale mod ham ved retten i Hillerød købstad m. v. for overtrædelse af lovbekendtgørelse nr. 3 af 9. januar 1954 om omsætningsafgift af motorkøretøjer. A anførte bl. a., at sagen burde have været rejst ved retten i Roskilde købstad m. v., der er hans hjemting.

Fra statsadvokaten for Sjælland modtog jeg sagens akter, hvoraf det fremgik, at to færdselsbetjente den 13. april 1955 havde udfærdiget rapport i anledning af, at A samme dag kl. ca. 14 på hovedvej 6 (i retskredsen for Hillerød købstad m. v.) havde medført en passager i sin vogn, uagtet denne var fritaget for omsætningsafgift på betingelse af, at den ikke blev benyttet til persontransport. Politimesteren i Hillerød udfærdigede den 11. maj 1955 anklageskrift og bødeforelæg, der blev forkyndt for A, som ikke ønskede sagen afgjort ved bødeforelæg og anmodede om, at sagen måtte blive behandlet ved hans hjemting.

Den 22. juni 1955 udfærdigede politimesteren i Hillerød anklageskrift, hvorefter A ved retten i Hillerød købstad blev sat under tiltale for overtrædelse af nævnte lovbekendtgørelse.

Den 19. juli 1955 klagede A til Justitsministeriet over, at sagen var blevet rejst ved retten i Hillerød og ikke ved hans hjemting. Justitsministeriet oversendte skrivelsen til statsadvokaten for Sjælland, der udtalte, at

han ikke var enig i det af politimesteren udfærdigede skøn, hvorefter sagen var blevet rejst ved retten i Hillerød, og henviste A til overfor retten at fremsætte anmodning om at få sagen overført til retten i Roskilde.

Ved et retsmøde i Hillerød den 16. januar 1956 mødte A og begærede under henvisning til retsplejelovens § 703 sagen overført til behandling ved retten i Roskilde, hvilket herefter skete.

Ved anklageskrift udfærdiget den 18. februar 1956 af politimesteren i Roskilde købstad m. v. blev A yderligere sat under tiltale for overtrædelse af næringslovens §§ 2 og 21.

A blev den 8. marts 1956 frifundet for overtrædelse af næringsloven og idømt en bøde på 100 kr. for overtrædelse af lovbekendtgørelse nr. 3 af 9. januar 1954. Dommen blev såvel af A som af anklagemyndigheden påanket til Østre Landsret, der den 6. november 1956 idømte A en bøde på 200 kr. for overtrædelse af begge bestemmelser.

Forinden jeg tog stilling til sagen, anmodede jeg politimesteren i Hillerød og statsadvokaten for Sjælland om udtalelser i anledning af, at tiltale mod A var rejst ved retten i Hillerød. Politimesteren udtalte, at det formentlig måtte være i overensstemmelse med almindelig praksis og Justitsministeriets cirkulære nr. 336 af 15. december 1941 angående værnetinget for tiltale i politisager, at tiltalen blev rejst ved retten i Hillerød, idet der skulle finde afhøring af vidner sted ved dette værneting.

Jeg forelagde derefter det omhandlede spørgsmål for Justitsministeriet. I en på for-

anledning af ministeriet afgivet erklæring udtalte rigsadvokaten, at da de vidner, der skulle afhøres i sagen, ikke var bosat i Hillerød retskreds, og da heller ikke andre særlige grunde forelå for, at tiltale blev rejst ved gerningsstedets værning, ville det formentlig have været bedst stemmende med Justitsministeriets cirkulære af 15. december 1941, om tiltale var rejst ved A's hjemting.

Justitsministeriet udtalte overfor mig, at ministeriet var enig med rigsadvokaten i, at det havde været bedst stemmende med cirkulæret, om tiltalen var rejst ved hjemtinget.

Jeg udtalte herefter, at tiltalen mod A i sagen angående overtrædelsen af lovbestemt kendtgørelse nr. 3 af 9. januar 1954 burde have været rejst ved A's hjemting.

2. *Justitsministeriet havde nægtet en fængselsfange tilladelse til at modtage besøg af en advokat med henblik på sagsanlæg mod et dagblad. - Efter klage til mig tillod ministeriet fangen at modtage besøg af advokaten. (J. nr. 503/55).*

En fange, der afsoner straf af fængsel på livstid, klagede den 2. august 1957 over, at Justitsministeriet havde nægtet ham tilladelse til at modtage besøg af sagfører N med henblik på spørgsmålet om eventuelt sagsanlæg mod et dagblad i anledning af dets omtale af fangen.

På min forespørgsel udtalte Justitsministeriet, at fangernes adgang til at have forbindelse med personer udenfor anstalten efter de gældende bestemmelser udtrykkelig er begrænset til slægtninge og andre personer, som det skønnes af betydning for dem at have forbindelse med, jfr. anordning nr. 364 af 10. maj 1947 angående fuldbyrdelse af fængselsstraf i statsfængsel §§ 29 og 30. I det foreliggende tilfælde havde ministeriet ikke skønnet, at fangens ønske om at sætte sig i forbindelse med en advokat for at anlægge sag mod et dagblad efter forholdets karakter havde en sådan betydning, at tilladelsen burde gives.

Den 30. september 1957 oplyste fangen, at han havde anlagt sag mod dagbladet ved Østre Landsret, og at hans beskikkede forsvarer, der som medlem af det pågældende blads bestyrelse ikke kunne påtage sig at føre sagen, havde anmodet sagfører N om at repræsentere fangen. Samtidig fremsendte fangen en skrivelse fra sagfører N, hvori denne meddelte, at han ikke ville kunne føre sagen, såfremt han ikke kunne få lejlighed til at tale med fangen.

Jeg indhentede herefter en fornyet udtalelse fra Justitsministeriet, der oplyste, at man i anledning af et af fangen indsendt an-

dragende havde meddelt, at man ikke havde set sig i stand til at tillade, at han blev fremstillet i et retsmøde i Østre Landsret den 8. oktober 1957, men at ministeriet den 5. oktober 1957 havde meddelt inspektøren for statsfængslet, at man efter omstændighederne intet havde at erindre imod, at der blev givet sagfører N adgang til at drøfte den verserende retssag med fangen under et besøg i statsfængslet.

Fangen anmodede mig herefter den 8. oktober 1957 om bistand til at opnå tilladelse til fremstilling i retten under sagen, og den 12. oktober 1957 modtog jeg en skrivelse fra sagfører N, der fandt, at det hørte med til fuldt forsvarlig førelse af sagen, at han havde sin klient ved sin side, når sagen skulle procederes.

Under henvisning hertil henstillede jeg til Justitsministeriet, at man tog spørgsmålet om, hvorvidt det ville kunne tillades fangen at overvære proceduren i sagen, op til fornyet overvejelse.

Den 19. november 1957 meddelte ministeriet, at der i Justitsministeriets cirkulære nr. 21 af 15. februar 1957 om fremstilling i retten som parter eller vidner i borgerlige sager af personer, der er idømt frihedsstraf, er fastsat almindelige retningslinier, hvorefter fremstilling i retten kun bør ske, når fangen af vedkommende ret indkaldes til som part personlig at give møde i retten. I overensstemmelse hermed kunne ministeriet kun tillade fremstillingen af fangen, såfremt han af retten blev indkaldt til personlig at give møde i sagen.

Ved Østre Landsrets dom af 28. februar 1958 blev dagbladets ansvarshavende redaktør idømt 5 dagbøder à 50 kr. for overtrædelse af straffelovens § 267, ligesom forskel-

lige udtryk, som bladet havde anvendt i forbindelse med omtale af fangen, blev kendt ubeføjede. En påstand om erstatning blev ikke taget til følge, se U. f. R. 1958 s. 644.

3. *Ved benyttelsen af statens forkøbsret til visse landbrugsejendomme i henhold til statshusmandslovens § 8 er det praksis, at Statens Jordlovsudvalg inden overtagelsen af en ejendom forhandler med trediemand om køb af stamparcellen. – Efter henstilling herfra har Landbrugsministeriet forelagt spørgsmålet om retningslinierne for Jordlovsudvalgets forhandlinger med trediemand for den af ministeriet den 26. august 1957 nedsatte kommission til undersøgelse af visse spørgsmål vedrørende statshusmandsloven. (J. nr. 31/56).*

Den 10. december 1957 tilskrev jeg gårdejer P. H. Dal, Hadsten, således:

»I skrivelse af 8. januar 1956 har De klaget over den af Statens Jordlovsudvalg anvendte fremgangsmåde ved handler med stamparceller af landbrugsejendomme, som Jordlovsudvalget agter at overtage i medfør af den staten tillagte forkøbsret i henhold til § 8 i bekendtgørelse nr. 11 af 13. januar 1956 af lov om oprettelse og supplerings af mindre landbrug m. m. (statshusmandsloven). De har herved gjort gældende, at Jordlovsudvalget, forinden det har erklæret, at det vil benytte forkøbsretten til en ejendom, ikke har ret til at udbyde denne til salg eller til at forevise den for eventuelle købere. Som eksempel på Jordlovsudvalgets praksis har De henvist til udvalgets overtagelse af ejendommene matr. nr. 2 c m. fl., Skibby by, Harlev sogn, kaldet »Skibbygård«, og matr. nr. 1 m. fl., Gammelgård Hovedgård, Storing sogn, kaldet »Gammelgård«.

I den anledning har jeg den 9. maj 1956 fra Statens Jordlovsudvalg modtaget akterne vedrørende statens overtagelse af de nævnte ejendomme.

Af udvalgets akter vedrørende »Skibbygård« fremgår det, at De ved betinget skøde af 17. maj 1954 købte denne ejendom, der er på ca. 122 tønder land, for 359.600 kr. Overtagelsen var fastsat til den 28. maj 1954, dog således at De straks kunne gå i gang med visse markarbejder.

Den 19. maj 1954 fremsendte sælgerens sagfører salgstilbud til Jordlovsudvalget i henhold til § 8, stk. 6, i statshusmandsloven, og sagen blev herefter den 21. maj 1954 til-

stillet udvalgsmedlem gårdejer Kristen Olsen, som på dette tidspunkt var udvalgets tilsynsførende for Århus amtsrådsreds.

Af de af Dem indsendte bilag fremgår det, at De, kort tid efter at De var begyndt at arbejde på gården, fik besøg af to herrer, der præsenterede sig som medlemmer af Jordlovsudvalget, og som meddelte Dem, at udvalget ville frafalde forkøbsretten på betingelse af, at De afstod ialt 34 tønder land, heraf 30 tønder land til oprettelse af to nye husmandsbrug og 4 tønder land til supplerings af et allerede eksisterende husmandsbrug. De svarede, at De godt kunne tænke Dem at gå med til den foreslåede afståelse, hvis der blev betalt en rimelig pris for de 34 tønder land. Senere på dagen var der et møde mellem Dem, Deres fader overretssagfører H. A. Dal og gårdejer Kristen Olsen. På dette møde tilbød Kristen Olsen at betale ca. 43.000 kr. for de 34 tønder land, hvilket De mente var for lidt. Kristen Olsen skal derefter have udtalt, at man nu ville forsøge at handle til anden side. Deres fader anførte, at han gik ud fra, at De fik en første ret til at forhandle om stamparcellen, hvis Jordlovsudvalget overtog og udstykkede gården. Kristen Olsen spurgte i den anledning, om De var liebhaver, hvilket De bekræftede forudsat at prisen for stamparcellen blev rimelig.

Et par dage efter blev gården besigtiget af forskellige personer, der eventuelt var interesserede i at købe stamparcellen.

Ifølge Jordlovsudvalgets akter meddelte Kristen Olsen den 28. maj 1954 udvalget, at han ville anbefale, at staten overtog »Skibbygård«, og anførte herved bl. a., at De ikke frivilligt ville afstå 34 td. land til 43.000 kr.

Kristen Olsen indsendte samtidig tilbud på gården, som han havde fået fra en trediemand, der tilbød at betale 363.000 kr. og var villig til at afstå de 34 td. land til en pris af 43.000 kr. I dette tilbud var det påregnet at der kunne opnås et statslån på 60.000 kr.

Den 31. maj 1954 indstillede Jordlovsudvalget til Landbrugsministeriet, at staten benyttede sin forkøbsret til gården. Jordlovsudvalget sendte samme dag en genpart af denne skrivelse til Kristen Olsen og tilføjede, at udvalget ville finde det rettest, inden det tog endelig stilling til tilbudet fra trediemand, om Kristen Olsen søgte oplysning om, hvorvidt De heller ikke ønskede at overtage stamparcellen efter at forkøbsretten måtte være benyttet.

Kristen Olsen havde herefter den 1. juni 1954 et møde med Dem og Deres fader, hvor han tilbød Dem stamparcellen til 320.000 kr. og på de samme vilkår som i tilbudet fra trediemand. Dette afviste De og afgav i stedet et skriftligt tilbud om at betale 287.000 kr. på omtrent samme vilkår som i trediemands tilbud. I Deres tilbud var der dog kun regnet med et statslån på 33.444 kr.

Den 1. juni 1954 meddelte Kristen Olsen Jordlovsudvalget resultatet af forhandlingerne med Dem og fremsendte Deres tilbud.

Den 3. juni 1954 meddelte Jordlovsudvalget Dem, at det ikke kunne antage Deres tilbud, og at det samme dag overfor Landbrugsministeriet havde indstillet, at stamparcellen blev afhændet til trediemand. Den 3. juni 1954 godkendte ministeriet, at staten overtog gården og solgte stamparcellen til vedkommende trediemand.

Med hensyn til »Gammelgård« fremgår det af Jordlovsudvalgets akter, at forpagter J. Rønholt ved betinget skøde af 17. december 1955 købte denne ejendom, der havde et areal på 360 td. land, og således at overtagelsen skulle ske samme dag.

Den 22. december 1955 blev der i henhold til statshusmandslovens § 8, stk. 6, indsendt salgstilbud til Jordlovsudvalget, der den 23. december 1955 oversendte sagen til udvalgsmedlem amtsrådsmedlem Emanuel Vestbo, der nu er udvalgets tilsynsførende for Århus amtsrådsreds. Af en erklæring af 6. januar 1956 fra Em. Vestbo fremgår det, at han under et møde den 30. december 1955 med forpagter Rønholt havde meddelt, at Jordlovsudvalget ville frafalde forkøbsretten, hvis

Rønholt ville afstå 81 td. land. Rønholt kunne ikke gå med til at afstå så meget jord og afgav med det samme et skriftligt tilbud, hvorefter han tilbød Jordlovsudvalget 45 td. land til en pris af 90.000 kr., under forudsætning af at Jordlovsudvalget frafaldt sin forkøbsret. Em. Vestbo gjorde straks forpagter Rønholt opmærksom på, at dette tilbud ikke var tilfredsstillende, og at han ville søge udvej for at få mere ved en anden eventuel køber af stamparcellen.

Samme dags aften telefonerede Em. Vestbo til forpagter Rønholt og tilbød ham et statslån på 100.000 kr., hvis Jordlovsudvalget kunne købe 81 td. land for 160–162.000 kr.

Den 31. december 1955 meddelte forpagter Rønholt Em. Vestbo, at han ikke kunne acceptere dette tilbud, og Vestbo gjorde herefter Rønholt bekendt med, at han ville søge forhandling til anden side for at få afhændet gården på en sådan måde, at Jordlovsudvalget kunne få de 81 td. land.

Den 2. januar 1956 havde Em. Vestbo forhandling med trediemand, og denne afgav et skriftligt tilbud om at købe »Gammelgård« med det jordtilliggende, ejendommen måtte have, efter at der fra denne var udstykket 102 td. land. I dette tilbud var indkalkuleret et statslån på ca. 240.000 kr.

Under denne forhandling med trediemand blev Em. Vestbo ringet op af Rønholt, der oplyste, at han skulle til Århus, og at de eventuelt kunne tale sammen. Em. Vestbo oplyste, at han netop sad i forhandling med en liebhaver til stamparcellen, og hvis disse forhandlinger endte resultatløst, ville han gerne forhandle med Rønholt. På Rønholts forespørgsel om, hvorvidt hans tilbud af 30. december 1955 stadig var af interesse, svarede Vestbo, at han gerne ville beholde det, for det tilfælde at de igangværende forhandlinger med trediemand bristede. Rønholt gjorde ingen indsigelse herimod, og da Vestbo nåede til enighed med trediemand, meddelte han Rønholt dette.

Den 2. januar 1956 indstillede Em. Vestbo til Jordlovsudvalget, at staten overtog gården, og den 4. januar 1956 oversendte udvalget sagen til Landbrugsministeriet med indstilling om, at staten godkendte overtagelsen, og at stamparcellen blev solgt til trediemand i henhold til dennes tilbud af 2. januar 1956. Dette godkendte Landbrugsministeriet den 10. januar 1956.

Forpagter Rønholt har i en skrivelse af 4. januar 1956 til landbrugsministeren bl. a. oplyst, at han og Em. Vestbo under mødet den 30. december 1955 var blevet enige om, at Rønholt skulle tilbyde Jordlovsudvalget 45 td. land til en pris af 90.000 kr. Da han forlod dette møde, fik han af Vestbo at vide, at der var en anden køber, der eventuelt ville afgive mere jord.

Samme aften forespurgte Em. Vestbo, om forpagter Rønholt ville afstå 80 td. land til ca. 160.000 kr. Hertil svarede denne, at så længe hans første tilbud ikke var afslået, syntes han det var urimeligt at give et nyt, der stillede ham dårligere.

Den 7. november og den 4. december 1956 har jeg haft møder med formanden og andre repræsentanter for Statens Jordlovsudvalg, og det oplystes herunder bl. a., at udvalget gentagne gange havde foretaget dybtgående overvejelser af spørgsmålet om Jordlovsudvalgets forhandlinger med trediemand i de tilfælde, hvor der ikke med den oprindelige køber kunne opnås enighed om frivillig afståelse af jord. Udvalgsformanden gjorde i denne forbindelse opmærksom på, at Landbrugsministeriet forlanger, at udvalgets indstilling om, at staten benytter sin forkøbsret til en ejendom, skal være bilagt en kalkule over de økonomiske konsekvenser af statens overtagelse. Under hensyn hertil og til, at udvalget ifølge statshusmandslovens § 8 kun har 14 dage til at afgøre, om det overfor Landbrugsministeriet vil indstille, at staten benytter forkøbsretten, er det nødvendigt for udvalget inden 14-dages fristens udløb at søge optaget forhandling med trediemand for derved at få konstateret, hvad stamparcellen kan indbringe ved salg.

I de senere år har udvalget fulgt den praksis som hovedregel at forespørge den oprindelige køber, om han er villig til at overtage den pågældende ejendoms stamparcel til den pris og på de vilkår, trediemand har tilbudt at købe stamparcellen for. Såfremt den oprindelige køber ønsker dette, indstiller udvalget til Landbrugsministeriet, at stamparcellen bliver solgt til denne.

Da det ikke af akterne vedrørende »Gammelgård« kunne ses, hvorvidt forpagter Rønholt havde fået tilbudt gårdens stamparcel til den pris og på de vilkår, trediemand ville give, anmodede jeg den 17. december 1956 Statens Jordlovsudvalg om at oplyse, hvor-

vidt dette var tilfældet. Jeg har herefter den 25. januar 1957 fra udvalget modtaget en udtalelse bilagt en erklæring af 14. januar 1957 fra Em. Vestbo. Det fremgår af denne erklæring, at Rønholt ikke har fået stamparcellen tilbudt til den pris, som trediemand havde budt. Em. Vestbo har herved anført, at han havde afsluttet forhandlingerne med forpagter Rønholt, inden han optog forhandling med trediemand, og at han havde tilbudt Rønholt et statslån på 100.000 kr. Forhandlingerne med Rønholt var blevet afbrudt, fordi denne ikke ville afstå mere end 45 td. land, hvilket Em. Vestbo anså for utilstrækkeligt. Statens Jordlovsudvalg har henholdt sig til Em. Vestbos erklæring, idet udvalget har tilføjet, at der ikke af forpagter Rønholt var udtalt ønske om et højere statslån, og at Rønholts afvisning af udvalgets krav om jord var så absolut, at man kun hypotetisk kunne skønne over hans interesse i et større statslån.

Med hensyn til det af Dem rejste spørgsmål om, hvorvidt Jordlovsudvalget, inden staten har benyttet sin forkøbsret til en ejendom, er berettiget til at optage forhandling med trediemand om salg af stamparcellen, skal jeg oplyse, at hverken statshusmandsloven eller lovgivningen iøvrigt ses at have taget stilling til dette spørgsmål.

Efter forholdets natur kan det næppe antages, at udvalget skulle være afskåret fra at forhandle med trediemand inden overtagelsen af ejendommen. Der må herved lægges vægt på, at formålet med statens overtagelse af ejendommen i medfør af statshusmandsloven er at fremskaffe udstykningsjord eller tillægsjord og ikke at forøge statens jordtilliggende.

Da det endvidere må tillægges stor betydning, at jordfondens midler bindes i mindst muligt omfang, taler væsentlige hensyn for den af udvalget med Landbrugsministeriets indforståelse fulgte praksis, hvorefter det i 14-dages perioden optager forhandling med trediemand om overtagelsen af stamparcellen. Under disse omstændigheder har jeg ikke fundet grundlag for at udtale kritik af, at Jordlovsudvalget inden overtagelsen forhandler med trediemand om køb af stamparcellen efter statens benyttelse af forkøbsretten.

Spørgsmålet bliver herefter, om Jordlovsudvalget inden afslutningen af forhandlingen

med trediemand kan have nogen pligt til at gøre den oprindelige køber bekendt med tilbuddet fra trediemand og give ham mulighed for at erhverve stamparcellen på lignende vilkår.

Jeg har forelagt dette spørgsmål for udvalget, dels i de forannævnte møder i november og december 1956,, dels i skrivelse af 11. marts 1957. Udvalget har i skrivelse af 31. juli 1957 anført, at man ikke mener at kunne være forpligtet til at tilbyde den oprindelige køber stamparcellen på de vilkår, hvorpå man måtte opnå enighed med trediemand, selvom disse var lempeligere for køberen. Udvalget har herved anført, at det ville vanskeliggøre forhandlingerne med andre købere, når disse er bekendt med, at Jordlovsudvalget kun kan forhandle under den forudsætning, at den oprindelige køber skal have forkøbsret til stamparcellen på de i trediemands tilbud indeholdte vilkår. Hertil kommer, at der kan være tilfælde, hvor Jordlovsudvalget ikke mener at kunne godkende den oprindelige køber som debitor for det jordfondslån, der måtte anbringes i stamparcellen, ligesom det vil være vanskeligt for Jordlovsudvalget at færdigbehandle sagerne inden den i loven fastsatte frist på 14 dage, dersom en forpligtelse som den anførte skal gælde.

Endvidere har Jordlovsudvalget anført, at en egentlig forkøbsret til stamparcellen for den oprindelige køber vil kunne medføre ret uoverskuelige følger. Da forhandlingerne må formodes at trække ud til sidste frist, og da Jordlovsudvalget må regne med som sandsynligt, at forkøbsretten vil blive anvendt, uden at en endelig aftale vedrørende stamparcellen har kunnet træffes, kan det blive nødvendigt at foretage de heraf følgende fornødne dispositioner, herunder at antage kvalificeret medhjælp til gårdens drift. En sådan medhjælp er berettiget til løn efter medhjælperlovens regler og kan ikke »videresælges« med gården. Økonomiske overvejelser af denne art kan komme til at spille en rolle i forhandlingerne, hvor Jordlovsudvalget på statens vegne vil blive meget underlegen i forhold til den oprindelige køber.

Jordlovsudvalget har dernæst oplyst, at det i indstillingen til Landbrugsministeriet om køb af en ejendom redegør for de med den oprindelige køber førte forhandlinger og for grunden til, at enighed med denne ikke er opnået.

Endelig har Jordlovsudvalget bemærket, at en eventuel statsprioritet i ejendommen kun vil kunne ydes, efter at forkøbsretten er bragt i anvendelse og stamparcellen er afhændet, idet der ikke er hjemmel til at yde lån, når forkøbsretten frafalder mod at der bliver afstået et areal til staten.

Jeg skal herefter udtale, at jeg finder udvalgets praksis, hvorefter den oprindelige køber som hovedregel får lejlighed til at afgive nyt bud på grundlag af trediemands tilbud, velbegrunnet, idet den oprindelige købers interesser herved tilgodeses i nogen grad. På den anden side har jeg i mangel af lovregler og under hensyn til det af udvalget anførte ikke fundet at kunne henstille, at en sådan praksis ubetinget bør følges i alle tilfælde.

Hvad angår det rejste spørgsmål om, at Jordlovsudvalget, inden forkøbsretten er benyttet, lader trediemand bese den pågældende ejendom, skal jeg dernæst udtale, at denne fremgangsmåde må ses som en konsekvens af, at Jordlovsudvalget kan handle med trediemand, og at jeg derfor ikke finder at kunne udtale kritik heraf, forudsat at besigtigelsen sker sammen med et af Jordlovsudvalgets medlemmer.

Med hensyn til de to af Dem fremdragne konkrete sager skal jeg på baggrund af de foran nævnte generelle synspunkter anføre, at Jordlovsudvalgets forhandlinger i sagen vedrørende »Skibbygård« ikke kan give mig anledning til kritik, hvorved bemærkes, at De efter det oplyste fik tilbudt ejendommens stamparcel til den pris og på de vilkår, som udvalget kunne opnå hos trediemand.

Forsåvidt angår forhandlingerne vedrørende »Gammelgård« har jeg ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at Jordlovsudvalget undlod at tilbyde forpagter Rønholt stamparcellen til den pris og på de vilkår, trediemand havde tilbudt. Jeg lægger herved særlig vægt på, dels at Rønholt havde tilkendegivet, at han ikke ønskede at afstå mere end 45 td. land, dels at udvalgets repræsentant havde oplyst, at man fandt tilbudet utilfredsstillende, og at man ville forhandle til anden side.

Det tilføjes, at jeg samtidig hermed har gjort Jordlovsudvalget og Landbrugsministeriet bekendt med nærværende skrivelse,

idet jeg har henstillet til ministeriets overvejelse, hvorvidt der måtte være grundlag for at forelægge spørgsmålet om retningslinierne for Jordlovsudvalgets forhandlinger med trediemand for den af ministeriet den 26. august 1957 nedsatte kommission til undersøgelse af visse spørgsmål vedrørende statshusmandsloven . . .«

Den 20. december 1957 meddelte Landbrugsministeriet, at man havde anmodet kommissionen af 26. august 1957 om at optage spørgsmålet til undersøgelse.

Kommissionen havde ikke afsluttet sit arbejde ved beretningens trykning.

4. I byggestøttelovene af 1946 og 1955 hjemles stempelfrihed for den af boligministeren godkendte første købers adkomst til parcel- eller rækkehuse, der opføres med salg for øje, og for dokumenter, der udstedes i anledning af hans overtagelse af prioritetsgælden.

A, der var godkendt som første køber af et rækkehus, overdrog dette til B, inden statslånet var blevet udbetalt, således at B med Hypotekbankens godkendelse overtog lånet på de oprindelige vilkår med hensyn til ydelseslempelse. Skattedepartementet resolverede efter høring af Boligministeriet, at stempelfritagelsen som første køber tilkom B og ikke A. Skattedepartementet ophævede senere stempelresolutionen vedrørende A's skøde.

Udtalt, at det havde været ønskeligt, om Boligministeriet ved Skattedepartementets forelæggelse af sagen havde indhentet erklæring fra Hypotekbanken, der viste sig at anlægge en afvigende fortolkning af de omhandlede bestemmelser. Endvidere udtalt, at departementets og ministeriets fortolkning vanskeligt kunne forenes med lovens ordlyd.

I anledning af denne og en lignende sag ændredes praksis, jfr. Skattedepartementets cirkulære nr. 72 af 6. maj 1958. (J. nr. 158/56 og 809/57).

Den 9. marts 1956 indgav landsretssagfører Henrik B. Elmer, København, som advokat for repræsentant Povl J. Ibsen en klage over, at Københavns amt den 7. marts 1956 i henhold til Skattedepartementets resolution havde bestemt, at et til hans klient udstedt skøde af 31. marts 1954 skulle stempelberigtiges efter 1. kl. takst med 370 kr., og at skødet derefter skulle sendes til civildommeren i Københavns amts nordre birk til berigtigelse af tinglysningsafgift.

Landsretssagfører Elmer anførte, at den pågældende ejendom var opført med statslån i henhold til kap. VIII i byggestøtteloven af 30. april 1946, jfr. lovebekendtgørelse nr. 288 af 14. juni 1951, at hans klients skøde den 12. juni 1954 med hjemmel i samme lovs § 62, stk. 1 og 3, blev tinglyst stempel- og gebyrfrit, og at hans klient ved Boligministeriets skrivelse af 23. december 1954 blev godkendt som første køber af den pågældende ejendom. Landsretssagføreren var derfor af den formening, at Skattedepartementet havde været uberettiget til at fratage hans klient den ham som første køber tilkommende stempel- og gebyrfritagelse, uanset at hans klient, før statslånet var blevet udbetalt, havde over-

draget ejendommen til befragter V. Møller Voigt.

Fra Boligministeriet og Skattedepartementet modtog jeg udtalelser af henholdsvis 2. og 20. juni 1956 med disse myndigheders akter. Det fremgik heraf, at Boligministeriet den 5. august 1952 havde givet to håndværkere tilsagn om statslån efter kap. VIII til opførelse af 3 parcelhuse. Ved skøde af 31. marts 1954 solgte bygherrerne et af husene til repræsentant Ibsen, som omtrent samtidig flyttede ind i ejendommen. Skødet blev den 12. juni 1954 tinglyst stempel- og gebyrfrit, og ved skrivelse af 23. december 1954 til landsretssagfører Elmer godkendte Boligministeriet, at hans klient erhvervede ejendommen og indtrådte som debitor for det samme dag anviste statslån.

Den 12. januar 1955 sendte Kongeriget Danmarks Hypotekbank de oprindelige byggherrers advokat et udkast til statslånpantebrevet, i hvilket repræsentant Ibsen var indsat som debitor, idet sagføreren blev anmodet om at foranledige pantebrevet underskrevet og tinglyst.

Ibsen havde imidlertid den 7. januar 1955 underskrevet slutseddel med Møller Voigt,

hvorefter han pr. 15. april 1955 overdrog ejendommen til denne, bl. a. på betingelse af at Møller Voigt kunne overtage statslånet uden at skulle betale ejerskifteafdrag og på de oprindelige vilkår med hensyn til ydelseslempelse.

Den 13. januar 1955 sendte sagfører Byrge Nielsen på befragter Møller Voigts vegne slutsedlen til Gladsaxe kommunalbestyrelse, som den 19. januar 1955 videresendte den til Hypotekbanken med meddelelse om, at kommunen trods ejerskiftet vedstod den tidligere meddelte kommunegaranti.

Den 26. januar 1955 gav Hypotekbanken derefter samtykke til, at Møller Voigt overtog det på det tidspunkt endnu ikke udbetalte statslån på de oprindelige vilkår. Banken meddelte samtidig, at den ville fremsende udkast til gældsøvertagelsesdeklaration, når det den 12. januar 1955 til bygherrernes sagfører fremsendte pantebrevsudkast var kommet tilbage i tinglyst stand.

Den 29. januar 1955 underskrev Ibsen pantebrevsudkastet, som den 24. februar 1955 blev tinglyst stempel- og gebyrfrit i henhold til byggestøttelovens § 62. Den 21. juli 1955 udbetalte Hypotekbanken statslånet.

I mellemtiden havde sagfører Byrge Nielsen den 14. april 1955 anmeldt Møller Voigts skøde til tinglysning ved Københavns amts nordre birks ret. Sagføreren gjorde samtidig gældende, at skødet måtte være stempelfrit, idet Møller Voigt havde overtaget statslånet på de oprindelige vilkår og derfor måtte betragtes som første køber.

Civildommeren anmodede i den anledning amtmanden over Københavns amt om en stempelresolution, og amtet forelagde sagen for Skattedepartementet. Departementet indhentede en udtalelse fra Boligministeriet, der – uden at forelægge sagen for Hypotekbanken – anførte, at statslånet endnu ikke var udbetalt, og at befragter Møller Voigts skøde efter ministeriets opfattelse var omfattet af fritagelsesbestemmelserne i byggestøttelovens § 62, stk. 1 og 3, såfremt statslånet ville blive udbetalt til befragteren, idet han da måtte betragtes som første godkendte køber af en med salg for øje opført ejendom.

Den 4. august 1955 henstillede Skattedepartementet til Københavns amt at udsætte spørgsmålet om stemplingen af Møller Voigts skøde og anmodede samtidig amtet om at indfordre Ibsens skøde til stempelprøve.

Den 18. oktober 1955 fremsendte landsretssagfører Elmer skødet til amtet med bemærkning om, at han fortsat var af den opfattelse, at skødet ikke var stempelpligtigt, idet det til statskassen udstedte pantebrev var underskrevet og afgivet af hans klient og statslånet måtte betragtes som udbetalt ham, uanset at han senere havde videresolgt ejendommen.

Amtet forelagde landsretssagfører Elmers skrivelse for Skattedepartementet, der indhentede en udtalelse fra Boligministeriet. Det anførtes heri, at Møller Voigt var godkendt som debitor for statslånet på første købers vilkår, og at han også måtte betragtes som første køber i relation til afgiftsfritagelsesbestemmelsen i byggestøttelovens § 62.

Den 28. februar 1956 meddelte Skattedepartementet, at stempel- og gebyrbegunstigelsen måtte tilkomme Møller Voigt, idet denne havde overtaget ejendommen, da statslånet blev udbetalt den 21. juli 1955. Amtet resolverede derefter, at Ibsens skøde ville være at stemple efter 1. kl. takst med 370 kr., og at skødet efter stemplingen ville blive tilstillet civildommeren til berigtigelse af tinglysningsafgift.

Boligministeriet udtalte i skrivelser af 2. juni 1956 til mig, at stempel- og gebyrfritagelsen efter § 62 tilkommer den af ministeriet godkendte første køber, og at denne bestemmelse må sammenholdes med byggestøttelovens § 42, hvorefter de særlige lempelser for statslånsydelsen, der tilkommer den egentlige bygherre, også tilkommer første køber af huse, der er opført med salg for øje. Hensigten med disse bestemmelser har været at stille den godkendte første køber på samme måde, som om han havde været bygherre.

Ministeriet udtalte videre, at der under byggeri ofte sker yderligere ejerskifter, efter at ministeriet har godkendt første køber, og at sådanne ejerskifter også er hyppige umiddelbart efter husets ibrugtagning. Ministeriet havde derfor indført den praksis, at man ved fortolkningen af begrebet »første køber« betragter den person, der af ministeriet er godkendt som låntager senest på tidspunktet for statslånets udbetaling, som første køber såvel i relation til stempelbegunstigelse som til rentelepelse, idet man har fundet det rigtigst, at disse lempelser tilkommer den, som varigt skal bebo ejendommen.

Ministeriet havde fundet det rimeligt at afgøre den her foreliggende sag i overens-

stemmelse med denne praksis, selvom Ibsen havde boet forholdsvis længe i huset, idet det af skødet til Møller Voigt klart fremgik, at Ibsen havde ønsket at tilsikre sin køber lempelserne på statslånsydelsen. Hvis Ibsen havde insisteret på at bevare sin godkendelse som første køber, havde det måttet medføre, at der skulle være betalt et ejerskifteafdrag på 10 pct. af statslånet og gennemført en forhøjelse af statslånsydelsen, hvorved handelen næppe ville være kommet i stand.

Skattedepartementet henholdt sig i skrivelser af 20. juni 1956 til Boligministeriets udtalelse.

Efter modtagelsen af disse udtalelser lånte jeg Hypotekbankens akter, hvoraf det fremgik, at banken den 30. september 1955 havde sendt sagfører Byrge Nielsen et udkast til gældsøvertagelses-erklæring vedrørende statslånet med anmodning om, at erklæringen måtte blive underskrevet af Møller Voigt og tilbagesendt stemplet med 85,20 kr. Den 2. november 1955 havde sagføreren derefter sendt banken den underskrevne og stemplede erklæring.

Da det i byggestøttelovens § 62, stk. 1, bl. a. bestemmes, at dokumenter, der udstedes i anledning af den godkendte første købers overtagelse af prioritetsgæld, er stempelfri, måtte det antages, at Hypotekbanken ikke havde anset Møller Voigt for at være første køber. Jeg forelagde derfor påny sagen, herunder Hypotekbankens akter, for Skattedepartementet med anmodning om en udtalelse efter indhentet erklæring fra Boligministeriet.

I skrivelse af 8. december 1956 til Skattedepartementet henholdt Boligministeriet sig til sin udtalelse af 2. juni 1956 og anførte, at det efter ministeriets opfattelse beroede på en fejlekspedition, når Hypotekbanken havde forlangt Møller Voigts gældsøvertagelses-erklæring stemplet.

Skattedepartementet indhentede derefter en udtalelse fra Hypotekbanken, der anførte, at banken i overensstemmelse med sin hidtidige opfattelse af bestemmelserne i byggestøttelovens § 62 måtte anse Ibsen, der var den af Boligministeriet godkendte første køber og også reelt – ved tinglyst endeligt skøde – havde erhvervet og besiddet ejendommen, som den, hvem stempel- og gebyrfritagelsen tilkom, uanset at Møller Voigt, under hensyn til at salget til ham skete inden statslånets udbetaling, fik tilladelse til at overtage dette

uden afkortning og med bibeholdelse af ydelseslempelse og altså i denne relation blev betragtet, som om han havde været den godkendte første køber.

Banken var endvidere af den opfattelse, at reglerne om gebyrbegunstigelse burde være således, at samme person kunne betragtes som første køber såvel i relation til gebyrbegunstigelse som til ydelseslempelse, hvilket banken i marts 1954 havde givet udtryk for overfor Boligministeriet.

Ifølge denne opfattelse af bestemmelsen havde Hypotekbanken ikke med virkning i gebyrmæssig henseende for Ibsen kunnet tilbagekalde den ham meddelte købergodkendelse.

Den 5. juli 1957 udtalte Skattedepartementet overfor mig, at man var enig med Boligministeriet i, at det er bedst stemmende med byggestøttelovens hensigt, at stempel- og gebyrbegunstigelsen for første køber kommer den af de successivt godkendte købere af det pågældende parcel- eller rækkehus til gode, som ejer huset i det øjeblik statslånet kommer til udbetaling, idet han normalt vil være den, som varigt skal bebo ejendommen og derfor bør nyde godt af de begunstigelser, som byggestøttelovgivningens hjemler med henblik på at billiggøre boligudgifterne. Skattedepartementet måtte derfor fastholde, at det i princippet var rigtigt, når man i nærværende sag havde resolveret, at stempel- og gebyrbegunstigelsen efter byggestøttelovens § 62, stk. 1, burde komme Møller Voigt til gode, og at skødet til Ibsen – da loven kun hjemler stempelfritagelse for een overdragelse – derfor burde stemples og gebyreres på sædvanlig måde.

Under hensyn til at det ikke, da Møller Voigt den 26. januar 1955 godkendtes som køber, blev tilkendegivet Ibsen, at den tidligere godkendelse af ham som første køber hermed var bortfaldet, og til, at Hypotekbanken havde ladet Ibsen underskrive statslåns-pantebrevet og havde afkrævet Møller Voigt en stemplet gældsøvertagelses-erklæring, ville Skattedepartementet dog i det foreliggende tilfælde frafalde det rejste krav på stempel- og tinglysningsafgift af skødet til Ibsen.

Det tilføjedes, at Skattedepartementet i sagens anledning havde truffet aftale med Boligministeriet om, at man fremtidig, forinden man godkender sidste køber, spørger den tidligere køber, om han er indforstået

med, at den ham meddelte godkendelse med dertil knyttede stempel- og gebyrbegunstigelse bortfalder, idet man i benægtende fald alt efter omstændighederne enten nægter at godkende sidste køber eller alene godkender ham med tilkendegivelse af, at godkendelsen ikke medfører de i byggestøttelovgivningen hjemlede stempel- og gebyrbegunstigelse for første køber.

På grundlag af det oplyste udtalte jeg den 13. september 1957, at uoverensstemmelsen mellem Boligministeriets og Hypotekbankens forståelse af § 62, stk. 1, sidste pkt., i byggestøtteloven af 1946, jfr. nu § 74, stk. 1, i byggestøttelov nr. 107 af 14. april 1955, formentlig ville være blevet klarlagt, såfremt Boligministeriet havde indhentet erklæringer fra Hypotekbanken, da Skattedepartementet den 11. maj og 31. oktober 1955 forelagde sagen for ministeriet, og at det ville have været ønskeligt, at sådanne erklæringer var blevet indhentet.

Selvom saglige grunde måtte tale for den af Skattedepartementet og Boligministeriet i praksis anlagte fortolkning af begrebet »den af indenrigs- og boligministeren godkendte første køber« i byggestøtteloven af 1946, § 62, stk. 1, måtte jeg dog finde, at fortolkningen vanskeligt kunne forenes med bestemmelsens ordlyd.

Da Skattedepartementet ifølge skrivelser af 5. juli 1957 ville ophæve den tidligere stempelresolution vedrørende repræsentant Ibsens skøde, fandt jeg at kunne undlade at foretage videre i sagen.

Den 25. oktober 1957 klagede redaktør Vagner Jensen, Vanløse, over en af Skattedepartementet den 26. oktober 1956 truffet afgørelse i et lignende tilfælde, hvor redaktøren, efter at være blevet godkendt som første køber, havde solgt den pågældende ejendom, inden statslånet var blevet udbetalt.

Det fremgik af sagen, som jeg modtog med en udtalelse af 18. marts 1958 fra Skattedepartementet, at Boligministeriet – til forskel fra den ovenfor omtalte sag – inden overdragelsen af ejendommen udtrykkelig den 20. juni 1956 havde tilkendegivet redaktør Jensen, at godkendelsen af ham som køber var bortfaldet ved godkendelsen af den næste køber.

Den 8. december 1956 havde redaktør Vagner Jensen anmodet Københavns amt om

at forelægge sagen for Skattedepartementet, hvor der i maj 1957 fandt en forhandling sted i overværelse af en tjenestemand i Boligministeriet. Sagen blev herefter stillet i bero på udfaldet af den foran omtalte sag, omend departementet under hensyn til Boligministeriets tilkendegivelse af 20. juni 1956 fandt det tvivlsomt, om udfaldet ville få betydning for denne sag.

Da Skattedepartementet i september 1957 havde modtaget min udtalelse i den førstnævnte sag, blev spørgsmålet om afgørelsens konsekvenser for nærværende sag optaget til nærmere overvejelse. Resultatet blev, at departementet – uanset Boligministeriets tilkendegivelse til redaktøren – fandt det rigtigst at lade den i den førstnævnte sag trufne afgørelse få virkning også for nærværende sag, særlig under hensyn til at det ikke i Boligministeriets skrivelse af 20. juni 1956 udtrykkelig var fremhævet, at bortfaldet af godkendelsen også betød bortfald af de hertil knyttede stempel- og gebyrbegunstigelse, og til, at man ikke, inden man godkendte den næste køber havde spurgt redaktøren, om han var indforstået med at opgive de til hans godkendelse knyttede begunstigelse til fordel for næste køber.

Ved skrivelse af 19. november 1957 ændrede Skattedepartementet derefter den tidligere afgørelse vedrørende stempel- og gebyrpligten for redaktørens skøde.

Skattedepartementet oplyste i skrivelser af 18. marts 1958 til mig, at den tidligere sag og nærværende sag havde givet anledning til, at spørgsmålet om praktiseringen af byggestøttelovens regler om stempel- og gebyrbegunstigelse i tilfælde, hvor en statslånsejendom overdrages inden statslånet er kommet til udbetaling, var taget op til overvejelse og forhandling med Boligministeriet.

Den 13. maj 1958 gjorde jeg redaktør Vagner Jensen bekendt med min udtalelse af 13. september 1957, herunder at jeg ikke kunne tiltræde fortolkningen af begrebet »første køber« i byggestøttelovens § 62. Da myndighederne ville ændre praksis, fandt jeg ikke anledning til kritik af Skattedepartementet eller Boligministeriet.

Skattedepartementet har den 14. maj 1958 meddelt, at Boligministeriet har tiltrådt, at stempel- og gebyrbegunstigelses-reglen i byg-

gestøtteleven praktiseres således, at videreoverdragelses-dokumenter, der udstedes inden statslånet er kommet til udbetaling, betragtes som dokumenter udstedt i anledning af udførelsen af byggeriet og dermed som stempel- og gebyrfri efter reglen i den nugældende byggestøttelov nr. 107 af 14. april 1955, § 74, stk. 1, 1. pkt. Det er dog en forudsætning for, at et videreoverdragelses-dokument

kan behandles som anført, at erhververen godkendes som debitor for statslånet på de oprindeligt tilsagte vilkår.

I overensstemmelse hermed har Skattedepartementet udsendt cirkulære nr. 72 af 6. maj 1958 om fritagelse for stempel- og tinglysningsafgift i medfør af byggestøtte Lovgivningen.

5. *Efter anmodning fra det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn undersøgt spørgsmålet om nødvendigheden af samtykke til foretagelse af chokbehandling og operative indgreb (lobotomi) på patienter, der er indlagt på statens sindssygehospitalet. – Udtalt, at lobotomi er et så alvorligt operativt indgreb, at det i overensstemmelse med almindelige retsgrundsætninger vedrørende foretagelse af operative indgreb må fordres, at der af rette vedkommende inden operationens udførelse mundtligt eller skriftligt gives samtykke til operationen. (J. nr. 449/56).*

Den 3. november 1956 forespurgte jeg det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn, hvorvidt dette måtte finde det ønskeligt, at jeg foretog en undersøgelse af spørgsmålet om nødvendigheden af samtykke til foretagelse af chokbehandling og operative indgreb (lobotomi) på patienter, der er indlagt på statens sindssygehospitalet. Samtidig fremsendte jeg en række aktstykker, som jeg i anledning af en konkret sag havde modtaget fra Direktoratet for Statens Sindssygehospitalet, herunder direktoratets cirkulærskrivelse af 21. september 1955 (bilag 1 (side 42)) til samtlige sindssygehospitalet, hvori de gældende retningslinier vedrørende det omhandlede forhold er fastsat, samt direktoratets skrivelse af 30. november 1954 (bilag 2 (side 44)) til Sundhedsstyrelsen, hvori direktoratet har redegjort for samtykke-spørgsmålet.

Som svar på denne henvendelse meddelte tilsynet mig, at det havde vedtaget at anmode mig om at foretage en undersøgelse af problemet.

Efter gennemgang af det foreliggende materiale anmodede jeg direktoratet om yderligere at søge oplyst, hvorledes der på det omhandlede område forholder i Norge og Sverige, ligesom jeg udbad mig oplysning om det årlige antal lobotomibehandlinger og om, hvorledes overlægerne ved statens sindssygehospitalet har praktiseret reglerne i direktoratets cirkulærskrivelse af 21. september 1955.

I skrivelse af 27. november 1957 (bilag 3 (side 51)) har direktoratet redegjort for sin opfattelse af det omhandlede spørgsmål og har fremsendt skrivelser af 30. april og 23. maj 1957 fra Kungl. Medicinalstyrelsen i Sverige og Helsedirektoratet i Norge (bilag 4 (side 54) og 5 (side 56)). Endvidere har direktoratet fremsendt redegørelser fra statens sindssygehospitalet, Rigshospitalet og Københavns Hospitalsvæsen om den praksis, der følges på de forskellige hospitalet med hensyn til indhentelse af samtykke m. v.

I det følgende fremdrages punkter, som jeg har lagt vægt på ved min bedømmelse af sagen.

Ved cirkulærskrivelse af 8. marts 1928, udfærdiget af Direktoratet for Statens Sindssygehospitalet, blev det bestemt, at når patienter fra statens sindssygehospitalet skulle overføres til sindssygehospitalet ved Århus eller sindssygehospitalet i Nykøbing S. til behandling for visse sindssygdomme med indpodning af malariavirus, skulle det hospital, hvorfra overførelsen skete, forinden indhente en erklæring om, at rette vedkommende gav samtykke såvel til overflytningen som til behandlingens foretagelse. I 1937 begyndte enkelte af statens sindssygehospitalet at anvende insulinchokbehandling, og den 14. januar 1938 udtalte direktoratet overfor et sindssygehospital, at der forinden denne behandling påbegyndtes ville være at indhente skriftligt samtykke fra rette vedkommende i lighed

med de for malariabehandlingen fastsatte regler.

I april 1939 rejste et sindssygehospital spørgsmålet om nødvendigheden af at indhente rette vedkommendes samtykke til cardiazol-chokbehandlinger, og i skrivelse af 25. maj 1939 udtalte direktoratet overfor samtlige sindssygehospitaler, at tilladelse fra de pårørende fortsat skulle indhentes.

I begyndelsen af 1940 begyndte man her i landet at foretage lobotomi, og de givne bestemmelser om samtykke til malaria- og chokbehandling blev rent faktisk overført til denne nye behandlingsform.

I december 1947 blev spørgsmålet drøftet på et overlægsmøde i Direktoratet for Statens Sindssygehospitaler. De fleste overlæger var stemt for at fratage kravet om samtykke, mens alle var enige om, at man, hvor det var muligt, skulle drøfte behandlingen med de pårørende før iværksættelsen. Spørgsmålet blev imidlertid ikke dengang afgjort, da man ville afvente resultatet af en da verserende retssag (fru A. mod Direktoratet for Statens Sindssygehospitaler), der blev afgjort ved Højesterets dom af 31. marts 1953 (U.f.R. 1953, s. 491). Under denne sag påstod fru A., der efter egen begæring var blevet indlagt på et sindssygehospital og underkastet cardiazol-chokbehandling, hospitalet tilpligtet at betale hende erstatning, idet der efter hendes udskrivning var blevet konstateret et sammenpresningsbrud på en af hendes lændehvirvler. Hun gjorde gældende, at bruddet var opstået under behandlingen, og at hun ikke var blevet vejledt om risikoen ved denne behandling, samt at hun ikke havde givet sit samtykke til behandlingen.

Ved Østre Landsrets dom af 21. december 1949 fik fru A. tilkendt en erstatning, blandt andet under hensyn til at retten efter det foreliggende ikke kunne anse det for godtgjort, at der havde foreligget samtykke til behandlingen. Højesterets flertal fandt derimod, at der efter det oplyste havde foreligget fornødent samtykke til behandlingens iværksættelse.

Da direktoratet fandt, at samtykke-spørgsmålet måtte afklares, forelagde man det for Sundhedsstyrelsen i skrivelse af 30. november 1954 (bilag 2 (s. 44)). Efter en nærmere redegørelse for problemet udbad direktoratet sig en udtalelse om, hvorvidt Sundhedsstyrelsen kunne tiltræde, at bestemmelserne om

samtykke ved chokbehandling blev ophævet, da denne behandlingsform ikke længere kunne betragtes som værende af farlig karakter.

Endvidere forespurgte direktoratet, om Sundhedsstyrelsen kunne tiltræde, at sindssygehospitalerne blev instrueret om, at lobotomibehandling indtil videre måtte forudsætte samtykke fra patienten selv eller fra de nærmeste pårørende.

I skrivelsen oplyste direktoratet blandt andet, at det i den af kommissionen angående lægers retsstilling den 1. juli 1931 afgivne betænkning, s. 39-41, var udtalt, at der ved farlige handlingers foretagelse, navnlig operationer, måtte indhentes samtykke fra patienten, men at spørgsmålet ikke ville egne sig til at blive ordnet ved lovbestemmelser.

Sundhedsstyrelsen forelagde sagen for Retslægerådet, der den 5. juli 1955 tiltrådte direktoratets forslag af 30. november 1954 for såvidt angik chokbehandling. Rådet bemærkede dog herved, at det ikke følger af rådets opfattelse, at sindssygehospitalernes læger ikke i hvert enkelt tilfælde bør tale med patienten respektive de pårørende om behandlingen og på passende måde pege på den uundgåelige risiko.

Med hensyn til lobotomibehandling anførte Retslægerådet, at den egentlige livsfare ved denne behandlingsform var ret ringe, men at der består en vis ikke helt overskuelig fare for forringelse af patientens psyke. Efter Retslægerådets opfattelse bør der derfor vises særlig omhu med instruering af de pårørende eller af patienten selv; men Retslægerådet anså det for uhensigtsmæssigt, at der meddeles særlige forskrifter med hensyn til den form, hvorunder vejledning skal finde sted.

Sundhedsstyrelsen tiltrådte Retslægerådets udtalelse, og ved cirkulærskrivelsen af 21. september 1955 (bilag 1 (s. 42)), hvori Retslægerådets udtalelse var refereret, *ophævede direktoratet de tidligere givne bestemmelser om nødvendigheden af at indhente samtykke inden påbegyndelsen af malaria-, chok- og lobotomibehandlinger.*

Det anføres i cirkulærskrivelsen, at det i fremtiden vil bero på de enkelte overlæger, om og på hvilken måde patienten og/eller de pårørende bør instrueres om behandlingernes iværksættelse og om deres mulige følger. Direktoratet henleder iøvrigt opmærksomheden på, at Retslægerådet for lobotomi-

behandlingernes vedkommende havde udtalt, at der, så længe der består en fare for patientens psyke, må vises særlig omhu med instrueringen af de pårørende og/eller af patienten selv.

Af de indhentede oplysninger fra Sverige og Norge fremgår det, at der ikke i disse lande for tiden findes instrukser om indhentelse af samtykke ved de omhandlede behandlingsformer, men at de pårørende som hovedregel underrettes om, at man agter at foretage lobotomi, og modsætter de sig behandlingen, bliver denne normalt ikke foretaget. Forsåvidt angår Sverige henledes yderligere opmærksomheden på, at Medicinalstyrelsen den 14. december 1956 har ophævet en tidligere bestemmelse om indhentelse af samtykke ved chokbehandling.

I direktoratets skrivelse af 27. november 1957 (bilag 3 (s. 51)) oplyses det, at chokbehandling udføres i meget stort antal såvel her i landet som i udlandet, uden at der indtræffer ulykkelige hændelser af betydning, ikke mindst efter indførelse af narco-curarelektrostimulationsbehandlingen.

Det oplyses dernæst, at lobotomiens anvendelsesområde er blevet radikalt begrænset gennem anvendelsen af nye medikamenter, således at man med føje kan gå ud fra, at lobotomi kun vil komme på tale, hvor indikationen er så tungtvejende, at blandt andet hensynet til muligheden for en forringelse af patientens psyke kun vil spille en yderst begrænset rolle. Til illustration af nedgangen i anvendelsen af lobotomi anføres, at mens der i 1953 blev indstillet 532 patienter til lobotomibehandling, var tallet i 1956 kun 71.

Direktoratet oplyste endvidere, at sagen har været forelagt Retslægerådet og Sundhedsstyrelsen. Retslægerådet har henholdt sig til sin udtalelse af 5. juli 1955, og Sundhedsstyrelsen har udtalt, at der ikke ses at foreligge lægelige grunde for at ændre cirkulæret af 21. september 1955, og at styrelsen vil finde det i høj grad beklageligt, om de synspunkter, der er nedfældet i nævnte cirkulære, ikke længere kan opretholdes. Direktoratet har som sin opfattelse udtalt, at man ville

anse det for et stort tilbageskridt, dersom det skulle blive nødvendigt påny administrativt at fastsætte regler om indhentelse af samtykke til chok- og lobotomibehandling, ikke blot fordi man betragter spørgsmålet om samtykke til lægebehandling i dets helhed som et uegnet objekt for en sådan regulering, men navnlig også fordi anordningen af sådanne regler alene gældende for sindssygehospitalerne ville modarbejde de bestræbelser, som udfoldes for at ligestille sindssygehospitalerne med det almindelige sygehusvæsen i så vid udstrækning som dette er muligt.

Af de indhentede udtalelser fra overlægerne ved såvel statens som Københavns kommunes sindssygehospitaler samt Rigshospitalet om den fremgangsmåde, der følges efter udfærdigelsen af direktoratets cirkulærskrivelse af 21. september 1955, fremgår det, at hospitalerne, forinden der foretages lobotomi, instruerer patienten selv eller de pårørende om indgrebet og dets følger, og at så godt som alle hospitaler fortsat indhenter samtykke – det være sig skriftligt eller mundtligt – fra patienten selv eller de pårørende. Forsåvidt angår chokbehandling indhenter en del hospitaler også samtykke fra patienten selv eller de pårørende.

Den 28. februar 1958 meddelte jeg tilsynet, at jeg ikke fandt tilstrækkeligt grundlag for at henstille, at de i cirkulærskrivelsen af 21. september 1955 givne retningslinier søges ændret forsåvidt angår den ovenfor omtalte ufarlige chokbehandling.

Derimod fandt jeg, at lobotomi er et så alvorligt operativt indgreb, at det i overensstemmelse med almindelige retsgrundsatninger vedrørende foretagelse af operative indgreb må fordres, at der af rette vedkommende – patienten selv, hvis han kan forstå indgrebets betydning, og ellers hans pårørende eller en værge – inden operationens udførelse mundtligt eller skriftligt gives samtykke til operationen.

Jeg havde ikke ved beretningens trykning modtaget svar fra tilsynet.

København, den 21. september 1955

Idet man henviser til stedfunden brevveksling, jfr. således skrivelse herfra af 30. november 1954, og til forhandling på overlægsmødet den 25. og 26. oktober s. å. angående spørgsmålet om indhentelse af samtykkeerklæringer forinden chokbehandling og hjernekirurgiske indgreb overfor sindslidelser iværksættes, skal man meddele, at Sundhedsstyrelsen i en skrivelse af 25. august d. å. har udtalt ganske at kunne henholde sig til nedenstående af Retslægerådet under 5. juli d. å. over sagen afvigelserne:

»Med påtegning af 15. januar 1955 har Sundhedsstyrelsen udbedt sig en udtalelse om en af direktøren for statens sindssygehospitaller under 30. november 1954 udfærdiget skrivelse vedrørende chokbehandling og lobotomi på sindssygehospitalerne.

Således foranlediget skal Retslægerådet udtale følgende:

Rådet må i almindelighed anlægge det synspunkt, at sindssygehospitaller (og psykiatriske afdelinger) – såvidt overhovedet muligt – må arbejde under de samme vilkår som andre hospitalsafdelinger, og at særregler kun bør opstilles, hvor de behandlede patienters art gør det absolut påkrævet. Sådanne særlige hensyn gør sig kun gældende for en del af sindssygehospitalernes belægning, nemlig sådanne der på grund af deres sindssygdom ikke er i stand til at tage stilling til den tilbudte behandling. Et meget stort antal af patienterne er derimod så klare og bevidste, at de selv kan tage stilling til fremsatte behandlingsforslag. Her må endvidere bemærkes, at der også på andre hospitalsafdelinger (kirurgiske, medicinske o. s. v.) forekommer ikke så ganske få tilfælde, hvor patienten af en eller anden grund (senilitet, dekrepiditet, mindrerårigdom) ikke selv kan tage stilling, og hvor derfor eventuelle drøftelser af behandlingen og dens risiko må føres med de pårørende og ikke med patienten selv. Når ydermere betænkes, at talrige kirurgiske og medicinske behandlinger og

rent diagnostiske undersøgelser frembyder langt større risiko end de her omhandlede behandlinger af sindssyge, må det i almindelighed findes berettiget at anlægge de samme synspunkter på sindssygehospitalernes behandling, som anlægges på andre hospitalsbehandlinger.

Hvad angår *chokbehandlinger* (cardiazolchok, elektrochok og insulincoma) må bemærkes, at det vel i begyndelsen, da disse behandlinger fremkom, hvor kendskabet til deres virkemåde og den risiko, de medførte, endnu var begrænset og teknikken endnu ikke var grundigt udarbejdet, kunne findes rimeligt at fastsætte bestemmelser om, at patientens eller de pårørendes udtrykkelige tilladelse skulle indhentes. Sådanne bevæggrunde eksisterer imidlertid ikke mere. Behandlingerne er i enormt omfang anvendt på alle sindssygehospitaller i verden, faren for komplikation (frakturer) er ubetydelig, set i forhold til alvoren af de sygdomme, der behandles, og faren for død som følge af behandlingen er meget ringe. Det kan derfor ikke anses for rimeligt at opretholde den forestilling, at det drejer sig om en behandling, der er forbundet med særlig fare, og rådet kan således tiltræde den af direktøren for statens sindssygehospitaller i nævnte skrivelse side 10 fremsatte opfattelse.

Den anskuelse, at det må anses for principielt urigtigt at opretholde påbud om, at der indhentes særlig tilladelse til chokbehandling, kan begrundes med følgende betragtning:

- 1) Et udtrykkeligt påbud om samtykkeerklæring vil såvel i lægelige som i ikke-lægelige kredse være egnet til at miskreditere chokbehandlinger, idet det udtrykker et principielt andet syn på denne behandlingsforms risikomoment end det, man almindeligt anlægges på risikoen ved mange palliative kirurgiske og medicinske indgreb og behandlinger.
- 2) Det vil i visse tilfælde kunne bibringe patienter, som i forvejen er nervøse og ængstelige, et fortegnet, måske endog direkte forkert indtryk af risikoen ved denne behandling. Det

kan skabe uro og utryghed, hvor netop ro og tillid er påkrævet.

- 3) Endelig vil det forhold, at de på sindssygehospitalerne instituerede behandlinger – i kraft af et sådant påbud – principielt undergives andre regler end behandlingen på almindelige hospitaler, være egnet til, på et punkt hvor det ikke er fornødent, at uddybe den kløft mellem sindssygehospitalerne og de øvrige hospitaler, som man bestandig tilstræber at udjævne.

Af det anførte følger ikke, at sindssygehospitalernes læger ikke i hvert enkelt tilfælde bør tale med patienten, respektive de pårørende, om behandlingen og på passende måde pege på den uundgåelige risiko. Enkelte overlæger vil formentlig også fremdeles – i hvert fald i visse tilfælde – være så forsigtige, at de sikrer sig gennem et skriftligt samtykke, særlig i sådanne tilfælde hvor patienten ikke selv kan tage stilling, og hvor sagen beror på de pårørendes samtykke; et enkelt medlem af rådet (overlæge Nørvig) anser det således for rigtigt og hensigtsmæssigt i almindelighed at sikre sig skriftligt samtykke og mener efter sin erfaring ikke, at fremskaffelse af dette skriftlige samtykke volder ulemper. Men det bør efter rådets mening være overladt til overlægerne at anvende den i ethvert tilfælde mest hensigtsmæssige fremgangsmåde.

Hvad angår *hjernekirurgiske indgreb* overfor sindslidelser (lobotomi) gør væsentlig de samme synspunkter sig gældende. Den egentlige livsfare er også her meget ringe; imidlertid består der en vis, ikke helt overskuelig, fare for forringelse af patientens psyke, og med henblik herpå bør der sikkert vises særlig omhu med instrueringen af de pårørende (evt. patienten selv). Det må dog på dette område anses for uhensigtsmæssigt at meddele særlige forskrifter med hensyn til den form, hvorunder denne vejledning skal finde sted (jfr. herved lægelovskommissionens betænkning 1931, pag. 39).

Endelig skal bemærkes, at i tilfælde, hvor der er øjeblikkelig vital indikation for chokbehandling, må det anses for en selvfølge, at overlægen

også uden forhandling med de pårørende kan instituere denne.

I sagens behandling har professorerne Helweg, Villars Lunn og Sand samt overlægerne Dickmeiss, Nørvig og Stürup deltaget.«

Under henvisning til foranstående ophæver man herved alle tidligere herfra givne bestemmelser om nødvendigheden af, at der forinden malaria-, chok- eller lobotomibebehandlinger påbegyndes skal indhentes samtykke, skriftligt eller mundtligt.

Det vil herefter bero på den enkelte overlæge, om og på hvilken måde patienten og/eller de pårørende bør instrueres om behandlingernes iværksættelse og om deres mulige følger, idet man iøvrigt for lobotomibehandlingernes vedkommende henleder opmærksomheden på det af Retslægerådet udtalte om, at der for denne behandlings vedkommende, så længe en fare for forringelse af patientens psyke består, må vises særlig omhu med instrueringen af de pårørende og/eller patienten selv.

Man henleder tillige opmærksomheden på Retslægerådets udtalelse om, at det i tilfælde, hvor der er øjeblikkelig vital indikation for chokbehandling, må anses for en selvfølge, at overlægen også uden forhandling med de pårørende kan instituere denne. Hvorledes der derudover skal forholdes i tilfælde, hvor samtykke ikke har kunnet tilvejebringes eller direkte er blevet nægtet, mener man ikke herfra at burde give bestemte retningslinier for. I visse tilfælde bør udskrivning formentlig kunne komme på tale. Iøvrigt skal man alene bemærke, at Justitsministeriet, således som det vil fremgå af direktoratets ovennævnte skrivelse, ikke har ment, at samtykkeerklæringer kan afgives af en ad hoc beskikket værge, jfr. § 59 i lov af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål, men at personlig umyndiggørelse må finde sted, hvor samtykke fra en værge måtte ønskes tilvejebragt.

Københavns Hospitalsvæsen, direktoratet, Sundhedsstyrelsen og Retslægerådet er herfra underrettet om foranstående, hvorhos man endvidere efter sagens anledning har tilsendt Justitsministeriet afskrifter af den i sagen førte brevveksling.

København, den 30. november 1954

Sundhedsstyrelsen.

Som det vil være Sundhedsstyrelsen bekendt, har der flere gange fra overlægeside været rejst spørgsmål om ophævelse af den gældende regel om, at samtykke skal indhentes fra rette vedkommende, før chokbehandlinger (og nu også lobotomioperationer) institueres. Sagen har flere gange været drøftet på overlægemøder, men hidtil er en nærmere stillingtagen blevet udskudt; først fordi man ønskede at afvente udfaldet af en domstolene forelagt erstatningssag – tidligere patient i sindssygehospitalet i Middelfart fru A mod direktoratet – hvilken sag afsluttedes med Højesterets dom af 31. marts 1953, og dernæst fordi man ønskede afventet, hvilken stilling til problemet Justitsministeriet ville indtage i to nævnte ministerium da forelagte sager.

I den førstnævnte sag – fru A mod direktoratet – påstod sagsøgerinden, at hun havde pådraget sig en rygskaide under en cardiazol-chokbehandling på sindssygehospitalet i Middelfart, at hendes tilstand var blevet forringet som følge af denne, og at der forelå uforvarsligt forhold fra hospitalets side, i hvilken henseende hun anførte, at hverken hun eller hendes nærmeste (søskende) havde givet samtykke til chokbehandlingen, at hun ikke var blevet orienteret om risikoen ved en sådan, og at hun, i alt fald da behandlingen skulle begynde og under denne, havde protesteret mod at blive undergivet den.

Ved landsretten var direktoratet blevet dømt til at betale en erstatning på 3.000 kr., idet landsretten fandt, at det ikke var godtgjort, at der, efter behørig vejledning med hensyn til risikoen ved behandling, var indhentet samtykke til behandlingen inden dens påbegyndelse, og derhos fandt det godtgjort, at skaden måtte anses indtrådt som følge af chokbehandlingen.

Højesteret fandt, at iværksættelsen af behandlingen måtte anses for fuldt forsvarlig, og at der ikke var holdepunkter for at antage, at behandlingen ikke var udført korrekt. Retten antog, at hvirvelbruddet var indtrådt som følge af behand-

lingen, men at det i overensstemmelse med det anførte måtte betragtes som en hændelig følge af samme.

Skriftligt samtykke forelå ikke i sagen; efter hospitalets forklaring fordi patienten selv henvendte sig på hospitalet for at få chokbehandling. Højesteret fandt ifølge dommen, at det måtte anses for godtgjort, at der havde foreligget samtykke til chokbehandlingens iværksættelse, og der lagdes i denne henseende vægt på, at sagsøgerindens egen læge havde tilrådet hende at henvende sig på hospitalet, hvor afdelingslægen efter hendes egen forklaring – det stod anført i stævningen, som hun havde godkendt inden retten – tilrådede hende indlæggelse til chokbehandling.

Vedkommende afdelingslæge havde iøvrigt i en under sagen afgivet erklæring udtalt, at han utvivlsomt måtte have meddelt sagsøgerinden, at der var forbundet en risiko med behandlingen; om dette spørgsmål indeholder højesteretsdommen intet, men man skal i denne forbindelse og med henblik på samtykkespørgsmålet oplyse, at hospitalet havde anført, at man havde fundet en elektrochokbehandling indiceret, men at man havde valgt at give cardiazolchok, udelukkende fordi patienten engang mange år før havde fået en skræk for elektriske stød. Dette forhold synes at bestyrke anbringendet om, at der har været talt med patienten om chokbehandling.

Af højesteretsdommen fremgår det derhos, at retten har overvejet, om sagsøgerinden, der ialt fik 10 chokbehandlinger, ikke – efter som anført at have givet samtykke til behandlingens iværksættelse – havde tilbagekaldt dette ved at protestere mod, at behandlingen påbegyndtes eller fortsattes. Der forelå her i journalen oplysning om, at patienten protesterede mod chokbehandling, men hospitalet udtalte i en sagen bilagt erklæring, at modstanden refererede sig til den da påtænkte elektrochokbehandling, ikke til en chokbehandling som sådan.

Retten flertal, 7 dommere, fandt det i modsæt-

ning til mindretallet, 2 dommere, overvejende betænkeligt at fastslå, at sagsøgerinden havde fremsat »en så alvorlig indsigelse mod behandlingens fortsættelse, at denne af den grund burde være afbrudt...«, i hvilken forbindelse man skal oplyse, at det af journalen fremgik, at patienten havde fremsat forskellige protester, uden at det dog nærmere fremgik, med hvilken styrke disse protester var blevet fremsat. Det var således ikke ud fra en betragtning om et manglende eller et tilbageholdt samtykke, at direktoratet fik pålagt et erstatningsansvar.

Ansvaret pålagdes på et helt andet grundlag, nemlig i en undladelshandling fra hospitalets side. Retten fandt det nemlig oplyst, at patienten efter behandlingens påbegyndelse, i alt fald efter 1. og 2. behandling, havde klaget over smerter i ryggen, uden at der i den anledning blev foretaget noget fra hospitalets side, jfr. herom nærmere nedenfor. At patienten havde klaget over rygsmerter, fremgik vel ikke af den egentlige journal, men af en særlig, alene af vedkommende sygeplejerske ført journal. Der blev her fra rettens side lagt vægt på, at der ikke i anledning af patientens klage over smerter i ryggen blev foretaget en undersøgelse af, om der under behandlingen var opstået en fraktur, og særlig vægt blev lagt på, at røntgenundersøgelse ikke blev foretaget. Om dette sidste punkt havde Retslægerådet udtalt, at det havde været »ønskeligt«, om hospitalet havde foretaget nærmere undersøgelse af hvirvelsøjlen, særlig ved røntgenfotografering. På dette forhold fandt Højesteret grundlag for at fastslå en erstatningspligt, hvilket i dommen udtrykkes således: »Derimod findes hospitalet under hensyn til hyppigheden af hvirvelbrud efter chokbehandlinger og under hensyn til indstævntes gentagne klager over rygsmerter at burde have foretaget en nærmere undersøgelse af hvirvelsøjlen, derunder særlig røntgenundersøgelse, hvorved bruddet må antages at ville være konstateret, således at fornøden behandling heraf kunne være iværksat og en fortsættelse af cardiazol-chokbehandlingen eventuelt undladt. Idet hospitalet ikke har foretaget sådan undersøgelse, og idet det må antages, at der som følge heraf er påført indstævnte forøgede lidelser og ulemper, stemmer disse dommere (d.v.s. det fornævnte flertal på 7 dommere) »for... at tillægge hende en godtgørelse, der skønsmæssigt findes at kunne fastsættes til 1.500 kr...«.

Mindretallet (2 dommere), der iøvrigt var enig med flertallet, fandt, at patienten særlig ved en nærmere bestemt lejlighed på tydelig måde havde tilkendegivet, at hun ikke ønskede at fortsætte

chokbehandlingen, og fandt ikke holdepunkter for at antage, at patienten havde givet hospitalet føje til at mene, at hun senere opgav dette standpunkt. Da hospitalet herefter efter mindretallets skøn havde været »uberettiget til at fortsætte cardiazolindsprøjtningen«, fandt disse dommere også af den grund, at hospitalet måtte anses at have pådraget sig ansvar overfor sagsøgerinden.

Det bemærkes, at det i dommen fastsattes, at ingen af parterne skulle betale sagsomkostninger til anden part for nogen af retterne.

Alt i alt var forholdet altså det, at man ikke blev dømt fordi der intet samtykke forelå, ikke fordi en fornøden vejledning om risikoen ikke var givet, ikke på grund af en efterfølgende tilbagekaldelse af samtykket, ikke fordi der var noget at indvende mod selve behandlingens iværksættelse, og ikke fordi hospitalet fandtes ansvarlig for selve ulykkestilfældets indtræden, men alene på grund af undladelser efter hændelsens indtræden.

Da Højesteret var bekendt med, at direktoratet i sin tid havde meddelt statens sindssygehospitaler, at der skulle foreligge samtykke fra rette vedkommende, forinden i hvert fald cardiazol-chokbehandlinger iværksættes, kunne man måske fortolke dommen derhen, at Højesteret alene havde bedømt sagen ud fra de gældende administrativt givne regler, men at spørgsmålet om samtykkers nødvendighed fremdeles stod åbent for det tilfælde, at det administrativt måtte blive bestemt, at det fremtidig skulle være uforløst at indhente samtykke, i hvert fald til chokbehandling, omend muligt nok fremdeles til foretagelse af lobotomioperation.

En sådan slutning fra højesteretsdommen kunne muligt også finde støtte i ordvalget i Højesterets dom set på baggrund af landsrettens bemærkninger om samme forhold. I landsrettens dom af 21. december 1949 udtaltes det bl. a., at chokbehandlinger på grund af »... en så betydelig risiko for legemsbeskadigelse, som den under sagen omhandlede chokbehandling efter det oplyste frembyder...«, ikke findes at burde »... påbegyndes af hospitaler – og da kun af disses læger – forinden der til behandlingens påbegyndelse foreligger et retsyldigt samtykke. Bevisligt samtykke bør derfor fremskaffes og forelægges den for chokbehandlingen ansvarlige overlæge – eventuelt fra patientens nærmeste, jfr. lov nr. 118 af 13. april 1938, § 2, stk. 3, eller, hvis sådanne ikke findes, fra en efter lov om umyndighed og værgemåls § 59 i anledning af sygdommen beskikket værge, til hvilken hospitalet så bør rette henvendelse, såfremt noget særligt skulle frembyde sig under chokbehandlingen, for at erfare værgens stilling til det særlige

forhold«. Det hedder derhos videre i landsrettens dom: »Da det efter det foreliggende ikke kan anses godtgjort, at der har foreligget et samtykke, afgivet inden behandlingens påbegyndelse efter behørig vejledning med hensyn til risikoen ved behandlingen, og da den omprocederede legemsbeskadigelse efter det oplyste må anses indtrådt som følge af chokbehandlingen, vil hospitalet eller hospitalsvæsenet på dettes vegne være at kende ansvarlig...«.

Højesteret udtaler om samtykkets meddelelse alene følgende: »I den i sagen udtagne stævning af 15. september 1947, der inden retten er godkendt af indstævnte som hendes forklaring vedrørende sagens faktiske forløb, er anført, at afdelingslæge Sigurd Petersen tilrådede hende indlæggelse til chokbehandling...« og senere: »Der findes derhos efter det oplyste at have foreligget fornødent samtykke til behandlingens iværksættelse, og det findes overvejende betænkeligt at fastslå, at der fra indstævntes (da det var direktoratet, der havde appelleret landsrettens dom, benævnes sagsøgerinden her indstævnte) side er fremsat en så alvorlig indsigelse mod behandlingens fortsættelse, at denne af den grund burde være afbrudt...«.

På baggrund af landsrettens stærkt fremhævede krav til et samtykke, til sikringen af bevis for dets meddelelse og til risikovejledningen kunne det næppe være helt urimeligt at forstå højesteretsdommen således, at der ved bemærkningen om fornødent samtykke alene sigtedes til det samtykke, der var fornødent efter de gældende administrative regler. Derimod ville man selvfølgelig, når blot henses til fru A-sagen isoleret, kunne hævde, at der af højesteretsdommen intet ville kunne sluttes til rettens stilling til spørgsmålet om, hvorvidt et samtykke er fornødent, hvis vedkommende patient ikke selv kan tage stilling til sagen. At landsrettens dom intet lader tilbage i tydelighed om det spørgsmål, er noget andet.

Når man imidlertid ikke mener at kunne drage den slutning, at spørgsmålet om samtykkers nødvendighed fremdeles står åbent, for det tilfælde at den administrative bestemmelse om samtykkers tilvejebringelse ophæves, skyldes det foruden det usikre ved sådanne ordfortolkninger to ting, nemlig dels en af højesteretsdommer J. L. Frost i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1954, s. 310 ff., meddelt kommentar til højesteretsdommen, dels den af Justitsministeriet truffne afgørelse i de to fornævnte andre sager om samtykkespørgsmålet.

I kommentaren til dommen udtaler højesteretsdommer Frost følgende: »... Uanset at retten fandt beviset for meddelt samtykke ført, må det

håbes, at nærværende sag må give anledning til, at hospitalerne fremtidig sikrer sig skriftligt samtykke til sådan behandling.«

Med hensyn til risikovejledningen udtales følgende i domskommentaren: »... Det siger sig selv, at man netop her befinder sig på et ømtåleligt område. Patientens tilstand, behandlingens gavnlighed og relative ufarlighed må formentlig føre til, at der gives lægerne en betydelig margin med hensyn til hvor uddybet orienteringen bør være. En vis, individuelt afpasset, orientering bør dog sikkert altid finde sted, og er patientens tilstand til hinder for en sådan orientering, må den foretages overfor de nærmeste eller overfor en ad hoc beskikket værge.«

Med hensyn derhos til spørgsmålet om tilbagetagelse af et en gang meddelt samtykke udtaler højesteretsdommeren, at med domsbemærkningen om, at det findes overvejende betænkeligt at fastslå, at der fra indstævntes side er fremsat en så alvorlig indsigelse mod behandlingens fortsættelse, at denne af den grund burde være afbrudt, »... har retten villet tilkendegive, at den behandelende læge ikke kan være forpligtet til at ophøre med behandlingen, fordi patienten fremsætter en indsigelse. Denne må være af en vis alvor og fasthed, idet også her patientens tilstand – hyppigt sygdomsoptaget – og behandlingens gavnlighed og relative ufarlighed må erindres«.

Selvom det i relation til det i nærværende sag specielle spørgsmål om samtykkeerklærings nødvendighed kan være af mindre betydning, mener man dog også her at burde anføre, at det i kommentaren med hensyn til de undladelshandler, som betingede erstatningens tilkendelse, slutelig siges, at »Højesteret har lagt til grund, at hvirvelbruddene ikke er opstået under den sidste behandling, men tidligere, og vel snarest efter første og/eller anden behandling. Selvom K.'s (patientens) klager over rygmerter efter 1. og 2. behandling meget vel kunne opfattes som en sygdomsoptaget persons klager, har retten dog under hensyn til hyppigheden af hvirvelbrud og de gentagne klager ment, at der – jfr. fornævnte udtalelse fra Retslægerådet (Retslægerådet havde som før anført udtalt, at det havde været ønskeligt, om hospitalet havde foretaget nærmere undersøgelse af hvirvelsøjlen, særlig ved røntgenfotografering) – burde være foretaget en undersøgelse, navnlig en røntgenfotografering, der ville have bragt klaring i sagen. Da nu en sådan undersøgelse var blevet forsømt, mente retten at måtte lægge til grund, at frakturerne var fremkaldt på fornævnte stadium af behandlingen, at M. (hospita-

talet) ikke havde været i besiddelse af et røntgenapparat kunne, man kan vist sige naturligt, ikke virke diskulperende . . .».

Selvom røntgenundersøgelsesspørgsmålet ikke har interesse for det foreliggende samtykkeproblem, kan man dog ikke helt frigøre sig for den tanke, at retten har lagt en ikke ringe vægt på selve den manglende eksistens af et røntgenapparat på et sindssygehospital. Man var forinden proceduren klar over, at vægt kunne lægges på dette punkt, fordi Retslægerådet havde peget derpå, men det fandtes vanskeligt at søge redegjort for, at røntgenapparatur forekomst på et sindssygehospital ikke rummer den garanti, som retten synes at forudsætte, når fotografering og tit også tyding skal ske ved ikke specialuddannet personale. At tidspunktet for patientens behandling på sindssygehospitalet i Middelfart – maj–juni 1944 – ej heller var det gunstigste for hyppige transporter til og fra fremmed sygehus for der at foretage røntgenundersøgelser af chokbehandlede sindssygepatienter, rent bortset fra den da herskende mangel på råmaterier til optagelse af røntgenbilleder, synes Højesteret overhovedet ikke at have været inde på, skønt det fremdroges under proceduren.

På baggrund af kommentaren kan man vist dog sige, at Højesteret forudsætter samtykkers meddelelse ved chokbehandlinger, i hvert fald indtil det fra kompetent side måtte kunne fastslås, at det er en relativt risikofri behandling.

Forholdet er formentlig her det, at ens landsretten anser chokbehandlingen for en farlig handling i sig selv og derfor pålægger et ansvar uden egentlig skyld, synes Højesteret stort set at gå ud fra, at behandlingen ikke i sig selv har kunnet betragtes som en farlig handling, hvis følger må bæres uanset skyld, men samtidig synes den til grund for domfældelsen anførte begrundelse dog at antyde, at behandlingen til en vis grad af Højesteret betragtes som farlig med deraf følgende erstatningspligt, idet Højesteret udtrykkelig understreger hensynet til hyppigheden af hvirvelbrud under chokbehandlinger. Højesteretsdommer J. L. Frosts understregning af samtykkers nødvendighed synes også at antyde, at chokbehandlinger trods alt må betragtes under synsvinklen (let) farlige handlinger, thi hvorfor ellers lægge særlig vægt på samtykkers nødvendighed til ufarlige, behandlingsmæssigt set adækvate forehavender.

Beklageligt er det iøvrigt også på anden måde, at det ikke af dommen kan udledes, at tidspunktet for behandlingernes foretagelse havde betydning også i anden henseende end den foran med hensyn til røntgenfotograferingen anførte. Forholdet

var og er jo det, at man i 1944 endnu, om så kan siges, stod på chokbehandlingens begyndelsesstade.

Det blev nævnt under proceduren, men Højesteret synes intet hensyn at have taget til dette moment. Dette er uheldigt, ikke fordi selve det, at sindssygeværnen blev dømt, har nogen betydning i sig selv, men fordi chokbehandlingerne derved er blevet betragtet ud fra en anden synsvinkel end den, man antagelig i dag ville se problemet ud fra, og at følgen kan blive, at krav om samtykkeerklærings meddelelse til chokbehandlinger må opretholdes i hvert fald endnu i nogen tid.

Med hensyn til samtykkeerklæringernes historie indenfor statens sindssygeværn henvises til den vedlagte afskrift af en herfra udarbejdet redegørelse af 16. juni 1951 til kammeradvokaten. Redegørelsen var optaget i højesteretsekstrakten i fru A-sagen.

Som nævnt i nærværende skrivelser første stykke ønskede man også at afvente udfaldet af to Justitsministeriet forelagte sager, før stilling blev taget til, hvorvidt krav om samtykkeerklæringer til chokbehandlinger og lobotomioperationer fremdeles må opretholdes. Afgørelse foreligger nu i begge sager, og en af afgørelserne er optaget i Ministerialtidende, hvorved den vægt, man ellers kunne tillægge den som enkeltafgørelse, bliver noget større.

Det ene tilfælde drejede sig om en patient, som vedkommende overlæge på Sct. Hans Hospital fandt egnet til lobotomi. Patienten selv var ude af stand til at tage stilling dertil, og de pårørende, der af hospitalet var vejledet om de antagelige følger af indgrebet, havde modsat sig dettes foretagelse. Retslægerådet fandt indgrebet vel indiceret, idet det, som det siges i afgørelsen » . . . i det foreliggende tilfælde ikke medfører større risiko for forværring, hvorimod patientens tilstand, dersom operationen undlades, antagelig vil fortsætte uændret i årevis og efterhånden medføre en betydelig sjælelig opløsning«.

Justitsministeriet fandt det rettest (skrivelse af 3. oktober 1953), at patienten søgtes umyndiggjort såvel i formueretlig som i personlig henseende, således at det overlades til den værge, der da skulle beskikkes, at træffe afgørelse om, hvorvidt der på patientens vegne bør meddeles samtykke til operationens foretagelse.

Sag nr. 2 drejede sig også om en patient fra Sct. Hans Hospital, der var ude af stand til at tage stilling i sagen, og i denne var der tale om at underkaste patienten insulin- og (eller?) elektrochokbehandling »og eventuelt hjerneoperation (lobotomi)«. Sagen var her ikke forelagt direkte

af Sct. Hans Hospital, men af Københavns magistrats 1. afdeling i egenskab af pupilautoritet. Magistratsafdelingen havde modtaget anmodning om i henhold til § 59 i lov om umyndighed og værgeomål at udpege en ad hoc-værge med det formål at tage stilling til sagen, men efter magistratens formening ville bestemmelse om sygdomsbehandling af den omhandlede art kun kunne træffes af en værge, beskikket efter en personlig umyndiggørelse. Justitsministeriet udtalte (skrivelse af 19. december 1953) at være enig med magistraten heri.

Som det vil ses, går Justitsministeriet i begge tilfælde ud fra som givet, at samtykke fordres, og på dette punkt synes Justitsministeriet således at være på linie med landsret og højesteret. På et andet punkt er der derimod divergens, idet landsretten for sit vedkommende i fru A-sagen klart går ind for, at det er tilstrækkeligt at søge ad hoc-værger beskikket. Som det vil fremgå af det ovenfor anførte, berøres spørgsmålet ikke i højesteretsdommen, men højesteretsdommer Frost synes i sin domskommentar at hælde til landsrettens standpunkt. Der er dog for direktoratet ikke tvivl om, at man i hvert fald næppe på myndighedslovens tilblivelsestid havde i tankerne, at ad hoc-værger skulle kunne tage stilling til spørgsmål af her omhandlede natur; en medvirkende årsag til, at tanken om ad hoc-værgeinstituttets anvendelse til disse formål er opstået, har det måske været, at der efter myndighedsloven ikke er hjemmel til at umyndiggøre en person alene i personlig henseende, hvorfor en samtidig umyndiggørelse til forudsætning havde, at vedkommende ejede så meget, at hensynet til midlernes rette forvaltning gjorde umyndiggørelsen i formueretlig henseende påkrævet. Yderligere har det forhold måske spillet ind, at en egentlig umyndiggørelse altid er en ret omstændelig og for det offentlige ret bekostelig foreteelse.

I den af kommissionen angående lægers retsstilling afgivne betænkning af 1931 omtales samtykkespørgsmålet kun ganske kort pag. 39 og 41, men der tages her kun stilling til spørgsmålet med hensyn til patienter, der forudsættes selv at kunne tage stilling til problemet. Kommissionens almenopfattelse synes at være, at samtykke bør indhentes til farlige handlingers foretagelse, navnlig operationer, når forholdene muliggør det, men det tilføjes, at spørgsmålet i det hele ikke synes egnet til regulering ved lovbestemmelser, hvilket næppe kan bestrides, når talen er om sjælssunde personer.

Kommissionen synes således at lægge vægt på,

om handlingen er farlig, men synes, når talen er om operationer, at gå lidt videre. Forsorgsloven går i dens § 30, stk. 4, knapt så langt, idet det her anføres, at ingen kan tvinges til at lade sig underkaste nogen operation, der kan medføre fare for hans liv eller førlighed. Folkeforsikringsloven anvender samme formulering i dennes § 60, stk. 1, in fine.

Spørgsmålet synes ikke nærmere overvejet ved behandlingen af lov om sindssyge personers hospitalsophold af 13. april 1938, men det må formentlig erkendes, at bestemmelserne i lovens § 2 kunne blive i nogen grad illusoriske, om man skulle kunne modsætte sig en aktiv behandling efter en indlæggelse som netop har en behandling til forudsætning, jfr. her ordene i § 2, stk. 1, »... at behandling er påkrævet...«, og at det i samme paragrafs stk. 2 i visse tilfælde ligefrem pålægges de nærmeste som en pligt under de ommeldte betingelser at sørge for indlæggelse. Bestemmelsen endelig i samme paragrafs stk. 2 in fine om indlæggelse for at undgå, at udsigterne til helbredelse væsentlig vil forspildes om indlæggelse ikke finder sted, synes derhos nærmest at blive uden mening, om patienten og de nærmeste i disse tilfælde efter indlæggelsen skulle kunne modsætte sig de aktive behandlingsformer.

I denne forbindelse skal også peges på, at ordinære sygehuse, hvor talen er om sjælssunde personer, normalt altid vil have den udvej at udskrive en patient, om behandlingsforslag afvises, en udvej sindssygehospitalerne ofte ikke har.

Såfremt straffeloven ændres i overensstemmelse med straffelovskommissionens flertalsindstilling, hvorefter et af de pålæg, der kan meddeles i forbindelse med en forsorgsdom, går ud på »at underkaste sig psykiatrisk behandling eller efter omstændighederne anden lægelig kur, om fornødent ved ophold på hospital« (§ 56, stk. 1, nr. 5), skulle en sådan regel efter kommissionsflertallet opfattelse ikke tage sigte på operative indgreb, eksempelvis lobotomi. Herved gives altså, indenfor det strafferetlige område, udtryk for den anskuelse, at operative indgreb må være undtagne fra sådanne almindelige regler om kur og behandling.

Det er på den givne baggrund utvivlsomt, at samtykkespørgsmålet må afklares for sindssygehospitalernes vedkommende; problemet synes alene at være hvorledes.

Efter direktoratets opfattelse bør de på sindssygehospitalerne instituerede behandlinger – uanset den særlige baggrund sindssygelovens regler som nævnt giver – næppe principielt være undergivet andre regler end behandlingen på alminde-

lige hospitaler, hvorfor særregler alene bør overvejes for de tilfælde, hvor patientens sindstilstand hindrer den personlige stillingtagen, man efter almindelig praksis ville anse for påkrævet. Ganske vist kan forholdet i nogen grad være farvet af selve den omstændighed, at sindssygehospitalernes patienter eventuelt vil være tvangstilbageholdt og således i højere grad kan føles prisgivede; rent faktisk ligger situationen dog forsåvidt ikke anderledes end for mangfoldige andre patienter, hvis tilstand er en sådan, at de indtil videre må føle sig henviste til forbliven på vedkommende hospital. Det skulle derfor alene være af psykologiske grunde, at man på sindssygehospitalerne i særlig grad kunne føle sig kaldet til at være på sin post overfor de herhen hørende spørgsmål.

Principielt bør faste regler for indhentelse af samtykke næppe heller være gældende for sindssygehospitalernes vedkommende; som udgangspunkt synes man i det højeste at kunne tage lægelovskommissionens henvisning til, at lægerne, når forholdene muliggør det, bør indhente patientens samtykke til farlige handlingers foretagelse, navnlig operationer.

Da chokbehandlingen næppe i dag, hvor komplikationer er blevet sjældne, generelt tør anses for i egentlig forstand farlig, ses der herefter ikke at være rimelig grund til at opretholde det udtrykkelige påbud om samtykke til iværksættelse af sådan behandling, og den afsagte højesteretsdom, der har andre forhold end de nuværende til forudsætning, og som formentlig delvis bygger på de af direktoratet givne forskrifter, ses da heller ikke efter sit umiddelbare indhold at indebære noget sådant med ubetinget nødvendighed. På samme måde som man ville gøre det indenfor den almindelige sygehusbehandling, bør det kunne overlades til de behandlende læger, hvorledes man i hvert enkelt tilfælde anser det for opportunt at forholde sig. Er samtykke søgt, men nægtet, kan hospitalet dog naturligvis ikke længere være frit stillet; man kunne i så fald alene komme videre med sagen gennem en eventuel umyndiggørelse.

Man skal udbede sig en udtalelse om, hvorvidt Sundhedsstyrelsen med hensyn til chokbehandling måtte kunne tiltræde dette synspunkt, herunder om, hvorvidt Sundhedsstyrelsen måtte være enig i, at chokbehandlingen ikke i den foreliggende sammenhæng kan betragtes som en behandling af farlig karakter.

For lobotomiernes vedkommende må man antagelig fortsat, omend nok fornemmelig udfra en analogislutning fra kirurgisk behandling i almindelighed, anse et samtykke for påkrævet. Rationelt

lader denne skarpe forskelsbehandling sig vist ikke begrunde, idet medicinsk behandling kan være lige så indgribende som kirurgisk; men den almindelige opfattelse ligger formentlig i så henseende nogenlunde på linie med det af lægelovskommissionen om spørgsmålet udtalte, og den her omhandlede behandling kan formentlig også siges at gribe relativt stærkt ind i patientens personlighed, ligesom det fortsat må tages i betragtning, at lobotomien ikke har og næppe vil få samme rutinemæssige karakter som chokbehandlingen. Problemet bliver herefter alene, hvorledes man i disse tilfælde skal forholde sig, når patientens sindstilstand er en sådan, at han ikke selv kan tage stilling til spørgsmålet, hvilket ifølge sagens natur netop ofte vil være aktuelt i disse tilfælde.

Såfremt der indenfor den kreds af pårørende, man naturligt vil rådføre sig med, er enighed om, at indgrebet bør iværksættes, skulle der intet være til hinder for operation. Modsetter de nævnte pårørende sig behandlingen, eller er de uenige derom, og mener man, at den desuagtet bør iværksættes, må patienten i overensstemmelse med de af Justitsministeriet angivne retningslinier søges umyndiggjort såvel i formueretlig som personretlig henseende.

Argumenter kunne vel forsåvidt nok anføres for primær umyndiggørelse i disse tilfælde, altså uden at de pårørende først rådspørges. Det, der taler herfor, er det odiose i, at indgrebet gennemføres på trods af en konstateret modstand hos de pårørende, specielt også fordi værgeren måske vil blive udpeget indenfor denne kreds; man vil altså, når indstillingen på forhånd kendes, uvilkårlig gennem værgebeskikkelse komme til at tage stilling til sagens realitet. Normalt vil det dog vel nok forekomme lidet naturligt, om man skred til umyndiggørelse uden forudgående orientering blandt de pårørende.

Specielt kan det spørgsmål imidlertid rejses, om værgeren tør eller måske endda bør søges udenfor de pårørendes kreds i tilfælde, hvor en samlet eller fremherskende modstand er konstateret. Denne fremgangsmåde bør næppe anses for udelukket, idet hensynet til patientens tarv må gå forud for hensynet til de pårørendes indstilling, der også efter omstændighederne kan være dikteret af hensyn, der bør være sagen uvedkommende. Mens det udfra visse betragtninger kan være forståeligt, at samtykker kan tillægges en vis vægt, når disse stammer fra patienterne selv og disse vel at mærke forstår problemerne, og mens det måske også udfra principielle betragtninger kan være forståeligt, at samtykke fra værgeren for per-

sonlig umyndiggjorte kan tillægges nogen vægt, synes situationen at ligge på anden måde, når talen er om samtykke fra pårørende. At man ved at tale med disse vil vise et naturligt hensyn, er givet, men juridisk betydning synes man ikke at kunne tillægge pårørende-samtykker. Dør en patient efter en lobotomioperation til eksempel, påvirkes et eventuelt ansvar ikke af tilstedeværelsen af et samtykke fra en ægtefælle eller nær slægtning. Tværtimod synes forholdene menneskeligt set at kompliceres derved, særlig hvor megen påvirkning og forklaring har måttet gå forud for et nølende givet samtykke.

Man skal iøvrigt i denne forbindelse henvise til, at der har været eksempler på, at pårørende har nægtet samtykke, fordi de nærede ængstelse for, at patienten efter behandlingen skulle blive udskrevet i delvis bedret tilstand. Ofte er det også vanskeligt at afgøre, om den ene eller den anden slægtning skal betragtes som den nærmeste pårørende, og man kan på grund af ukendskab til de familiære forhold komme til at lægge urimelig vægt på et ja eller et nej fra en slægtning, hvis kontakt med patienten måske i virkeligheden er ringe.

Man er da også indenfor dette område i tidens løb blevet bekendt med en række tilfælde af stødende natur, men skal her nøjes med at henvise til det seneste tilfælde, der er bragt til direktoratets kundskab, jfr. vedlagte afskrift af en skrivelse af 23. august d. å. fra sindssygehospitalet i Middelfart. På grund af forholdene har man bevaret skrivelsen underhånden med en henvisning til stillingen efter fru A-sagen og de fornævnte justitsministerielle afgørelser.

For lobotomibehandlingens vedkommende skal man derfor forespørge, om Sundhedsstyrelsen måtte kunne tiltræde, at sindssygehospitalet instrueres om, at sådan behandling indtil videre må forudsætte samtykke fra patienten selv eller fra hans pårørende. Hvor ingen nærmere pårørende findes, synes det at burde være henskedt til ved-

kommende overlæge selv at afgøre, hvorvidt og hvorledes samtykke på anden måde kan tilvejebringes.

Man understreger, at man ved nærværende sags behandling ganske har bortset fra de tilfælde, hvor nødretssynspunkter tilsiger øjeblikkelig handling, uanset om samtykke foreligger, på pågældende tidspunkt forhandles eller endda måtte være afslået. I disse tilfælde synes alt at måtte bero på vedkommende overlæges skøn.

Det skal sluttelig bemærkes, at det efter direktoratets skøn selvsagt også fortsat bør være muligt for de overlæger, der måtte ønske det, at forhandle med de pårørende angående disse behandlingers iværksættelse. Det har ikke været hensigten, at der skulle gribes ind i lægelig praksis på disse områder. Man har alene anset det for u hensigtsmæssigt, at der i så henseende skulle være særlige administrative forskrifter gældende for sindssygehospitalernes vedkommende, og forhandlingernes undladelse eller deres negative udfald ses ikke i sig selv at burde indebære konsekvenser i erstatningsmæssig henseende.

Det tilføjes, at spørgsmålet senest har været genstand for drøftelse på et den 25. og 26. f. m. på sindssygehospitalet ved Århus afholdt overlægemeøde, hvor samtlige overlæger tiltrådte de foreliggende forslag.

Man vedlægger iøvrigt en fra Københavns Hospitalsdirektorat modtaget skrivelse af 28. f. m. med et bilag, hvoraf fremgår, at inspektøren og overlægerne ved Sct. Hans Hospitals afdelinger B, C og D, som har fået forelagt nærværende forslag, intet har fundet at bemærke til sagen, mens overlægen ved afdeling A har fundet anledning til en særudtalelse. Efter nærværende direktorats opfattelse forekommer sidstnævnte overlæges særstandpunkt dog ikke på afgørende punkter at adskille sig fra statens sindssygevesens syn på problemerne.

Direktoratet deltager iøvrigt gerne i mundtlige drøftelser af spørgsmålet.

København, den 27. november 1957.

Folketingets ombudsmand.

I anledning af at det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn har ønsket en undersøgelse af spørgsmålet om indhentelse af samtykke fra patienter eller disses pårørende til chokbehandling eller lobotomi på statens sindssygehospitaller, har hr. ombudsmanden i skrivelse af 5. februar d. å. udbedt sig oplysning om, hvorvidt der i Norge og Sverige kræves samtykke til sådanne behandlinger eller operationer, og om der i disse lande er udfærdiget instruktioner herom. Endvidere ønskes der i skrivelsen oplysning om, hvorledes overlægerne ved statens sindssygehospitaller har praktiseret bestemmelserne i direktoratets cirkulærskrivelse af 21. september 1955, samt om, hvor mange lobotomier der årligt foretages her i landet.

Således foranlediget har man brevvekslet med de vedkommende styrelser i Norge og Sverige om de nævnte spørgsmål, ligesom man har indhentet udtalelser om den lægelige praksis her i landet såvel fra samtlige statens sindssygehospitaller som fra Københavns hospitalsvæsen og Rigshospitalets psykiatriske afdeling. Endelig har det indkomne materiale været forelagt Sundhedsstyrelsen og Retslægerådet til udtalelse.

Både af den fra Helsedirektoratet i Norge modtagne skrivelse af 23. maj d. å. og af skrivelse af 30. april d. å. fra Kungl. Medicinalstyrelsen i Sverige fremgår det blandt andet, at der ikke i disse lande er eller påtænkes udfærdiget instrukser eller retningslinier angående nødvendigheden af samtykke til chok-, insulincoma- eller lobotomi-behandling af sindssyge.

I Helsedirektoratets skrivelse oplyses det, at direktøren for Gaustad Sykehus har meddelt, at chokbehandlinger nu betragtes som rent rutinemæssige behandlinger, hvorfor der ikke indhentes samtykke til disses påbegyndelse. I tilfælde, hvor risikoen er større end sædvanlig, drøftes sagen som regel med de pårørende, uden at der affordres dem specielt skriftligt samtykke.

Ved lobotomier indskrænker man sig i Norge normalt til enten en mundtlig drøftelse af spørgsmålet med de pårørende eller en skriftlig redegørelse for, hvad man agter at foretage, hvorimod man som regel ikke kræver skriftligt samtykke. Modsætter de pårørende sig indgrebet, udføres dette praktisk taget aldrig.

Kungl. Medicinalstyrelsen har om praksis i Sverige meddelt, at de pårørende normalt underrettes om påtænkte eller igangværende chokbehandlinger og på særlig forespørgsel om den med behandlingen forbundne risiko.

Lobotomi udføres kun, efter at de pårørende er underrettet, og når disse ikke har rejst indvendinger mod indgrebet. Mod den sindssyges bestemte ønske vil indgrebet ikke blive foretaget, dog muligvis med undtagelse af tilfælde, hvor den pågældende helt savner sygdomserkendelse, og hvor der er rimelig udsigt til helbredelse gennem indgrebet.

Vedrørende enkelthederne i de to nævnte myndigheders besvarelser skal man iøvrigt henvise til de vedlagte afskrifter af de modtagne skrivelser.

Med hensyn til de fra statens sindssygehospitaller, Rigshospitalet og Københavns hospitalsvæsen modtagne redegørelser for den lægelige praksis på nærværende område henviser man ligeledes til de enkelte skrivelser, hvoraf genparten vedlægges*).

Man skal dog her oplyse, at det af materialet fremgår, at der i årene 1953, 1954, 1955 og 1956 er indstillet nedennævnte antal patienter til lobotomi fra henholdsvis statens sindssygehospitaller, Sct. Hans Hospital og Rigshospitalets psykiatriske afdeling:

	Statens sindssyge- hosp.	Sct. Hans Hosp.	Rigs- hosp.	Ialt
1953	366	164	2	532
1954	234	58	1	293
1955	152	11	1	164
1956	68	3	0	71

*) Det er ikke fundet påkrævet at trykke bilagene.

Af de patienter i statens sindssygehospitaler, som for tiden er undergivet det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn, har kun ialt 4 været underkastet lobotomi, mens de har været omfattet af tilsynet.

I dag foretages lobotomioperationer kun i yderst få tilfælde, idet man nu råder over medicamentelle behandlingsformer; lobotomioperationen vil, således som forholdene kan bedømmes i dag, fremtidig kun komme på tale under ganske specielle forhold.

Direktoratets cirkulærskrivelse af 21. september 1955 byggede, som det også fremgår af denne, på en af Retslægerådet under 5. juli 1955 afgivet erklæring, som Sundhedsstyrelsen i en skrivelse af 25. august 1955 havde udtalt ganske at kunne henholde sig til. Såvel Retslægerådet som Sundhedsstyrelsen har, efter at være gjort bekendt med nærværende sag, i skrivelser af henholdsvis 16. oktober og 8. november d. å. henholdt sig til de tidligere afgivne udtalelser, idet Sundhedsstyrelsen har tilføjet i høj grad at ville finde det beklageligt, dersom de synspunkter, der er nedfældet i direktoratets cirkulærskrivelse, ikke længere skulle kunne opretholdes.

Direktoratet skal for sit vedkommende bemærke, at man ved udsendelsen af cirkulærskrivelse af 21. september 1955 var og stadig er af den opfattelse, at spørgsmålet om samtykke til lægelige indgreb, herunder også spørgsmålet om samtykke til de i denne sag omhandlede former for behandlinger og indgreb, principielt ikke egner sig til regulering ved opstilling af generelle regler. Det praktiske livs foreteelser på dette område lader sig ikke indpasse i snævre rammer. Særlig humane hensyn til såvel patienter som pårørende taler imod fastsættelsen af koncise regler, idet disse vil være vanskeligt praktisable i den konkrete situation, hvor individuelle omstændigheder hyppigt gør sig gældende med vægt. Det afgørende må derfor stedse være en helhedsbedømmelse af den foreliggende situation.

Sådanne synspunkter har også fundet udtryk i den af kommissionen angående lægers retsstilling under 1. juli 1931 afgivne betænkning, hvori problemet om samtykke kort drøftes, idet kommissionen konkluderer i, at spørgsmålet i det hele ikke synes egnet til regulering ved lovbestemmelser (jfr. betænkningens pag. 39). Af det forhold, at der ikke ved vedtagelsen af lov nr. 72 af 14. marts 1943 om udøvelse af lægegerningen optoges nogen bestemmelse om samtykkeerklæringer, kan man formentlig også drage den slutning, at lovgivnings-

magten har accepteret kommissionens syn på dette problem.

Man ville fra direktoratets side anse det for et stort tilbageskridt, dersom det skulle blive nødvendigt påny administrativt at fastsætte regler om indhentelse af samtykke til chok- og lobotomi-behandlinger, ikke blot fordi man betragter spørgsmålet om samtykke til lægebehandling i sin helhed som et uegnet objekt for en sådan regulering, men navnlig også fordi anordningen af sådanne regler alene gældende for sindssygehospitalerne ville modarbejde de bestræbelser, som udfoldes for at ligestille sindssygehospitalerne med det almindelige sygehuvæsen i så vidt udstrækning, som dette er muligt. Dette synspunkt har været medbestemmen- de blandt andet for Retslægerådets stillingtagen til problemet, og som det vil ses af Kungl. Medicinalstyrelsens skrivelse af 30. april d. å. fremhæves denne betragtning som afgørende også for de svenske medicinalmyndigheders stillingtagen til spørgsmålet.

Urimeligheden af sådanne særregler understreges yderligere ved at reglerne alene ville komme til at omfatte statens hospitaler, mens de kommunale eller private sindssygeafdelinger ikke ville blive berørt heraf, endsige de praktiserende specialister. Med hensyn til lobotomierne gør der sig iøvrigt det særlige gældende, at disse ikke udføres på sindssygehospitalerne, men at patienter fra hospitalerne øst for Storebælt får indgrebet foretaget på Rigshospitalets neurokirurgiske afdeling, mens patienterne vest for Storebælt overføres til neurokirurgiske afdelinger på kommunale sygehuse. Reglerne ville således komme til at virke ret tilfældigt.

Ophævelsen af de af direktoratet tidligere givne bestemmelser om samtykke til chok- og lobotomi-behandling var, som det vil ses, i første række dikteret af, at man fandt det uhensigtsmæssigt, at der på disse områder skulle være særlige forskrifter gældende for statens sindssygehospitaler, mens man ikke herved har tilsigtet at gøre noget indgreb i den rådende lægelige praksis. Hospitalernes læger må derfor lade sig lede af den herskende faglige opfattelse og den lægelige etiks krav.

Det omtalte synspunkt, at der ikke for sindssygehospitalernes vedkommende kan påvises omstændigheder, som nødvendiggør særregler om samtykke til behandling, vil i det følgende blive nærmere begrundet.

Vel gør der sig for sindssygehospitalernes vedkommende det gældende, at et vist antal af patienterne på grund af deres psykiske tilstand er uskikkede til selv at tage stilling til et behand-

lingsspørgsmål, men for væsentlige patientgrupper gælder dette ikke, og omvendt vil beslægtede problemer også kunne fremkomme på almindelige sygehuse.

Med henblik på de patienter på sindssygehospitalet, der selv er i stand til at tage stilling, er det ubegrundet at opstille regler om samtykket. Særregler om en udtrykkelig, eventuel skriftlig, indvilligelse forud for påbegyndelsen af en behandling vil for disse patienters vedkommende kun kunne bidrage til at skabe en unødigt frygt.

Da der som nævnt også på almindelige sygehuse forekommer tilfælde, hvor en patient er ude af stand til selv at træffe afgørelsen, ser man ingen grund til med tilsvarende tilfælde på sindssygehospitalet for øje at udforme særlige regler. Hospitalet er her naturligt opfordret til at drøfte eventuelle spørgsmål om behandlingen med patientens nærmeste. Samtidig må det erkendes, at de pårørendes stillingtagen efter omstændighederne vil kunne rejse komplicerede problemer, rent bortset fra at et pårørende-samtykke ikke i sig selv synes at kunne tillægges retlig betydning.

Dels vil de pårørende, stillet overfor et sådant forlangende, ofte vige tilbage for at påtage sig det ansvar, som de føler er forbundet med samtykket, dels vil usaglige motiver erfaringsmæssigt kunne influere på de pårørendes stillingtagen. Det kan eksempelvis dreje sig om ønsket om, at patienten ikke i delvis helbredt tilstand skal blive udskrevet fra hospitalet og derved falde familien til byrde, eller om frygt for ægteskabelige konflikter ved en udskrivning. Endvidere vil det for hospitalet være vanskeligt at afgøre, hvilke af de pårørende der står patienten nærmest, f. eks. hvor det drejer sig om en større søskendeflok. Som følge heraf ville man kunne komme til at lægge for stor vægt på et nægtet samtykke fra en person, som rent faktisk står patienten ret fjernt.

Man har antaget, at hvor samtykke fra de pårørende ikke kunne opnås, havde hospitalet den udvej at skride til umyndiggørelse af den pågældende i formueretlig og personlig henseende. En sådan fremgangsmåde kan imidlertid let få et uheldigt skær over sig, idet den normalt vil være en ren formalitet. Hensigten med umyndiggørelse vil nemlig som regel være den værgebeskikkende myndighed bekendt, og denne vil således have det i sin magt at beskikke en person, som kan forventes at godkende hospitalets behandlingsintentioner, respektive er en principiel modstander af enhver behandling. Det bliver således i realiteten den

værgebeskikkende myndighed, der træffer afgørelsen af, om samtykke skal gives.

Til det anførte kommer de vanskeligheder, der vil være forbundet med en formel rubricering af særlige behandlinger som rummende særlige faremomenter, idet opfattelsen heraf ikke på forhånd lader sig fikser. For de her i betragtning kommende behandlingsformer gælder det således, at man nu har et langt større kendskab til disse behandlingsformer og den risiko, der er forbundet med dem, ligesom man har stadig øgede muligheder for at imødegå farlige situationer. For chokbehandlinger – eller som de nu mere hensigtsmæssigt betegnes: stimulationsbehandlinger – gælder det, at de udføres i meget stort antal, såvel her i landet som i udlandet, uden at der indtræffer ulykkelige hændelser af betydning, og ikke mindst ved indførelsen af narco-curare-elektrostimulationsbehandlingen er faremomentet nedbragt til et minimum.

For lobotomiens vedkommende kan man vel med større ret tale om noget i retning af et vist risikomoment, der dog i højere grad har relation til mulige ændringer i personlighedsstrukturen end til sædvanlig operationsrisiko. Retslægerådet har iøvrigt i sin skrivelse af 5. juli 1955 antaget, at der kan anlægges omtrent samme synspunkter på lobotomi som på chokbehandlinger, omend risikoen for en forringelse af patientens psyke tilsiger den største omhu med hensyn til instrueringen af de pårørende og/eller patienten selv. Efter at lobotomiens anvendelsesområde er blevet radikalt begrænset gennem anvendelsen af nye medikamenter, vil man imidlertid med føje kunne gå ud fra, at sådan behandling overhovedet kun kommer på tale, hvor indikationen er så tungtvejende, at modhensynene kun vil spille en yderst begrænset rolle.

Når henses til, at sindssygehospitalet har set den ved direktoratets cirkulærskrivelse af 21. september 1955 etablerede ordning som et betydeligt fremskridt, og til, at denne ordning ikke rummer en for sindssygevæsenet speciel stillingtagen, men alene skaber konformitet med anden lægebehandling, samt af de øvrige grunde, som der foran er redegjort for, ville direktoratet finde det overordentlig beklageligt, om man skulle fravige den linie, som er angivet ved nævnte cirkulærskrivelse. Heri støttes man som før nævnt fuldt ud af Retslægerådet og Sundhedsstyrelsen, hvilke myndigheder iøvrigt begge er underrettet om foranstående.

30. april 1957.

*Indenrigsministeriet,**Direktoratet for Statens Sindssygehospitaler,
Nyropsgade 22, Köpenhamn.*

Med anledning av Eder skrivelse till medicinalstyrelsen den 20 februari 1957 med förfrågan bland annat, huruvida i Sverige erfordras samtycke till företagande av chockbehandlingar och lobotomioperationer, får medicinalstyrelsen anföra följande.

I fråga om läkares verksamhet i allmänhet gälla bestämmelserna i Allmän läkarinstruktion den 19 december 1930. Jämlikt 59 § i nämnda instruktion åligger det varje läkare bland annat att åt sjuk, som vårdas av honom, meddela de råd och, så vitt möjligt är, agna den behandling, som den sjukas tillstånd fordrar och som överensstämma med vetenskap och beprövad erfarenhet, samt att vid läkemedels förskrivande iakttaga vad angående recepts innehåll och form finnes särskilt stadgat. Ärenden rörande fel eller försummelse i läkares verksamhet skola enligt bestämmelserna i Kungl. Maj:ts instruktion för medicinalstyrelsen den 30 juni 1947, 30 §, handläggas av medicinalstyrelsens disciplinnämnd. Läkares verksamhet vid kroppssjukhusen regleras genom Lag om vissa av lands- eller kommun drivna sjukhus den 30 december 1940 samt Kungl. Maj:ts sjukhusstadga den 20 december samma år. Enligt sistnämnda författning, 23 §, åligger det den för sjukvården ansvarige läkaren (lasarettsläkare m. fl.) bl. a. att ansvara för sjukvårdens behöriga och ändamålsenliga handhavande. Då fråga om fel eller försummelse i samband med behandling på sjukhus har uppkommit, åligger det vederbörande läkare att till medicinalstyrelsen och till polismyndigheten i orten göra anmälan, därest det icke är uppenbart, att fel eller försummelse vid behandlingen icke föreligger.

För sinnessjukhusen gälla bestämmelserna i sinnessjuklagen den 19. september 1929 samt i Kungl. Maj:ts stadga samma dag angående sinnessjukvården i riket. Överinseendet över sinnessjukvården utövas av medicinalstyrelsen, som bland annat sär-

skilt har att vaka över att de sjuka erhålla omsorgsfull vård. För att utöva viss del af tillsynsverksamheten finns en av Kungl. Maj:t tillsatt överinspektör för sinnessjukvården i riket. Enligt för denne gällande instruktion skall överinspektören också övervaka den terapeutiska verksamheten vid sinnessjukhusen. Enligt 37 § i stadgan angående sinnessjukvården i riket åligger det varje överläkare bland annat att leda och övervaka behandlingen av de intagna samt att hava inseende över övriga läkares och sjukvårdspersonalens arbete. För den av överläkarna vid statligt sinnessjukhus, som tjänstgör som sjukhuschef, föreligger dessutom skyldighet att, då vid sjukhuset inträffat händelse av mera anmärkningsvärd art, såsom svårt våldsdåd eller olycksfall eller mera betydande skada å sjukhusets egendom, därom omedelbart underrätta medicinalstyrelsen (34 §).

I nyssnämnda lag respektiva stadga finnas ej föreskrifter utfärdade om skyldighet att underrätta anhöriga före påbörjandet av sådana behandlingar som insulinomabehandling och elchockbehandling. Ej heller finnas föreskrifter utfärdade om inhämtande av anhörigas tillstånd före företagande av lobotomioperation. Praxis torde dock vara, att vederbörande ansvarige läkare vid anhörigas besök å sjukhuset eller vid telefonsamtal med dom underrättar dom om planerad eller pågående behandling samt även vid särskild förfrågan upplyser dom om med behandlingen förenade risker.

Den 9. november 1937 utfärdade medicinalstyrelsen ett särskilt cirkulär rörande de då nya insulin- och cardiazolchockbehandlingarnas handhavande. Enligt detta cirkulär borde ingendera av behandlingsmetoderna inledas utan att anhörigas tillstånd inhämtats. Genom cirkulär den 16. november 1943 förordnades dock, att då stor förtrogenhet med dessa behandlingsmetoder liksom med den

sedermera tillkomna elektrochockbehandlingen vunnits, tillstånd från de anhöriga till dylika behandlingsformers användande icke behövde inhämtas, därest icke särskilda skäl därtill skulle anses föreligga. Cirkuläret av den 9 november 1937 har av medicinalstyrelsen upphävts genom beslut den 14 december 1956. Anledningen härtill var, att de moderna behandlingsmetoderna inom psykiatrin numera vore så allmänt kända och använda, att särskilda föreskrifter icke längre erfordrades.

Beträffande lobotomioperationer och deras utförande ha några bestämmelser respektive råd och anvisningar icke utfärdats. Praxis torde dock vara, att operationerna endast utföras, sedan anhöriga underrättats härom och därefter icke gjort några invändningar mot ingreppet. De flesta psykiater i vårt land torde ha den inställningen, att ingreppet icke bör utföras mot patientens bestämda önskan. Dock torde många anse, att operationen även i så fall kan företagas, om patienten helt saknar sjukdomsinsikt och det, såvitt kan bedömas, föreligger utsikter till återställande till hälsan. Medicinalstyrelsen har intagit den ståndpunkten, att det ankommer på vederbörande läkare själv att bedöma indikationer och kontraindikationer för ingrepp och behandlingar inom det psykiatriska området.

Eventuella fel eller försummelser kunna i efterhand beivras. Några ärenden där det kunnat påvisas, att läkare förfarit felaktigt i detta henseende, torde under de senare åren icke ha handlagts av medicinalstyrelsens disciplinnämnd.

Med anledning av Eder förfrågan får medicinalstyrelsen sålunda meddela, att några föreskrifter om samtycke till chock- och lobotomibehandling icke ha utfärdats i vårt land samt att det för närvarande icke synes finnas anledning till utfärdande av dylika bestämmelser. Medicinalstyrelsens inställning till de psykiatriska behandlingsmetoderna har hittills varit den, att olikheterna i förhållande till kroppsjukvården böra i största möjliga utsträckning elimineras. Medicinalstyrelsen eftersträvar sålunda att så långt möjligt erhålla för all sjukvård gemensamma bestämmelser och regler.

I fråga om inhämtande av anhörigas tillstånd till exempelvis operativa åtgärder, medikamentell behandling, röntgenbehandling eller andre medicinska behandlingsmetoder finnas icke särskilda föreskrifter utfärdade. Fel eller försummelser vid handlingars utförande kunna dock bli föremål för åtgärder från medicinalstyrelsens sida jämlikt bestämmelserna rörande disciplinnämndens verksamhet.

På kungl. medicinalstyrelsens vägnar:

Curt Åmark.

Rut Axegård.

23. maj 1957

*Indenrigsministeriet,**Direktoratet for Statens Sindssygehospitaller.*

Man har i Norge ikke utferdiget instruksjer eller retningslinjer angående samtykke fra pårørende til sjokk, insulincoma- eller lobotomibehandling på sinnssyke, og det har heller ikke vært på tale å utarbeide slike. I forbindelse med en aktuell sak for noen år siden hvor det var reist spørsmål om nødvendigheten av å innhente samtykke fra en polititutor till inngrep som nevnt ovenfor, ble saken forelagt Justisdepartementet, som 6 mars 1948 avga følgende uttalelse:

»Man er enig i at polititutor hverken har plikt eller rett til å gi samtykke til operativt inngrep på den sinnssyke. Selvom den sinnssyke ikke er i stand til å gi noe gyldig samtykke till inngrepet, må det være adgang til å foreta leukotomi på ham dersom vilkårene for nødrett er tilstede (str. l. § 47). Man er tilbøyelig til å anta at nødretts hjemmel i disse forhold tør anses å foreligge når faren for liv eller helse som følge av behandlingen er liten og muligheten for helbredelse eller bedring så stor at inngrepet normalt blir tilrådd. Dersom den sykes verge eller nære pårørende motsetter seg behandlingen, bør det imidlertid bare i rent ekstreme tilfelle kunne bli tale om å sette seg ut over dette. Det synes å ligge utenfor formålet med vergemålslovgivningen å gå til oppnevning av verge eller hjelpeverge bare av den grunne at man ønsker deres samtykke till inngrepet som nevnt.«

Til orientering siteres videre straffelovens § 47, som er nevnt i uttalelsen:

»Ingen kan straffes for Handling, som han har foretaget for at redde nogens Person eller Gods fra en på anden Måde uafvendelig Fare, når Omstændighederne berettigede ham til at anse denne som særdeles betydelig i Forhold til den Skade, som ved hans Handling kunde forvoldes.«

Man har videre forelagt saken for direktøren ved Gaustad sykehus med anmodning om hans uttalelse om hvordan man forholder seg i praksis med hensyn til indhenting av samtykke som nevnt.

Direktørens uttalelse av 13. mars d. å. siteres:

»Når det gjelder sjokkbehandling ble samtykke fra pårørende regelmessig innhentet i de første par år etter at disse behandlingsmetoder ble innført i 1936. Så sluttet man med det ut fra det resonnement at det her gjelder rent rutinemessige behandlinger som ikke medfører noen vesentlig risiko. I særlige tilfelle hvor risikoen er større enn vanlig, blir saken gjerne drøftet med de pårørende uten at man finner det riktig å avkreve dem noe spesielt skriftlig samtykke.

Ved leukotomi er regelen fremdeles den at saken drøftes med de pårørende, helst muntlig. Noe skriftlig samtykke blir vanligvis ikke innhentet, fordi en slik underskrivning ville legge et forholdsvis tungt ansvar på de pårørende og dermed gi dem en byrde som det er ubillig å legge på dem. Hvis det gjelder pårørende som bor langt undav og som praktisk talt ikke har hatt noen kontakt med den syke, pleier vi ikke sjelden innskrenke oss til å skrive at et inngrep vil bli utført av de og de grunner dersom de pårørende ikke sier uttrykkelig fra at de ikke ønsker det. Hvis de pårørende motsetter seg operasjon, blir inngrepet praktisk talt aldri utført. Dette henger sammen med at operasjonen vanskelig kan føre til et vellykket resultat uten at familien deltar aktivt i etterbehandlingen. Man har ikke hatt noen som helst uheldige erfaringer med denne fremgangsmåte og har ingen planer om å forandre på den.«

Man viser til disse uttalelser og håper de kan være til nytte ved Deres behandling av saken om nødvendigheten av samtykke til operative inngrep og sjokkbehandling.

Jon Biørnsson.

Cristofer Lone Knudsen.

6. *Undersøgelse vedrørende den tid, der medgår til sagsbehandlingen i Landsskatterettens afdeling for indkomst- og formueansættelser. – Henstillet til finansministeren, at der ved udformningen af Landsskatterettens forretningsorden tages hensyn til enhver mulighed, der måtte være for at nedbringe behandlingstiden. (J. nr. 460/56).*

Den 25. april 1958 sendte jeg finansministeren nedenstående redegørelse og gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med den:

»I skrivelse af 15. november 1955 redegjorde jeg for en undersøgelse blandt andet af den tid, der medgår ved behandlingen af sagerne i Landsskatterettens afdeling for indkomst- og formueansættelser, jfr. min beretning for året 1955, side 69–73.

Ved behandlingen af de i 1956 indkomne klager over Landsskatteretten blev jeg blandt andet opmærksom på følgende:

Af en sag vedrørende skatteåret 1952/53 fremgik det, at sagen den 23. marts 1954 blev modtaget fra Direktoratet for Københavns Skattevæsen, og at den derefter indtil 23. maj 1955 beroede på uddeling til referent.

I en sag vedrørende skatteåret 1953/54 oplyste Landsskatteretten, at sagen den 29. marts 1954 blev modtaget tilbage fra Statens Ligningsdirektorat, og at den derefter indtil 28. marts 1955 beroede på uddeling til referent.

Endelig blev det i en sag vedrørende skatteåret 1953/54 oplyst, at sagen den 19. oktober 1953 blev tilbagesendt retten fra Statens Ligningsdirektorat, og at der derefter blev udarbejdet referat den 17. august 1954. I sagen blev det dernæst den 30. november 1954 resolveret, at den skulle medtages til en mundtlig forhandling i skattekredsen med skatteyderen, og en lignende resolution blev truffet den 21. december 1954 vedrørende den pågældende skatteydere klage over skatteansættelsen det følgende år. Mødet fandt sted den 28. september 1955.

Den samlede ekspeditionstid for de tre sager var henholdsvis 2 år og 5 måneder, 2 år og 9 måneder og 2 år og 8 måneder.

I den anledning anmodede jeg den 18. januar 1957 Landsskatteretten om, at der ved en stikprøvevis undersøgelse af samme omfang som den i min beretning for 1955, side 69, omtalte blev tilvejebragt oplysning om:

1. den tid, hvori klagesager vedrørende skatteåret 1955/56 gennemsnitlig har beroet på uddeling til referent efter modtagelsen af de oplysninger fra skatterådet og de stedlige ligningsmyndigheder, som retten sædvanligvis indhenter gennem Statens Ligningsdirektorat,
2. i hvilket omfang og i hvor lang tid de pågældende sager har beroet på forhandling med de lokale skattemyndigheder og vedkommende skatteyder.

Endvidere bad jeg oplyst:

3. antallet af indkomne klagesager vedrørende skatteårene 1954/55 og 1955/56, herunder hvorledes sagstilgangen havde fordelt sig på de enkelte måneder,
4. om rettens flytning i foråret 1956 og oprettelsen af et 4. kontor må forventes at medføre en forkortelse af ekspeditionstiden,
5. størrelsen af det akademiske personale og dets fordeling på de enkelte kontorer – jfr. min udtalelse i skrivelsen af 15. november 1955 (beretningen 1955, side 72, jfr. side 71),
6. om Landsskatteretten i sager, hvor den påklagede ansættelse beror på et umiddelbart skøn, efter sagens modtagelse tilbage fra ligningsmyndighederne henleder vedkommende skatteydere opmærksomhed på bestemmelsen i § 10, stk. 2, i landskatteretsloven, og om det vil være forsvarligt i tilfælde, hvor skatteyderen ikke ser sig i stand til at fremkomme med yderligere oplysninger, at afgøre sagen på det foreliggende grundlag.

Efter anmodning fra rettens daværende formand fandt der den 26. januar 1957 en drøftelse sted af de i skrivelsen af 18. januar 1957 rejste spørgsmål, som retten derefter besvarede i skrivelse af 11. juli 1957. Den 26. februar 1958 har jeg dernæst haft en drøftelse med rettens nye formand. Ved denne lejlighed drøftedes blandt andet yderligere:

7. ekspeditionen af sager, hvori skatteyderen i henhold til landsskatteretslovens § 12, stk. 1, har begæret adgang til at udtale sig mundtligt for retten.

Ved de foretagne undersøgelser og stedfundne drøftelser er der tilvejebragt en række oplysninger, der i det følgende omtales i tilknytning til de forannævnte punkter.

Ad 1. Tiden hvori sager beror på fordeling.

Retten 1. kontor følger den praksis straks efter aktering at fordele de fra høring modtagne sager til referenterne. Da rettens 4. kontor først er oprettet fra 1. april 1956 (efter skatteårets udløb), har retten begrænset undersøgelsen til 2. og 3. kontor, der begge følger den praksis, at de fra høring modtagne sager holdes samlet, således at der fra denne beholdning sker en ugentlig fordeling til referenterne. Denne ugentlige fordeling udgør for heldagsreferenterne 11 sager og for halvdagsreferenterne 6, der omfatter såvel de fra høring modtagne sager (første ekspedition) som de sager, hvori kendelseskoncept skal skrives (sidste ekspedition). Sager, hvori mellemliggende ekspeditioner sker, som ved indhentning af yderligere oplysninger fra skatteyderen, fordeles straks udover det ugentlige antal.

I 2. kontor har man gennemgået 258 sager, der har beroet på fordeling. De pågældende sager har gennemsnitlig henligget 58 dage. Ved en optælling i 2. kontor pr. 16. februar 1957 udgjorde beholdningen af de til fordeling beroende sager 120, af hvilke den ældste var modtaget tilbage fra høring den 9. januar 1957.

I 3. kontor har man gennemgået 279 sager, der gennemsnitlig har henligget 132 dage, før fordeling fandt sted. Pr. 20. februar 1957 udgjorde beholdningen 222 sager, hvoraf den ældste var modtaget tilbage fra høring den 20. november 1956.

Den gennemsnitlige bero-tid for de to kontorer har således været 96 dage. Retten har oplyst, at der pr. 11. juli 1957 og 26. februar 1958 ikke i de to kontorer beroede sager vedrørende skatteåret 1955/56 på fordeling til referent.

På mødet den 26. februar 1958 har retsformanden udtalt, at han finder det uheldigt straks at uddele de fra høring modtagne sager til referent, og at det er muligt, man

også i 1. kontor indfører den i de øvrige kontorer fulgte praksis.

Ad 2. Tiden hvori sager beror på forhandling.

Undersøgelsen har omfattet 347 sager i 1., 2. og 3. kontor. Den gennemsnitlige bero-tid har for disse tre kontorer været:

1. kontor	97 sager	108 dage
2. -	114 -	76 -
3. -	136 -	132 -

d. v. s. i gennemsnit pr. sag 107 dage.

En af Landsskatteretten foretaget undersøgelse viser, at der i finansårene 1952/53-1955/56 er behandlet ialt 15687 sager som rejsesager. Dette antal udgør ca. 43 pct. af de i kalenderårene 1952-55 indgåede 36318 klagesager vedrørende indkomst- og formuebeskatningen. Denne procent kan ifølge Landsskatteretten formentlig tages som det tilnærmelsesvis udtryk for, hvor stor en del af samtlige klagesager af nævnte art der undergives rejse-behandling.

Landsskatteretten har herved i skrivelsen af 11. juli 1957 yderligere anført:

»Når en så betydelig del af samtlige indgåede klager over indkomst- og formueansættelserne behandles som rejsesager beror dette i første række på, at der ved Landsskatteretslovens § 12, stk. 1, 2. pkt., er hjemlet klageren en direkte ret til mundtlig forhandling med retten. Et meget stort antal klagerer benytter sig af denne ret, dog således at der kun i de færreste tilfælde begæres adgang til fremmøde for selve retsmedlemmerne, mens klagerne i langt de fleste tilfælde indskrænker sig til at begære en forhandling med en repræsentant for rettens kontor. Denne ret for klageren til at begære mundtlig forhandling med retten omfatter i og for sig ikke noget krav på, at forhandlingen skal foregå på klagerens hjemsted eller hjemegn og kunne for så vidt fyldestgøres ved en tilsigelse til rettens kontor. Når dette imidlertid i langt de fleste tilfælde, hvor en sådan begæring foreligger, lader sagen udgå til forhandling under rejse til klagerens hjemegn, beror det på to forhold. For det første vil en tilsigelse til forhandling på rettens kontor i mange tilfælde bebyrde klageren med rejseomkostninger, der ville stå i et stærkt misforhold til størrelsen af det skattebeløb, hvor-

om sagen drejer sig, og ville derved gøre den adgang til umiddelbar og omkostningsfri klage til retten, som må anses for et væsentligt hensyn for lovgivningsmagten ved rettens etablering, ret illusorisk, men for det andet består klagerens chance for at opnå en ændring ved retten af den påklagede ansættelse i mangfoldige tilfælde, ikke mindst hvor ansættelsen beror på et skøn, og hvor rettens kompetence er stærkt begrænset ved bestemmelsen i landsskatteretslovens § 10, stk. 2, i stor udstrækning i, at han ved en forhandling med rettens repræsentant *i overværelse af repræsentanter for de lokale myndigheder* kan få lejlighed til mundtligt at redegøre for sine forhold, således, at de lokale myndigheder på grundlag af denne redegørelse muligvis finder anledning til at ændre deres ved ansættelsen udøvede skøn i klagers favør. Dette sker ret ofte med den virkning, at klageren opnår en nedsættelse af ansættelsen i overensstemmelse med de lokale myndigheders ændrede indstilling.

Også indenfor de tilfælde, hvor mundtlig forhandling direkte er begæret, vil en forhandling på stedet ret ofte blive resolveret under sagens forbehandling ved rettens kontor ganske simpelt, fordi en sådan mundtlig forhandling skønnes at være den eneste mulighed for at fremskaffe de for sagens påkendelse nødvendige oplysninger. At tilsige de lokale myndigheder til møde på rettens kontor her i byen sammen med klageren lader sig af praktiske grunde ikke gøre, og ej heller er det som følge af rettens sammensætning og hele organisation muligt at afholde egentlige retsmøder rundt om i landet, således at sagernes påkendelse kunne ske umiddelbart i forbindelse med den stedfundne forhandling. Rettens afgørelse må også i disse tilfælde træffes ved en efterfølgende skriftlig votering af retsmedlemmerne på grundlag af et referat fra rettens repræsentant over det på forhandlingen fremkomne.

Det siger sig selv, at denne behandlingsform er meget tidskrævende og... i betydelig grad forøger disse sagers ekspeditionstid, idet man, for at ikke alt for store omkostninger skal løbe på, må lade sagerne bero indtil tilstrækkelig mange sager fra den pågældende egn er så vidt forhandlede på rettens kontor, at en mundtlig forhandling på stedet som det normalt sidste led i kontorbehandlingen kan berammes indenfor den

rejseplan, som må organiseres inden udsendelsen af hvert enkelt rejsehold. Retten ser dog ingen mulighed for en ændring af sin forretningsgang på dette område, såfremt de fornævnte hensyn skal iagttages. Man har dog i de senere år indskrænket rejsebehandlingen noget, idet man i tilfælde, hvor mundtlig forhandling vel er begæret, men hvor retten mener på det foreliggende at være i besiddelse af alle til sagens påkendelse nødvendige oplysninger ikke lader en sådan sag udgå til rejsebehandling, men straks meddeler klageren, at han, såfremt han fastholder sin begæring om mundtlig forhandling, vil kunne få adgang til en sådan på rettens kontor.

Ligeledes har man i den seneste tid opnået tilladelse til at yde enkelte af rettens akademiske medarbejdere afsavnstillæg for opgivelse af deres formiddagsbeskæftigelse andetsteds. Den derved opnåede større mobilitet af dette personale skulle i nogen – omend endnu ikke tilstrækkelig – grad kunne muliggøre en mere intensiv berejsning af de forskellige skattekrede og må kunne forventes i nogen grad at ville nedbringe sagernes ventetid.«

Ad 3. Antallet af klagesager vedrørende skatteårene 1954/55 og 1955/56.

Retten har fremsendt udførlige statistiske oplysninger, hvoraf blandt andet fremgår, at der vedrørende skatteåret 1954/55 er indkommet 8218 sager, hvoraf 5245 indkom i tiden juli–december 1954. Vedrørende skatteåret 1955/56 er indkommet 8506 sager, hvoraf 5045 sager indkom i tiden juli–december 1955.

Der synes herefter fortsat at være en ret konstant tilgang af sager, jfr. min beretning 1955, side 70.

Ad 4. Rettens flytning og oprettelsen af et 4. kontor.

Retten har herved henvist til drøftelsen den 26. januar 1957, hvor det blandt andet blev oplyst, at rettens flytning i foråret 1956 betød omkring en måneds forsinkelse af sagerne ekspedition, og at man endnu ikke kunne udtale sig sikkert om virkningen af oprettelsen af det nye 4. kontor. Det var den tidligere retsformands indtryk, at man i perioden 1947–50, hvor man ekspederede ca. 11000 sager om året, fortrinsvis behandlede

de lettere sager, og at dette er en af årsagerne til vanskelighederne ved at få nedbragt rettens restancebeholdning. Det måtte dog antages, at man, såfremt sagstilgangen ikke stiger, med den nuværende sagsuddeling kunne forvente, at restancebeholdningen kan nedbringes med op til 2000 sager om året.

Retten har endvidere henvist til, at restancebeholdningen udgjorde:

pr. 1. januar	1952	15 551	sager
- 1. -	1955	15 247	-
- 1. -	1956	13 876	-
- 1. -	1957	13 778	-
- 1. -	1958	11 634	-

I årene fra 1952 har antallet af indkomne sager pr. kalenderår udgjort omkring 9000. Som det fremgår af oversigten, har nedgangen i beholdningen været størst i 1957 med ialt 2144 sager.

Ved forhandlingen den 26. februar 1958 udtalte retsformanden, at han håbede på en fortsat nedbringelse af restancebeholdningen, men at det var vanskeligt at udtale sig om, hvorvidt det nuværende tempo kan holdes. Samtidig oplystes det, at de ældste sager i almindelighed ekspederes forlods.

Ad. 5. Det akademiske personale.

Det samlede akademiske personale består nu af 4 kontorchefer, 4 ekspeditionssekretærer, 10 fuldmægtige, 12 halvdags-overreferenter, 28 sekretærer, 36 halvdags-referenter, ialt 94 personer fordelt over fire kontorer, således at 1. og 3. kontor beskæftiger hver 23 og 2. og 4. kontor hver 24.

Retsformanden oplyste under mødet den 26. februar 1958, at man er opmærksom på det ønskelige i, at Landsskatterettens medarbejdere i videre omfang bliver heldagsbeskæftigede, og at man allerede har taget skridt i denne retning, idet man overfor Skattedepartementet har foreslået, at man får friere mulighed for at yde et bestillings-tillæg, således at medarbejderne kan opgive deres formiddagsbeskæftigelse.

Ad 6. Bestemmelsen i § 10, stk. 2.

Bestemmelsen har følgende ordlyd:

»I tilfælde, hvor ansættelsen beror på et umiddelbart skøn, har det sit forblivende ved den af skatterådet eller ligningsrådet fore-

tagne ansættelse, medmindre klageren meddeler sådanne yderligere oplysninger og bevisligheder, at retten derved sættes i stand til at danne sig et selvstændigt skøn.«

Landsskatteretten har som svar på min forespørgsel anført, at retten ikke efter indhentelsen af udtalelser fra ligningsmyndighederne i sager, hvor ansættelsen beror på et skøn, straks henleder skatteyderens opmærksomhed på regelen i § 10, stk. 2. Dette beror for det første på, at der selv i de sager, hvor skønsmomentet er mest dominerende, nemlig hvor skatteyderen ikke har ført noget løbende regnskab, og hvor ansættelsen er foretaget på grundlag af bevægelsen i skatteyderens formue i det pågældende år med tillæg af et skønnet beløb for hans privatforbrug, altid vil være en bestanddel af ansættelsen, som må og kan gøres til genstand for rettens undersøgelse, nemlig formuebevægelser, hvis rette opgørelse ofte kan frembyde betydelige skattemæssige problemer. Men også skønnet over privatforbruget kan give anledning til tvivl, som retten vel på grund af bestemmelsen i nævnte lovs § 10, stk. 2, ikke vil kunne løse på egen hånd, men som dog ofte ved en forhandling på stedet med klageren og de stedlige myndigheder vil kunne klares i klagerens favør (jfr. hvad der er anført ad punkt 2). Landsskatteretten har yderligere bemærket, at en mere summarisk afgørelse af disse sager, hvor skønsmomentet i ansættelsen angår mere specielle punkter såsom forbrug af egne varer, værdi af privatkørsel, værdi af bolig eller lignende, ofte ikke vil kunne gennemføres, alene af den grund at klageren har begæret mundtlig forhandling af sagen.

Iøvrigt har Landsskatteretten oplyst, at spørgsmålet om en ændring af bestemmelsen i landsskatteretslovens § 10, stk. 2, blev drøftet i det embedsmandsudvalg, der af finansministeren blev nedsat til overvejelse af ændringer i loven af 31. marts 1938. Den oprindelige redaktion af denne bestemmelse, der begrænser rettens kompetence til ændring af de lokale myndigheders skøn til de tilfælde, hvor der for retten foreligger sådanne yderligere oplysninger og bevisligheder, at retten derved sættes i stand til at danne sig et selvstændigt skøn, havde i praksis forvoldt retten adskillige fortolkningsvanskeligheder. Da spørgsmålet under udvalgets arbejde blev fo-

relagt rettens medlemmer til overvejelse, var der et klart flertal for en udvidelse af rettens kompetence, og en sådan blev da også foreslået i udvalgets betænkning. Udvalgets indstilling på dette område blev imidlertid ikke fulgt ved ændringsloven nr. 311 af 21. december 1955, der lod formuleringen af § 10, stk. 2, i 1938-loven uændret.

Retten har herefter udtalt, at man ikke anser det for muligt og næppe heller ønskeligt at overgå til en mere summarisk behandling af de af bestemmelsen i landsskatteretslovens § 10, stk. 2, omfattede sager.

Under drøftelsen den 26. februar 1958 udtalte jeg overfor retsformanden, at jeg under hensyn til det oplyste ikke fandt anledning til at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

Ad 7. Skatteydernes adgang til at udtale sig mundtligt for retten (§ 12, stk. 1).

Efter det for mig oplyste har en skatteydere begæring om mundtligt at udtale sig overfor retten kunnet medføre en forsinkelse af sagen på op til 1 år.

På mødet den 26. februar 1958 oplyste retsformanden, at der i retten beroede 50-60 sager af denne art, og at det var hans opfattelse, at det efter den ved lov nr. 311 af 21. december 1955 gennemførte ændring af bestemmelsen i landsskatteretslovens § 8 om rettens sammensætning må være tilstrækkeligt, at vedkommende skatteyder får adgang til at udtale sig for en beslutningsdygtig del af retten, d. v. s. formanden eller en af viceformændene eller kontorcheferne i forbindelse med mindst to af rettens medlemmer. Yderligere oplyste retsformanden, at retten i den senere tid har modtaget tre skatteydere pr. reismøde mod tidligere to.

Endelig har retsformanden i skrivelse af 13. marts 1958 meddelt, at spørgsmålet på et plenarmøde den 12. marts 1958 i rettens afdeling for klager over indkomst- og formueansættelser har været forelagt for rettens medlemmer, der har erklæret sig villige til at medvirke til en ordning, hvorved man blev i stand til at fremskynde behandlingen af de her omhandlede sager. Når forskellige

praktiske spørgsmål i denne forbindelse er løst, og når Skattedepartementet har tiltrådt ordningen, vil retsformanden søge denne iværksat snarest muligt.

De foreliggende oplysninger giver mig anledning til at udtale følgende:

I de i indledningen fremhævede sager, der gennemsnitligt havde beroet ca. 1 år på uddeling til referent, og til hvis samlede ekspedition der medgik godt 2½ år, har jeg overfor retten udtalt, at der var medgået for lang tid til sagernes behandling.

Selv om jeg fra min behandling af sager vedrørende Landsskatteretten er klar over, at et betydeligt antal sager ekspederes på væsentlig kortere tid end de tre nævnte sager, har jeg samtidig et tydeligt indtryk af, at Landsskatterettens ekspeditionstid i en årrække har været væsentlig længere, end den burde have været. En afgørende hindring for en hurtig nedbringelse af ekspeditionstiden er den betydelige restancebeholdning.

Det er imidlertid mit indtryk, at der af retten udfoldes alvorlige bestræbelser for at nedbringe ekspeditionstiden, jfr. de foreliggende oplysninger om nedgangen i restancebeholdningen.

Da jeg er bekendt med, at der for tiden er overvejelser igang med henblik på ændringer i Landsskatterettens forretningsorden som følge af loven af 21. december 1955, finder jeg anledning til at fremhæve betydningen af, at der ved udformningen af forretningsordenens regler tages hensyn til enhver mulighed, der måtte være for ad denne vej at nedbringe den tid, der medgår til sagernes ekspedition. Det tilføjes, at den under punkt 1. omtalte praksis med hensyn til uddeling af sagerne til referent ikke giver anledning til bemærkninger, og at jeg under hensyn til de foreliggende oplysninger ikke har fundet grundlag for på nuværende tidspunkt at fremkomme med nogen henstilling på de enkelte punkter, men alene har ment, at hr. finansministeren burde gøres bekendt med den foretagne undersøgelse.

7. *Udtalt, at det havde været ønskeligt, om der, før Sundhedsstyrelsen traf afgørelse vedrørende en klage over røg- og sodulemper fra et vaskeri, havde fundet afhøring sted af tre af den pågældende klager opgivne naboer eller var foretaget røg-observationer uden forudgående underretning af vaskeriejeren. (J. nr. 486/56).*

I skrivelser af 24. juli 1956 og 10. april 1957 klagede A over en af Sundhedsstyrelsen den 17. juli 1956 truffet afgørelse vedrørende en af hans moder, fru B, indgivet klage over røg- og sodulemper fra et vaskeri.

Fra Indenrigsministeriet modtog jeg den 18. juli 1957 en udtalelse og sagens akter. Det fremgik heraf, at fru B første gang i 1952 klagede til sundhedskommissionen i vedkommende kommune over røgplage fra det pågældende vaskeri, og at sundhedskommissionen indhentede en erklæring fra Teknologisk Institut. Efter at fru B påny havde klaget til sundhedskommissionen, blev vaskeriets skorsten i 1954 forhøjet med 4 m.

Den 26. september 1955 modtog Sundhedsstyrelsen en klage fra fru B, der hævdede, at røgen fra vaskeriet stadig generede, og hun henviste til 3 navngivne naboer. Sundhedsstyrelsen anmodede vedkommende amtslæge om at fremkomme med en udtalelse efter at have indhentet en erklæring fra sundhedskommissionen. En den 29. december 1955 modtaget skrivelse fra fru B blev ligeledes oversendt til amtslægen.

Den 13. juni 1956 afgav sundhedskommissionen en redegørelse for de foranstaltninger, som i de senere år var blevet gennemført for at afhjælpe røgplagen. Det var sundhedskommissionens opfattelse, at der var gjort alt hvad der var muligt for at afhjælpe røgplagen, og at denne ikke var større end ved en hvilken som helst større ejendoms centralvarmefyr. Hertil kom, at generne kun kunne mærkes ved en bestemt vind, og at der i vaskeriet kun blev fyret 2-3 dage om ugen. Sundhedskommissionen mente herefter ikke at kunne foretage videre. Den 16. juni 1956 tilbagesendte amtslægen sagen til Sundhedsstyrelsen med en henvisning til sundhedskommissionens redegørelse, uden at naboerne blev afhørt. Den 17. juli 1956 meddelte Sundhedsstyrelsen fru B, at ulemperne efter det oplyste ikke havde en så alvorlig karakter, at der var grundlag for indskriden fra Sundhedsstyrelsens side.

Jeg forelagde A's skrivelse for Sundhedsstyrelsen, der foranledigede optaget politirapport til konstatering af røgulemperne. Fra

den 27. september til den 15. oktober 1956 foretog politiet derefter observationer; forinden var såvel A som vaskeriejeren blevet underrettet herom. Der blev ikke konstateret røg- eller sodplager, men vinden havde været i en for A's ejendom gunstig retning. A havde overfor politiet hævdet, at observationerne burde have været foretaget uden forudgående underretning til vaskeriejeren.

På foranledning af Sundhedsstyrelsen foretog politiet fra den 20. november til den 10. december 1956 nye observationer, uden forudgående underretning til vaskeriejeren. Vinden var denne gang i ugunstig retning, og der blev ved observationerne konstateret røg- og sodulemper, når der blev fyret med kul på vaskeriet. Sundhedsstyrelsen forelagde den 26. januar 1957 sagen for Indenrigsministeriet med indstilling om, at sundhedskommissionen blev opfordret til at forbyde anvendelsen af kul i vaskeriets fyr, idet det af rapporter fremgik, at der kun var ulemper, når der blev fyret med kul. – Indenrigsministeriet anmodede vedkommende amtmand om at indhente en erklæring fra sundhedskommissionen og derefter fremkomme med en udtalelse. Sundhedskommissionen underrettede amtmanden om, at man havde vedtaget at tilkalde en kedelekspert, og den 27. maj 1957 fremsendte kommissionen en af overingeniør K. Hansen, Dansk Kedelforening, udarbejdet erklæring af 24. maj 1957, hvoraf det fremgik, at vaskeriets kedel ifølge fabrikanten var beregnet til koksfyring. Overingeniøren foreslog, at der til fyringen blev anvendt mindst muligt og kun gasfattige kul, at der blev indbygget et sekundær-luftspjæld, og at skorstenen forhøjedes med 1½-2 m, ligesom han henstillede, at overbelastning ikke fandt sted. Disse forholdsregler mente han ville reducere ulemperne; skulle det imidlertid ikke hjælpe tilstrækkeligt, var det sikkert nødvendigt enten at overgå til ren koks-fyring eller at opføre en skorsten af passende højde i forhold til villaen.

Sundhedskommissionen udtalte overfor amtmanden, at man samme dag havde gjort vaskeriejeren bekendt med Dansk Kedelforenings erklæring, og kommissionen ville her-

efter påse, at de foreslåede forandringer snart blev foretaget. Den 13. juni 1957 udtalte amtmanden overfor Indenrigsministeriet, at man formentlig burde afvente resultatet af de foretagne forandringer. Den 24. juni 1957 tilsluttede amtslægen sig amtmandens udtalelse, og den 8. juli 1957 henholdt Sundhedsstyrelsen sig hertil.

I skrivelsen af 18. juli 1957 udtalte Indenrigsministeriet overfor mig, at ministeriet var enig i, at man burde afvente resultatet af de af Dansk Kedelforening foreslåede forandringer.

Jeg udtalte herefter, at det havde været ønskeligt, om der før Sundhedsstyrelsens afgørelse af 17. juli 1956 havde fundet afhøring sted af de af fru B opgivne naboer eller var blevet foretaget røg-observationer, således som det skete under sagens senere behandling. Da forholdet imidlertid var blevet undergivet en mere omfattende undersøgelse, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre, men henviste A til, såfremt røg- og sodulempene ikke blev mindsket tilstrækkeligt, påny at rette henvendelse til sundhedskommissionen og/eller Indenrigsministeriet.

- 8.** *Henstillet til finansministeren at overveje, om der bør gennemføres en ændring i habilitetsreglerne for skyldrådsmedlemmer, således at disse ikke har stemmeret ved skyldrådenes behandling af klager over vurderinger indenfor de pågældendes egen vurderingskreds. (J. nr. 568/56).*

Under behandlingen af en sag blev jeg opmærksom på, at skyldrådsformændene normalt ikke viger deres sæde som formænd ved skyldrådenes behandling af klager over vurderinger indenfor formændenes egne vurderingskredse.

Da jeg fandt, at spørgsmålet om skyldrådsformandens og skyldrådsmedlemmernes habilitet ved behandlingen af og afstemningen om klager over vurderinger indenfor deres egen vurderingskreds har en betydelig principiel interesse, tog jeg i medfør af ombudsmandslovens § 11 spørgsmålet op til behandling og anmodede den 30. oktober 1956 Finansministeriet om en udtalelse, idet jeg samtidig bad oplyst, om der efter ministeriets opfattelse måtte være anledning til efter vedtagelsen af lov nr. 179 af 23. juni 1956 om vurdering af landets faste ejendomme at overveje en ændring af habilitetsreglerne.

Med skrivelse af 13. juli 1957 fremsendte Finansministeriet to fra Statens Ligningsdirektorat og Landsskatteretten indhentede erklæringer af henholdsvis 30. marts og 26. april 1957.

Statens Ligningsdirektorat, der havde forelagt sagen for Ligningsrådet, udtalte, at de ved ejendomsskyldloven af 1922 indførte skyldråd i det hele har indfriet de forventninger, der stilledes til skyldrådsinstitutionen ved dens indførelse, idet institutionen har fremmet ligheden i vurderingsrådenes an-

sættelser, muliggjort en hurtigere rettelse af fejl og uligheder og sikret en hurtigere afgørelse i klagesager – i langt de fleste tilfælde til klagernes tilfredshed, således at påanke til den overordnede klageinstans kun sker i forholdsvis ringe omfang.

Ligningsdirektoratet anførte, at spørgsmålet om den lokale vurderingsformands deltagelse i skyldrådets behandling af og afstemning om klager over vurderinger indenfor hans vurderingskreds havde været overvejet ved behandlingen af det lovforslag, der førte til vedtagelsen af loven af 1922. Der var hidtil kun i få tilfælde fra klageres side rejst kritik mod den siden da gældende ordning, hvorefter den lokale vurderingsformand deltager såvel i behandlingen af klagesager fra hans egen vurderingskreds som i afgørelsen, der sædvanligvis bygger på besigtigelsen fra skyldrådets side.

Efter Ligningsdirektoratets formening må det anses for naturligt og nødvendigt, at skyldrådets behandling af klagesager sker under den lokalkendte vurderingsformands medvirken, og at der herunder gives vurderingsformanden lejlighed til at redegøre for vurderingsrådets opfattelse, efter at undersøgelse og overvejelse af klagens berettigelse har fundet sted. Vurderingsformandens deltagelse i selve afgørelsen vil herefter i de fleste tilfælde kun have formel betydning. Det grundlæggende princip for vurderingsarbejdet må

ifølge Ligningsdirektoratet være, at der af alle medvirkende tilstræbes så ligelige og rigtige vurderinger som muligt af ejendommene, uden hensyn til ejernes personlige forhold eller til, hvem der er ejer. Dette synes at tale imod – selv ved afstemninger i klagesager – at udelukke det mest lokalkendte medlem fra deltagelse i skyldrådets afgørelser, idet den rette bedømmelse af værdien beror på det bedst mulige kendskab til ejendommens tilstand og forhold i sammenligning med andre ejendomme. Det må snarere antages, at udelukkelse af den lokale vurderingsformand fra deltagelse i afgørelsen vil give hyppigere og mere begrundet anledning til kritik fra ejernes side end den nuværende ordning.

Da der består en adgang til at påklage skyldrådets afgørelse til Landsskatteretten, mente Ligningsdirektoratet ikke, at der efter vedtagelsen af lov nr. 179 af 23. juni 1956 var anledning til at ændre de gældende regler om skyldrådsformandens og skyldrådsmedlemmernes habilitet ved skyldrådets behandling af og afstemning om klager over vurderinger, idet det forudsættes, at de hidtil gældende særlige bestemmelser for skyldråd med kun 3 medlemmer fremdeles finder anvendelse.

Det bemærkes i denne forbindelse, at det i Finansministeriets bekendtgørelse nr. 49 af 15. februar 1923 er bestemt, at der, når et medlem af skyldråd med kun 3 medlemmer er forhindret i at deltage i afgørelsen vedrørende enkelte vurderinger, vanskeligt vil kunne blive tale om at anvende den i bekendtgørelsen indeholdte bestemmelse om, at formandens stemme i tilfælde af stemmelighed er afgørende. I sådanne tilfælde anviser bekendtgørelsen den fremgangsmåde enten at henvise den pågældende sag direkte til Overskyldrådets (nu Landsskatterettens) afgørelse eller at foranledige konstitueret et medlem til at deltage i sagens påkendelse indenfor skyldrådet.

Landsskatteretten henviste ligeledes i sin erklæring af 26. april 1957 til, at spørgsmålet havde været fremme under Rigsdagens behandling af forslaget til loven af 1922, og bemærkede, at loven var blevet udformet under hensyntagen til den altovervejende betydning, man mente at måtte tillægge det lokalkendskab til de af skyldrådet behandlede ejendomme, som dettes medlemmer,

netop i deres egenskab af formænd for de lokale vurderingsråd og gennem deres deltagelse i vurderingsarbejdet i første instans, måtte have erhvervet.

Som følge af at spørgsmålet om skyldrådsmedlemmernes habilitet var afgjort i loven, havde Landsskatteretten hidtil ikke beskæftiget sig med spørgsmålet som noget problem, når det undtagelsesvis – og rent periferisk – var dukket op i skriftlige klager eller under forhandlinger med klagere. Det var Landsskatterettens opfattelse, at de pågældende klagere havde kunnet indse, at deres mistillid til skyldråds-afgørelserne var mindre berettiget, når man havde forklaret dem, at vedkommende medlem af skyldrådet ikke afgjorde klagesager på egen hånd, men at afgørelsen blev truffet som en flertalsbeslutning af det samlede skyldråd.

Efter den erfaring, Landsskatteretten havde indhøstet, er der knyttet så store praktiske fordele til den nugældende ordning, at de synes at opveje de mere formelle betænkeligheder, der måtte kunne anføres imod den, og der er heller ikke hidtil fundet grund til at antage, at ordningen har ført til misbrug, eller at den i almindelighed bliver mødt med mistillid fra ejernes side.

Finansministeriet henholdt sig til det i de foran nævnte erklæringer anførte.

Den 21. november 1957 udtalte jeg overfor finansministeren, at jeg, dengang jeg rejste spørgsmålet overfor Finansministeriet, var opmærksom på rigsdagsforhandlingerne forud for 1922-loven. Uanset at Statens Ligningsdirektorat og Landsskatteretten havde anført argumenter af betydelig vægt for den gældende ordning, fandt jeg dog, at det må tillægges afgørende betydning, at ordningen er i strid med det almengyldige princip, at ingen, der har deltaget i en underordnet myndigheds afgørelse, bør deltage med besluttende myndighed i vedkommende klageinstans' afgørelse.

Jeg henstillede derfor til finansministerens overvejelse, om der ikke på dette område burde ske en ændring, således at et skyldrådsmedlem ikke har stemmeret i skyldrådet ved behandlingen af klagesager fra hans egen vurderingskreds.

Jeg gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med skrivelsen.

Den 16. august 1958 har Finansministeriet meddelt, at man ved given lejlighed vil søge min henstilling imødekommet ved en ændring i ejendomsskatteloven, således at et skyldrådsmedlem ved afgørelsen i skyldrådet

af klagesager fra den vurderingskreds, hvori skyldrådsmedlemmet er vurderingsformand, berøves retten til at stemme, mens han iøvrigt som hidtil kan deltage i sagernes behandling.

9. Udtalt overfor Socialministeriet, at udtrykket »kort før indkaldelsen« i ministeriets cirkulære nr. 89 af 11. juni 1954 om hjælp til værnepligtige kunne give anledning til tvivl, og henstillet til ministeriet at overveje, om ikke cirkulæret burde ændres på dette punkt. – Socialministeriet udsendte den 13. august 1957 cirkulære om bl. a. forståelsen af det nævnte udtryk.

Endvidere udtalt overfor Vejle amt, at det måtte anses for en fejl, at amtet ikke ved afgørelsen af en klage over et socialudvalgs afslag på hjælp i henhold til forsorgslovens § 281 havde iagttaget bestemmelsen i lovens § 50, stk. 3. – Henstillet til Socialministeriet at overveje, om der var anledning til at indskærpe overholdelsen af sidstnævnte lovbestemmelse. (J. nr. 622/56).

Den 28. september 1956 klagede A over, at Socialministeriet den 16. april 1956 havde tiltrådt en af Vejle amt den 21. februar 1956 truffet afgørelse, hvorefter der ikke fandtes grundlag for at pålægge vedkommende sociale udvalg at yde civilarbejdspligtig B hjælp i henhold til lov om offentlig forsorg, § 281 (særhjælp), til hans hustrus underhold samt til betaling af prioritetsrenter, sygekasse m. v.

Af de fra Socialministeriet modtagne akter fremgik det, at B, der er født i december 1932, den 19. september 1955 ansøgte kommunen om hjælp i henhold til forsorgslovens § 281 under indkaldelse til civilt statsarbejde fra den 1. november 1955. I ansøgningen oplystes det, at B i december 1954 indgik ægteskab, og at ægtefællerne ved skøde af 17. december 1954 købte et hus, for hvilket de årlige udgifter til prioritetsrenter m. v. androg ca. 900 kr., samt at B på daværende tidspunkt havde et bankindestående på 1000 kr.

Den 4. oktober 1955 meddelte det sociale udvalg, at kommunen ikke kunne bevilge den ansøgte hjælp, da betingelserne for ydelse af sådan hjælp ikke kunne antages at være opfyldt.

Denne afgørelse påklagede B den 25. oktober 1955 til Vejle amt. B anførte, at han ikke ved ægteskabets indgåelse havde tænkt at købe hus, men var blevet nødt dertil, fordi han ikke var boligberettiget i kommunen og sundhedskommissionen havde pålagt ham at fraflytte en kælderlejlighed, som var indrettet i strid med sundhedsvedtægten. Endvidere havde B's hustru i 1955 været indlagt 2 må-

neder på hospital, og hun var endnu ikke rask.

Amtet indhentede udtalelser af 31. oktober samt 12. og 20. december 1955 fra det sociale udvalg, hvorved det blev oplyst, at fru B før ægteskabet havde arbejdet som husassistent for en løn af 175 kr. om måneden + kost og logi, men ophørte med dette arbejde den 1. november 1954, og at hun ikke under ægteskabet havde haft beskæftigelse udenfor hjemmet.

Videre oplystes det, at B ved ægteskabets indgåelse var bekendt med, at han ville blive indkaldt. Han havde imidlertid regnet med, at hans hustru under indkaldelsen skulle påtage sig lønnet arbejde, og at hun – såfremt hun ikke kunne få arbejde hos fremmede – skulle være husassistent på hans forældres gård, men forældrene havde, efter at B havde indgået ægteskab, solgt gården og havde ikke længere brug for husassistent. Fru B havde i sommeren 1955 gennemgået en stor operation og var ifølge en lægeerklæring meget nervøs, hvilket i forbindelse med operationen bevirkede, at hun ikke ville kunne påtage sig arbejde for fremmede de første 2–3 måneder.

Det sociale udvalg udtalte overfor amtet, at man på grundlag af lægeerklæringen var villig til at yde fru B underholdshjælp efter forsorgslovens § 297 (kommunehjælp) med 156 kr. om måneden for tiden 1. november 1955–1. marts 1956 samt eventuelt udover dette tidsrum på grundlag af en fornyet lægeerklæring.

Den 30. december 1955 forelagde Vejle

amt sagen for Socialministeriet med bemærkning, at man nærede betænkelighed ved at pålægge det sociale udvalg at yde hjælp efter forsorgslovens § 281, under hensyn til at ægteskabet var indgået på et tidspunkt, hvor B kunne forudse indkaldelsen som nært forestående, og til, at hustruen, der kort før ægteskabet havde opgivet sit erhverv, efter karakteren af sin uddannelse ikke kunne forvente at være i stand til at afholde de udgifter, hvortil der nu søgtes hjælp. Amtet var dog efter det i ministeriets cirkulære nr. 89 af 11. juni 1954, afsnit IV, stk. 1, anførte i tvivl om, hvorvidt der desuagtet burde ydes hjælp.

Socialministeriet udtalte den 11. februar 1956, at man under hensyn til tidspunktet for ægteskabets indgåelse og til, at hustruen havde opgivet sit arbejde umiddelbart før ægteskabet, uden at parterne kunne sandsynliggøre, at hustruen efter karakteren af sin uddannelse kunne forvente at være i stand til at afholde de udgifter, hvortil der nu søgtes hjælp, ikke fandt, at tilfældet var omfattet af bestemmelsen i cirkulærets afsnit IV, stk. 1, sidste pkt.

I overensstemmelse hermed udtalte Vejle amt den 21. februar 1956, at man ikke havde fundet grundlag for at pålægge det sociale udvalg at yde hjælp efter forsorgslovens § 281.

Den 20. marts 1956 indankede A amtets afgørelse for Socialministeriet, der den 16. april 1956, efter at have indhentet udtalelser fra amtet og det sociale udvalg, meddelte, at der ikke var grundlag for at pålægge det sociale udvalg at yde hjælp i henhold til forsorgslovens § 281. Ministeriet meddelte samtidig, at det var oplyst, at det sociale udvalg på grundlag af den foreliggende lægeerklæring var villig til at yde fru B underholdshjælp efter forsorgslovens § 297 med 156 kr. pr. måned for tiden 1. november 1955-1. marts 1956 samt eventuelt, på grundlag af en fornyet lægeerklæring, udover dette tidsrum.

Af nogle fra B modtagne akter fremgik det, at udvalget derefter ydede hans hustru underholdshjælp, og at den hjælp, B fra 1. maj 1957 modtog til hustruens underhold, ville blive betragtet som ydet med fattighjælps virkning.

Den 8. november 1956 henholdt Socialministeriet sig overfor mig til afgørelsen af 16. april 1956, idet man ikke fandt, at B's til-

fælde var omfattet af afsnit IV, stk. 1, sidste pkt., i cirkulæret af 11. juni 1956.

I cirkulærets afsnit IV, stk. 1, 1. pkt., bestemmes det, at »såfremt den værnepligtige har indgået ægteskab under eller kort før indkaldelsen (eventuelt under en ansøgt udsættelse) på et tidspunkt, hvor han vidste eller burde vide, at han skulle indkaldes, kan der kun ydes hjælp til hustruens underhold og husleje m. v., når der foreligger særlige grunde«. Cirkulæret nævner herefter eksempler på tilfælde, hvor særlige grunde foreligger, og i stykkets sidste punktum hedder det: »Endvidere kan hjælp ydes f. eks. når ægtefællerne ved ægteskabets indgåelse har regnet med, at hustruen skulle klare sig selv, men dette senere viser sig umuligt, fordi hun bliver syg eller gravid eller arbejdsløs (i modsætning til de under afsnit II nævnte tilfælde, hvor hustruen uden særlig grund opgiver sit arbejde under eller kort tid før indkaldelsen).«

Den 25. februar 1957 fremsendte Indenrigsministeriet på min foranledning B's indkaldelsesordre, hvoraf det fremgik, at denne var blevet tilsendt B den 7. september 1955. Ministeriet oplyste samtidig, at indkaldelsesordrene normalt er de værnepligtige i hænde mellem 2 og 3½ måned før mødedagen, men at det ikke altid har været muligt at give de værnepligtige et varsel på fulde 2 måneder.

Under henvisning hertil anmodede jeg Socialministeriet om en nærmere redegørelse for ministeriets praksis med hensyn til fortolkningen af udtrykket »kort før indkaldelsen« i cirkulæret.

Socialministeriet udtalte den 20. maj 1957, at de nævnte ord i cirkulæret alene er udtryk for, at den, der påtager sig en forpligtelse på et tidspunkt, hvor datoen eller i hvert fald den sandsynlige dato for indkaldelsen må stå ham klart, i almindelighed ikke bør disponere på en sådan måde, at forpligtelserne medfører udgifter for det offentlige. I så fald kan det offentlige kun træde til, såfremt den pågældende har haft rimelig grund til at påtage sig den omhandlede forpligtelse, jfr. herved forsorgslovens § 281, stk. 1, 4. pkt. (»ved første indkaldelse er det derhos en forudsætning, at pågældende har haft rimelig grund til ikke at vente med at påtage sig de forpligtelser, til hvis opfyldelse han søger hjælp, til efter aftjeningen af den normale værnepligt.«), samt de i ovennævnte

cirkulære afsnit IV, stk. 1, 2. og 3. pkt., i tilslutning hertil anførte eksempler på tilfælde, hvor en disposition efter omstændighederne vil kunne anses for rimelig.

Socialministeriet havde foruden nærværende sag kun haft forelagt een sag, der kunne tjene til belysning af det rejste spørgsmål. Det drejede sig om et studerende ægtepar, som under en ansøgt udsættelse havde indgået ægteskab godt 1 år før indkaldelsen; der var ingen børn i ægteskabet, og grunden til ægteskabets indgåelse på det pågældende tidspunkt var alene, at de kunne få kollegieværelser. Socialministeriet havde tilrådt, at hjælp til hustruen ikke kunne ydes, idet ministeriet ikke kunne acceptere den anførte omstændighed som en rimelig grund til ægteskabets indgåelse.

Jeg foretog herefter en undersøgelse af forarbejderne til forsorgslovens § 281, hvoraf følgende fremgik:

Indtil 1945 var der ikke hjemmel for at yde hjælp under første indkaldelse, men kun under indkaldelse til manøvrer og ekstraordinær militærtjeneste efter den første indkaldelse. Ved lov nr. 342 af 16. juli 1945 blev der tilvejebragt hjemmel for, at værnepligtige under første indkaldelse blev lige-stillet med genindkaldte. – I forbindelse med lovændringen udsendte Arbejds- og Socialministeriet cirkulære nr. 219 af 3. august 1945 angående de nærmere regler om ydelse af hjælpen til indkaldte. Da det viste sig, at der i flere tilfælde søgtes om hjælp til store forpligtelser, som de værnepligtige måtte antages at have påtaget sig i forventning om at få hjælp under indkaldelsen, udfærdigede Arbejds- og Socialministeriet cirkulære nr. 90 af 22. marts 1946, hvori det indskærpedes de sociale udvalg fremtidig at vise nogen varsomhed ved ydelse af hjælp under første indkaldelse.

På baggrund af indførelsen af 18 måneders tjenestetid blev der den 21. februar 1952 på Forsvarsministeriets foranledning nedsat et udvalg af Forsvarets Velfærdstjeneste bl. a. med den opgave at overveje problemerne i forbindelse med forsorgslovens § 281 og den praksis, der havde været fulgt ved administrationen af denne bestemmelse. Udvalget afgav betænkning den 9. oktober 1953 og stillede heri en række forslag om ændringer i § 281 og i den hidtidige praksis.

Udvalget foreslog, at § 281 blev ændret,

således at det udtrykkelig i loven blev angivet, at der ikke ydes hjælp til opfyldelse af forpligtelser, som man har påtaget sig med henblik på at opnå hjælp fra det offentlige, eller for første indkaldelses vedkommende forsåvidt angår forpligtelser, som burde have været udskudt til efter aftjeningen af værnepligten.

Samtidig fremhævede udvalget, at der burde udsendes et nyt cirkulære, der gav et klart billede af loven og den gældende praksis, således at de værnepligtige kunne få et pålideligt indtryk af, hvilken hjælp de kan vente at få.

Endelig foreslog udvalget, at Socialministeriets praksis blev ændret på en række punkter, idet det bl. a. vedrørende de unge ægteskaber anførtes, at i tilfælde, hvor det er rimeligt at ægteskab er indgået ret kort før indkaldelsen, burde ministeriets praksis lempes, således at der gives mulighed for ydelse af hjælp i særlige tilfælde, hvor ægteskabets indgåelse må skønnes at være tilstrækkelig begrundet også i andre forhold end graviditet.

Den 14. januar 1954 fremsatte socialministeren i overensstemmelse med udvalgsbetænkningen forslag til en ændret affattelse af § 281. Det anføres i bemærkningerne til lovforslaget, at ministeriet ved ordinære indkaldelser til den første uddannelse, der sker til normal tid, har fulgt den linie, at der kun kan ydes hjælp, når den værnepligtige har haft virkelig tvungende grunde til at påtage sig den forpligtelse, hvortil der søges om hjælp (FT 1953/54, till. A, sp. 1557).

I bemærkningerne gengives endvidere en række af udvalgets forslag til ændring af Socialministeriets praksis, som ministeriet er indstillet på at følge; forslaget vedrørende de unge ægteskaber er dog ikke nævnt. Det anføres, at Socialministeriet i forbindelse med gennemførelsen af lovændringen vil udsende et nyt cirkulære i overensstemmelse med udvalgets forslag.

Forslaget blev vedtaget som lov nr. 196 af 11. juni 1954, og samme dag udsendte Socialministeriet det nævnte cirkulære.

Den 29. juni 1957 meddelte jeg, at jeg ifølge ombudsmandsloven ikke kunne tage stilling til kommunens behandling af sagen.

Forsåvidt angik de af Vejle amt og So-

cialministeriet trufne afgørelser fandt jeg, at disse myndigheders skøn over, om der kunne ydes hjælp efter forsorgslovens § 281 under indkaldelsen, var udøvet indenfor de i loven afstukne grænser, og jeg kunne derfor ikke kritisere de meddelte afslag.

Om sagens formelle behandling bemærkede jeg, at Vejle amt ikke i sin skrivelse af 21. februar 1956 således som påbudt i forsorgslovens § 50, stk. 3, 1. pkt., havde angivet de nærmere grunde til, at afgørelsen først forelå mere end 1 måned efter B's klage af 25. oktober 1955. Jeg anmodede derfor amtmanden over Vejle amt om en udtalelse vedrørende dette spørgsmål.

Da udtrykket »kort før indkaldelsen« i afsnit IV, stk. 1, 1. pkt., i cirkulære nr. 89 af 11. juni 1954 kunne give anledning til tvivl, henstillede jeg til Socialministeriet at overveje, om ikke cirkulæret burde ændres på dette punkt.

I Socialministeriets cirkulære nr. 143 af 13. august 1957 er forståelsen af det nævnte udtryk præciseret i overensstemmelse med ministeriets ovenfor refererede udtalelse af 20. maj 1957.

Den 5. august 1957 meddelte Vejle amt, at man ikke ved formuleringen af skrivelsen af 21. februar 1956 havde haft opmærksomheden henvendt på den formelle bestemmelse i forsorgslovens § 50, stk. 3, 1. pkt. Amtet tilføjede, at B og hans hustru under de af politiet og det sociale udvalg foretagne afhøringer måtte være blevet bekendt med, at amtet brevvekslede med disse myndigheder om sagen, og at denne iøvrigt fra amtets side var behandlet uden unødigt forsinkelse.

Den 29. oktober 1957 udtalte jeg overfor amtet, at jeg ikke fandt grundlag for

at rejse kritik i anledning af den tid, der var medgået til amtets behandling af sagen, men at det måtte anses for en fejl, at amtet ikke ved udfærdigelsen af skrivelser af 21. februar 1956 havde iagttaget bestemmelsen i forsorgslovens § 50, stk. 3, 1. pkt.

Under min behandling af sagen blev jeg opmærksom på en artikel i tidsskriftet »Socialrådgiveren« 1957, s. 118-19, hvorefter en undersøgelse af 25 sager fordelt på en række amter havde vist, at afgørelsen i 24 af sagerne var truffet mere end 1 måned efter klagens indgivelse, uden at vedkommende amter havde iagttaget reglen i forsorgslovens § 50, stk. 3, 1. pkt.

Da det endvidere fremgik af den ovenfor refererede sag, at Vejle amt ikke ved indhentelsen af udtalelser fra det sociale udvalg og politiet havde angivet, indenfor hvilke frister svarene skulle foreligge, jfr. § 50, stk. 3, 2. pkt., anmodede jeg den 29. oktober Socialministeriet om en udtalelse om, hvorvidt ministeriet fandt anledning til at indskærpe amterne overholdelsen af reglerne i § 50, stk. 3, 1. og 2. pkt.

Den 27. januar 1958 meddelte ministeriet, at man, når det af justitsministeren fremsatte forslag til lov om ændringer i lov om rettens pleje m. v. (administrativt bestemt frihedsberøvelse) var vedtaget af Folketinget (jfr. nu lov nr. 182 af 7. juni 1958), agtede at udsende et cirkulære om denne lovs betydning for fremgangsmåden ved behandlingen af sager om administrativ frihedsberøvelse i henhold til forsorgsloven, og at man havde under overvejelse i samme cirkulære overfor amterne at indskærpe overholdelsen af de nævnte bestemmelser i forsorgslovens § 50.

10. *Det af Indenrigsministeriet den 18. juli 1949 udfærdigede ordensreglement for værnepligtige, der er indkaldt til civilt arbejde, antaget at have fornøden hjemmel i lov nr. 187 af 20. maj 1933.*

Det burde ikke have været tolereret, at lægekonsultationen i Kompedal-lejren uanset de gældende bestemmelser først fandt sted efter vedkommende læges private konsultation. (J. nr. 652/56).

Den 4. oktober 1956 indgav A, der aftjente sin værnepligt i Indenrigsministeriets lejr for civile arbejdspligtige i Kompedal, klage over,

at nogle af bestemmelserne i det af Indenrigsministeriet den 18. juli 1949 udfærdigede ordensreglement for værnepligtige, der er ind-

kaldt til civilt arbejde, er i strid med lov nr. 187 af 20. maj 1933 om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde. A gjorde gældende, at det er uforeneligt med loven, at de civilarbejdspligtige ifølge § 1 i ordensreglementet også i fritiden er undergivet lejrledelsens myndighed, at der ifølge reglementets § 5 i et vist omfang kræves særlig tilladelse til fravær fra lejren udenfor arbejdstiden (nattegn samt lørdags- og søndagsorlov), og at de civilarbejdspligtige ifølge § 13 i arbejdstiden skal bære den udleverede påklædning.

Endvidere klagede A over, at ordensreglementet håndhævedes strengere i Kompedal-lejren, der blev åbnet i august 1955, end i lejrene i Gribskov og Oksbøl, idet han hævdede, at der i Kompedal-lejren havde været uforholdsmæssig mange straffesager og tilfælde af nervesammenbrud sammenlignet med de to andre lejre.

I den anledning anmodede jeg Indenrigsministeriet om en udtalelse efter indhentet erklæring fra chefen for Kompedal-lejren samt om en oversigt over antallet af disciplinærsager og straffesager i de tre lejre med angivelse af de trufne afgørelser. Fra Indenrigsministeriet modtog jeg den 7. marts 1957 de ønskede oplysninger og udtalelser.

Efter at have gennemgået det modtagne materiale aflagde jeg besøg i Oksbøl-lejren den 21. maj 1957, i Kompedal-lejren den 22. maj 1957 og i Gribskov-lejren den 5. september 1957 og havde i alle lejre samtaler med lejrledelsen og repræsentanter for de civilarbejdspligtige.

Under besøget i Kompedal-lejren talte jeg med lejrchefen, en arbejdsleder samt A og tre andre civilarbejdspligtige, B, C og D. C og D, der var talsmænd for de civilarbejdspligtige, klagede over, at lejrens læge ikke havde undersøgt tre civilarbejdspligtige, der den 20. maj 1957 havde meldt sig syge. – Denne klage forelagde jeg for ministeriet.

Den 6. juni 1957 modtog jeg en redegørelse fra A, B, C og D, hvori de klagede over, at talsmændene ikke havde haft lejlighed til at tale med ekspeditionssekretær N, Indenrigsministeriet, når denne besøgte lejren. Endvidere blev der anført forskellige eksempler, der skulle vise, at lægen ikke på tilfredsstillende måde udførte sine pligter, og at hans optræden overfor de civilarbejdspligtige i flere tilfælde havde været ukorrekt.

Jeg forelagde redegørelsen for Indenrigs-

ministeriet, der den 27. august 1957 afgav en udtalelse og fremsendte akter med erklæringer fra lejrchefen og ekspeditionssekretær N samt en redegørelse vedrørende klagen over lægens optræden den 20. maj 1957, herunder en erklæring fra lægen.

Jeg afgav min udtalelse den 24. oktober 1957 og gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med den. I skrivelsens afsnit I behandlede jeg klagen over ordensreglementets bestemmelser, i afsnit II klagen over administrationen af reglementet, i afsnit III klagen over lejr lægen og i afsnit IV klagen over ekspeditionssekretær N.

I. Ordensreglementets §§ 1, 5 og 13.

I § 1 i ordensreglementet af 18. juli 1949, udstedt i henhold til § 1, stk. 2, i loven af 20. maj 1933, hedder det: »De værnepligtige er såvel i som udenfor arbejdstiden undergivet ledelsens myndighed.«

§ 5, stk. 1 og 2, har følgende ordlyd: »Efter arbejdstidens ophør indtil sengetid samt hele søndagen efter morgenmåltidet indtil sengetid har de arbejdspligtige udgangstilladelse, såfremt ikke særligt arbejde (§ 12) forhindrer det. Ekstra udgangstilladelse kan gives af ledelsen.

Lørdags- og søndagsorlov (helligdagsorlov) kan meddeles af ledelsen.«

Ifølge § 13 må de civilarbejdspligtige i arbejdstiden kun bære den udleverede påklædning. Ved en den 15. december 1956 udfærdiget ændring af § 13 er det bestemt, at såfremt de civilarbejdspligtige måtte ønske det, er de dog berettigede til at bære privat anskaffet hovedbeklædning. I fritiden kan egne klæder bæres.

Ved bedømmelsen af, om disse bestemmelser er i strid med loven af 20. maj 1933, anførte jeg, at følgende bestemmelser i loven måtte fremhæves:

§ 1: »Værnepligtige, for hvem militær tjeneste af enhver art efter foreliggende oplysninger må anses for at være uforenelig med deres samvittighed, kan af indenrigsministeren efter forhandling med forsvarsministeren fritages for militær tjeneste mod at anvendes til andet statsarbejde, der dog ikke må tjene militære formål.

De nærmere bestemmelser vedrørende ordningen af sådant statsarbejde – hvis udbytte tilfalder staten – træffes af indenrigsministe-

ren, der ligeledes er berettiget til at bestemme, at de pågældende – udover det egentlige statsarbejde – skal deltage i undervisning og oplæring efter nærmere af ministeren fastsatte regler.«

§ 4, stk. 1: »De til civilt arbejde overførte bliver stående i lægdsrullen. De er med hensyn til kvarter, forplejning, lønning og lignende underkastet de for hærens værnepligtige gældende regler.«

§ 6: »De arbejdspligtige er ikke undergivet militær straffelovgivning.«

Indenrigsministeriet anførte, at den omstændighed, at en person i medfør af loven af 20. maj 1933 får adgang til at aftjene sin værnepligt ved civilt arbejde, ikke medfører, at han ophører at være værnepligtig, hvilket allerede fremgår af lovens titel. Det er karakteristisk for så vidt angår de civilarbejdspligtige, at deres værnepligtsforhold ikke er udtømmende angivet med arbejdspligten. I modsætning til personer, der i det frie arbejdsmarked har en arbejdspligt, er de civilarbejdspligtige på samme måde som militærets og Civilforsvarskorpsets værnepligtige undergivet forskrifter, der netop har deres begrundelse i, at de pågældende er værnepligtige; de er retligt stillet som andre værnepligtige, med de modifikationer der følger af loven af 20. maj 1933, hvilket direkte fremgår af dennes § 4 og modsætningsvis kan udledes af § 6. Indenrigsministeriet har altid indtaget det standpunkt, at de civilarbejdspligtige er undergivet et egentligt værnepligtsmæssigt forhold, således at de ikke kan betragtes som almindelige civile arbejdere eller funktionærer. Iøvrigt fremgår det ikke af loven, at arbejdspligten skal aftjenes i civile former, for så vidt dette forstås som de former og vilkår, hvorunder en civilretlig arbejdspligt opfyldes.

Efter Indenrigsministeriets opfattelse er det særlige ved den her omhandlede tjeneste, i modsætning til anden værnepligtstjeneste, alene det, at den af hensyn til de pågældendes samvittighed ikke må tjene militære formål; sådanne forhold som f. eks. »militær anstand«, der kun tjener militære hensyn, ligger således udenfor tjenestens rammer. På den anden side har ministeriet som følge af tjenestens karakter af værnepligtstjeneste måttet fastsætte en række bestemmelser, der skal sikre, at de civilarbejdspligtige vil være

i stand til at udføre det dem påhvilende arbejde.

Til støtte for sit standpunkt henviste ministeriet til bemærkningerne til det i 1917 fremsatte lovforslag om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde (lov nr. 625 af 13. december 1917, der blev ophævet ved loven af 20. maj 1933), hvori det anføres: »Den nærmere ordning af selve det civile arbejde har man fundet det rettest at gennemføre ad administrativ vej. Man vil ved denne gennemførelse bestræbe sig for, at såvel arbejdets art som de forhold, hvorunder det udføres, bliver sådan, at der ikke heri kan ligge nogen fristelse for de værnepligtige til – uden at være ledet af en virkelig overbevisning – at søge overførelse til de civile arbejdspligtiges gruppe.« (RT 1916/17, till. A, sp. 4694).

Det bemærkes i denne forbindelse, at indenrigsministeren ved lovforslagets fremsættelse i Folketinget den 23. februar 1917 udtalte: »Derimod må hele lovforslagets formål medføre, at de ikke er underkastet den militære strafferetspleje, men at deres arbejdstjeneste ydes under et ansvar for civile myndigheder, der sættes i stand til at vedligeholde disciplinen og gennemføre arbejdspligten ved de nødvendige straffe.« (RT 1916/17, Ft. forh. sp. 2593).

Som begrundelse for bestemmelsen i § 1 i ordensreglementet anførte ministeriet, at de arbejdspligtige under selve arbejdets udførelse må være undergivet de pågældende arbejdslederes myndighed, og at de har pligt til at adlyde de ordrer, som måtte blive givet dem. Det må også anses for en absolut nødvendighed, at der, hvor et betydeligt antal unge mennesker indkvarteres gennem længere tid og under forholdsvis snævre rammer, hersker en vis orden og reglementeret levevis. Allerede hensynet til hygiejniske og sundhedsmæssige forhold kræver, at de arbejdspligtiges tilværelse er undergivet regulering også udenfor den egentlige arbejdstid; samfundet, som pålægger militærnægterne at forrette den omhandlede tjeneste, må være pligtig at sikre de enkelte tålelige forhold under indkaldelsen. Det er derfor absolut nødvendigt, at forholdene er ordnet således, at civile arbejdspligtige, der i det civile liv er vant til at leve under velordnede forhold, ikke under indkaldelsen – hvor det offentlige har ansvaret for deres tilværelse – skal tvin-

ges til at leve under forhold, der er deres ordens- og renlighedssans imod.

Forsåvidt angår reglementets § 5 udtalte ministeriet, at det havde været nødvendigt at gennemføre en ordning, hvorefter de civilarbejdspligtige, medmindre der gives anden tilladelse, skal være tilstede i lejren ved normal sengetid, idet indkvartering af flere personer på samme belægningsstue nødvendigvis gør ensartethed, således at forstyrrelse af natteroen så vidt muligt undgås. I denne forbindelse bemærkede ministeriet, at staten har ansvaret for de civilarbejdspligtige under hele tjenesten, således at man f. eks. betaler hospitalsophold, lægebehandling m. v.

Som begrundelse for forbudet i reglementets § 13 mod brug af privat tøj i arbejdstiden anførte Indenrigsministeriet, at hensynet til privat beklædning ikke bør hæmme arbejdsudfoldelsen. Ministeriet har lagt vægt på, at de arbejdspligtige har en beklædning, der i videst muligt omfang sikrer mod beskadigelser under arbejdet, og at de, uanset om de kommer fra forskellige sociale lag i befolkningen, bærer en ensartet beklædning; der er herved tilsigtet en med henblik på det tvungne samliv i lejren nødvendig ligestilling af de arbejdspligtige, ligesom kravene om renlighed og vedligeholdelse i henseende til arbejdsbeklædning kun vil kunne tilgodeses, når denne er ensartet. Endelig måtte det tages i betragtning, at de arbejdspligtige udfører arbejde i skove og plantager, hvor der også findes civile skovarbejdere, der ikke er under lejrens administration, hvorfor det er nødvendigt, at ledelsen let og hurtigt kan identificere en civilarbejdspligtig under arbejdet.

Efter ministeriets opfattelse går forskrifterne vedrørende beklædning ikke ud over, hvad der er gældende i en lang række civile institutioner af anden karakter, f. eks. visse offentlige tjenestegrene, kostskoler o. s. v.

For imidlertid at imødekomme det af enkelte arbejdspligtige fremsatte ønske om at få lov til at bære privat hovedbeklædning havde Indenrigsministeriet den 15. december 1956 ændret ordensreglementet således, at arbejdspligtige må bære privat anskaffet hovedbeklædning i arbejdstiden.

af 20. maj 1933. Ingen af bestemmelserne kunne siges at tjene militære formål, og ifølge de foreliggende oplysninger var de sagligt begrundet i hensynet til den enkelte civilarbejdspligtige og til opretholdelse af den fornødne orden i lejrene.

II. *Administrationen af ordensreglementet i Kompedal-lejren.*

Lejrchefen erklærede, at han ved administrationen af ordensreglementet stadig har indrømmet de civilarbejdspligtige en ret bred margin. Således tildeles der som regel en advarsel første gang en civilarbejdspligtig overtræder reglementet.

Indenrigsministeriet anførte, at administrationen af de tre lejre foregår efter samme retningslinier. – Ministeriet var iøvrigt ved at samle de cirkulærer, der gælder for tjenesten i lejrene, i et hæfte, hvoraf hver lejr ville få tilstillet to eksemplarer, det ene til brug for talsmændene, det andet til fremlægelse på læsestuerne.

I anledning af at A havde henvist til, at der havde været uforholdsmæssig mange nervesammenbrud i Kompedal-lejren, blev det oplyst, at ialt 4 civilarbejdspligtige i lejren havde haft nervesammenbrud, heraf 3 på grund af private forhold. Til sammenligning anførtes det, at der siden 1. august 1955 fra lejrene i Gribskov og Oksbøl var hjemsendt henholdsvis 11 og 7 værnepligtige på grund af dårlige nerver.

Af en oversigt over antallet af disciplinærsager og straffesager i de tre lejre fremgik det, at der i tiden 1. januar 1955–1. oktober 1956 var 223 civilarbejdspligtige i Oksbøl, 121 i Gribskov og 164 i Kompedal. Af disse var 96 i Oksbøl, 44 i Gribskov og 88 i Kompedal blevet idømt en eller flere straffe; såvel administrative som judicielle straffe var medtaget. I Oksbøl og Gribskov var ingen civilarbejdspligtig idømt mere end henholdsvis 8 og 7 straffe; i Kompedal-lejren var 5 idømt et større antal straffe, nemlig henholdsvis 16, 15, 13, 10 og 9.

Antallet af disciplinærstraffe androg i Oksbøl 147, i Gribskov 97 og i Kompedal 206. Af offentlige straffesager var der i Oksbøl 20, i Gribskov ingen og i Kompedal 43.

Det måtte herefter erkendes, at det af de anførte tal fremgik, at der såvel absolut som relativt havde været flere disciplinær- og straffesager i Kompedal-lejren end

Jeg udtalte herefter, at de omhandlede bestemmelser i ordensreglementet måtte antages at have fornøden hjemmel i loven

i de andre lejre, men deraf kunne ikke med sikkerhed sluttes, at det skyldtes en strengere håndhævelse af ordensreglementet i Kompedal-lejren. Jeg fandt det således ikke tilstrækkeligt godtgjort, at forholdet skyldtes omstændigheder, som lejrledelsen alene havde ansvaret for, og tilføjede, at jeg iøvrigt ikke ville kunne påtale, at et ordensreglement på lovlig vis kræves overholdt med en vis strengthed.

I anledning af at A havde henvist til, at lejrledelsen nægtede at give friheder til de civilarbejdspligtige, der til ministeriet havde påanket idømte disciplinærstraffe, oplyste jeg, at dette spørgsmål tidligere havde været rejst overfor mig af talsmændene i Oksbøl-lejren, og at jeg i skrivelse af 18. juni 1957 til disse havde anført:

»Spørgsmålet om adgangen til at nægte friheder til værnepligtige, der er indkaldt til militærtjeneste, har bl. a. været overvejet i det af Forsvarsministeriet den 5. marts 1954 nedsatte udvalg. På grundlag af udvalgets overvejelser og betænkning fremsatte forsvarsministeren den 30. januar 1957 forslag om ændringer i den militære retsplejelov bl. a. vedrørende dette spørgsmål. Forslaget er blevet gennemført som lov nr. 123 af 12. april 1957 om ændringer i den militære retsplejelov. Efter denne ændring af loven kan nægtelse af friheder, forsåvidt disse kan fratages militære værnepligtige, kun ske som et disciplinærmiddel.«

Indenrigsministeriet oplyste overfor mig, at man på grund af ændringerne i den militære retsplejelov var i færd med at udarbejde nye regler for de civilarbejdspligtige på dette område, og at ministeriet havde anmodet chefen for Kompedal-lejren om at følge de militære bestemmelser ved tildeling af friheder til de civilarbejdspligtige, indtil nye bestemmelser måtte foreligge.

III. Klagen over lejr-lægen.

Vedrørende lægens optræden fremgik det, at 7 civilarbejdspligtige mandag den 20. maj 1957 inden arbejdstidens påbegyndelse kl. 7,15 til den vagthavende arbejdsleder meldte, at de ønskede at konsultere lejr-lægen, idet to af dem angav at være forkølede og en tredie at have ondt i halsen. Efter arbejdstidens begyndelse tog sygepasseren temperatur på de pågældende, og kl. 8 meddelte han telefonisk lægen, hvor mange

der ønskede at søge denne, og hvilke sygdomme de havde angivet som grund; om tre af dem oplyste sygepasseren, at de ikke havde feber. Lægen meddelte sygepasseren, at disse tre skulle melde sig til tjeneste, hvilket de imidlertid nægtede. Samme dag kl. 11,15 kom lægen til lejren og undersøgte bl. a. de tre civilarbejdspligtige, hvorved han konstaterede, at den ene var let forkølet, den anden havde lette katarrhalske symptomer, mens den tredie havde en let svælgkatarrh; han ordinerede 2 coffi-plex til den første og 2 albyl til hver af de sidstnævnte samt erklærede dem alle tre egnede til tjeneste.

Lægen anførte overfor mig, at han efter sygepasserens oplysninger om de tre civilarbejdspligtige ikke havde fundet grundlag for straks at tage til lejren.

Indenrigsministeriet oplyste, at ifølge bestemmelserne for lægeordningen i de tre lejre skal den daglige lægekonsultation så vidt muligt afholdes så tidligt om morgenen, at de værnepligtige kan tilses af lægen inden arbejdstidens påbegyndelse. Da lejr-lægen i Kompedal på grund af afstanden til lejren vanskeligt kunne nå konsultationen i lejren inden sin private konsultation kl. 8,30, og da han i det sidste halvandet år havde været svagelig, havde lægekonsultationen i Kompedal med lejrledelsens tilladelse først fundet sted, efter at lægens private konsultation var tilendebragt. Ministeriet havde imidlertid på foranledning af klagen meddelt lejrchefen, at man ville anse det for rettest, at de værnepligtige, der om morgenen melder sig til lægen, ikke beordres til arbejde, før lægen personlig har underkastet dem fornøden undersøgelse.

Ministeriet oplyste, at lægen senere havde solgt sin praksis, og at aftalen mellem ham og ministeriet om udførelsen af lægegerningen i lejren var opsagt den 12. august 1957 til ophør den 1. november 1957, ligesom ministeriet den 19. august 1957 med lægens indforståelse havde meddelt ham sygeorlov med løn for tiden indtil 1. november 1957.

Jeg udtalte herefter, at jeg fandt det uheldigt, at det var blevet tolereret, at lægekonsultationen i Kompedal-lejren uanset de gældende bestemmelser først havde fundet sted efter lægens private konsultation, hvilket medførte, at civilarbejdspligtige, der straks efter morgenopkald meldte sig

til lægen, kunne blive beordret til at arbejde, uden at lægen havde undersøgt dem. Under hensyn til at ministeriet havde meddelt lejrchefen, at noget sådant ikke burde ske i fremtiden, undlod jeg at foretage videre vedrørende dette forhold.

Efter de foreliggende omstændigheder fandt jeg ikke tilstrækkelig anledning til at iværksætte en nærmere undersøgelse af de forhold, der af A var oplyst om den nu fratrædende læges virksomhed.

IV. Klagen over ekspeditionssekretær N.

I erklæring af 6. august 1957 oplyste ekspeditionssekretæren, at han aflægger besøg i lejren 6-8 gange årlig. I det første halvår efter lejrens åbning havde han så vidt han erindrede ved 3 besøg forhandlet enten med talsmændene eller med kulturudvalget; ved et af besøgene havde han forhandlet med de lige afgåede talsmænd, da der ikke på lovlig vis var valgt nye.

Siden foråret 1956 havde ekspeditionssekretæren ikke ført forhandlinger med repræsentanter for de værnepligtige, da sådanne møder efter hans opfattelse ikke tjente noget fornuftigt formål, idet de værnepligtige havde indtaget det standpunkt, at de ikke udenfor arbejdstiden var pligtige at underkaste sig de af ministeriet i ordensreglementet givne bestemmelser om lørdags- og søndagsorlov, nattegn m. v. Før min afgørelse vedrørende dette principielle spørgsmål forelå, havde ekspeditionssekretæren ikke ment at burde genoptage forhandlingerne med de værnepligtige i Kompedal-lejren.

Efter det oplyste fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at ekspeditionssekretær N under de foreliggende omstændigheder havde suspenderet forhandlingerne med repræsentanter for de værnepligtige i Kompedal-lejren, indtil min undersøgelse var afsluttet.

11. *De indsatte i statsfængslet i Horsens kunne kun købe kaffe fra et københavnsk kaffefirma. – Direktoratet for Fængselsvæsenet har forsøgsvis tilladt anstalterne at indkøbe kaffen lokalt. (J. nr. 662/56).*

Under mit besøg den 23. maj 1957 på statsfængslet i Horsens klagede en af de forvarede over, at der i statsfængslets butik kun kunne købes kaffe fra et københavnsk kaffefirma, hvis kaffe var forholdsvis dyr og ikke særlig god.

Den 27. august 1957 modtog jeg en udtalelse fra Direktoratet for Fængselsvæsenet og erklæringer af 7. juli 1957 fra fængselsforvalteren og af 26. juli 1957 fra overlægen ved statsfængslet.

Fængselsforvalteren oplyste, at der flere gange havde været klaget – også til direktoratet – over kvaliteten, uden at der dog var sket nogen ændring, men at han helst så, at leverancen blev overdraget en lokal leverandør, som det tidligere havde været tilfældet.

Overlægen var enig med den forvarede i, at den kaffe, der blev solgt i anstaltens butik, ikke var af tilfredsstillende kvalitet, og oplyste, at man hos lokale leverandører ville kunne købe kaffe af bedre kvalitet både til samme og til en billigere pris. Han tilføjede, at forvarede på udgang meget ofte købte kaffebønner i Horsens som udtryk for, at de ikke fandt den kaffe, der leveredes i anstaltens butik, tilfredsstillende.

Direktoratet for Fængselsvæsenet bestemte derefter, at samtlige anstalters forbrug af kaffe og kaffetilsætning fra og med den 1. oktober 1957 forsøgsvis skulle indgå blandt de økonomivarer, på hvilke anstalterne indhenter tilbud lokalt.

12. *Udtalt, at bestemmelsen i retsplejelovens § 1016 a efter forholdets natur ikke kan være til hinder for, at en tjenestemand, der i embeds medfør er beskæftiget med en straffesag, renser en person i anledning af udsprede klart utilbørlige ærekrænkende meddelelser. (J. nr. 686/56).*

Den 16. oktober 1957 klagede A over, at en politimester den 14. maj 1957 til dagspressen

havde udtalt, at en politimæssig undersøgelse havde godtgjort, at en af B mod landsrets-

sagfører C indgivet anmeldelse var fuldstændig grundløs. A gjorde gældende, at den politimæssige undersøgelse ikke var afsluttet, da politimesterens udtalelse blev fremsat.

Af sagens akter, som jeg modtog fra politimesteren med en udtalelse af 4. november 1957, fremgik det, at B den 17. april 1957 havde indgivet anmeldelse mod landsretssagfører C for strafbart forhold, idet han henviste til en af A den 16. april 1957 afgivet erklæring.

På politimesterens foranledning foretog Københavns Opdagelsespoliti afhøringer i sagen, som den 8. maj 1957 blev tilbagesendt til politimesteren.

I skrivelsen af 4. november 1957 til mig oplyste politimesteren, at rigsadvokaten havde sluttet sagen den 14. juni 1957, idet han havde tiltrådt politimesterens og statsadvokatens indstilling om, at der ikke blev foretaget videre fra anklagemyndighedens side, da sigtelsen måtte betegnes som grundløs.

Om baggrunden for udtalelsen den 14. maj 1957 til pressen anførte politimesteren, at landsretssagfører C var opstillet som kandidat ved folketingsvalget samme dag, og at vælgerne måtte have et rimeligt krav på inden de stemte at blive orienteret om sagens stilling, efter at C var angrebet både ved flyveblade og ved notitser i to aviser. – Politimesteren tilføjede, at B havde anlagt injurieresag mod ham i anledning af hans udtalelse til pressen.

Den 12. november 1957 udtalte jeg følgende:

13. *Undersøgt praksis med hensyn til godkendelse af overdragelse af omnibusruter. – Kritik af Statsbanernes fremgangsmåde ved overtagelse af 3 omnibusruter, se særlig afsnit IV E (s. 88). (J. nr. 744/56).*

Den 12. november 1957 gjorde jeg Folkeetingets Ombudsmandsudvalg bekendt med min nedenstående skrivelse af samme dato til landsforeningen Danmarks Bilruter, Solbjerg pr. Århus:

»I skrivelse af 30. oktober 1956 har landsforeningen Danmarks Bilruter anmodet mig om at undersøge den praksis med hensyn til godkendelse af overdragelser af omnibusruter, der følges af trafikudvalgene og Lands-

Ifølge retsplejelovens § 1016 a må ingen, som i embeds medfør er beskæftiget med en straffesag, så længe sagen ikke er pådømt eller bortfaldet udtale sig udenfor retten til offentligheden angående skyldsspørgsmålet.

Denne bestemmelse er efter sin forhistorie (se særlig RT 1935/36, Ft.forh. sp. 5399) indsat med det hovedformål at sikre sigtede mod forhastede meddelelser om hans skyld. Bestemmelsen kan derimod efter forholdets natur ikke være til hinder for, at en tjenestemand, der beskæftiger sig med en straffesag, renser en person i anledning af udsprede ærekrænkende meddelelser om uredeligt forhold, når dette sker på et tidspunkt, hvor en sådan udtalelse er velunderbygget. Dette støttes også af, at det folketingsudvalg, der i sin betænkning af 13. marts 1936 (RT 1935/36, till. B, sp. 1316) foreslog § 1016 a indsat i retsplejeloven, i bemærkningerne til forslaget har anført, at regelen ikke udelukker en påkrævet berigtigelse af muligt fremkomne rygter.

Da det konkret foreliggende spørgsmål som følge af B's sagsanlæg mod politimesteren var under behandling ved retten, kunne jeg iøvrigt ikke udtale mig nærmere.

Efter B's begæring blev sagen mod politimesteren hævet den 3. januar 1958.

nævnet vedrørende Omnibus- og Fragtmandskørsel. Landsforeningen har gjort gældende, at disse myndigheder, der er nedsat i henhold til lov nr. 257 af 27. maj 1950 om omnibus- og fragtmandskørsel med motor-køretøjer, kun tillader, at der ydes betaling for good-will, såfremt overdragelsen sker til Danske Statsbaner. Som eksempler herpå har foreningen henvist til Statsbanernes overtagelse af omnibusruten Roskilde-Hillerød og af De gule Omnibusser i Nordsjælland.

I den anledning har jeg den 8. februar 1957 modtaget en redegørelse fra Ministeriet for offentlige Arbejder. Da jeg efter modtagelsen af ministeriets redegørelse fandt det påkrævet, at der blev tilvejebragt yderligere oplysninger, har jeg den 13. marts 1957 indhentet en udtalelse med forskellige bilag fra Statsbanerne.

Den 15. marts 1957 har jeg endvidere fra 2. Hovedrevisorat modtaget akterne vedrørende Statsbanernes overtagelse af omnibusruten Hillerød-Roskilde, ligesom Hovedrevisoratet til belysning af spørgsmålet om betaling for good-will har fremsendt akterne angående Statsbanernes overtagelse af en rute Fredericia-Middelfart.

Yderligere har jeg den 16. april 1957 fra Landsnævnet modtaget en redegørelse bilagt akterne vedrørende Statsbanernes overtagelse af De gule Omnibusser, der hidtil har været ejet og drevet af direktør Gran Jacobsen.

Under behandlingen af sagen blev jeg opmærksom på, at Statsbanerne ikke havde gjort Landsnævnet – der den 12. februar 1957 godkendte den stedfundne overtagelse af De gule Omnibusser – bekendt med en skrivelse af 25. januar 1957 fra Generaldirektoratet for Statsbanerne til direktør Gran Jacobsen, hvori der, under forudsætning af at Statsbanerne bevarer koncessionerne på ruterne, tilsiges denne beskæftigelse og betaling herfor ved de overtagne ruter indtil udgangen af februar måned 1971. I den anledning forespurgte jeg den 4. juni 1957 Landsnævnet, om dette ønskede at fremkomme med en supplerende erklæring, ligesom

jeg samme dag anmodede Statsbanerne om en udtalelse.

Den 17. juni 1957 fremsendte Statsbanerne en kort redegørelse for dette forhold, og den 24. juli 1957 modtog jeg en udtalelse fra Landsnævnet.

Da jeg fandt det påkrævet at indhente yderligere oplysninger, har jeg den 23. august 1957 haft en samtale med generaldirektør P. E. N. Skov og rutebilchef Herluf Larsen. Herefter har kammeradvokaten, højesterets-sagfører H. O. Hansen, på generaldirektoratets vegne den 26. september 1957 fremsendt en redegørelse for sagen.

Endelig har jeg den 26. oktober 1957 haft en samtale med Landsnævnets formand, kon-torchef J. Bang Christensen, Ministeriet for offentlige Arbejder.

I det følgende behandles i afsnit I spørgsmålet om lovgivningens og de koncessionsgivende myndigheders stilling til spørgsmålet om betaling for good-will ved overdragelse af bilruter til private og til offentlige myndigheder. Det bemærkes herved, at trafikudvalgene – i modsætning til Landsnævnet – må anses for kommunale myndigheder, og da tilsynet med disse efter ombudsmandsloven falder udenfor mit virksomhedsområde, har jeg ikke kunnet tage stilling til afgørelser truffet af trafikudvalgene.

Danske Statsbaners overtagelse af ruten Fredericia-Middelfart omtales i afsnit II, og overtagelsen af ruten Hillerød-Roskilde og De gule Omnibusser omtales i afsnittene III og IV.

I. Lovgivningens og de koncessionsgivende myndigheders stilling til spørgsmålet om betaling for good-will ved overdragelse af bilruter.

Særlige bestemmelser om tilladelse til rutebilkørsel fandtes i § 19 i lov nr. 164 af 1. maj 1923 om færdsel. Efter denne bestemmelse blev tilladelserne som hovedregel givet af vedkommende amtsråd. Bestemmelsen blev ophævet ved lov nr. 166 af 4. juli 1927 om omnibus- og fragtmandskørsel med motor-køretøjer. Efter denne lovs § 2 krævedes der til omnibus- og fragtmandskørsel en tilladelse, der som hovedregel blev givet af de kommunale myndigheder og i enkelte tilfælde af Ministeriet for offentlige Arbejder.

I 1939 afgav den af ministeren for offentlige arbejder den 30. december 1936 ned-satte trafikkommission en betænkning, hvor det side 48 udtaltes, at det i loven om omnibus- og fragtmandskørsel bør præciseres, at tilladelserne ikke kan gøres til genstand for salg eller anden omsætning. Såvel i det af kommissionens flertal som i det af mindretallet stillede forslag til lov om omnibus- og fragtmandskørsel fandtes der i § 12 følgende bestemmelse:

»Tilladelser til omnibuskørsel eller fragtmandskørsel kan ikke gøres til genstand for salg eller anden omsætning. Såfremt en tilladelse ønskes overført til en anden person, skal vilkårene for overførslen godkendes af den myndighed, der giver tilladelsen til kørselen.«

De af kommissionen stillede lovforslag blev ikke forelagt Rigsdagen.

Den 28. oktober 1949 blev der i Folketinget fremsat et privat lovforslag (RT 1949/50, till. A, sp. 3463), der med forskellige ændringer blev vedtaget som lov nr. 257 af 27. maj 1950 om omnibus- og fragtmandskørsel med motorkøretøjer. Ifølge denne lov, der stadig er gældende, meddeles tilladelse til omnibuskørsel ifølge bestemmelserne i lovens § 3 enten af de kommunale råd (amtsråd, byråd, sogneråd) eller af et i hvert amt nedsat trafikudvalg eller af Landsnævnet, alt efter den pågældende rutes stedlige udstrækning.

Ifølge § 9, stk. 5, skulle loven forelægges til revision ved begyndelsen af rigsdagssamlingen 1952/53, og i henhold til denne bestemmelse blev loven med visse mindre ændringer den 11. november 1952 forelagt Folketinget (RT 1952/53, till. A, sp. 3003).

Under forhandlingerne i Folketinget den 21. november 1952 (RT 1952/53, Ft. forh., sp. 1211) udtalte Socialdemokratiets ordfører bl. a., at en koncession ikke skal være et handelsobjekt; dette var ikke rimeligt og var heller ikke lovens mening. Venstres ordfører udtalte ved samme lejlighed (sp. 1215):

»Det er jo forudsætningen for denne lovgivning, at der ikke kan handles med disse koncessioner, og det er kun ganske naturligt. Men livet er nu engang stærkere end lovgivningen, og det er klart, at der må også være muligheder for, at en vis overflytning af koncessioner fra den ene til den anden kan finde sted. Det, vi i Landsnævnet særlig har været opmærksom på, er de tilfælde, hvor der har været tale om at man skulle betale betydelige beløb ved en sådan afståelse; i sådanne tilfælde har vi sagt nej, og jeg vil også håbe, at man i fremtiden vil sige nej dertil. Det, at man ved overdragelse af sin forretning til en anden får betaling for sit vognmateriel og hvad der ellers kan følge med, er kun ganske naturligt, men det, at man handler med

en koncession, ligger udenfor det, der er tanken med loven.«

Retsforbundets ordfører (sp. 1221) var enig i dette synspunkt.

Ministeriet for offentlige Arbejder har i sin redegørelse af 8. februar 1957 udtalt, at spørgsmålet om, hvilke aftaler, herunder om vederlag, der kan godkendes af de koncessionsgivende myndigheder i forbindelse med godkendelse af overdragelser af koncessioner, ikke er afgjort ved loven af 4. juli 1927 eller loven af 27. maj 1950, ligesom der heller ikke ses indeholdt noget herom i lovenes forarbejder. Lovgivningen synes formelt at have tillagt de koncessionsgivende myndigheder et selvstændigt skøn med hensyn til hvilke vilkår i aftaler om overdragelser af koncessioner der kan godkendes. Ministeriet har haft opmærksomheden henvendt på spørgsmålet om ydelse af vederlag for good-will i forbindelse med overdragelse af ruter, og det er ministeriets opfattelse, at de koncessioner, der af det offentlige meddeles til drift af omnibus- og fragtmandsruter, i almindelighed ikke anses som formuegoder, der kan være genstand for omsætning med dertil knyttet fortjeneste. Dette synspunkt har fundet udtryk i ministeriets cirkulære af 29. juli 1930 til samtlige amtmand. I cirkulæret anføres bl. a.:

»Da ministeriet har bragt i erfaring, at forskellige omnibus- og fragtmandsautomobilruter ved gentagen overdragelse står i fare for at blive overkapitaliseret, skal man tjenstligt anmode de herrer amtmand om at ville have opmærksomheden henledt på de betingelser, der fastsættes for overdragelsen af en rute.

Man skal i denne henseende bemærke, at en tilladelse fra det offentliges side til at drive den pågældende rute ikke kan anses for at være et formuegode, der bør være genstand for omsætning med dertil sig knyttende fortjeneste, da det arbejde, der af indehaveren eventuelt måtte være nedlagt i rutens oparbejdelse, allerede er blevet ham vederlagt ved den fortjeneste, han har haft i den tid, han har drevet ruten. Det eneste, der bør være genstand for salg, er rutens automobilmateriel, eventuelt med tilhørende garage. Hvis man anerkender, at selve ruten kan sælges, vil dette i mange tilfælde medføre en overkapitalisering af ruterne, hvilket kan gå ud over befolkningen, da befordringen kan blive

dyrere end andre steder, hvorhos de pågældende ruteindehavere kan risikere at miste deres i foretagendet indsatte kapitaler. Men endvidere kan følgen let blive, at amtsrådene, når tidsfristen for tilladelserne udløber, på forhånd vil føle sig bundet til at give de nye tilladelser til de samme indehavere, idet disse vil kunne gøre gældende, at de er gået ud fra, at amtsrådene ved at approbere betingelserne for deres erhvervelse af ruten har stillet dem i udsigt at få tilladelserne fornyet, således at ruteindehaverne kan få et længere tidsrum til amortisation af deres i foretagendet anbragte store kapitaler. Det må anses for uheldigt, at amtsrådene ved udløbet af fristerne for tilladelserne således på forhånd skulle føle sig begrænset i deres handlefrihed, hvorved den ordning af trafikforholdene, som til den tid må anses for at være den i nationaløkonomisk og trafikmæssig henseende heldigste, kan blive vanskeliggjort, måske endog umuliggjort.«

Ministeriet har oplyst, at den foran nævnte opfattelse også er vejledende for ministeriets behandling af tilsvarende spørgsmål i forbindelse med overdragelse af kørselstilladelser i medfør af lovgivningen om international person- og godskørsel.

Ministeriet har yderligere anført, at det er dets indtryk, at ministeriets opfattelse deles af Landsnævnet og trafikudvalgene, og det er ikke ministeriet bekendt, at de koncessionsgivende myndigheder skulle følge en forskellig praksis på dette område, alt efter om der er tale om overdragelse til Statsbanerne eller til private.

Endelig har ministeriet udtalt, at dets opfattelse i mangel af udtrykkelig støtte i loven eller dennes forarbejder næppe kan anses at være en for de udøvende myndigheder bindende retsforordning. Synspunktet har da også alene været fremsat til vejledning for myndighederne ved deres administration af omnibus- og fragtmansloven, og ministeriet er klar over, at der kan foreligge undtagelsestilfælde, hvor vedkommende koncessionsgivende myndighed vil skønne at det er naturligt, at der ydes en vis godtgørelse for en gennem tidligere indsatte oparbejdet good-will.

Landsnævnet vedrørende Omnibus- og Fragtmanskørsel har i redegørelse af 16. april 1957 tilsluttet sig det af Ministeriet for offentlige Arbejder anførte, hvorefter kon-

cessioner, der af det offentlige meddeles til drift af omnibus- og fragtmandsruter, i almindelighed ikke bør anses som formuegoder, der kan være genstand for omsætning med dertil knyttet fortjeneste.

Endvidere har Landsnævnet erklæret sig enig med ministeriet i, at det ikke kan anses for udelukket, at der kan foreligge undtagelsestilfælde, hvor den koncessionsgivende myndighed vil skønne at det er rimeligt, at der tillades ydet en vis godtgørelse for good-will.

Landsnævnet har ikke i sin hidtidige praksis i noget tilfælde godkendt, at der ydes betaling for good-will i forbindelse med overdragelse af omnibus- eller fragtmandsruter. Ved behandlingen af sager af denne art søger nævnet indhentet oplysning om, i hvilket omfang der i forbindelse med rutens overdragelse tillige overdrages materiel m. v., om tidspunktet for dettes anskaffelse, om anskaffelsesprisen, om den værdi materiellet er ansat til ved overdragelsen, og om der herudover ydes vederlag for good-will.

I visse tilfælde har Landsnævnet ment at kunne anlægge en lidt rund bedømmelse af det overtagne materiels værdi, bl. a. fordi enhver værdiansættelse er forbundet med en vis usikkerhed. I de sager, hvor købesummen væsentligt har oversteget hvad der efter en sådan bedømmelse har kunnet anses for en forsvarlig pris for materiellet, har Landsnævnet krævet vederlaget nedsat som betingelse for at godkende overdragelsen.

Endvidere har Landsnævnet anført, at i tilfælde, hvor der samtidig med overdragelse af en koncessioneret omnibus- eller fragtmandsrute overdrages en vognmandsforretning, kan den omstændighed, at der for afståelsen af vognmandsforretningen er betalt for good-will, ikke være til hinder for godkendelsen af aftalen vedrørende den koncessionerede rute.

Landsnævnet har endelig udtalt, at de angivne retningslinier har været fulgt, uanset om overdragelsen er sket til en privat person eller til en offentlig myndighed.

Jeg skal herefter udtale, at der ikke i loven af 27. maj 1950 eller i anden retsforordning er indeholdt noget direkte forbud mod, at de koncessionsgivende myndigheder meddeler tilladelse til overtagelse af ruter, hvor der i forbindelse med overdra-

gelsen ydes vederlag for såkaldt good-will, hvorved her og i det følgende forstås en udover værdien af det overtagne materiel rækkende værdi af selve koncessionen og det til ruten knyttede renommé. Af det anførte fremgår det imidlertid, at de administrative myndigheder, herunder også Landsnævnet, er af den opfattelse, at der normalt ikke bør godkendes overdragelser af ruter, når den koncessionsgivende myndighed bliver opmærksom på, at der ved overdragelsen ydes vederlag for good-will. En lignende opfattelse ligger bag de under rigsdagsforhandlingerne i 1952 faldne udtalelser.

I anledning af ministeriets og Landsnævnets udtalelser om, at der kan forekomme undtagelsestilfælde, hvor de koncessionsgivende myndigheder vil godkende overdragelser af ruter, hvor der ydes betaling for good-will, finder jeg anledning til at fremhæve, at det bør være en forudsætning for, at dette kan ske, at der følges samme praksis, hvadenten overdragelsen sker til en privat person eller til en offentlig institution.

Det tilføjes, at Landsnævnet i sin foran omtalte udtalelse af 16. april 1957 har givet udtryk for samme opfattelse.

II. Statsbanernes overtagelse af ruten Fredericia-Middelfart.

Ifølge de fra 2. Hovedrevisorat modtagne akter overtog Statsbanerne den 1. april 1954 denne rute, der hidtil havde været drevet af A/S Fredericia Omnibusselskab. Ifølge overenskomst fra begyndelsen af året 1953 mellem selskabet og generaldirektoratet omfattede overdragelsen strækningen Fredericia-Middelfart og Fredericia-Skærbæk. Som købesum for selskabets to ruteautomobiler og som godtgørelse for afståelse af koncessionerne skulle Statsbanerne betale 127.500 kr. I november 1953 blev overenskomsten ændret, således at overdragelsen kun omfattede strækningen Fredericia-Middelfart, og således at Statsbanerne kun skulle overtage den ene ruteautomobil. Det aftalte vederlag blev samtidig nedsat til 72.500 kr. I februar 1954 blev der mellem A/S Fredericia Omnibusselskab og generaldirektoratet indgået en ny overenskomst, hvorved aftalen fra november 1953 bortfaldt. Ifølge den nye aftale skulle overdragelsen omfatte ruten Fredericia-Middelfart og aktieselskabets 2 ruteautomobiler. Købesummen blev fastsat til 82.000 kr.

Den 14. april 1954 gav generaldirektoratet 2. Hovedrevisorat meddelelse om overdragelsen og oplyste, at Trafikudvalget for Vejle Amt havde godkendt overdragelsen.

Den 10. oktober 1955 anmodede Hovedrevisoratet generaldirektoratet om at oplyse, hvilken værdi Statsbanerne havde ansat ruteautomobilerne til ved en i januar 1953 stedfunden besigtigelse, og om denne vurderingssum havde været meddelt trafikudvalget. Såfremt de to ruteautomobiler ikke blev an-

vendt af Statsbanerne, bad Hovedrevisoratet dernæst oplyst, hvilke beløb de havde indbragt ved salg eller i indvundne materialer. Endelig anmodede Hovedrevisoratet om tilgennemsyn at få tilstillet aktieselskabets regnskaber for ruten.

Den 19. juni 1956 tilskrev generaldirektoratet 2. Hovedrevisorat således:

»Som svar på 2. Hovedrevisorats forespørgsel skal man indledningsvis bemærke, at Fredericia Omnibusselskab igennem flere år, allerede før Lillebæltsbroens åbning i 1935, har drevet ruten Fredericia-Snoghøj. Ved broens åbning blev denne rute under protest fra Statsbanerne søgt forlænget til Middelfart, hvilket opnåedes i 1948. Ruten påførte herved Statsbanerne konkurrence, dels på jernbane-, dels på omnibustrafikken. Statsbanerne har i de forløbne år forsøgt at overtage ruten, men dette har ikke været muligt. I slutningen af 1952 henvendte indehaverne af denne rute og af ruten Fredericia-Skærbæk sig til Statsbanerne med tilbud om overtagelse af ruterne. Udfra det længe nærede ønske om at overtage ruten Fredericia-Middelfart, og under hensyn til at man var vidende om, at en kapitalstærk rutebilejer i givet fald måtte formodes at ville overtage ruten, indledede man forhandlinger om dennes overgang til Statsbanerne, idet man dels anså det for en uomtvistelig fordel at opnå kontrol med denne konkurrerende rute, dels anså det for særdeles ønskeligt at undgå, at ruten kom på andres hænder, hvor-

ved konkurrencen kunne forøges endnu mere. Det kan oplyses, at Fredericia Omnibusselskab på dette tidspunkt udførte 18 enkeltture mellem Fredericia og Middelfart.

Statsbanernes daværende tilsynsførende ingeniør ved rutebilvæsenet foretog den 18. januar 1953 en besigtigelse af de selskabet tilhørende to ruteautomobiler, der anvendtes på ruterne Fredericia-Middelfart og Fredericia-Skærbæk, og skønnede – også ud fra det ønskelige i, at Statsbanerne overtog ruten – at man kunne give 55.000 kr. for begge vogne og en good-will på yderligere 10–15.000 kr.

For dette beløb ønskede indehaverne ikke at afstå ruterne, og der bestod herefter alvorlig fare for, at ruterne ville blive solgt til forannævnte kapitalstærke køber.

Der blev følgelig ført videre forhandlinger, således at man i forståelse med Trafikudvalget for Vejle Amt nåede til en overtagelsessum kun gældende ruten Fredericia-Middelfart, men inkluderende begge vognene, på 82.000 kr.

Det stod Statsbanerne klart, at de overtagne vogne ikke tilnærmelsesvis besad en værdi svarende til det nævnte beløb, og man besluttede sig derfor til ret hurtigt at udrangere begge vognene, således at den ene blev solgt for 1.250 kr., mens den anden er opbrugt af rutebilværkstedet i Odense, og materialerne er anvendt som reservedele til Statsbanernes rutebiler af samme vogntype.

Med hensyn til Hovedrevisoratets ønske om tilsendelse af Fredericia Omnibusselskabs regnskab for ruten kan oplyses, at selskabet ikke førte specificeret regnskab for ruten Fredericia-Middelfart, men fra selskabets revisor foreligger skriftlig oplysning om det indkørte beløb for årene 1951 og 1952. Ud fra disse tal og efter en her foretaget beregning over den sandsynligt præsterede kørsel har man anslået indtægten pr. kilometer til ca. 1 kr. Dette beløb set i sammenhæng med muligheden for at kontrollere ruten og dermed begrænse og indpasse kørselen efter Statsbanernes øvrige trafik har gjort det forsvarligt at overtage ruten. Statsbanerne må fastholde, at selvom overtagelssummen oversteg vognenes værdi på overtagelsestidspunktet, har det været en god forretning for Statsbanerne at overtage denne rute. Det skal oplyses, at det indtil nu har været muligt at reducere køreplanen med 25.000 km af den på overtagelsestidspunktet gældende.

Man har fornylig haft et paralleltilfælde, hvor Statsbanerne fik tilbud om overtagelse af lokalruten Kolding-Gravens. Man var ligeledes her vidende om, at førnævnte kapitalstærke køber også var liebhaver til denne rute for at kunne skabe en med Statsbanernes rute Vejle-Kolding konkurrerende rute Vejle-Gravens-Kolding.

Prisen for ruten Kolding-Gravens forekom Statsbanerne for høj, og under hensyn hertil og til, at man befrygtede kritik fra Hovedrevisoratets side, undlod man at reflektere på tilbudet. Resultatet blev da dette, at ruten blev solgt til den nævnte køber. Ruten Vejle-Gravens-Kolding er nu en kendsgerning. Denne rute kører trods en omvej til samme priser som Statsbanernes direkte rute Vejle-Kolding og påfører denne en betydelig konkurrence. Statsbanerne må forsåvidt beklage, at man ikke overtog ruten Kolding-Gravens selv for en overpris og derved undgik det daglige tab af indtægter til den konkurrerende rute.

En lignende situation ville utvivlsomt have foreligget, såfremt Statsbanerne ikke havde overtaget ruten Fredericia-Middelfart.«

Hovedrevisoratet har overfor mig meddelt, at det under hensyn til Danmarks Bilruters til mig indgivne klage, der angår spørgsmålet om betalingen for good-will, ikke har foretaget videre vedrørende Statsbanernes overtagelse af ruten Fredericia-Middelfart.

Jeg skal herefter udtale, at det efter det oplyste må antages, at generaldirektoratet ved denne overtagelse har betalt et betydeligt beløb udover et rimeligt vederlag for materiellet, og at dette beløb må anses som vederlag for good-will i den ovenfor angivne forstand. Under hensyn til at jeg ifølge ombudsmandslovens § 6 normalt ikke kan beskæftige mig med forhold, der ligger mere end 1 år tilbage i tiden, har jeg dog ikke fundet fornødent grundlag for at foretage videre i denne sag. Jeg har herved også lagt vægt på, at jeg ikke kan tage stilling til den af Trafikudvalget for Vejle Amt truffne afgørelse om godkendelse af overtagelssummen og meddelelse af koncessionen, da udvalget som foran nævnt ikke henhører under mit virksomhedsområde.

III. Statsbanernes overtagelse af ruten Hillerød-Roskilde.

I statsrevisorernes betænkning over statsregnskabet for finansåret 1954/55, side 17-20, (afgivet den 29. august 1956) redegøres der for 2. Hovedrevisorats behandling af denne overdragelse.

Den følgende fremstilling bygger på det i betænkningen anførte og de for mig iøvrigt foreliggende oplysninger.

Ved en overenskomst af april måned 1954 overtog Statsbanerne pr. 1. august 1954 denne rute og betalte de tre tidligere indehavere af I/S Roskilde-Hillerød Rutebilselskab 225.000 kr. for materiellet. I § 5 i overenskomsten var det dernæst bestemt:

»For at det gode forhold, som nu består mellem rutebilejerne og myndigheder og befolkning i rutens opland, såvidt muligt kan opretholdes efter Danske Statsbaners overtagelse af koncessionen, antages de tre indehavere af I/S Hillerød-Roskilde Rutebilselskab (eventuelt deres hustruer) i de første år efter overtagelsen som konsulenter for Danske Statsbaner med hensyn til rutens drift i henhold til særlig overenskomst.«

Ifølge en anden samtidig indgået overenskomst mellem generaldirektoratet og interessentskabet blev dettes tre ejere, eventuelt deres hustruer, ansat som konsulenter. Som vederlag herfor skal hver af ejerne have en årlig pristalsreguleret ydelse på 12.000 kr., så længe vedkommende lever, hvortil kommer en ydelse på 6.000 kr. om året til de pågældendes eventuelle enker.

Den 31. juli 1954 godkendte Frederiksborg Amts Trafikudvalg den stedfundne overdragelse.

Den 2. august 1954 meddelte generaldirektoratet 2. Hovedrevisorat, at det havde overtaget den nævnte rute, og fremsendte genparter af de to overenskomster. Da konsulentvirksomheden efter Hovedrevisoratets opfattelse måtte antages at indskrænke sig til en enkelt mands assistance i den allerførste tid efter overtagelsen, mente Hovedrevisoratet, at ydelserne til de tidligere ejere og deres eventuelle enker måtte betragtes som vederlag for good-will i forbindelse med afståelsen af koncessionen på ruten.

Hovedrevisoratet opgjorde kapitalværdien af ydelserne til indehaverne og deres even-

tuelle enker til 538.000 kr., og da et sådant afståelsesbeløb forekom Hovedrevisoratet at være urimeligt højt, i betragtning af at driften af ruten hvilede på en koncession, udbad Hovedrevisoratet sig i skrivelse af 21. oktober 1954 en udtalelse fra generaldirektoratet, idet Hovedrevisoratet iøvrigt henviste til, at det formentlig var i strid med forudsætningerne for lovgivningen om omnibus- og fragtmandskørsel at yde vederlag for good-will ved overtagelsen af en koncession. Hovedrevisoratet udtalte endvidere, at ydelsen af så stort et vederlag for good-will ville kunne medføre, at Statsbanerne ved fremtidige overtagelser af ruter blev stillet overfor lignende urimelige krav, således at niveauet blev presset op til skade for Statsbanerne.

Den 6. november 1954 udtalte generaldirektoratet, at prisen for materiellet var lavt ansat i forhold til vognenes værdi, og da rutens overskud inden overdragelsen var tilstrækkelig stort til at afholde konsulentlønningerne og give Statsbanerne et passende overskud, måtte Statsbanerne hævde, at man, alle forhold taget i betragtning, med den afsluttede kontrakt havde varetaget såvel Statsbanernes som statens interesser på fuldt tilfredsstillende måde. Statsbanerne så sig iøvrigt ikke i stand til at tage stilling til de i Hovedrevisoratets skrivelse udtrykte principielle betragtninger vedrørende godkendelsen af handelen, men pegede på, at de hertil kompetente myndigheder, trafikudvalgene, havde godkendt, at koncessionen blev overdraget til Statsbanerne.

Den 18. december 1954 anmodede 2. Hovedrevisorat Ministeriet for offentlige Arbejder om en udtalelse om, hvorvidt ydelse af vederlag for afståelse af good-will af den her omhandlede størrelsesorden ikke var i strid med forudsætningerne for lovgivningen om omnibus- og fragtmandskørsel, idet Hovedrevisoratet i bekræftende fald bad oplyst, hvilke foranstaltninger ministeriet agtede at iværksætte for at undgå, at der fremtidig blev ydet betaling for good-will i forbindelse med overdragelse af koncessioner på rutebilkørsel.

I sit svar af 20. september 1955 gav ministeriet udtryk for samme opfattelse, som ligger til grund for ministeriets foran omtalte skrivelse af 8. februar 1957 til mig.

Ministeriet tilføjede, at det ikke mente at have nogen hjemmel til at gribe ind mod de koncessionsgivende myndigheders vedtagelser og derfor heller ikke så sig beføjet til at give udtryk for nogen opfattelse med hensyn til den af Frederiksborg Amts Trafikudvalg i den konkret foreliggende sag truffe afgørelse.

Hovedrevisoratet anmodede den 23. december 1955 trafikudvalget om den nærmere begrundelse for, at udvalget havde kunnet godkende det omhandlede vederlag for goodwill på ca. ½ mill. kr.

Den 17. maj 1956 udtalte trafikudvalget følgende:

»Trafikudvalget er opmærksom på Ministeriet for offentlige Arbejders skrivelse af 29. juli 1930, hvorefter det i almindelighed ikke bør tillades, at der i forbindelse med overdragelse af en rute ydes vederlag for andet end rutens automobilmateriel. Dette begrundes i skrivelsen med, at en koncessioneret rute ikke bør være et formuegode, der kan gøres til genstand for omsætning med dertil knyttet fortjeneste, som vil kunne medføre forhøjelse af taksterne, eller at indehaveren mister sin i ruten anbragte kapital, eller at amtsrådet vil føle sig bundet til at forny tilladelsen til den pågældende rutebillejer, for at han kan få en passende tid til at afskrive den i ruten anbragte kapital.

Amtsrådet og senere trafikudvalget har da også stedse søgt at påse, at der ikke ved overdragelser af ruter blev ydet højere vederlag end materiellets værdi. Man er dog klar over, at kontrolmulighederne er begrænsede bl. a. af underhåndsaftaler eller af andre retshandler, der unddrager sig udvalgets kontrol. I sådanne omgælses tilfælde indeholder dog tilsynet med ruternes takstplaner en mulighed for at forhindre, at taksterne forhøjes udover, hvad der er en følge af stigningen i de almindelige driftsudgifter.

I det af Hovedrevisoratet fremdragne tilfælde har udvalget ment at kunne lade de truffe overdragelsesvilkår passere, fordi overdragelsen fandt sted til en statsinstitution, der i sin takstpolitik ledes af almene hensyn, og hvor de sædvanlige kauteler i koncessions-spørgsmål derfor træder i baggrunden.

Man mener at burde tilføje, at DSB har oplyst, at ruten har givet et pænt overskud på det foreliggende kapitalgrundlag.«

Hovedrevisoratet udtalte i skrivelse af 11. juni 1956 til trafikudvalget bl. a., at Statsbanernes rutebildrift ledes ud fra forretningsmæssige hensyn på linie med private omnibusruter. Der kan formentlig derfor ikke ganske ses bort fra, at en overkapitalisering af en statsbanerute kan føre til et dårligere resultat i trafikal henseende for det pågældende område.

Hovedrevisoratet måtte iøvrigt også rent principielt holde for, at det måtte synes urimeligt, at trafikudvalget kan godkende et vederlag fra Statsbanernes side på over ½ mill. kr. for goodwill ved overdragelsen af en koncession, når udvalget ikke ville have godkendt noget vederlag for goodwill, dersom ruten var blevet overdraget til en privat vognmand.

Hovedrevisoratet gjorde Ministeriet for offentlige Arbejder og Generaldirektoratet for Statsbanerne bekendt med skrivelsen af 11. juni 1956, idet Hovedrevisoratet samtidig overfor generaldirektoratet udtalte, at selvom dette har ment at kunne gå med til at yde en erstatning for goodwill, var det helt urimeligt at betale ca. ½ mill. kr. for denne. Endvidere udtalte Hovedrevisoratet, at der ikke syntes at være tilstrækkelig begrundelse for en understøttelse til 3 personer, hvoraf formentlig kun den ene havde været aktiv, idet de to andre havde haft andet erhverv.

Den 26. juni 1956 svarede generaldirektoratet:

»... at nævnte rute i 1955-56 - uagtet den pr. 1. april 1955 stedfundne forhøjelse (75 pct.) i vægtafgift på diesel-vogne - har givet et nettooverskud på over 59.000 kr., hvorfor man stadig må hævde, at man ved rutens overtagelse har varetaget såvel Statsbanernes som statens interesse på fuldt tilfredsstillende måde.

Den kritik, som Hovedrevisoratet retter mod amtets trafikudvalg, er efter Statsbanernes mening ikke alene uheldig, men direkte skadelig, idet det må befrygtes, at man ikke senere vil få lejlighed til at overtage andre ruter på samme sunde og forretningsmæssige grundlag, som tilfældet har været med omhandlede rute.«

Hovedrevisoratet udtalte derefter i betænkningen over statsregnskabet, at selvom hverken generaldirektoratet eller trafikudvalget

syntes at have overtrådt nogen gældende lovbestemmelse, måtte Hovedrevisoratet dog anse forholdet for at være af en sådan karakter, at man havde ment at burde gøre statsrevisorerne bekendt med det.

I den af folketingsudvalget vedrørende statsrevisorernes betænkning over statsregnskabet for finansåret 1954/55 den 22. marts 1957 afgivne betænkning er anført:

»Med hensyn til Statsbanernes overtagelse af omnibusruten Hillerød-Roskilde ønsker det konservative folkepartis, venstres og det radikale venstres medlemmer af udvalget at udtale, at man kan slutte sig til den anførte udtalelse fra 2. Hovedrevisorat, og henstiller til Ministeriet for offentlige Arbejder, at Statsbanerne ved eventuelle fremtidige køb af bilruter ikke anvender den i dette tilfælde fulgte fremgangsmåde.« (FT 1. samling 1956/57, till. B, sp. 347).

Ved 1. behandling i Folketinget den 2. april 1957 af forslag til folketingsbeslutning i henhold til grundlovens § 47 angående statsregnskabet for finansåret 1954/55 (FT 1. saml. 1956/57, sp. 3622) udtalte udvalgets ordfører, at de socialdemokratiske medlemmer af det ovennævnte udvalg ikke havde kunnet tilslutte sig den anførte udtalelse, da Socialdemokratiet mente, at lovens betingelser for overtagelsen må være overholdt, når vilkårene for statsbanernes overtagelse kan godkendes af den koncessionsgivende myndighed.

Retsforbundets ordfører udtalte (sp. 3623), at han mente, at vilkårene for Statsbanernes overtagelse af ruten Hillerød-Roskilde for så vidt var i strid med loven, og at han var tilfreds med udtalelsen fra udvalgets flertal.

Det konservative Partis ordfører fandt ligeledes (sp. 3623), at der var ydet en slags good-willbetaling, og anførte, at det syntes at være i uoverensstemmelse med den praksis, der følges overfor private selskaber, og at det ville være rimeligt, at ansøgninger om koncessioner blev behandlet ens, hvadenten det drejede sig om det offentliges eller private selskabers overtagelse af ruter.

I kammeradvokatens redegørelse af 26. september 1957 anføres det vedrørende overtagelsen af ruten Roskilde-Hillerød bl. a., at ydelserne til de tidligere ejere kun i begrænset omfang kan anses som vederlag for en arbejdsydelse. I virkeligheden er vederlaget af

pensionsgivende karakter og må måske rettest, i alt fald for en dels vedkommende, betragtes som vederlag for good-will.

Kammeradvokaten har endvidere anført, at den foran citerede § 5 i overtagelsesoverenskomsten har et urigtigt og misvisende indhold, når henses til den samtidig indgåede overenskomst med de tidligere ejere om deres konsulentvirksomhed. Kammeradvokaten har i denne forbindelse peget på, at nævnte § 5 ikke er indsat for at vildlede den koncessionsgivende myndighed. I modsætning til hvad tilfældet hidtil har været ved en sædvanlig ansættelse af en tidligere rutebilejer som driftsleder, havde generaldirektoratet inden overenskomsternes afslutning orienteret Frederiksborg Amts Trafikudvalg om ruteindehavernes ekstraordinære krav om konsulenthonorar for livstid til dem selv og deres eventuelle enker, hvilke krav generaldirektoratet i dette tilfælde havde set sig nødsaget til at acceptere. Generaldirektoratet havde efter kontraktafslutningen givet trafikudvalget fuldstændig oplysning om indholdet af overenskomsten vedrørende de tidligere ejeres konsulentvirksomhed.

Kammeradvokaten har yderligere anført, at § 5 hidrører fra et under forhandlingerne om overtagelsen fra Statsbanernes side fremsat forslag, som er blevet afslået af rutebilejerne. Bestemmelsen er senere ved en fejl blevet optaget i den endelige overenskomst, hvilken fejl generaldirektoratet ifølge kammeradvokatens skrivelse må beklage.

Som tidligere anført kan jeg, da Frederiksborg Amts Trafikudvalg er en kommunal institution, ikke direkte kritisere, at udvalget gav den omtalte tilladelse til Statsbanernes overtagelse af ruten. Jeg finder dog anledning til at pege på, at trafikudvalget ifølge sin erklæring af 17. maj 1956 bl. a. har begrundet godkendelsen af vilkårene for overdragelsen med, at den fandt sted til en statsinstitution. Udvalget synes således ved bedømmelsen af overdragelsesvilkårene at gøre forskel, efter som overdragelsen sker til private eller til en offentlig institution. Som foran nævnt kan jeg ikke anerkende berettigelsen af en sådan opfattelse.

Med hensyn til affattelsen af § 5 i overdragelsesoverenskomsten har jeg ment at kunne undlade at foretage videre, da ge-

neraldirektoratet har beklaget dette forhold.

Forsåvidt angår de af Statsbanerne aftalte vilkår for overtagelsen skal jeg dernæst udtale, at jeg kan tilslutte mig den af 2. Hovedrevisorat overfor generaldirektoratet i skrivelsen af 11. juni 1956 ud-

talte kritik. Da forholdene imidlertid allerede er fremdraget i statsrevisorernes betænkning og har været gjort til genstand for drøftelse i Folketinget, har jeg ment at kunne undlade at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

IV. Statsbanernes overtagelse af De gule Omnibusser.

A. Forhandlinger i tiden fra oktober 1956 til 21. januar 1957.

Denne overtagelse omfattede de hidtil direktør Gran Jacobsen drevne ruter Hille-rød-Jægersborg S-station (linie 314), Usse-rød-København (linie 184) og Hillerød-Kø-benhavn (linie 185).

Direktør Gran Jacobsen henvendte sig i 1956 til generaldirektoratet og meddelte, at han ønskede at afhænde sin virksomhed. Statsbanerne vurderede det til virksomheden hørende materiel, herunder bl. a. 17 ruteautomobiler, til 1.073.000 kr. Efter for-handlinger med direktør Gran Jacobsen, der havde forlangt en højere afståelsessum, blev der den 23. oktober 1956 mellem ham og Statsbanerne indgået to overenskomster. Ifølge den ene (i det følgende kaldt »over-tagelsesoverenskomsten«) købte Statsbanerne det til ruterne knyttede materiel for en købesum af 1.073.000 kr. Det var endvidere fastsat, at Gran Jacobsen indtil videre gennem en kiosk på Hans Knudsens Plads skulle varetage det dér med ruterne forbundne arbejde for en månedlig betaling af 100 kr. I overenskomstens § 5 fastsattes det:

»For at det gode forhold, som nu består mellem direktør Jacobsen og myndighederne samt befolkningen i ruternes opland, så vidt muligt kan opretholdes efter Danske Statsbaners overtagelse af koncessionerne, antages direktør Jacobsen i de første år efter overtagelsen*) som rådgiver for Danske Statsbaner med hensyn til ruternes drift i henhold til særlig overenskomst.«

Ved den anden overenskomst af samme dato (i det følgende kaldt »ansættelsesoverenskomsten«) antages den tidligere ejer som

rådgiver for Statsbanerne med hensyn til ruternes drift. Ifølge overenskomstens § 2, stk. 1, er der om betalingen for denne rådgivervirksomhed bestemt følgende:

»For den i § 1 nævnte rådgivervirksomhed betaler Danske Statsbaner til direktør E. Gran Jacobsen, *så længe han lever**), et beløb på 1.500 kr., skriver femten hundrede kroner, pr. måned. Beløbet udbetales forud for hver måned, første gang i den måned, hvor Danske Statsbaner overtager ruterne, og sidste gang for den måned, hvori direktøren dør.«

Ifølge § 2, stk. 2, er beløbet pristalsreguleret.

Efter § 3 forpligter Gran Jacobsen sig bl. a. til ikke at etablere nye omnibusruter, der kan konkurrere med de af Statsbanerne drevne jernbane- eller omnibuslinier.

Den 23. oktober 1956 fremsendte generaldirektoratet de indgåede overenskomster til Landsnævnet og til Frederiksborg Amts Trafikudvalg og anmodede Landsnævnet om at godkende overdragelserne af linierne 184 og 185 og trafikudvalget om at godkende overdragelsen af linie 314. Generaldirektoratets ansøgninger blev forelagt for kommunalbestyrelserne i de kommuner, gennem hvilke ruterne går, og de fleste af disse anbefalede Statsbanernes overtagelse af ruterne. Ansøgningerne blev dernæst af såvel Landsnævnet som af trafikudvalget forelagt landsforeningen Danmarks Bilruter, 12. kreds, til udtalelse. Den 15. november 1956 meddelte denne kreds trafikudvalget, at man kunne anbefale, at ruterne på de i overenskomsterne fastsatte vilkår blev overdraget til Statsbanerne, og i skrivelse af 20.

*) fremhævet her.

november 1956 meddelte 12. kreds Landsnævnet, at kredsen intet havde at erindre mod, at Statsbanerne overtog ruterne. I skrivelse af 26. november 1956 erklærede landsforeningen overfor Landsnævnet, at man tog Statsbanernes overdragelse af ruterne til efterretning.

Den 21. december 1956 meddelte Trafikudvalget for Københavns Amtsrådskreds såvel Landsnævnet som Frederiksborg Amts Trafikudvalg, at man ikke skulle udtale sig imod overdragelsen, men at udvalget af principielle grunde og af hensyn til konsekvenserne ikke kunne tillade, at der blev ydet ejeren et årligt vederlag på 18.000 kr., da dette måtte betragtes som good-will.

B. Sagens behandling fra den 21. januar til den 16. februar 1957.

Efter at Landsnævnet i et møde havde behandlet sagen, blev rutebilchef Herluf Larsen anmodet om at komme til et møde den 21. januar 1957 hos Landsnævnets formand, kontorchef Bang Christensen.

Om dette møde har rutebilchef Herluf Larsen overfor mig forklaret, at kontorchefen havde meddelt ham, at Landsnævnet ikke kunne godkende de foreliggende aftaler. Kontorchefen havde endvidere udtalt, at såfremt ordene »så længe han lever« i § 2 i ansættelsesoverenskomsten blev ændret til »så længe Statsbanerne har brug for hans bistand«, ville overdragelsen formentlig blive godkendt. Herluf Larsen havde forstået formandens udtalelser således, at når der blev foretaget den lige nævnte ændring, ville Landsnævnet ikke beskæftige sig med, hvor længe Gran Jacobsen var i Statsbanernes tjeneste.

Kontorchef Bang Christensen har overfor mig udtalt, at nævnet ikke ville godkende, at Gran Jacobsen for sin rådgivervirksomhed for Statsbanerne skulle have et vederlag på 1.500 kr. så længe han levede, idet nævnet mente, at det var betaling for good-will, således at forstå, at der udover den aftalte købesum blev ydet betaling for overdragelse af de offentlige koncessioner. På den anden side ønskede nævnet ikke at afslå Statsbanernes ansøgning, idet Gran Jacobsen på grund af sygdom var nødsaget til

at sælge virksomheden, ligesom hensynet til publikum fordrede, at driften af de omhandlede ruter blev fortsat. Nævnet havde derfor anmodet Bang Christensen om at tale med Statsbanerne, for at man kunne finde frem til en ordning, som Landsnævnet kunne godkende. Nævnet havde ikke givet nærmere direktiver med hensyn til samtalen.

Kontorchefen har endvidere oplyst, at han ikke nu med sikkerhed kan huske, hvad han den 21. januar 1957 havde sagt til rutebilchef Herluf Larsen; det havde dog været hans hensigt at meddele Herluf Larsen, at man måtte finde frem til en ordning, hvorefter Statsbanerne ikke retsligt forpligtede sig til at beskæftige Gran Jacobsen i et vist længere åremål. Derimod havde kontorchefen givet udtryk for, at der ikke var noget i vejen for, at Statsbanerne overfor direktør Gran Jacobsen gav udtryk for, at man ønskede at beholde ham i et vist åremål, og herved henviste til, at Statsbanerne normalt beholder sit personale indtil de almindelige aldersgrænser. Det var imidlertid muligt, at han ikke med tilstrækkelig tydelighed havde udtrykt denne opfattelse overfor Herluf Larsen, der kan have misforstået ham.

Kontorchefen mente ikke, at han overfor Herluf Larsen havde givet udtryk for, at Landsnævnet ikke ville beskæftige sig med Statsbanernes ansættelse af Gran Jacobsen, når blot ordene »så længe han lever« i § 2 i ansættelsesoverenskomsten af 23. oktober 1956 udgik.

Som følge af mødet den 21. januar 1957 optog generaldirektoratet nye forhandlinger med rutebilejer Gran Jacobsen, og den 25. januar 1957 blev der på ansættelsesoverenskomsten af 23. oktober 1956 indsat følgende tillægspåtegning:

»Stk. 1 i § 2 udgår og erstattes af følgende nye stykke: For den i § 1 nævnte rådgivervirksomhed betaler Danske Statsbaner til direktør E. Gran Jacobsen, *så længe Statsbanerne har brug for direktørens medarbejderskab*»), et beløb på 1.500 kr., skriver femten hundrede kroner, pr. måned. Beløbet udbetales forud for hver måned, første gang i den måned, hvor Danske Statsbaner overtager ruterne, og sidste gang for

*) fremhævet her.

den måned, hvori direktørens virksomhed som rådgiver ophører.»

Samme dag tilsendte generaldirektoratet direktør Gran Jacobsen en sålydende skrivelse:

»Vedrørende Deres beskæftigelse ved Statsbanerne.

Under henvisning til de stedfundne drøftelser om Statsbanernes køb af Deres rutebiler, ejendomme og inventar m.v. samt om Deres beskæftigelse som rådgiver for Statsbanerne med hensyn til driften af de af Dem hidtil drevne ruter meddeles på forespørgsel, at de i den mellem Dem og Statsbanerne indgåede overenskomst af 23. oktober 1956 med senere tillægspåtegning anførte bestemmelser om Deres beskæftigelse ved Statsbanerne (§§ 1 og 3) og om betalingen herfor (§ 2 og tillægspåtegning af 25. januar 1957) skal forstås således, at Statsbanerne tilsiger Dem beskæftigelse og betaling herfor, *indtil udgangen af den måned, i hvilken De fylder 65 år**) (d. v. s. indtil udgangen af februar måned 1971), idet det dog er en forudsætning, at Statsbanerne bevarer koncessionerne på ruterne og De ikke selv ønsker at træde fra forinden«.

Tillægspåtegningen – men ikke generaldirektoratets skrivelse af samme dato til Gran Jacobsen – blev derefter indsendt til Landsnævnet.

Frederiksborg Amts Trafikudvalg fremsendte den 26. januar 1957 de hos trafikudvalget beroende akter til Landsnævnet og udtalte, at udvalget ville være sindet at godkende overdragelsen af linie 314 til Statsbanerne, under forudsætning af at Landsnævnet godkendte overdragelserne af linierne 184 og 185.

Ved skrivelse af 12. februar 1957 meddelte Landsnævnet generaldirektoratet, at det havde vedtaget at imødekomme generaldirektoratets ansøgning med hensyn til linierne 184 og 185 forsåvidt angik den resterende koncessionsperiode (indtil 1. april 1961). I skrivelsen bemærkedes, at »Landsnævnet ved afgørelsen har lagt vægt på, at vurderingen af det overtagne materiel m. v. efter det foreliggende må skønnes at svare

til dettes faktiske værdi, og at rutebilejrens ansættelse som rådgiver for Statsbanerne efter de indgåede senere ændrede overenskomster *angår de første år efter overtagelsen og kun skal vedvare, så længe Statsbanerne har brug for rutebilejerens medarbejder-skab**)«.

Kontorchef Bang Christensen har oplyst, at han havde indsat ordene »angår de første år efter overtagelsen« i skrivelsen af 12. februar 1957 for at understrege, at ansættelsen ikke måtte være en kamufleret betaling for good-will.

Den 16. februar 1957 godkendte Frederiksborg Amts Trafikudvalg den stedfundne overdragelse forsåvidt angik linie 314.

C. Erklæringer m. v. afgivet i anledning af min undersøgelse.

Generaldirektoratet har i sin skrivelse af 13. marts 1957 anført, at det ved overtagelse af omnibusruter, der hidtil har været drevet af private, så vidt muligt knytter den tidligere ejer til ruterne som kontraktlønt driftsleder. Generaldirektoratet lægger afgørende vægt på at kunne nyde gavn af den tidligere ejers indsigt og kendskab til de mangesidede forhold, der bl. a. betinger rutens økonomi og ikke mindst opretholdelse af et godt forhold til såvel kunder som offentlige myndigheder.

Da ejeren af De gule Omnibusser var syg, havde det ikke været muligt at få ham tilknyttet ruterne som egentlig driftsleder, og da der ikke blandt det tidligere personale ved ruterne fandtes nogen, der kunne ansættes som driftsleder, var generaldirektoratet stærkt interesseret i, at ejeren blev ansat som rådgiver.

Endvidere har generaldirektoratet oplyst, at den omstændighed, at man kunne knytte den tidligere ejer til virksomheden, har bevirket, at købet har kunnet afsluttes på grundlag af de af Statsbanernes repræsentanter udfundne meget lave *salgsvurderings-*summer for materiellet m. v., mens man i modsat fald måtte have lagt den noget højere *brugsværdi* til grund for handelens afslutning. I denne forbindelse har Statsbanerne anført, at brugsværdien alene af de ved handelen overtagne 17 omnibusser kan sættes ca. 200.000 kr. højere end salgsværdien.

*) fremhævet her.

Rutebilchef Herluf Larsen har anført, at Gran Jacobsens konsulentvirksomhed for Statsbanerne består i, at Statsbanerne kan rådføre sig med ham i spørgsmål angående ruternes drift. Gran Jacobsen har ikke nogen fast daglig kontortid. Den daglige ledelse af ruterne forestås af en trafikassistent, og der er ikke ansat en driftsleder.

Herluf Larsen har endvidere oplyst, at han på Statsbanernes vegne har behandlet sagen vedrørende overtagelsen af De gule Omnibusser, herunder ført forhandlingerne med direktør Gran Jacobsen og udfærdiget udkastene til tillægspåtegningen og skrivelser af 25. januar 1957. Disse udkast har han forelagt generaldirektør Skov, der har godkendt dem.

Landsnævnet har i redegørelsen af 16. april 1957 henvist til det af nævnet den 12. februar 1957 overfor Statsbanerne anførte. Nævnet har endvidere udtalt:

»Et flertal af nævnets medlemmer var herefter af den opfattelse, at der, under hensyn til at der i henhold til den mellem rutebilejeren og generaldirektoratet for Statsbanerne indgåede overenskomst skulle ydes en faktisk indsats af rutebilejeren for det af ham oppebårne månedlige vederlag, og til, at ansættelsesforholdet kun skulle vedvare, så længe Statsbanerne havde brug for rutebilejerens medarbejderskab, ikke ved overenskomsten kunne anses ydet betaling for good-will«.

2. Hovedrevisorat, der af generaldirektoratet har fået forelagt de indgåede overenskomster, har i skrivelse af 31. maj 1957 meddelt Statsbanerne, at Hovedrevisoratet ikke kan anerkende, at den af Statsbanerne udregnede høje brugsværdi af materiellet skulle kunne regnes overdrageren til gode, medmindre forskellen mellem denne værdi og salgsværdien betinges af den til ruterne knyttede good-will.

På grundlag af det foreliggende materiale fandt Hovedrevisoratet anledning til at bemærke, at den tidligere indehavers rådgivervirksomhed kun forekom af værdi i en kort overgangstid. Hovedrevisoratet var derfor af den opfattelse, at der var ydet vederlag for good-will, og opgjorde værdien heraf til ca. 175.000 kr. (kapitalværdien af det månedlige vederlag på 1.500 kr. bereg-

net på livrentegrundlag). Hovedrevisoratet var dog enig i, at hvis der bortses fra det principielle spørgsmål om, hvorvidt der må ydes betaling for good-will, kunne et vederlag af den her omhandlede størrelse under hensyn til ruternes indtjeningsmuligheder ikke kritiseres.

Den 17. juni 1957 svarede generaldirektoratet 2. Hovedrevisorat således:

»Såfremt der ved forhandlingerne med direktør Gran Jacobsen var opnået enighed om, at bussernes værdi skulle have været ansat af uvildige vurderingsmænd, var værdien af de 17 busser uden tvivl nået op over 1.000.000 kr. (mod Statsbanernes vurdering på ca. 800.000 kr. stod direktør Gran Jacobsens vurdering på ca. 1.250.000 kr.) – en sum, som Statsbanerne iøvrigt ville have fundet det fuldt ud forsvarligt at betale for busserne, og som uvildige vurderingsmænd selv nu 4–5 måneder efter bussernes overtagelse formentlig ville komme til.

Da Statsbanerne imidlertid lagde vægt på at få direktør Gran Jacobsen tilknyttet ruterne, og da man under forhandlingerne med direktøren blev klar over, at dette kunne lade sig gøre, endda uden at Statsbanerne i realiteten kom til at betale for denne ydelse, valgte man at afslutte handelen som sket er, og man må således fortsat holde for, at der overhovedet ikke er ydet good-will i forbindelse med overtagelsen.«

På min forespørgsel til generaldirektoratet om årsagen til, at skrivelser af 25. januar 1957 ikke havde været forelagt Landsnævnet, har generaldirektoratet meddelt, at »den omhandlede skrivelse af 25. januar d. å. til direktør E. Gran Jacobsen ikke har været forelagt Frederiksborg Amts Trafikudvalg og Landsnævnet, idet man fra Statsbanernes overtagelse af ruten Roskilde-Hillerød var bekendt med nævnte udvalgs principielle indstilling, ligesom man – som nævnt i vor skrivelse af 13. marts d. å. – underhånden var gjort bekendt med Landsnævnets indstilling.«

Som nævnt i indledningen rettede jeg samtidig en henvendelse til Landsnævnet vedrørende dette spørgsmål. I skrivelser af 24. juli 1957 har Landsnævnet meddelt, at det i skrivelse af samme dag til generaldirektoratet meget har beklaget, at et akt-

stykke som skrivelsen af 25. januar 1957, der efter sit indhold må synes af betydelig interesse for den for nævnet verserende sag, ikke af generaldirektoratet har været forelagt Landsnævnet.

D. *Kammeradvokatens redegørelse af 26. september 1957.*

I redegørelsen oplyser kammeradvokaten bl. a., at i praktisk taget samtlige tilfælde, hvor Statsbanerne har overtaget hidtil privat drevne bilruter, er der med den tidligere ejer blevet truffet aftale om dennes fremtidige beskæftigelse ved driften af den overtagne rute. Ved overtagelserne er der blevet udfærdiget to kontrakter, nemlig dels en »overtagelsesoverenskomst« om Statsbanernes køb af det til ruten hørende materiel m. v., dels en »ansættelsesoverenskomst« om den tidligere ejers fremtidige beskæftigelse i Statsbanernes tjeneste og vilkårene herfor.

Når Statsbanerne derefter har indgivet andragende om koncessionens overtagelse, har overtagelsesoverenskomsten altid været forelagt den koncessionsgivende myndighed, hvorimod ansættelsesoverenskomsten ikke er blevet indsendt. I andragendet har man dog gjort opmærksom på, at den tidligere ejer er blevet ansat som driftsleder.

Statsbanernes praksis med at oprette to særskilte overenskomster er ikke valgt for at forholde myndighederne oplysninger af betydning, men alene ud fra den opfattelse, at spørgsmålet om, hvilke personer Statsbanerne beskæftiger ved de overtagne ruter, er et internt personaleanliggende og må være de koncessionsgivende myndigheder uvedkommende. Disse myndigheder har efter kammeradvokatens oplysninger ikke i noget tilfælde udbedt sig nærmere oplysninger om vilkårene for den tidligere ejers ansættelse.

Kammeradvokaten har endvidere oplyst, at da ansættelse af de tidligere ejere af ruten Hillerød-Roskilde ikke kunne anses for at være et ordinært ansættelsesforhold, havde Frederiksborg Amts Trafikudvalg fået fuldstændige oplysninger om ejernes ansættelse hos Statsbanerne og vilkårene herfor.

Konsulenthonoraret til Gran Jacobsen ifølge ansættelsesoverenskomsten af 23. oktober 1956 måtte i en vis udstrækning betragtes som vederlag for materiel m. v. udover den

aftalte købesum, og overenskomsten blev derfor vedlagt Statsbanernes andragende til Frederiksborg Amts Trafikudvalg og Landsnævnet vedrørende De gule Omnibusser.

Da Frederiksborg Amts Trafikudvalg havde godkendt overdragelsen af ruten Hillerød-Roskilde til Statsbanerne på de aftalte vilkår, herunder bestemmelserne om de tidligere ejers beskæftigelse for Statsbanerne, forventede generaldirektoratet, at trafikudvalget også ville godkende de med Gran Jacobsen truffede aftaler, ligesom generaldirektoratet ikke havde nogen grund til at formode, at Landsnævnet ville indtage et andet standpunkt end trafikudvalget.

Kammeradvokaten har yderligere anført, at generaldirektoratet naturligvis måtte rette sig efter udtalelserne den 21. januar 1957 fra Landsnævnets formand. Generaldirektoratet opfattede dog forholdet således, at det for Landsnævnet var afgørende, at der ikke blev betalt honorar, som ikke var vederlag for en arbejdsindsats, men som i virkeligheden var vederlag for good-will el. lign., og at Landsnævnet iøvrigt ikke ville blande sig i ansættelsesvilkårene. Tilkendegivelsen måtte betragtes som en bekræftelse på generaldirektoratets hidtidige opfattelse, hvorefter ordinære personaleforhold er koncessionsspørgsmålet uvedkommende.

Af kammeradvokatens redegørelse fremgår det dernæst, at det fra Gran Jacobsens side ved de fornyede forhandlinger efter 21. januar 1957 var en forudsætning for en ændring af de indgåede aftaler, at Statsbanerne straks tilsagde ham beskæftigelse som konsulent indtil hans fyldte 65. år. Generaldirektoratet, der anså Gran Jacobsens tilknytning til de overtagne ruter for et sådant årsmål for særdeles ønskelig, nærrede ingen betænkeligheder ved at acceptere denne forudsætning.

Når de koncessionsgivende myndigheder ikke fik meddelelse om det af Statsbanerne til Gran Jacobsen i skrivelsen af 25. januar 1957 givne tilsagn om beskæftigelse indtil udgangen af februar måned 1971, skyldtes dette efter kammeradvokatens udtalelse ikke noget ønske om at forholde nævnet oplysninger af betydning. Generaldirektoratet måtte anse skrivelsen og det deri indeholdte tilsagn som et internt ordinært personaleforhold og følgelig de koncessionsgivende myndigheder uvedkommende. Ud fra denne

opfattelse var tilsagnet også givet i en særlig skrivelse og ikke optaget i tillægspåtegningen, der skulle forelægges Landsnævnet.

Kammeradvokaten har i denne forbindelse bemærket, at generaldirektoratet fortolker skrivelsen af 25. januar 1957 til Gran Jacobsen således, at beskæftigelsen og honoraret herfor er nøje forbundet, hvorfor honorarbetalingen vil ophøre, hvis Gran Jacobsen f. eks. på grund af sygdom skulle blive ude af stand til at udføre sit arbejde for Statsbanerne. Efter aftalerne af 25. januar 1957 er honoraret til Gran Jacobsen alene vederlag for den forudsatte arbejdsydelse.

Kammeradvokaten anførte videre, at det er tvivlsomt, om generaldirektoratet ved modtagelsen af Landsnævnets skrivelse af 12. februar 1957 har været opmærksom på det i skrivelsen anførte, hvorefter Landsnævnet ved afgørelsen bl. a. havde lagt vægt på, at Gran Jacobsens ansættelse kun angik de første år efter overtagelsen. I hvert fald har generaldirektoratet ikke tillagt denne udtalelse en sådan betydning, at det fandt rimelig anledning til at reagere herpå.

Kammeradvokaten udtaler dernæst:

»..... sagen om koncessionsovergangen for 2 af de under De gule Omnibusser hørende ruter er det første – og forøvrigt hidtil eneste – tilfælde, i hvilket Landsnævnet har skullet tage stilling til spørgsmålet om en bestående koncessions overgang fra en privatmand til Statsbanerne. Under hensyn hertil og efter det siden overtagelsen af »De gule Omnibusser« passerede, herunder den gennemgang og belysning af sagen, som nu har fundet sted, må generaldirektoratet indrømme, at det ville have hindret misforståelser og nok også været rigtigere, om man efter tilkendegivelsen den 21. januar d. å. fra Landsnævnets formand i stedet for den da valgte fremgangsmåde helt havde kasseret den oprindelige ansættelsesoverenskomst og i en ny overenskomst med Gran Jacobsen havde fastlagt den ændrede aftale, herunder også det tilsagn om ansættelsens varighed, som blev meddelt ham i skrivelsen af 25. januar d. å., og om man herefter, da den oprindelige overenskomst havde skullet forelægges Landsnævnet og var blevet det, og da ændringen deri var sket på Landsnævnets foranledning, havde forelagt den

nye overenskomst for Landsnævnet til underretning.

Men man må vedblivende fastholde, at Statsbanernes personaleforhold, herunder de for den enkelte gældende ansættelsesvilkår, når der ikke er tale om sådanne ekstraordinære betingelser, som i virkeligheden ikke vedkommer tjenesteforholdet, ligger udenfor koncessionsmyndighedernes interesseområde og må være koncessionsspørgsmålet uvedkommende.«

Kammeradvokaten har endelig meddelt, at generaldirektoratet må beklage, at man i overtagelsesoverenskomsten af 23. oktober 1956 med direktør Gran Jacobsen har fået indført den forannævnte § 5 med dens urigtige og misvisende indhold.

Med hensyn til denne bestemmelse oplyses det iøvrigt, at overenskomsten er udfærdiget med overenskomsten vedrørende Roskilde-Hillerød som forbillede, uden at man havde været opmærksom på, at indholdet i § 5 kom i strid med bestemmelserne i ansættelsesoverenskomsten af 23. oktober 1956. § 5 er ikke indsat for at vildlede nogen, idet begge overenskomsterne blev fremsendt til de koncessionsgivende myndigheder.

E. *Bedømmelse af sagen vedrørende overdragelsen af De gule Omnibusser.*

Det skal først bemærkes, at der ikke kan gives Statsbanerne medhold i den betragtning, at det omtalte vederlag for direktør Gran Jacobsens konsulentvirksomhed kan forsvares med, at Statsbanerne skal have overtaget det til ruten hørende materiel efter en vurdering, der lå under dets brugsværdi. Rent bortset fra, at der ikke foreligger sikre oplysninger i så henseende, måtte det anses for utilstedeligt, om en statsinstitution korrigerede en stedfunden vurdering på en sådan måde.

Efter samtlige foreliggende oplysninger må det dernæst anses for godtgjort, at det som konsulenthonorar fremtrædende betydelige vederlag i virkeligheden helt eller for en væsentlig dels vedkommende er vederlag for overdragelse af koncessionen og rutens renommé – eller med andre ord en art good-willvederlag. At dette er tilfældet, fremgår ikke blot af den indre sammenhæng mellem den her omhandlede aftale og de ovenfor under II–III

refererede overenskomster med utvivlsomme good-willvederlag, men også af en række andre omstændigheder, hvoraf skal fremhæves, at direktør Gran Jacobsen efter den oprindelige aftale med DSB – ansættelsesoverenskomsten af 23. oktober 1956 – skulle have det omtalte vederlag, så længe han levede, at denne overenskomst først blev ændret efter Landsnævnets henstilling, at generaldirektoratet den 25. januar 1957 meddelte Gran Jacobsen, at Statsbanerne fortolker overenskomsten af 25. januar 1957 således, at man, under forudsætning af at Statsbanerne bevarer koncessionerne på ruterne, tilsiger ham beskæftigelse indtil udgangen af februar måned 1971, d. v. s. i 14 år, og at det ikke kan antages at have været nødvendigt for Statsbanernes drift af ruterne, at ejeren ansættes som rådgiver for et så langt åremål, hvortil kommer, at direktør Gran Jacobsen på grund af sygdom var afskåret fra at yde en større aktiv indsats og da heller ikke blev forpligtet til nogen bestemt arbejdsydelse eller til at have nogen fast kontortid, kontorvirksomhed el. lign. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at Statsbanernes forpligtelser overfor rutebilejer Gran Jacobsen i henhold til tillægspåtegningen af 25. januar 1957 er blevet væsentlig udvidet ved det i skrivelsen af samme dag til Gran Jacobsen givne tilsagn.

Når det således må antages, at der ved denne overdragelse er ydet vederlag for good-will, bliver det herefter et spørgsmål, om der i den anledning kan rettes kritik mod Landsnævnet og Statsbanerne.

Landsnævnet har, da det traf afgørelse i sagen, ikke haft kendskab til Statsbanernes skrivelse af 25. januar 1957 til Gran Jacobsen, og det har derfor efter tillægspåtegningen af 25. januar 1957 sammenholdt med § 5 i overtagelesoverenskomsten været berettiget til at gå ud fra, at Gran Jacobsens beskæftigelse for Statsbanerne kun angik de første år (jfr. nævnets udtalelse i skrivelsen af 12. februar 1957 til generaldirektoratet). Jeg finder derfor ikke at kunne kritisere, at nævnets flertal på det foreliggende grundlag havde den opfattelse, at der ikke blev ydet vederlag for good-will.

Forsåvidt angår Statsbanerne, der på

statens vegne er ansvarlig for de indgåede aftaler, må jeg lægge vægt på, at 2. Hovedrevisorat allerede i anledning af overtagelsen af ruten Roskilde–Hillerød i oktober 1954 overfor Statsbanerne havde givet udtryk for, at der ikke burde betales vederlag for good-will, og havde henvist til cirkulæret af 29. juli 1930 fra Ministeriet for offentlige Arbejder.

Det fremgår af det oplyste, at det havde været tanken, at der skulle ydes den tidligere ejer af De gule Omnibusser honorar »så længe han lever«, uanset at netop den livsvarige honorarordning var blevet stærkt kritiseret af Hovedrevisoratet.

Da det endvidere ikke i nærværende sag er godtgjort, at der foreligger særlige forhold, der begrunder, at der udover en kort årrække umiddelbart efter overtagelsen ydes den tidligere indehaver af ruterne et fast årligt vederlag, finder jeg, at det, uanset at der ikke i lovgivningen findes noget forbud mod, at der ydes vederlag for good-will, må bebrejdes Statsbanerne, at man ikke i højere grad end sket har været opmærksom på den gældende opfattelse med hensyn til ydelse af vederlag for good-will, og at man ikke i tilstrækkelig grad har taget hensyn til den af 2. Hovedrevisorat rejste kritik af den fulgte fremgangsmåde.

Jeg skal dernæst udtale, at jeg finder det uheldigt, at generaldirektoratet i overtagelesoverenskomsten af 23. oktober 1956 optog bestemmelsen i § 5 om, at Gran Jacobsen skulle antages som rådgiver i de første år efter overtagelsen, idet denne paragraf, sammenholdt med den samtidig oprettede ansættelsesoverenskomst, er misvisende.

Da Gran Jacobsen ved det i skrivelsen af 25. januar 1957 givne tilsagn fik en bedre retsstilling end efter tillægspåtegningen af samme dato, finder jeg det endvidere særdeles uheldigt, at denne skrivelse ikke blev tilstillet Landsnævnet samtidig med tillægspåtegningen. Herved blev der forholdt Landsnævnet oplysninger, som generaldirektoratet under hensyn til det hidtil passerede og ansættelsens ekstraordinære karakter burde være klar over ville have betydning for Landsnævnets bedømmelse af, om det skulle godkende overdragelsen.

Jeg må endelig finde det i høj grad kri-

tisabelt og i strid med god forvaltningsskik, at generaldirektoratet ikke, efter modtagelsen af Landsnævnets skrivelse af 12. februar 1957, hvoraf det fremgik, at nævnet ved afgørelsen bl. a. havde lagt vægt på, at Gran Jacobsens rådgivervirksomhed kun angik de første år efter overtagelsen, gjorde Landsnævnet bekendt med indholdet af skrivelser af 25. januar 1957.

Efter alt foreliggende må det på den anden side betragtes som utvivlsomt, at de for Statsbanerne handlende tjenestemænd i det hele har ladet sig lede udelukkende af hensynet til at tjene Statsbanernes og dermed den danske stats interesser, ligesom det må antages, at de indgåede aftaler fra et forretningsmæssigt synspunkt har været til gavn for banerne.

Under hensyn hertil har jeg ment det forsvarligt at afslutte sagen for mit vedkommende med at tilkendegive generaldirektør P. E. N. Skov og rutebilchef Herluf Larsen min opfattelse.«

Den 20. januar 1958 tilsendte generaldirektøren mig sit manuskript til en artikel, som den 10. februar 1958 blev offentliggjort i Statsbanernes blad »Vingehjulet« (s. 105-19). I anledning af nogle i artiklen fremsatte kommentarer til min udtalelse ovenfor under

IV E, 1. afsnit (s. 88) udtalte jeg i skrivelse af 24. januar 1958 til generaldirektøren følgende:

»Uden at ville polemisere i enkeltheder mod Deres bemærkninger til min skrivelse af 12. november 1957 skal jeg gøre opmærksom på, at det naturligtvis ikke har været min hensigt at ville udtale, at enhver adgang til omvurdering af materiel ved erhvervelse af bilruter skulle være udelukket. Som det fremgår af sammenhængen, har jeg alene taget afstand fra, at en omvurdering bliver foretaget for derved at tilvejebringe grundlag for ydelse af vederlag for good-will.«

På min anmodning blev skrivelserne offentliggjort i »Vingehjulet«.

Under Folketingets 1. behandling den 10. april 1958 af forslag til beslutning angående min beretning for året 1956 udtalte ministeren for offentlige arbejder, at han tog min afgørelse til efterretning og beklagede, at skrivelserne af 25. januar 1957 til direktør Gran Jacobsen ikke var fremsendt til Landsnævnet (FT 1957/58, sp. 3643).

Ministeren tilføjede, at generaldirektøren overfor Landsnævnet havde erklæret, at man i fremtiden vil gøre dette bekendt med skrivelser som den omhandlede, hvor der er tale om koncessionsansøgninger (sp. 3644).

14. *Af egen drift undersøgt holdbarheden af, at arbejdsdirektøren er formand i Arbejdsnævnets to afdelinger. – Henstillet til Socialministeriet at søge gennemført en ordning, hvorefter arbejdsdirektøren ikke kan stemme eller deltage i nævnets votering, når dette behandler klager over de af ham som direktør truffne afgørelser. (J. nr. 755/56, smh. beretning 1956, nr. 69, s. 196).*

Den 14. november 1956 tilskrev jeg Socialministeriet således:

»Ved behandlingen af nogle sager vedrørende afgørelser, truffet af arbejdsdirektøren og Arbejdsnævnet, er jeg blevet opmærksom på, at arbejdsdirektøren ifølge § 35, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 43 af 18. december 1952 af lov om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v. tillige er formand i Arbejdsnævnets to afdelinger.

Da det dernæst fremgår af den af Indenrigsministeriet den 4. november 1922 fast-

satte forretningsorden for Arbejdsnævnet, at formanden indkalder nævnet til møder og leder disse, er forholdet det, at arbejdsdirektøren som formand for nævnet leder dets behandling af de af ham som direktør truffne afgørelser.

Denne ordning, der er uforenelig med almindelige retsplejeprincipper, kan give anledning til betænkeligheder også ud fra forvaltningsretlige synspunkter, jfr. herved professor Poul Andersens Forvaltningsret, 2. udg. 1946, s. 436 ff. *) Hertil kommer yderligere, at nævnets afgørelser i visse tilfælde i

*) 3. udg. 1956, s. 419 ff.

henhold til § 35, stk. 5, i ovennævnte lov er endelige.

Det bemærkes, at formanden for Invalideforsikringsretten efter det af socialministeren senest den 31. oktober 1956 i Folketinget fremsatte forslag til ændring af folkeforsikringsloven ikke skal have sæde i det foreslåede ankenævn, for hvilket Invalideforsikringsrettens afgørelser skal kunne indbringes.*)

Da spørgsmålet om arbejdsdirektørens stilling i Arbejdsnævnet har en betydelig principiel interesse, har jeg fundet anledning til i medfør af ombudsmandslovens § 6, pkt. 4, af egen drift at tage sagen op til behandling, og jeg skal derfor anmode Socialministeriet om en udtalelse om, hvorvidt der efter ministeriets opfattelse måtte være anledning til at overveje en ændring af loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring, således at arbejdsdirektøren enten ikke får sæde i Arbejdsnævnet eller ikke er formand for dette.«

Den 15. juli 1957 fremsendte Socialministeriet en af arbejdsdirektøren efter forhandling med Arbejdsnævnets to afdelinger afgivet erklæring af 25. marts 1957 og en udtalelse af 26. juni 1957 fra Arbejdsministeriet.

I arbejdsdirektørens erklæring anføres bl. a.:

»Under forhandlingen i Arbejdsnævnets afdeling vedrørende arbejdsløshedsforsikringen blev det fremført, at det ville være betænkeligt ganske at udelukke arbejdsdirektøren fra nævnets møder, idet nævnet derved ville savne arbejdsdirektørens sagkundskab, og at en ordning, hvorefter arbejdsdirektøren ikke var formand for nævnet, ville medføre, at en ny formand måtte forberede forelæggelsen af de enkelte sager.

Det anførtes endvidere, at der ikke skønnes at være forbundet fordele med at lade arbejdsdirektøren udgå som formand for nævnet, og at ingen interesser blev krænket ved den nuværende ordning; Arbejdsnævnets afdeling vedrørende arbejdsløshedsforsikringen nærede herefter i det hele ingen betænkeligheder ved bibeholdelsen af den nuværende ordning, i hvilken forbindelse det navnlig fremhævedes, at sager, i hvilke der

var afgivet dissenterende votum, kunne indankes for Socialministeriet. Afdelingen vedtog derefter enstemmigt at anbefale, at den nuværende ordning med arbejdsdirektøren som formand for nævnet blev opretholdt.

I Arbejdsnævnets afdeling angående arbejdsanvisningen tilsluttede de ved mødet tilstedeværende medlemmer sig det standpunkt, som Arbejdsnævnets afdeling vedrørende arbejdsløshedsforsikringen havde indtaget; et enkelt medlem ønskede anført, at det ud fra en forvaltningsretlig betragtning måtte anses for principielt urigtigt, at et medlem af en underinstans havde sæde i appelinstanten, uden at det pågældende nævnsmedlem dog havde til hensigt at indtage et særstandpunkt eller ønskede at modsætte sig bibeholdelsen af den nuværende ordning, idet hans bemærkninger som nævnt angik det rent principielle i spørgsmålet.

I tilknytning til det således i Arbejdsnævnets 2 afdelinger passerede skal direktoratet for sit vedkommende anføre følgende:

Den bestående ordning, hvorefter arbejdsdirektøren er formand i Arbejdsnævnet, har eksisteret siden ikrafttrædelsen af den første arbejdsløshedslov af 9. april 1907. Det skal dog herved oplyses, at der indtil arbejdsløshedsloven af 14. april 1937 ikke var nogen helt klar linie med hensyn til indankningen for Arbejdsnævnet af de i medfør af arbejdsløshedsloven truffene afgørelser. I nævnte lov af 1937 blev der imidlertid i § 34 optaget en almindelig bestemmelse vedrørende indankning. Hovedsynspunktet ved denne rationalisering af de hidtil gældende bestemmelser var, at arbejdsdirektøren i alle tilfælde burde være den første ankeinstans for de af arbejdsløshedskassernes hovedledelser truffene afgørelser, og at arbejdsdirektørens afgørelser derefter skulle kunne indankes for Arbejdsnævnet i alle spørgsmål, der vedrører forholdet mellem det enkelte medlem og arbejdsløshedskassen: Arbejdsnævnet skulle til gengæld ingen afgørende myndighed have med hensyn til administrative tvivlsspørgsmål, der opstår mellem arbejdsløshedskassen på den ene side og tilsynsmyndighederne på den anden side, jfr. herved de i lovens § 36 indeholdte bestemmelser om den rådgivende myndighed. Efter 1937 blev Arbejdsnævnet herefter – i modsætning til hvad tilfældet var

*) jfr. nu § 45, stk. 6, i bekg. nr. 228 af 12. september 1957 af folkeforsikringsloven.

efter den tidligere lovgivning – anden ankeinstans i sager vedrørende medlemmers for-
 seelser mod arbejdsløsheds-kassen, jfr. lovens § 11, stk. 2 og 3, og med hensyn til arbejds-
 direktørens afgørelser i henhold til § 9 og 10. Arbejdsdirektøren blev – modsat tidligere –
 første ankeinstans med hensyn til arbejdslø-
 hedskassernes afgørelser vedrørende medlem-
 mers understøttelsesret i medfør af § 17, stk.
 3, mens Arbejdsnævnet fremtidig blev anden
 ankeinstans.

Den reale begrundelse for de nævnte æn-
 dringer var – bortset fra det naturlige i, at
 sagerne i alle tilfælde blev underkastet en
 kontormæssig behandling (hvilket selvsagt
 også i praksis fandt sted efter den ældre lov-
 givning) – den, at der blev tilvejebragt muli-
 ghed for en hurtigere behandling af de mere
 klare sager. Samtidig blev der indsat en be-
 stemmelse om, at de af nævnet truffne afgø-
 relser, ved hvilke der ikke er afgivet dissen-
 tierende votum, er endelige og således ikke
 kan indankes for ministeriet.

Ved bedømmelsen af det af ombudsman-
 den rejste spørgsmål om, hvorvidt arbejdsdi-
 rektøren bør være formand for, eventuelt
 medlem af, Arbejdsnævnet, må det dernæst
 fremhæves, at Arbejdsnævnets afdeling an-
 gående arbejdsanvisningen kun virker som
 rådgivende for statens tilsynsmyndigheder,
 mens funktionerne for Arbejdsnævnets af-
 deling vedrørende arbejdsløshedsforsikringen
 er såvel af rådgivende og administrativ som
 af afgørende (dømmende) art, jfr. ovenfor.
 Det af ombudsmanden rejste spørgsmål må
 ifølge sagens natur navnlig være af betyd-
 ning, forsåvidt angår den sidstnævnte funk-
 tion, idet det – hvis Arbejdsnævnet skal be-
 vare sin rådgivende funktion, som igennem
 årene har været af væsentlig betydning ved
 arbejdsløshedsforsikringens administration –
 umiddelbart hverken kan forekomme påkræ-
 vet eller hensigtsmæssigt, at arbejdsdirektø-
 ren ikke skulle have sæde i nævnet. Det må
 derfor efter direktoratets opfattelse under alle
 omstændigheder anses for formålstjenligt, at
 arbejdsdirektøren, bl. a. af hensyn til nævnets
 rådgivende virksomhed og til kontinuiteten
 ved sagernes behandling, har adgang til at
 deltage i nævnets møder.

Direktoratet skal for sit vedkommende ikke
 afvise, at den gældende ordning udfra al-
 mindelige retsprincipper og forvaltningsret-
 lige synspunkter måtte kunne give anledning

til principielle betænkeligheder. Rent bortset
 fra, at det vel iøvrigt vil kunne omtvistes,
 hvorvidt den omstændighed, at en indehaver
 af et offentligt hverv tidligere som tjeneste-
 mand har taget stilling til den sag, som er til
 behandling, uden videre kan gøre ham inha-
 bil, mener direktoratet dog samtidig at burde
 pege på det faktiske, jfr. også de ovenfor an-
 førte udtalelser fra Arbejdsnævnet, at den i
 forbindelse med forvaltningsretlige synspun-
 ker tænkelige risiko for, at arbejdsdirektø-
 ren som formand for nævnet i utilstodeligt om-
 fang skulle kunne påvirke nævnet til at stad-
 fæste Arbejdsdirektoratets afgørelser, i høj
 grad er formindsket derved, at nævnets med-
 lemmer foruden at blive gjort bekendt med
 Arbejdsdirektoratets standpunkt i de sager,
 der behandles, inden møderne får tilsendt en
 dagsorden, der indeholder genparter af samtlige
 relevante akter i de pågældende sager, i
 hvilken forbindelse der måske yderligere kan
 henvises til nævnets hele sammensætning,
 samt at den bestående ordning igennem
 årene har vist sig hensigtsmæssig og ikke i
 den hidtidige praksis ses at have givet an-
 ledning til betænkeligheder.«

I skrivelsen af 26. juni 1957 udtalte Ar-
 bejdsministeriet, at arbejdsdirektørens for-
 mandsskab efter ministeriets opfattelse ikke
 gav anledning til betænkeligheder udfra for-
 valtningsretlige synspunkter forsåvidt angår
 nævnets afdeling for arbejdsanvisning, idet
 denne ikke efter loven er ankeinstans for Ar-
 bejdsdirektoratets afgørelser.

Socialministeriet udtalte i skrivelsen af 15.
 juli 1957, at man var gået ud fra, at det rej-
 ste spørgsmål alene angik arbejdsdirektørens
 stilling i Arbejdsnævnet når dette virker som
 klageinstans med hensyn til de af arbejdsdi-
 rektøren i hans egenskab af direktør for Ar-
 bejdsdirektoratet truffne afgørelser. – Denne
 begrænsning af det rejste spørgsmål kunne
 jeg tiltræde.

Endvidere var ministeriet enig i de af mig
 nævnte principielle synspunkter og var der-
 for villig til ved lejlighed at tage spørgsmålet
 op i forbindelse med overvejelse af andre
 principielle ændringer i arbejdsløshedsloven,
 medmindre jeg måtte finde, at de principielle
 betænkeligheder ved den nuværende ordning
 opvejedes af de praktiske fordele ved ordnin-
 gen og de til denne knyttede kauteler mod,

at arbejdsdirektøren øver en utilstødelig indflydelse på nævnet.

Efter en samtale den 3. oktober 1957 med arbejdsdirektøren udtalte jeg overfor Socialministeriet, at jeg fuldt ud forstod, at der knyttede sig væsentlige praktiske fordele til den gældende ordning, men at jeg dog efter en afvejning af de modstående hensyn fandt at måtte henstille til ministeriet, at der søgtes gennemført en ordning, hvorefter arbejdsdirektøren ikke er medlem af nævnet når dette behandler klager over de af ham truffne afgørelser,

men alene får lejlighed til at deltage i møderne uden stemmeret og uden at overvære nævnets eventuelle votering. Direktøren ville herved få mulighed for at gøre rede for sine synspunkter vedrørende den enkelte klagesag og besvare eventuelle spørgsmål fra nævnets medlemmer.

Samtidig bemærkede jeg, at det ud fra forvaltningsretlige hensyn ville være ønskeligt, at der til formand for nævnet, når dette virker som klageinstans, udpegedes en med domstolsbehandling fortrolig jurist, der ikke i forvejen var medlem af nævnet.

- 15.** *Det måtte anses for tvivlsomt, om hundelovens § 8 giver fuldt tilstrækkelige holdepunkter for at antage, at aflivning af en hund på grund af manglende betaling af hundeafgift ville kunne være iværksat i et tilfælde, hvor hunden var overdraget til en person, som ikke var pligtig at betale den skyldige hundeafgift. (J. nr. 799/56).*

A, der i september 1956 af B havde fået foræret en hund, for hvilken hundeafgiften for kalenderåret 1956, 30 kr., ikke var betalt, klagede den 19. november 1956 over, at politiet havde forlangt, at han skulle betale denne afgift.

Det fremgik af de modtagne akter, at politimesteren i Skelskør købstad m. v. den 7. maj 1956 anmodede dommeren i Korsør om at foretage udpantning hos B for hundeafgift for kalenderåret 1956, som i henhold til § 6, stk. 1, i lov nr. 164 af 18. maj 1937 om hunde var forfalden til betaling i januar måned 1956, og at dommeren den 27. oktober 1956 tilbagesendte udpantningsbegæringen med oplysning om, at den pågældende hund var overgivet til A.

Ifølge en rapport af 19. december 1956 havde politiet den 6. november 1956 gjort A bekendt med, at der skyldtes 30 kr. på hunden, hvorefter A havde erklæret, at han ikke ville have hunden, hvis han skulle betale denne afgift. Senere havde vedkommande sognefoged afkrævet A hundeafgiften. Den 19. december 1956 erklærede A overfor politiet, at han ikke længere havde hunden, men havde foræret den til C.

Politimesteren udtalte i skrivelse af 15. januar 1957 til mig, at hans begæring om udpantning hos B ikke burde have været afvist, og tilføjede, at B den 10. januar 1957 på op-

fordring havde betalt de 30 kr. Det bemærkes i denne forbindelse, at A bor i en landkommune, hvor én hund er afgiftsfri i henhold til hundelovens § 4, stk. 1.

Justitsministeriet, for hvilket jeg forelagde sagen, udtalte i skrivelser af 7. juni og 28. oktober 1957, at ministeriet var af den opfattelse, at der ikke kunne afkræves A afgift for den periode han havde haft hunden, da der ikke efter loven kan opkræves afgift for kortere tidsrum end et halvt år, men at adgangen i henhold til hundelovens § 8 til at aflive hunde i tilfælde af manglende betaling af afgiften måtte bestå uanset overdragelsen af hunden, og at det derfor var naturligt, at man – inden § 8 blev bragt i anvendelse – havde rettet henvendelse til A om at betale den ikke erlagte afgift.

Hundelovens § 8 har følgende ordlyd:

»Såfremt skyldig hundeafgift ikke fuldstændig kan erholdes ved udpantning, kan hunden ved politiets eller sognefogedens foranstaltning aflives på kommunens bekostning.«

Reglerne om udpantning og aflivning kom første gang ind i lovgivningen vedrørende hunde ved lov af 19. februar 1870, der ændrede plakat af 29. oktober 1824 om hundetegn i købstæderne m. m. Ved loven af 1870, § 2, bestemtes:

»Når en hund en gang er behørig anmeldt for politiet, påligger det ikke ejeren at melde sig for at løse tegnet, men betalingen for det bliver årligt at indkræve og i fornødent fald ved udpantning at inddrive hos ham, indtil han anmelder, at han ikke længere holder den pågældende hund. Hvis betalingen ikke fuldstændig kan erholdes ved udpantning, kan politiet lade hunden aflive, hvorimod der ikke kan pålægges den ejer, der een gang har gjort anmeldelse, straf for at undlade betalingen.«

I bemærkningerne til hundelov nr. 80 af 18. april 1925 henvises vedrørende aflivningsretten til 1870-lovens § 2, pkt. 2, og i bemærkningerne til § 8 i den nugældende hundelov udtales det, at regelen svarer til 1925-lovens regel.

16. *Statens Ligningsdirektorat burde inden henlæggelsen af en sag, hvori der ikke var givet skriftligt svar, have rettet henvendelse til vedkommende eller i hvert fald givet skriftlig underretning om henlæggelsen. (J. nr. 856/56).*

Den 10. december 1956 klagede A over, at Statens Ligningsdirektorat ikke havde afsluttet en af hans hustru den 2. juli 1954 for Ligningsdirektoratet indbragt sag angående eventuel tilbagebetaling af for meget opkrævede ejendomsskatter for hendes ejendom, der var blevet fredet.

Det fremgik af sagens akter, som jeg modtog fra Statens Ligningsdirektorat med en udtalelse af 14. januar 1957, at vedkommende fredningsnævn i efteråret 1951 havde indledt en sag om fredning af ejendommen, og at kendelse blev afsagt den 15. januar 1952. Sagen blev derefter indbragt for Overfredningsnævnet, der afsagde kendelse den 29. januar 1953.

Efter at A i forbindelse med en omvurdering af ejendommen pr. 1. oktober 1952 havde rejst spørgsmål om den vurderingsmæssige betydning af fredningsnævnets kendelse, meddelte det pågældende skyldråd, at der, så længe fredningssagen ikke var endeligt afsluttet ved Overfredningsnævnet, ikke kunne tages hensyn til den eventuelle fredning.

Herefter fandt omvurdering sted den 1.

På grundlag heraf udtalte jeg, at jeg kunne tiltræde Justitsministeriets opfattelse, hvorefter der ikke ville kunne afkræves A afgift for hunden for den periode, hvor den havde været i hans besiddelse. Jeg anså det derimod for tvivlsomt, om § 8 efter sin formulering og tilblivelses-historie*) gav fuldt tilstrækkelige holdpunkter for at antage, at aflivning ville kunne være iværksat i nærværende tilfælde.

Under hensyn til den tvivl, der hersker vedrørende fortolkningen af hundelovens § 8, fandt jeg ikke tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik i anledning af, at politiet havde rettet henvendelse til A om betaling af hundeafgiften.

oktober 1953 med skattemæssig virkning for skatteåret 1954/55.

Den 2. juli 1954 indbragte fru A spørgsmålet om beskatningen for Ligningsdirektoratet. Hun anførte, at hun var indforstået med omvurderingen pr. 1. oktober 1953, men at de ændringer i ejendommens forhold, som var kommet til udtryk i denne vurdering, som følge af fredningssagen allerede var indtruffet pr. 1. oktober 1951, og at ejendommens ansættelse derfor dengang burde have været nedsat således som sket pr. 1. oktober 1953. Hun ønskede derfor ejendomsskatterne for skatteårene 1952/53 og 1953/54 omregnet, således at vurderingen pr. 1. oktober 1953 blev lagt til grund.

Efter at fru A den 20. september 1954 havde erindret Ligningsdirektoratet om sagen, meddelte direktoratet den 20. oktober 1954, at besvarelsen af hendes skrivelse beroede på Skattedepartementets afgørelse i en tilsvarende sag, og at afgørelse forventedes at ville foreligge inden 1 måned.

I skrivelse af 16. juni 1955 erindrede fru A påny Ligningsdirektoratet om sagen.

*) se RT 1869/70 Ft. forh. sp. 1422 ff; 1924/25 till. A sp. 2807 og 1936/37 till. A sp. 2787.

Ifølge Ligningsdirektoratets oplysning til mig meddelte direktoratet den 30. august 1955 telefonisk fru A, at kravet om nedsættelse af ansættelsen pr. 1. oktober 1951 ikke ville kunne imødekommes, idet det var i overensstemmelse med gældende praksis, at der først var taget hensyn til fredningen ved den årsomvurdering, der fulgte nærmest efter sagens endelige afgørelse ved Overfredningsnævnets kendelse. Det blev derefter aftalt, at sagen skulle sættes i bero indtil videre, idet fru A ville overveje, om hun kunne erklære sig tilfreds med den telefoniske meddelelse eller ønskede et skriftligt svar. – Da Ligningsdirektoratet den 6. februar 1956 stadig ikke havde hørt fra fru A, blev sagen henlagt.

Fru A bekræftede ved en samtale på mit

kontor, at der den 30. august 1955 havde fundet en telefonsamtale sted med Ligningsdirektoratet, men kunne ikke huske, at hun skulle være gået ind på nærmere at overveje, hvorvidt hun ønskede skriftligt svar.

Jeg udtalte herefter, at jeg ville have fundet det rigtigst, om Ligningsdirektoratet, inden man den 6. februar 1956 besluttede at henlægge sagen, havde rettet henvendelse til fru A, eller i hvert fald skriftligt havde underrettet hende om henlæggelsen. Jeg lagde herved vægt på, at fru A to gange skriftligt havde erindret om sagen, og at resolutionen om henlæggelse alene byggede på vedkommende tjenestemand's referat af en telefonsamtale.

- 17.** *En kriminalbetjent, der var vidende om, at en meddelelse til ordenspolitiet om, at A skulle anholdes, beroede på en fejltagelse, burde straks have draget omsorg for, at meddelelsen blev berigtiget. (J. nr. 867/56).*

Den 14. december 1956 klagede A over, at han den 12. december 1956 var blevet anholdt af politiet på gaden i Kolding i forbindelse med politiets undersøgelse i anledning af et tyveri fra en tankstation.

Af sagens akter, som jeg modtog fra politimesteren i Kolding købstad m. v. med udtalelser af 4. januar, 9. februar og 23. november 1957, fremgik det, at kriminalpolitiet i Kolding den 12. december 1956 ved 5-tiden om morgenen havde modtaget anmeldelse om, at der om natten havde fundet et indbrud sted i en tankstation, og at der var stjålet godt 500 kr. og en del benziner.

Ved politiets undersøgelse, der blev foretaget af kriminalbetjent B, blev det konstateret, at tyven havde skaffet sig adgang ved hjælp af en nøgle. Da der kort tid forinden havde fundet to uopklarede tyverier sted på tankstationen, ønskede kriminalpolitiet at undersøge tidligere ansatte medhjælperes forhold, og tankbestyreren oplyste, at A indtil den 15. juni 1955 havde været ansat ved tankstationen, hvor han stadig kom af og til, men tankbestyreren ville ikke mistænke ham for tyverierne.

Politiet konstaterede, at A ved 4-tiden den

pågældende inorgen var blevet set i sin bil i nærheden af tankstationen, og kriminalbetjenten ønskede derfor at afhøre ham og eftersøgte ham samme formiddag forgæves i byen. Da det senere blev oplyst, at A var blevet set kørende i byen i sin bil, kørte kriminalbetjenten sammen med en kollega ud i en patruljevogn for at finde ham. Kriminalbetjenten har i en erklæring af 21. november 1957 udtalt, at han under kørselen gav sin kollega ordre til over radiotelefonen at underrette ordenspolitiet om eftersøgningen. Da den politiassistent ved ordenspolitiet, der modtog meddelelsen, spurgte, om A skulle anholdes, svarede kollegaen bekræftende, idet han havde fået denne opfattelse. Kriminalbetjent B havde straks sagt, at dette egentlig ikke var meningen, men at de sikkert selv fandt A, og han havde derfor ikke givet ordenspolitiet kontraordre vedrørende anholdelsen, hvilket han har erkendt var en fejl.

A blev kl. 13,45 anholdt af ordenspolitiet og indbragt til politivagten, hvor man visiterede ham. Derefter blev han overført til kriminalpolitiets kontor, hvor kriminalbetjent B afhørte ham efter at have pointeret, at man ikke sigtede ham for tyveriet.

Det er overfor mig oplyst, at tyveriet senere er blevet opklaret.

I skrivelsen af 4. januar 1957 anførte politimesteren, at han, såfremt begæring herom var blevet fremsat, i henhold til retsplejelovens § 1018 d ville have udfærdiget erklæring om, at det havde vist sig, at den mod A rettede foranstaltning havde manglet grundlag og ikke havde været forskyldt ved hans eget forhold.

Den 4. februar 1957 gjorde jeg A bekendt hermed og henledte samtidig hans opmærksomhed på, at han, såfremt han ønskede at fremsætte erstatningskrav i anledning af anholdelsen, ifølge retsplejelovens § 1018 g, stk. 2, måtte fremsætte begæring herom overfor statsadvokaten i Sønderborg.

Den 8. februar 1957 fremsatte A overfor statsadvokaten et større erstatningskrav, og efter at sagen havde været forelagt rigsadvokaten og Justitsministeriet, modtog A den 9. juli 1957 til fuld afgørelse en erstatning på 100 kr. for anholdelsen.

Efter at jeg havde anmodet politimesteren om en fornyet udtalelse, anførte denne i skrivelsen af 23. november 1957, at der ikke havde været det fornødne grundlag for den foretagne anholdelse. Derimod måtte den af ordenspolitiet foretagne visitering være en naturlig konsekvens af anholdelsen, idet ordenspolitiet alene handlede i henhold til den beklagelige forkerte anmodning om anholdelse. Efter politimesterens opfattelse bør der gives de i marken arbejdende kriminalpolititjenestemænd en rimelig margin for fejlskøn, og denne margin syntes ikke væsentlig overskredet i det foreliggende tilfælde.

Politimesterens skrivelse blev fremsendt gennem rigspolitichefen, der den 19. december 1957 udtalte, at han var enig med politimesteren i, at de i marken arbejdende kriminalpolititjenestemænd bør have en rimelig margin for fejlskøn med hensyn til om grundlag for en anholdelse er tilstede. Men når kriminalbetjent B ikke havde ment, at der var tilstrækkeligt grundlag for at anholde A, burde han have givet sin kollega kontrordre, da han hørte denne meddele ordenspolitiet, at A skulle anholdes. Da kriminalbetjenten havde erkendt dette, fandt rigspolitichefen ikke tilstrækkelig anledning til at foretage videre overfor ham.

Jeg udtalte herefter, at der efter det oplyste ikke havde været fornødent grundlag for anholdelsen af A, og at kriminalbetjenten havde begået en fejl ved ikke straks at drage omsorg for, at den efter hans egen opfattelse urigtige meddelelse til ordenspolitiet blev berigtiget. — Under hensyn til at kriminalbetjenten havde erkendt den begåede fejl, og til, at der var ydet A erstatning for den uretmæssige anholdelse, fandt jeg ikke anledning til at foretage yderligere vedrørende dette forhold.

Under de foreliggende omstændigheder, hvor ordenspolitiet handlede i henhold til kriminalbetjentens anmodning om A's anholdelse, kunne jeg ikke kritisere, at ordenspolitiet efter anholdelsen foretog personlig ransagning i medfør af retsplejelovens § 772, stk. 2

18. *Undersøgelse af 2. Hovedrevisorats behandling af en sag vedrørende vejarbejder i Københavns amt. — Nogle bemærkninger, som direktøren for 2. Hovedrevisorat havde fremsat i Politiken den 14. december 1956, havde fået en beklagelig form. (J. nr. 871/56).*

Den 5. september 1957 gjorde jeg Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med nedenstående skrivelse af samme dato til dagbladet Politiken:

»I skrivelse af 17. december 1956 til mig har dagbladet Politiken begæret en undersøgelse af den måde, hvorpå 2. Hovedrevisorat har behandlet en sag vedrørende vejar-

bejder i Københavns amt, samt anmodet om, at nogle bemærkninger fremsat af chefen for 2. Hovedrevisorat, direktør H. Høst, i Politiken den 14. og 16. december 1956 må blive inddraget under min bedømmelse. Bladet har henstillet, at også sagens behandling i Ministeriet for offentlige Arbejder tages op til undersøgelse, særlig med henblik på om ministeriet har haft fornødent grundlag for

i efteråret 1956 at foranledige, at politiet foretog en undersøgelse vedrørende de pågældende vejarbejder.

Under en samtale den 16. april 1957 har chefredaktør H. Stephensen uddybet bladets opfattelse og har herved fremhævet, at undersøgelsen har haft en for nu afdøde amtsvejsinspektør Valeur Meller krænkende form, samt at Hovedrevisoratet burde have taget hensyn til, at den fremsatte kritik, der hidrørte fra civilingeniør Laurent-Lund i Københavns Amts Vejsinspektorat, kunne have en personlig baggrund.

Med hensyn til de påklagede bemærkninger af direktør Høst har Politiken henvist til, at direktøren den 14. december 1956 i anledning af en ledende artikel i bladet den 13. december 1956 (bilag I til nærværende skrivelse*) bl. a. har udtalt (se nærmere bilag II)*):

»Hovedrevisoratet har på intet tidspunkt rettet sigtelse for uhæderlighed mod den tidligere amtsvejsinspektør eller andre ansatte i Amtsvejsinspektoratet og har udelukkende søgt at få konstateret, om der var betalt overpriser for arbejderne. Om sådanne eventuelle overpriser *skyldtes uhæderlighed eller svigtende varetagelse af det offentliges økonomiske interesser* (fremhævet af mig), har det ligget udenfor Hovedrevisoratets formål at konstatere.«

I en ny ledende artikel den 15. december 1956 (bilag III)*) spurgte Politiken, hvilken sagkyndig bistand 2. Hovedrevisorat havde haft ved den foretagne undersøgelse. I sit svar, der var optaget i bladet den 16. december 1956 (bilag IV)*), udtalte direktør Høst bl. a.: »Jeg kan naturligvis ikke offentligt gøre rede for Hovedrevisoratets arbejdsmetoder og brug af sagkyndig medhjælp . . .«

I tilknytning hertil har Politiken nu spurgt, om Hovedrevisoratet ved bedømmelsen af de priser, som Københavns Amts Vejsinspektorat havde betalt, har lagt vægt på de priser, som et bestemt entreprenørfirma havde opnået for andet vejarbejde.

Fra 2. Hovedrevisorat har jeg modtaget udtalelser af 18. marts og 27. juni 1957 samt genpart af en af Hovedrevisoratet til Ministeriet for offentlige Arbejder afgivet redegørelse af 13. september 1956, Hovedrevisoratets bilag vedrørende de enkelte arbejder samt skrivelser af 7. juni 1954 og 11. august 1956 fra civilingeniør Laurent-Lund til henholdsvis ministeren for offentlige arbejder og indenrigsministeren.

Den 24. juni 1957 har jeg haft en samtale med direktør Høst.

Fra Ministeriet for offentlige Arbejder har jeg den 13. maj 1957 modtaget en udtalelse og fra politidirektøren i København rapportgenparterne fra politiundersøgelsen i 1956 vedrørende vejarbejderne.

Før jeg redegør for min undersøgelse, skal jeg oplyse, at tilsynet med Amtsvejsinspektoratet, der er en kommunal myndighed, falder udenfor mit virksomhedsområde. Endvidere må bemærkes, at jeg ikke kan anfægte et af Hovedrevisoratet udøvet revisionsmæssigt skøn, forsåvidt dette falder indenfor rammerne af det sagligt forsvarlige.

Denne begrænsning i min kompetence gælder også med hensyn til Hovedrevisoratets skøn over, i hvilket omfang det har anset det for påkrævet at benytte sagkyndig bistand som grundlag for sin bedømmelse af de dispositioner, revisionen angår. Jeg henviser i denne forbindelse til fremstillingen nedenfor side 101, hvor jeg har gengivet Hovedrevisoratets redegørelse for dets benyttelse af sagkyndig bistand i den her omtalte undersøgelse. Det falder således udenfor min opgave at tage stilling til, hvorvidt anden eller yderligere sagkyndig bistand burde have været indhentet.

Den følgende fremstilling angår derfor alene sagens formelle behandling.

I afsnit I redegøres der for sagens gang, i afsnit II omtales de overfor mig afgivne udtalelser fra Hovedrevisoratet og Ministeriet for offentlige Arbejder, og i afsnit III findes mine bemærkninger til sagen.

I. Sagens gang.

I en skrivelse af 7. juni 1954 til ministeren for offentlige arbejder kritiserede civilingeniør i Amtsvejsinspektoratet Laurent-Lund visse

dispositioner i forbindelse med ombygningen af en strækning af Roskildevej, betonbelægningen på Ringvej B 3, betonbelægningen og

*) Det er ikke fundet påkrævet at trykke bilagene.

jordarbejderne på Helsingørvejen nord for Mølleåen, jordarbejderne på Helsingørvejen ved Jægersborgvej og Lundtoftevej og arbejdet på omfartsvejen vest for Kongens Lyngby.

Laurent-Lund, der udførligt havde begrundet sin kritik, gjorde særlig gældende, at de pågældende vejarbejder ikke var blevet udbudt i licitation, hvilket havde medført en fordyrelse, at Københavns Amts Vejinspektør (i det følgende forkortet til KAV) i visse tilfælde ikke havde fulgt de af amtets vejudvalg givne direktiver, samt at et enkelt vejarbejde havde været tilrettelagt på en uhensigtsmæssig måde, der havde fordyret arbejdet.

Den 29. juni 1954 blev civilingeniørens skrivelse af ministeren – der forinden underhånden havde forelagt den for amtmanden over Københavns amt og formentlig et amtsrådsmedlem – overgivet til direktør Høst, da ministeren ønskede, at Hovedrevisoratet skulle foretage en undersøgelse til konstatering af, om der var grundlag for den fremsatte kritik.

2. Hovedrevisorat meddelte derefter den 18. august 1954 Københavns amt, at Hovedrevisoratet under hensyn til de store vejarbejder, der udførtes og var udført i amtet, ville foretage en gennemgang af betingelserne for og de regnskabsmæssige forhold vedrørende disse vejarbejder. Samtidig anmodede Hovedrevisoratet om at få adgang til de akter (kontrakter, betingelser og udgiftsbilag), der var nødvendige for undersøgelsen. Få dage efter afleverede Hovedrevisoratet en opgørelse over det materiale, man ønskede tilsendt.

Hovedrevisoratet fik herefter tilsendt en del materiale, men under behandlingen af de enkelte vejarbejder måtte Hovedrevisoratet rekvirere yderligere bilag, og i august 1955 modtog Hovedrevisoratet det sidste materiale fra KAV.

I august 1955 foreslog amtsvejinspektør Valeur Møller, at der blev indledt mundtlige drøftelser mellem KAV og Hovedrevisoratet, da en del spørgsmål lettere kunne behandles ved direkte forhandling. Der har derefter været afholdt 6 møder i tiden 31. august 1955–14. marts 1956.

Med hensyn til Hovedrevisoratets behandling af de enkelte vejarbejder kan følgende oplyses:

Ombygningen af Roskildevej.

I tiden september–december 1954 modtog Hovedrevisoratet det nødvendige materiale til behandling af denne sag. Efter gennemgang af disse akter anmodede Hovedrevisoratet den 10. maj 1955 KAV om nærmere at redegøre for en række forhold, herunder hvorfor der ikke havde været afholdt licitation for en del af arbejdet. Endvidere blev KAV anmodet om at tage stilling til nogle af Hovedrevisoratet foretagne beregninger, hvorefter de betalte priser var for høje.

Den 22. september 1955 fremsendte KAV en redegørelse, hvori det bl. a. blev oplyst, at amtets vejudvalg af nærmere angivne grunde havde godkendt, at der ikke blev afholdt licitation for en del af arbejdet. Hovedrevisoratet kunne imidlertid ikke fortsætte behandlingen af sagen, før KAV den 16. april 1956 tog stilling til Hovedrevisoratets beregninger, som det imødegik. Sagen var derefter genstand for yderligere brevveksling, som afsluttedes med en skrivelse af 25. august 1956 fra KAV.

Betonbelægningen på Ringvej B 3.

Hovedrevisoratet har oplyst, at det viste sig vanskeligt at få materiale fra Amtsvejinspektøratet til bedømmelse af dette arbejde, bl. a. fordi der ikke var indgået nogen formel kontrakt vedrørende betonbelægningen. Det bemærkes herved, at kørebanelægningen ikke har været udbudt i licitation, og at Amtsvejinspektøratet overfor Hovedrevisoratet har oplyst, at dette bl. a. skyldtes de usikre forhold med hensyn til at opnå materialebevilling til cement.

I juli 1955 og ved et møde den 9. september 1955 modtog Hovedrevisoratet nærmere oplysninger om den betalte pris samt den af den pågældende entreprenør udarbejdede kalkulation, der lå til grund for prisberegningen.

Den egentlige korrespondance vedrørende dette arbejde indledte Hovedrevisoratet med en skrivelse af 23. november 1955, hvori det efter en redegørelse for Hovedrevisoratets prisberegning anførtes, at man fandt, at der var betalt for meget for dette arbejde, og at man ikke kunne anerkende en af KAV givet begrundelse for, at kørebanelægningen ikke havde været udbudt i licitation.

Den 14. juni 1956 meddelte KAV, at det

ikke kunne anerkende Hovedrevisoratets synspunkter, og der veksledes herefter yderligere korrespondance om spørgsmålet i august 1956.

Betonbelægningen og jordarbejderne på Helsingørvejen nord for Mølleåen.

Om undersøgelsen vedrørende dette arbejde, der ikke havde været udbudt i licitation, har Hovedrevisoratet bemærket, at de mellem parterne aftalte priser først blev nedfældet i en formel kontrakt i februar 1955, og at Hovedrevisoratet, der havde anmodet om fremsendelse af en for vurderingen af forholdet vigtig skrivelse af 9. april 1954 fra KAV til Vejdirektoratet, først i juli 1955 modtog de skrivelsen vedlagte prisberegninger og i august 1955 fik lejlighed til at se skrivelsen ved et møde i Vejinspektoret.

I skrivelsen af 9. april 1954 havde KAV indstillet til Vejdirektoratet, at et tilbud fra et entreprenørfirma blev accepteret, og havde til bedømmelse af det foreliggende tilbud anført priser for to andre vejarbejder.

Hovedrevisoratet gennemgik de anførte sammenligningspriser og udtalte i skrivelse af 21. december 1955 til KAV, at man fandt, at prisen for betonbelægningen havde været for høj. Hovedrevisoratet udbad sig derfor en udtalelse fra KAV.

Den 25. august 1956 oplyste KAV, at tungtvejende hensyn til at fremskynde arbejdet havde medført, at det ikke blev udbudt i licitation. Samtidig udtalte KAV, at det ikke kunne anerkende, at der var betalt overpris for arbejdet.

Jordarbejderne på Helsingørvejen ved Jægersborgvej og Lundtoftevej.

I februar 1955 havde Hovedrevisoratet modtaget det nødvendige materiale til vurderingen af dette arbejde, der ikke havde været udbudt i licitation. Hovedrevisoratet foretog en beregning af priserne og en sammenligning med nogle andre kontrakter vedrørende jordarbejder, og ved skrivelse af 29. marts 1955 forelagde Hovedrevisoratet sit materiale for KAV, idet man udtalte, at prisen for dette arbejde fandtes for høj. Man udbad sig derfor en udtalelse om, hvorfor Amtsvejspektoret overfor Vejdirektoratet havde anbefalet de betalte enhedspriser.

Den 22. juni 1955 oplyste KAV, at arbejdet ikke havde været udbudt i licitation, bl. a. fordi man havde været interesseret i at friholde det offentlige for et erstatningskrav fra vedkommende entreprenørs side. KAV udtalte videre, at man ikke kunne anerkende, at der var blevet betalt en overpris, og det anførtes, at en direkte sammenligning med priser for forskellige jordarbejder ikke med rimelighed kan gennemføres, da vilkårene er vidt forskellige.

Omfartsvejen vest for Kongens Lyngby.

I oktober 1954 havde Hovedrevisoratet modtaget det nødvendige materiale til undersøgelse af dette vejarbejde, der ikke havde været udbudt i licitation. I skrivelse af 6. december 1954 anmodede Hovedrevisoratet om en redegørelse for, at der først nogen tid efter arbejdets begyndelse (i januar 1953) var oprettet kontrakt med den pågældende entreprenør, og at arbejdet var udført som regningsarbejde og ikke efter enhedspriser.

Den 4. april 1955 oplyste KAV, at Vejdirektoratet i november 1952 havde meddelt, at der af vejfonden kunne ydes tilskud til dette arbejde, for så vidt det blev påbegyndt senest i januar 1953. Under hensyn til denne tidsfrist havde det ikke været muligt at udbyde arbejdet i licitation eller at foretage en detailprojektering. KAV imødegik endvidere de af Hovedrevisoratet anførte beregninger, hvorefter der skulle være betalt for høje priser.

I tiden indtil 25. august 1956 var sagen genstand for yderligere brevveksling med KAV og Vejdirektoratet, ligesom der blev ført mundtlige forhandlinger.

Den 11. august 1956 modtog indenrigsministeren en skrivelse fra civilingeniør Laurent-Lund. Med skrivelsen fulgte en rapport af 26. juni 1956, hvori civilingeniøren påny kritiserede KAV's dispositioner ved de omtalte vejarbejder og rejste spørgsmål om, hvorvidt der forelå ulovlige forhold. Skrivelserne med bilag blev overgivet departementschefen i Ministeriet for offentlige Arbejder, der sendte den til direktør Høst til orientering. Kort tid efter var direktør Høst til møde hos ministeren for offentlige arbejder, og direktøren tilrådede her ministeren at foranledige politiuundersøgelse iværksat, da kritikken i skrivelsen af 11. august 1956 var blevet væsentligt skærpet.

Direktør Høst sendte den 20. august 1956 ministeren en kort redegørelse for Hovedrevisoratets hidtidige undersøgelser i KAV og anførte, at selvom der stod forskellige ikke helt afklarede spørgsmål tilbage, mente han dog, at sagerne i det store og hele var afsluttede. Hovedrevisoratet havde derfor samme dag meddelt KAV, at man på det foreliggende grundlag agtede at afgive beretning til ministeren om undersøgelsen, og at Amtsvejsinspektoratet derfor nu måtte foretage omgående henvendelse til Hovedrevisoratet, hvis der endnu var spørgsmål, der ønskedes uddybet.

Direktør Høst udtalte endelig, at Hovedrevisoratet efter den foreløbige gennemgang måtte mene, at der var blevet betalt overpriser for de pågældende arbejder.

Ministeren indkaldte herefter amtmanden over Københavns amt og et medlem af amtsrådet til et møde, der fandt sted den 3. september 1956. På dette møde var der mellem ministeriet og amtsrådets repræsentanter enighed om, at en politiuundersøgelse, som sagen nu forelå, var nødvendig, og ministeren henstillede, at amtsrådet fremsatte begæring herom til politiet.

I skrivelse af 11. september 1956 anmodede Københavns Amtsråd Københavns Opdagelsespoliti om, at der måtte blive foretaget en politimæssig undersøgelse af visse forhold i forbindelse med de i de senere år i amtet udførte vejarbejder.

II. Ministeriet for offentlige Arbejders og Hovedrevisoratets udtalelser til mig.

Ministeriet for offentlige Arbejder har udover de foran refererede faktiske oplysninger udtalt, at ministeriet fra juni 1954 til 11. august 1956 ikke har haft føling med Hovedrevisoratets undersøgelser eller med de i dette tidsrum stedfundne forhandlinger og overvejelser indenfor amtsrådet. Ministeriet har endvidere anført, at det var indholdet af skrивelsen af 11. august 1956 fra civilingeniør Laurent-Lund, der foranledigede, at politiuundersøgelse blev begæret foretaget. Forinden modtagelsen af denne skrivelse har der ikke for ministeriet foreligget noget, der kunne give det anledning til at overveje, hvorvidt der burde iværksættes en politiuundersøgelse.

Hovedrevisoratet har oplyst, at det ikke

Den 13. september 1956 afgav 2. Hovedrevisorat til ministeren for offentlige arbejder den endelige redegørelse for Hovedrevisoratets undersøgelse. I redegørelsen er hovedpunkterne af de foretagne beregninger fremdraget og den fremsatte kritik refereret, ligesom der er redegjort for KAV's synspunkter. Yderligere vedlagde Hovedrevisoratet uddrag og genparter af den stedfundne brevveksling.

Under henvisning til det tilvebragte materiale udtalte Hovedrevisoratet, at man var kommet til den opfattelse, at der var betalt betydelige overpriser for de omhandlede vejarbejder. Hovedrevisoratet anførte endvidere, at det ikke havde kunnet vurdere mere teknisk betonedede spørgsmål om eventuel uhensigtsmæssig tilrettelæggelse af arbejderne, der kunne have medført fordyrelser udover de påviste.

En genpart af redegørelsen blev tilstillet politiet, der foretog omfattende afhøringer af bl. a. de ingeniører i KAV, der havde været beskæftiget med de omhandlede vejarbejder, og af de entreprenører, der havde udført vejarbejderne.

Den 31. oktober 1956 meddelte chefen for Københavns Opdagelsespoliti amtsrådet, at der ikke fra politiets side ville blive foretaget videre i sagen, da der ved politiuundersøgelsen intet var fremkommet til støtte for, at der i forbindelse med vejarbejderne skulle foreligge strafbare forhold.

før ministerens anmodning den 29. juni 1954 har foretaget nogen undersøgelse i amtet vedrørende de pågældende vejarbejder.

Da formålet med den iværksatte undersøgelse var at få klarlagt, hvorvidt der var noget grundlag for den fremsatte kritik, bestod Hovedrevisoratets opgave for det første i at undersøge, om de i skrivelsen af 7. juni 1954 fra civilingeniør Laurent-Lund indeholdte faktiske oplysninger var rigtige. Dernæst har Hovedrevisoratet foretaget en vurdering af de af KAV betalte priser, herunder en verifikation af de priser, der i den nævnte skrivelse var anført til støtte for den fremførte kritik.

Undersøgelsen er blevet foretaget i overensstemmelse med Hovedrevisoratets sædvan-

lige fremgangsmåde, således at KAV har haft lejlighed til at fremsætte sine synspunkter med hensyn til ethvert forhold, som Hovedrevisoratet har kritiseret. I redegørelsen af 13. september 1956 er der ganske vist omtalt to detailspørgsmål, som ikke har været forelagt for KAV, men ingen af disse forhold havde givet Hovedrevisoratet anledning til at udtale kritik.

Hovedrevisoratet er af den opfattelse, at dets undersøgelse ikke kunne have været foregået hurtigere, idet KAV på grund af de store igangværende vejarbejder i amtet i visse tilfælde var længe om at besvare Hovedrevisoratets skrivelser.

Endvidere har Hovedrevisoratet oplyst, at sagen efter ministeriets anmodning er blevet behandlet som fortrolig, men at det dog ikke har kunnet undgås, at de interesserede kredse efterhånden blev klar over, hvad der lå til grund for undersøgelsen.

Med hensyn til spørgsmålet om den benyttede bistand har Hovedrevisoratet oplyst følgende:

»Hovedrevisoratet har ikke benyttet en enkelt sagkyndig vejtekniker, men søgt sagkyndig bistand ved de enkelte forhold, der var til behandling. Man har således til verifikation af materialepriser og lønsatser indhentet oplysninger fra en række firmaer og brancheorganisationer. Man har modtaget bistand fra Monopoltilsynet og Byggeriets Maskinstationer A/S vedrørende maskinpriser på omfartsvejen vest om Kgs. Lyngby og fra Forsvarets Bygningstjeneste (Værløse flyveplads) og en under 4. Hovedrevisorat ansat ingeniør vedrørende betonpriser. Man har endvidere modtaget oplysninger fra Statens Vejlaboratorium vedrørende betonsammensætning på Ringvej B 3. Man skal iøvrigt i denne forbindelse anføre, at de af Hovedrevisoratet konstaterede overpriser i et ikke ringe omfang bygger på opgørelser, der kun i ringe grad åbner mulighed for skøn, og at man i de tilfælde, hvor en teknisk vurdering må antages at være afgørende, udtrykkelig i redegørelsen til ministeren for offentlige arbejder har udtalt, at Hovedrevisoratet ikke har kunnet nå frem til en endelig vurdering.«

Hovedrevisoratet har endvidere oplyst, at det af skrivelsen af 7. juni 1954 fremgik, at civilingeniør Laurent-Lund var blevet sat fra tilsynet med et vejarbejde. Herudover havde

Hovedrevisoratet ved undersøgelsens begyndelse ikke kendskab til eller formodning om, at den rejste kritik var begrundet i personlige motiver.

Hovedrevisoratet har erklæret, at undersøgelsen ikke har haft nogen krænkende form, idet Hovedrevisoratet hverken skriftligt eller mundtligt overfor KAV har givet udtryk for andet end rent saglig kritik uden noget personligt sigte.

I anledning af Politikens forespørgsel om, hvorvidt Hovedrevisoratet ved bedømmelsen af priserne har lagt vægt på et bestemt entreprenørfirmas priser for et andet vejarbejde, har Hovedrevisoratet oplyst, at dette firmas priser ikke har dannet grundlag for de af Hovedrevisoratet beregnede overpriser bortset fra en enkelt prisangivelse vedrørende et detailspørgsmål (fuger) i en af firmaet indgået kontrakt fra 1951, idet den pågældende prisangivelse ikke fandtes specificeret i andre kontrakter.

Med hensyn til sine erklæringer i Politiken den 14. og den 16. december 1956 har direktør Høst udtalt, at hensigten med dem var så kort som muligt at give udtryk for, at Hovedrevisoratets normale fremgangsmåde havde været fulgt ved sagens behandling.

Ved det i sidste afsnit i erklæringen af 14. december 1956 anførte ville direktør Høst præcisere, at det alene var Hovedrevisoratets opgave at udtale sig om, hvorvidt der var betalt overpriser, og at Hovedrevisoratet ikke skulle udtale sig om årsagen til, at der var blevet betalt for høje priser, eller hvem der havde ansvaret herfor. Direktør Høst har herved bemærket, at Hovedrevisoratet heller ikke i sin redegørelse af 13. september 1956 berører disse spørgsmål.

Forsåvidt angår det påklagede udtryk i direktør Høsts udtalelse af 16. december 1956 vedrørende Hovedrevisoratets arbejdsmetoder har direktøren henvist til, at han formentlig ikke er berettiget til at gøre offentligheden bekendt med disse, idet den endelige afgørelse af de af hovedrevisoraterne behandlede sager henhører under Statsrevisoratet. Direktør Høst har endvidere anført, at udtalelsen må ses på baggrund af, at Politiken efter hans opfattelse havde ønsket oplyst, om civilingeniør Laurent-Lund havde medvirket ved Hovedrevisoratets undersøgelse.

III. Bemærkninger til sagen.

På grundlag af min gennemgang af det tilvejebragte materiale skal jeg udtale, at jeg ikke har fundet, at der er grund til at kritisere 2. Hovedrevisorat i anledning af undersøgelsen af de omhandlede vejarbejder. Det bemærkes herved, at den tid, der er medgået til undersøgelsen, ikke giver anledning til påtale, ligesom det ikke ses, at undersøgelsen har haft en krænkende form. Hovedrevisoratet har fra den kompetente myndighed modtaget en anmodning om at iværksætte undersøgelserne, og efter det oplyste har sagen været behandlet i overensstemmelse med Hovedrevisoratets sædvanlige fremgangsmåde, ligesom KAV har haft lejlighed til såvel mundtligt som skriftligt at redegøre for sine synspunkter, som er medtaget i Hovedrevisoratets redegørelse af 13. september 1956 til Ministeriet for offentlige Arbejder.

At Ministeriet for offentlige Arbejder den 3. september 1956 anmodede amtsrådet om at foranledige politiuundersøgelse iværksat, finder jeg rimeligt begrundet. Jeg har herved bl. a. lagt vægt på, at der i den med skrivelsen af 11. august 1956 fremsendt rapport af 26. juni 1956 var rejst spørgsmål om, hvorvidt der forelå ulovlige forhold, at ministeriet på dette tidspunkt fra Hovedrevisoratet havde fået meddelelse om, at der efter Hovedrevisoratets opfattelse var blevet betalt overpriser for de pågældende vejarbejder, og at direktør Høst rådede ministeriet til at foranledige politiuundersøgelse iværksat.

Sammenfattende skal jeg udtale, at der efter den af mig foretagne undersøgelse ikke kan rettes nogen berettiget kritik mod

Hovedrevisoratets og Ministeriet for offentlige Arbejders fremgangsmåde ved behandlingen af den omtalte sag.

Hvad derimod angår den ovenfor citerede udtalelse af direktør Høst i Politiken den 14. december 1956 finder jeg, at den har fået en beklagelig form. Når direktør Høst, efter hvad han har erklæret overfor mig, ikke så det som sin opgave at udtale sig om årsagen til de efter Hovedrevisoratets opfattelse konstaterede overpriser, burde han ikke i en offentlig erklæring opstille et alternativ, hvorefter der måtte foreligge enten »uhæderlighed« eller »svigtende varetagelse af det offentlige økonomiske interesser«. Efter formuleringen og sammenhængen kunne denne udtalelse forstås som et krænkende udfald mod den afdøde amtsvejsinspektør, uden at dette dog har været tilsigtet. I hvert fald burde udtrykket »uhæderlighed« som en foreliggende mulighed have været undgået på et tidspunkt, da en stedfunden politiuundersøgelse havde givet til resultat, at der intet forelå til støtte for, at noget strafbart forhold var begået.

Med hensyn til direktør Høsts udtalelse til Politiken den 16. december 1956 om, at han ikke offentligt kunne gøre rede for Hovedrevisoratets arbejdsmetoder, finder jeg ikke tilstrækkelig grund til at kritisere det af direktøren herved indtagne standpunkt. Efter sammenhængen var der tale om en redegørelse for undersøgelser i en sag, der endnu ikke havde fået sin endelige afgørelse ved Statsrevisoratet, og direktør Høst kunne derfor ikke til pressen udtale sig om enkeltheder med hensyn til sagens behandling.....«

19. *Undersøgt den af Københavns politi og forskellige andre politikredse fulgte praksis med hensyn til udlevering af førerbeviser der er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed.*

Politidirektøren i København ændrede praksis med hensyn til inddragelsens varighed og de stillede vilkår iøvrigt og meddelte, at motorførere fremtidig skriftligt vil blive underrettet om adgangen til i medfør af færdselslovens § 18, stk. 7, at indbringe spørgsmålet om ædrueligheden for domstolene.

Henstillet til Justitsministeriet at overveje, om der er anledning til at søge tilvejebragt en mere ensartet praksis i politikredsene. (J. nr. 878/56).

Den 20. december 1956 klagede A, der ved dom af 17. januar 1955 havde fået frakendt

retten til at føre motorkøretøj i 1½ år, over, at Københavns politi som betingelse for at

genudlevere hans førerbevis efter fristens udløb havde krævet, at han indmeldte sig i en afholdsforening og overholdt dennes love, samt over, at politiet, efter at have genudleveret førerbeviset på det ovennævnte vilkår, havde inddraget det administrativt, under henvisning til at han havde overtrådt vilkåret, og meddelt ham, at spørgsmålet om genudlevering tidligst ville kunne tages op til overvejelse 2 år efter sidste spiritusmisbrugssag.

Af de fra politidirektøren i København modtagne akter fremgik det, at A efter udløbet af de 1½ år, hvori retten til at føre motorkøretøj havde været frakendt ham, rettede henvendelse til Københavns politis motorkontor, der den 19. juli 1956 meddelte, at han kunne få udstedt førerbevis på betingelse af, at han indmeldte sig i en afholdsforening og overholdt dens love. Den 20. juli 1956 foreviste A på motorkontoret »medlemskort« til Blå Kors og fik derefter udstedt førerbevis.

Den 16. august 1956 blev der til Københavns politi indgivet anmeldelse om, at A havde ført lillebil i formentlig spirituspåvirket tilstand. Det lykkedes ikke politiet at komme i forbindelse med ham samme dag, og næste dag nægtede A at have drukket spiritus den 16. august. Efter at politiet ved vidneafhøringer havde fået oplyst, at A den pågældende dag havde drukket 3 pilsnere af skatteklasse I, blev han den 23. august 1956 påny afhørt og indrømmede nu at have drukket 1 pilsner, men ikke mere.

På grundlag af de fremkomne oplysninger bestemte politidirektøren, at A's førerbevis skulle inddrages, hvilket skete den 11. oktober 1956 gennem politiet i Københavns amts nordre birk. I skrivelse af 20. oktober 1956 meddelte motorkontoret A, at hans førerbevis var blevet administrativt inddraget i medfør af færdselslovens § 18, stk. 7, og at spørgsmålet om genudlevering tidligst ville kunne tages op til overvejelse 2 år efter sidste spiritusmisbrugssag.

I skrivelse af 14. januar 1957 udtalte politidirektøren overfor mig, at han efter det foreliggende ikke anså A for at være ædruelig, og at spørgsmålet om genudlevering af førerbeviser i sådanne tilfælde sædvanligvis blev taget op, når den pågældende motorfører i 2 år havde undgået spiritusmisbrugssager. Såfremt A imidlertid overfor politiet

havde erklæret sig utilfreds med førerbevisets inddragelse, ville politidirektøren i overensstemmelse med færdselslovens § 18, stk. 7, have foranlediget spørgsmålet om A's ædruelighed indbragt for domstolene.

Den 12. februar 1957 anmodede jeg politidirektøren om at oplyse, med hvilken hjemmel det var fastsat at spørgsmålet om genudlevering af førerbeviser tidligst ville kunne tages op til overvejelse 2 år efter sidste spiritusmisbrugssag.

Da Justitsministeriet i en utrykt skrivelse af 6. december 1955 til politimesteren i Helsingør købstad m. v. havde meddelt, at indbringelse for retten af spørgsmålet om ædruelighed ved administrativ inddragelse af førerbeviser skulle ske, ved at den pågældende motorfører selv anlagde civil sag mod politiet, anmodede jeg politidirektøren om at oplyse, om dette spørgsmål tidligere havde været forelagt Københavns byret på politiets foranledning.

Endelig anmodede jeg politidirektøren om at oplyse, om en motorfører, hvis førerbevis var blevet inddraget efter de foran nævnte regler, blev gjort bekendt med adgangen til at indbringe spørgsmålet for domstolene.

Den 23. marts 1957 udtalte politidirektøren, at 2-års fristen for generhvervelse af et på grund af manglende ædruelighed inddraget førerbevis var opstået gennem praksis, udfra den betragtning, at den, der på et givet tidspunkt måtte anses for ikke at være ædruelig, kun ved at undgå spiritusmisbrugssager i et passende tidsrum kunne anses for rehabiliteret på dette område.

Med hensyn til domstolsprøvelse anførtes det, at spørgsmålet om ædruelighed i to tilfælde af politiet havde været forelagt Københavns byret til afgørelse, og at den ene afgørelse af den pågældende motorfører var blevet kæret til Østre landsret, der havde stadfæstet byrettens kendelse.

Politidirektøren havde i anledning af min forespørgsel forelagt 5 tilsvarende sager for Justitsministeriet med indstilling om, at disse og eventuelle fremtidige sager af lignende art blev indbragt for retten af politiet, såfremt den pågældende motorfører var utilfreds med politiets afgørelse.

Endelig oplyste politidirektøren, at den, hvis førerbevis blev inddraget på grund af manglende ædruelighed, mundtligt blev gjort bekendt med adgangen til at indbringe

spørgsmålet om ædrueligheden for domstolene.

Den 1. april 1957 oversendte jeg A's sag til Justitsministeriet og anmodede ministeriet om at tage stilling til, hvorvidt denne og lignende sager kunne indbringes for domstolene af politiet eller alene af den pågældende motorfører selv under en mod politiet anlagt civil sag. Jeg anførte herved, at færdselslovens § 18, stk 7, efter sin ordlyd ikke udelukker en praksis, hvorefter spørgsmålet om ædruelighed efter begæring indbringes for retten af anklagemyndigheden, uanset at det af forhandlingerne i Folketinget under 2. behandling af færdselslovforslaget syntes at fremgå, at man havde været inde på, at den pågældende motorfører selv skulle indbringe spørgsmålet for retten under en civil sag (FT 1953/54, sp. 4144). Samtidig henviste jeg til, at Københavns byret og Østre landsret ikke havde afvist de af anklagemyndigheden forelagte sager, og udtalte, at væsentlige hensyn taler for, at man sidestiller de i færdselslovens § 18, stk. 7, omhandlede tilfælde med de i lovens § 70, stk. 6, 1. pkt., omhandlede, hvor det ifølge politidirektørens oplysninger er fast praksis at indbringelsen sker ved anklagemyndighedens foranstaltning.

Den 17. juli 1957 udtalte Justitsministeriet bl. a. følgende:

»Bestemmelsen i færdselslovens § 18, stk. 7, sidste punktum, er indsat under udvalgsbehandlingen i Folketinget. I det af regeringen fremsatte lovforslag var bestemmelsen affattet i lighed med den tidligere motorlovs § 21, stk. 7. Der var efter den før færdselsloven gældende retstilstand ikke udtrykkelig hjemlet adgang til at indbringe administrativ inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed for domstolene, men det fulgte af grundlovens regler om domstolsprøvelse af øvrighedsmyndighedens grænser, at spørgsmålet af den pågældende i den civile retsplejes former kunne indbringes for domstolene. Det måtte dog anses for tvivlsomt, om domstolene kunne foretage en fuldstændig prøvelse af den administrative afgørelse eller måtte være indskrænket til en prøvelse af, om der forelå formelle fejl ved afgørelsen, herunder om der var tale om magtfordrejning.

I folketingsudvalgets betænkning af 21.

april 1955 anføres det til ændringsforslag nr. 18, at man har anset det for betænkeligt, at spørgsmålet om fratagelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed skal kunne ske, uden at der åbnes mulighed for en fuldstændig domstolsprøvelse af dette skøn, og der lægges i betænkningen vægt på, at afgørelser af denne art ofte træffes på grundlag af bevismateriale som f. eks. vidneudsagn, som er egnet til prøvelse for domstolene.

Det fremgår efter Justitsministeriets opfattelse heraf i forbindelse med den af hr. ombudsmanden fremdragne udtalelse fra justitsministeren, at ændringen i § 18, stk. 7, alene har haft til formål at fastslå, at domstolene skal kunne foretage en fuldstændig prøvelse af den administrative afgørelse, men at der iøvrigt ingen ændring skulle ske i den bestående retstilstand, herunder heller ikke med hensyn til spørgsmålet om procesformen.

Hertil kommer, at det efter Justitsministeriets mening ikke vil være i harmoni med retsplejeloven at anvende strafferetsplejens former i disse sager. Man skal herved navnlig henvise til, at retsplejelovens §§ 683 og 684 udtømmende angiver, i hvilke tilfælde strafferetsplejens regler finder anvendelse. Det bemærkes i denne forbindelse, at Justitsministeriet ikke finder det begrundet at ligestille de her omhandlede sager med de i færdselslovens § 70, stk. 6, nævnte tilfælde. I de sidstnævnte tilfælde er der tale om en afgørelse truffet under en verserende straffesag, og i den nævnte bestemmelse anføres det udtrykkeligt, at vedkommende dommer, inden spørgsmålet endeligt afgøres ved dommen, atter kan ophæve den af politiet truffene bestemmelse. Heri ligger formentlig en udtrykkelig hjemmel til, at spørgsmålet skal behandles i strafferetsplejens former, og det er herefter i overensstemmelse med de almindelige regler, at anklagemyndigheden må forelægge spørgsmålet for retten, jfr. herved som en nærliggende analogi reglerne om besigtigelse, beslaglæggelse og ransagning. Heroverfor må det fremhæves, at der i § 18 stk. 7-tilfældene ikke er tale om nogen verserende straffesag, allerede af den grund at inddragelse efter § 18, stk. 7, kan ske, selv om den pågældende ikke har gjort sig skyldig i noget strafbart forhold.

I denne henseende adskiller § 18, stk. 7, sig også fra lov nr. 286 af 18. juni 1951 om fortabelse af rettigheder som følge af

straf, der kun finder anvendelse, hvor en person er dømt for et strafbart forhold eller der dog verserer sag mod ham for sådant forhold.

Justitsministeriet skal dernæst pege på, at ministeriet, såfremt § 18 stk. 7-tilfældene skulle have været henvist til den kriminelle retsplejes former, ville have anset det for påkrævet i sin tid overfor Folketinget at stille forslag om visse processuelle regler, som næppe kan undværes i forbindelse med en sådan procesform, men som efter Justitsministeriets opfattelse ikke vil kunne udledes af analogier af andre bestemmelser. Det ville således have været påkrævet at tage stilling til, om afgørelsen skulle træffes ved dom eller kendelse, og det ville have været nærliggende at lade afgørelsen træffe ved kendelse. Uden en udtrykkelig bestemmelse herom finder Justitsministeriet ikke, at sager af denne art kan behandles i strafferetsplejens former på en sådan måde, at de unddrages domsmandsbehandling.

Endelig skal man pege på, at det ville være nødvendigt med en regel svarende til rettighedslovens § 1, stk. 3, 3. punktum, der indeholder en frist på 2 år for fornyet indbringelse af frakendelsesspørgsmålet. Uden en sådan bestemmelse måtte man acceptere, at den pågældende umiddelbart efter en afgørelse, der gik ham imod, påny forlangte spørgsmålet indbragt for retten.

Ministeriet tilføjede, at man forsåvidt angik inddragelsen af A's førerbevis havde anmodet Københavns politi om at indhente yderligere oplysninger, hvorefter ministeriet ville tage stilling til klagen.

Efter at Københavns politi ved afhøringer havde fremskaffet oplysninger om A's spiritusvaner, meddelte Justitsministeriet den 8. august 1957 politidirektøren, at ministeriet anså det for rettest, at førerbeviset blev udleveret til A, hvilket herefter skete.

Den 25. september 1957 anmodede jeg 15 politikredse, herunder de københavnske birk, om oplysning om den praksis, kredsene fulgte med hensyn til fastsættelse af frister for generhvervelse af et førerbevis, som var blevet administrativt inddraget på grund af manglende ædruelighed. — Af de modtagne udtalelser fremgik det, at kun enkelte politikredse fastsatte sådanne frister, og at de fri-

ster, der eventuelt anvendtes, varierede fra 4 måneder til højst 1 år.

Da Københavns politi havde gjort genudleveringen af A's førerbevis betinget af, at A indmeldte sig i en afholdsforening og overholdt dennes love, anmodede jeg politikredsene om at oplyse, om et sådant vilkår blev stillet ved genudlevering af førerbeviser, der var administrativt inddraget på grund af manglende ædruelighed. — Af svarene fremgik det, at enkelte politikredse undertiden gjorde genudleveringen afhængig af medlemskab af en afholdsforening.

Den 31. oktober 1957 havde jeg et møde med repræsentanter for Blå Kors og Danske Afholdsselskabers Landsforbund, som gav udtryk for, at man fra afholdsbevægelsens side ikke var interesseret i at optage medlemmer, som var tvunget til at indmelde sig i en afholdsforening for at få genudleveret et førerbevis, uden at de pågældende iøvrigt gik ind for afholdstanken. Dette havde medvirket til, at Blå Kors havde indført en regel om, at man skulle være »tilhænger« i mindst 3 måneder, før man kunne blive optaget som egentligt medlem.

Under henvisning til de af politikredsene og afholdsselskaberne fremsatte udtalelser anmodede jeg politidirektøren om en fornyet udtalelse om, hvorvidt det måtte anses for hensigtsmæssigt ved administrativ inddragelse af et førerbevis på grund af manglende ædruelighed at fastsætte en bestemt frist for optagelse af spørgsmålet om genudlevering, og i bekræftende fald om en frist på 2 år var passende.

Jeg anmodede tillige om en udtalelse om, hvorvidt det måtte anses for rimeligt og hensigtsmæssigt at gøre førerbevisers genudlevering afhængig af, om vedkommende motorfører ville indmelde sig i en afholdsforening og overholde dens love. Jeg henlede i denne forbindelse opmærksomheden på, at den svenske justitieombudsman i sin beretning for året 1956 havde behandlet et tilsvarende spørgsmål forsåvidt angår länsstyrelsernes praksis ved administrative inddragelser af førerbeviser på grund af beruselse, og at den svenske justitieombudsman havde fundet, at det kunne diskuteres, om vedkommende myndighed overfor en motorfører overhovedet

burde rejse spørgsmålet om hans indtræden i en affholdsforening; et sådant initiativ burde snarere overlades til affholdsorganisationerne.

Endelig udbad jeg mig en udtalelse om, hvorvidt det i den skrivelse, hvormed politiet underretter vedkommende motorfører om, at hans førerbevis er blevet administrativt inddraget på grund af manglende ædruelighed burde anføres, at spørgsmålet om inddragelsens lovlighed i medfør af færdselslovens § 18, stk. 7, ville kunne indbringes for domstolene under en af den pågældende mod myndighederne anlagt sag.

Den 28. januar 1958 udtalte politidirektøren, at han fandt det hensigtsmæssigt, at der ved administrativ inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed fastsattes en minimumsfrist for genoptagelse af spørgsmålet om udlevering af førerbeviset, idet den pågældende motorfører herved blev klar over, i hvilket tidsrum han måtte undvære førerbeviset. Politidirektøren var imidlertid enig i, at Københavns politi ændrer sin praksis, således at man som hovedregel tager spørgsmålet om genudlevering af førerbevis op efter et halvt års forløb. Københavns politi og politikredsene vil herved få en mere ensartet praksis på dette område.

Forsåvidt angik spørgsmålet om indmeldelse i en affholdsforening og overholdelse af dennes love som betingelse for genudlevering af et førerbevis udtalte politidirektøren, at Københavns politi havde forladt denne fremgangsmåde i foråret 1957, og at

det utvivlsomt ville være det rigtigste at afstå fra at knytte denne betingelse til genudlevering af førerbeviser. Af principielle grunde burde man ligeledes afstå fra at stille antabusbehandling som betingelse for gen erhvervelse af et førerbevis.

Politidirektøren udtalte endelig, at man tidligere havde fulgt den praksis, at den motorfører, hvis førerbevis var blevet administrativt inddraget på grund af manglende ædruelighed, mundtligt var blevet underrettet om, at han ville kunne indbringe spørgsmålet for domstolene. For at udelukke misforståelser ville man for fremtiden gennemføre den ordning, at politiet giver den pågældende motorfører skriftlig meddelelse om, at han har mulighed for at indbringe politiets afgørelse for domstolene.

Under hensyn til at den af Københavns politi anvendte fremgangsmåde ved udstedelsen og den derpå følgende administrative inddragelse af A's førerbevis havde været i overensstemmelse med den hidtil fulgte praksis, som imidlertid nu var ændret, kunne den konkrete sag ikke give mig grundlag for kritik.

Da det af de fra politikredsene indhente oplysninger fremgik, at der af politikredsene fulgtes en uensartet praksis med hensyn til inddragelsens varighed og de stillede vilkår iøvrigt, anmodede jeg den 3. marts 1958 Justitsministeriet om at overveje, hvorvidt der var anledning til at søge tilvejebragt en mere ensartet praksis.

- 20.** *En af Direktoratet for Ulykkesforsikringen truffet afgørelse vedrørende erstatning til en tilskadekommen var truffet på et tidspunkt, hvor man efter de foreliggende lægelige oplysninger ikke med føje havde kunnet anse tilskadekomnes tilstand for stationær. (J. nr. 9/57).*

Som sagfører for fabrikarbejderske fru A, der den 3. december 1954 var kommet til skade under arbejde, klagede landsretssagfører B over, at Direktoratet for Ulykkesforsikringen den 1. oktober 1955 og den 21. juni 1956 havde truffet afgørelser vedrørende erstatningsspørgsmålet, uagtet fru A endnu ikke var raskmeldt.

Det fremgik af direktoratets akter, at man den 29. december 1954 fra Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring modtog anmeldelse om

ulykkestilfældet bilagt en lægeerklæring af 14. december 1954, ifølge hvilken fru A havde fået 3de og 4de finger på venstre hånd læderet i en friktionspresse. Den 30. december 1954 anerkendte direktoratet, at ulykkestilfældet hørte under ulykkesforsikringsloven.

Ifølge en supplerende lægeerklæring af 10. marts 1955 var det hensigten at amputere 4de finger, og den 12. april 1955 meddelte direktoratet, at afgørelsen af erstat-

ningsspørgsmålet var blevet udsat 2 måneder. Den 28. juni 1955 modtog direktoratet en udskrift af sygejournalen fra vedkommende sygehus, hvoraf det fremgik, at fru A havde fået 4de finger amputeret den 11. marts 1955, mens 3die finger var stiv i krum stilling, og at man ville søge at opnå en bedre stilling for denne finger, eventuelt lidt bevægelighed, idet man ellers antagelig måtte amputere fingeren.

Efter brevveksling om dagpengespørgsmålet meddelte direktoratet den 16. september 1955, at man nu agtede at træffe afgørelse af erstatningsspørgsmålet. Den 26. september 1955 modtog direktoratet fru A's besvarelse af nogle spørgsmål; herunder oplyste hun, at hun endnu ikke var raskmeldt.

Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring fremsendte den 27. september 1955 til direktoratet en erklæring fra sygehuset af 24. august, hvoraf det fremgik, at fru A var blevet opereret den 22. august 1955 og var fuldstændig arbejdsudygtig, hvorfor forsikringsselskabet havde genoptaget udbetalingen af dagpenge, der havde været indstillet fra den 18. juli 1955.

Den 1. oktober 1955 fastsatte direktoratet fru A's invaliditetsgrad til 15 pct. og tillagde hende en kapitaliseret erstatning på 2.775 kr.

Den 12. oktober 1955 svarede fru A, at hun nægtede at modtage den tilkendte erstatning, som hun anså for at være for lille, og oplyste, at hun stadig var ude af stand til at arbejde. Den 27. oktober 1955 meddelte direktoratet hende, at der ikke var oplyst noget, der kunne ændre direktoratets opfattelse af invaliditetens omfang, og at man derfor måtte henholde sig til den trufne afgørelse. Da fru A stadig nægtede at modtage erstatningen, meddelte direktoratet hende den 18. november 1955, at hun ikke ved at modtage erstatningen mistede adgangen til senere at søge sagen genoptaget.

I skrivelser af 10. og 15. november samt 6. december 1955 og ved telefonisk henvendelse den 23. november 1955 anmodede fru A direktoratet om at få sagen genoptaget og få tillagt dagpenge efter direktoratets afgørelse af 1. oktober 1955, idet hun angav at have fået 3die finger amputeret. Den 12. december 1955 meddelte direktoratet, at sagen beroede på indhentelse af nærmere oplysninger fra sygehuset. Herfra modtog di-

rektoratet den 21. december 1955 en supplerende udskrift af sygejournalen, hvori det oplystes, at 3die finger var blevet amputeret den 2. november 1955. Den 6. januar 1956 blev fru A underrettet om, at direktoratet ville genoptage sagen med henblik på erstatningsspørgsmålet, men at sagen af lægelige grunde foreløbig var blevet udsat i to måneder.

Den 7. januar 1956 forespurgte fru A om udsættelsen også gjaldt spørgsmålet om genoptagelse af udbetalingen af dagpenge. Den 19. januar 1956 svarede direktoratet, at der ifølge ulykkesforsikringslovens § 26, stk. 2, ikke var hjemmel til at udbetale dagpenge, efter at direktoratet havde truffet afgørelse af invaliditetsspørgsmålet.

Den 20. januar 1956 klagede landsretssagfører B på fru A's vegne til direktoratet over, at der ikke fortsat blev udbetalt hende dagpenge, når der på grund af en ny amputation måtte træffes en fornyet afgørelse af invaliditetsspørgsmålet. Efter at sagføreren i skrivelser af 6. og 18. april 1956 havde erindret om sagen og direktoratet havde modtaget en supplerende lægeerklæring af 20. februar 1956, meddelte direktoratet den 25. april 1956, at der ved en fornyet behandling af sagen i medfør af ulykkesforsikringslovens § 37 var tillagt fru A en løbende rente på 181,72 kr. månedlig fra den 1. oktober 1955 til den 1. marts 1956, og at man senere ville træffe fornyet afgørelse vedrørende invaliditetsspørgsmålet. Den 28. april 1956 meddelte landsretssagfører B, at fru A accepterede den trufne afgørelse.

Efter modtagelse af en lægeerklæring af 5. maj 1956 om tilstanden efter operationen meddelte direktoratet den 4. juni 1956, at der nu ville blive truffet en ny afgørelse af erstatningsspørgsmålet. Den 13. juni 1956 gjorde sagføreren opmærksom på, at fru A endnu ikke var rask, og at afgørelse af erstatningsspørgsmålet efter hans opfattelse derfor endnu ikke kunne træffes. Samtidig forespurgte han, om der kunne udbetales yderligere løbende rente. Den 21. juni 1956 forhøjede direktoratet fru A's invaliditetsgrad til 20 pct. og tillagde hende en kapitaliseret erstatning på yderligere 1.418 kr.

Den 2. juli 1956 anmodede landsretssagfører B direktoratet om, at denne afgørelse måtte blive forelagt Ulykkesforsikrings-Rådet, og bad påny om tilkendelse af yderli-

gere løbende rente til fru A. Direktoratet svarede, at der ikke kunne tilkomme fru A løbende rente for tiden efter 1. marts 1956, og at direktoratets afgørelse ville blive forelagt Ulykkesforsikrings-Rådet.

Landsretssagfører B anmodede den 17. juli 1956 direktoratet om en begrundelse for, at der ikke kunne tillægges fru A løbende rente efter 1. marts 1956.

Den 10. august 1956 meddelte direktoratet, at Ulykkesforsikrings-Rådet havde tiltrådt direktoratets afgørelser såvel af erstatningsspørgsmålet som af spørgsmålet om løbende rente efter 1. marts 1956. Direktoratet tilføjede, at årsagen til, at der ikke kunne tillægges fru A løbende rente, var den, at man ikke på grundlag af de til direktoratet indgåede oplysninger om hendes helbredstilstand havde ment at kunne statuere, at hun var arbejdsudygtig og renteberettiget udover 1. marts 1956.

Den 30. august 1956 protesterede sagføreren mod de truffede afgørelser og fremsendte en lægeerklæring af 21. august 1956, hvoraf det fremgik, at fru A den 14. august 1956 var taget under behandling af vedkommende læge, samt at hun var arbejdsudygtig, og at arbejdsudygtigheden formentlig var af kortere varighed. Den 11. september 1956 meddelte direktoratet, at Ulykkesforsikrings-Rådets afgørelse var endelig, således at direktoratet ikke kunne foretage yderligere i sagen.

Direktoratet udtalte den 4. februar 1957 overfor mig, at lægeerklæringen af 20. februar 1956 ikke havde kunnet begrunde rentetildeling efter 1. marts 1956. Afgørelsen af 21. juni 1956 var blevet truffet på grundlag af det lægeligt forefundne, herunder sygehusets lægeerklæring af 5. maj 1956, hvorefter de beskadigede fingres tilstand efter amputationen måtte skønnes at være stationær.

Den omstændighed, at der efter en afgørelse indtræffer kortvarige arbejdsudygtighedsperioder på grund af beskadigelsen, kan ikke begrunde, at der for sådanne perioder tillægges højere erstatning, idet den endelige invaliditetsgrad fastsættes under hensyntagen til tilvænningsvanskeligheder og eventuelle kortvarige arbejdsudygtighedsperioder i den første tid. Såfremt det derimod viser sig, at der indtræder en væsentlig forringelse af erhvervsevnen som følge af ulykkestilfældet,

vil afgørelsen kunne revideres i henhold til ulykkesforsikringslovens § 37. —

Herefter anmodede jeg direktoratet om en fornyet udtalelse, herunder om årsagen til, at direktoratet ikke, inden man den 1. oktober 1955 traf afgørelse af erstatningsspørgsmålet, afventede, hvad der videre skete m. h. t. 3die finger, om hvilken det i sygejournalen udtaltes, at der eventuelt ville blive tale om amputation.

Samtidig bad jeg om en udtalelse om, hvorvidt der under hensyn til de foreliggende oplysninger ikke på et tidligere tidspunkt end den 25. april 1956 kunne have været taget stilling til spørgsmålet om udbetaling af løbende rente.

Den 9. april 1957 udtalte direktoratet, at det havde været rigtigere, om man havde udsat afgørelsen af erstatningsspørgsmålet til omkring den 1. januar 1956. Når det ikke var sket, var det fordi direktoratet fejlagtigt kun havde haft opmærksomheden henvendt på dagpenge-spørgsmålet. Direktoratet bemærkede herved, at den lægelige indstilling i sagen vedrørende invaliditetsgraden var afgivet, inden sygehusets erklæring af 24. august 1955 var indgået til direktoratet.

Med hensyn til udbetaling af løbende rente havde direktoratet efter det oplyste måtte anse det for ganske overvejende sandsynligt, at der kun ville kunne blive tale om at yde en sådan rente i et kortere tidsrum, og det måtte derfor anses for mest hensigtsmæssigt at udskyde rentetildelingen, indtil rente-perioden kunne fastsættes. Direktoratet anførte, at fru A efter afgørelsen af erstatningsspørgsmålet i oktober måned 1955 havde fået udbetalt den tilkendte erstatning på 2.775 kr., således at hun ikke stod uden underholdshjælp, og at hun ikke var blevet dårligere stillet økonomisk, ved at afgørelsen af erstatningsspørgsmålet var blevet truffet i oktober 1955 i stedet for i januar 1956.

Jeg udtalte herefter, at direktoratet efter de i juni og september 1955 modtagne oplysninger fra sygehuset om fru A's tilstand og muligheden af amputation af 3die finger ikke burde have truffet afgørelse af erstatningsspørgsmålet den 1. oktober 1955, da man ikke på det tidspunkt med føje kunne anse fru A's tilstand for stationær.

Jeg fandt dog ikke grundlag for at foretage yderligere, idet jeg især lagde vægt

på direktoratets udtalelse om, at fru A ikke var blevet dårligere stillet økonomisk, ved at afgørelsen vedrørende erstatningsspørgsmålet blev truffet på et for tidligt tidspunkt.

Jeg fandt ikke fornødent grundlag for at kritisere, at direktoratet først den 25. april 1956 tog stilling til spørgsmålet om tilkendelse af løbende rente.

- 21.** *Justitsministeriet havde godkendt, at de motorsagkyndige ved eftersyn af motorkøretøjer kun i et vist omfang udfærdigede den i motorbekendtgørelsen af 1932, § 28, stk. 3, omhandlede mangelsliste. – Anmodet Justitsministeriet om at tilvejebringe overensstemmelse mellem motorbekendtgørelsen og den af ministeriet godkendte praksis. (J. nr. 10/57, jfr. beretning 1956, s. 147).*

Under behandlingen af en klage over Justitsministeriets motorsagkyndige i Ribe oplyste denne i en erklæring af 15. marts 1957, at han ikke i almindelighed ved eftersyn af motorkøretøjer udstedte den i bekendtgørelse nr. 192 af 30. juni 1932 om motorkøretøjer, § 28, stk. 3, omhandlede skriftlige meddelelse om, hvilke mangler der skal afhjælpes før et køretøj kan godkendes til indregistrering. I stedet påviste han mundtligt manglerne for fremstilleren og dikterede manglerne til denne, såfremt der fremsattes ønske herom.

Den 15. juni 1957 anmodede jeg Justitsministeriet om en udtalelse, idet jeg henviste til, at ministeriet ifølge skrivelse af 29. september 1956 til mig havde foranlediget, at de motorsagkyndige i København blev instrueret om, at de i alle tilfælde, hvor fremstilleren ikke hører til de personer, der sædvanligvis fremstiller motorkøretøjer til syn, bør gøre ham bekendt med hans adgang til at få en skriftlig fortegnelse over påviste mangler og på begæring udfærdige en sådan eller foranledige den tilsendt ham (se min beretning for året 1956, s. 148).

Justitsministeriet meddelte den 5. juli 1957, at man måtte anse det for rettest, at den for de københavnske motorsagkyndige godkendte fremgangsmåde også blev benyttet udenfor København. Ministeriet ville derfor anmode politimesteren i Ribe købstad

m. v. om at instruere den motorsagkyndige i overensstemmelse hermed.

Den 12. juli 1957 meddelte jeg Justitsministeriet, at jeg efter omstændighederne kunne tiltræde dette forslag.

Idet jeg henviste til min udtalelse i skrivelse af 24. november 1956 (jfr. min beretning 1956, s. 148), anførte jeg samtidig, at jeg forventede, at spørgsmålet om en ændret affattelse af motorbekendtgørelsens regler om udstedelse af mangelslister snarlig ville finde en afklaring, eventuelt ved en ændret affattelse af bestemmelsen i bekendtgørelsens § 28, stk. 3, således at denne blev bragt i overensstemmelse med den af Justitsministeriet godkendte praksis.

I skrivelse af 24. juni 1957 gjorde ministeriet mig bekendt med en skrivelse af samme dato til politimesteren i Ribe, hvori denne blev anmodet om at instruere den motorsagkyndige med hensyn til udfærdigelse af mangelslister.

Samtidig meddelte ministeriet, at man havde taget spørgsmålet om ændring af motorbekendtgørelsen under overvejelse.

Justitsministeriet har herefter i bekendtgørelse nr. 42 af 26. februar 1958 om registrering af motorkøretøjer m. v., § 21, stk. 3, fastsat regler om mangelslister, som i alt væsentligt svarer til § 28, stk. 3, i motorbekendtgørelsen af 1932.

- 22.** *En række klager over Handelsministeriet og over den tidligere direktør for Tilsynet med Handelsskoleundervisningen fandtes uholdbare, bortset fra et enkelt forhold af underordnet betydning. (J. nr. 11/57).*

Den 4. januar 1957 fremsendte højesterets-sagfører Ove Rasmussen som advokat for

inspektøren ved Tilsynet med Handelsskoleundervisningen, cand. mag. Chr. Pedersen,

en klage over direktøren for Tilsynet, Oswald Larsen, samt over Handelsministeriets behandling af en af højesteretssagføreren på inspektørens vegne den 18. maj 1956 indgivet klage over direktøren.

Under sagens behandling fremførte højesteretssagføreren en del yderligere klagemål mod direktøren, ligesom han fremkom med en klage over, at Handelsministeriet den 3. maj 1957 havde afslået inspektørens ansøgninger om tilladelse til at deltage i et kur-

sus i Østrig i juli 1957 samt om dækning af udgifterne til rejsen.

Fra Handelsministeriet modtog jeg sagens akter og udtalelser om de påklagede forhold ligesom jeg modtog en redegørelse fra direktørens advokat, højesteretssagfører Jon Palle Buhl.

Den 17. juni 1958 tog jeg stilling til de rejste klagepunkter. I det følgende omtales i afsnit I klagen over Handelsministeriet og i afsnit II klagerne over direktør Oswald Larsen.

I. Klagen over Handelsministeriet.

1. Den til Handelsministeriet den 18. maj 1956 indgivne klage over direktør Oswald Larsen.

Den 16. januar 1956 indgav en kvindelig kontorist klage til Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark over arbejdsforholdene i Tilsynet samt over direktør Oswald Larsen. Da Handelsministeriet erfarede dette, anmodede ministeriet kontoristen om en redegørelse for klagen og forelagde direktøren sagen til udtalelse.

Efter at denne udtalelse var modtaget, anmodede ministeriet inspektør Chr. Pedersen om en udtalelse om, hvorvidt der efter hans opfattelse var grundlag for berettiget kritik af arbejdsforholdene, men efter en samtale med departementschef H. Jespersen meddelte inspektøren ved skrivelse af 13. marts 1956, at han ønskede sig fritaget for at svare.

Forholdet mellem direktøren og inspektøren havde efter det oplyste i længere tid ikke været godt, og ved en ordveksling den 7. maj 1956 anvendte direktøren overfor inspektøren udtrykket »De lyver«.

Inspektøren satte sig straks i forbindelse med daværende kontorchef A. Roelsen, Handelsministeriet, og dette resulterede i, at inspektøren den 9. maj 1956 havde en samtale i ministeriet med departementschef Jespersen og kontorchefen. Efter inspektørens opfattelse tilrådede departementschefen ham ved denne lejlighed at indgive klage til ministeriet over direktøren, og han satte sig derfor i forbindelse med højesteretssagfører Ove Rasmussen, der den 18. maj 1956 indsendte en klage, hvori der bl. a. blev gjort rede for episoden den 7. maj 1956.

Den 29. maj 1956 anmodede Handelsmi-

nisteriet direktøren om en udtalelse, og ved skrivelse af 14. juni 1956 til kontorchef Roelsen erindrede højesteretssagføreren om sagen, idet han henviste til, at han ved en samtale med kontorchefen forud for klagens indgivelse havde forstået, at ministeriet gerne så, at klagen snarest blev indsendt.

Den 31. juli 1956 havde inspektøren efter anmodning en samtale med departementschefen. Inspektøren gav udtryk for forbauselse over, at der endnu ikke forelå svar fra direktør Oswald Larsen, og oplyste, at han overvejede at anlægge injuriersag mod direktøren.

Ved skrivelse af 3. august 1956 til departementschefen meddelte inspektøren, at han samme dag efter sin sagførers råd havde anlagt injuriersag mod direktøren. I skrivelser henviste inspektøren til den ovenfor nævnte samtale den 9. maj 1956 og anførte, at han, efter at han på de givne »råd og henstillinger« havde indsendt klagen, ikke kunne se, at han fortsat kunne forholde sig passiv.

Den 6. august 1956 svarede departementschefen, at han, for at forebygge misforståelser, måtte gøre opmærksom på, at han havde opfattet inspektørens henvendelse den 9. maj 1956, der efter departementschefens indtryk skete på inspektørens eget initiativ, som en mundtlig klage. Departementschefen havde, da han vidste, hvor let mundtlige meddelelser kan give anledning til tvivl og uklarhed, anmodet inspektøren om at formulere klagen skriftligt. Departementschefen gav dernæst i skrivelserne udtryk for, at han ikke forstod, hvorledes inspektøren var nået til at finde en slags motivering for den af

ham truffe beslutning om sagsanlæg i de »råd og henstillinger«, han havde modtaget fra Handelsministeriet.

Handelsministeriet erindrede den 6. august 1956 højesteretssagfører Buhl om sagen, og den 23. august 1956 fremsendte højesteretssagføreren en redegørelse fra direktør Oswald Larsen for hans opfattelse af baggrunden for uoverensstemmelserne. Direktøren anførte bl. a., at han ved visse lejligheder havde måttet påtale, at inspektøren lod kontorets damer arbejde over, og at inspektøren forlod kontoret i private anliggender og uden aftale med direktøren rejste på inspektionsrejser. Direktøren gav også i skrivelsen udtryk for utilfredshed med inspektørens arbejdsform.

Den 31. august 1956 fremsendte højesteretssagfører Ove Rasmussen til Handelsministeriet en udtalelse fra inspektøren vedrørende direktørens redegørelse, hvoraf højesteretssagføreren havde modtaget en genpart, og den 26. september 1956 anmodede han på højesteretssagfører Buhls og egne vegne om en samtale med departementschefen. Samtalen fandt sted den 16. oktober 1956, og man drøftede her et forslag, hvorefter direktør Oswald Larsen skulle søge sin afsked i løbet af kortere tid.

Ved skrivelse af 30. oktober 1956 meddelte højesteretssagfører Ove Rasmussen departementschefen, at inspektøren efter at være orienteret om den skitserede ordning bl. a. havde gjort gældende, at det ville være uforeneligt med det af Handelsministeriet og ham tilstræbte formål: at opnå arbejdsro, om to af Tilsynets kontordamer fortsat skulle arbejde i Tilsynet.

Departementschefen svarede den 5. november 1956, at det for ham indtil mødet den 16. oktober 1956 ukendte modsætningsforhold mellem inspektøren og nogle af Tilsynets medhjælpere gjorde sagen yderligere kompliceret. Departementschefen fandt, at inspektørens ønske om fjernelse af de to kontordamer slog grunden bort under den foreslåede ordning, der efter departementschefens opfattelse forudsatte, at der blev slået en streg mellem fortid og fremtid.

I skrivelse af 9. november 1956 til departementschefen meddelte højesteretssagføreren derefter, at inspektøren for at gå ind på den foreslåede ordning måtte kræve følgende:

1) en klar tilkendegivelse fra Handelsministeriet om, at der ikke i det fra direktør Oswald Larsen eller højesteretssagfører Buhl fremførte fandtes grundlag for kritik eller indsigelse mod inspektørens embedsførelse,

2) at de to kontordamer ophørte med at gøre tjeneste i Tilsynet, og

3) at direktøren afgav en blank undskyldning for den fremsatte ubegrundede fornærmelse.

Højesteretssagføreren meddelte samtidig, at alternativet var, at retssagen blev fortsat, og at inspektøren måtte begære en tilbundsgående undersøgelse af Tilsynets forhold.

Den 13. november 1956 meddelte departementschefen, at handelsministeren under de foreliggende omstændigheder havde ment det nødvendigt at lade foretage en samlet undersøgelse af arbejdsforholdene i Tilsynet, og den 17. december 1956 anmodede Handelsministeriet afdelingschef E. Ulrik Andersen, Finansministeriet, om at bistå Handelsministeriet ved at foretage en gennemgang af Tilsynets arbejdsforhold med henblik på, om der måtte være anledning til at træffe særlige foranstaltninger.

Ved et møde den 17. januar 1957 mellem afdelingschefen, direktøren og undervisningsinspektøren samt højesteretssagførerne Buhl og Ove Rasmussen lykkedes det at forlige injuriersagen, således at direktør Oswald Larsen afgav en skriftlig undskyldning.

Den 25. januar 1957 underrettede højesteretssagfører Ove Rasmussen mig om dette resultat og anmodede om, at den indgivne klage måtte blive behandlet. Handelsministeriet anmodede derefter afdelingschefen om indtil videre at stille den iværksatte gennemgang af Tilsynets forhold i bero.

2. Den til mig indgivne klage over Handelsministeriet.

I skrivelsen af 4. januar 1957 klagede højesteretssagfører Ove Rasmussen over, at inspektøren efter samråd med og direkte henstilling fra ministeriet indgav klagen af 18. maj 1956, men at ministeriet derefter ikke foretog sig noget i flere måneder og endelig lod direktør Oswald Larsen få lejlighed til at fremsætte et modangreb i form af en række klager, som ministeriet har afslået at udtale sig om. Højesteretssagføreren fandt,

at ministeriet kunne have krævet direktørens svar i løbet af en uges tid, og anførte, at det ikke havde være muligt at få nogen forklaring på, hvorfor ministeriet ikke klart ville tilkendegive, at de mod inspektøren fremsatte klager definitivt var henlagt.

Endvidere klagede højesteretssagføreren over, at Handelsministeriet havde undladt at tilvejebringe den i § 2, stk. 1, i lov nr. 361 af 23. juni 1920 om handelsskoler påbudte instruks for Tilsynets direktørs, inspektørs og konsulents virksomhed og indbyrdes samarbejde.

Handelsministeriet anførte overfor mig, at det personlige forhold mellem direktøren og inspektøren i de senere år beklageligvis ikke har været godt. Da det måtte forudses, at et indgreb fra ministeriets side for at udjævne det personlige modsætningsforhold snarere ville føre til en aktualisering af dette end til en afspænding, og da Tilsynets funktioner blev varetaget fuldt ud forsvarligt, fandt ministeriet det rettest ikke at forsøge indgriben.

Den umiddelbare foranledning til den foreliggende sag var sammenstødet den 7. maj 1956, men den dybereliggende årsag var det personlige modsætningsforhold og den skærpelse af dette, der var opstået som følge af den af kontoristen i januar 1956 indgivne klage.

Handelsministeriet oplyste herved, at der i forbindelse med direktørens og højesteretssagfører Buhls imødegåelse af kontoristens klage fremkom forskellige ret almindeligt holdte kritiske bemærkninger om inspektøren. Da disse bemærkninger vedrørte arbejdsforholdene i Tilsynet, hvis mangler det var ønskeligt at få belyst så fyldestgørende som muligt, og da inspektøren også syntes at burde have lejlighed til at give udtryk for sin mulige kritik, havde Handelsministeriet anmodet inspektøren om en udtalelse. Under den samtale, der i den anledning den 9. marts 1956 fandt sted mellem departementschefen og undervisningsinspektøren, blev det meddelt inspektøren, at der var fremkommet visse kritiske bemærkninger om hans medarbejderforhold, og at man efter den måde, hvorpå disse bemærkninger var fremkommet, og efter deres ret almindeligt holdte karakter ikke mente det nødvendigt eller rigtigt at anmode om hans imødegåelse, men at man med henblik på

hans overvejelser angående svaret på Handelsministeriets skrivelse fandt det rigtigt, at han vidste, at der var givet udtryk for en vis kritik. Inspektøren havde meget bestemt udtalt, at han ikke ønskede at besvare Handelsministeriets spørgsmål, og han lagde den største vægt på ikke på nogen måde at blive indblandet i kontoristens sag. Han havde intet som helst haft med klagens fremkomst at gøre, og han ønskede ikke at komme i den situation, at nogen kunne få det indtryk, at han var interesseret i at skubbe til vognen for selv at komme til. At der var fremkommet kritiske bemærkninger om ham, kunne, selvom han var stærkt utilfreds med direktørens forhold overfor ham, ikke give ham anledning til at besvare ministeriets spørgsmål, når han ikke kendte disse bemærkninger. Handelsministeriet havde derefter stillet inspektøren frit med hensyn til om han ville besvare henvendelsen.

Med hensyn til indgivelsen af inspektørens klage over direktøren oplyste Handelsministeriet, at inspektøren havde anmodet om adgang til at gøre rede for episoden den 7. maj 1956, hvilket som nævnt skete den 9. maj 1956. Handelsministeriet måtte opfatte inspektørens redegørelse som en mundtlig klage, og for at der ikke senere skulle kunne opstå tvivl om klagens indhold, og for at kunne afæske direktøren en erklæring over klagen, anmodede man som noget ganske selvfølgelig inspektøren om at give sin klage skriftlig form.

Hvad angår det forhold, at direktørens udtalelse over klagen først forelå efter ca. 3 måneders forløb, oplyste Handelsministeriet, at højesteretssagfører Buhl havde meddelt ministeriet, at han ville arbejde for at søge sagen afsluttet forligsmæssigt. Dette mente han ville lettes væsentligt, når den af kontoristen rejste sag – hvad der var udsigt til – blev afsluttet. Højesteretssagføreren lagde også vægt på, at direktøren, der var overanstrengt og tog sig de mod ham rejste klager nær, fik mulighed for at samle kræfter og falde til ro under sin hårdt tiltrængte sommerferie, hvortil kom, at højesteretssagføreren selv skulle rejse bort.

Handelsministeriet havde for sit vedkommende ligeledes ment, at bilæggelse af striden på et grundlag, som de to parter begge kunne tiltræde, var den bedste udgang på sagen, såvel for Tilsynets autoritet og ar-

bejde som for begge de to tjenestemænd. Ministeriet lagde også vægt på, at inspektøren stærkt havde fremhævet, at han meget nødig så, at hans forhold og kontoristens sag blev blandet sammen, og dette kunne vanskeligt undgås, hvis en undersøgelse af Tilsynets arbejdsforhold blev iværksat, før kontoristens sag var afsluttet. Som følge af direktørens og inspektørens sommerferier ville de iøvrigt i sommermånederne se meget lidt til hinanden, og dette gjorde efter ministeriets opfattelse et par måneders ophold i proceduren forholdsvis ubetænkelig. Handelsministeriet mente af disse grunde ikke, at der var anledning til at forcere direktørens svar på inspektørens klage frem, men fandt det i sagens og parternes interesse rigtigere at give en kortere udsættelse og derved søge at opnå en fredelig bilæggelse af striden.

Handelsministeriet anførte endvidere, at inspektøren under samtalen med departementschefen den 31. juli 1956 havde fremsat udtalelser, der måtte opfattes, som om inspektøren nu ville tillægge Handelsministeriet ansvaret for, at han havde fremsat sin klage over episoden mellem direktøren og ham. Denne erindringsforskydning berigtigedes straks fra ministeriets side, idet man erindrede om, at det var inspektøren selv, der havde ønsket at møde i Handelsministeriet og fremsætte sin klage, og at det var inspektøren selv, der ved tilkaldelse af en af Tilsynets kontormedhjælpere havde gjort den under fire øjne fremsatte krænkende udtalelse til en sag, der, når afgivelse af undskyldning afvistes, nødvendigvis måtte gå sin videre gang. Disse berigtigende bemærkninger blev ifølge Handelsministeriet kun fremsat for god ordens skyld for så vidt muligt at undgå uheldige misforståelser og erindringsforskydninger.

Endelig oplyste ministeriet, at det med henblik på at opnå en acceptabel ordning overfor afdelingschef Ulrik Andersen havde henledt opmærksomheden på den i handelsskolelovens § 2 indeholdte bestemmelse om et arbejdsregulativ for Tilsynet. Denne bestemmelse havde ifølge Handelsministeriet hvilet på den forventning, at Tilsynet foruden med en direktør og en inspektør også ville blive udstyret med et antal konsulenter og i det hele blive en så stor og kompliceret administration, at et egentligt arbejdsregulativ ville blive nødvendigt. Der var imid-

lertid ikke blevet ansat konsulenter, og det var, som udviklingen havde formet sig, ikke fundet nødvendigt eller hensigtsmæssigt at opstille noget arbejdsregulativ for samarbejdet mellem direktøren og hans medhjælper.

Ifølge et af departementschefen den 9. maj 1956 udfærdiget referat af samtalen med inspektøren samme dag havde denne bl. a. udtalt, at han følte sig nødsaget til at stævne direktøren, mens departementschefen havde givet udtryk for, at det syntes ham mindre heldigt, om Tilsynets forhold skulle blive genstand for offentlig debat under en retssag, og at det forekom ham mere korrekt, om inspektøren fremførte sin klage gennem en skriftlig indberetning til Handelsministeriet. – Referatet sluttede med, at inspektøren ville indgive en skriftlig klage, der også belyste samarbejdsforholdene.

Ved samtaler med mig oplyste inspektøren, at han, vistnok den 15. oktober 1955, havde haft en samtale med daværende ekspeditionssekretær Alf Jensen, der havde oplyst, at han kort tid før havde drøftet Tilsynets forhold med afdelingschef Villadsen, der havde bedt ham henstille til inspektøren, at denne, hvis situationen i Tilsynet senere blev fuldstændig uholdbar, ville henvende sig til ministeriet. Dette havde inspektøren lovet.

Efter sammenstødet den 7. maj 1956 havde inspektøren straks telefonisk meddelt kontorchef Roelsen, hvad der var passeret, og spurgt, om kontorchefen syntes, han burde foretage noget. Ifølge inspektøren havde kontorchefen svaret, at han syntes, det var for stærkt, og han havde lovet at ringe besked til inspektøren. Dagen efter havde han meddelt, at han havde forelagt spørgsmålet for departementschef Jespersen, der ventede, at inspektøren kom til et møde næste dag.

Ved dette møde havde departementschefen indledningsvis sagt: »De skal klage!« Inspektøren havde imidlertid talt om, at han overvejede at forlade sit embede, men departementschefen havde afvist dette og sagt, at inspektøren skulle holde sig til den konkrete injurie. Under den 1½–2 timer lange samtale havde departementschefen ifølge inspektøren gang på gang henstillet til ham at indgive en klage, og departementschefen havde blandt andet spurgt, om inspektøren ikke var klar over, at direktøren hadede ham, og at han aldrig ville kunne gøre ham tilpas.

Departementschefen havde også angivet, hvorledes inspektøren skulle formulere klagen, idet han havde sagt, at inspektøren skulle sende et kort brev, der i hovedsagen koncentrerede sig om injurien og blot lige berørte baggrunden.

Efter samtalen havde inspektøren overfor kontorchef Roelsen, der havde overværet samtalen, givet udtryk for, at han fortsat ikke kunne lide det råd, han havde fået, men ifølge inspektøren havde kontorchefen svaret: »Jamen forstår De da ikke, at det er det departementschefen vil have De skal gøre.«

Højesteretssagfører Ove Rasmussen oplyste endvidere, at han nogle dage efter at inspektøren havde henvendt sig til ham, ved en middag havde truffet kontorchef Roelsen, der, så vidt han huskede, tre gange havde henstillet, at klagen hurtigst muligt blev indsendt.

Inspektøren udtalte, at han stod uforstående overfor, at ministeriet havde skiftet standpunkt, hvilket første gang var kommet frem under samtalen den 31. juli 1956 og senere i departementschefens skrivelse af 6. august 1956. I denne forbindelse anførte inspektøren, at han under samtalen med departementschefen den 31. juli 1956 havde nævnt, at en af grundene til, at han efter episoden den 7. maj 1956 havde henvendt sig til kontorchefen var den, at ekspeditionssekretær Alf Jensen i oktober 1955 havde henstillet til ham at henvende sig til ministeriet, hvis han fandt situationen i Tilsynet uholdbar. Ekspeditionssekretæren, der havde været tilstede under samtalen den 31. juli 1956 med departementschefen, havde bekræftet, at han havde givet inspektøren denne henstilling.

Efter at jeg havde sendt højesteretssagfører Ove Rasmussen en afskrift af Handelsministeriets redegørelse af 23. februar 1957, fastholdt han inspektørens ovenfor gengivne fremstilling, idet han bestred, at det var inspektøren, der havde anmodet om adgang til overfor ministeriet at gøre rede for episoden, ligesom han bestemt fastholdt, at inspektøren under den udførlige drøftelse den 9. maj 1956 fik direkte anvisning på indgivelse af en klage. Det var udelukkende efter dette initiativ undervisningsinspektøren søgte højesteretssagførerens bistand.

Den 23. september 1957 klagede højeste-

retssagfører Ove Rasmussen på inspektørens vegne over, at Handelsministeriet den 20. september 1957 havde konstitueret kontorchef Alf Jensen som direktør for Tilsynet, i anledning af at direktør Osvald Larsen var blevet sygemeldt. Højesteretssagføreren gjorde herved opmærksom på, at inspektøren altid tidligere, når direktøren var bortrejst eller sygemeldt, havde udført direktørens tjeneste uden formel konstitution, men med ministeriets fulde billigelse, og sådan at inspektøren, når direktørens fravær havde været udover 1 måned, havde oppebåret konstitutionsvederlag.

Højesteretssagføreren gjorde endvidere opmærksom på, at departementschef Jespersen ved mødet den 16. oktober 1956 havde fastslået, at det var en selvfølge, at inspektøren ville blive konstitueret, når direktøren, som det var forudsat i den dengang drøftede ordning, søgte ferie eller sygeorlov. Under disse omstændigheder fandt højesteretssagføreren, at den af Handelsministeriet truffne disposition både overfor inspektøren selv og overfor skolerne og kontorets personale virkede som en klar og tilsigtet desavouering, som den verserende sag ikke gav nogen rimelig begrundelse for.

I den anledning anførte Handelsministeriet, at kontorchef Alf Jensen, der i en årække har været knyttet til Tilsynet, oprindeligt som formiddagsfuldmægtig og senere som juridisk konsulent, under denne virksomhed havde haft et omfattende samarbejde med inspektøren, hvorved der opstod et nært kollegialt forhold, således at det føltes naturligt, at de sammen drøftede Tilsynets arbejdsforhold. Inspektøren gav ofte udtryk for, at samarbejdsforholdet mellem direktøren og ham var meget dårligt, og det blev mere og mere klart for kontorchefen, at det dårlige samarbejdsforhold tog stærkt på inspektørens kræfter. Kontorchefen meddelte gentagne gange inspektøren, at det var vanskeligt for ministeriet at gribe ind i forholdet, når der ikke forelå klage over konkrete forhold, men at inspektøren naturligvis måtte være berettiget til at indgive klage til ministeriet, såfremt konkrete klagepunkter kunne anføres. På et vist tidspunkt – muligvis i oktober 1955 – havde kontorchefen meddelt inspektøren, at man i ministeriet havde drøftet forholdene i Tilsynet, og at man regnede med, at inspek-

tøren, såfremt forholdene udviklede sig således, at han ikke længere mente at kunne forblive i sin stilling, rettede henvendelse til ministeriet, før han traf endelig afgørelse om at forlade sin stilling.

Handelsministeriet anførte vedrørende indkaldelsen til mødet den 9. maj 1956, at kontorchef Roelsen havde oplyst, at inspektøren den 7. maj 1956 telefonisk havde underrettet ham om optrinet på Tilsynets kontor. Inspektøren, der var stærkt oprevet, havde spurgt kontorchefen, hvorledes han vurderede det passerede, og kontorchefen havde givet inspektøren medhold i, at der efter det ham forelagte var tale om en grov fornærmelse, men det stemte ikke med hans erindring, at inspektøren skulle have gjort sin egen stilling til episoden afhængig af, hvad kontorchefen mente om den. Kontorchef Roelsen mente at kunne erindre, at resultatet af samtalen var det naturlige, at de var enige om, at han skulle referere samtalen for departementschefen med henblik på en eventuel samtale om sagen.

Dagen efter havde kontorchefen givet inspektøren telefonisk besked om, at departementschefen var parat til en samtale den følgende dag, og denne besked opfattede kontorchefen som et svar på inspektørens ønske om at gøre ministeriet bekendt med det passerede.

Med hensyn til forløbet af mødet den 9. maj 1956 henholdt Handelsministeriet sig til den tidligere omtalte redegørelse og anførte vedrørende inspektørens udtalelser overfor mig, at episoden den 7. maj 1956 utvivlsomt var uheldig, og at det måtte forekomme ret selvfølgeligt, at ministeriet ønskede inspektørens mundtlige udtalelser fastlagt i skriftlig form. Handelsministeriet måtte ønske klart fastlagt, om inspektøren klagede eller ej, og ministeriet fandt i og for sig, at en klage kunne være naturlig, men lagde ikke nogen pression på inspektøren i så henseende. Efter departementschefens erindring havde han ved mødet såvel for inspektørens egen skyld som af hensyn til Tilsynets arbejde frarådet inspektøren at foretage det overilede skridt at opgive sin stilling, og departementschefen mente at have sagt, at inspektøren, når han ikke ønskede at klage over forholdene i almindelighed, kunne koncentrere sin klage om den episode, om hvis uheldighed der var fuld enighed.

Handelsministeriet bestred, at ministeriet eller departementschefen skulle have skiftet standpunkt i sagen. Ministeriet og departementschefen havde ikke på noget tidspunkt ønsket at tage parti, så længe sagen ikke var klarlagt, men havde først ønsket tilstedeværende stridspunkter fuldt oplyst og – hvis dette på forsvarlig måde kunne ske – bilagt i alle parter interesse. Herunder havde ministeriet naturligt taget i betragtning, at det tidsrum, i hvilket direktørens og inspektørens samarbejde skulle fortsættes, på grund af direktørens alder under alle omstændigheder var ret kort.

Vedrørende sin samtale med inspektøren efter mødet den 9. maj 1956 og med højesteretsadvokat Ove Rasmussen nogle dage efter udtalte kontorchef Roelsen, at han under mødet i ministeriet havde fået det indtryk, at departementschefen anså episoden for uforenelig med inspektørens stilling, og at departementschefen var enig i, at en klage ville være naturlig. Roelsen havde ingen erindring om, at han skulle have udtalt, at departementschefen netop ønskede, at inspektøren skulle indsende en klage. Ved samtalen med højesteretsadvokaten havde Roelsen henstillet, at inspektørens klage blev indsendt hurtigst muligt, da han var af den opfattelse, at en klage over en episode som den omhandlede bør følge umiddelbart efter at episoden har fundet sted. Roelsen havde derimod ingen erindring om, at han skulle have udtalt, at man i ministeriet var klar over, at der måtte skrides ind overfor direktøren.

Handelsministeriet udtalte vedrørende klagen over konstitutionen af kontorchef Alf Jensen, at ministeriet fra højesteretsadvokat Buhl fik meddelelse om, at direktør Osvald Larsen var ret alvorligt syg, og da man havde grund til at forvente, at sygemeldingen ville blive efterfulgt af en afskedsansøgning, konstituerede ministeriet den 20. september 1957 kontorchefen til indtil videre at varetage embedet som direktør for Tilsynet, dog således at han samtidig skulle varetage sit embede som kontorchef i ministeriet. Under de foreliggende forhold måtte ministeriet finde det rigtigst at pålægge en af ministeriets tjenestemænd dette arbejde, og Finansministeriet, for hvilket man forelagde spørgsmålet, var enig heri.

En sådan konstitution af en af ministeriets tjenestemænd er ifølge Handelsministeriet i

overensstemmelse med den indenfor administrationen sædvanligt fulgte fremgangsmåde. En lignende konstitution blev således i sin tid foretaget forud for direktør Osvald Larsens udnævnelse til direktør for Tilsynet, og i 1957 var det samme sket ved Tilsynet for Håndværkerundervisningen og ved Aktieselskabs-Registeret.

Handelsministeriet tilføjede, at konstitutions-spørgsmålet nu stillede sig ganske anderledes, end da man den 16. oktober 1956 drøftede mulighederne for en forligsmæssig ordning af de bestående uoverensstemmelser. Konstitutionen var et udtryk for, at ministeriet i den foreliggende situation ønskede at stå frit med hensyn til besættelsen af direktørstillingen, hvortil kontorchef Alf Jensen ikke var ansøger.

Det bemærkes, at direktør Osvald Larsen fra udgangen af marts 1958 efter ansøgning er afskediget fra direktørstillingen, der er blevet besat med ekspeditionssekretær Erik Langsted, Handelsministeriet.

Om årsagen til, at direktør Osvald Larsen først den 23. august 1956 afgav svar på inspektørens klage af 18. maj 1956, oplyste højesteretssagfører Buhl bl. a., at departementschef Jespersen, med hvem højesteretssagføreren ønskede en samtale, var bortrejst, at direktøren holdt ferie fra begyndelsen af juli til begyndelsen af august, og at højesteretssagfører Buhl selv holdt ferie bl. a. fra 1. til 13. august 1956.

Højesteretssagfører Buhl havde iøvrigt, da højesteretssagfører Ove Rasmussen selv var bortrejst, meddelt dennes fuldmægtig, at han ville komme tilbage til sagen umiddelbart efter afslutningen af sin sommerferie i midten af august.

Jeg udtalte herefter, at jeg ikke kunne anse det for godt gjort, at departementschef Jespersen ved mødet den 9. maj 1956 havde tilskyndet inspektøren til at indgive klage. Anmodningen om at få den mundtlige klage skriftligt fikseret måtte anses for velbegrundet såvel ud fra bevismæssige som sædvanlige administrative hensyn, og en sådan anmodning kan ikke i sig selv betragtes som tilskyndelse til at klage. Efter det oplyste fandt jeg i det hele ikke at kunne kritisere Handelsministeriets behandling af sagen, hvorved jeg bemærkede, at det ikke kunne betragtes som en fejl, at mi-

nisteriet først efter mødet med inspektøren den 31. juli 1956 søgte at fremskynde direktør Osvald Larsens besvarelse af ministeriets skrivelse af 29. maj 1956.

Med hensyn til de øvrige fremdragne spørgsmål udtalte jeg, at det ikke kunne give mig anledning til bemærkninger, at Handelsministeriet ikke har udstedt det i handelsskolelovens § 2 omhandlede arbejdsregulativ for Tilsynet, og at det ikke kunne kritiseres, at Handelsministeriet, således som sagen havde udviklet sig, i september 1957 konstituerede kontorchef Alf Jensen som direktør for Tilsynet under direktør Osvald Larsens sygdom.

3. *Inspektørens ansøgninger om deltagelse i et internationalt kursus i Østrig i juli 1957.*

Inspektøren klagede over, at Handelsministeriet havde afslået hans ansøgning om tilladelse til i tiden 9.-25. juli 1957 at deltage i det af La Société Internationale pour l'Enseignement Commercial (SIEC) arrangerede erhvervskursus i Østrig, således at hans deltagelse betragtedes som en tjenesterejse.

I ansøgningen havde inspektøren gjort opmærksom på, at han sidst deltog i et sådant kursus i Sverige i 1955, og at Handelsministeriet dengang havde besluttet, at spørgsmålet om hans deltagelse i sådanne arrangementer såvel med hensyn til udgifter som tjenestested skulle vurderes tjenstligt, idet man fandt de tidligere kompromis-ordninger, hvor han havde modtaget stipendier, uholdbare. Inspektørens rejse i 1955 var derfor blevet betalt gennem ordinære diæter og rejsepenge.

Inspektøren afleverede sin ansøgning til direktøren, der den 9. april 1957 fremsendte den til Handelsministeriet med en følgeskrivelse, hvis indhold inspektøren fandt at kunne beklage sig over. Direktøren havde anført, at han ikke skulle kommentere inspektørens redegørelse for tidligere, »forøvrigt frivillige«, rejser, men blot fremhæve, at der ikke var tilgået ham tjenstlig meddelelse om, at ministeriet i 1955 havde fundet de tidligere »kompromis-ordninger« uholdbare. Direktøren havde tilføjet, at han, hvis inspektørens ansøgning blev bevilget, måtte udsætte sin ferie, som han altid holdt i juli måned, til tiden 26. juli-25. august.

Inspektøren anførte overfor mig, at han ikke forstod direktørens henvisning til ferispørgsmålet, da det ofte i sommertiden skete, at de samtidig var væk fra Tilsynet. De havde således flere gange deltaget i de samme kongresser i udlandet, og det var inspektørens opfattelse, at ministeriets afslag først og fremmest skyldtes direktørens skrivelse.

Højesteretssagfører Ove Rasmussen oplyste overfor mig, at undervisningsinspektøren efter Handelsministeriets afslag havde søgt om tjenestefrihed til på egen bekostning at deltage i det pågældende kursus, men dette havde ministeriet afslået den 25. juni 1957, hvilket kom ganske uventet for inspektøren, der fandt, at det nye afslag var uoverensstemmende med ministeriets hidtidige holdning, og højesteretssagføreren påklagede derfor på inspektørens vegne ministeriets afgørelse.

Handelsministeriet udtalte, at der ved inspektørens deltagelse i SIEC's erhvervskurser i 1948, 1950, 1952 og 1953 var blevet ydet ham et stipendium til delvis dækning af de med deltagelsen forbundne udgifter, på samme måde som der af statskassen for hvert erhvervskursus ydes et antal handelsskolelærere stipendier. Inspektørens deltagelse i 1955 var derimod blevet betragtet som tjenstlig, og denne ændring skyldtes, at man var kommet i tvivl om, hvorvidt praksis havde været korrekt.

Handelsministeriet henviste endvidere til, at direktør Osvald Larsens skrivelse af 9. april 1957 ikke indeholdt nogen anbefaling af inspektørens ansøgning. Ministeriet anførte, at man finder det af interesse, at såvel handelsskolelærere som Tilsynets embedsmænd i rimeligt omfang deltager i SIEC's internationale erhvervskursus, men under hensyn til arbejdsforholdene i Tilsynet måtte ministeriet nære betænkelighed ved at tilstå inspektøren den af ham ønskede tjenstlige tilladelse til at deltage i erhvervskurset i Østrig, når direktøren ikke fandt anledning til at anbefale andragendet, og når tilladelsen ville betyde, at direktøren måtte udsætte sin ferie.

Med hensyn til inspektørens ansøgning af 8. juni 1957 om tjenestefritagelse for deltagelse i kurset udtalte Handelsministeriet, at man ikke anså det for nødvendigt at indhente direktørens erklæring vedrørende denne ansøgning, da de grunde, der havde ført

til ministeriets første afslag, også måtte føre til, at denne ansøgning blev afslået.

Da højesteretssagfører Ove Rasmussen havde anført, at inspektøren med støtte i hidtidig praksis gik ud fra, at han i sin stilling nogenlunde frit kunne skønne over, hvilke faglige arrangementer af denne art han burde deltage i, udtalte ministeriet, at man naturligvis ville kunne være enig i, at inspektøren er frit stillet med hensyn til hvilke rejser han ønsker at foretage i den efter aftale med Tilsynets chef fastlagte ferie, men at tilståelse af tjenestefrihed til foretagelse af rejser, hvor den medgåede tid ikke anses som ferie, uanset om de med rejsen forbundne udgifter ikke bæres af staten, må forudsætte, at ministeriet efter en konkret prøvelse i hvert enkelt tilfælde finder fornødent grundlag herfor.

Direktør Osvald Larsen udtalte overfor mig, at han ved sin skrivelse af 9. april 1957 overlod afgørelsen af spørgsmålet til Handelsministeriet.

Direktøren fastholdt iøvrigt, at hans bemærkning om en udskydelse af hans egen ferie var rigtig, og han bestred inspektørens udtalelse om, at det i sommertiden ofte skete, at de samtidig var væk fra Tilsynet. Det kunne selvfølgelig tænkes, at den ene af dem var på tjensterejse i den andens ferie, men principielt sørgede man for, at ferierne ikke faldt sammen, bortset fra at der måske kunne blive tale om en kortvarig overlappning.

Direktøren oplyste iøvrigt, at han kun i ét tilfælde havde deltaget i en udenlandsk kongres sammen med inspektøren.

Endelig oplyste direktøren, at inspektøren efter ministeriets sidste afslag havde anmodet ham om ferie i juli 1957 for at deltage i erhvervskurset, og dette ønske havde direktøren imødekommet.

Jeg udtalte herefter, at inspektøren ikke havde haft noget tjenstligt krav på at deltage i det pågældende erhvervskursus eller på tjenestefritagelse hertil, og at jeg ikke kunne kritisere det skøn, der lå til grund for de af Handelsministeriet truffne afgørelser, ligesom jeg ikke fandt, at direktør Osvald Larsen havde begået nogen fejl ved ikke at anbefale inspektørens første ansøgning.

II. Klagerne over direktør Osvald Larsen.

Under sagen fremsatte højesteretssagfører Ove Rasmussen på inspektørens vegne en lang række klager over direktøren. Disse klager fandtes uholdbare, bortset fra en klage over følgende forhold:

Da inspektøren den 22. juni 1957 var tjenstligt fraværende, havde direktøren ladet en besked til inspektøren vedrørende en censor udforme i et brev, der var lagt ind på hans skrivebord. Det pågældende brev var maskinskrevet og journaliseret. Inspektøren klagede over brevets form, især over følgende passus: »Såfremt De er i Tilsynets tjeneste til næste år, beder jeg Dem opfatte mit ønske med hensyn til stadsskoleinspektørens censur som en ordre.«

Direktør Osvald Larsen udtalte vedrørende dette klagepunkt, at inspektøren den pågældende dag og de følgende dage var fraværende fra kontoret. Direktøren erkendte, at brevet ikke kunne betragtes som venligt, men dette skyldtes den omstændighed, at inspektøren nogle år før af direktøren havde fået besked om, at den pågældende stadsskoleinspektør skulle have dansk-ogaver til censur. Direktøren havde med hensyn til brevets form og indhold erindret om, at det var afgivet efter at inspektøren havde rejst nærværende sag, og direktøren bestred, at han havde begået nogen tjenstlig fejl ved at give meddelelsen på den nævnte måde.

Til dette klagepunkt udtalte jeg, at det af direktøren anvendte ordvalg og den an-

vendte form måtte anses for uheldig. Jeg fandt dog, at det udviklede modsætningsforhold mellem direktøren og inspektøren i nogen grad undskyldte direktørens handlingemåde.

I min skrivelse af 17. juni 1958 til højesteretssagfører Ove Rasmussen udtalte jeg sammenfattende, at inspektør Chr. Pedersens klager over Handelsministeriet og direktør Osvald Larsen havde vist sig i alt væsentligt at savne grund eller beviselighed.

Sagen vidnede klart om, at det personlige og tjenstlige forhold mellem inspektør Chr. Pedersen og direktør Osvald Larsen, der oprindeligt var godt, efterhånden udviklede sig til et skarpt modsætningsforhold, som i længden måtte gøre et normalt samarbejde umuligt, og som også forplantede sig til det underordnede personale.

De ved min undersøgelse fremkomne oplysninger gav imidlertid ikke grundlag for at placere skylden for den uheldige udvikling af forholdet mellem de to hver for sig særdeles dygtige og samvittighedsfulde skolemænd ensidigt hos nogen af dem. De fleste af de konflikter, som havde givet anledning til inspektørens klager over direktøren, måtte ses på baggrund af dette mere almindelige modsætningsforhold. Nogen grund til at gå dybere ind på dette forelå ikke, efter at parterne ikke længere var beskæftigede i samme institution.

23. *Randers amt havde begået en fejl ved ikke under en vilkårsforhandling at henlede ægtefællernes opmærksomhed på, at aftaler om samkvemsret ikke er bindende for overøvrigheden. (J. nr. 20/57).*

Den 6. januar 1957 klagede A over en af Viborg amt den 3. marts 1956 truffet afgørelse om fastsættelse af hans fraskilte hustru fru B's ret til samkvem med deres fællesbørn, som A havde forældremyndigheden over. A gjorde gældende, at hans hustru under punkt 5 i de aftalte skilsmissevilkår havde givet afkald på samkvemsret med børnene indtil de blev konfirmerede, og at Viborg

amt havde fastsat samkvemsret, uden at A var blevet hørt i sagen.

Det fremgik af sagen, som jeg modtog fra Justitsministeriet, at A og hans hustru den 6. december 1954 til Randers amt indgav andragende om skilsmisse på vilkår bl. a., at forældremyndigheden over fællesbørnene tilfaldt A, samt at hustruen gav afkald på samkvemsret med børnene indtil disse var

konfirmeret og selv kunne tage bestemmelse om besøg hos hende (punkt 5).

Under vilkårsforhandlingen den 15. december 1954 gennemgik og godkendte parterne hos amtet de aftalte vilkår, og den 28. december 1954 bevilgede amtet skilsmisse.

I anledning af et andragende fra fru B meddelte Viborg amt den 21. september 1955, at amtet ikke havde fundet anledning til at overføre forældremyndigheden over børnene til hende, og at man ikke for tiden kunne meddele hende samkvensret med børnene, men at hun påny kunne henvende sig til amtet om at få fastsat samkvensret, når hun havde fået lejlighed i København.

Under en afhøring den 14. november 1955 i anledning af en af A indgivet anmeldelse mod fru B for at have opsøgt børnene anmodede fru B Københavns politi om at få spørgsmålet om fastsættelse af samkvensret genoptaget, under henvisning til at hun havde fået lejlighed i København. Den 3. marts 1956 tillagde Viborg amt fru B samkvensret med børnene.

Den 14. juli 1956 påklagede A Viborg amts afgørelse til Justitsministeriet, der den 5. september 1956 meddelte, at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre amtets afgørelse. I skrivelse af 29. januar 1957 til mig henholdt Justitsministeriet sig til denne afgørelse.

Da det ikke af udskriften af Randers amts forhandlingsprotokol for separations- og skilsmisssager fremgik, om parterne af amtet ved vilkårsforhandlingen den 15. december 1954 var blevet gjort bekendt med, at punkt 5 i de aftalte vilkår ikke er bindende for myndighederne, anmodede jeg amtmanden over Randers amt om en udtalelse herom.

Den 26. februar 1957 udtalte amtet, at protokollatet ikke indeholdt noget om, hvorvidt parterne var blevet gjort bekendt med,

at punkt 5 ikke er bindende for myndighederne, og at det derfor var mest sandsynligt, at A ikke var blevet gjort bekendt dermed.

Ifølge myndighedslovens § 32, 1. pkt., er overøvrigheden ikke bundet ved mulige aftaler mellem forældrene om udøvelse af samkvensret.

Med hensyn til aftalte vilkår om samkvensret har Justitsministeriet i skrivelse nr. 232 af 4. juli 1942 udtalt, at ministeriet anser det for rettest, at bestemmelser om samkvensret, som er vedtaget af ægtefællerne, optages i separations- og skilsmissebevillinger, når parterne ønsker det, idet man går ud fra, at de under vilkårsforhandlingen gøres opmærksom på, at sådanne bestemmelser på derom af en af parterne fremsat begæring kan ændres, jfr. herved myndighedslovens § 32, 1. pkt.

Der var herefter ikke fra amtets side begået nogen fejl ved at optage vilkårenes punkt 5 i skilsmissebevillingen af 28. december 1954.

Derimod måtte jeg, under hensyn til at protokollatet vedrørende vilkårsforhandlingen den 15. december 1954 intet oplyste vedrørende det foreliggende spørgsmål, lægge til grund, at parterne ikke under vilkårsforhandlingen blev gjort bekendt med, at punkt 5 i de aftalte vilkår ikke er bindende for overøvrigheden. Jeg fandt herefter, at der fra amtets side var begået en fejl, ved at parterne ikke blev vejledet på dette punkt.

Samtidig henledte jeg amtets opmærksomhed på betydningen af, at det klart fremgår af protokollaterne vedrørende vilkårsforhandlinger, at parterne er gjort bekendt med retsvirkningen af aftaler om samkvensret.

24. I anledning af dagbladsomtale undersøgt Forsvarsministeriets og Handelsministeriets ekspedition af en henvendelse fra en erhvervsorganisation.

Handelsministeriet, for hvilket Forsvarsministeriet havde forelagt sagen, burde have underrettet dette om, at sagen var sat i bero på et lovforslag, ligesom der i Handelsministeriet burde have været foretaget notater om de med Forsvarsministeriet førte samtaler om sagens ekspedition. – Det havde været rigtigst, om Forsvarsministeriet, der ved telefonisk henvendelse til Handelsministeriet havde bragt i erfarings, at sagen

beroe på det nævnte lovforslag, havde underrettet vedkommende organisation herom. (J. nr. 38/57).

Den 31. maj 1957 tilskrev jeg dagbladet BT således:

»I en artikel i BT for den 10. januar 1957 blev det gjort gældende, at en henvendelse af 29. oktober 1954 fra Centralforeningen af Hotelvært- og Restauratørforeninger i Danmark til Forsvarsministeriet endnu ikke var besvaret.

Artiklen gav mig anledning til i medfør af ombudsmandslovens § 6, 4. pkt., at optage sagens behandling til undersøgelse, og den 18. januar 1957 anmodede jeg Forsvarsministeriet om en udtalelse, idet jeg anmodede om, at Forsvarsministeriets svar blev videresendt til Handelsministeriet til erklæring og videresendelse hertil. De to ministeriers udtalelser er derefter afgivet henholdsvis den 7. februar og den 23. april 1957.

Det fremgår af Forsvarsministeriets redegørelse, at centralforeningen i skrivelse af 29. oktober 1954 forespurgte Forsvarsministeriet, om det var lovligt, at der ved forsvarets foranstaltning blev foretaget arrangementer med beværtning af foreninger m.v., der besøger forsvarets kaserner og lejre.

Den 9. december 1954 anmodede Forsvarsministeriet Forsvarets Velfærdstjeneste om en udtalelse, og da denne forelå den 6. marts 1955, forelagde Forsvarsministeriet den 14. april 1955 sagen for Handelsministeriet.

Ved skrivelse af 20. juli 1955 bragte Forsvarsministeriet sagen i erindring overfor Handelsministeriet, der i skrivelse af 30. juli 1955 meddelte, at man efter at have indhentet udtalelser fra politimestrene i Holstebro, Nørresundby, Randers og Haderslev havde anmodet politimestrene i Holstebro og Nørresundby om yderligere oplysninger i sagen, og at Handelsministeriet, når politimestrenes svar forelå, ville vende tilbage til sagen.

Ved skrivelse af 3. september 1955 erindrede centralforeningen Forsvarsministeriet om sagen og oplyste, at foreningen stod overfor afholdelse af delegeretmøde i Horsens i dagene 14.-15. september 1955. Den 7. september 1955 oplyste Handelsministeriet overfor Forsvarsministeriet, at de to politimestre kort forinden havde svaret, og at Handelsministeriet ville søge at fremskynde sagen

mest muligt, men at det næppe ville være gør ligt at svare Forsvarsministeriet inden den 14. september 1955. Forsvarsministeriet underrettede centralforeningen herom ved skrivelse af 10. september 1955.

Ved skrivelse af 8. december 1955 bragte Forsvarsministeriet påny sagen i erindring overfor Handelsministeriet. Den 27. juni 1956 rettede centralforeningen igen forespørgsel om sagen til Forsvarsministeriet, der den 1. august 1956 meddelte foreningen, at sagen fortsat afventede en udtalelse fra Handelsministeriet.

Forsvarsministeriet har endvidere meddelt, at det ved telefonisk henvendelse til Handelsministeriet den 10. september 1956 blev oplyst, at besvarelsen af Forsvarsministeriets skrivelse af 14. april 1955 afventede Folketingets forhandlinger vedrørende et forslag om ændringer bl. a. i bestemmelserne om marketenderivirksomhed i beværterloven, og at man forventede, at disse forhandlinger skulle finde sted i løbet af nogle måneder.

Det skal herved bemærkes, at Handelsministeriet den 22. februar 1956 fremsatte det nævnte lovforslag, som imidlertid ikke nåede at blive færdigbehandlet i folketingssamlingen 1955/56. Forslaget blev påny fremsat den 3. oktober 1956, men behandlingen blev ikke afsluttet i folketingssamlingen.

Den 19. januar 1957 afgav Handelsministeriet den ønskede udtalelse til Forsvarsministeriet, idet Handelsministeriet bl. a. henviste til, at sagens behandling havde været gjort til genstand for omtale i dagspressen. I Handelsministeriets skrivelse anførtes det med hensyn til sagens behandling bl. a., at der i tilslutning til Forsvarsministeriets før nævnte skrivelse af 8. december 1955 førtes telefoniske forhandlinger mellem Handelsministeriet og Forsvarsministeriet, og at Handelsministeriet herunder foreslog, at afgørelsen af det forelagte spørgsmål stilledes i bero på den eventuelle vedtagelse af det i Folketinget i samlingen 1955/56 fremsatte forslag til ændringer i beværterloven, hvilket forslag bl. a. har taget sigte på at tilvejebringe fornøden klarhed over spørgsmålet om marketenderilokalers anvendelse. Ifølge Handelsministeriets skrivelse fik ministeriet under de nævnte forhandlinger den opfattelse, at For-

svarsministeriet var indforstået, ligesom Handelsministeriet gik ud fra, at centralforeningen var orienteret.

Forsvarsministeriet har i sin skrivelse af 7. februar 1957 overfor mig udtalt, at man ikke er bekendt med, at der i tiden mellem Forsvarsministeriets ovennævnte erindrings-skrivelse af 8. december 1955 og ministeriets telefoniske henvendelse til Handelsministeriet den 10. september 1956 er blevet ført for-handlinger mellem de to ministerier om sagen.

I anledning af denne udtalelse har Handelsministeriet i skrivelsen af 16. april 1957 meddelt, at den pågældende embedsmand i Handelsministeriet bestemt mener at kunne erindre, at han ved flere lejligheder – også i det af Forsvarsministeriet nævnte tidsrum – har drøftet spørgsmålet om de pågældende lokalers anvendelse til beværtningsbrug med embedsmænd i Forsvarsministeriet. Det hedder endvidere i Handelsministeriets skrivelse, at der under disse forhandlinger – om hvilke der beklageligvis ikke er gjort skriftlige notater, og som ministeriet følgelig ikke tør afvise kan have haft deres udgangspunkt i andre end den her omhandlede sag – er givet udtryk for det ønskelige i, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om anvendelse af lokaliteter i militære etablissementer til beværtningsbrug stilledes i bero, indtil resultatet af Folketingets behandling af det forelagte forslag til ændringer i beværter-lovgivningen forelå.

Handelsministeriet har i denne forbindelse gjort opmærksom på, at den væsentligste del af de i sagen omhandlede tilfælde af beværting, som efter den gældende beværterlov

må anses for lovlige, efter den eventuelle vedtagelse af forslaget i den forelagte skikkelse vil være ulovlige, jfr. forslagets § 17 om ændret affattelse af den gældende lovs § 27.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at det må anses for beklageligt, at Handelsministeriet ikke efter modtagelsen af politimestrenes svar, der forelå i september 1955, på egen foranledning underrettede Forsvarsministeriet om, at man satte sagen i bero på lovforslaget om ændringer i beværterloven. I mangel af sådan skriftlig underretning finder jeg det ligeledes beklageligt, at der ikke i Handelsministeriet i den foreliggende sag er foretaget notater om de angiveligt førte samtaler med Forsvarsministeriet vedrørende sagens ekspedition.

Endelig finder jeg, at det havde været rigtigst, om Forsvarsministeriet, der ved telefonisk henvendelse til Handelsministeriet den 10. september 1956 havde bragt i erfarings, at sagen beroede på det omtalte lovforslag, havde underrettet centralforeningen herom.

Det tilføjes, at Forsvarsministeriet overfor mig har oplyst, at Handelsministeriets svar af 19. januar 1957 har givet anledning til yderligere undersøgelser og overvejelser i Forsvarsministeriet, og at ministeriets svar til centralforeningen kan forventes afgivet i løbet af kortere tid.«

Forsvarsministeriet har den 24. juni 1957 besvaret foreningens henvendelse.

25. *En dommerfuldmægtig, der havde fungeret som notar, burde ikke have afvist en bortlodders begæring om at deltage i lodtrækningen ved spil på usolgte numre.*

Justitsministeriet udsendte en cirkulærskrivelse af 16. oktober 1957 om spørgsmålet (J. nr. 41/57).

Den 11. januar 1957 klagede formanden for Gjellerup Sogns Friluftsbad over en af den fungerende notar i Herning den 15. august 1955 foretaget udtrækning af vinderen i en af Friluftsbadet arrangeret bortlodning. Formanden anførte, at notaren havde hævdet, at foreningen ikke måtte deltage i bortlodningen med de usolgte lodsedler. Det var imidlertid senere oplyst, at der ikke havde

været noget til hinder herfor, og den af notaren anvendte fremgangsmåde havde påført foreningen et tab på 8.000 kr.

Det fremgik af akterne, som jeg modtog fra dommeren i Herning, at Justitsministeriet ved skrivelse af 24. februar 1955 havde meddelt foreningen tilladelse til at foranstalte bortlodning til et samlet pålydende af 30.000 kr.

Ifølge udskrift af notarialprotokollen henvendte formanden og en anden repræsentant for foreningen sig den 15. august 1955 på notarialkontoret og begærede vinderen af bortlodningen af en Lloyd personmotorvogn udtrukket. Der var udstedt 60.000 lodsedler à 50 øre, hvoraf 21.000 var solgt; de usolgte sedler blev samtidig afleveret. Ifølge udskriften blev der trukket 5 gange, idet de første 4 numre ikke var solgt. 5. nummer blev derefter af foreningen bekendtgjort som vinder.

Ved et møde på dommerkontoret den 22. oktober 1956 og i skrivelse af 6. november 1956 til dommeren bestred formanden, at den af dommerfuldmægtigen benyttede fremgangsmåde var korrekt, idet han henviste til en artikel af politiasistent V. Fr. Henriksen i tidsskriftet »Revision og Regnskabsvæsen«, 1956 (s. 148-53), hvorefter der bør trækkes blandt alle lotteriets numre, uanset om alle lodsedlerne er solgt. Formanden gjorde samtidig gældende, at notaren var erstatningspligtig for det ved den fejlagtige lodtrækning lidt tab.

Den 15. november 1956 forelagde dommeren sagen for Justitsministeriet med bemærkning, at den af notaren anvendte fremgangsmåde efter hans mening ikke var rigtig; det ville have været tilstrækkeligt at udtrække eet nummer, uanset om den pågældende lodseddel var solgt eller ikke, og det ville have været berettiget, om Friluftsbadet havde beholdt gevinsten, såfremt lodsedlen ikke var solgt. Det forekom dommeren tvivlsomt, om den skete fejl kunne medføre erstatningspligt, idet udtrækningen ikke i sig selv begrundede nogen ret til gevinsten for indehaveren af den udtrukne lodseddel; en sådan ret opstår først gennem en forudgående eller efterfølgende godkendelse fra den forening, der lader lodtrækningen foretage. Såfremt Friluftsbadets ledelse ikke havde ønsket at uddele gevinsten til indehaveren af den som nr. 5 udtrukne lodseddel, burde den formentlig ved henvendelse til Justitsministeriet have søgt at få en afgørelse af, hvilken af de foretagne udtrækninger der skulle lægges til grund.

Den 20. december 1956 udtalte Justitsministeriet, at spørgsmålet om, hvorvidt indehaveren af det sidst udtrukne nummer havde krav på at få gevinsten udleveret, hen-

hørte under domstolenes afgørelse, og at det havde stået Friluftsbadet frit at foranledige spørgsmålet afgjort under en retssag. – Ministeriet oplyste i den forbindelse, at der ingen regler er fastsat om, hvorvidt lodtrækningen skal finde sted blandt såvel solgte som usolgte lodsedler eller kun blandt solgte, men der var efter ministeriets opfattelse intet ulovligt i, at en forening deltager i bortlodningen ved spil på usolgte numre. Efter ministeriets mening var der ikke grundlag for at rejse erstatningskrav mod dommerembedet eller den som notar fungerende dommerfuldmægtig.

I en erklæring af 8. februar 1957 bekræftede dommerfuldmægtigen overfor mig, at Friluftsbadets repræsentanter havde ønsket lodtrækningen foretaget blandt samtlige udstedte lodsedler, således at det først udtrukne nummer – solgt eller usolgt – var vinder. Der fandtes ingen regler for fremgangsmåden ved notarens foretagelse af lodtrækninger, og det var dommerfuldmægtigens opfattelse, at bortlodderen ikke bør deltage i lodtrækningen ved spil på de usolgte lodsedler. Den af Friluftsbadet begærede trækningens måde indebar – især i dette tilfælde, hvor foreningen ønskede at deltage i lodtrækningen med ca. to trediedele af gevinstchancerne – en nærliggende mulighed for retstvist mellem bortlodderen og en eller flere lodseddelkøbere. Da notarens opgave er at bekræfte foretagelsen af handlinger, der kan få juridisk betydning, havde han fundet, at der ved fortsat trækning sikredes bevis for, hvilket nummer der var det først udtrukne, og spørgsmålet om, hvem der var rette vinder, kunne på denne måde indbringes for domstolene til afgørelse.

Dommeren i Herning henholdt sig til sin skrivelse af 15. november 1956 og anførte herudover, at det ikke kunne medføre nogen ændring, selvom dommerfuldmægtigen overfor formanden måtte have givet udtryk for, at han anså det for urigtigt, at Friluftsbadet selv deltog i bortlodningen, idet en sådan tilkendegivelse ligger udenfor hans hverv som fungerende notar; det ville efter dommerens opfattelse ikke være rimeligt af Friluftsbadet at tillægge en sådan udtalelse afgørende vægt uden nærmere undersøgelse af spørgsmålet.

Jeg anførte i min udtalelse af 4. april 1957, at der i dansk ret ikke findes regler om, hvil-

ken fremgangsmåde notarerne skal anvende ved udtrækning af gevinster i bortlodninger foranstaltet af private og foreninger. Det bemærkes dog, at en lodseddelkøber i 1940 forespurgte Justitsministeriet, om en forening havde været berettiget til at bortsælge et automobil til fordel for foreningen, efter at gevinsten ved lodtrækningen var faldet på en usolgt lodseddel. Ved utrykt skrivelse af 27. november 1940 udtalte Justitsministeriet, at der, forsåvidt en del af de udstedte lodsedler ikke havde kunnet afsættes, efter ministeriets formening intet var til hinder for, at foreningen deltog i lodtrækningen med disse lodsedler.

På et enkelt område er der dog givet lovregler, jfr. herved § 1, stk. 3 in fine, i lov nr. 123 af 23. marts 1948 om udstedelse af statspræmieobligationer, hvorefter præmiebetalingen finder sted på grundlag af udtrækning mellem lånets samtlige obligationer. Staten deltager således selv i lodtrækningen på eventuelle usolgte præmieobligationer.

Jeg rettede underhånden henvendelse til notarialkontoret i København og til nogle større retskredse. Efter de afgivne udtalelser hersker der stort set enighed om, at det må overlades til bortlodderen at afgøre, om han vil spille med på de usolgte lodsedler, og at notarens opgave kun er at udtrække det antal gevinster, som den pågældende bortlodder ønsker udtrukket.

- 26.** *Udtalt overfor rektor ved Haderslev Katedralskole og amtslægen i Haderslev, at det ikke kunne anses for at være i overensstemmelse med regelen om besættelse af skolelægestillinger efter opslag, at rektor og amtslægen efter ansøgningsfristens udløb havde opfordret en læge til at indgive ansøgning om stillingen som skolelæge ved Haderslev Katedralskole. (J. nr. 70/57).*

Den 18. juni 1957 tilskrev jeg læge V. Albeck, Haderslev således:

»I skrivelser af 25. januar og 4. februar 1957 har De og lægerne Elisabeth Unnerup, Inge Krogh og Ib Weng klaget over amtslæge L. B. Lauritsen, Haderslev, i forbindelse med besættelsen af de honorarlønnede stillinger som skolelæge ved Haderslev Katedralskole og Haderslev købstads kommunale skolevæsen. Med hensyn til sidstnævnte stilling er det bl. a. gjort gældende, at amtslæ-

Jeg udtalte herefter, at dommerfuldmægtigens fremgangsmåde ikke var i overensstemmelse med den sædvanlig fulgte praksis, og at den af ham som grundlag for fremgangsmåden hævdede retsopfattelse ikke burde have været gjort gældende uden en nærmere undersøgelse af spørgsmålet, hvorved det ville have vist sig, at hans opfattelse var i strid med den herskende antagelse.

Da spørgsmålet om et eventuelt erstatningsansvar i forbindelse med det forefaldne henhører under domstolene, tog jeg ikke stilling hertil.

Samtidig forespurgte jeg Justitsministeriet, om der var anledning til at udstede nærmere instruktion om, hvorvidt usolgte lodsedler deltager i lodtrækninger.

I cirkulærskrivelse af 16. oktober 1957 har Justitsministeriet derefter udtalt, at »der efter Justitsministeriets opfattelse intet er til hinder for, at lodtrækningen i bortlodninger, der afholdes i henhold til tilladelser i medfør af lov af 6. marts 1869, tilrettelægges således, at indehaveren af bortlodningstilladelsen selv deltager i lodtrækningen om bortlodningens gevinster ved spil på usolgte numre. Om lodtrækningen skal foretages blandt alle af bortlodningen omfattede numre eller alene blandt numrene på solgte lodsedler, må efter Justitsministeriets formening afgøres af indehaveren af bortlodningstilladelsen«.

gen skal have foranlediget, at en af ansøgerne, læge fru Tora Jensen, der havde trukket sin ansøgning tilbage, senere meddelte Haderslev byråd, at hun opretholdt ansøgningen.

Hvad angår stillingen ved Haderslev Katedralskole, er det anført, at amtslægen med rektors bistand skal have foranlediget, at læge fru Tora Jensen efter udløbet af ansøgningsfristen til rektor indgav ansøgning om denne stilling.

Endelig har De, læge Ib Weng og læge E. Unnerup gjort gældende, at amtslægens fremgangsmåde skulle skyldes, at han ønskede, at læge Fabricius Krarup skulle have mulighed for senere at søge begge stillinger.

Fra Sundhedsstyrelsen har jeg den 15. marts 1957 modtaget en udtalelse tilligemed en erklæring af 21. februar 1957 fra amtslægen. Endvidere har jeg den 9. maj 1957 fra Undervisningsministeriet modtaget en redegørelse vedrørende stillingen ved katedralskolen tillige med sagens akter samt en erklæring af 16. april 1957 fra rektor, dr. phil. N. H. Jacobsen.

Af det oplyste vedrørende *skolelægestillingen i Haderslev købstad* fremgår det, at Haderslev magistrat opslug denne stilling den 24. maj 1956 i Ugeskrift for Læger. Ansøgningerne skulle indsendes inden den 15. juni 1956 til Haderslev byråd, og ved ansøgningsfristens udløb var der indkommet 7 ansøgninger. Disse blev derefter forelagt amtslægen til udtalelse, og ved skrivelse af 3. juli 1956 meddelte amtslægen byrådet, at en af ansøgerne, fru Tora Jensen, havde trukket sin ansøgning tilbage, da hendes mand søgte stilling udenfor Haderslev. I skrivelsen afgav amtslægen dernæst en udtalelse om ansøgerens kvalifikationer og udtalte til slut, at han anså dem alle for kvalificerede til stillingen.

I redegørelsen af 21. februar 1957 har amtslægen oplyst, at han derefter havde et møde med borgmesteren og formanden for skolekommissionen. Kommunen var ikke interesseret i nogen af de 6 ansøgere, således at fru Tora Jensen var det eneste emne til stillingen. Da amtslægen henledte opmærksomheden på, at hun havde trukket sin ansøgning tilbage, oplyste borgmesteren, at fru Tora Jensen ikke overfor byrådet havde tilbagekaldt ansøgningen, og borgmesteren anmodede amtslægen om at forespørge hende, om hun eventuelt ville fastholde sin ansøgning.

Efter samtale med fru Tora Jensen meddelte amtslægen formanden for skolekommissionen, at hun fortsat ønskede at søge stillingen, da hendes mand ikke havde fået den af ham søgte stilling. Amtslægen har endelig i sin redegørelse udtalt, at han ikke har haft yderligere med sagens behandling at gøre.

Den 20. juli 1956 vedtog Haderslev byråd, at fru Tora Jensen skulle konstitueres i den

omhandlede stilling, og den 19. februar 1957 vedtog byrådet at ansætte fru Tora Jensen.

Sundhedsstyrelsen har i udtalelsen af 15. marts 1957 anført, at der ikke forud for besættelsen af denne stilling har været ført forhandlinger mellem Sundhedsstyrelsen og amtslægen eller med byrådet og læge Fabricius Krarup.

Af det oplyste vedrørende *stillingen som skolelæge ved Haderslev Katedralskole* fremgår det, at denne stilling blev opslået den 14. juni 1956 i overensstemmelse med bestemmelsen i § 3, stk. 1, i normalreglementet for skolelægeordningen ved en statsskole med selvstændig skolelæge, jfr. bilag I til Undervisningsministeriets cirkulære nr. 208 af 2. november 1951 om gennemførelse af lov om skolelæger ved statsskolerne.

Ansøgningerne skulle ifølge opslaget inden den 14. juli 1956 indsendes til Undervisningsministeriet, og ved fristens udløb havde ministeriet modtaget 4 ansøgninger. Den 18. juli 1956 forelagde ministeriet ansøgningerne for Sundhedsstyrelsen, der den 31. juli 1956 anmodede amtslægen om en udtalelse om ansøgerne og deres kvalifikationer. Amtslægen tilbagesendte den 10. august 1956 sagen til Sundhedsstyrelsen og vedlagde 2 ansøgninger, hvoraf den ene, der var fra fru Tora Jensen, var dateret og indleveret til rektor for katedralskolen efter ansøgningsfristens udløb, mens den anden var dateret inden fristens udløb, men fejlagtigt indsendt til rektor.

Amtslægen udtalte overfor Sundhedsstyrelsen, at alle ansøgerne var kvalificerede, men at han ville anbefale fru Tora Jensen, der var blevet konstitueret i stillingen som skolelæge i Haderslev købstad, da katedralskolen af praktiske grunde ønskede at være i nær kontakt med skolelægeordningen i købstaden.

Den 15. oktober 1956 fremsendte Sundhedsstyrelsen sagen til ministeriet og indstillede, at stillingen blev opslået påny, da man efter det oplyste ikke ønskede at besætte stillingen med nogle af de ansøgere, der rettidigt havde indgivet ansøgning til ministeriet.

Undervisningsministeriet forelagde derefter den 21. november 1956 påny sagen for Sundhedsstyrelsen og meddelte, at ministeriet ville tage under overvejelse at ansætte en af de ansøgere, der rettidigt havde indgivet deres ansøgning til ministeriet. Undervisningsministeriet anmodede derfor Sundhedsstyrelsen

om fra amtslægen at indhente en oversigt over ansøgernes kvalifikationer.

Sundhedsstyrelsen tilbagesendte den 4. januar 1957 ansøgningerne til Undervisningsministeriet med en erklæring af 3. december 1956 fra amtslægen. I denne erklæring omtalte amtslægen de 6 ansøgere kvalifikationer og udtalte, at alle ansøgere var kvalificerede. Amtslægen anbefalede dog, at man tog under overvejelse at ansætte fru Tora Jensen, da hun i den tid, hun havde virket som skolelæge ved Haderslev købstad, havde vist gode evner og forståelse for skolelægegeringen, ligesom man derved ville imødekomme katedralskolens ønske om en nær kontakt med skolelægegeringen i købstaden.

Den 7. februar 1957 sendte Undervisningsministeriet de 6 ansøgninger til rektor ved katedralskolen med anmodning om en udtalelse. Ministeriet meddelte samtidig rektor, at fru Tora Jensens ansøgning måtte lades ude af betragtning, og at ministeriet anså det for tvivlsomt, hvorvidt den ansøgning, der var dateret inden ansøgningsfristens udløb og indleveret direkte til rektor, ville kunne tages i betragtning.

Den 21. marts 1957 meddelte rektor Undervisningsministeriet, hvem af de 4 rettidige ansøgere han indstillede til stillingen.

Undervisningsministeriet har i redegørelsen af 9. maj 1957 meddelt, at det er sindet at besætte stillingen med den af rektor indstillede læge, men at ministeriet ikke vil anmode om Sundhedsstyrelsens godkendelse heraf, forinden min behandling af sagen er afsluttet.

Amtslægen har i sin udtalelse af 21. februar 1957 vedrørende stillingen ved katedralskolen oplyst, at han, da han første gang modtog ansøgningerne fra Sundhedsstyrelsen, var blevet opmærksom på, at fru Tora Jensen ikke var blandt ansøgerne. Da såvel amtslægen som rektor mente, at det var en fordel, at katedralskolen og kommunens skoler havde samme skolelæge, havde han henvendt sig til fru Tora Jensen og spurgt, hvorfor hun ikke havde søgt stillingen.

Fru Tora Jensen havde meddelt, at hun havde overset opslaget, og at hun havde troet, at de to stillinger hørte sammen, således som tilfældet havde været tidligere. Amtslægen havde bedt hende tale med rektor, idet han samtidig gjorde hende opmærksom på, at hvis hun indsendte en ansøgning, var mi-

nisteriet berettiget til at lade den ude af betragtning, idet ansøgningsfristen var udløbet.

Rektor ved katedralskolen har i en erklæring af 16. april 1957 anført, at han af praktiske grunde ønsker den samme skolelæge som ved de kommunale skoler, bl. a. fordi en læge, som kun havde skolelægegeringen at passe, bedre ville kunne tilrettelægge arbejdet således, at det i mindst muligt omfang ville forstyrre undervisningen.

Da rektor var blevet opmærksom på, at fru Tora Jensen ikke havde søgt stillingen ved katedralskolen, havde han efter samråd med amtslægen talt med hende og foreslået, at hun indsendte en ansøgning. Rektor havde samtidig overfor fru Tora Jensen bemærket, at der intet kunne siges om, hvorvidt en sådan for sent indkommet ansøgning ville blive taget i betragtning.

Rektor havde dernæst udtalt, at det var derent praktiske grunde, der havde været bestemmende for hans henvendelse til fru Tora Jensen, og at amtslægen ikke havde lagt noget pres på ham til fordel for nogen bestemt læge.

Jeg skal herefter udtale, at jeg efter det oplyste ikke finder grundlag for at udtale kritik af amtslægen i forbindelse med besættelsen af stillingen som skolelæge ved Haderslev købstads kommunale skolevæsen.

Forsåvidt angår stillingen som skolelæge ved Haderslev Katedralskole skal det bemærkes, at da denne ikke er en tjenestemandstilling, finder bestemmelsen i tjenestemandsløvens § 2 om opslag ikke direkte anvendelse på forholdet. Bestemmelsen og gældende praksis med hensyn til besættelse af tjenestemandstillinger må dog antages at have betydning for fremgangsmåden ved besættelse af honorarlønnede stillinger, og jeg kan derfor tiltræde Undervisningsministeriets stilling i sagen, hvorefter stillingen skal besættes med en af de ansøgere, der rettidigt indsendte ansøgning til ministeriet. Det tilføjes, at der ikke er grundlag for kritik af Sundhedsstyrelsens indstilling af 15. oktober 1956 om fornyet opslag af stillingen.

I denne forbindelse skal det oplyses, at det antages, at hvis ansættelsesmyndigheden skønner, at ingen af de ansøgere, der rettidig har søgt en opslået tjenestemand-

stilling, er egnet, skal den oplås påny, jfr. side 130 i professor Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret (1956) og note 5 til § 2 i den af afdelingschef Ulrik Andersen og fuldmægtig Fedders i 1954 udgivne kommenterede udgave af tjenestemandsløven.

Jeg skal dernæst udtale, at amtslægens og rektors behandling af sagen ikke har givet mig grundlag for påtale, bortset fra at jeg samtidig hermed har henledt rektors og amtslægens opmærksomhed på, at det ikke kan anses for at være i overensstemmelse med bestemmelsen om besættelse af skolelægestillinger efter opslag, at de efter

ansøgningsfristens udløb har opfordret fru Tora Jensen til at indgive ansøgning.

Endelig skal jeg udtale, at der under sagens behandling intet er fremkommet, som kan støtte det af Dem og lægerne Elisabeth Unnerup og Ib Weng anførte, hvorefter amtslægens fremgangsmåde i de 2 sager skulle være bestemt af usaglige motiver.«

Den 27. juli 1957 meddelte Undervisningsministeriet, at man samme dag havde beskikket læge Ib Weng som skolelæge ved Haderslev Katedralskole fra 1. august 1957 til 31. juli 1958.

- 27.** *Undervisningsministeriet burde have indledet en sædvanlig departemental undersøgelse i anledning af oplysninger om, at en medarbejder på Nationalmuseet havde modtaget betydelige lån af to kontormedhjælpere, der i henhold til loven om iværksættelse af offentlige arbejder m. v. og beskæftigelse af arbejdsløse var henvist til museet. (J. nr. 94/57).*

I forbindelse med en klage over Finansministeriets og Centralarbejdsanvisningskontorets praksis med hensyn til anvisning af kontormedhjælpere, der tidligere har været beskæftiget under staten, blev det gjort gældende, at to ældre kontormedhjælpere, der af Centralarbejdsanvisningskontoret var blevet henvist til beskæftigelsesarbejde på Nationalmuseet, havde fået forlænget deres henvisningsperiode efter at have ydet en af deres overordnede, N, betydelige lån til køb af en villa. Endvidere blev det i klagen oplyst, at man tidligere havde peget på dette forhold overfor den daværende økonomi- og arbejdsminister, der havde oversendt sagen til Undervisningsministeriet.

Klagen blev gennem Undervisningsministeriet forelagt for N, der erklærede, at han vel havde modtaget lån af de to henviste kontormedhjælpere på henholdsvis 10.000 kr. og 5.000 kr. til køb af en villa, og at de pågældende kontormedhjælperes henvisningsperiode vel efter indstilling fra ham var blevet forlænget af Økonomi- og Arbejdsministeriet, men at denne forlængelse ikke havde nogen forbindelse med de omhandlede lån, idet den tilsigtede at muliggøre de to kontormedhjælperes forbliven ved museet indtil dette ville være i stand til at lønne dem af sine egne

midler. Det bemærkes, at begge de pågældende efter henvisningsperiodens udløb opnåede varigere beskæftigelse ved museet.

Direktøren for Nationalmuseet henviste til N's erklæring og udtalte overfor Undervisningsministeriet, at det ikke på det tidspunkt, da N ansøgte om forlængelse for de to kontormedhjælpere, var institutionens ledelse bekendt, at han havde modtaget lån af disse.

Undervisningsministeriet henholdt sig til direktørens erklæring og tilføjede, at man, da økonomi- og arbejdsministeren i sin tid gjorde ministeriet bekendt med oplysningerne om låneforholdet, ikke mente at ville lægge noget ufordelagtigt for N i sagen.

Jeg forelagde herefter sagen for 4. Hovedrevisorat, der overfor Undervisningsministeriet pegede på, at optagelse af lån hos undergivne for tjenestemænds vedkommende i statens praksis har givet anledning til disciplinære undersøgelser og tjenstlige følger. Ud fra tilsvarende principper anså Hovedrevisoratet det for utilbørligt, at N, der ikke er tjenestemandsansat, havde optaget lån hos de to kontormedhjælpere, der var henvist til museet i henhold til loven om iværksættelse af offentlige arbejder m. v. og beskæftigelse af arbejdsløse. Efter Hovedrevisoratets opfattelse kunne der endelig ikke bortses fra, at

ydelsen af de nævnte lån havde haft forbindelse med de pågældendes interesse i fortsat beskæftigelse ved museet.

I overensstemmelse med Hovedrevisoratets skrivelse påtalte Undervisningsministeriet forholdet overfor direktøren for Nationalmuseet og udtalte, at N's hidtidige forvaltning af statsmidler måtte bringes til ophør og at N's virksomhed fremtidig måtte ske under tilsyn og kontrol af lederen af en af museets afdelinger og under dennes ansvar. Ministeriet kunne efter omstændighederne tiltræde, at N

fortsatte sin virksomhed under museet, men således at han ikke tjenestemandsansættes.

Jeg udtalte herefter, at jeg ville have fundet det ønskeligt, om Undervisningsministeriet, efter at det gennem økonomi- og arbejdsministeren var blevet gjort bekendt med oplysningerne om det pågældende låneforhold, straks havde undergivet forholdet en sædvanlig departemental undersøgelse.

- 28.** *Efter anmodning fra det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn undersøgt spørgsmålet om beskikkelse af tilsynsværger for sindssyge patienter, der er tvangsindlagt før loven af 1938. (J. nr. 117/57).*

Den 24. april 1958 tilskrev jeg det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn således:

»I skrivelse af 19. november 1957 anmodede det ærede tilsyn mig om en udtalelse om ønskeligheden af, at der nu beskikkes tilsynsværger for de under politiets medvirken tvangsindlagte patienter, som er indlagt på sindssygehospital før ikrafttrædelsen af sindssygeloven af 1938, og som fremdeles har ophold der, uden at tilsynsværger er beskikket for dem.

Samtidig fremsendte tilsynet en fra Direktoratet for Statens Sindssygehospitaler modtaget skrivelse af 8. august 1957 med bilag, hvori det udtaltes, at sindssygehospitalernes overlæger på direktoratets foranledning ud fra et lægeligt skøn havde taget stilling til formålstjenligheden i, at en sådan beskikkelse nu fandt sted. Af overlægernes udtalelse fremgik, at beskikkelse af tilsynsværger for disse patienter ikke kunne tilrådes, da det overvejende drejede sig om patienter med udpræget kroniske og fremskredne sindssygdomme.

Direktoratet anførte dernæst for sit vedkommende, at tilsynsværgeinstituttet ikke sjældent havde vist sig at være af tvivlsom værdi for patienterne, og at direktoratet derfor var af den opfattelse, at der ved en kommende revision af sindssygeloven kunne være grund til at søge det kategoriske påbud om tilsynsværgebeskikkelse i lovens § 6, stk. 1,

ændret derhen, at tilsynsværge kun burde beskikkes på patientens begæring, eller såfremt pågældende hospital eller f. eks. de nærmeste pårørende begærede det.

Med hensyn særlig til de patienter, som var indlagt før sindssygelovens ikrafttræden, anførte direktoratet, at der var alvorlig grund til at frygte, at en almindelig beskikkelse af tilsynsværger nu kunne bidrage til at bringe adskillige af patienterne i en affekttilstand og lede deres tanker hen på udskrivningsmuligheder, som ikke ville kunne realiseres.

Den 5. februar 1958 anmodede jeg Justitsministeriet om en udtalelse om ønskeligheden af, at der nu blev beskikket tilsynsværger for de før ikrafttrædelsen af sindssygeloven af 1938 tvangsindlagte personer, som endnu befandt sig på sindssygehospital, uden at der var blevet beskikket tilsynsværger for dem.

Endvidere anmodede jeg ministeriet om at oplyse, om det for tiden overvejedes at søge sindssygeloven revideret, og om ministeriet i denne forbindelse påtænkte at foreslå lovens § 6 om beskikkelse af tilsynsværger ændret.

Endelig udbad jeg mig oplysning om, hvorvidt ministeriet havde taget stilling til spørgsmålet om beskikkelse af tilsynsværger for de i henhold til § 38, stk. 2, i straffeloven af 10. februar 1866 internerede personer, for hvilke der ikke tidligere var beskikket tilsynsværger. (Sagen er omtalt side 17 i min beretning for 1955 og side 16 i beretningen for 1956).

I skrivelse af 8. marts 1958 har Justitsministeriet udtalt, at ministeriet kan henholde

sig til det af Direktoratet for Statens Sindssygehospitaller i skrivelsen af 8. august 1957 anførte. Samtidig har ministeriet henledt opmærksomheden på regelen i sindssygelovens § 6, stk. 2, hvorefter det påhviler den behandlede læge at foranledige en tilsynsværge beskikket, hvis den sindssyge selv fremsætter ønske herom.

Justitsministeriet har dernæst oplyst, at ministeriet ikke for tiden overvejer at søge sindssygeloven revideret.

Forsåvidt angår spørgsmålet om beskikkelse af tilsynsværger for de i henhold til § 38, stk. 2, i 1866-straffeloven internerede personer har Justitsministeriet udtalt, at ministeriet for hver enkelt af disse vil undersøge spørgsmålet om ophævelse af forvaringsdekretet. På grundlag af de indhentede lægeerklæringer har ministeriet således foreløbig anmodet anklagemyndigheden om en udtalelse om administrativ ophævelse af de overfor et antal af disse personer trufne sikkerhedsforanstaltninger, og det er hensigten efter de herved indvundne erfaringer at rejse spørgsmål om ophævelse af sikkerhedsforanstaltningerne også for de øvrige af disse personer. Såfremt der træffes bestemmelse om ophævelse af sikkerhedsforanstaltningerne men den pågældende ikke udskrives, jfr. sindssygelovens § 8, er ministeriet sindet at foranledige en tilsynsværge beskikket i overensstemmelse med sindssygelovens § 6, stk. 1. Hvis den igangsatte undersøgelse for hver enkelt af de interneredes vedkommende skulle

resultere i, at der ikke findes grundlag for at ophæve sikkerhedsforanstaltningerne, vil ministeriet tage spørgsmålet om beskikkelse af tilsynsværger for sådanne personer op til overvejelse.

Jeg skal herefter udtale, at den ved sindssygeloven af 1938 gennemførte ordning med hensyn til beskikkelse af tilsynsværger for tvangsendlagte personer utvivlsomt må antages at hvile på det vigtige og værdifulde princip at yde personer, der er berøvet friheden, størst mulig retsgaranti, og at det udfra dette synspunkt ikke kan tillægges afgørende betydning, om en tvangsendlæggelse er sket før eller efter lovens ikrafttræden. De lægelige betænkeligheder synes ikke at være så afgørende, at de uden videre kan begrunde, at man viger tilbage for den videst mulige gennemførelse af det nævnte princip.

Ud fra principielle synspunkter må det derfor anses for rigtigst, at der beskikkes tilsynsværger for de her omhandlede kategorier af patienter, som ikke tidligere har fået beskikket en tilsynsværge eller værge. Imidlertid skal jeg dog i betragtning af det fra lægelig og administrativ side anførte indskrænke mig til at henstille til det ærede tilsyns overvejelse, hvorvidt man må anse det for ønskeligt, at der nu beskikkes tilsynsværger for de pågældende patienter.«

- 29.** *Klage over den af Statens Ligningsdirektorat og skyldrådet for Vejle amt fulgte fremgangsmåde ved gennemførelsen af forhøjelser af de af vurderingsrådet i Taps kommune ved den 11. alm. vurdering ansatte ejendomsværdier. – Sagen gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 140/57).*

Den 24. juni 1957 tilskrev jeg gårdejer Chr. R. Dahl, Taps, således:

»I en af folketingsmand, politimester Vagn Bro fremsendt skrivelse af 19. februar 1957 har De på ca. 50 grundejeres vegne besværet Dem over, at Statens Ligningsdirektorat generelt skal have forhøjet de af vurderingsrådet ved den 11. alm. vurdering ansatte ejendomsværdier i Taps kommune, og over, at forhøjelserne alene lægges på ejendomsværdierne, uden at ansættelsen af grundværdierne ændres. – Efter Deres opfat-

telse medfører dette en uretfærdig fordeling af skattebyrden på de enkelte ejendomme.

Fra Statens Ligningsdirektorat har jeg modtaget en udtalelse af 15. april 1957, ligesom jeg den 13. maj 1957 har haft en mundtlig drøftelse af sagen med ligningschef K. J. Kristensen. I tilslutning hertil har Ligningsdirektoratet den 20. maj og den 27. maj 1957 fremsendt yderligere materiale.

Ligningsdirektoratet, der har forelagt sagen for Ligningsrådet, har i skrivelsen af 15. april 1957 udtalt, at den skete generelle for-

højelse af ejendomsværdierne ikke er foretaget af Ligningsdirektoratet, som ikke har kompetence hertil, jfr. § 3 i lov nr. 108 af 31. marts 1938 om oprettelse af en landskatteret og tilsyn med skatteligningen m. v., og § 10 i bekendtgørelse nr. 298 af 7. juli 1942 angående reglerne vedrørende Ligningsdirektoratets og Ligningsrådets virksomhed. Ifølge disse bestemmelser kan Ligningsdirektoratet ikke selv ændre de ansættelser, som direktoratet anser for urigtige, men direktoratet kan bemyndige skyldrådet til at foretage ændringer, hvis skyldrådet er enig deri, jfr. lovens § 3, stk. 4.

Det skal iøvrigt herved bemærkes, at § 3, stk. 1, i ovennævnte lov bestemmer følgende:

»Det påhviler Ligningsdirektoratet at varetage tilsynet med, at ansættelsen af indkomst og formue til skatteberegning samt vurderingerne af fast ejendom sker på behørig og ensartet måde over hele landet. Ligningsdirektoratet udarbejder forud for hver almindelig ligning eller vurdering en plan over fremgangsmåden ved udøvelsen af direktoratets tilsynsførende virksomhed og forelægger Ligningsrådet denne til godkendelse. Endvidere indhentes Ligningsrådets godkendelse af almindelige vejledende anvisninger, som af Ligningsdirektoratet udarbejdes til brug for lignings- og vurderingsmyndighederne. Disse myndigheder er pligtige at følge de således givne anvisninger.«

Med hensyn til den vejledning vedrørende ansættelserne ved den 11. alm. vurdering, der af Ligningsrådet og Ligningsdirektoratet specielt er givet skyldrådet i Vejle amt, har direktoratet henvist til et referat af en forhandling med skyldrådet den 3. august 1956. På dette tidspunkt forelå der en opgørelse af de foreløbige ansættelser i Vejle amt.

Det fremgår af mødereferatet, at der blev truffet aftale med skyldrådet om, at dette søgte ejendomsværdierne ved de foreløbige vurderinger forhøjet, således at forhøjelserne for amtet som helhed bortset fra Nørvang herreds vurderingskreds blev omkring en halv snes procent i gennemsnit. Det blev herved af ligningschefen henstillet, at skyldrådet til støtte ved den endelige vurdering besigtigede nogle ejendomme, som nylig havde været i handelen, således som Ligningsdirektoratet havde gjort det.

Ligningsdirektoratet har fremsendt afskrift

af sin brevveksling med skyldrådet for Vejle amt vedrørende den 11. alm. vurdering. Det fremgår heraf, at ejendomsværdierne i Taps kommune af skyldrådet er forhøjet med 11 pct. Forhøjelsen er efter det oplyste indført i de fremlagte vurderingsfortegnelser, som er underskrevet af vurderingsmændene og vurderingsformanden. Vurderingsmændene havde erklæret, at de kunne gå med til en forhøjelse, når den ikke oversteg 12 pct., men de ønskede ikke at medvirke ved omregningen.

Ligningsdirektoratet har overfor mig udtalt, at man i forbindelse med den almindelige gennemgang af ansættelserne ved 11. alm. vurdering i Vejle amt vil foretage en undersøgelse af ansættelserne i bl. a. Taps kommune. Direktoratet vil herved undersøge, om skyldrådet har ment at kunne gå ud fra, at vurderingsrådets oprindelige ansættelser af ejendomsværdi i hovedsagen stod i det rette indbyrdes forhold, ligesom direktoratet vil undersøge de i henvendelsen til mig fremdragne eksempler på forhøjelser.

Som led i forberedelserne til den påtænkte undersøgelse har Ligningsdirektoratet efter sædvanlig praksis i sager af denne art anmodet skyldrådet om at udtage nogle ejendomme, der er egnet til belysning af vurderingsniveauet, og bede klagerne om at udtage et lignende antal ejendomme.

Ligningsdirektoratet vil derefter foranledige en besigtigelse af de udtagne ejendomme foretaget af repræsentanter for Ligningsrådet og Ligningsdirektoratet sammen med repræsentanter for klagerne og skyldrådet samt vurderingsmændene.

Gårdejer Jørgen Jensen, Skovsgaard, Taps, har imidlertid den 2. maj 1957 meddelt skyldrådet, at klagerne ikke ønsker at medvirke ved undersøgelsen, før jeg har taget stilling til klagen.

I skrivelsen af 27. maj 1957 har Ligningsdirektoratet, foranlediget af drøftelsen den 13. maj 1957 med ligningschef K. J. Kristensen, givet følgende redegørelse for den fulgte praksis ved gennemførelse af mere omfattende ændringer af vurderingsrådenes ansættelser af ejendomsværdi og grundværdi:

»Ændringer af denne art kan gennemføres dels af skyldrådene af egen drift i forbindelse med deres undersøgelse af vurderingsrådenes ansættelse, dels, efter at dette

arbejde er afsluttet, af skyldrådene efter bemyndigelse fra Statens Ligningsdirektorat i forbindelse med dettes undersøgelse af ansættelserne, og dels af Ligningsrådet efter indstilling fra Ligningsdirektoratet. Den sidstnævnte form benyttedes i hovedstaden og de større provinsbyer, så længe disse endnu ikke var inde under noget skyldråd som mellem-instans.

Endelig kan Ligningsrådet efter indstilling fra Ligningsdirektoratet, ligesom i sin tid Overskyldrådet, pålægge såvel skyldråd som vurderingsråd at ændre ansættelserne efter nærmere givne anvisninger. Denne form er kun benyttet undtagelsesvis og under ganske særlige forhold.

Det har i praksis været forudsat, at vurderingsmændene medvirkede ved gennemførelsen af revisionsændringerne, og denne praksis har nu fundet udtryk i lov nr. 179 af 23. juni 1956, § 34, stk. 1, hvorefter vurderingsrådene er pligtige at medvirke ved revisioner af vurderingerne.

Bemyndigelse eller pålæg af denne art vil sædvanligvis være forberedt ved forudgående forhandlinger med vedkommende skyldråd eller vurderingsmænd, og der kan efter omstændighederne have foreligget forslag fra skyldrådet til ændring for de enkelte ejendomme, til hvis gennemførelse bemyndigelse kan gives med eventuelle begrænsninger og udvidelser eller med henstilling om fornyet undersøgelse på visse punkter.

Forsåvidt sådant forslag ikke har foreligget, vil en bemyndigelse til en ændring sædvanlig gå ud på gennemførelse af en vis gennemsnitlig procentvis ændring af de foreliggende ansættelser af ejendomsværdien for de områder og de grupper af ejendomme, der omfattes af revisionen, for grundværdien eventuelt visse generelle forhøjelser af ansættelserne pr. arealenhed for de jorder eller grunde, revisionen angår; eventuelt kan bemyndigelsen gå ud på en ændring af ejendomsværdien beregnet ved kombination af ændringer i grundværdien og ændring i forskelsværdien.

Der holdes mulighed åben for lokale afvigelser fra gennemsnittet, hvor revisionen omfatter større områder, og for individuelle afvigelser fra det lokale gennemsnit for det enkelte vurderingsdistrikt, således at de uligheder i de foreliggende ansættelser, der

måtte være erkendt eller muligt komme for, berigtiges.

De praktiske muligheder for at konstatere foreliggende individuelle uligheder i de foreliggende ansættelser er imidlertid i høj grad afhængig af, i hvilket omfang vurderingsmændene yder deres medvirkning ved gennemførelsen og ved fornyet gennemgang af ansættelserne erkender, at de har været behæftet med fejl.

Skyldrådet har ikke og kan ikke have kendskab, endsige indgående kendskab, til alle de enkelte ejendomme, og dette gælder allerede for den lokale vurderingsmand, selvom denne kan forudsættes at have et større lokalkendskab og forhåndskendskab til ansættelserne end de øvrige medlemmer af skyldrådet.

At foretage besigtigelse af samtlige ejendomme er sædvanlig ikke gør ligt for skyldrådet, når ændringen omfatter hele kommuner eller et stort antal ejendomme.

Skyldrådet må derfor i alt væsentligt være henvist til at stole på, at vurderingsrådets ansættelser kan tages som grundlag, eventuelt med rettelse af de uligheder, som vurderingsmændene har erkendt og henledt opmærksomheden på, eller som ved den lokale vurderingsmands oplysninger eller ved skyldrådets begrænsede undersøgelser er kommet for dagen.

Omfattende ændringer vil derfor få en noget skematisk karakter, i hvert fald hvor vurderingsmændene mener, at deres ansættelser er ligelige og ikke strækker deres medvirkning til en fornyet gennemgang af deres ansættelser, og de reviderede ansættelser vil da i det omfang, særlige rettelse ikke har kunnet foretages, være behæftet med de samme uligheder som de oprindelige ansættelser.

Det må imidlertid erindres, at enhver revision giver ejeren mulighed for at indgive klage til Landsskatteretten, hvorved muligt foreliggende individuelle fejl i de reviderede ansættelser kan fås rettet.«

Til belysning af den ovenfor nævnte praksis har Ligningsdirektoratet yderligere fremsendt afskrifter af en række skrivelser fra året 1925 og fremefter, hvorved der er meddelt bemyndigelse til at gennemføre forhøjelser (eller nedsættelser) af værdierne af større grupper af ejendomme.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at der ikke i lovgivningen ses at være bestemmelse, der hindrer den af Ligningsdirektoratet i nærværende sag fulgte fremgangsmåde. Jeg kan derfor ikke kritisere, at Statens Ligningsdirektorat efter et skøn over de foreløbig foretagne vurderinger og de pågældende ejendommers værdi i handel og vandel den 3. august 1956 har aftalt med skyldrådet for Vejle amt, at dette søgte en forhøjelse af ejendomsværdierne gennemført, således at forhøjelsen for amtet som helhed, bortset fra en enkelt vurderingskreds, blev omkring en halv snes procent i gennemsnit.

Forsåvidt angår den af skyldrådet gennemførte forhøjelse må det efter de af Dem fremdragne eksempler antages, at forhøjelserne kan have virket uens på forskellige grupper af ejendomme. Ved bedømmelsen af dette forhold må jeg tillægge det nogen vægt, at vurderingsmændene uanset bestemmelsen i § 34 i lov nr. 179 af 23. juni 1956 efter det oplyste ikke har

ønsket at medvirke ved gennemførelsen af den til forhøjelserne nødvendige omregning, og at skyldrådet derfor ikke har haft mulighed for i noget omfang af betydning at tage hensyn til hver enkelt ejendoms forhold.

For mit standpunkt til sagen har det yderligere været af betydning, at Ligningsdirektoratet overfor mig – som ovenfor omtalt – har erklæret, at man vil optage vurderingen af ejendommene i Taps kommune til undersøgelse og søge eventuelle skævheder rettet op.

Under hensyn hertil og til det af Ligningsdirektoratet iøvrigt oplyste om skyldrådets virksomhed ser jeg mig ikke i stand til at udtale kritik i anledning af den af skyldrådet for Vejle amt fulgte fremgangsmåde ved gennemførelsen af de stedfundne forhøjelser. Det tilføjes, at vurderingsmændene ifølge lov nr. 179 af 23. juni 1956, § 22, vælges af kommunalbestyrelsen, og at jeg ifølge ombudsmandsloven ikke kan tage stilling til deres virksomhed.«

30. *Skatterådet i Glostrup skattekreds havde foretaget en forhøjelse af en skatteydere selvangivne indkomst, uden at der i henhold til statsskattelovens § 29 var givet ham lejlighed til at udtale sig overfor rådet.*

Landsskatteretten havde ikke i overensstemmelse med § 4, stk. 2, i rettens forretningsorden meddelt skatteyderen, at hans klage til retten var anset for bortfaldet, efter at Ligningsdirektoratet havde bemyndiget skatterådet til at optage hans ansættelse til fornyet prøvelse. (J. nr. 164/57).

Den 5. marts 1957 klagede revisor A over, at skatterådet for Glostrup skattekreds havde underrettet hans klient B om, at hans selvangivne indkomst var forhøjet, uden at der i overensstemmelse med statsskattelovens § 29, var givet ham lejlighed til at udtale sig overfor rådet, samt over, at Landsskatteretten havde henlagt en af ham indgivet klage over skatterådets ansættelse uden at underrette ham eller hans klient herom. A anførte yderligere, at en i Landsskatteretten ansat fuldmægtig i sin ferie havde behandlet sagen i skatterådet, og rejste endelig spørgsmålet om, i hvilket omfang et skatteråd ved møde med skatteydere kan lade sig repræsentere af kommunale tjenestemænd.

Skatterådet oplyste overfor mig, at A ved sin revisorassistent den 29. maj 1956 havde givet møde i Glostrup kommunes skattevæsen, der ønskede en nærmere prøvelse af B's

selvangivelse for skatteåret 1956/57 ved gennemgang af det originale regnskabsmateriale. Revisorassistenten havde ikke ønsket at aflevere dette, men havde ikke noget imod en prøvelse, såfremt han selv var til stede ved myndighedernes gennemgang af materialet.

Da gennemgangen viste, at regnskabsføringen havde været mangelfuld, således at den ikke kunne danne grundlag for en nøjagtig opgørelse af indkomsten, tiltrådte skatterådet ligningskommissionens indstilling om en skønsmæssig ansættelse af indkomsten til 10.000 kr. og underrettede den 19. september 1956 B herom.

Den 6. oktober 1956 påklagede A afgørelsen til Landsskatteretten. Han henviste til statsskattelovens § 30, stk. 5, hvorefter skatterådets virksomhed skal være afsluttet inden udgangen af august måned, og anførte, at skatterådet på telefonisk forespørgsel hav-

de oplyst, at der ikke fra Statens Ligningsdirektorat forelå bemyndigelse til at overskride denne frist. Endvidere gjorde han gældende, at hans klient ikke havde haft adgang til at udtale sig overfor rådet.

Den 18. januar 1957 meddelte Ligningsdirektoratet Landsskatteretten, at man samme dag havde bemyndiget skatterådet til at optage indkomstansættelsen til fornyet prøvelse efter at der var givet B adgang til at udtale sig. Da der samtidig blev givet B adgang til at klage til Landsskatteretten, anså direktoratet klagen for bortfaldet. — Landsskatteretten henlagde herefter sagen.

Den 26. februar 1957 anmodede skatterådet A om at give møde ved skatteansættelsens fornyede prøvelse. Forinden rettede denne imidlertid henvendelse til Landsskatterettens journal, hvor han fik at vide, at klagen var henlagt, ligesom han blev gjort bekendt med Ligningsdirektoratets skrivelse af 18. januar 1957 til Landsskatteretten. Ved en telefonisk henvendelse til skatterådet kom A i forbindelse med sekretær N, der på forespørgsel oplyste, at han foruden at være beskæftiget i skatterådet var fungerende fuldmægtig i Landsskatteretten, samt at han skulle repræsentere skatterådet ved et eventuelt møde. Herefter ønskede A ikke at give møde for skatterådet.

Den 4. marts 1957 bragte A sagen i erindring overfor Landsskatteretten, ligesom han samme dag telefonisk meddelte en af rettens kontorchefer, at han ønskede kendelse om formaliteten i anledning af klagen.

Den 6. marts 1957 gjorde Landsskatteretten A bekendt med behandlingen af klagen i retten og med, at den var blevet henlagt under hensyn til, at forholdet i realiteten måtte siges at ligge således, at der ikke forelå en ansættelse fra skatterådets side, men at en ansættelse nu skulle foretages, hvorved de påpegede mangler ved skatterådets tidligere behandling af sagen bortfaldt.

Den 8. marts 1957 anmodede revisoren Landsskatteretten om kendelse i sagen.

Den 23. marts 1957 gav A på sin klients vegne møde for skatterådet, hvorunder han fremhævede, at han ikke ønskede realitetsforhandling om regnskabsgrundlaget og den konkrete ansættelse, idet han måtte afvente Landsskatterettens kendelse vedrørende klagen af 6. oktober 1956.

Den 2. april 1957 meddelte skatterådet, at man havde ansat B's skattepligtige indkomst for skatteåret 1956/57 til 10.000 kr., og at klage kunne indgives til Landsskatteretten inden 4 uger efter modtagelsen af meddelelsen. Den 9. april 1957 påklagede A ansættelsen til Landsskatteretten.

Ifølge skatterådet foregår skatteyderes personlige fremmøde for rådet som regel i de pågældende hjemstedskommuner; såfremt der afholdes flere forhandlinger på samme tid, deltager 1 eller 2 af skatterådets medlemmer i hver konference. Efter samtlige forhandlingers afslutning bliver afgørelserne truffet af det samlede skatteråd efter gennemgang af hver enkelt sag. — En anmodning fra en skatteyder om fremmøde for det samlede skatteråd vil altid blive imødekommet.

Med hensyn til spørgsmålet om eventuel overskridelse af fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, henviste Statens Ligningsdirektorat til en af Landsoverskatterådet den 25. september 1924 afsagt kendelse (Meddelelse XXXIX, nr. 21), hvorved det i anledning af en af Københavns skatteråd efter udgangen af oktober måned foretaget ansættelse blev statueret, at den i anordning angående påligning af indkomst- og formueskat i København nr. 335 af 20. juli 1922, § 7, fastsatte tidsfrist, indenfor hvilken ansættelserne skal være tilendebragt, er uden betydning for ansættelsernes gyldighed. Denne afgørelse er ikke senere ændret ved kendelser afsagt af Landsoverskatterådet eller Landsskatteretten, og der forelå ifølge Ligningsdirektoratet ingen domstolsafgørelser.

Under hensyn til at fortolkningen af lovbestemmelsen vel ikke er ganske utvivlsom, bemyndiger direktoratet dog i visse tilfælde, når en skatteyder påberåber sig ansættelsens ugyldighed under henvisning til fristens overskridelse, i henhold til § 3, stk. 4, i lov nr. 108 af 31. marts 1938 det pågældende skatteråd til at foretage en fornyet ansættelse. Den overvældende stigning, der igennem de senere år er sket i ligningsarbejdet, har gjort det praktisk umuligt for skatterådene at foretage alle ansættelser inden udløbet af august måned.

Da B ikke havde haft adgang til at udtale sig overfor skatterådet før ansættelsen fandt sted, havde direktoratet den 18. januar 1957 bemyndiget skatterådet til at optage B's ansættelse til fornyet prøvelse, idet man sam-

tidig tilkendegav, at der, forinden ansættelsen fandt sted, skulle gives B adgang til at udtale sig overfor skatterådet, ligesom det blev meddelt, at den herefter foretagne ansættelse kunne påklages til Landsskatteretten.

Skatterådenes mulighed for ved møde med skatteyderne at lade sig repræsentere af en kommunal tjenestemand måtte ifølge direktoratets opfattelse anses for en praktisk nødvendighed og ikke i strid med statsskatteloven, når en kommunes skattekontor fungerer som sekretariat for skatterådet. Direktoratet henviste iøvrigt til, at spørgsmålet om, i hvilket omfang skatterådene kan antage medhjælpere og overlade disse udførelsen af skatterådenes arbejde, henhører under Skattedepartementets forretningsområde.

Om årsagen til, at Landsskatteretten ikke havde givet A underretning om henlæggelsen af klagen, oplyste retten overfor mig, at Ligningsdirektoratets skrivelse af 18. januar 1957 af retten var blevet forstået således, at Ligningsdirektoratet havde givet A underretning om adgangen til at klage til Landsskatteretten over den fornyede ansættelse.

Landsskatteretten havde herefter ikke fundet anledning til at foretage videre i sagen, men erkendte, at det havde været rigtigst, om man havde givet A meddelelse om, at man efter den af Ligningsdirektoratet givne bemyndigelse afventede, hvad der videre ville passere i sagen, efter at bemyndigelsen var omgjort.

Med hensyn til det af A anførte om, at en fuldmægtig i Landsskatteretten i sin ferie havde været beskæftiget ved skatterådet, oplyste retten, at fuldmægtigen med rettens tilladelse siden 1. april 1955 havde haft deltidsbeskæftigelse ved skatterådet for Glostrup skattekreds. Dette havde efter rettens formening ikke kunnet give anledning til betænkeligheder, idet fuldmægtigen i retten var beskæftiget i et kontor, hvorunder sager fra Glostrup skattekreds ikke henhørte. Adskillige embedsmænd, fra sekretærer til ekspeditionssekretærer, har deltidsbeskæftigelse ved andre skattemæssige instanser, fortrinsvis i Skattedepartementet.

Med hensyn til skatterådets overskridelse af fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, henledte jeg opmærksomheden på, at skatterådets vedtagelse om forhøjelsen var

truffet den 24. august 1956, altså inden fristens udløb, således at der alene var spørgsmål om, at meddelelsen om forhøjelsen var givet efter fristens udløb. Under hensyn til det af Ligningsdirektoratet anførte fandt jeg ikke fornødent grundlag for at kritisere den stedfundne overskridelse af fristen. – I tilknytning til det af Ligningsdirektoratet anførte om den retlige betydning af fristens overskridelse bemærkede jeg, at det i den forvaltningsretlige teori er antaget, at overskridelse af frister som den i nærværende sag omhandlede ikke behøver at medføre ugyldighed, jfr. Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 3. udgave 1956, s. 318.

Derimod fandt jeg, at skatterådet som følge af bestemmelsen i statsskattelovens § 29, stk. 2, ikke burde have foretaget en forhøjelse af B's selvangivne indkomst, forinden der var givet ham lejlighed til at udtale sig overfor rådet.

Under hensyn til skatterådets udtalelse om, at anmodning om personligt fremmøde for det samlede skatteråd altid imødekommes, fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at skatterådet i tilfælde som det foreliggende under møde med skatteydere lader sig repræsentere af tjenestemænd ansat under det kommunale skattevesen. Fuldmægtig N's beskæftigelse i skatterådet gav mig ikke grund til kritik.

Forsåvidt angik behandlingen af sagen i Statens Ligningsdirektorat og Landsskatteretten fremhævede jeg, at i henhold til § 4, stk 2, i bekendtgørelse nr. 299 af 7. juli 1942 af forretningsorden for Landsskatteretten skal retten, såfremt en klage bortfalder under Ligningsdirektoratets behandling af sagen, have meddelelse fra direktoratet herom, bilagt foreliggende erklæring fra klageren om, at han har frafaldet videre forfølgning af sagen. Foreligger sådan erklæring fra klageren ikke, skal retten skriftligt tilkendegive ham, at hans klage er anset for bortfaldet. Herefter måtte det – som også erkendt af Landsskatteretten – anses for en fejl, at retten ikke gav revisoren eller hans klient underretning om, at sagen blev henlagt.

Efter samtlige foreliggende oplysninger fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at Landsskatteretten ikke foretog videre vedrørende klagen af 6. oktober 1956.

31. *En ekspropriationserstatning burde have været specificeret i erstatning for arealafståelse og erstatning for ulemper. (J. nr. 168/57).*

Den 6. marts 1957 klagede A over behandlingen af en sag vedrørende en i henhold til lov nr. 225 af 11. juni 1954 om ekspropriation i militært øjemed foretaget ekspropriation fra hans ejendom. Han fremhævede særlig, at det ikke af udskriften af protokollen vedrørende taksationskommissionens forretning fremgik, til hvilken værdi pr. arealenhed det eksproprierede areal var ansat.

Ifølge § 2 i den ovennævnte lov finder ekspropriation sted efter reglerne i forordning af 5. marts 1845 angående de regler, som bliver at iagttage med hensyn til grundafståelser m. m. i anledning af jernbaners anlæg i Danmark.

Af sagens akter, som jeg modtog fra den ledende landinspektør ved Taksationskommissionen for militære Anlæg i Jylland, fremgik det, at A den 7. september 1955 under en besigtigelses- og ekspropriationsforretning fik udleveret følgende skriftlige forligstilbud: »For det eksproprierede areal og for samtlige ulemper kr. 3.700. Renter fra 7/9 1955.« Da han ikke modtog dette tilbud, afholdtes taksation den 4. juli 1956, hvorved erstatningen fastsattes således: »For det eksproprierede areal 2.910 m² incl. samtlige ulemper kr. 3.700.«

Ifølge landinspektøren må bestemmelsen i forordningens § 11 om, at jorderstatningen for et til et baneanlæg rekvireret areal skal ansættes for sig med en pris pr. tønde land, ses på baggrund af forordningens bestemmelse om, at ekspropriation og taksation af de til gennemførelsen af et baneanlæg fornødne arealer så vidt muligt skal afholdes inden anlægsarbejdet påbegyndes, altså på et tidspunkt, hvor den nøjagtige størrelse af det eksproprierede areal endnu ikke kan fastslås fordi den endelige ekspropriationsgrænse på det tidspunkt ikke er og ikke kan være fastlagt i marken. I A's sag var ekspropriationsgrænsen allerede på ekspropriationstidspunktet endeligt fastlagt og arealet opmålt og beregnet, hvorfor taksationskommissionen

ikke mente sig forpligtet til ved protokollationen af taksationsresultatet at specificere den erstatning, der ydedes pr. arealenhed. Landinspektøren havde iøvrigt under en samtale med A gjort ham bekendt med kommissionens syn på spørgsmålet og meddelt ham, at taksationsresultatet i medfør af grundlovens § 73 kan prøves ved domstolene.

Da § 2 i lov nr. 225 af 11. juni 1954 uden forbehold henviser til, at ekspropriation foretages efter reglerne i forordningen af 5. marts 1845, må dennes regler om fremgangsmåden ved erstatningens fastsættelse, herunder særlig §§ 11 og 12, finde anvendelse i det foreliggende tilfælde. Efter forordningens § 11 skal erstatningen fastsættes pr. arealenhed, og der er ikke i forordningen gjort nogen undtagelse herfra for tilfælde, hvor det eksproprierede areals grænser og størrelse er fastlagt ved taksationsforretningens foretagelse. Ifølge en bestemmelse i § 12 skal taksationskommissionen endvidere, såfremt ejeren lider et særligt tab uden for grundens værdi, ansætte godtgørelse herfor, »dog således at i forretningen særligen anføres den ifølge forestående § 11 antagne værdi af grunden i og for sig beregnet pr. td. land, og dernæst den godtgørelse, som i nævnte tilfælde endvidere måtte være at tilstå.«

Jeg fandt herefter, at den tilkendte erstatning burde have været specificeret.

Under en drøftelse den 20. maj 1957 erklærede landinspektøren sig enig i denne opfattelse og oplyste, at de af taksationskommissionerne fastsatte erstatninger sædvanligvis specificeres efter reglerne i forordningens §§ 11 og 12. Landinspektøren erklærede sig villig til at anmode taksationskommissionen om at foretage en specificering af erstatningen og har senere meddelt, at erstatningen er blevet specificeret.

32. *En dommerfuldmægtig, der fungerede som foged, havde underrettet en rekvisitus om, at nogle udlagte effekter ville blive afhentet den 27. februar 1957. Afhentningen blev på begæring af rekvirenten og uden meddelelse til rekvisitus foretaget den 26. februar, da den i retsplejelovens § 533, stk. 2, foreskrevne 12-ugers frist udløb denne dag.*

Udtalt, at dommerfuldmægtigen, forinden forretningens berømmelse, havde haft rimelig anledning til at overtøye sig om, hvornår 12-ugers fristen udløb, eller at underrette rekvirenten om det påtænkte tidspunkt og derved sikre sig, at den berammede forretning kunne finde sted i overensstemmelse med det i meddelelsen til rekvisitus anførte tidspunkt.

Henledt civildommerens opmærksomhed på, om der var anledning til at ændre teksten i de trykte meddelelser om afhentning af effekter m. v., således at det af disse udtrykkelig fremgår, at de udlagte effekter vil kunne afhentes før den angivne dato, såfremt forholdene gør det påkrævet. (J. nr. 170/57).

Den 6. marts 1957 klagede A over, at dommerfuldmægtig N, der fungerede som foged i Københavns amts nordre birk, efter begæring af landsretssagfører B den 26. februar 1957 havde afhentet nogle udlagte effekter hos ham, uagtet fogeden den 23. februar 1957 havde meddelt, at fogedforretningen ville blive foretaget den 27. februar 1957.

A forespurgte samtidig, hvem der skulle betale omkostningerne ved fogedforretningen, idet han henviste til, at han samme dag som fogeden afhentede effekterne havde betalt rekvirenten det afkrævede beløb for at afværge den berammede forretning.

Af sagens akter fremgik det, at udlægget blev foretaget i nordre birks fogedret den 4. december 1956, og at fogedretten den 23. februar 1957 modtog udskriften af den dom, der dannede grundlag for udlægsforretningen, med henblik på afhentning af de udlagte effekter.

Dommerfuldmægtigen oplyste overfor mig, at han, inden han modtog sagen, for landsretssagfører B havde berammet to udgående fogedforretninger til den 27. februar 1957, hvorfor han berammede nærværende sag til foretagelse samme dag. Han underrettede ikke rekvirenten herom, men meddelte skriftligt A, at de udlagte effekter ville blive afhentet den 27. februar 1957.

Den 26. februar 1957 havde landsretssagfører B's fuldmægtig krævet effekterne afhentet samme dag, idet den i retsplejelovens § 533, stk. 2, foreskrevne 12-ugers frist udløb den dag. Dommerfuldmægtigen havde ikke turdet afvise forretningens foretagelse og søgte forgæves at komme i forbindelse med A, ligesom han udskød forretningen til det senest mulige tidspunkt på dagen.

Ifølge dommerfuldmægtigen lå der ikke i den udsendte meddelelse om effekternes af-

hentning nogen udsættelse af fristen for at betale, men blot et varsko om enten at betale eller træffe anden aftale med rekvirenten.

Civildommeren henholdt sig overfor mig til dommerfuldmægtigens udtalelse. – Under de foreliggende omstændigheder fandt han ikke, at der var noget at bebrejde fuldmægtigen, og bemærkede, at forretningen iøvrigt var foretaget på rekvirentens ansvar, idet denne var klar over, at det ikke havde været muligt at underrette A om det ændrede tidspunkt for forretningens foretagelse.

Jeg udtalte herefter, at selvom det ikke i retsplejeloven eller på anden måde er pålagt fogeden at give rekvisitus underretning om, hvornår de udlagte effekter vil blive afhentet, fandt jeg dog, at dommerfuldmægtigen, når der overhovedet var blevet givet rekvisitus meddelelse om tidspunktet for afhentningen, havde haft rimelig anledning til inden forretningens berømmelse at overtøye sig om, hvornår 12-ugers fristen udløb, eller til at underrette rekvirenten om det påtænkte tidspunkt for forretningens foretagelse og derved sikre sig, at den berammede forretning kunne finde sted i overensstemmelse med det i meddelelsen til rekvisitus anførte tidspunkt.

Jeg anså det for yderst tvivlsomt, om der ville kunne gøres erstatningsansvar gældende mod nogen, og henviste til, at afgørelsen heraf henhørte under domstolene.

Samtidig henledte jeg civildommerens opmærksomhed på, om der var anledning til at ændre teksten i de trykte meddelelser om afhentning af effekter m. v., således at det af disse fremgår, at de udlagte effekter vil kunne afhentes før den angivne dato, såfremt forholdene gør det påkrævet.

- 33.** *Udtalt overfor kammeradvokaten, at det alvorligt måtte bebrejdes ham, at han ikke – i forbindelse med en af Danmarks Nationalbank forelagt sag – tidligere end sket havde rettet henvendelse til højesteretssagfører A, der repræsenterede en i sagen interesseret part, samt at han ej heller indenfor rimelig tid havde besvaret gentagne henvendelser fra min side. (J. nr. 178/57).*

Den 14. marts 1957 klagede højesteretssagfører A over den tid, der var medgået til kammeradvokatens og Danmarks Nationalbanks behandling af en sag angående bankens eventuelle pligt til at tilbagebetale et ved krigens afslutning ubenyttet reimboursbeløb, som hidrørte fra A's klients konto i en tysk bank. Højesteretssagføreren anførte, at Nationalbanken den 23. maj 1955 havde underrettet ham om, at sagen var oversendt til kammeradvokaten, der havde lovet at sætte sig i forbindelse med ham; men dette var endnu ikke sket, trods talrige henvendelser, senest den 29. oktober 1956, såvel til Nationalbanken som til kammeradvokaten, og sagens videre behandling var derfor standset på grund af Nationalbankens og kammeradvokatens passivitet.

Danmarks Nationalbank oplyste overfor mig, at banken den 23. maj 1955 havde meddelt højesteretssagfører A, at samtlige sagens akter den 12. marts 1955 var blevet oversendt til kammeradvokaten, der havde lovet ved personlig samtale med A at gøre et forsøg på at undgå yderligere brevveksling. Nationalbanken havde herefter, når den modtog rykkerskrivelser fra A, henvist denne til at tale med kammeradvokaten, ligesom banken talrige gange havde anmodet kammeradvokaten om at sætte sig i forbindelse med A.

Den 9. maj 1957 afviste jeg klagen over Nationalbanken og meddelte højesteretssagfører A, at jeg samtidig havde anmodet kammeradvokaten om en udtalelse om, hvorpå sagen havde beroet fra den 12. marts 1955.

Efter at jeg havde erindret kammeradvokaten om sagen den 20. august og 12. oktober 1957 samt den 25. februar 1958, udtalte kammeradvokaten i skrivelse af 14. marts 1958, at han den 12. marts 1955 ikke modtog sagens akter for at tage stilling til rigtigheden af Nationalbankens afgørelse eller fo-

retage nogen egentlig ekspedition i sagen, men alene for ved en samtale med A at overbevise denne om, at yderligere brevveksling måtte anses for unyttig. Kammeradvokaten havde ikke nogen erindring om, hvad han dengang havde foretaget sig, men gik ud fra, at han i hvert fald havde forsøgt at komme i telefonisk forbindelse med A; det var formentlig ikke lykkedes i første omgang og senere var det ikke blevet til mere. Dersom A – der var kendt med sagens oversendelse til kammeradvokaten – havde sat sig i forbindelse med ham, kunne en samtale ifølge kammeradvokaten være etableret.

Efter modtagelsen af min skrivelse af 9. maj 1957 havde kammeradvokaten telefonisk meddelt højesteretssagfører A, at han var villig til ved en personlig samtale at gøre rede for Nationalbankens standpunkt og besvare eventuelle spørgsmål. En sådan samtale fandt den 13. december 1957 sted hos kammeradvokaten.

Ved min bedømmelse af sagen måtte jeg såvel efter højesteretssagfører A's som efter Nationalbankens oplysninger lægge til grund, at der flere gange var rettet henvendelse til kammeradvokaten om at få en drøftelse i stand, ligesom det måtte anses for godtgjort, at kammeradvokaten ikke, som lovet Nationalbanken i foråret 1955, havde sat sig i forbindelse med højesteretssagfører A før efter modtagelsen af min skrivelse af 9. maj 1957. – Jeg fandt, at det alvorligt måtte bebrejdes kammeradvokaten, at han havde udvist en sådan passivitet.

Endvidere fandt jeg det yderst beklageligt, at jeg 3 gange havde måttet erindre kammeradvokaten om, at jeg ikke havde modtaget svar på min skrivelse af 9. maj 1957.

- 34.** *Direktoratet for Ulykkesforsikringen havde ikke besvaret et af en tilskadekommen rejst spørgsmål om udbetaling af yderligere dagpenge. – Direktoratet beklagede den skete fejl. Stillingtagen til kommunernes fremgangsmåde ved inddrivelse af skatterestancer i forbindelse med udbetaling af erstatninger i henhold til ulykkesforsikringsloven faldt udenfor min kompetence. (J. nr. 182/57).*

A, der den 10. juni 1954 kom til skade under arbejde og ved kendelse afsagt af Direktoratet for Ulykkesforsikringen den 10. maj 1955 fik tillagt en erstatning på 3.125 kr., beregnet efter en invaliditetsgrad på 10 pct., klagede den 10. marts 1957 over, at direktoratet ikke havde besvaret hans anmodning af 16. september 1955 om at få tillagt dagpenge for tiden efter direktoratets afgørelse af invaliditetsspørgsmålet.

Af direktoratets akter fremgik, at det tilkendte erstatningsbeløb i overensstemmelse med de gældende regler blev udbetalt til det sociale udvalg i Esbjerg kommune den 20. maj 1955.

I anledning af en forespørgsel fra A, om skattevæsenet i Esbjerg kunne foretage udpantning for en skatterestance i erstatningsbeløbet, forelagde direktoratet spørgsmålet for Esbjerg byråds sociale udvalg, der udtalte, at erstatningsbeløbet efter fradrag af et ydet forskud på 225 kr. var udbetalt A til fri rådighed. Udvalget tilføjede, at A overfor skattevæsenet var indgået på at betale en skatterestance på ca. 900 kr., og at man havde gjort ham bekendt med, at man efter udbetalingen af erstatningen kunne foretage udpantning hos ham for denne skatterestance.

Efter at være blevet gjort bekendt med udvalgets udtalelse meddelte A den 16. september 1955 direktoratet, at skattevæsenet havde tvunget ham til at betale 902,03 kr., idet kommunen ellers ikke ville udbetale erstatningen medmindre pantefogeden var tilstede. Samtidig anmodede han om at få tillagt yderligere dagpenge for tiden efter 10. maj 1955, da han ikke var raskmeldt.

Direktoratet forelagde påny sagen for det sociale udvalg, der i skrivelse af 20. december 1955 henholdt sig til sin tidligere udtalelse samt henviste til en erklæring fra Esbjerg kommunes inkassokontor, ifølge hvilken skatterestancens betaling ikke var blevet stillet som betingelse for erstatningens udbetaling, men man havde foreholdt A, at man ville lade foretage udpantning hos ham efter

beløbets udbetaling, såfremt han ikke betalte skatterestancen.

Den 29. maj 1956 forelagde direktoratet sagen for Socialministeriet tilligemed en senere modtaget tilsvarende sag, med henblik på om der på grundlag af den af Esbjerg kommune og andre kommuner anvendte fremgangsmåde ved inddrivelsen af skatterestancer i forbindelse med udbetaling af erstatninger i henhold til ulykkesforsikringsloven ville være anledning til at rette henvendelse til kommunerne om ikke at anvende en sådan fremgangsmåde. Socialministeriet forelagde sagerne for Indenrigsministeriet, der efter brevveksling med Skattedepartementet udtalte, at udpantning lovligt kunne foretages når erstatningsbeløbet var udbetalt, og at der ikke på det foreliggende grundlag var tilstrækkelig anledning til at rette henvendelse til kommunerne om at udvise tilbageholdenhed ved skatteinddrivelsen, idet det måtte forudsættes, at skatteinddrivelsen foregik under rimelig hensyntagen til skatteydernes økonomiske forhold. – Socialministeriet henholdt sig til det af Indenrigsministeriet anførte.

Direktoratet for Ulykkesforsikringen udtalte overfor mig, at A's anmodning om udbetaling af dagpenge for tiden efter 10. maj 1955 ikke havde kunnet tages til følge, da dagpenge ifølge § 26, stk. 2, i ulykkesforsikringsloven ikke kan udbetales udover datoen for direktoratets afgørelse af invaliditetsspørgsmålet. Svaret på A's skrivelse var imidlertid ikke blevet afsendt, idet denne ekspedition blev overset på grund af den med Esbjerg kommune og senere med Socialministeriet førte brevveksling. Direktoratet havde nu overfor A beklaget den manglende besvarelse og samtidig meddelt ham, at der ikke i ulykkesforsikringsloven er hjemmel til udbetaling af dagpenge udover datoen for direktoratets afgørelse af invaliditetsspørgsmålet.

Jeg fandt, at direktoratet havde begået en fejl ved ikke efter modtagelsen af Esbjerg byråds sociale udvalgs skrivelse af

20. december 1955 at besvare det af A rejste spørgsmål om udbetaling af yderligere dagpenge. Da direktoratet imidlertid nu havde besvaret spørgsmålet og samtidig beklaget den skete fejlekspedition, gav sa-

gen mig ikke anledning til at foretage videre.

Det bemærkes, at det falder udenfor min kompetence at tage stilling til spørgsmålet om kommunernes skatteinddrivelse.

35. *Statens Udvandringskontor burde have rettet henvendelse til A, forinden man meddelte en hos ham ansat stagiare samtykke til at fratræde sin stilling.*

Det havde endvidere været rigtigt, om Udvandringskontoret havde gjort A bekendt med en til rigspolitichefen og Landøkonomisk Rejsebureau afgivet udtalelse om, at man ikke fremtidig mente at kunne medvirke til at anbringe stagiaries hos A.

Efter en senere forhandling indrømmede Udvandringskontoret A adgang til at modtage stagiaries på samme betingelser som andre arbejdsgivere. (J. nr. 194/57).

Den 13. marts 1957 klagede proprietær A over, at Statens Udvandringskontor uden forudgående henvendelse til ham havde givet samtykke til, at den hos ham ansatte schweiziske stagiare frøken B fratrædte sin stilling den 1. november 1956, samt over, at Udvandringskontoret havde meddelt Landøkonomisk Rejsebureau, at man ikke mente at burde medvirke til, at der fremtidig blev anbragt unge udlændinge som stagiaries hos ham.

Om administrationen af stagiaries-overenskomsten oplyste Statens Udvandringskontor følgende:

Den dansk-schweiziske overenskomst om udveksling af stagiaries – det vil sige unge mennesker der i uddannelsesøjemed rejser til et andet land for dér at dygtiggøre sig indenfor deres fag ved at påtage sig lønnet arbejde – blev indgået i februar 1948 og administreres fra dansk side af Udvandringskontoret, ganske som tilsvarende aftaler, der ved Udenrigsministeriets mellemkomst som internationalt bindende overenskomster er indgået med henholdsvis Frankrig, Holland og Østrig.

For at sikre de unge udlændinge – i hvis interesse overenskomsten således er indgået – de bedst mulige arbejdsbetingelser søger Udvandringskontoret i hvert enkelt tilfælde at indhente oplysning om, hvorvidt de stillinger, der tilbydes dem, er egnede lærepladser. Med henblik herpå har kontoret et snævert samarbejde med forskellige faglige organisationer – De samvirkende Fagforbund, Landøkonomisk Rejsebureau, Håndværksrådet, Almindelig dansk Gartnerforening, Udvalget til unge Handelsmænds Uddannelse i Udlandet,

Centralforeningen af Hotelvært- og Restauratørforeninger i Danmark m. fl. Disse organisationer yder endvidere bistand i de tilfælde, hvor udlændinge ikke selv er i stand til at skaffe tilbud om egnede stillinger. Udvandringskontoret skal påse, at de her i landet beskæftigede stagiaries aflønnes i overensstemmelse med de i de kollektive arbejdsoverenskomster fastsatte tariffer eller, i mangel af sådanne overenskomster, efter de normalt gældende satser indenfor vedkommende fag eller område.

Når der er tale om danske, der søger arbejde i udlandet, undersøger Udvandringskontoret, om de pågældende er i besiddelse af de for godkendelse som stagiaries fornødne faglige og personlige kvalifikationer; for udenlandske stagiaries' vedkommende foretager den myndighed i aftalelandet, til hvem administrationen af overenskomsten er henlagt, en tilsvarende undersøgelse.

Udvandringskontoret har i årenes løb i enkelte tilfælde, hvor forholdet mellem den ansatte og arbejdsgiveren har været mindre tilfredsstillende – hvadenten dette skyldes beskæftigelsesmæssige eller personlige grunde –, eventuelt i samarbejde med vedkommende faglige organisation, søgt at løse problemet ved at der blev skaffet den pågældende stagiare arbejde hos en anden arbejdsgiver, og der er ikke hidtil opstået vanskeligheder i forbindelse med sådanne pladskifter, som har været i alle parter interesse.

Den sædvanlig fulgte fremgangsmåde med hensyn til fremskaffelse af beskæftigelse her i landet for udenlandske stagiaries er den, at ansøgerne gennem deres eget lands

myndigheder og faglige organisationer indsender ansøgning til Statens Udvandringskontor med nærmere angivelse af deres kvalifikationer og ønsker. Udvandringskontoret sætter sig derefter i forbindelse med den tilsvarende faglige organisation her i landet – for landbrugsstuderendes vedkommende er det Landøkonomisk Rejsebureau – med anmodning om bistand til at finde en egnet læreplads.

Denne fremgangsmåde følges imidlertid ikke altid og var ikke blevet fulgt i nærværende tilfælde. Frøken B havde den 12. maj 1956 gennem det danske konsulat i Basel ansøgt om tilladelse til at indrejse i Danmark den 10. juni 1956 for at tage beskæftigelse hos A. Overfor politiet havde A oplyst, at han var kommet i forbindelse med frøken B gennem en husholdningskonsulent, samt at hun foruden kost og logi skulle aflønnes med 100 kr. månedlig til at begynde med.

Først ved B's tiltrædelse af pladsen rettede rigspolitichefen henvendelse til Udvandringskontoret vedrørende hendes henhøren under stagiaires-overenskomsten, og Udvandringskontoret fik gennem Landøkonomisk Rejsebureau oplyst, at pladsen hos A var anerkendt som et lærested for unge mennesker. Efter brevveksling med de schweiziske myndigheder, overfor hvem frøken B havde udtrykt ønske om 12 måneders beskæftigelse i Danmark, godkendte Udvandringskontoret hende den 17. september 1956 som stagiaire, og den 25. september 1956 bevilgede rigspolitichefen hende arbejds- og opholdstilladelse hos A for tiden indtil 15. september 1957.

Den 27. september 1956 anmodede frøken B Udvandringskontoret om tilladelse til at forlade sin stilling pr. 15. oktober 1956 for at tiltræde en anden stilling. Udvandringskontoret udbad sig den 4. oktober 1956 forskellige oplysninger, bl. a. om hvorvidt A var indforstået med pladsskiftet. Frøken B svarede den 5. oktober 1956, at hun var blevet ansat hos A under den urigtige, for hende afgørende, forudsætning, at han var gift, mens det viste sig, at han var ugift og havde en husbestyrerinde. Desuden var frøken B meget utilfreds med det arbejde, hun blev sat til at udføre. Hun tilføjede, at hun med 14 dages varsel havde sagt op til den 15. oktober 1956, men at A havde erklæret, at hun ikke kunne rejse før den 1. november. Ifølge

frøken B forelå der ikke nogen kontrakt eller en mundtlig aftale om varigheden af hendes ansættelse.

Udvandringskontoret meddelte den 11. oktober 1956 frøken B, at hun ikke var berettiget til at opsige sin stilling før til den 1. november 1956, men at man ville kunne tillade pladsskiftet, forudsat at hun med 14 dages varsel opsagde stillingen til den 1. november 1956 – medmindre A indvilgede i et tidligere fratrædelsestidspunkt. Samtidig gjorde Udvandringskontoret A bekendt med skrivelsen.

Den 12. oktober 1956 gav A ved en telefonisk henvendelse til Udvandringskontoret udtryk for, at frøken B havde bundet sig til sin stilling i 1 år, ligesom han den følgende dag under en telefonsamtale bebrejdede kontoret, at dette havde tilladt pladsskiftet uden at rette henvendelse til ham, hvilket man beklagede. Den 27. oktober 1956 gjorde A ved en personlig henvendelse i Udvandringskontoret gældende, at man burde have rettet henvendelse til ham, og kontoret beklagede påny, at han ikke havde haft lejlighed til at udtale sig, før kontoret gav samtykke til pladsskiftet.

Den 1. november 1956 rettede A telefonisk henvendelse til kriminalpolitiet om, at frøken B var rejst uden at have medtaget sit pas, og politiet anmodede ham om at indsende passet. Dagen efter meddelte frøken B kriminalpolitiet, at hun ved afrejsen fra A den 1. november 1956 ikke havde fået udleveret sit pas. – Den 10. november 1956 meddelte frøken B Udvandringskontoret, at hun hverken havde fået udleveret sit pas eller sin restløn på 200 kr. hos A. Kontoret anmodede A om at sende frøken B hendes tilgodehavende, idet passet i mellemtiden var blevet sendt.

Under en samtale i Udvandringskontoret den 22. november 1956 hævdede A, at frøken B havde været fæstet for 1 år til en løn af 1200 kr.; hun var således bortgået i utide, og han ønskede ikke at betale hende yderligere løn. Den pågældende embedsmand meddelte A, at han havde forstået samtalen den 27. oktober 1956 således, at A ikke ville modsætte sig, at kontraktforholdet blev bragt til ophør pr. 1. november 1956, hvilket A imidlertid bestred at have givet udtryk for.

Da frøken B stadig ikke havde modtaget sit løntilgodehavende, anmodede Udvan-

dringskontoret den 11. december 1956 A om at tilsende hende restlønnen, nu opgjort til 166,66 kr., hvortil A svarede, at frøken B var ulovligt bortgået fra sin plads, og at han derfor kunne gøre et erstatningskrav gældende mod hende.

Udvandringskontoret henviste den 3. januar 1957 frøken B til eventuelt at søge lønkravet gennemført ved civilt søgsmål og gav A meddelelse herom. Kontoret underrettede ligeledes rigspolitichefen og Landøkonomisk Rejsbureau om skrivelsens indhold og tilføjede, at man herefter ikke mente at burde medvirke til, at der blev anbragt unge udlændinge som stagiaires hos A.

Gennem Landøkonomisk Rejsbureau blev A bekendt med tilføjesen og anmodede Udvandringskontoret om en begrundelse. Udvandringskontoret svarede, at man efter mødet den 27. oktober 1956 havde haft det bestemte indtryk, at A var indforstået med, at kontraktforholdet mellem ham og frøken B ophørte den 1. november 1956, og at man derfor var gået ud fra, at han betalte hende løn til fratrædelsesdagen. Da A imidlertid havde vægret sig ved at udlevere frøken B's pas og trods gentagne opfordringer nægtet at udbetale hendes restløn, havde man fundet fornødent grundlag for at meddele Landøkonomisk Rejsbureau og rigspolitichefen, at man ikke kunne medvirke til, at der blev anbragt unge udlændinge som stagiaires hos A. Udvandringskontoret tilføjede, at man er uden indflydelse på meddelelse af arbejdstiladelser til udlændinge, som ikke omfattes af stagiaires-overenskomsterne.

Statens Udvandringskontor udtalte overfor mig, at der ikke findes nogen dokumentation for, at der var aftalt længere opsigelsesfrist end den af kontoret i skrivelsen af 11. oktober 1956 til frøken B anførte, idet den omstændighed, at frøken B overfor de schweiziske myndigheder havde udtrykt ønske om 12 måneders beskæftigelse ikke kunne betragtes som en aftale med arbejdsgiveren om en vis længere tjenestetid, men alene kunne tages som udtryk for, at hun ønskede at opholde sig som stagiaire i Danmark i 12 måneder. Udvandringskontoret måtte derfor fortsat mene, at arbejdsforholdet lovligt var bragt til ophør pr. 1. november 1956, hvorfor det måtte påhvile A at betale løn indtil fratrædelsen, og så længe betaling ikke var sket, kunne kontoret ikke medvirke til at

anbringe stagiaires hos A. Dette ville dog ikke være til hinder for, at A – der ikke tidligere havde beskæftiget stagiaires – fortsat kunne have unge udlændinge i sin tjeneste.

Den 31. maj 1957 udtalte jeg, at Statens Udvandringskontor, der i det væsentlige havde sit kendskab til kontraktforholdet mellem frøken B og A fra hendes skrivelse af 5. oktober 1956, burde have rettet henvendelse til A, inden man meddelte frøken B samtykke til at fratræde sin stilling den 1. november 1956, idet A derved ville have fået mulighed for at redegøre for sin opfattelse af kontraktforholdet før kontorets stillingtagen til sagen.

Det havde endvidere været rigtigst, om Udvandringskontoret i skrivelsen af 3. januar 1957 til A havde gjort ham bekendt med, at man overfor Landøkonomisk Rejsbureau og rigspolitichefen havde udtalt, at man ikke mente at kunne medvirke til anbringelse af stagiaires hos A.

Forsåvidt angik sagens behandling iøvrigt anførte jeg, at afgørelsen af, på hvilke vilkår frøken B var ansat hos A, henhørte under domstolene, men at jeg efter det foreliggende ikke fandt grundlag for at kritisere det af Udvandringskontoret indtagne standpunkt vedrørende frøken B's lønkrav, ligesom jeg ikke kunne kritisere, at Udvandringskontoret ikke havde ment at burde medvirke til anbringelsen af unge udlændinge som stagiaires hos A.

I februar 1958 rejste A's sagfører overfor mig spørgsmål om muligheden for, at der påny kunne anbringes stagiaires hos A.

Under en mundtlig forhandling med chefen for Statens Udvandringskontor henstillede jeg, at det blev overvejet, om den i sin tid trufne afgørelse burde opretholdes. Jeg lagde herved vægt på, at det var første gang A havde beskæftiget en stagiaire, og at afgørelsen var truffet på grundlag af dette enkeltstående tilfælde, mens A tidligere havde beskæftiget unge udlændinge fra lande, med hvilke Danmark ikke havde sluttet stagiaires-overenskomst.

Den 27. marts 1958 meddelte Udvandringskontoret, at man ikke ville modsætte sig, at A påny får adgang til at modtage stagiaires på samme betingelser som andre danske arbejdsgivere, herunder at ansøgning

om godkendelse som stagiare, indeholdende oplysninger om arbejdsforholdets varighed, lønnens størrelse m. m., indgives af vedkommende udlænding til de respektive myndigheder i hjemlandet i god tid før tiltrædelsen, og at vedkommende danske faglige organisation kan anbefale, at den pågældende stagiare anbringes hos A. Kontoret bemærkede

herved, at man agter fortsat at følge samme praksis som den af Landøkonomisk Rejsebureau anlagte ved anbringelse af stagiaries indenfor landbruget, ifølge hvilken der kun rent undtagelsesvis og hvor særlige forhold måtte tale derfor anbringes stagiaries hos ugifte arbejdsgivere.

36. *Den motorsagkyndige i Roskilde havde ikke været berettiget til at forlange, at en hyrevogn blev undersøgt af Teknologisk Institut inden han synede den. (J. nr. 223/57).*

Den 22. marts 1957 klagede A over, at Justitsministeriets motorsagkyndige i Roskilde den 23. juni 1955 havde nægtet at syne hans hyrevogn.

Det fremgik af Justitsministeriets akter, at A i oktober 1954 klagede til ministeriet over, at den motorsagkyndige havde nægtet at godkende hans automobil, der var af årgang 1933, til erhvervsmæssig personbefordring. Ministeriet tilsendte A afskrift af to fra den motorsagkyndige indhentede erklæringer, ifølge hvilke køretøjet ved eftersyn havde været i meget dårlig stand – ved de senest afholdte syn havde der været konstateret flere alvorlige mangler – hvorfor den motorsagkyndige ikke kunne godkende vognen til erhvervsmæssig personbefordring fra den 1. april 1955. Ministeriet fandt ikke tilstrækkeligt grundlag for at ændre den motorsagkyndiges afgørelse.

Den 1. juli 1955 klagede A til Justitsministeriet over, at den motorsagkyndige den 23. juni 1955 havde nægtet at syne hans vogn, som han påny ønskede godkendt til erhvervsmæssig personbefordring. Ministeriet forelagde sagen for den motorsagkyndige, der oplyste, at han som betingelse for at beskæftige sig med vognen havde krævet, at A fra Teknologisk Institut fik en erklæring om, at de af ham foretagne reparationer var ordentligt udført, idet den motorsagkyndige ikke anså det for tilstrækkeligt, at han ved et uafhængigt eftersyn fandt, at vognen var i forskriftsmæssig stand. Justitsministeriet anmodede herefter den motorsagkyndige om efter en fornyet undersøgelse af vognen at oplyse, hvilke af de tidligere påviste mangler der nu var udbedret, og hvilke mangler der iøvrigt nu måtte være ved køretøjet, samt om der var foretaget reparationer, hvis holdbarhed

den motorsagkyndige ikke var i stand til at tage stilling til uden forudgående laboratorieundersøgelse. Den motorsagkyndige foretog det ønskede syn og anførte overfor ministeriet, at han fortsat var af den opfattelse, at vognen ikke kunne anerkendes som hyrevogn.

Sagen blev herefter forelagt for Justitsministeriets automobiltekniske Udvalg, der, efter at have synet vognen, erklærede sig enig i, at den ikke kunne anses for velegnet til erhvervsmæssig personbefordring; dens anvendelse ville dog ikke medføre fare for færdselssikkerheden, og udvalget ville derfor ikke udtale sig imod, at vognen blev godkendt til erhvervsmæssig personbefordring, på betingelse af at der blev foretaget visse nærmere angivne reparationer.

Den 31. januar 1956 meddelte Justitsministeriet A, at vognen kunne godkendes til erhvervsmæssig personbefordring på de af Det automobiltekniske Udvalg anførte betingelser, og den 3. august 1956 blev vognen godkendt.

Den 12. oktober 1956 søgte A Københavns amt om fri proces under en sag, som han agtede at anlægge mod den motorsagkyndige med påstand om, at denne tilpligtedes at betale en erstatning på 4.267,50 kr., i anledning af at han den 23. juni 1955 havde nægtet at syne A's vogn.

Af de fra amtet modtagne akter fremgik, at andragendet blev forelagt Justitsministeriet, og at amtet herefter den 8. februar 1957 meddelte afslag under henvisning til, at der ikke var udsigt til, at A ville kunne gennemføre sit krav under en eventuel retssag.

Den motorsagkyndige oplyste overfor mig vedrørende synet den 23. juni 1955, at A ikke forud til motorkontoret havde anmeldt

vognen til syn, og at han, da A kom med vognen, skulle begynde på en køreprøve.

Forinden jeg tog stilling til sagen, anmodede jeg Justitsministeriet om at oplyse, hvorvidt det er almindeligt, at de motorsagkyndige som betingelse for at syne et automobil af ældre årgang, på hvilket der ved tidligere syn er konstateret forskellige mangler, forlanger, at automobilen bliver undersøgt af Teknologisk Institut, samt om det måtte anses for korrekt, at den motorsagkyndige i juni 1955 havde krævet, at vognen skulle undersøges af Teknologisk Institut.

Ministeriet meddelte efter brevveksling med lederen af De motorsagkyndiges Kontor i København og med Det automobiltekniske Udvalg, at det ikke er eller bør være almindelig praksis, at de motorsagkyndige som betingelse for at syne et motorkøretøj af ældre årgang, på hvilket der ved tidligere syn er konstateret forskellige mangler, forlanger, at et sådant køretøj bliver undersøgt af Teknologisk Institut; dette krav kan kun stilles, hvis en egentlig laboratorieundersøgelse er nødvendig for at få konstateret, om køretøjet er behæftet med alvorlige mangler. Den mo-

torsagkyndige burde i stedet have underkastet køretøjet et grundigt eftersyn og på baggrund heraf have tilkendegivet A, hvilke ændringer der skulle foretages for at det kunne godkendes. Ministeriet fandt imidlertid ikke, at der burde foretages videre, bl. a. under hensyn til at den af den motorsagkyndige krævede undersøgelse ikke fandt sted.

Den 16. januar 1958 udtalte jeg, at køretøjet efter det oplyste ikke havde været behæftet med sådanne mangler, at den motorsagkyndige var berettiget til at forlange, at det blev undersøgt af Teknologisk Institut inden han synede det. Under hensyn til at A ikke lod vognen undersøge af Teknologisk Institut, og til, at Justitsministeriet gav tilladelse til, at den blev godkendt til erhvervs-mæssig personbefordring på visse nærmere angivne betingelser, fandt jeg imidlertid at kunne undlade at foretage videre i sagen. Jeg mente ikke, at der forelå fornødent grundlag for at henstille, at der meddeltes A fri proces under en eventuel erstatningssag mod den motorsagkyndige.

37. *Statsradiofonien havde for et indsendt arbejde betalt forfatteren honorar som for bestilte noveller. – Henstillet til Statsradiofonien at overveje muligheden af at honorere arbejdet som et ikke-bestilt hørespil. (J. nr. 262/57).*

Den 7. april 1957 klagede forfatteren Soya over programsekretær Jørgen Claudi og afdelingschef Felix Nørgaard, Statsradiofonien, i anledning af deres virksomhed i forbindelse med radioens udsendelse af nogle af hans værker .

1. *Vedrørende »Spil, Lilly! spil!«.*

Den 23. december 1952 havde Soya indleveret et hørespil med titlen »Spil, Lilly! spil!« til Statsradiofonien, for hvilket han modtog honorar efter reglerne for bestilte noveller, der er lavere end honoraret for et hørespil. Ifølge Soya protesterede han straks overfor programsekretær Claudi, som stærkt beklagede det skete og lovede, at Soya senere skulle få kompensation – hvad han imidlertid trods gentagen påtale af forholdet ikke fik. Soya anførte, at programsekretærens og hans erindring om sagen var sammenfalden-

de; der var kun på eet punkt en divergens, idet programsekretæren hævdede at have ment, at kompensationen skulle ske ved en eller flere genudsendelser, mens Soya havde opfattet det sådan, at han ved en senere udsendelse af et af sine værker ville få et forhøjet honorar.

Statsradiofonien oplyste herom overfor mig, at den daværende chef for dramatlitterær afdeling den 25. november 1952 havde afgivet indstilling til Radiorådets programudvalg om bestilling af en radionovelle hos Soya, der nogle dage før havde ringet ham op og omtalt en ide til en radiofonisk novelle og spurgt, om han kunne få en bestilling, da han ellers ikke ville gå igang med at udforme ideen. Programudvalget tiltrådte indstillingen, og programsekretæren bestilte den 28. november 1952 telefonisk novellen og meddelte Soya, at honoraret var fastsat til 250 kr. – hvad Soya ikke protesterede imod.

Den 23. december 1952 sendte Soya det bestilte arbejde, som han i følgeskrivelsen betegnede som et hørespil; han anførte, at han med hensyn til honoraret var »helt i radioens hænder«, men at radioen dårligt kunne være bekendt at honorere det som andet end et bestilt hørespil.

Den 15. januar 1953 blev honoraret på de 250 kr. anvist, og i den følgende tid havde Soya en korrespondance med programsekretæren angående indspilningen og udsendelsen, der fandt sted den 10. januar 1954. Soya, der den 13. august 1953 havde overværet en afspilning af »Spil, Lilly! spil!«, skrev den 19. august 1953: »Det eneste jeg er utilfreds med er honoraret. Selvom der kun er én person er og bliver det et hørespil. Et monodrama for radio. Jeg skulle med andre ord have haft hørespilhonorar og ikke novellehonorar. Og selvom det er al ære værd, når embedsmænd vogter Statens penge, er det dog en misforståelse, når de tror, at de skal »ta'« landets borgere. Nå, jeg trøster mig med at nynne »Det sker kun en gang –«. Ifølge Statsradiofonien måtte man heraf forstå, at Soya havde affundet sig med det fastsatte honorar.

Den 27. april 1955 blev »Spil, Lilly! spil!« genudsendt. I et brev til Soya om, at genudsendelsen ville finde sted, anførte programsekretæren: »De erindrers måske, at vi i sin tid købte historien som en bestillingsnovelle. Derfor bliver der altså ved genudsendelsen ikke tale om andet honorar end den sædvanlige afgift gennem Dansk Forfatterforening efter udsendelsen (kr. 180,00), men jeg håber meget, at De er indforstået hermed?« (Ifølge Statsradiofoniens overenskomst med Dansk Forfatterforening honorerer denne mod en afgift de benyttede litterære ikke-dramatiske værker).

Efter genudsendelsen gjorde Soya programsekretæren bekendt med, at han kun havde modtaget et honorar på 120 kr. Programsekretæren svarede, at dette beroede på en misforståelse fra Forfatterforeningens side, og at Soya snarest ville få tilsendt de resterende 60 kr.

Efter at Soya påny havde fremdraget honorarspørgsmålet, lod Statsradiofonien foretage en undersøgelse af sagens forløb og meddelte den 15. marts 1957, at den forlængst trufne honoraraftale ikke nu kunne tages op til revision.

Soya anmodede programsekretæren om en udtalelse, og i skrivelse af 18. marts 1957 bekræftede denne, at Soya adskillige gange havde ytret utilfredshed med honorarets størrelse, og at programsekretæren overfor Soya havde beklaget dette. Han bestred derimod at have lovet, at Soya ved en senere lejlighed skulle få et ekstra honorar, da et sådant løfte ville ligge udenfor hans kompetence; han ville imidlertid ikke udelukke, at han havde udtalt, at radiofonien forhåbentlig gennem en eller flere genudsendelser kunne forbedre lidt på honoraret.

Soya anførte i en samtale med mig, at han med udtalelsen om, at han med hensyn til honoraret var »helt i radioens hænder«, havde ment, at radioen enten kunne nægte at antage hans arbejde eller honorere det som et ikke-bestilt eller et bestilt hørespil; han havde ikke tænkt sig muligheden af, at Statsradiofonien alene ville honorere det som en bestilt novelle. Inden arbejdets indsendelse havde han meddelt programsekretæren, at han ved at arbejde med sin ide var blevet klar over, at novelleformen ikke egnede sig, hvorfor han havde udformet værket i ren replikform.

Efter gennemlæsning af »Spil, Lilly! spil!« måtte jeg give Soya medhold i, at værket – så vidt jeg kunne skønne – har karakter af et hørespil.

Jeg fandt det imidlertid udfra en juridisk bedømmelse tvivlsomt, om Soya ville kunne gennemføre et krav mod Statsradiofonien på et højere honorar end de 250 kr., som Statsradiofonien i henhold til den i november 1952 indgåede aftale om en bestillingsnovelle havde betalt. Det måtte vel antages, at Soya mundtligt overfor programsekretær Claudi havde protesteret mod honorarets størrelse, men jeg fandt det ikke godtgjort, at denne havde afgivet et løfte om senere kompensation fordi Soya ikke havde modtaget hørespilhonorar, hvorved jeg bemærkede, at det ville falde udenfor programsekretærens kompetence at afgive et sådant løfte.

Uanset den foreliggende tvivl om den rent juridiske gennemførlighed af Soyas krav – hvilket spørgsmål i sidste instans henhører under domstolene – fandt jeg, alle omstændigheder taget i betragtning, grund til at henstille til Statsradiofonien

påny at overveje muligheden af at honorere »Spil, Lilly! spil!« som et ikke-bestilt hørespil.

Det er meddelt mig, at Statsradiofonien senere efter en drøftelse med Soya har betalt ham hørespilhonorar med fradrag af det betalte novellehonorar.

2. Vedrørende »Spøgelse søges«.

Den 15. december 1955 fremsendte Soya efter bestilling manuskriptet til hørespillet »Spøgelse søges«. Spilletiden blev af radioen skønsmæssigt anslået til 80 minutter, og i overensstemmelse med §§ 2 og 3 i »Regler for antagelse og honorering af hørespil m. m.« blev honoraret fastsat til 3.200 kr. og anvist.

Hørespillet udsendtes første gang den 27. marts 1956, og den 8. januar 1957 vedtog programudvalget at genudsende det. Da det imidlertid ved den første udsendelse havde vist sig, at spilletiden var 75 minutter, fastsattes honoraret for genudsendelsen til 2.800 kr., idet honoraret ved genudsendelse ifølge § 2 i hørespils-reglerne reguleres efter den faktiske spilletid.

Soya protesterede straks mod honorarets størrelse, idet han gjorde gældende, at hørespillet ved den første udsendelse uden hans samtykke var blevet beskåret, hvilket han havde konstateret ved at følge med i originalmanuskriptet.

Statsradiofonien oplyste overfor mig, at optagelsen af hørespillet inden den første udsendelse var blevet godkendt af Soya, og at hverken instruktøren eller andre medvirkende var opmærksom på, at der ved afskrivningen af originalmanuskriptet var sprunget en side over; først ved en i anledning af Soyas protest foretaget fornyet aflytning blev fejlen konstateret, og den 27. marts 1957 blev Soya underrettet om, at man ville tage honorarspørgsmålet op til fornyet overvejelse. Ifølge Statsradiofonien ville spilletiden skønsmæssigt være forøget til 76 minutter, såfremt udeladelsen ikke var sket, og man havde forberedt en meddelelse til Soya om, at honoraret ville blive forhøjet med 240 kr., således at det samlede honorar for genudsendelsen ville blive 3.040 kr. i overensstemmelse med reglerne for genudsendelse af et hørespil på 76 minutter; denne ekspe-

dition var imidlertid blevet stillet i bero på min afgørelse af sagen.

Jeg fandt, at fejlen ved afskrivningen af originalmanuskriptet var hændelig. Da Statsradiofonien ville udbetale Soya et yderligere honorar på 240 kr., foretog jeg ikke videre vedrørende dette spørgsmål.

3. Vedrørende overholdelse af fristerne for antagelse af hørespil.

Ifølge § 1, stk. 1, i de under afsnit 2 nævnte hørespilsregler har den, der til Statsradiofonien indsender et litterært dramatisk arbejde med begæring om dets antagelse, krav på at modtage skriftligt svar inden udløbet af 12 uger fra indleveringsdagen.

Under henvisning til denne regel klagede Soya over, at Statsradiofonien ikke havde overholdt denne frist forsåvidt angik et den 31. december 1956 indsendt hørespil, »Det ny Spil om Enhver«.

Statsradiofonien anførte overfor mig, at »Det ny Spil om Enhver« er et i 1938 trykt skuespil for teater. Da afdelingschef Nørgaard gerne ville have Soya bedre repræsenteret på det følgende års sæsonplan, bad han den 1. marts 1957 telefonisk Soya om tilladelse til at udskyde afgørelsen ud over 12-ugers fristen og medtage stykket i repertoire-drøftelserne i april-maj måned, hvilket Soya ikke protesterede mod.

Soya anførte i den anledning overfor mig, at han ikke huskede telefonsamtalen, men at han ikke turde bestride, at den havde fundet sted. Samtidig udtalte han, at det ville være i forfatterens interesse, om den ovennævnte 12-ugers frist blev gjort ufravigelig, da Statsradiofonien som den i reglen stærkeste part overfor den enkelte forfatter ofte ville kunne formå denne til at samtykke i, at fristen for svarets afgivelse blev overskredet.

Da Statsradiofonien havde oplyst, at hørespilsreglerne er fastsat efter forhandling med Dansk Forfatterforening og Danske Dramatikeres Forbund, forespurgte jeg de to sammenslutninger, om de ønskede at fremkomme med en udtalelse om det ønskelige i, at den i reglerne nævnte tidsfrist blev gjort ufravigelig.

De to sammenslutninger oplyste, at der

førtes forhandlinger med Statsradiofonien om spørgsmålet.

Der var herefter ikke grundlag for yderligere skridt fra min side vedrørende dette spørgsmål.

Jeg kunne ikke kritisere afdelingschef

Nørgaard, da Soya ikke havde bestridt Statsradiofoniens oplysninger om telefonsamtalen mellem Nørgaard og ham den 1. marts 1957, og da bestemmelsen i § 1, stk. 1, om skriftligt svar inden 12 uger måtte kunne fraviges ved mundtlig aftale mellem forfatteren og Statsradiofonien.

- 38.** *En kriminaloverbetjent, der havde optaget rapport i anledning af en anmeldelse for uterlighed, burde i rapporten have anført nogle af et vidne givne oplysninger om sigtedes adfærd, ligesom det af rapporten burde have fremgået, at anmelderen i fornødent omfang var blevet gjort bekendt med sigtedes forklaring. (J. nr. 287/57).*

Den 16. april 1957 klagede A over politiets behandling af en anmeldelse, han til kriminalpolitiet i Gentofte havde indgivet mod en mand, der boede i samme ejendom som han, for uterlighed mod hans 9-årige datter. Han gjorde gældende, at kriminaloverbetjent B havde afslået at rette henvendelse til sigtedes nabo, C, som A havde ønsket afhørt, samt at han ikke var blevet gjort bekendt med sigtedes forklaring.

Samtidig bad A mig undersøge, om nogle af ham anførte oplysninger var medtaget i de optagne rapporter, herunder at ejendommens vicevært, en polititjenestemand, til kriminaloverbetjent B havde sagt, at også et kvindeligt avisbud havde været udsat for blufærdighedskrænkelser fra sigtedes side; i bekræftende fald burde statsadvokaten for Sjælland ifølge A ikke den 4. april 1957 have bestemt, at der ikke ville være videre at foretage i sagen fra anklagemyndighedens side.

Da statsadvokatens afgørelse af tiltale-spørgsmålet i henhold til retsplejelovens § 826 kunne forelægges rigsadvokaten, oversendte jeg A's skrivelse til denne med anmodning om at tage stilling til klagen. Rigsadvokaten forelagde sagen for statsadvokaten, der udtalte, at han fandt klagen over politiets behandling af sagen ubegrundet, og henholdt sig til den trufne afgørelse, idet han dog indstillede, at der på grundlag af de senere tilvejebragte oplysninger om sigtedes adfærd overfor et kvindeligt avisbud blev rejst tiltale mod ham for overtrædelse af politivedtægten.

Det fremgik af rigsadvokatens akter, at A indgav anmeldelsen den 22. februar 1957. Næste dag blev hans datter afhørt i over-

værelse af ham og en repræsentant for børneværnet; derefter blev sigtede, der nægtede sig skyldig, og hans hustru samt C afhørt, og sigtede blev foreholdt forklaringerne. – Efter at tillige datterens lærerinde og forskellige andre personer, herunder viceværten, var blevet afhørt, forelagde politimesteren i Københavns amts nordre birk sagen for statsadvokaten med indstilling om, at der på grund af bevisets stilling ikke blev foretaget videre fra anklagemyndighedens side. Den 4. april 1957 tiltrådte statsadvokaten indstillingen, hvilket A blev underrettet om den 6. april, idet det samtidig blev meddelt ham, at statsadvokatens afgørelse kunne påklages til rigsadvokaten.

Kriminaloverbetjent B udtalte i en erklæring af 3. maj 1957, at han ikke som af A anført til denne havde sagt, at C's oplevelser ikke havde interesse for sagen. Han kunne ikke huske, hvordan han var kommet i forbindelse med C, men han var sikkert efter samtalen med A blevet ringet op af C og havde aftalt et møde med denne på politistationen. – Under behandlingen af sagen havde B fra viceværten hørt, at et kvindeligt avisbud engang en tidlig morgen havde mødt sigtede på trappen i let påklædning; dette var ikke medtaget i rapporten, fordi der ikke lod til at være tale om blufærdighedskrænkelser, og fordi den pågældende ikke havde anmeldt forholdet til politiet.

Iøvrigt var A blevet gjort bekendt med, at sigtede havde nægtet sig skyldig på alle væsentlige punkter, men dette var ikke blevet anført i rapporten.

Rigsadvokaten udtalte overfor mig, at han ikke havde fundet anledning til at ændre

statsadvokatens afgørelse, idet en fortsat forfølgning ikke kunne ventes at ville føre til, at sigtede fandtes skyldig til straf, og meddelte, at de af A nævnte oplysninger havde foreligget for statsadvokaten, inden dennes afgørelse blev truffet – bortset fra oplysningen om sigtedes adfærd overfor det kvindelige avisbud, hvorom rapport først var tilvebragt efter sagens forelæggelse for rigsadvokaten; rigsadvokaten tiltrådte iøvrigt statsadvokatens indstilling om, at der i anledning af dette forhold blev rejst tiltale mod sigtede for overtrædelse af politivedtægten.

Jeg anmodede herefter politimesteren om at afæske kriminaloverbetjent B en supplerende udtalelse om årsagen til, at det ikke var anført i rapporten, at A ved anmeldelsen havde gjort ham opmærksom på C's oplevelser, eller at A var blevet gjort bekendt med sigtedes forklaring. Jeg bad tillige oplyst grunden til, at B ikke af egen drift havde rettet henvendelse til det kvindelige avisbud.

Kriminaloverbetjent B bekræftede, at A ved anmeldelsen havde gjort ham bekendt med C's oplevelser, og han ville mene, at han havde bedt A lade C ringe ham op for at aftale et møde. Når han ikke havde taget det med i rapporten, var det fordi han ikke havde anset forholdet for afgørende. Heller ikke episoden med det kvindelige avisbud havde B tillagt nogen afgørende betydning, idet der ikke forelå nogen anmeldelse og der tilsyneladende ikke var tale om blufærdighedskrænkelser, men kun om optræden i let påklædning. – Iøvrigt var A blevet gjort bekendt med sigtedes nægtelse i forbindelse

med en almindelig orientering om sagen, og det var formentlig årsagen til, at det ikke var anført i rapporten.

Kriminalbetjentens erklæring gav ikke politimesteren anledning til bemærkninger.

Rigspolitichefen, for hvem jeg forelagde sagen, fandt ikke anledning til at påtale kriminaloverbetjent B's behandling af sagen; dog burde kriminaloverbetjenten i overensstemmelse med almindelig praksis have anført i rapporten, at A var blevet gjort bekendt med sigtedes forklaring. Efter rigspolitichefens opfattelse havde denne undladelse imidlertid ikke haft nogen reel betydning.

Jeg meddelte herefter A, at de af ham omtalte oplysninger, bortset fra oplysningen angående sigtedes adfærd overfor det kvindelige avisbud, havde foreligget for statsadvokaten ved afgørelsen den 4. april 1957, og at jeg ikke kunne kritisere det af statsadvokaten og rigsadvokaten ved afgørelsen af tiltale-spørgsmålet udøvede skøn.

Jeg anså det ikke for godtgjort, at kriminaloverbetjent B ikke havde haft til hensigt at rette henvendelse til C, hvis denne ikke selv havde sat sig i forbindelse med ham.

Derimod fandt jeg, at kriminaloverbetjent B i rapporten burde have anført de af viceværtten givne oplysninger vedrørende sigtedes adfærd overfor det kvindelige avisbud, og at det af rapporten burde have fremgået, at A i fornødent omfang var blevet gjort bekendt med sigtedes forklaring.

39. *Danmarks Nationalbanks praksis med hensyn til udbetaling af godtgørelse for bortkomne eller beskadigede pengesedler. – Antaget at Nationalbanken i et vist omfang henhører under ombudsmandens virksomhedsområde. (J. nr. 293/57).*

Den 18. april 1957 klagede A over størrelsen af den erstatning, Danmarks Nationalbank havde ydet ham for nogle defekte pengesedler.

Fra Nationalbanken modtog jeg en redegørelse fra bankens seddelfag, hvoraf det fremgik, at fru A den 5. april 1957 til Nationalbankens filial i Odense afleverede A's tegnebog, som han havde tabt i efteråret

1955, og som fornylig var blevet fundet ved markarbejde. Fru A anmodede banken om erstatning for et beløb på 130 kr., som efter A's angivelse fandtes i tegnebogen, da han tabte den.

Da tegnebogens indhold var meget medtaget, foreslog banken, at den sendte tegnebogen ind til hovedsædet, for at indholdet kunne blive nærmere undersøgt af bankens

laboratorium. Fru A ville imidlertid gerne have tegnebogen tilbage med det samme, hvorfor den del, hvorpå der fandtes seddelrester blev skåret fra og indsendt til hovedsædet, mens resten af tegnebogen med det samme blev udleveret.

Ved laboratorieundersøgelsen blev der fundet rester af 3 stk. tikronesedler, som blev erstattet A med 30 kr.

Nationalbanken udtalte, at den ikke ved lov eller i henhold til andre bestemmelser er forpligtet til at yde godtgørelse for bortkomne eller beskadigede sedler, men at banken i praksis går frem på følgende måde:

Iturevne sedler kan erstattes, når der af stumperne kan sammensættes en hel seddel. Halvdelen af en seddel betales med halvdelen af pålydendet, og større stykker end halvdelen betales med fuldt pålydende, når det skønnes, at der intet vil blive godtgjort for det manglende stykke. Mindre stykker end halvdelen af en seddel godtgøres derfor som regel ikke.

Disse regler finder også anvendelse for delvis forbrændte sedler, sedler der er hensmuldrede ved at ligge i jorden, og sedler,

der er ødelagt på anden måde. I disse tilfælde lempes bestemmelserne dog noget, når det kan skønnes, at det manglende af sedlerne er tilintetgjort.

Endelig gjorde Nationalbanken gældende, at nærværende sag efter bankens opfattelse næppe faldt ind under min kompetence, men at man dog ikke havde villet undlade at meddele de ovenfor nævnte oplysninger.

Det bemærkes, at jeg tidligere har drøftet kompetence-spørgsmålet med Nationalbankens direktion, der indtil videre har accepteret, at banken, i det omfang den udøver en myndighed i forhold til borgerne, må henhøre under mit virksomhedsområde, mens den forsåvidt angår dens virksomhed som bank iøvrigt som regel må falde uden for, idet dog spørgsmålet foreløbig må afgøres konkret fra sag til sag. I det her foreliggende tilfælde måtte jeg anse mig for kompetent til at behandle klagen.

Jeg fandt ikke grundlag for at kritisere Danmarks Nationalbanks behandling af sagen.

40. Klage over ekspeditionen af en begæring om udpantning for underholdsbidrag. (J. nr. 335/57).

Den 7. maj 1957 klagede fru A over, at politimesteren i Hillerød købstad m. v. ikke havde ydet hende tilstrækkelig bistand til hos hendes fraskilte mand at få inddrevet et beløb på 165 kr., som han skulle betale i underholdsbidrag til deres adoptivbarn.

Af akterne, som jeg modtog fra politimesteren, fremgik det, at adoptivbarnets fader var tilpligtet at udrede normalbidrag til barnets underhold, og at forældremyndigheden over barnet ved ægtefællernes skilsmisse i 1950 var blevet tillagt fru A's mand.

Den 17. februar 1956 anmodede fru A Københavns Overpræsidium om at få tillagt forældremyndigheden over barnet. Sagen blev oversendt til Frederiksborg amt, der foranledigede parterne afhørt af politiet. Manden indvilgede i, at fru A fik forældremyndigheden, og fru A erklærede sig indforstået med, at den først blev overført til hende fra den 26. september 1956 at regne; da barnet imidlertid havde været hos hende fra den 24.

juni 1956, ønskede hun bidrag fra manden for tiden 24. juni–26. september 1956, men ikke ud over dette tidsrum.

Den 15. september 1956 bestemte amtet, at forældremyndigheden over barnet skulle overgå til fru A fra den 26. september 1956, og at manden af et beløb på 330 kr., som han af det offentlige havde fået udbetalt til barnets underhold for tiden 26. marts–26. september 1956, skulle betale halvdelen eller 165 kr., hvilket beløb straks forfaldt.

I begyndelsen af oktober 1956 anmodede fru A Overpræsidiat om bistand til at få inddrevet de 165 kr. hos manden, der overfor politiet erklærede sig indforstået med at betale beløbet, men anmodede om henstand til hen i januar måned 1957. Fru A ønskede imidlertid, at beløbet blev betalt inden jul.

Da manden trods gentagne påmindelser fra politiet ikke betalte beløbet, sendte politimesteren udpantningsbegæring til dommeren i Kronborg vestre birk, som meddelte, at

der ikke kunne foretages udpantning, idet amtets afgørelse af 15. september 1956 ikke var eksigibel.

Foranlediget af klagen til mig meddelte politimesteren den 8. maj 1957 fru A, at politiet ikke kunne foretage videre for at gennemtvinge betalingen af de 165 kr. Han tilføjede, at på grund af en ekspeditionsfejl havde hun ikke straks fået meddelelse om den af dommeren truffene afgørelse.

Politimesteren oplyste overfor mig, at da sagen kom tilbage fra dommeren, blev den ikke noteret som indgået i politiets journal. Som årsag hertil anførtes det, at der på det pågældende tidspunkt var en del sygdom blandt det kontorpersonale, der forestod ekspeditionerne i sager af den omhandlede art. Politimesteren mente ikke at kunne rette bebrejdelse mod personalet, men beklagede den skete fejl.

Jeg forelagde spørgsmålet om amtets hjemmel for afgørelsen af 15. september 1956 for Justitsministeriet, der udtalte, at amtet havde haft hjemmel i ægteskabsloven af 1922, § 70, jfr. § 71, til at fastsætte, at manden fra den 24. juni 1956 skulle svare underholds-

bidrag til barnet. En sådan bestemmelse ville ifølge ministeriet kunne tvangsfuldbyrdes efter reglerne i lov nr. 133 af 7. maj 1937 om inddrivelse og sikring af underholdsbidrag. -- Ministeriet tilføjede, at dommeren antagelig havde nægtet at fremme politimesterens begæring om udpantning fordi amtets afgørelse ikke fremtrådte som en sædvanlig bidragsfastsættelse.

Den 18. december 1957 henstillede jeg til Frederiksborg amt at overveje, om der nu kunne udfærdiges en egentlig bidragsresolution, og den 30. september 1957 tilstillede amtet fru A en sådan. Ifølge resolutionen kunne fru A, hvis bidraget ikke blev betalt, ved henvendelse til politiet kræve beløbet inddrevet ved udpantning.

Sagen gav mig herefter ikke fornødent grundlag for kritik, bortset fra at jeg fandt det uheldigt, at politikontoret i Hillerød ikke umiddelbart efter at det modtog sagen tilbage fra dommeren, havde underrettet fru A om, at bidraget ikke på det da foreliggende grundlag kunne inddrives ved udpantning.

- 41.** *Antaget, at retsplejelovens § 726, stk. 3, 2. pkt., om forfølgning af sager vedrørende myndighedsmisbrug fra politiets side ikke pålægger anklagemyndigheden nogen pligt til alene på klagerens forlangende at foretage undersøgelser eller indlede offentlig politisag mod de pågældende polititjenestemænd. (J. nr. 336/57).*

Den 6. maj 1957 klagede landsretssagfører A over, at statsadvokaten for København og rigsadvokaten havde afslået at rejse offentlig politisag mod nogle polititjenestemænd, som efter hans klient B's opfattelse havde gjort sig skyldige i myndighedsmisbrug, da B den 13. april 1956 blev anholdt.

Det fremgik af akterne, som jeg modtog fra rigsadvokaten, at B den pågældende dag blev anholdt ved 19-tiden udenfor Hovedbanegården som sigtet for at have deltaget i opløb på banegårdspladsen og nægtet at efterkomme politiets opfordring om at forlade stedet samt for 3 gange at have forsøgt at bryde politiets afspærring.

Den 19. juni 1956 udfærdigedes der anklageskrift mod B for overtrædelse af lov nr. 219 af 1. maj 1940, § 2, stk. 2, jfr. politivedtægtens §§ 1 og 5, stk. 1.

Under et retsmøde den 24. oktober 1956 i Københavns byret begærede landsretssagfører A undersøgelse foretaget i henhold til retsplejelovens § 726, stk. 3, og påstod erstatning under henvisning til, at politiet havde gjort sig skyldig i myndighedsmisbrug.

Ved dom af 18. december 1956 blev B fundet skyldig i overtrædelse af politivedtægtens § 5, stk. 1, og idømt en bøde på 75 kr. Dommen blev såvel af B som af anklagemyndigheden påanket til Østre Landsret.

Overfor statsadvokaten for København gjorde landsretssagfører A gældende, at ankesagen ikke kunne berammes til foretagelse i landsretten før den af ham begærede undersøgelse var tilendebragt. Den 12. marts 1957 meddelte statsadvokaten såvel landsretten som A, at han ikke ville foretage videre i anledning af det af A anførte, og at han

måtte modsætte sig en udsættelse af berømmelsen af domsforhandlingen.

Herimod protesterede A, under henvisning til at retsplejelovens § 726, stk. 3, gav klageren en ubetinget beføjelse til at kræve undersøgelse angående myndighedsmisbrug, og at der ikke før en sådan undersøgelse var foretaget kunne tages stilling til, om misbrug havde fundet sted. — Statsadvokaten oversendte skrivelsen til rigsadvokaten, som den 25. april 1957 meddelte, at han på grundlag af de foreliggende oplysninger om det påståede misbrug tiltrådte statsadvokatens beslutning.

Landsretssagfører A fastholdt sin begæring om en undersøgelse, men rigsadvokaten henholdt sig til sin tidligere afgørelse.

Under et forberedende retsmøde i Østre Landsret den 21. maj 1957 anmodede landsretssagfører A om udsættelse af berømmelsen af domsforhandling, indtil min afgørelse i sagen forelå. Retten besluttede før der blev taget stilling til berømmelse af domsforhandling at indhente en udtalelse fra vedkommende byretsdommer om, hvorfor den af A den 24. oktober 1956 fremsatte begæring ikke syntes at være fremmet.

Byretsdommeren svarede, at begæringen om offentlig politisag ikke var fremmet allerede fordi landsretssagfører C, der mødte i retten for landsretssagfører A, ikke havde angivet, hvem der havde begået det påståede myndighedsmisbrug, hvori det skulle bestå, eller hvilke lovbestemmelser der skulle være overtrådt. Byretsdommeren havde både i retten og senere ved en telefonisk henvendelse fra C henvist denne til at skrive til retten og præcisere sin anklage og sin påstand. Landsretssagfører C havde iøvrigt ikke i retten protesteret mod, at politisagen blev fremmet eller mod, at hans påtale mod de pågældende politibetjente først skulle nærmere præciseres, hvilket dommeren havde givet udtryk for godt kunne ske mundtligt til retsbogen.

Sagen behandledes påny i Landsretten den 7. juni 1957, hvor der afsagdes følgende kendelse:

»Da tiltalte for byretten har undladt at foretage de til sagens fremme efter retsplejelovens § 726, stk. 3, fornødne skridt, finder landsretten ikke, at der nu er grundlag for udsættelse af berømmelsen af domsforhandling, hvorved bemærkes, at en af tiltalte over-

for ombudsmanden fremsat klage ej heller findes at kunne begrunde en sådan udsættelse.«

Sagen blev domsforhandlet den 25. juni 1957, hvor B gentog sin for byretten nedlagte påstand på erstatning for uforskyldt anholdelse. Den 28. juni 1957 stadfæstede landsretten byrettens dom, idet bøden dog fastsattes til 125 kr. Ifølge landsretten fandtes der ikke holdepunkter for at fastslå, at den foretagne anholdelse havde været uberettiget.

Politidirektøren anførte, at da landsretssagfører C i byretten udtrykkelig havde henvist til retsplejelovens § 726, stk. 3, måtte politiets repræsentant i retten gå ud fra, at A ønskede at benytte sin klients ret til at indbringe spørgsmålet direkte for retten, hvorfor han ligesom dommeren afventede, at A skulle indgive den i lov af 11. februar 1863, § 2, 2. pkt., nævnte klage med en så vidt muligt nøjagtig fremstilling af det forhold, hvorover han besværede sig.

Statsadvokaten for København sendte en redegørelse for sagen til rigsadvokaten, der overfor mig har henholdt sig til sin skrivelse af 25. april 1957 til A.

I retsplejelovens § 726, stk. 3, 2. pkt., bestemmes det, at det har »sit forblivende ved den i lov om behandlingen af offentlige politisager i København m. m. af 11. februar 1863, § 2, 2. pkt., den formentlig forurettede hjemlede beføjelse til at indbringe til behandling som offentlig politisag myndighedsmisbrug af politiets personale, således at herved reglerne i kap. 81, jfr. § 721, skal finde anvendelse«. I loven af 11. februar 1863, § 2, bestemmes det, at sager angående myndighedsmisbrug fra politiets personales side, navnlig uberettiget anvendelse af magt, skal behandles som offentlige politisager, forsåvidt de ikke straks måtte egne sig til kriminalretlig behandling. Sagen kan indbringes for retten ved en fra den formentlig forurettede til rettens justitskontor indgivet klage, »der skal indeholde en så vidt muligt nøjagtig fremstilling af det forhold, hvorover den pågældende besværer sig«.

Efter disse bestemmelser kan der ikke antages at påhvile anklagemyndigheden

nogen pligt til alene på forlangende af den, der påstår sig forurettet, at foretage undersøgelse eller indlede offentlig politisag mod de pågældende polititjenestemænd, idet det er overladt til den private borger selv at rejse sagen ved at indgive klage til retten.

Jeg fandt herefter ikke, at rigsadvokaten eller statsadvokaten for København

havde begået fejl ved at afslå landsretssagfører A's begæringer om undersøgelse mod de polititjenestemænd, der foretog anholdelsen af B, ligesom jeg ikke kunne kritisere, at de nævnte myndigheder ikke af egen drift havde indledt sådan undersøgelse.

42. *Henstillet til Justitsministeriet at indskærpe reglerne om skyldneres påvisningsret ved udpantning. (J. nr. 342/57).*

I maj 1957 klagede sagfører B over en af sognefogeden i Kregme den 25. august 1956 for amtsstueskat foretaget udpantning i gård-ejer A's ejendom. Sagføreren gjorde gældende, at udpantningen var foretaget, uden at man havde givet skyldneren lejlighed til at benytte sig af den af ham i retsplejelovens § 506 tilsikrede påvisningsret, og at en sådan fremgangsmåde er uheldig, idet en udpantning i en fast ejendom almindeligvis medfører, at lånene forfalder til betaling.

Fra dommeren i Frederikssund købstad m. v. modtog jeg en af sognefogeden i Kregme afgivet erklæring, hvortil dommeren henviste. I erklæringen udtalte sognefogeden, at han den 25. august 1956 havde foretaget udpantning hos A for amtsstueskat for april termin 1956, og at man for amtsstueskatter altid foretog udpantningen i den faste ejendom, således at der ikke blev tale om nogen påvisningsret for skyldneren.

Jeg forelagde påny sagen for dommeren, idet jeg henviste til § 17, stk. 3, jfr. § 7 a, i vejledning for sognefogeder (Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 327 af 20. december 1932), hvorefter sognefogeden ved udpantning skal iagttage, at skyldneren er berettiget til at påvise de ting, i hvilke udpantningen skal ske.

I en erklæring af 30. juli 1957 udtalte dommeren, at den ved § 2 i forordningen af 8. juli 1840 angående amtsstueoppebørsler hjemlede lovbestemte panteret for faste ejendomsskatter i overensstemmelse med almindelig praksis måtte antages at give statskassen adgang til – uafhængig af skyldnerens ønsker – at søge fyldestgørelse gennem realisation af den af sikkerhedsretten omfattede

ejendom, og at spørgsmålet iøvrigt formentlig henhørte under domstolenes afgørelse.

Den 6. september 1957 forelagde jeg sagen for Justitsministeriet, der i skrivelse af 22. oktober 1957 henholdt sig til, at det rejste spørgsmål henhørte under domstolenes afgørelse.

Da det overfor mig var oplyst, at der andre steder anvendes en tilsvarende fremgangsmåde, således at skyldneren ved udpantning for amtsstueskatter ikke får lejlighed til at påvise de genstande, hvori udpantningen ønskes foretaget, fandt jeg at burde undersøge, hvilke regler der må antages at gælde på det pågældende område.

A. Forordningen af 8. juli 1840 angående amtsstueoppebørsler m. v.

§§ 2 og 13 i amtsstueforordningen har følgende ordlyd:

§ 2:

»Forsåvidt skatterne og afgifterne, hvadenten de er stående eller de årligen eller ekstraordinært pålignes, er at anse som reelle, så at de er lignede på eller svares af faste ejendomme . . . hæfter de på de ejendomme, hvoraf de er forfaldne, med fortrinsret endog fremfor pantefordringer . . .«

§ 13:

»Såfremt der hos skyldneren forefindes så meget upantsat løsøre inden jurisdiktionen, at hele restancen såvel af personlige som af reelle skatter og afgifter derved kan dækkes, da foretages udpantningen for begge disse klasser af restancer alene i løsøret. Er dette derimod ganske eller tildels pantsat, udlæg-

ges først for de personlige skatter og afgifter så meget af det upantsatte løsøre . . . som behøves til at dække restancebeløbet. Og iagttages det overalt, hvor udlæg sker i skyldnerens løsøre, at de for ham mindst uundværlige effekter først udlægges . . . Dersom der til de reelle skatters og afgifters tilfredsstillelse intet upantsat løsøre er tilbage, eller dersom det ikke vurderes så højt, at det er sandsynligt, at det vil blive tilstrækkeligt til at afgøre restancen tilligemed omkostningerne, hvorom sognefogeden forsåvidt udpantning sker ved ham, uopholdeligen skal gøre indberetning til den kongelige foged, har denne straks at iværksætte eksekutionen tillige i skyldnerens faste ejendomme, på hvilke restancen hviler . . . Endelig skal det, hvad . . . København angår, stå vedkommende restancedrager frit for, efter begæring, *straks* at kunne erholde udlægget for restancer af reelle skatter foretaget i den faste ejendom, som disse pãhvile.«

Om bestemmelsens forhistorie skal følgende oplyses:

Den 28. april 1824 nedsatte det danske kancelli en kommission til udarbejdelse af regler om kasse- og regnskabsvæsenet i almindelighed (Collegial-Tidende 1840, s. 849). I forbindelse hermed udarbejdedes et udkast til en forordning angående amtstueoppebørsler m. m. Udkastets §§ 1, 2 og 7–27 samt 43 blev den 29. maj 1838 forelagt Provindsial-Stænderne for Nørrejylland. Den til amtstueforordningens § 13 svarende bestemmelse, udkastets § 9, havde samme ordlyd som den endelige udformning i § 13, dog at særregelen vedrørende København ikke fandtes i udkastet (Provindsial-Stænder-Tidende for Nørrejylland 1838, 1ste række, sp. 558–60).

Ved forelæggelsen (sp. 579–82) gav den kgl. kommissarius en oversigt over de da gældende regler for inddrivelse af skatterestancer og udtalte bl. a., at efter udkastet til den nye forordning ville fremgangsmåden blive, at inddrivelsen altid først skulle ske »ved den nysnævnte udpantning af løsøre; dersom der imidlertid til de reelle skatters og afgifters betaling intet upantsat løsøre findes, eller dersom det ikke vurderes så højt, at det er sandsynligt, at det vil blive tilstrækkeligt til at afgøre restancen tilligemed omkostningerne, hvorom sognefogeden – forsåvidt udpantningen sker ved ham – uopholdelig skal gøre

indberetning til den kgl. foged, har denne straks at iværksætte eksekution tillige i skyldnerens faste ejendomme, på hvilke restancen hviler«.

Efter at udkastet havde været prøvet af en komité og atter drøftet af stænderforsamlingen, afgav komitéen en betænkning, hvori § 9 blev indstillet til uændret udfærdigelse.

Den 28. september 1838 forelagde den kgl. kommissarius udkastet for Østifternes Stænderforsamling, der besluttede at nedsætte en komité til behandling af udkastet. Den 26. november 1838 afgav komitéen en betænkning (Provindsial-Stænder-Tidende for Østifterne, 1838, 2den række, sp. 1867), hvori den indstillede, at § 9 fik en tilføjelse, hvorefter den skatterestant, der ønskede at se sit løsøre forskånet, skulle kunne forlange, at udpantning for reelle skatter blev foretaget i den faste ejendom, som de vedkom.

Efter udkastets endelige behandling (sp. 1868–70) blev det vedtaget at fastholde det af komitéen foreslåede tillæg til § 9 forsåvidt angik København, hvorimod det blev forkastet forsåvidt angik den øvrige del af landet. I den af referenten udarbejdede betænkning (sp. 1896) udtaltes det bl. a., at forsamlingen ikke »kunne tilråde den foreslåede forskrift for landet og købstæderne udenfor København, hvor der ofte findes ejendomme af næsten ingen værdi, og hvor en tilstået frihed til at anvise slige ejendomme til fyldestgørelse af skatterne efter hvad der er oplyst i forsamlingen venteligen i flere tilfælde ville blive misbrugt til at forhale skatternes inddrivelse og fortrædige panthaverne. I København har derimod den omtalte frihed i lang tid været indrømmet i praksis, og en forandring heraf ville medføre en ny ukendt strengthed mod mange fattige ejendomsbesiddere«, og forsamlingen besluttede derfor at indstille, at § 9 gives et tillæg omtrent af følgende indhold:

»Det skal i København fremdeles stå til den vedkommende yder, der ønsker at se sit løsøre forskånet, at begære udlæg for restancer af reelle skatter i den faste ejendom som samme vedkomme.«

Udkastets § 9 blev optaget i forordning af 8. juli 1840 som § 13 med den foreslåede tilføjelse.

Det er herefter utvivlsomt, at § 13 i amtstueforordningen pålagde myndighederne at

foretage udpantning i det ikke-pantsatte løsøre, før udpantning forsøgte i vedkommende faste ejendom, bortset fra en vis adgang for skyldneren til selv at begære, at hans faste ejendom skulle tjene som fyldestgørelsesobjekt fremfor løsøret.

B. *Lov nr. 36 af 29. marts 1873 om udpantning og om udlæg uden grundlag af dom eller forlig.*

Da amtstueforordningen aldrig er blevet formelt ophævet, måtte det undersøges, i hvilket omfang forordningens regler om fremgangsmåden ved udpantning er blevet fortrængt af den senere retsudvikling.

Den 3. december 1872 fremsatte justitsministeren i Folketinget forslag til lov om udpantning og om udlæg uden grundlag af dom eller forlig (RT 1872/73, till. A, sp. 1053-54).

Ifølge forslaget § 6, stk. 1, foregår udpantningen »i overensstemmelse med lovgivningens regler om udlæg i almindelighed, dog at rekvirentens møde under forretningen ikke er nødvendig«.

I bemærkningerne til § 6 (sp. 1071) udtaltes det, at da udpantninger »ligesom hidtil må følge reglerne for udlæg i almindelighed, har forslaget indskrænket sig til at henviser til disse. De nævnte regler bliver således at iagttage *med hensyn til* genstanden for udlægget og de almindelige og særegne fritagelser, som gælder i denne henseende, *med hensyn til* det vurderingsbeløb, som med enkelte undtagelser skal levnes skyldneren, *med hensyn til* hans ret til at påvise de genstande, hvori udlægget fortrinsvis ønskes foretaget ... «.

Forslaget blev for så vidt ovennævnte regler angår vedtaget uændret og bekendtgjort som lov nr. 36 af 29. marts 1873, idet § 6 dog blev optaget som § 7. Amtstueforordningens regler om udpantning blev ikke formelt ophævet, men professor J. Nellemann antog i »Læren om Execution og Auction« (2. udg. 1884, s. 275), at alle ældre bestemmelser om fremgangsmåden ved udpantning var ophævet ved 1873-loven.

Under behandlingen af forslaget i Folketinget var der med hensyn til henvisningen til reglerne om udlæg blevet udtrykt ængstelse for, at sognefogederne ikke skulle kende

disse regler, ligesom justitsministeren blev opfordret til at udsende en instruks til sognefogederne. Justitsministeriet udsendte derfor den 15. april 1873 en vejledning for sognefogederne. Ifølge vejledningens § 6 skulle sognefogederne iagttage, »at der nærmest gjordes udpantning i sådanne genstande, som skyldneren påviste, for så vidt disses bevaring eller afhændelse ikke frembyder særlige vanskeligheder«. Det bemærkes dog herved, at sognefogederne dengang kun kunne foretage udpantning i løsøre og kun for fordringer på ikke over 50 rigsdaler.

Det må herefter antages, at de særlige regler vedrørende fremgangsmåden ved udpantning for skatter i amtstueforordningen af 1840 blev fortrængt af udpantningslovens regler. Da udpantning ifølge lovens § 7 skal foregå i overensstemmelse med lovgivningens regler om udlæg, har det derfor interesse, om skyldnerens påvisningsret ved udlæg var anerkendt på daværende tidspunkt. Dette spørgsmål besvarer Nellemann i det foran nævnte værk, s. 169-70, bekræftende.

C. *Retsplejereformen.*

I bemærkningerne til afsnittet om udpantning i det af proceskommissionen af 28. februar 1868 i juni 1877 udarbejdede udkast til lov om den borgerlige retspleje, s. 228, udtalte kommissionen, at bestemmelserne i det væsentlige sluttede sig til den ved udpantningsloven af 1873 givne ordning af udpantningsinstituttet.

I 1880 (RT 1880/81, till. A, sp. 3433) fremsatte justitsministeren forslag til lov om den borgerlige retspleje. Forslagets §§ 556 ff. omhandlede reglerne om udpantning m. m. Udpantningslovens § 7, stk. 1, var optaget i forslaget § 562, stk. 1, med enkelte sproglige ændringer.

I det i 1916 vedtagne forslag til en retsplejereform, der blev bekendtgjort som lov nr. 90 af 11. april 1916 om rettens pleje, var bestemmelserne i kap. 54 vedrørende udpantning i det væsentlige enslydende med det forslag, der blev fremsat i 1880. Lovens § 602, stk. 1, hvorefter udpantning bortset fra enkelte særregler foregår efter de om udlæg givne regler, svarer således til det oprindelige forslags § 562, stk. 1. – Ved loven er der hjemlet påvisningsret for skyldneren

såvel ved udlæg – § 506, stk. 1 – som ved udpantning – § 602, stk. 1, sammenholdt med § 506, stk. 1.

D. Skatteinndrivelsesloven og vejledningerne til sognefogeder og pantefogeder.

I 1931 fremsatte justitsministeren forslag til lov om inddrivelse af skatter og afgifter til det offentlige m. m. Forslaget, hvorved man bl. a. indførte kommunale pantefogeder, indeholdt i §§ 1–7, stk. 1, nogle særregler vedrørende udpantning. I § 7, stk. 2, udtaltes det dernæst, at »øvrigt gælder med hensyn til de i denne lov omhandlede udpantninger bestemmelserne i retsplejelovens kap. 54, således at de om sognefogedernes udpantningsvirksomhed foreskrevne regler er anvendelige på pantefogeder«.

I bemærkningerne til forslaget (RT 1930/31, till. A, sp. 7515) udtaltes det, at »mens de nugældende regler om udpantning for skatter og afgifter m. m. findes i retsplejelovens kap. 54, foreslår man i overensstemmelse med en indstilling fra det stående retsplejeudvalg, at reglerne fremtidig gives i en særlig lov, hvorved man bl. a. opnår, at de ændringer, som ved reglernes anvendelse i praksis eventuelt måtte vise sig ønskelige, vil kunne gennemføres, uden at retsplejeloven behøver at ændres«.

Forslaget blev vedtaget uændret og bekendtgjort som lov nr. 185 af 23. juni 1932. Kort efter udsendte Justitsministeriet en vejledning for sognefogederne (bekendtgørelse nr. 327 af 20. december 1932), der i § 7 a 1 afsnittet vedrørende eksekutionsforretninger pålægger sognefogederne at iagttage, at skyldneren eller hans stedfortræder er berettiget til at påvise de ting, i hvilke udlægget skal ske, og videre udtaler, at rekvirenten ikke kan gøre indvendinger herimod, når de påviste genstande efter vidnernes vurdering afgiver fornøden sikkerhed. I vejledningens § 17, stk. 3, i afsnittet om udpantningsforretninger henvises der til, at udpantningen foregår efter de i §§ 4–11 om eksekution givne regler, dog at udpantningsforretninger vedrørende skatter, afgifter og andre ydelser til det offentlige kan påbegyndes på sognefogedens kontor.

I den samtidig udsendte vejledning for pantefogeder nr. 326 af 20. december 1932 er der i § 10 a fastsat en tilsvarende bestem-

melse om skyldnerens påvisningsret, idet det yderligere er anført, at kommunen dog ikke behøver at modtage udpantning i fast ejendom, når der kan påvises rørligt gods eller fordringer, hvoraf fyldestgørelse kan fås.

I forbindelse med vedtagelsen af skatteinndrivelsesloven blev der ved lov nr. 209 af 23. juli 1932 om ændringer i og tilføjelser til retsplejeloven i kap. 54 indsat § 608 a med følgende ordlyd:

»Med hensyn til udpantning for statsskatter, bankhæftelsesrenter, brandhjælpsspenge, kommuneskatter og alle andre afgifter til det offentlige samt for tiendeydelser og alle andre lignende indtægter, som inddrives ved udpantning hos beboerne af et sogn eller en kommune, finder de i dette kapitel fastsatte regler anvendelse med de ændringer, som følger af den om sådan udpantning gældende særlovgivning.«

Særlovgivningen ses imidlertid ikke at indeholde afvigende bestemmelser, hvorved bemærkes, at skatteinndrivelsesloven fra 1932 ikke udelukker skyldnerens påvisningsret, men tværtimod i § 7, stk. 2, henviser til bestemmelserne om udpantning i retsplejelovens kap. 54.

E. Bemærkninger til sagen.

På grundlag af det anførte udtalte jeg d. 15. januar 1958, at amtstueforordningens § 2, der tillægger visse skatter en lovbestemt panteret i forhold til andre rettigheder over fast ejendom, ikke derved har taget stilling til den processuelle fremgangsmåde, der skal følges ved foretagelse af udpantning for sådanne skatter, men alene vedrører de pågældende skatters prioritetsstilling.

Endvidere udtalte jeg, at henvisningen i § 7 i udpantningsloven fra 1873 og nu i retsplejelovens § 602, stk. 1, til de for udlæg gældende regler samt henvisningen i skatteinndrivelseslovens § 7, stk. 2, til retsplejelovens kap. 54, under hensyn til disse reglers forhistorie må medføre, at der ved udpantning for ejendomsskatter tillægges skyldneren påvisningsret, jfr. herved også Justitsministeriets vejledninger af 20. december 1932.

Under hensyn til at der efter det foreliggende af sognefogeder (og formentlig også af pantefogeder) ved udpantning for

ejendomsskatter blev fulgt en fremgangsmåde, der ikke er i overensstemmelse med lovgivningens regler om skyldnerens påvisningsret, og under hensyn til den retsvirkning, udpantning i fast ejendom kan få i forhold til skyldnerens panthavere, henstillede jeg samtidig til Justitsministeriet, at det indskræpes, at reglerne i de udsendte vejledninger om påvisningsretten ved udpantning overholdes.

Det bemærkes, at jeg ikke fandt at kunne foretage videre med hensyn til den

af sagfører B forelagte konkrete sag, der i medfør af retsplejelovens § 524, sidste stk., jfr. § 602, stk. 1, kunne have været påklaget til fogeden.

Jeg gjorde samtidig Folketingets ombudsmandsudvalg bekendt med min skrivelse.

Den 19. marts 1958 har Justitsministeriet meddelt, at man i anledning af min henstilling har anmodet Dommerforeningen, Indenrigsministeriet og Finansministeriet om udtalelser.

43. *Efter anmodning fastsatte Handelsministeriet et mindstevarsel for indkaldelse af de interesserede parter til forhandlinger med Monopoltilsynet i henhold til monopollovens § 11. (J. nr. 347/57).*

Centralforeningen af Bager- og Konditormestre i Jylland klagede den 9. maj 1957 gennem Den danske Bagerstands Fællesorganisation over, at Monopoltilsynet ikke skriftligt og med rimeligt varsel indkaldte de interesserede organisationer til møder angående nedsættelser af rugbrødspriserne, og henviste til, at Monopoltilsynet den 27. april 1957 telefonisk havde indkaldt til et sådant møde den 2. maj 1957. Centralforeningen pegede på, at nedsættelser af brødspriserne således gennemførtes på få dage, mens forhøjelser som følge af Monopoltilsynets fremgangsmåde først kunne gennemføres efter længere tids forløb. Centralforeningen henviste her til behandlingen af en af Fællesorganisationen i december 1956 fremsat anmodning om prisforhøjelse, hvilken forhøjelse først trådte i kraft den 4. februar 1957.

Monopoltilsynet udtalte overfor mig, at tilsynet i henhold til monopollovens § 11, stk. 1, jfr. § 12, stk. 1 og 2, havde indkaldt til en forhandling den 2. maj 1957 om en nedsættelse af højstepriserne som følge af faldende melpriser; indkaldelsen havde fundet sted lørdag den 27. april 1957 om formiddagen og skete som ved tidligere lejligheder telefonisk til samtlige interesserede parter: 5 brancheorganisationer og en større enkeltvirksomhed. Monopoltilsynet havde oprindelig ønsket mødet afholdt den 30. april 1957, men efter henstilling fra Fællesorganisationens formand, som var den første man

var i forbindelse med, blev det berammet til den 2. maj 1957. De 4 næste i rækken, heriblandt 2 provinsorganisationer, var indforstået med denne dato, men Centralforeningens forretningsfører var ikke i stand til at komme til stede på grund af andre forretninger og foreslog, at mødet blev afholdt en dag i den næstfølgende uge. En sådan udsættelse kunne Monopoltilsynet ikke gå med til og henstillede, at Centralforeningen lod sig repræsentere af en anden end forretningsføreren; dette havde denne afvist, og samtalen endte med, at det fra tilsynets side blev tilkendegivet, at mødet under alle omstændigheder ville blive afholdt den 2. maj 1957.

Monopoltilsynet tilføjede, at tilsynet altid har ment at burde medvirke til, at fald i produktionsomkostningerne så hurtigt som muligt slår igennem i forbrugerpriserne, og at alle de øvrige deltagere havde accepteret mødedatoen.

I anledning af klagen over, at indkaldelsen ikke var skriftlig og varslet for kort, anførte tilsynet, at der ikke i monopolloven eller i de for tilsynets virksomhed givne administrative bestemmelser er forskrifter om, i hvilken form og med hvilket mindstevarsel indkaldelser til forhandling med tilsynet i henhold til lovens § 11 skal finde sted. Tilsynet mente ikke, det kunne kritiseres, at man i dette som i mange tidligere tilfælde havde valgt som den mest hensigtsmæssige fremgangsmåde at rette henvendelse til de

interesserede parter pr. telefon – dels på grund af sagens efter omstændighederne hastende karakter, dels fordi man på den måde som oftest kan tale sig til rette om et passende mødetidspunkt; et krav om skriftlig indkaldelse ville på urimelig måde besværliggøre tilrettelæggelsen af forhandlinger på bredere basis – og det er netop for at imødekomme et ønske fra bagerbranchen, at forhandlingerne sker i et samlet møde med repræsentanter for de forskellige organisationer i stedet for i møder med hver enkelt organisation for sig.

Med hensyn til indkaldelsesvarslets længde anførte Monopoltilsynet, at man i tilsynet var indstillet på indenfor det sagligt forsvarlige at rette sig efter brancheorganisationernes ønsker angående mødetidspunkt, idet tilsynet lægger vægt på, at så vidt muligt alle interesserede parter får lejlighed til at fremføre deres synspunkter. I det foreliggende tilfælde havde 5 af mødedeltagerne accepteret den fastsatte dato uden indvending med hensyn til varslat, og tilsynet var af den opfattelse, at der med dette varsel var givet rimelig frist til, at også Centralforeningen kunne have ladet sig repræsentere, idet man i forretningsførerens forfald kunne have udpeget en anden forhandler.

Forsåvidt angår behandlingen af spørgsmål om prisforhøjelser, herunder særlig prisforhøjelsen pr. 4. februar 1957, anførte Monopoltilsynet, at Fællesorganisationens anmodning om forhandling blev modtaget den 22. december 1956. Fællesorganisationen havde anmodet om, at »der optages brødprisforhandlinger i dagene straks efter nytår«. Der fandt et møde sted med brancheorganisationerne den 10. januar 1957; tilsynets referat blev den 18. januar 1957 tilsendt medlemmerne af Monopolrådets forretningsudvalg, som den 23. januar 1957 behandlede sagen, hvorefter referat tilsendtes Monopolrådets medlemmer. I et møde den 30. januar 1957 godkendte Monopolrådet prisforhøjelsen med virkning fra den 4. februar 1957, og den 30. januar 1957 blev branchens repræsentanter underrettet herom.

Ifølge Monopoltilsynet kan prisnedsættelser som regel gennemføres noget hurtigere end prisforhøjelser, fordi Monopolrådet som oftest på forhånd giver Monopoldirektoratet bemyndigelse til efter forhandling med branchen at fastsætte nedsættelser af højestpri-

serne for rugbrød, mens rådet har ønsket selv at træffe beslutning, når der er tale om prisforhøjelser; gennemførelsen af disse sidste kræver derfor en længere ekspeditionstid, idet der efter forhandlingerne skal udfærdiges og udsendes referat, hvorefter sagen skal behandles i forretningsudvalget og rådet.

Efter at være blevet underrettet om det af tilsynet anførte udtalte Centralforeningen, at tilsynet ikke burde henvende sig først til de deltagere, som uden større vanskelighed ville kunne give møde med kort varsel, men til dem, som skulle rejse langt. Den omstændighed, at der ikke forelå forskrifter om, i hvilken form og med hvilket varsel indkaldelserne skal finde sted, medførte, at tilsynet efter forgodtbefindende ved anvendelse af korte indkaldelsesvarsler kunne reducere betydningen af den ret til forhandling, som er sikret enkeltvirksomheder og sammenslutninger, og tilsynets fremgangsmåde overfor foreningen viste, hvor påkrævet faste bestemmelser om indkaldelsesform og indkaldelsesvarsel er. Varslet kunne ikke være mindre end 8 dage; man havde intet imod, at aftale om møder blev truffet telefonisk, men ville finde det rimeligt, om de samme dag blev bekræftet skriftligt.

Endelig forekom det foreningen vildledende – i betragtning af at reguleringer i prisen med 4 øre pr. 4 kg rugbrød betyder 1 øres større eller mindre udgift pr. indbygger pr. uge – at tilsynet havde henvist til »sagens efter omstændighederne hastende karakter«.

Jeg forelagde foreningens skrivelse for Monopoltilsynet, som gav udtryk for, at man var klar over, at møder på tilsynets kontor er særlig tidkrævende for organisationsrepræsentanterne fra Jylland og Fyn, hvorfor møderne så vidt muligt søges berammet til om eftermiddagen for at spare disse mødedeltagere for en overnatning i København. Tilsynet bestræber sig endvidere ved tilrettelæggelsen af møderne på at tage videst mulige hensyn til organisationsrepræsentanterne indenfor det sagligt forsvarlige, men et fast mindstearsel på 8 dage syntes ikke rimeligt begrundet og var ikke til enhver tid foreneligt med en forsvarlig gennemførelse af tilsynets opgaver.

Med hensyn til rækkefølgen af indkaldelserne havde man hidtil først henvendt sig til oldermændene for Københavns Bagerlaug, der er formand for Fællesorganisationen, således

at man kunne tage hensyn til eventuelle mødeaftaler indenfor Fællesorganisationen. Herefter blev der bestilt telefonsamtaler til Fyn og Jylland, og ventetiden benyttedes til indkaldelse af de nærmere boende deltagere. Rækkefølgen var således for så vidt noget tilfældig. – Skulle man først træffe aftale med organisationerne i Jylland og på Fyn og derefter med de øvrige, ville disse sidste ofte få et kortere varsel end hidtil. Og da vanskelighederne ved at finde et for alle belejligt mødetidspunkt efter tilsynets erfaring ikke så meget beror på besværligheder med at få rejselejlighed, men først og fremmest på mødedeltagernes optagethed af andre forretninger, måtte alle principielt have krav på samme varsel – uanset rejsetidens længde.

I anledning af henstillingen om en efterfølgende skriftlig bekræftelse af mødeaftaler bemærkede Monopoltilsynet, at der endnu aldrig havde foreligget den situation, at der efter den telefoniske indkaldelse havde hersket tvivl om mødetidspunktet. Tilsynet var dog villig til fremtidig at give en skriftlig stadfæstelse, hvis der måtte foreligge et almindeligt ønske herom.

Foreningens betragtninger angående brødpriisernes økonomiske betydning svarede efter tilsynets opfattelse ikke til den interesse, hvormed offentligheden omfatter disse priser. En forhøjelse af rugbrødsprisen på 1 øre pr. kg betyder en direkte merudgift på 1,66 kr. i pristalsbudgettet, men har ikke sjældent en noget større virkning indenfor dette, da bevægelser i rugbrødspriserne meget ofte følges af bevægelser i prisdannelsen for sigtebrød og franskrød.

Endelig anførte tilsynet, at højestepriserne på rugbrød fastsættes ved pålæg til hver enkelt af de i forhandlingerne deltagende organisationer og virksomheder. Disse priser er som regel forskellige i de forskellige landsdele.

Hvis det fremtidig måtte vise sig vanskeligt at opnå en samlet forhandling med parterne med et mindre varsel end 8 dage, måtte tilsynet tage under overvejelse at føre

forhandlinger med de enkelte organisationer og virksomheder for sig – og tilsynet pegede her på, at man ikke er forpligtet til en samlet forhandling med branchen, men hidtil har imødekommet dennes ønske herom.

Da der med hensyn til de i monopollovens § 11 omhandlede forhandlinger med de interesserede parter ikke i loven eller de administrative bestemmelser er fastsat nogen forskrift for indkaldelsernes form eller indkaldelsesvarslets længde, fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at Monopoltilsynet telefonisk havde indkaldt til mødet den 2. maj 1957, ligesom jeg ikke kunne kritisere, at der ikke blev givet et længere varsel end sket.

Jeg fandt dog anledning til at gøre Handelsministeriet bekendt med sagen med henblik på en overvejelse af, om der er behov for fastsættelse af et mindstevarsel for indkaldelse af de interesserede parter til forhandling med tilsynet i henhold til monopollovens § 11.

Jeg kunne ikke kritisere, at Monopolorådet har valgt selv at afgøre spørgsmålet om forhøjelse af brødpriiserne, men overladt afgørelsen af spørgsmålet om eventuel prisnedsættelse til Monopoldirektoratet, og bemærkede, at det i § 4, stk. 2, i det den 18. juni 1955 udstedte regulativ for Monopoldirektoratet (Ministerialtidende 1957, nr. 209) bestemmes, at direktoratet under varetagelsen af tilsynets daglige forretninger uden forelæggelse for rådet af de enkelte konkrete sager kan afgøre sager i overensstemmelse med rådets faste praksis eller de af rådet tilkendegivne retningslinier, jfr. også § 4, stk. 2 og 3, i forretningsordenen for Monopolorådet (MT 1957, nr. 208).

Den 22. februar 1958 meddelte Handelsministeriet, at man fandt det rettest, at der ved indkaldelserne gives et varsel på mindst 1 uge; varslet kan dog forkortes i tilfælde, hvor særlige forhold findes at nødvendiggøre dette.

44. *En politimester burde ikke, efter at en straffesag var sluttet med frifindelse og tiltalefrafald, have afvist en anmodning om fjernelse af fotos m. v. fra politiets registre.*

En kriminalbetjent burde have gjort en afhørt bekendt med, at han ville kunne blive sigtet og derfor ikke var pligtig at udtale sig. (J. nr. 351/57).

Den 8. maj 1957 klagede A over en kriminalbetjents optræden under afhøringerne i en mod ham og hans sønner, B og C, rejst straffesag for assurancesvig og medvirken hertil. Han gjorde bl. a. gældende, at kriminalbetjenten under afhøringerne havde udtalt, at A's forklaring var usand; endvidere havde kriminalbetjenten ikke straks ved afhøringen af C gjort denne bekendt med, at han ville kunne blive sigtet for medvirken til assurancesvig, og at han derfor ifølge retsplejeloven ikke havde pligt til at udtale sig.

A klagede dernæst over, at der under sagen var blevet optaget fotos og fingeraftryk, samt over at politimesteren i Hobro købstad m. v. ikke havde taget stilling til hans klager over sagens behandling, idet politimesteren som svar på A's anmodning om at få de optagne fotos m. m. fjernet fra politiets registre havde meddelt, at han ikke så nogen grund til yderligere at beskæftige sig med A's anmodning.

Af de fra politimesteren modtagne akter fremgik, at A, efter en brand i efteråret 1954 på hans gård, havde vedtaget en bøde på 200 kr. for overtrædelse af stærkstrømsreglementet, og at brandsagen herefter var blevet henlagt.

Den 26. september 1955 anmeldte en af brandvagterne til kriminalpolitiet, at A under branden havde overtalt sine sønner til at skubbe en vogn ind i den brændende lade for at få vognen erstattet gennem brandforsikringen.

Efter at kriminalpolitiet havde afhørt endnu en brandvagt, brandfogeden og en af vurderingsmændene, blev A den 18. oktober 1955 afhørt på kriminalpolitets kontor som sigtet for assurancesvig; ifølge rapporten blev han gjort bekendt med, at han som sigtet ikke havde pligt til at udtale sig. Han nægtede at have noget kendskab til, at vognen under branden skulle være blevet skubbet ind i laden. Afhøringen blev her afbrudt, og C blev derefter afhørt om vognen uden at blive gjort bekendt med, at han ville kunne blive sigtet for medvirken. Efter en kort afhøring af C blev A påny afhørt og indrømmede nu

at være vidende om, at vognen var blevet skubbet ind i laden under branden.

Da afhøringen af A var sluttet, blev C påny afhørt; han blev nu gjort bekendt med, at han sigtedes for medvirken til assurancesvig, og at han som sigtet ikke havde pligt til at udtale sig.

Den 24. oktober 1955 blev B afhørt som sigtet for medvirken til assurancesvig; før afhøringen blev han gjort bekendt med, at han ikke havde pligt til at udtale sig.

Under sagen blev der optaget fotos og fingeraftryk af A og sønnerne.

Politimesteren forelagde sagen for statsadvokaten i Ålborg med indstilling om, at tiltalen mod A og hans sønner frafaldtes i henhold til kgl. anordning nr. 298 af 1. december 1932 nr. 9. Statsadvokaten fandt det betænkeligt at undlade påtale og anmodede politimesteren om at lade indlede indenretlig forundersøgelse mod de sigtede for overtrædelse af straffelovens § 181, stk. 2 og 3, subsidiært § 279.

Den 3. februar 1956 afholdtes indenretlig forundersøgelingsforhør, hvorefter rigsadvokaten tiltrådte, at tiltalen mod B og C blev frafaldet under hensyn til deres unge alder.

Statsadvokaten udfærdigede derefter anklageskrift mod A for overtrædelse af straffelovens § 279. Ved en domsmandsret den 6. juli 1956 blev A frifundet. Retten anså det for godtgjort, at sønnerne under branden havde skubbet vognen, der var af ringe værdi, ind i laden, for at den skulle brænde, og at A, da han erfarede det, straks trak den ud igen; det fandtes ikke bevist, at vognen var blevet beskadiget med A's vidende eller vilje.

Klagerne over politiet

Den 28. november 1955 meddelte A den kriminalbetjent, der havde foretaget afhøringerne, at C havde oplyst, at hans første forklaring den 18. oktober 1955 ikke var blevet oplæst for ham, og at der derfor muligvis var en misforståelse i rapporten.

Den 4. december 1955 klagede A til poli-

timesteren over de afhøringer, kriminalbetjenten havde foretaget af C; han gjorde bl. a. gældende, at kriminalbetjenten havde bandet under afhøringerne, og at C ikke ved første afhøring den 18. oktober 1955 var blevet gjort bekendt med, at han ville blive sigtet i sagen, ligesom rapporten ikke var blevet læst op for ham. Endvidere klagede A over, at der var blevet optaget fotos af sønnerne.

Kriminalbetjenten udtalte den 8. december 1955 overfor politimesteren, at A og C den pågældende dag efter aftale var mødt på kriminalpolitiets kontor, hvor A blev afhørt som sigtet for assurancesvig. Da han nægtede at kende noget til, hvem der havde skubbet den omhandlede vogn ind i laden, blev afhøringen afbrudt, for at C, der sad i et tilstødende kontor, kunne blive spurgt herom. Forud for dette spørgsmål blev C ikke gjort bekendt med, at han ville blive sigtet i sagen, og at han derfor ikke havde pligt til at udtale sig. Da C havde besvaret spørgsmålet, blev afhøringen af A genoptaget. – Efter afhøringen af A blev C påny afhørt, denne gang som sigtet, og han blev nu gjort bekendt med, at han ikke havde pligt til at udtale sig.

Begge sønnerne var mødt den 3. december 1955 efter tilsigelse hos kriminalpolitiet til fotografering og optagelse af fingeraftryk.

I anledning af A's skrivelse af 28. november 1955 til kriminalbetjenten vedrørende mulige misforståelser ved afhøringen af C den 18. oktober 1955 havde kriminalbetjenten benyttet lejligheden til at gennemgå rapporten med C, uden at de dog kunne blive enige om, hvad der dengang var blevet forklaret. C besværede sig iøvrigt over, at han skulle fotograferes.

Efter dommens afsigelse blev straffesagens akter indsendt til rigspolitichefen, der den 6. august 1956 meddelte politimesteren, at han ikke fandt grundlag for at foretage videre i anledning af klagen.

Den 5. august 1956 havde A anmodet politimesteren om at få samtlige fotos og fingeraftryk fjernet fra politiets registre, idet han henviste til, at tiltalen mod sønnerne var frafaldet og at han selv var blevet frifundet. Samtidig anmodede han om at få underretning om, hvad rigspolitichefen agtede at gøre i anledning af klagen. Den 7. august 1956 underrettede politimesteren A om rigspolitichefens afgørelse og tilføjede, at han ikke så

nogen grund til yderligere at beskæftige sig med A's anmodning.

I anledning af A's klage til mig erklærede kriminalbetjenten – idet han henviste til sin redegørelse af 8. december 1955 – at han ikke overfor A havde udtalt, at dennes forklaring var usand, men da A nægtede ethvert kendskab til, at vognen skule være blevet skubbet ind i den brændende lade, havde han spurgt, om A dermed ville hævde, at vidnernes forklaringer var usande.

Politimesteren udtalte overfor mig, at fotos og fingeraftryk var optaget i overensstemmelse med de gældende regler, og at hans vægring ved yderligere at beskæftige sig med A's anmodning måtte ses ud fra den synsvinkel, at sagen nu havde fundet sin afgørelse, og at der ikke var grund til at give A lejlighed til at trække sagen ud i det uendelige.

Fra rigspolitichefen har jeg modtaget en udtalelse, ifølge hvilken han har foranlediget de indsendte fingeraftryk destrueret; A's foto i Rigsregistraturen var blevet destrueret ved indberetningen om den frifindende dom.

Med hensyn til afhøringen den 18. oktober 1955 udtalte rigspolitichefen, at kriminalbetjenten vel nok burde have gjort C bekendt med, at han ville blive sigtet for medvirken og derfor ikke havde pligt til at udtale sig. Da C's forklaring imidlertid var optaget i direkte sammenhæng med det til A stillede spørgsmål og efter at A's stilling var betydet denne, skønnede rigspolitichefen ikke, at der var rimelig anledning til at påtale forholdet overfor kriminalbetjenten.

Jeg anmodede herefter politimesteren om at oplyse, hvorfor A's anmodning af 5. august 1956 ikke var blevet videresendt til rigspolitichefen. Samtidig bad jeg oplyst, om der hos kriminalpolitiet i Hobro fandtes fotos af A og hans sønner.

Politimesteren svarede, at han ikke havde videresendt anmodningen til rigspolitichefen, fordi han mente at have handlet i overensstemmelse med de regler, der er gældende for fjernelse af optagne fingeraftryk m. v. Han tilføjede, at de i det lokale kartotek beroende fotos af A og sønnerne kun ville blive fjernet efter ordre fra rigspolitichefen.

Jeg anmodede i den anledning rigspolitichefen om at foranledige de i Hobro beroende fotos destrueret, hvad rigspolitichefen derefter drog omsorg for.

Den 20. marts 1958 forelagde jeg spørgsmålet om kriminalbetjentens afhøring af C den 18. oktober 1955 for rigsadvokaten, i hvilken anledning kriminalbetjenten overfor statsadvokaten i Ålborg erkendte, at der forelå en fejl fra hans side, idet han ikke havde overholdt retsplejelovens § 807, stk. 3.

Efter rigsadvokatens opfattelse burde kriminalbetjenten – da anmeldelsen omfattede sigtelse både mod A og sønnerne, og da mistanken mod dem i ikke ringe grad var bestrykt – straks ved påbegyndelsen af den første afhøring den pågældende dag have gjort C bekendt med, at han ville kunne blive sigtet for medvirken til bedrageri (assurancesvig) og derfor ikke var forpligtet til at udtale sig. Rigsadvokaten kunne imidlertid tiltræde rigspolitechefens udtalelse om, at der efter omstændighederne næppe var tilstrækkelig grund til at påtale forholdet overfor kriminalbetjenten, da denne havde erkendt at have begået en fejl.

- 45.** *Ministeriet for offentlige Arbejder havde afslået at ændre en transformatorforenings beslutning om at nægte en installatør generel autorisation til at udføre elektriske installationer indenfor foreningens område. – Henstillet til ministeriet at overveje, hvorvidt afslaget burde fastholdes. (J. nr. 358/57).*

Den 14. maj 1957 klagede aut. elektroinstallatør A over, at Ministeriet for offentlige Arbejder havde tiltrådt en af Bullerup-Agedrup Transformatorforening truffet afgørelse, hvorefter der blev nægtet ham autorisation som elektroinstallatør indenfor foreningens forsyningsområde.

Det fremgik af akterne, som jeg modtog fra Ministeriet for offentlige Arbejder, at A den 15. oktober 1956 klagede til ministeriet over, at bestyrelsen for transformatorforeningen havde nægtet ham generel tilladelse til at udføre elektriske installationsarbejder og forlangt, at han i hvert enkelt tilfælde skulle sende ansøgning ind til foreningen. A gjorde gældende, at en sådan afgørelse var urimelig, og anmodede ministeriet om at ændre den i medfør af § 6 i lov nr. 151 af 7. maj 1937 om tekniske installationer.

Gennem Elektricitetsrådet fremsendte ministeriet sagen til Odense amt, der anmodede politimesteren i Kerteminde købstad m. v. om at søge sagen nærmere oplyst ved henvendelse til formanden for transformatorforeningen. –

Jeg fandt, at kriminalpolitiet havde haft fornøden hjemmel til at lade optage fotos m. v.

Politimesteren burde derimod ikke, efter at tiltalen mod sønnerne var frafaldet og A var frifundet, have afvist A's anmodning om fjernelse af fotos m. v., men burde have videresendt anmodningen til rigspolitechefen til afgørelse og samtidig henledt opmærksomheden på de i den lokale samling beroende fotos.

Endvidere fandt jeg, at kriminalbetjenten ved begyndelsen af den første afhøring af C den 18. oktober 1955 burde have gjort ham bekendt med, at han ville kunne blive sigtet for medvirken til assurancesvig, og at han derfor, i henhold til retsplejelovens § 807, stk. 3, ikke havde pligt til at udtale sig til politiet.

Derimod kunne de foreliggende oplysninger om kriminalbetjentens optræden iøvrigt ikke give mig tilstrækkeligt grundlag for kritik.

Denne udtalte, at foreningen havde nægtet at autorisere A, fordi man ikke ønskede for tiden at antage flere installatører; forsyningsområdet talte kun 102 husstande, og der var i forvejen antaget 6 elektroinstallatører indenfor området. Foreningen havde dog meddelt A, at såfremt han fik overdraget et arbejde, ville han kunne få autorisation på det pågældende arbejde.

Politimesteren udtalte, at der formentlig ikke var nogen rimelig grund til at nægte A autorisation, da der i forvejen var meddelt autorisation til en række elektroinstallatører fra Odense, der kun ligger 7 km derfra. – Odense amtsråd tiltrådte politimesterens udtalelse.

Ved sagens tilbagesendelse til ministeriet udtalte Elektricitetsrådet imidlertid, at der ikke på det foreliggende grundlag syntes at være tilstrækkelig anledning til at omgøre transformatorforeningens afgørelse.

Den 24. april 1957 meddelte ministeriet A, at man ikke mente at burde ændre den af transformatorforeningen truffede beslutning.

A klagede til ministeriet over denne afgørelse og anmodede om, at sagen måtte blive optaget til fornyet behandling. Den 10. maj 1957 henholdt ministeriet sig til sin tidligere afgørelse og tilføjede, at hensigten med installationsloven havde været at give værkerne adgang til i videst muligt omfang selv at træffe beslutning om, hvor mange installatører de ønskede at autorisere indenfor deres område; ministeriet mente derfor kun at burde ændre værkerens beslutninger, når ganske særlige forhold gjorde det påkrævet.

Ministeriet henholdt sig overfor mig til det i skrivelsen af 10. maj 1957 til A anførte.

Da det ikke utvetydigt fremgik af installationslovens forarbejder eller af forhandlingerne på Rigsdagen, i hvilket omfang en transformatorforening kan begrænse antallet af autorisationer, anmodede jeg Ministeriet for offentlige Arbejder om en yderligere udtalelse om, hvorpå ministeriet støttede den overfor A hævdede fortolkning.

Ministeriet svarede, at skrivelsen muligt havde fået en noget mere kategorisk affattelse end tilsigtet, forsåvidt der af skrivelsen skulle kunne udledes den opfattelse, at det skulle være lovens hensigt at udvide værkerens adgang til at tage konkurrenceregulerende hensyn ved autorisationsgivningen. Ministeriet var enig i, at der ikke i lovens tilblivelseshistorie kunne hentes nogen støtte for det synspunkt, at det skulle have været lovens hensigt at indføre en ikke hidtil eksisterende adgang for værkerne til at tage konkurrenceregulerende hensyn ved autorisationslovgivningen, således at ministeriet i almindelighed skulle være afskåret fra at omgøre beslutninger, der hvilede på dette hensyn. På den anden side mente ministeriet heller ikke at kunne finde støtte for den opfattelse, at et i konkurrenceregulerende hensyn motiveret afslag på et andragende om autorisation efter lovens ikrafttræden i almindelighed skulle kunne betragtes som usagligt, med den konsekvens at afgørelsen burde ændres af ministeriet. Ministeriet bemærkede herom:

Når Indenrigsministeriet ved lovforslagets udarbejdelse undlod at følge Elektroinstallatørernes Fællesråds henstilling om i forslaget at indføje bestemmelser sigtende til en begrænsning af antallet af autoriserede installatører, har det ikke herved været meningen at tage afstand fra den af de autorisations-

givende myndigheder forud for loven fulgte praksis, hvorefter begrænsning i installatørernes antal fandt sted også under hensyn til de bestående erhvervsmuligheder, og der kan derfor af forarbejderne næppe udledes andet, end at det ikke er fundet hensigtsmæssigt at udforme lovregler om en begrænsning.

Indenrigsministeren udtalte ved lovforslagets forelæggelse, at forslaget tilsigtede at skabe et betryggende grundlag for installationsarbejdet, således at man sikrede, at befolkningen bliver betjent af sagkyndige folk. Denne udtalelse må ses på baggrund af, at det under den tidligere gældende ordning, hvor autorisationsretten lå hos kommunalbestyrelserne, var forekommet, at de saglige krav for en autorisationsmeddelelse var slækket i en sådan grad, at autorisation blev meddelt personer uden nogen elektroteknisk uddannelse.

Det var dernæst ministeriets opfattelse, at 1937-loven, som overførte autorisationsbeføjelsen til værkerne og indførte eksamenskrav for installatørerne, ikke tilsigtede at ændre den af de autorisationsgivende myndigheder tidligere fulgte restriktive praksis, og at den ved loven indførte ankemulighed først og fremmest skal tjene som et hurtigt og billigt virkende retsmiddel mod usagligt motiverede nægtelser af autorisation til installatører, der opfylder lovens eksamenskrav. En autorisationsgivers hensyntagen til de bestående erhvervsmuligheder for nye installatører kan imidlertid ikke uden videre betegnes som usaglig, og dette medfører, at indankning af et afslag på et andragende om autorisation kun bør medføre en ændret afgørelse i de tilfælde, hvor autorisationsgiverens skøn over erhvervsmulighederne går åbenbart ud over det rimelige. Ministeriet bemærkede i denne forbindelse, at opstilling af generelle kriterier for installatørers erhvervsmuligheder næppe vil være mulig.

Mens den administrative praksis med hensyn til indankede beslutninger om nægtelse af autorisation på grund af tilstrækkelig dækning af et forsyningsområde med autoriserede installatører ikke er uforenelig med installationsloven af 1937, kunne ministeriet med hensyn til den fremtidige lovgivning tiltræde det navnlig fra installatørernes side fremdragne synspunkt, at den, der har gennemgået den foreskrevne uddannelse og har bestået de dertil hørende prøver, bør være berettiget

til at drive selvstændig næring på sit område, når hans personlige og økonomiske forhold iøvrigt kan godtages. En imødekommelse af dette synspunkt nødvendiggjorde en principiel ændring af installationsloven af 1937, således at der lovfæstes en ret til at få autorisation for den, der opfylder visse objektive betingelser. Med henblik herpå havde ministeriet udarbejdet et udkast til forslag til lov om elektriske installationer, der bygger på det omtalte princip om autorisationer som lovbundne forvaltningsakter. Dette udkast var genstand for forhandling mellem ministeriet og Elektricitetsrådet, Danske Elektricitetsværkers Forening, Elektroinstallatørforeningerne for København og Provinsen, »Protektor« og Dansk Elektrikerforbund. Når disse forhandlinger var afsluttet, var det tanken i folketingssamlingen 1957/58 at fremsætte lovforslag i Folketinget.

Ifølge ombudsmandloven kunne jeg ikke tage stilling til den af Bullerup-Agedrup Transformatorforening trufne afgørelse, men alene til, om Ministeriet for offentlige Arbejder burde have ændret den.

Ved bedømmelsen af sagen måtte jeg lægge til grund, at den gældende lovgivning ikke gav en installatør ubetinget ret til at udføre arbejde indenfor et bestemt forsyningsområde, selvom han opfyldte de kvalifikationsmæssige krav.

At der forberedtes en revision af loven

med henblik på at ændre autorisationsordningen i den af A ønskede retning, kunne ikke give mig tilstrækkeligt grundlag for kritik af det af ministeriet under den gældende ordning udøvede skøn, der lå til grund for den trufne afgørelse.

På den anden side fandt jeg, at det betydelige igangværende og projekterede nybyggeri indenfor Bullerup-Agedrup Transformatorforenings område i forbindelse med anlæggelse af det nye skibsværft ved Odense Fjord gjorde en opretholdelse af den hidtidige begrænsning i antallet af installatører indenfor transformatorforeningen mindre velbegrunder. Jeg anmodede derfor Ministeriet for offentlige Arbejder om at overveje, om ministeriets tidligere trufne afgørelse burde fastholdes.

Ministeriet for offentlige Arbejder har den 25. februar 1958 anmodet transformatorforeningen om atter at overveje spørgsmålet om meddelelse af ubegrænset autorisation til installatør A og har på grundlag af brevvekslingen den 14. marts anmodet installatøren om at indgive ny ansøgning.

Der er nu ved lov nr. 196 af 7. juni 1958 om autorisation af elektroinstallatører m. v. gennemført en ordning, hvorefter enhver, der opfylder de i loven fastsatte betingelser, har krav på at blive autoriseret som elektroinstallatør og i givet fald vil kunne få dette krav fastslået ved domstolene.

46. *Inspektøren for statsfængslet på Kragshovede burde have besvaret en skrivelse fra en gårdejer vedrørende gårdens forsyning med vand fra statsfængslet. (J. nr. 365/57).*

Gårdejer A, hvis ejendom er beliggende i nærheden af statsfængslet på Kragshovede og i en årrække var blevet forsynet med vand fra fængslet, klagede over, at fængslets inspektør havde ladet lukke for vandforsyningen til ejendommen.

Det fremgik af akterne, som jeg modtog fra Direktoratet for Fængselsvæsenet, at A havde købt ejendommen i efteråret 1949. Den 22. september 1956 meddelte inspektøren ham, at vandforsyningen til ejendommen fra statsfængslets vandværk ved en fejltagelse ikke var blevet afbrudt, da der i sin tid fandt ejerskifte sted, og han beklagede, at vandfor-

syningen ville blive standset fra den 1. januar 1957. I skrivelserne oplystes det iøvrigt, at den tidligere ejer af ejendommen havde fået indlagt vand i køkkenet og stalden som kompensation for, at han havde måttet opgive en tilbagekøbsret til et jordareal, og at der ikke, da vandledningen blev lagt, var blevet oprettet nogen kontrakt eller afgivet løfter af nogen art.

Den 25. september 1956 meddelte A, at han havde købt ejendommen med samme rettigheder som den forrige ejer havde haft, og han forstod ikke, hvorfor inspektøren efter så lang tids forløb rejste spørgsmålet om

vandforsyningen; der måtte være særlige grunde til, at statsfængslet i sin tid havde indlagt vand i ejendommen, og han kunne ikke se, at der var lovlig grund til at afbryde vandforsyningen. I en efterskrift bad A inspektøren oplyse, om lukningen skyldtes en nabo, som A mente tidligere havde forfulgt ham.

Inspektøren besvarede ikke denne skrivelse, og den 16. januar 1957 blev vandforsyningen afbrudt. A's sagfører anmodede den 22. januar 1957 inspektøren om snarest at genetablere vandforsyningen, da A ellers var nødsaget til ved en retssag at få afgjort, om afbrydelsen var berettiget.

Inspektøren forelagde henvendelsen for Direktoratet for Fængselsvæsenet og meddelte A, at direktoratet tilbød at genoprette vandforsyningen på en række nærmere angivne vilkår.

Sagføreren svarede, at A ikke kunne tiltræde forslaget, men krævede den tidligere tilstand genoprettet, således at vandforsyningen fortsatte uden udgift for A, der yderligere krævede erstatning for de ulemper, der var påført ham ved afbrydelsen.

Da det overfor mig blev oplyst, at A havde modtaget afslag fra Københavns Overpræsidium på et andragende om fri proces til en retssag mod fængslet, og at denne afgørelse var påklaget til Justitsministeriet, indhentede jeg en udtalelse fra dette, der den 4. november 1957 meddelte, at ministeriet overfor amtmanden over Hjørring amt havde udtalt,

at det fandtes rettest, at A fik fri proces til sagsanlæg mod inspektøren. Den 12. november 1957 bevilgede amtet fri proces.

Det blev endvidere oplyst, at A i september 1957 opnåede en midlertidig ordning, hvorved vandforsyningen på visse nærmere vilkår blev genetableret, indtil retslig afgørelse forelå, dog ikke ud over 6 måneder.

Den 26. november 1957 anmodede jeg inspektøren om en udtalelse om grunden til, at han ikke besvarede A's skrivelse af 25. september 1956. Inspektøren udtalte, at han havde opfattet skrivelsen som en anerkendelse af modtagelsen af fængslets meddelelse om den kommende afbrydelse af vandforsyningen og havde skønnet det ufornødent at bekræfte modtagelsen. Desuden gav skrivelsen efter sit indhold og sin form ikke statsfængslet anledning til besvarelse.

Direktøren for Fængselsvæsenet havde intet at bemærke til inspektørens erklæring.

Da spørgsmålet om, hvorvidt afbrydelsen af vandforsyningen havde været berettiget, henhørte under domstolene, tog jeg ikke stilling til det.

Jeg fandt, at A's skrivelse af 25. september 1956 efter sit indhold ikke kunne anses alene som en anerkendelse af modtagelsen af inspektørens skrivelse, og at det havde været rigtigst, om denne havde besvaret skrivelsen, også i betragtning af at A udbad sig oplysning om, hvorvidt lukningen skyldtes en henvendelse fra trediemand.

- 47.** *Fundet det beklageligt, at en politifuldmægtig ved samtaler den 1. og 4. marts 1957 med A, hvis søn var blevet dræbt ved en færdselsulykke, havde glemt, at han få dage forinden havde ekspederet og underskrevet en indstilling om ankeafkald, samt at han havde undladt at sætte sig i forbindelse med A trods løfte derom. (J. nr. 367/57).*

Den 20. maj 1957 klagede A over politiets behandling af en sag vedrørende en færdselsulykke, ved hvilken hans søn mistede livet.

Af sagen fremgik det, at sønnen den 26. oktober 1956 blev påkørt og dræbt af en omnibus, og at der derefter blev foretaget en politimæssig undersøgelse.

Den 28. december 1956 rejste statsadvokaten for Fyn m. v. tiltale mod buschaufføren for uagtsomt manddrab og overtrædelse af

færdselslovens §§ 24, stk. 1, og 36, stk. 3. Sagen blev domsforhandlet ved Odense byret den 5. og 21. februar 1957, og for anklagemyndigheden mødte politifuldmægtig B.

Ved dom af 21. februar 1957 blev chaufføren frifundet.

Efter at A var blevet bekendt med dommen rettede han samme dag telefonisk henvendelse til politifuldmægtig B. Ifølge A's fremstilling syntes denne meget overrasket

over frifindelsen, og det blev aftalt, at politifuldmægtigen, når domsudskriften forelå, skulle ringe for at drøfte sagen med A, før han indgav indstilling vedrørende ankespørgsmålet. Da A den 28. februar 1957 endnu ikke havde hørt fra politifuldmægtigen, ringede han til politikontoret, der oplyste, at fuldmægtigen var bortrejst.

Den 1. marts 1957 havde A en telefonisk samtale med politifuldmægtigen, der tilsyneladende ikke var klar over, hvorledes det var gået med sagen. Fuldmægtigen havde lovet at undersøge dette og ringe besked til A, men da A intet hørte, ringede han den 4. marts 1957 påny til politifuldmægtigen, der oplyste, at sagen samme dag var kommet tilbage fra statsadvokaten, og at anke var frafaldet. Politifuldmægtigen havde ifølge A's fremstilling endvidere oplyst, at sagen var blevet sendt til statsadvokaten med indstilling om ankefrafald, uden at fuldmægtigen, der havde fungeret som anklager, havde haft lejlighed til at se dommens præmisser. Politifuldmægtigen lovede at ringe A op, så snart han havde fået sagen i hænde, formentlig i løbet af et par timer, men A havde ikke siden hørt fra ham.

Politifuldmægtig B anførte i en udtalelse af 14. juni 1957 overfor mig, at han kunne tiltræde A's referat af telefonsamtalen den 21. februar 1957. Ifølge B var domsudskriften blevet afsendt fra dommerkontoret den 27. februar, hvorfor han ikke kunne ringe til A før efter den 28. februar, da han denne dag var i København. Da A ringede den 1. marts, kunne B ikke straks sige, hvorledes det var gået med sagen, idet han først måtte orientere sig ved journalen.

B henviste til, at det af sagen fremgik, at statsadvokaten den 2. marts 1957 gav påtegning om ankefrafald, og at sagen den 4. marts påny blev modtaget i Odense. Hvad angår A's ovenfor refererede oplysning om afgivelsen af politimesterembedets indstilling udtalte B, at den ikke var korrekt, idet det var A, der på B's bemærkning om, at sagen muligvis var sendt til statsadvokaten af en anden fuldmægtig, spurgte, om det ikke var det normale, at den fuldmægtig, der mødte i sagen i retten, gav indstilling om ankespørgsmålet. Dette havde B bekræftet, men da han ikke under samtalen havde sagen ved hånden, kunne han ikke se indstillingen til statsadvokaten.

Af B's noteringskalender fremgik det, at han havde skullet ringe til A, så snart han påny fik sagen. Fuldmægtigen beklagede, at dette ved en forglemmelse ikke var sket, men anførte, at en samtale ikke ville have kunnet medføre en ændring af sagens afslutning.

Endelig udtalte B, at A ikke i telefonsamtalerne kunne lægge mere, end at B, da tiltale var rejst, mente, at man burde overveje anke, men at han ikke turde udtale sig herom, før han havde set dommen, og B havde erklæret sig villig til at drøfte dommen med A, i håb om at denne ville forstå afgørelsen.

Efter modtagelsen af fuldmægtig B's udtalelse indhentede jeg fra statsadvokaten politimesterembedets indstilling vedrørende ankespørgsmålet. Da denne indstilling, der er dateret den 28. februar 1957, og som går ud på, at anke burde frafalde under hensyn til bevismaterialet og til, at hverken general- eller specialpræventive grunde talte for strafidømmelse, er underskrevet af fuldmægtig B, anmodede jeg denne om en fornyet udtalelse.

Fuldmægtigen anførte i en erklæring af 31. august 1957, at han var i København den 28. februar 1957, men at han, hvad han nu nærmere havde fået oplyst, uventet kom på politistationen sent om eftermiddagen samme dag. Da der dengang var en del forceret arbejde, ekspederede han straks de ham vedrørende sager og konciperede herunder indstillingen til statsadvokaten. Da politimesteren var til et møde, fik B dagens post til underskrift.

Da A telefonerede dagen efter, havde B på grund af det forcerede arbejde ikke sagen præsent, og han svarede derfor som tidligere nævnt, at han først måtte orientere sig i journalen. Da selve sagen var sendt til statsadvokaten, og da B ikke havde indstillingskrivelsen ved hånden, kunne han ikke svare andet, end at sagen var sendt, muligvis af en anden fuldmægtig. B huskede ikke, at han selv havde ekspederet den under det forcerede arbejde.

Fuldmægtig B kunne stadig ikke se, at der kunne afgives anden indstilling til statsadvokaten end sket. Han var ked af og beklagede, at hans imødekommenhed overfor A havde bibragt denne den opfattelse, at sagen kunne få et andet resultat.

Jeg fandt det beklageligt, at politifuldmægtigen ved sine telefonsamtaler med A den 1. og 4. marts 1957 ikke huskede, at han selv den 28. februar 1957 havde ekspederet og underskrevet ankeafkaldsindstillingen, og at han ikke som lovet satte sig i forbindelse med A efter den 4. marts 1957.

Jeg henlede samtidig politifuldmægtigens opmærksomhed på, at det havde været rigtigst, om han inden afgivelsen af erklæringen af 14. juni 1957 havde sikret sig – eventuelt ved henvendelse til statsadvokatens kontor – hvem der havde afgivet indstillingen af 28. februar 1957.

48. *Antaget, at forstanderen for et skolehjem henhørte under ombudsmandens tilsyn. – Forstanderen og Overinspektionen for Børneforsorgen havde på en række punkter begået fejl i forbindelse med afskedigelsen af en funktionær. (J. nr. 378/57).*

Den 22. maj 1957 klagede A over, at han den 29. september 1956 af forstanderen for skolehjemmet Landerupgård, Aage Boelskifte, var blevet afskediget fra sin stilling som fastansat maskinmester til fratrædelse den 31. december 1956.

A, der var tiltrådt stillingen som maskinmester den 1. august 1953 og var blevet fastansat pr. 1. august 1955, oplyste, at Overinspektionen for Børneforsorgen, hvortil han havde påklaget opsigelsen, den 9. februar 1957 havde meddelt, at man havde korresponderet over sagen med forstanderen og skolehjemmets tilsynsråd, og at disse overfor overinspektionen havde fastholdt afskedigelsen. A gjorde gældende, at overinspektionen ikke forinden skrivelsen af 9. februar 1957 havde forhandlet med tilsynsrådet, og at dette ikke havde tiltrådt afskedigelsen.

Fra overinspektionen modtog jeg udtalelser af 14. oktober, 23. november og 5. december 1957 samt sagens akter. Endvidere havde jeg samtaler med overinspektør H. Horsten, tilsynsrådets formand folketingsmand Marinus Larsen og forstanderen. Denne, der var tiltrådt den 1. september 1956, udtalte overfor mig, at afskedigelsen den 29. september 1956 udelukkende var begrundet i misfornøjelse med A's arbejde. Forstanderen havde i løbet af den første måned han var på skolehjemmet flere gange påtalt, at A ikke var præcis med sit arbejde, ligesom han havde sagt til A, at han måtte have mere fart på med arbejdet. Han havde dog ikke på noget tidspunkt før den 29. september 1956 sagt til A, at denne ville blive afskediget, hvis han ikke forbedrede arbejdstempoet.

Forstanderen henviste endvidere til, at til-

synsrådet nogle måneder før hans tiltrædelse på Landerupgård havde besøgt ham, og at rådets formand ved den lejlighed havde udtalt, at forstanderen stod frit med hensyn til personalet på Landerupgård. Forstanderen var klar over, at formanden overfor overinspektør Horsten har bestridt at have fremsat en sådan udtalelse.

Den 29. september 1956 havde forstanderen tilkaldt A til en samtale. Det havde ikke været hans mening at opsiges A, men han havde under samtalen sagt, at han ikke troede, at A og han var på bølgelængde hvad det arbejdsmæssige angik, og han ville derfor henstille til A at prøve at se sig om efter noget andet. A havde spurgt, om dette skulle betragtes som en afskedigelse, hvortil forstanderen havde sagt, at det måtte A hellere betragte det som, og at han kunne fratræde den 31. december 1956.

Nogle dage senere havde forstanderen efter anmodning givet A en skriftlig opsigelse. Da A derefter havde anmodet om en skriftlig begrundelse for opsigelsen, havde forstanderen, der dengang ikke vidste, om A havde krav derpå, sagt, at han ville undersøge dette spørgsmål. Ved forstanderens henvendelse til overinspektionen blev spørgsmålet besvaret bekræftende, og den 10. oktober 1956 udstedte forstanderen en erklæring, hvori han begrundede opsigelsen med, at han ikke var tilfreds med A's indstilling til arbejde og A's arbejdstempo.

Den 29. oktober 1956 klagede A til overinspektionen over afskedigelsen og vedlagde en meget rosende anbefaling af 28. august 1956 fra den tidligere forstander.

Den 3. november 1956 anmodede overin-

spektionen forstanderen om en udtalelse samt om, at svaret blev indsendt med tilsynsrådets bemærkninger.

Forstanderen afgav herefter den 6. november 1956 en erklæring, hvori han fastholdt opsigelsen og bl. a. henviste til A's arbejds-tempo.

Den 7. november 1956 henvendte forstanderen sig til tilsynsrådets næstformand gård-ejer Andreas Pedersen, Sdr. Vilstrup, der gav erklæringen følgende påtegning:

»Undertegnede medlem af tilsynsrådet har læst omstående skrivelse og har intet at bemærke til den.«

Erklæringen blev indsendt til overinspektionen, som modtog den den 8. november 1956.

I overinspektionens skrivelse af 14. oktober 1957 er det bl. a. anført, at forstanderen overfor overinspektøren har oplyst, at han efter at have udarbejdet redegørelsen af 6. november 1956 telefonisk drøftede den med tilsynsrådets formand, der henviste ham til at forhandle med næstformanden.

Folketingsmand Marinus Larsen har i den anledning udtalt overfor mig, at det godt kan være rigtigt, at forstanderen har sat sig i forbindelse med ham, og at han – hvilket ofte sker – har henvist ham til at tale med næstformanden, der er den af tilsynsrådets medlemmer, der bor nærmest ved skolehjemmet. Folketingsmanden har derimod anført, at han ikke ved den pågældende lejlighed har drøftet erklæringen af 6. november 1956 med forstanderen. Folketingsmanden havde første gang hørt, at A skulle forlade Landerupgård da han i oktober eller november 1956 var på besøg dér, og forstanderen havde da nærmest en passant oplyst dette og på en sådan måde, at folketingsmanden havde fået det indtryk, at A's afsked beroede på en gentleman-aftale.

Forstanderen anførte overfor mig, at han efter modtagelsen af overinspektionens skrivelse af 3. november 1956 havde ringet til folketingsmanden. Det var forstanderens opfattelse, at han under samtalen havde drøftet opsigelsen med folketingsmanden, og at denne havde henvist ham til at få næstformandens påtegning på udtalelsen til overinspektionen. Forstanderen mente iøvrigt, at han under telefonsamtalen for første gang

omtalte opsigelsen overfor folketingsmanden, og han stod uforstående overfor dennes ovenfor nævnte udtalelse om, at forstanderen ved en samtale på Landerupgård skulle have omtalt A's fratræden.

Forstanderen havde taget erklæringen med ud til gårdejer Andreas Pedersen, der ikke havde stillet sig skeptisk overfor det berettigede i opsigelsen. Gårdejeren havde selv udformet den før nævnte påtegning.

Overinspektionen udtalte i skrivelsen af 14. oktober 1957 til mig, at man måtte opfatte gårdejerens påtegning således, at afskedigelsen var sket i samråd med tilsynsrådet, hvilket var lagt til grund for overinspektionens skrivelse af 9. februar 1957 til A.

Med hensyn til den tid, der var medgået til overinspektionens behandling af klagen, oplyste overinspektør Horsten overfor mig, at man efter modtagelsen af forstanderens erklæring af 6. november 1956 havde anmodet den økonomiske afdeling i overinspektionen om en udtalelse. Denne havde man modtaget senere i november 1956, og den 3. december 1956 havde man telefonisk fået oplysning om, at A fra den 1. december 1956 havde fået andet arbejde og havde forladt Landerupgård. Der var herefter af en sekretær blevet udarbejdet referat, som gik ud på, at afskedigelsen formelt var i orden, og at man formentlig kunne afslutte sagen ved at meddele A, at overinspektionen ikke fandt anledning til at foretage videre.

Den 10. december 1956 havde kontorchef Krøncke erklæret sig enig heri, og sagen var derefter atter blevet afgivet til sekretæren til udarbejdelse af svarskrivelsen til A. Konceptet hertil blev imidlertid først udarbejdet den 31. januar 1957, hvorefter skrivelsen blev afsendt den 9. februar 1957.

Overinspektøren oplyste endvidere, at der i overinspektionen i december 1956 var flere større sager til ekspedition vedrørende Landerupgård. Da det var oplyst, at A allerede var fraflyttet skolehjemmet, skønnede den pågældende sekretær, der ikke længere er ansat i overinspektionen, at det ikke var nødvendigt at ekspedere A's sag forud for de andre.

Kontorchef Krøncke har i en erklæring anført, at han under en telefonsamtale den 5. eller 7. oktober 1956 med forstanderen på dennes forespørgsel udtrykkelig havde meddelt

ham, at afskedigelse af personale i normerede stillinger skal ske skriftligt med 3 måneders varsel, og at tilsynsrådets godkendelse af opsigelsen må foreligge. Kontorchefen udtalte dernæst, at han, da sagen vedrørende A's klage i december 1956 blev forelagt ham, opfattede gårdejer Andreas Pedersens påtegning som et udtryk for, at tilsynsrådet havde tilsluttet sig afskedigelsen. Kontorchefen tilføjede, at det ikke er ualmindeligt, at skrivelser fra tilsynsrådet til overinspektionen fra formandens side affattes i jeg-form, og en sådan fremgangsmåde iøvrigt benyttes af andre bestyrelser og tilsynsråd for anerkendte opdragelseshjem. Endelig pegede kontorchefen på, at gårdejer Andreas Pedersen i enkelte tilfælde tidligere har underskrevet henvendelser til overinspektionen.

Overinspektionen sendte en genpart af skrivelsen af 9. februar 1957 til folketingsmand Marinus Larsen, der i et brev af 17. februar 1957 svarede, at sagen aldrig havde været forelagt tilsynsrådet. Folketingsmanden oplyste herved, at han ved et besøg på hjemmet i oktober eller november 1956 af forstanderen havde hørt, at A var blevet opsagt, og anførte i skrivelsen, at han havde forstået sagen sådan, at A kunne få en anden stilling, og at forstanderen helst ville af med ham og i stedet have en »altnuligmand«. Folketingsmanden havde herefter sagt til forstanderen, at han ikke skulle blande sig i sagen.

Den 11. marts 1957 modtog overinspektionen en ny skrivelse fra A, hvori han bl. a. anførte, at det ikke var rigtigt – som anført i overinspektionens skrivelse af 9. februar 1957 –, at tilsynsrådet havde givet sin tilslutning til opsigelsen, og A formodede, at opsigelsen skyldtes, at skolehjemmet manglede en førstelærerbolig, hvortil A's tjenestebolig var velegnet.

Den 4. april 1957 anmodede overinspektionen tilsynsrådet om en udtalelse og henledte opmærksomheden på § 10, stk. 1, i vedtægten for skolehjemmet samt bemærkede, at denne bestemmelse efter overinspektionens opfattelse skulle forstås således, at såvel ansættelse som afskedigelse af normeret personale kun kunne finde sted efter forudgående forhandling med tilsynsrådet.

Efter at jeg den 12. juni 1957 havde anmodet overinspektionen om en udtalelse vedrørende A's klage af 22. maj 1957, fremsendte overinspektionen denne skrivelse til til-

synsrådet, idet man henviste til den ikke besvarede skrivelse af 4. april 1957.

Den 16. juni 1957 tilbagesendte folketingsmand Larsen sagen og henviste til sit brev af 17. februar 1957.

Overinspektionen sendte den 20. juni 1957 påny sagen til tilsynsrådet og anmodede om, at der – under hensyn til at der syntes at være uoverensstemmelser i tilsynsrådet om A's afskedigelse – snarest muligt måtte blive afholdt et møde i rådet om sagen, der derefter ønskedes tilbagesendt med forstanderens og rådets bemærkninger.

Den 30. juni 1957 meddelte tilsynsrådet, at der ikke i dette var uenighed om sagen. Rådet havde afholdt et møde den 14. april 1957, hvor formanden havde forelagt sagen, og hvor alle rådets medlemmer havde været enige i at beklage den anvendte fremgangsmåde. Rådet og forstanderen var endvidere enige om i fremtiden at følge de gældende regler i sådanne sager.

Det oplystes dernæst, at rådet den 24. juni 1957 påny havde holdt møde og atter været enig om at beklage den anvendte fremgangsmåde. Det anførtes endelig, at rådet godt kunne se, at det ikke var muligt at genantage A.

Den 5. juli 1957 havde overinspektør Horsten på Landerupgård en samtale med forstanderen og tilsynsrådets medlemmer. Da folketingsmand M. Larsen imidlertid ikke kunne være tilstede ved denne forhandling, blev overinspektionens besvarelse af min skrivelse af 12. juni 1957 udsat indtil overinspektøren den 1. oktober 1957 havde drøftet sagen med folketingsmanden.

I skrivelsen af 14. oktober 1957 anførte overinspektionen, at det i § 10 i den af overinspektionen stadfæstede vedtægt for skolehjemmet Landerupgård, der er enslydende med de af Socialministeriet godkendte normalvedtægter for opdragelseshjem af denne type, er bestemt, at forstanderen i samråd med tilsynsrådet antager det normerede personale i henhold til den for hjemmet fastsatte normering. Om afskedigelse af det normerede personale er det i vedtægten alene bestemt, at der herom omgående skal ske indberetning til overinspektionen.

Efter overinspektionens opfattelse er denne vedtægtsbestemmelse imidlertid ikke fuldt ud i overensstemmelse med § 4, stk. 3, i bekendtgørelse nr. 329 af 11. juli 1951 om an-

sættelsesforholdene for det fast ansatte personale ved anerkendte opdragelseshjem, der bestemmer, at afskedigelse af normeret personale foretages af den ansættende myndighed. Dette må ifølge overinspektionen forstås således, at såvel ansættelse som afskedigelse af normeret personale kun kan foretages af forstanderen efter samråd med tilsynsrådet.

Med hensyn til sagens realitet udtalte overinspektionen, at såvel formanden som de øvrige medlemmer af tilsynsrådet ved overinspektørens samtaler med dem havde erklæret sig enige i, at afskedigelsen havde været berettiget, og at man, dersom der i overensstemmelse med den anførte fortolkning af vedtægtens § 10 var sket forudgående henvendelse til rådet, ville have tiltrådt forstanderens indstilling om A's afskedigelse. Overinspektionen anførte herved, at rådets medlemmer delte den opfattelse, at A ikke fuldt ud havde magtet den betroede stilling som maskinmester ved Landerupgård. Med hensyn til den tidligere omtalte anbefaling af 28. august 1956 bemærkede overinspektionen, at det under de stedfundne forhandlinger var blevet oplyst, at tilsynsrådet var af den opfattelse, at den tidligere forstander havde været meget overbærende overfor A.

Overinspektionen anførte dernæst, at man i anledning af at afskedigelsen var foretaget uden forudgående forhandling med tilsynsrådet, havde påtalt overfor forstanderen, at afskedigelsen ikke var sket i overensstemmelse med vedtægtens § 10, sammenholdt med de i bekendtgørelsens § 4 fastsatte regler.

Endelig oplyste overinspektionen, at man samtidig efter aftale med tilsynsrådet havde truffet foranstaltning til, at der udtrykkelig i hjemmets vedtægt optages en bestemmelse om, at afskedigelse skal ske efter samråd med tilsynsrådet, ligesom overinspektionen havde taget skridt til, at en lignende bestemmelse optages i vedtægterne for de øvrige anerkendte opdragelseshjem.

Ved min samtale med overinspektør Horsten anførte denne, at han under samtalen med tilsynsrådets medlemmer havde fremhævet, at det havde været rigtigst, om der forinden var givet A en advarsel. Overinspektøren oplyste dernæst, at hjemmets tidligere førstelærer, der havde boet i nogle værelser i forstanderboligen, havde overtaget en anden stilling. Da forstanderen skulle bruge

hele forstanderboligen, måtte der skaffes en lejlighed til den nye førstelærer, hvorfor overinspektionen havde foranlediget, at der blev købt en villa i nærheden af Landerupgård.

I skrivelse af 23. november 1957 oplyste overinspektøren, at man i løbet af sommeren og efteråret 1956 forhandlede om købet af den nævnte villa, og at endeligt skøde blev underskrevet den 29. november 1956.

Med hensyn til A's tidligere tjenestebolig oplyste overinspektøren, at den nye førstelærer, som tiltrådte samtidig med at A fraflyttede Landerupgård, overtog hans tjenestebolig, fordi der skulle foretages forskellige ombygningsarbejder ved villaen, hvori der nu er indrettet lejligheder til to funktionærer.

Forstanderen udtalte, at han med bestemtthed kunne sige, at han ikke i forbindelse med afskedigelsen havde tænkt på lejlighedsspørgsmålet. Man kunne dengang gennem købet af villaen let have skaffet en passende lejlighed til den nye førstelærer. I denne forbindelse udtalte forstanderen også, at det ikke kunne være rigtigst, når A i skrivelsen i marts 1957 til overinspektionen havde anført, at der kun var gået 1 time fra han var blevet sagt op, til hans bolig blev præsenteret for den nye førstelærer, idet der ikke den 29. september 1956 havde været nogen ansøger til førstelærerstillingen på besøg på Landerupgård.

Med hensyn til kontorchef Krønckes ovenfor nævnte erklæring anførte forstanderen, at han kun dunkelt erindrede telefonsamtalen i oktober 1956, men han mente bestemt ikke, at kontorchefen havde sagt noget om, at tilsynsrådets godkendelse skulle indhentes.

I denne forbindelse udtalte forstanderen, at han ikke havde været klar over, at han ikke efter de gældende regler på egen hånd kunne afskedige det normerede personale.

Folketingsmand Marinus Larsen udtalte, at det var hans bestemte opfattelse, at tilsynsrådet, hvis forstanderen forinden opsigelsen havde forelagt sagen for rådet, ville have henvist ham til, at han, når han kun havde været på skolehjemmet i 1 måned, næppe burde fremsætte krav om afskedigelse af personale i normerede stillinger. Tilsynsrådet ville efter al sandsynlighed ikke have tiltrådt afskedigelsen, i det mindste ikke på det pågældende tidspunkt, men man ville formentlig have indkaldt A og – hvis der fand-

tes grund dertil – givet ham en mundtlig advarsel. Folketingsmanden bemærkede herved, at tilsynsrådet ikke havde diskuteret A's kvalifikationer med den tidligere forstander. Dette var i overensstemmelse med, at rådet, når en funktionær først var ansat, normalt ikke fandt anledning til at diskutere hans arbejdsindsats med forstanderen.

Hvad angår forstanderens skriftlige begrundelse for opsigelsen udtalte folketingsmanden, at han fandt denne begrundelse alt for hård.

Ifølge ombudsmandsloven har jeg alene tilsyn med statens administration og med personer, som virker i statens tjeneste.

Landerupgård er ifølge vedtægten en selvejende institution, der i medfør af forsorgslovens § 157 er anerkendt af socialministeren som skolehjem. De nærmere regler om sådanne hjemms bestyrelsesforhold, regnskabsførelse m. v. findes i bekendtgørelse nr. 327 af 10. juli 1951. Skolehjemmet er efter det oplyste et af de i bekendtgørelsens § 3, stk. 1, omhandlede hjem, »til hvilke staten yder fuld refusion af samtlige udgifter på grundlag af et af arbejds- og socialministeren forud godkendt budget«. Yderligere er tilsynsrådets medlemmer beskikket af socialministeren, og i bekendtgørelsens § 4, stk. 3, jfr. vedtægten § 5, bestemmes, at rådet ansætter hjemmets leder, men dog forinden afgiver indstilling gennem overinspektionen til socialministeren, »der træffer den endelige afgørelse af spørgsmålet om, med hvem stillingen vil være at besætte«.

Jeg fandt herefter, at såvel tilsynsrådet som skolehjemmets forstander virker i statens tjeneste og således ifølge ombudsmandslovens § 4 henhører under mit tilsyn.

Jeg kunne ikke tilsidesætte forstanderens bestemte erklæring om, at opsigelsen af A var begrundet i misfornøjelse med hans arbejde. Jeg fandt imidlertid, at forstanderen inden opsigelsen burde have givet A en advarsel om, at han, såfremt hans arbejde ikke blev mere tilfredsstillende, måtte forvente at blive afskediget*).

Uanset om forstanderen efter forhandlingen med tilsynsrådet forud for sin ansættelse på Landerupgård havde fået den

opfattelse, at han stod frit med hensyn til personalet, måtte jeg anse det for beklageligt, at han meddelte A opsigelse så kort efter sin tiltrædelse og uden forinden at have forelagt spørgsmålet for tilsynsrådet.

Jeg bemærkede herved, at det forhold, at vedtægten for Landerupgård ikke omtaler, hvem der er afskedigende myndighed, ikke kan bevirke nogen fravigelse fra den i § 4 i bekendtgørelsen af 11. juni 1951 fastlagte kompetenceordning med hensyn til ansættelse og afskedigelse af personale i normeret stilling.

Jeg mente ikke at burde tage stilling til, om opsigelsen på grund af formalitetsfejl var ugyldig, og om A, der fratrædte stillingen en måned før opsigelsesfristens udløb, som følge af en sådan fejl måtte have et erstatningskrav mod skolehjemmet, idet afgørelsen af disse spørgsmål henhører under domstolene.

Med hensyn til overinspektionens behandling af A's klage af 29. oktober 1956 havde kontorchef Krøncke oplyst, at det ikke var ualmindeligt, at skrivelser fra tilsynsrådene for de anerkendte opdragelseshjem er i jeg-form, og at det tidligere var sket, at gårdejer Andreas Pedersen som næstformand for tilsynsrådet for Landerupgård havde underskrevet henvendelser til overinspektionen på formandens vegne. Jeg bemærkede, at overinspektionen i sin skrivelse af 3. november 1956 udtrykkelig havde anmodet om »tilsynsrådets bemærkninger«, at sagen som afskedigelses-sag måtte kræve rådets forudgående stillingtagen, og at gårdejer Pedersens påtegning af 7. november 1956 ikke kunne forstås således, at tilsynsrådets øvrige medlemmer havde noget kendskab til sagen.

Jeg udtalte herefter, at overinspektionen burde have været opmærksom på, at det ikke var oplyst, om tilsynsrådet havde taget stilling til afskedigelsen, at overinspektionen – uanset oplysningen om A's fratræden den 1. december 1956 – ikke ved skrivelsen af 9. februar 1957 burde have taget stilling til A's klage på det da foreliggende grundlag, og at overinspektionen i skrivelserne ikke burde have anført, at tilsynsrådet overfor overinspektionen havde fastholdt afskedigelsen.

*) om betydningen af advarsel se min beretning for året 1956, s. 132 f.

49. *Politiet ikke beføjet til at tage stilling til salgsprisen ved behandling af ansøgning om droskebevilling i forbindelse med overtagelse af en bestående vognmandsforretning. (J. nr. 382/57).*

Den 25. maj 1957 klagede A over den af politimesteren i Skive købstad m. v. foretagne behandling af hans søn B's ansøgning om tilladelse til i forbindelse med dennes køb af en vognmandsforretning i Skive at overtage den hidtidige ejers droskebevilling.

Det fremgik af akterne, som jeg modtog fra politimesteren, at B den 15. maj 1957 købte en vognmandsforretning med tilhørende taxavogn for 17.500 kr. på betingelse af, at han kunne optages i Taxavognmandsforeningen og opnå tilladelse til at overtage droskebevillingen. B og sælgeren indsendte ansøgning om bevillingen til politimesteren, der foranledigede foretaget en undersøgelse, hvorunder der blev rettet henvendelse til de to eneste droskechauffører i Skive. Den ene erklærede sig interesseret i at overtage den ledigblivende droskebevilling og traf herefter aftale med sælgeren om køb af hans forretning, og politiet meddelte den 23. maj 1957 chaufføren, at han ville få bevillingen, og underrettede samme dag B om, at hans ansøgning ikke kunne imødekommes.

I en erklæring af 12. juni 1957 anførte politiassistent P bl. a., at der har været en tendens til, at indehavere af droskebevillinger har solgt forretningerne til så store priser, at der blev ydet en høj pris for selve bevillingen. Da politiet havde indtaget det standpunkt, at bevillingerne ikke kan sælges, havde man for at imødegå dette i hvert enkelt tilfælde undersøgt, til hvilken pris der var handlet, og hvis prisen var for høj, var der blevet fastsat en pris, hvortil forretningen måtte sælges.

Politiassistenten anførte endvidere, at der, når en droskebevilling er blevet ledig, altid er blevet taget hensyn til de droskechauffører, der har kørt som sådanne gennem årene, idet disse må anses for at være de bedst kvalificerede ansøgere. Efter at politiet i nærværende tilfælde havde modtaget B's ansøgning, foretog man den sædvanlige undersøgelse vedrørende hans kvalifikationer, og da man ikke vidste, om de to droskechauffører var bekendt med, at en bevilling ville blive ledig, underrettede man dem herom, hvorefter den ene af dem, der havde kørt som

droskechauffør i ca. 20 år, meldte sig som ansøger.

Politimesteren anførte overfor mig, at det i politivedtægtens § 61 B I, stk. 1, bestemmes, at politimesteren og byrådet kan fastsætte antallet af drosker, med hvilke der må søges hyre på offentlig gade, og at dette antal er fastsat til 15, der stedse har været fuldt udnyttet. For at undgå, at selve bevillingerne til belastning for erhvervet bliver genstand for omsætning til højere priser, har man indført den ordning, at det tilkendegives byens droskechauffører, når en bevilling er ledig, således at de kan få lejlighed til at søge den, hvorefter den tildeles den ansøger, der alle forhold taget i betragtning skønnes bedst kvalificeret.

Jeg anmodede politimesteren om en fornyet udtalelse vedrørende bestemmelserne i politivedtægtens § 61 B, idet jeg henviste til de nye regler om droskekørsel i § 73 i færdselslov nr. 153 af 24. maj 1955. Ifølge § 73, stk. 1, kan ethvert køretøj, der er godkendt til erhvervsmæssig personbefordring, frit søge hyre på vej, og ifølge § 73, stk. 2, kan kommunalbestyrelsen efter forhandling med politimesteren fastsætte antallet af drosker, hvorved nu forstås køretøjer, der kan søge hyre på dertil af politiet anviste holdepladser.

Politimesteren svarede, at politivedtægtens § 61 B formentlig ikke kunne anses for bortfaldet på grund af færdselslovens § 73 for så vidt angår egentlige drosker, og henviste til, at B's ansøgning netop angik en tilladelse til kørsel med en droske i den i færdselslovens § 73, stk. 2, anførte betydning. Politimesteren havde iøvrigt henstillet til kommunalbestyrelsen at søge stadfæstet et tillæg til politivedtægten, hvorefter bestemmelsen i vedtægtens § 61 B I, der er stridende mod bestemmelserne i færdselslovens § 73, er bortfaldet.

Jeg anmodede herefter Justitsministeriet om en udtalelse vedrørende politiets behandling af A's ansøgning samt om forholdet mellem færdselslovens § 73 og politivedtægtens § 61 B.

Justitsministeriet udtalte, at kompetencen til at fastsætte antallet af drosker i den enkelte kommune og til at fastsætte regler for droskers indretning og benyttelse ved færds-

selslovens § 73, stk. 2 og 3, er overgået til vedkommende kommunalbestyrelse, der dog forinden skal forhandle med politiet.

Justitsministeriet mente imidlertid ikke, at det havde været nødvendigt for kommuner, der havde ønsket også efter færdselslovens ikrafttræden at opretholde bestemmelser for kommunens droskevæsen, af rent formelle grunde at ophæve de i politivedtægten indeholdte bestemmelser og lade dem erstatte af tilsvarende af kommunalbestyrelserne efter forhandling med politiet udfærdigede bestemmelser.

Da kommunalbestyrelsen i det foreliggende tilfælde ikke havde benyttet sig af sin adgang til efter færdselslovens ikrafttræden at udfærdige ændrede bestemmelser for kommunens droskevæsen, fandt Justitsministeriet således, at de i politivedtægten indeholdte bestemmelser måtte anses for opretholdt i det omfang de ikke strider mod færdselslovens § 73, stk. 1.

Ifølge Justitsministeriet er det sædvane, at politiet for at opnå en retfærdig fordeling af bevillingerne lægger afgørende vægt på

ansørgernes anciennitet, såfremt de pågældende iøvrigt må anses for kvalificerede til at opnå en bevilling, og ministeriet fandt ikke grundlag for på dette punkt at kritisere, at politiet rettede henvendelse til de to droskechauffører.

Efter Justitsministeriets mening havde politimesteren derimod ikke haft beføjelse til at tage stilling til spørgsmålet om prisen for overdragelsen af forretningen, idet hensynet til at forhindre, at der i forbindelse med forretningssalg finder overdragelse af droskebevilling sted mod vederlag, må være tilstrækkeligt varetaget derved, at bevillingerne alene tildeles under hensyn til ansørgernes anciennitet og kvalifikationer.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at kritisere politimesterens behandling af B's ansøgning om droskebevilling, ligesom Justitsministeriets udtalelse om, at politiet ikke havde haft beføjelse til at tage stilling til spørgsmålet om prisen for overdragelsen af forretningen, ikke gav mig anledning til bemærkninger.

50. *Det må tillægges væsentlig betydning, at Fængselsnævnets afgørelser om prøveløsladelse af sikkerhedsforvaringsfanger foreligger i rimelig tid før løsladelsesterminen. (J. nr. 442/57).*

Den 16. juni 1957 klagede A over, at Fængselsnævnets afgørelser vedrørende prøveløsladelse af sikkerhedsforvaringsfanger i den senere tid først havde foreligget efter den dato, hvor prøveløsladelsen kunne finde sted.

Fængselsnævnet oplyste den 9. august 1957, at det i tiden 1. januar 1955-1. juni 1956 havde ekspederet ialt 17 sager angående løsladelse af sikkerhedsforvaringsfanger, og at afgørelserne i disse sager forelå gennemsnitlig 42 dage før løsladelsestidspunktet.

Efter vedtagelsen af lov nr. 120 af 17. maj 1956 om ændringer i borgerlig straffelov (om løsladelse på prøve m. v.) henledte Justitsministeriet nævnets opmærksomhed på, at et flertal indenfor det folketingsudvalg, der havde behandlet lovforslaget, havde anset det for væsentligt, at der, forinden der blev truffet afgørelse om løsladelse af bl. a. sikkerhedsforvaringsfanger, blev indhentet udtalelser såvel fra anklagemyndigheden som

fra de lokale myndigheder, der måtte kunne bidrage til sagens oplysning.

I overensstemmelse hermed har nævnet herefter forelagt de fra forvaringsanstalten modtagne indstillinger om løsladelse på prøve for anklagemyndigheden, hvilket har medført en forlængelse af ekspeditionstiden. Som følge heraf, og da anstaltens indstillinger, der tidligere var fremkommet 2-2½ måned før løsladelsesterminen, i adskillige tilfælde først forelå 1½ måned før terminen, kunne nævnets afgørelser i en periode ikke foreligge så tidligt som foran angivet.

Fængselsnævnet anførte, at man siden indførelsen af den nye praksis med forelæggelse for anklagemyndigheden havde ekspederet 16 sager. I 4 af disse kunne nævnets resolution først foreligge 1 uge før terminen, og i 3 sager forelå resolutionen henholdsvis 3, 7 og 8 dage efter terminen. I disse 7 sager modtog Fængselsnævnet anstaltens indstilling 1½-2

måneder før terminen, og anklagemyndighedens behandling af sagerne tog gennemsnitlig omkring 1 måned. Til nævnets egen behandling af sagerne medgik der gennemsnitlig 18 dage pr. sag.

I 8 af de 16 sager forelå nævnets afgørelse gennemsnitlig 1 måned før terminen.

I 1 sag kunne nævnet på grund af særlige omstændigheder først træffe afgørelse 23 dage efter terminen.

Fængselsnævnet oplyste dernæst, at A's løsladelsestermin var den 1. august 1957, og at nævnets afgørelse forelå den 24. juni 1957.

Nævnet ville iøvrigt på foranledning af nærværende sag drage omsorg for, at indstillingerne fra anstalten fremtidig fremkommer senest 3 måneder før løsladelsesterminen, således at nævnets afgørelser ligesom tidligere normalt vil kunne foreligge mindst 1 måned før denne termin.

Jeg udtalte herefter, at det må tillægges væsentlig betydning, at afgørelser vedrørende prøveløsladelse foreligger i rimelig tid før løsladelsesterminen. Under hensyn til Fængselsnævnets oplysninger om årsagen til, at afgørelserne i enkelte tilfælde først havde foreligget efter terminen, og da nævnet ville drage omsorg for, at dets afgørelser med hensyn til prøveløsladelse fremtidig vil komme til at foreligge i rimelig tid før løsladelsesterminen, fandt jeg imidlertid at kunne undlade at foretage videre.

Den 19. december 1957 henlede Fængselsnævnet min opmærksomhed på, at det i straffelovens § 66, stk. 1, alene er fastsat, at spørgsmålet om løsladelse skal afgøres af nævnet når de i loven bestemte perioder er forløbet, og at lovens krav i så henseende efter nævnets opfattelse er opfyldt når sagen efter at have været rejst i overensstemmelse med regelen i § 33 i kongelig anordning nr. 25 af 31. januar 1933 forelægges Fængselsnævnet ved årsterminen og afgørelsen derefter træffes i kontinuation heraf.

Endelig anførte nævnet, at uanset at dets afgørelser i det alt overvejende antal sager foreligger før prøveløsladelsestidspunktet, vil det stadig lejlighedsvis kunne forekomme, at en sags behandling ikke kan være tilendebragt indenfor de anførte terminer. Nævnet måtte derfor tillægge det betydning, at der

ikke bibringes fangerne den opfattelse, at der i sådanne tilfælde sker dem en forurettelse.

Den 14. januar 1958 svarede jeg Fængselsnævnet, at § 39, stk. 1, i det forslag til den borgerlige straffelov, der den 23. januar 1930 blev vedtaget i Folketinget (RT 1929/30, Ft. forh., sp. 4402, jfr. till. C, sp. 81), og som den 29. januar 1930 var til 1. behandling i Landstinget (RT 1929/30, Lt. forh., sp. 565), havde følgende ordlyd:

»Når to trediedele af straffetiden, dog mindst 9 måneder, er udstået, gør anstaltens styrelse til justitsministeren indstilling om, hvorvidt fangen skal løslades på prøve.«

Lovforslagets § 43, stk. 2, og § 65, stk. 1, der angik løsladelse af personer dømt til anbringelse i henholdsvis ungdomsfængsel og arbejds hus, havde stort set en tilsvarende formulering.

Under lovforslagets behandling i Landstinget blev det den 31. januar 1930 (RT 1929/30, Lt. forh., sp. 666) henvist til behandling i et udvalg, der den 28. marts 1930 afgav betænkning (RT 1929/30, till. B, sp. 1841-92). Udvalget stillede forslag (nr. 11) om, at § 39, stk. 1, blev ændret således, at bestemmelsen fik følgende ordlyd:

»Når to trediedele af straffetiden, dog mindst 9 måneder, er udstået, afgør justitsministeren efter indstilling fra anstaltens styrelse, om fangen skal løslades på prøve.«

I bemærkningerne til denne ændring anførte udvalget (sp. 1852):

»Tydeliggørelse af, at indstillingen skal afgives så betids, at justitsministeren kan bestemme, at løsladelse finder sted straks ved udløbet af den fastsatte mindste-afsoningstid.«

Under nr. 13 og 29 stillede udvalget med samme bemærkning som den lige anførte tilsvarende ændringsforslag til § 43, stk. 2, og § 65, stk. 1. Disse ændringsforslag blev alle vedtaget af Landstinget den 2. april 1930 (RT 1929/30, Lt. forh., sp. 1460-61).

Til lovforslagets § 68, stk. 1, der angik løsladelse af personer dømt til anbringelse i sikkerhedsforvaring, og som havde en ordlyd svarende til den gældende straffelovs § 66, stk. 1, blev der ikke stillet ændringsforslag.

Jeg henviste endvidere til, at det for så vidt angår personer idømt fængsel, arbejdshus eller ungdomsfængsel er bestemt, at anstaltens ledelse inden 6 uger før tidspunktet for en eventuel prøveløsladelse afgiver indstilling om dette spørgsmål, jfr. § 39, stk. 1, i kongelig anordning nr. 364 af 10. maj 1947, § 32, stk. 5, i anordning nr. 29 af 25. januar 1946 og § 40 i anordning nr. 464 af 27. november 1951. (Ifølge § 41 i den tidligere kongelige anordning nr. 26 af 31. januar 1933 vedrørende ungdomsfængselsfanger var fristen iøvrigt kun 4 uger). Den tilsvarende frist er for sikkerhedsfanger fastsat til 2 måneder, jfr. § 33, stk. 1, i den kongelige anordning nr. 25 af 31. januar 1933.

Efter det ovenfor oplyste fra motiverne til straffeloven må det antages, at man fra lovgivningsmagtens side har lagt vægt på, at afgørelsen vedrørende prøveløsladelse normalt foreligger før løsladelsestidspunktet. Dette synspunkt støttes også af, at de nævnte anordninger udtrykkelig har på-

lagt anstaltens ledere at fremkomme med indstilling en vis tid før løsladelsestidspunktet, hvorved bemærkes, at denne frist for sikkerhedsforvaringsfanger er længere end for de øvrige fanger.

Hvad særlig angår sikkerhedsforvaringsfanger udtalte jeg, at straffelovens § 66 vel ikke kræver, at afgørelserne vedrørende prøveløsladelse skal foreligge før løsladelsestidspunktet. Uanset dette er jeg fortsat af den opfattelse, at det må tillægges væsentlig betydning, at afgørelserne foreligger i rimelig tid før løsladelsestidspunktet, særlig under hensyn til det psykiske pres disse fanger må antages at være udsat for i tiden før løsladelsestidspunktet, og til de mange problemer, også af forsorgsmæssig art, der opstår ved en fanges løsladelse efter så lang frihedsberøvelse, som der er tale om for denne særlige kategori af fanger. På den anden side er jeg klar over, at der kan foreligge særlige omstændigheder i en enkelt sag, således at det ikke vil være nævnet muligt at færdigbehandle den inden løsladelsestidspunktet, men efter det i nævnets skrivelse af 9. august 1957 anførte gik jeg ud fra, at sådanne tilfælde kun vil komme til at foreligge rent undtagelsesvis.

51. Politiet bør af hensyn til sagens oplysning og til eventuelle sigtede så hurtigt som muligt foreholde motorførere indgivne anmeldelser for færdselsforseelser. (J. nr. 447/57).

Den 29. maj 1957 klagede A over en af Justitsministeriet den 16. maj 1957 truffet afgørelse med hensyn til en af ham den 4. december 1956 indsendt klage over politibetjent B, der havde behandlet en mod ham rejst færdselssag.

Det fremgik af akterne, som jeg modtog fra Justitsministeriet, at en telefonarbejder den 21. marts 1956 telefonisk anmeldte til politistationen i Søborg, at en personmotorvogn, hvis nummer han angav, samme dag på Buddinge Hovedgade var svinget brat ind foran den af ham førte værkstedsvogn, så han havde måttet foretage en kraftig opbremsning for ikke at påkøre personmotorvognen.

Telefonarbejderen, der var sammen med

en overmontør, havde sat efter personmotorvognen og indhentet den i Bagsværd, men ved henvendelse til vognens fører havde denne nægtet at tale med telefonarbejderen.

Den 23. marts 1956 bekræftede overmontøren telefonarbejderens forklaring overfor politibetjent B, og denne, der havde fået oplyst, at A var ejer af personvognen, ringede den 7. april 1956 ved 20-tiden til A's hjem, hvor han i dennes fravær talte med fru A. På hendes forespørgsel forklarede han, hvad sagen drejede sig om, og det aftaltes, at A skulle henvende sig på Søborg politistation samme aften kl. 23. Da A kom på det aftalte tidspunkt, var politibetjenten imidlertid ikke tilstede.

Dagen efter beklagede politibetjent B telefonisk dette overfor A og tilbød at komme på A's bopæl samme dag, hvad A frabad sig. Under samtalen blev A gjort bekendt med anmeldelsen, og han forklarede, at han, da hans søn den pågældende dag havde fødselsdag, bestemt kunne huske, at han ikke havde været på Buddinge Hovedgade på det omhandlede tidspunkt, og at han intet kendte til sagen.

Den 9. april 1956 om morgenen indfandt politibetjenten sig med en kollega på A's bopæl for at afhøre ham. A fastholdt, at han ikke kendte noget til sagen, og oplyste, at ingen anden havde haft hans vogn den pågældende dag. Iøvrigt nægtede A at udtale sig.

Ved politiets fornyede henvendelse til telefonarbejderen og overmontøren fastholdt disse, at de havde aflæst personmotorvognens nummer rigtigt, og oplyste, at vognen havde været af mærket »Morris«, hvilket A's vogn også er.

Den 22. juni 1956 rejste politimesteren i Københavns amts nordre birk tiltale mod A for overtrædelse af færdselslovens §§ 24, stk. 1, og 36, sidste pkt. I et retsmøde den 16. august nægtede A sig skyldig og oplyste, at hans automobil den 20. marts 1956 var blevet indsat hos en mekaniker, hvor den havde stået opklodset i 3 dage.

Efter at politiet havde afhørt den pågældende mekaniker, blev tiltalen mod A frafaldet i et retsmøde den 17. september 1956.

Den 26. oktober 1956 klagede A til politimesteren over politibetjent B og anførte, at B først 17 dage efter anmeldelsen havde ringet til hans bopæl, og at B ved at fortælle fru A, hvad sagen drejede sig om, havde begået diskretionsbrud, samt at B ikke havde været tilstede, da A om aftenen den 7. april 1956 efter aftale indfandt sig på politistationen. Endvidere klagede A over, at betjenten den 9. april 1956 om morgenen havde indfundet sig på hans bopæl. Endelig fremsatte A krav på 200 kr. i erstatning for tort og tabt arbejdsfortjeneste.

Efter at politimesteren havde foretaget en undersøgelse, meddelte han den 16. november 1956, at der ikke var fundet grundlag for at rette bebrejdelser mod politibetjenten. Denne afgørelse fastholdt politimesteren den 3. december 1956 og tilføjede, at der ikke fandtes grundlag for at yde A erstatning.

Den 4. december 1956 klagede A til Justitsministeriet, overfor hvilket politimesteren anførte, at det var en beklagelig fejl, at der var hengået så lang tid, inden A blev gjort bekendt med anmeldelsen, men at dette skyldtes et sammenstød af flere omstændigheder og ikke forsømmelighed fra politibetjentens side. Dels havde betjenten nattjeneste fra den 24. til den 31. marts 1956 og friddøgn den 22. marts og den 5. april 1956, og dels havde han ikke ment at kunne ulejlige A i påskehelligdagene den 1. og 2. april 1956. Politimesteren henviste desuden til, at A's bopæl ligger så langt udenfor Søborg politistations distrikt, at en afhøring på bopælen ikke kunne kombineres med andre forretninger.

Med hensyn til politibetjentens telefonsamtale med fru A henviste politimesteren til sin skrivelse af 16. november 1956, hvori det var blevet meddelt A, at politibetjenten havde gjort fru A bekendt med anmeldelsen, fordi han derved ville afværge, at hun uden grund blev ængstelig i anledning af politiets henvendelse.

Politimesteren oplyste endvidere, at politibetjenten havde motorpatruljetjeneste den 7. april 1956 fra kl. 21 til kl. 23, at motorpatruljen blev forsinket, og at betjenten på grund af travlhed havde glemt, at A skulle komme, og ikke på forhånd underrettet nogen herom, da han havde regnet med selv at være på stationen kl. 23.

Hvad endelig angik de to betjentes henvendelse på A's bopæl den 9. april 1956 henviste politimesteren til, at han i skrivelsen af 16. november 1956 havde underrettet A om, at dette havde været nødvendigt, fordi A ikke ønskede påny at komme på politistationen.

Justitsministeriet forelagde sagen for rigs-politichefen og indhentede endvidere en udtalelse fra statsadvokaten for Sjælland, der anførte, at A's krav om erstatning ikke kunne støttes på retsplejelovens § 1018 c, som ikke hjemler erstatning for ulemperne ved tiltalerejsning, selvom tiltalen ikke gennemføres til fældende dom. Statsadvokaten udtalte endvidere, at der efter hans opfattelse heller ikke iøvrigt var noget grundlag for at antage, at der forelå noget erstatningspådragende forhold fra vedkommende politibetjents side.

Den 16. maj 1957 beklagede Justitsministeriet overfor A, at der var gået unødvendig

lang tid, før han blev gjort bekendt med sigtelsen. Ministeriet beklagede endvidere, at A forgæves havde indfundet sig på Søborg politistation den 7. april 1956, men fandt ikke, at der forelå grundlag for at yde nogen erstatning i anledning af det passerede.

Forsåvidt angik klagen til mig henholdt politimesteren sig til sine tidligere udtalelser og til ministeriets afgørelse af 16. maj 1957.

Den 5. december 1957 udtalte jeg, at det såvel af hensyn til sagens oplysning som af hensyn til den eventuelt sigtede er af væsentlig betydning, at politiet i tilfælde hvor der foretages anmeldelse mod førere af motorkøretøjer for færdselsforseelser så hurtigt som muligt underretter de pågældende om anmeldelsen og afhører dem. Jeg var herved opmærksom på, at rigsadvokaten i sit meddelelsesblad for april 1956

fremhæver, at personer, der sigtes for ufor- svarlig kørsel, omgående bør gøres bekendt med sigtelsen og have lejlighed til at ud- tale sig om den. Herefter kunne jeg tiltræ- de Justitsministeriets opfattelse, hvorefter der i det foreliggende tilfælde var hengået unødvendig lang tid, inden A blev gjort bekendt med sigtelsen.

Med hensyn til det forhold, at A den 7. april 1956 måtte møde forgæves på Søborg politistation kunne jeg ligeledes tiltræde Ju- stitsministeriets beklagelse. Da politibetjen- tens udeblivelse efter det oplyste skyldtes tjenstlige forhold, og da han dagen efter beklagede det skete overfor A, fandt jeg ikke anledning til at foretage videre, lige- som jeg ikke kunne kritisere, at politibe- tjenten den 9. april 1956 henvendte sig på A's bopæl.

52. *Under vilkårsforhandling bør overøvrigheden vejlede ægtefællerne om, at deres af- taler om underholdsbidrag til børnene senere på begæring kan tilsidesættes. (J. nr. 504/57).*

Den 19. juni 1957 klagede A over, at Kø- benhavns amt den 14. juni 1957 havde af- slået at fritage ham for at svare underholds- bidrag til hans to børn, over hvilke hans fra- skilte hustru havde forældremyndigheden.

A anførte, at det ved separationen i april 1950 blev aftalt, at han ikke skulle svare bi- drag til de to børn, der var født i 1947 og 1948, men at Københavns Overpræsidium på grund af hans tidligere hustrus vanske- lige økonomiske stilling den 26. maj 1951 havde bestemt, at han fra 1. februar 1951 skulle betale det til enhver tid gældende nor- malbidrag til hvert af børnene. A var af den opfattelse, at de forhold, der betingede den- ne bidragspålæggelse, nu var bortfaldet.

På min forespørgsel om, hvorvidt A og hans hustru ved de foretagne vilkårsfor- handlinger forud for henholdsvis separation og skilsmisse var blevet gjort bekendt med, at afkald på bidrag til børnene i henhold til § 72, stk. 2, i ægteskabsloven af 30. juni 1922 under visse omstændigheder ikke er bindende for overøvrigheden, udtalte Over- præsidiet, at der ikke er pålagt overøvrig-

heden nogen pligt til i tilfælde, hvor ægte- fæller giver afkald på bidrag til børn, at henlede deres opmærksomhed på den pågæl- dende lovbestemmelse, men at Overpræsidi- et i forbindelse med vilkårsforhandlingen sæd- vanligvis giver ægtefællerne oplysning om betingelserne for senere bidragsfastsættelse.

Det fremgik af Overpræsidiets akter, at ægtefællerne under vilkårsforhandlingen den 15. april 1950 i Overpræsidi- et i anledning af separationen var blevet gjort bekendt med regelen i § 72, stk. 2.

Den af Københavns amt den 14. juni 1957 truffene afgørelse gav ikke anledning til kritik.

Overfor Overpræsidi- et bemærkede jeg, at uanset om en vejledningspligt med hen- syn til ægteskabslovens § 72 kan udledes af anordning nr. 483 af 17. november 1922 angående foretagelsen af mægling og vil- kårsforhandling ved separation og skils- misse, måtte jeg på grund af forholdets be- tydning for parterne finde det rigtigst, at overøvrigheden under vilkårsforhandlin-

gen – således som Overpræsidiets også havde gjort i nærværende sag – underretter ægtefællerne om, at deres aftaler om

underholdsbidrag til børnene senere på begæring kan tilsidesættes.

- 53.** *Socialministeriet burde have ekspederet en sag hurtigere end sket. – Ministeriets opmærksomhed blev henledt på betydningen af, at der føres effektiv kontrol med sagernes rettidige behandling. (J. nr. 520/57).*

Den 25. juni 1957 klagede A over, at Socialministeriet ikke havde besvaret hans klage af 19. november 1956 over en af Randers amt foretaget beregning af den aldersrente, som tilkom hans hustru pr. 6. juni 1956.

Endvidere klagede A over, at ministeriet ikke havde besvaret hans senere anmodninger om at få tilbagesendt nogle bilag.

Det fremgik af akterne, at fru A den 30. maj 1956 til kommunen havde indgivet begæring om aldersrente, og at kommunen derefter den 8. juni 1956 havde bevilget hende en aldersrente på 67 kr. månedlig fra den 6. juni 1956 at regne.

A påklagede beregningen af aldersrenten til Randers amt, hvor det blev konstateret, at A's indtægt i 1955 ikke var korrekt opgivet. Da endvidere næsten alle ægtefællernes indtægter i 1955 var oppebåret af A, således at der stadig var mulighed for at opnå den hidtidige arbejdsfortjeneste, beregnede amtet fru A's aldersrente til 31 kr. månedlig fra 1. november 1956 at regne. Der skulle dog ikke ske tilbagebetaling af den for meget udbetalte aldersrente.

Den 19. november 1956 klagede A til Socialministeriet over amtets beregning af aldersrenten, idet han samtidig anmodede om en hurtig behandling og om at få de af ham indsendte bilag tilbagesendt. Under ministeriets behandling af klagen rekvirerede amtsligningsinspektoratet for Randers amt den 17. januar 1957 sagens akter, som ministeriet påny modtog den 23. januar 1957 med underretning om, at amtsskatterådet havde forhøjet A's skattepligtige indkomst for skatteåret 1956-57.

I skrivelser af 13. februar og 14. marts 1957 erindrede A ministeriet om sagen, idet han samtidig anmodede om at få tilbagesendt bilagene, som han ifølge sidstnævnte brev skulle bruge under en landsskatterets-sag.

Den 19. september 1957 tiltrådte Socialministeriet amtets beregning af fru A's aldersrente, idet ministeriet samtidig overfor A redegjorde for beregningsgrundlaget.

I skrivelse af samme dato udtalte Socialministeriet overfor mig, at sagen ved en fejltagelse beklageligvis ikke som tilsigtet var blevet besvaret så snart man kunne opnå oplysning om størrelsen af fru A's folkepension fra den 1. april 1957.

Den 5. november 1957 anmodede jeg Socialministeriet om en udtalelse om årsagen til, at behandlingen af klagen, der ikke vedrørte beregningen af folkepensionen, skulle afvente reglerne om beregningen af denne, og til, at A's skrivelser af 13. februar og 14. marts 1957 ikke var blevet besvaret.

Om førstnævnte spørgsmål udtalte Socialministeriet, at man havde fundet det rimeligt i nogle sager, i hvilke der havde været rejst spørgsmål om beregning af aldersrente, og som behandlede i tiden umiddelbart før den 1. april 1957, at meddele oplysninger om de fra dette tidspunkt gældende bestemmelser om folkepensionen, der afløste aldersrenten.

Ved en beklagelig fejl blev A's henvendelse imidlertid ikke straks besvaret, da disse oplysninger havde kunnet opnås, idet skrivelsen til A først af fuldmægtigen blev afleveret til skrivning den 10. september 1957 og derefter afsendt den 19. september 1957.

Om den manglende besvarelse af A's skrivelser udtalte Socialministeriet, at sagen efter at være modtaget tilbage fra amtsligningsinspektoratet blev refereret af sekretæren den 11. februar 1957. Da sagen således syntes at stå umiddelbart overfor den afsluttende ekspedition, blev A's bilag ikke straks tilbagesendt. Dette skete ved en fejltagelse heller ikke da fuldmægtigen den 9. marts 1957 resolverede, at sagen skulle bero på, at der blev foretaget beregning af fru A's folkepension.

Endelig udtalte Socialministeriet, at der i det kontor, hvor sagen har været behandlet, for hver sekretær føres en fortegnelse, på hvilken der pr. den 1. i en måned optages en oversigt over sager, der er indkommet til kontoret mere end 1 måned forud for dette tidspunkt, og i hvilke der ikke derefter har været en udgående ekspedition. Såvidt det kunne ses, var nærværende sag blevet optaget på fortegnelsen for marts 1957, idet skrivelsen af 17. januar 1957 til amtsligningsinspektora-tet af journalføreren var blevet betragtet som en udgående ekspedition. Fortegnelsen var imidlertid bortkommet og måtte senere rekonstrueres. Da det af den rekonstruerede fortegnelse fremgik, at sagen ikke var færdigekspederet, blev der af kontorets leder rettet henvendelse til fuldmægtigen om snarest at afslutte behandlingen af sagen.

Jeg udtalte herefter, at det ikke sås at være begrundet, at behandlingen af klagen, der alene vedrørte størrelsen af fru

A's aldersrente, blev stillet i bero på be-regning af hendes folkepension fra den 1. april 1957.

Når ministeriet imidlertid valgte at af-vente disse oplysninger, burde ministeriet have taget stilling til klagen straks efter udsendelsen af Socialministeriets cirkulære nr. 20 af 13. februar 1957, hvori de nød-vendige oplysninger for at beregne folke-pension findes.

Socialministeriet burde endvidere have tilbagesendt de af A til ministeriet ind-sendte bilag efter at A i skrivelsen af 13. februar 1957 havde anmodet derom, og jeg fandt det særlig beklageligt, at mini-steriet heller ikke tilbagesendte de ønske-de bilag eller besvarede A's skrivelser, da han påny den 14. marts 1957 anmodede herom.

Sagen gav mig anledning til overfor mi-nisteriet at fremhæve betydningen af, at der føres effektiv kontrol med sagernes rettidige behandling.

54. *Nyborg statsfængsel havde nægtet oppegående patienter på sygeafdelingen tilladelse til at deltage i fællesgudstjenester. Efter klage hertil blev praksis ændret. (J. nr. 523/57).*

Den 29. december 1957 klagede A over, at Nyborg statsfængsel samme dag havde næg-tet ham og andre oppegående patienter på sygeafdelingen tilladelse til at deltage i den fælles gudstjeneste, og oplyste, at en fæng-selsfunktionær havde udtalt, at patienterne på sygeafdelingen ikke har adgang til så-danne gudstjenester.

Gennem Direktoratet for Fængselsvæsenet modtog jeg en udtalelse fra inspektøren for statsfængslet i Nyborg, der bekræftede, at man havde nægtet A adgang til gudstjene-sten den 29. december 1957, idet det gen-nem mange år havde været en fast regel, at patienter på sygeafdelingen ikke havde ad-gang til at deltage i gudstjenester eller andre fælles arrangementer.

Spørgsmålet havde imidlertid i anledning af A's klage været taget op til fornyet over-vejelse og drøftelse bl. a. med fængselspræ-

sten, fængselslægen og psykiateren, og den hidtil praktiserede regel blev derefter fra be-gyndelsen af januar 1958 ændret, således at fanger, der er indlagt på sygeafdelingen, kan få tilladelse til at deltage i gudstjenester i fængselskirken, såfremt lægelige grunde ikke taler derimod. Anmodning om deltagelse skal i hvert enkelt tilfælde forelægges for og afgøres endeligt af inspektøren. Ifølge in-spektøren havde A siden den nye ordnings indførelse deltaget i gudstjenesterne.

Jeg udtalte herefter, at den tidligere praksis ikke havde været i overensstem-melse med § 25, stk. 2, pkt. 1, i kgl. an-ordning nr. 364 af 10. maj 1947 angående fuldbyrdelse af fængselsstraf i statsfængsel («Fangerne skal have adgang til at del-tage i den fælles gudstjeneste, som afhol-des i fængslet.»).

55. *Henstillet til Justitsministeriet at overveje, hvorvidt der var anledning til at søge antallet af de til psykopatforvaringsanstalten i Horsens knyttede læger udvidet. – En stilling som assisterende overlæge oprettet ved lov af 7. juni 1958 om normering og klassificering af statstjenestemandstillinger. (J. nr. 531/57).*

A, der er anbragt i psykopatforvaring i Horsens, klagede den 1. juli 1957 over, at han ikke havde haft lejlighed til at tale med lægerne ved anstalten.

Fra overlægen ved psykopatanstalten modtog jeg en række udtalelser, ligesom jeg den 9. januar 1958 drøftede sagen med overlægen og gennemgik anstaltens journal vedrørende A. Det fremgik, at A i marts 1955 blev dømt til anbringelse i psykopatanstalt, og at han den 23. juni 1955 blev overført til psykopatanstalten i Horsens. Ifølge journalen havde han den 15. november 1955 haft en indgående samtale (grundsamtale) med en af anstaltens psykologer, og der var af anstaltens funktionærer afgivet udtalelser om A til brug ved funktionærmøderne den 3. januar, 27. marts og 26. juni 1956 samt 3. januar og 25. juni 1957. Endvidere havde A den 12. juli 1957 været fremstillet for en reservelæge, og ved stuegang den 29. juli 1957 har overlægen talt med A. Overlægen oplyste, at han og afdelingslægen ved stuegangen jævnlig var kommet i værkstedet, hvor A var beskæftiget; ved disse lejligheder havde man talt med ham, uden at der havde fundet nogen egentlig samtale sted, ligesom der ikke i journalen er gjort notater herom. Ifølge overlægen overlades det normalt til de indsatte selv at tage initiativ til at få en samtale med en læge, og de forvarede bliver ved indsættelsen gjort bekendt med, hvorledes de skal forholde sig for at få en sådan samtale.

Overlægen udtalte, at den lægelige kontakt med A havde været for ringe, men så vidt det havde kunnet oplyses havde A ikke selv før i slutningen af juni måned 1957 fremsat anmodning om en samtale med en læge. Hvis en insat gennem længere tid ikke selv har anmodet om en samtale, vil anstalten normalt drage omsorg for, at en sådan finder sted. For A's vedkommende var dette dog ikke sket, uden at overlægen kunne oplyse årsagen hertil.

Endelig meddelte overlægen, at han havde truffet foranstaltning til undgåelse af, at den lægelige kontakt med de forvarede svigter såfremt de ikke selv anmoder om samtaler.

Den 13. januar 1958 udtalte jeg, at jeg principielt måtte finde, at det havde været rigtigst, om psykologens samtale med A havde fundet sted tidligere end sket, og om en af anstaltens læger havde haft en samtale med A i det første tidsrum efter hans indsættelse i anstalten. Jeg fandt det dernæst beklageligt, at anstalten ikke, da A i så lang tid ikke selv søgte kontakt med lægerne, foretog skridt til at søge denne kontakt tilvejebragt.

Jeg gjorde samtidig Justitsministeriet bekendt med forholdet og udtalte, at den foreliggende sag, overlægens udtalelser ved samtalen den 9. januar 1958 og det indtryk, jeg har fået bl. a. ved mit besøg den 23. maj 1957 i statsfængslet i Horsens, syntes at vise, at psykopatanstalten ikke på fuldt tilfredsstillende måde er i stand til at opfylde de krav, der må stilles til den med hensyn til lægelig kontakt med de forvarede. Da det må antages, at dette forhold skyldes, at der er for få læger knyttet til anstalten, og da det må tillægges væsentlig betydning, at de personer, der dømmes til anbringelse i psykopatforvaringsanstalt, har adgang til en løbende lægelig kontakt, henstillede jeg til ministeriets overvejelse, hvorvidt antallet af de til anstalten knyttede læger burde søges udvidet.

Den 12. maj 1958 meddelte Justitsministeriet, at der ved statsfængslet i Horsens var normeret følgende lægestillinger:

- 1 overlæge
- 1 afdelingslæge
- 1 1ste reservelæge
- 2 2den reservelæger samt
- 1 honorarlønnet fængselslæge,

der aflaster de psykiatrisk uddannede læger med hensyn til varetagelsen af den almindelige lægegerning.

Der har imidlertid, siden statsfængslet i 1952 blev indrettet som psykopatforvaringsanstalt, været et meget stort antal personskifter i samtlige lægestillinger, og særlig for såvidt angår reservelægestillingerne har det stedse været forbundet med betydelige van-

skeligheder at tiltrække og fastholde kvalificerede ansøgere. Endvidere har den ene af 2den reservelæge-stillingerne været vakant i flere år og har først pr. 1. april 1958 kunnet besættes.

Med henblik på en udvidelse af lægestaben stillede Justitsministeriet til normeringsloven for 1957/58 forslag om oprettelse af yderligere 1 afdelingslæge-stilling ved anstalten, men Finansministeriet kunne efter indhentet udtalelse fra Lønningsrådet ikke tiltræde forslaget.

Justitsministeriet havde i forbindelse med forslaget til en ny lønningslov overfor bevillingsmyndighederne påny stillet forslag om oprettelse af yderligere en stilling som afdelingslæge ved statsfængslet i Horsens, men forslaget var atter blevet afvist.

Den 8. maj 1958 havde Justitsministeriet henstillet til Finansministeriet, at spørgsmålet om at tilvejebringe hjemmel til at besætte yderligere en stilling som afdelingslæge ved statsfængslet i Horsens uanset de tidligere meddelte afslag påny måtte blive optaget til overvejelse i Finansministeriet med henblik på ved ændringsforslag til lønningslovsforslaget at få forholdet ordnet. I denne skrivelse omtalte Justitsministeriet min ovennævnte henstilling.

56. *Skatterådet for Thisted skattekreds burde have sikret sig, at en kendelse vedrørende en påklaget skatteansættelse var blevet afsendt. (J. nr. 553/57).*

Den 9. juli 1957 klagede A over, at skatterådet for Thisted skattekreds ikke havde truffet afgørelse vedrørende hans klage af april 1954 over Thisted ligningskommissions ansættelse af hans indkomst for skatteåret 1954/55.

Det fremgik af sagens akter, at ligningskommissionen havde forhøjet A's selvangivne indkomst for skatteåret 1954/55 fra 3.610 kr. til 4.895 kr. Den foretagne forhøjelse skyldtes bl. a., at ligningskommissionen mente, at A, der har en udlejningsejendom, i sin indkomst skulle medtage et af lejerne indbetalt beløb på 650 kr., udgørende hans løn for kedelpasning.

Den 21. april 1954 klagede A til skatterådet over forhøjelsen på de 650 kr. og oplyste, at dette beløb ikke var ført til udgift i ejendommens driftsregnskab.

Justitsministeriet tilføjede, at det antal læger, der allerede var ansat ved statsfængslet i Horsens, efter ministeriets formening var tilstrækkeligt til, at den fornødne lægelige kontakt med de enkelte forvarede kunne etableres, således at ansættelse af yderligere psykiatrisk uddannede læger skulle tjene til at muliggøre en mere intensiv behandling af psykiatrisk og psykologisk karakter.

Endelig udtalte ministeriet, at der efter det i sagen oplyste nu af overlægen ved statsfængslet i Horsens synes at være gennemført en ordning, der på tilfredsstillende måde tilsikrer, at den enkelte forvarede ikke igennem længere tidsrum kan komme til at hense til i anstalten uden at være i lægelig kontakt.

Den 10. maj 1958 anmodede finansministeren Folketingets udvalg angående forslagene til de nye lønningslove om på hans vegne at stille forslag om, at antallet af assisterende overlæger i § 133 i forslaget til lov om normering og klassificering af tjenestemandstillinger blev forhøjet fra 2 til 3. – Ifølge skrивelsen skulle den yderligere stilling knyttes til statsfængslet i Horsens. Udvalget stillede i overensstemmelse hermed et ændringsforslag, der er blevet vedtaget.

Skatterådet indhentede en udtalelse fra ligningskommissionen, der den 24. maj 1954 fastholdt ansættelsen.

A blev herefter indkaldt til et møde den 19. juli 1954 for skatterådet. Da A imidlertid var syg, mødte hans søn, og det blev aftalt, at han skulle indsende et specificeret regnskab for ejendommen. Dette regnskab modtog skatterådet den 26. juli 1954, og sagen blev behandlet i et møde den 28. september 1954, hvor det blev vedtaget at udsætte sagen, bl. a. for at man kunne se, om A i den selvangivne indkomst for skatteåret 1955/56 ville medtage honoraret for kedelpasning.

I efteråret 1955 var sagen påny til behandling i skatterådet, hvor det blev oplyst, at A for skatteåret 1955/56 havde opført honoraret for kedelpasning som indtægt. Skat-

terådet vedtog herefter at tage klagen til følge, dog med det forbehold at sagen skulle oversendes til amtsligningsinspektora-
 tet til revision, og skatterådsformanden noterede straks på sagen, at den skulle oversendes til amtsligningsinspektora-
 tet. Skatterådsformanden oplyste overfor mig, at han af en eller anden grund ikke straks efter mødet fik ud-
 færdiget kendelsen, og at han formodede, at sagen efter mødet af skatterådets personale blev lagt i chartek for sager, der skulle over-
 sendes til amtsligningsinspektora-
 tet.

I juni 1956 blev skatterådsformanden imidlertid opmærksom på, at der måtte være sket en fejl, men han ønskede dog, forinden han foretog videre, at færdigbehandle de indkomne klager over Thisted ligningskom-
 missions afgørelser for skatteåret 1956/57. A's sag kom til behandling i et møde i skat-
 terådet den 18. september 1956, hvor det blev vedtaget at afsige en kendelse, hvorefter A's klage blev taget til følge, uden at der skulle tages forbehold om sagens over-
 sendelse til revision i amtsligningsinspektora-
 tet. Efter dette møde skrev formanden kendel-
 sen, men da notitsen på sagen om at den skulle oversendes til amtsligningsinspektora-
 tet, ikke blev slettet, henlagde skatterådets kontorpersonale påny sagen med konceptet til kendelsen i charteket for sager, der skulle oversendes til amtsligningsinspektora-
 tet.

Den 17. november 1956 forespurgte A skatterådet, om der var mulighed for, at der snart kunne blive truffet en afgørelse, og formanden anmodede personalet om at undersøge, hvorvidt sagen var afgjort. Det blev herved konstateret, at sagen var journaliseret til afgang, og formanden foretog sig derfor ikke videre, idet han gik ud fra, at sagen var i orden, men at kommunen endnu ikke havde foretaget en omregning af A's skat.

Den 10. juni 1957 rykkede A påny skatte-
 rådet, og sagen blev da fundet i det foran nævnte chartek.

Skatterådet, hvem jeg den 18. juli 1957 forelagde A's klage, oplyste i en redegørelse, at rådet den 26. juli 1957 tilstillede A ken-
 delsen, idet rådet meget beklagede det skete.

Jeg forelagde sagen for Skattedepartemen-
 tet, der intet havde at bemærke til skatte-
 rådets redegørelse. Departementet havde ikke tidligere haft klager over formanden for skatterådet for Thisted skattekreds.

Jeg fandt det meget uheldigt, at A først i juli 1957 modtog kendelsen fra skatte-
 rådet, og udtalte, at skatterådsformanden i hvert fald efter modtagelsen af A's skrivel-
 else af 17. november 1956 burde have sikret sig, at kendelsen var blevet afsendt.

57. *Landsskatteretten burde have underrettet en skatteyder om, at hans sag var sat i bero på udfaldet af en retssag mellem en anden skatteyder og Finansministeriet. (J. nr. 577/57).*

Den 17. juli 1957 klagede godsforvalter A over, at Landsskatteretten ikke havde truffet afgørelse i en for retten indbragt sag vedrørende godsejer B's skatteansættelse for skatte-
 året 1952/53.

Det fremgik af Landsskatterettens akter, at Skatteborgerforeningens afdeling for skat-
 tesager den 20. april 1953 påklagede en af vedkommende skatteråd den 24. marts 1953 efter Statens Ligningsdirektorats bemyndigelse foretaget forhøjelse af B's selvangivne ind-
 komst fra 79,117 kr. til 204,117 kr. Forhøjelsen skyldtes, at de skatteligende myndigheder ikke havde kunnet anerkende fra-
 dragsret for et i 1951 udbetalt beløb på

125.000 kr. til fire under godset ansatte funk-
 tionærer.

Sagen beroede herefter på brevveksling mellem Skatteborgerforeningen og Lands-
 skatteretten, og den 3. december 1954 fandt der en mundtlig forhandling sted, hvori bl.a. repræsentanter for Landsskatteretten samt A og B deltog.

Under et retsmøde i Landsskatteretten den 28. april 1955 blev sagen stillet i bero på forhandlinger mellem B og Statens Lignings-
 direktorat om en eventuel forligsmæssig af-
 gørelse. Da disse forhandlinger ikke gav noget resultat, meddelte Skatteborgerfor-

eningen den 9. november 1955, at man ønskede Landsskatterettens afgørelse i sagen.

Det fremgik af sagen, at Skattedepartementet senest den 17. april 1957 havde indrømmet henstand, indtil Landsskatterettens kendelse forelå – dog højest til den 1. oktober 1958 – med den del af de for det omhandlede skatteår pålignede skatter, der oversteg hvad der svarede til den selvangivne indkomst.

Landsskatteretten oplyste overfor mig, at rettens kontormæssige behandling af sagen var afsluttet i august 1955, men at sagen derefter i oktober 1955 blev stillet i bero på udfaldet af en ved Østre Landsret da verserende sag, anlagt af en anden godsejer. Ifølge Landsskatteretten havde Østre Landsret afsagt dom den 21. december 1956, men dommen var af Finansministeriet påanket til Højesteret.

Fra kammeradvokaten modtog jeg oplysning om, at sagen forventedes procederet i Højesteret i maj eller juni 1958.

Da det ikke af akterne fremgik, om Landsskatteretten havde givet underretning om, at

sagen i 1955 blev sat i bero, indhentede jeg en udtalelse herom fra Landsskatteretten, der beklagede, at der ikke var givet underretning.

Jeg fandt ikke tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik i anledning af den tid, der var medgået til sagens behandling i Landsskatteretten, ligesom jeg ikke kunne kritisere, at retten havde ment at burde stille sagen i bero på udfaldet af den nævnte retssag.

Uanset at det fremgik af sagen, at Landsskatteretten var bekendt med, at Skattedepartementet havde indrømmet henstand med de skatter, klagen til Landsskatteretten vedrørte, havde det derimod været rigtigst, om retten i en sag som den foreliggende havde underrettet skatteyderen eller hans repræsentant om, at sagen var sat i bero. Jeg lagde herved vægt på, at sagen blev sat i bero på afgørelsen i en retssag, som ikke kunne forventes afsluttet indenfor en kortere tid.

58. *Det havde været ønskeligt, om Skattedepartementet havde draget omsorg for, at husejernes opmærksomhed blev henledt på den ved lov af 27. maj 1950 for visse grupper af husejere gennemførte ret til fritagelse for at svare grundstigningsskyld. (J. nr. 606/57).*

Den 12. december 1957 gjorde jeg Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med nedenstående skrivelse af samme dato til Arbejdernes Andelsboligforening »Hvidovrebo«, Valby:

»I skrivelse af 29. juli 1957 har foreningen klaget over, at Finansministeriet i afsnit E under punkt 2 a i bekendtgørelse nr. 375 af 1. september 1950 angående lov nr. 265 af 27. maj 1950 om grundstigningsskyld har fastsat, at den afgiftspligtige første gang selv skal indgive en begæring til oppebørselsmyndigheden for at undgå opkrævning af den grundstigningsskyld, som han er fritaget for at svare i henhold til § 19, stk. 1 a, 1. led, jfr. stk. 1 b, i ovennævnte lov. Foreningen har herved henvist til de skriftlige bemærkninger, hvormed den daværende finansminister forelagde loven for Folketinget i 1949.

Fra Finansministeriet, Skattedepartemen-

tet, har jeg den 23. oktober 1957 modtaget en udtalelse vedrørende det af foreningen rejste spørgsmål.

De nugældende bestemmelser i lov nr. 265 af 27. maj 1950 om fritagelse for at svare grundstigningsskyld har følgende ordlyd:

§ 19, stk. 1 a, 1. led:

»Når grundværdien af en ejendom, der udelukkende bruges til helårsbeboelse og højest indeholder 2 lejligheder, hvoraf én bebos af ejeren selv, ikke overstiger 20 kr. pr. m², skal ejeren være fritaget*) for at svare grundstigningsskyld af de første 4.000 kr. af det beløb, hvormed den reducerede grundstigning er steget udover den reducerede grundstigning, der blev konstateret ved ejendommens første ansættelse ved en almindelig vurdering eller en årsvurdering efter ejerens, dennes ægtefælles eller afdøde ægtefælles erhvervelse af ejendommen...«

*) fremhævet her.

§ 19, stk. 1 b:

»Samme adgang til fritagelse har boligforeninger for tilsvarende særskilt vurderede ejendomme, der er givet et medlem i brug.«

§ 13, stk. 1, i lov nr. 202 af 20. maj 1933 om grundstigningsskyld, der er afløst af den nugældende lovs § 19, havde følgende ordlyd:

»For ejendomme af areal højest 800 m² og grundværdi højest 4.000 kr., der ved denne lovs ikrafttræden er bebygget med en beboelsesbygning for højest 2 familier, *kan finansministeren**) – såfremt ejendommen beboes af ejeren selv og en stedfundet grundstigning ikke ledsages af et forøget udbytte af ejendommen – bestemme, at grundstigningsskylden bortfalder . . .«

Såvel i 1947 som i februar 1948 blev der i Folketinget fremsat forslag til ændring af loven om grundstigningsskyld. Fritagelsesbestemmelsen, der fandtes i forslaget § 18, stk. 1, havde samme ordlyd som 1933-lovens § 13, stk. 1. Ingen af forslagene nåede at blive vedtaget som lov. Den 13. oktober 1948 fremsatte finansministeren påny i Folketinget forslag til lov om ændringer i 1933-loven. I en betænkning af 30. marts 1949 (Rigsdagstidende 1948/49, till. B, sp. 1832), afgivet af et af Folketinget nedsat udvalg til behandling af lovforslaget, udtalte et mindretal med hensyn til § 13, der fortsat krævede en ansøgning, for at lempelse kunne ydes, at det var en forudsætning, at fritagelsen skulle gives under de fastsatte betingelser, og at mindretallet derfor havde ønsket en formulering, der ikke nødvendiggjorde en ansøgning, idet den deraf følgende administration burde være undgået. Mindretallet bemærkede, at der imidlertid var givet tilsagn om, at ansøgning efter bl. a. § 13 skulle kunne ske ved udfyldning af en rubrik i skemaet til ejendomsskyldvurdering, og at dette ville blive så klart formuleret, at enhver ejer kunne se, hvilke muligheder og rettigheder han havde.

Heroverfor udtalte finansministeren under forslaget 2. behandling den 4. april 1949 i Folketinget (RT 1948/49, Ft. forh., sp. 4497-98) – idet han tog forbehold med hensyn til det af mindretallet omtalte tilsagn – at »første gang spørgsmålet om fritagelse rejser sig, bliver ejeren nødt til at indgive

ansøgning derom, men navnlig for 1-families huse er der gode muligheder for, at man ved efterfølgende vurderinger af ejendommen kan spare ejeren for påny at indgive særlig ansøgning. Jeg vil undersøge mulighederne for på skemaet at have et spørgsmål, som ikke betyder en direkte ansøgning om den fritagelse, der her er tale om, men som jo under alle omstændigheder – og det må være det væsentlige – henleder de pågældendes opmærksomhed på den mulighed for fritagelse, der er; hensigten skal ikke være at forholde folk oplysning om denne fritagelsesmulighed.«

Forslaget blev vedtaget i Folketinget og oversendt til Landstinget, der dog ikke nåede at afslutte arbejdet, hvorefter forslaget var bortfaldet.

Den 8. december 1949 fremsatte finansministeren i Folketinget forslag til en ny lov om grundstigningsskyld. De til den nugældende lovs § 19, stk. 1 a, 1. led, og stk. 1 b, svarende regler fandtes i forslaget § 20, stk. 1 a og b, (RT 1949/50, till. A, sp. 3809-30), hvis formulering på de punkter, der er af betydning i denne sag, i det væsentlige svarer til den ovenfor refererede lovtæst.

I bemærkningerne til forslaget (sp. 3837) udtalte det, at »fritagelses- og henstandsbestemmelserne for 1- og 2-families huse m. v. er taget fra § 13 (stk. 1) i det af Folketinget i samlingen 1948/49 vedtagne lovforslag, idet der dog er foretaget forskellige ændringer heri, for en væsentlig del af forenklingshensyn. Af de foretagne realitetsændringer skal fremhæves, at fritagelsen for 1- og 2-families huse, der efter det af Folketinget vedtagne lovforslag var en bevillingssag, nu er gjort til en ret for ejerne . . .«

Under 1. behandling i Folketinget den 17. januar 1950 udtalte en af ordførerne, Holger Eriksen, (RT 1949/50, Ft. forh., sp. 1826), at »efter vedtagelsen ifjor var fritagelsen betinget af, at der ikke kunne ske udstykning, og at der ikke var konstateret en tilsvarende stigning i ejendommens udbytte, derfor brugte man ordene, at finansministeren *kunne* give fritagelse, idet man forudsatte, at der måtte ske en undersøgelse af, om disse betingelser var opfyldt. Nu lader man betingelserne falde bort, hvorfor selve bestemmelsen bliver selvvirkende; der skal ikke mere indgives andragende af nogen art«.

*) fremhævet her.

En anden ordfører, Conrad Kofoed, udtalte (sp. 1830-31), at han anerkendte, at »det er en forbedring, at bestemmelsen i modsætning til den tilsvarende bestemmelse sidste år giver fritagelse uden ansøgning. De pågældende »skal« være fritaget, som der står i paragraffen...«.

Finansministeren udtalte (sp. 1851), at »fremgangsmåden skal nærmere bestemmes... af finansministeren. Jeg mener, at den fremgangsmåde, der bliver tale om, må blive en hensigtsmæssig, fornuftpræget fremgangsmåde, men vi kan jo se på disse enkeltheder i udvalget, hvis det ærede medlem mener, der er praktiske hensyn at tage.«.

Lovforslaget blev derefter henvist til et udvalg, der afgav betænkning den 25. april 1950. I udvalgsbetænkningen er der *ikke* taget stilling til den nærmere fremgangsmåde ved fritagelsens gennemførelse. Fritagelsen blev ved behandlingen i udvalget flyttet fra lovforslagets § 20 til § 19. Under de videre forhandlinger i Folketinget og i Landstinget fremkom der ikke noget af betydning for nærværende sag.

I skrivelsen af 23. oktober 1957 har Skatte departementet overfor mig udtalt, at bekendtgørelsens krav om indgivelse af begæring efter departementets opfattelse har hjemmel i grundstigningsskyldlovens § 25, hvorefter finansministeren er bemyndiget til at fastsætte de nærmere regler angående anvendelsen af loven.

Departementet har dernæst anført, at administrationen af fritagelsesordningen nødvendigvis har måttet henlægges til oppebørselsmyndighederne, der beregner den afgiftspligtige grundstigning, men at oppebørselsmyndighederne ikke umiddelbart i vurderingsfortegnelserne har de for bedømmelsen af fritagelsesspørgsmålet fornødne oplysninger. En del af disse, f. eks. oplysningen om, hvorvidt ejeren selv bebor ejendommen, ville muligvis kunne udledes af de af ejerne til brug ved ejendommens vurdering udfyldte vurderingsskemaer, men disse skemaer vil ikke kunne stilles til disposition for oppebørselsmyndighederne, idet skemaerne straks efter vurderingens afslutning skal benyttes ved de overordnede vurderingsmyndigheders revisions- og klagebehandling. Man har derfor ment i bekendtgørelsen at måtte foreskrive, at ejerne første gang der blev spørgsmål om fritagelse måtte indgive begæring herom.

Yderligere har departementet bemærket, at eventuelle senere indkommende begæringer vil blive imødekommet med tilbagevirkende kraft, alene begrænset af den almindelige 5-årige forældelsesregel i lov nr. 274 af 22. december 1908.

Departementet har endelig tilføjet, at man på grundlag af de indhøstede erfaringer ved den senest stedfundne almindelige vurdering har optaget til fornyet overvejelse, om man vil kunne overgå til en ordning, hvor begæring fra ejerne om fritagelse vil kunne undværes.

Efter det foreliggende må det antages, at hovedformålet med den ændrede affattelse af grundstigningsskyldlovens § 19 har været at fastslå, at visse ejere af fast ejendom havde en allerede i loven tilsikret ret til fritagelse for at svare grundstigningsskyld. Derimod synes lovteksten ikke at have taget stilling til, om denne fritagelse skal ske efter ejerens begæring eller af egen drift fra myndighedernes side.

Spørgsmålet bliver herefter alene, om der på anden måde er givet tilsagn om, at de administrative regler skulle udfærdiges således, at begæring fra ejeren skulle være unødvendig. Et sådant tilsagn ses i hvert fald ikke givet under behandlingen af de ikke gennemførte lovforslag, hvorved opmærksomheden henledes på, at finansministeren den 4. april 1949 tog forbehold med hensyn til mindretallets bemærkninger i udvalgsbetænkningen af 30. marts 1949.

Med hensyn til de af foreningen fremhævede bemærkninger til lovforslaget af 8. december 1949 skal det dernæst bemærkes, at de først og fremmest refererer til den foreslåede ændring i ejernes retsstilling, hvorefter administrationen ikke skal udøve noget skøn med hensyn til fritagelsen i henhold til § 19, stk. 1 a, 1. led. Derimod ses der ikke at være taget stilling til spørgsmålet om, hvorvidt begæring skal indgives for at opnå den i lovforslaget hjemlede fritagelse.

Jeg skal herefter udtale, at finansministeren i grundstigningsskyldlovens § 25 har haft fornøden hjemmel til at udfærdige bestemmelsen i bekendtgørelse nr. 375 af 1. september 1950, afsnit E, pkt. 2 a, om indgivelse af begæring, og at denne be-

stemmelse ikke ses at stride mod lovens § 19, stk. 1 a, 1. led, jfr. stk. 1 b, eller lovens forarbejder.

Det bemærkes, at jeg ved min afgørelse har lagt vægt på, at departementet som ovenfor refereret har udtalt, at indkommende begæringer vil blive imødekommet med tilbagevirkende kraft alene begrænset af den almindelige 5-årige forældelsesregel, og at departementet overvejer en ordning, hvorefter indgivelse af begæring om fritagelse for at svare grundstigningsskyld kan undværes.

Sagen har dog givet mig anledning til overfor departementet at udtale, at jeg – under hensyn til de fremsatte ordførerudtalelser og i betragtning af den ved 1950-loven for visse grupper af husejere gennemførte ret til fritagelse for at svare grundstigningsskyld – ville have fundet det ønskeligt, om man på vurderingsskemaerne eller det i forbindelse hermed udsendte lovuddrag havde henledt husejernes opmærksomhed på, at begæring skulle indgives for at opnå fritagelse.«

- 59.** *Skatterådet for Rougsø m. fl. herreder havde ikke undersøgt, hvad et på en selvangivelse for skatteåret 1957/58 begæret fradrag vedrørte, uagtet rådet i januar 1957 havde omberegnet vedkommende skatteydere skat for skatteåret 1956/57 i anledning af et andragende om et tilsvarende fradrag. (J. nr. 626/57).*

Den 9. august 1957 klagede A over, at skatterådet for Rougsø m. fl. herreder ved statskatteberegningen for skatteåret 1957/58 ikke havde fratrukket et beløb på 1.450,65 kr., som A til Forbundet af Malaystater havde betalt i indkomstskat af udbytte af aktier i United Plantations Ltd. A henviste herved til, at han først den 7. januar 1957 og efter at have klaget til amtsligningsinspektoratet for Randers amt fik fratrukket de af ham for skatteåret 1956/57 til Malaystaterne betalte indkomstskatter vedrørende de nævnte aktier.

Det fremgik af sagens akter, at A i selvangivelsen for skatteåret 1957/58 under punkt 14 vedrørende betalte skatter m. m. havde noteret: »ekstra fradrag på 1.450,- kr. søges«.

Skatterådet udtalte den 17. august 1957 overfor mig, at A's statsskat for skatteåret 1957/58 var udregnet på grundlag af den af ligningsmyndigheden godkendte selvangivelse, hvilket ikke kunne være anderledes, medmindre A umiddelbart efter hvert års 1. april indsendte begæring til skatterådet om ændring af skatterne, ledsaget af den fornødne dokumentation for den betalte skat til Malaystaterne.

Skatterådet udtalte endvidere, at A ikke for skatteåret 1957/58 havde dokumenteret nogetsomhelst overfor skatterådet med hensyn til den til Malaystaterne betalte skat. Efter modtagelsen af A's klage over skatte-

beregningen var det imidlertid skatterådets hensigt at foretage en omberegning af statskatterne.

Den 16. oktober 1957 forelagde jeg skatterådets udtalelse for A, idet jeg samtidig anmodede ham om at oplyse, på hvilken måde han bortset fra det ovennævnte notat på selvangivelsen overfor skatterådet havde dokumenteret, at han havde betalt 1.450,- kr. til Malaystaterne.

A oplyste, at han sammen med selvangivelsen for skatteåret 1957/58 til ligningsmyndigheden havde indsendt en følgeskrivelse den 12. februar 1957, hvori de til Malaystaterne betalte skatter var nærmere specificeret, og at han endvidere havde vedlagt to fra United Plantations Ltd. modtagne certifikater som bevis for, at skatterne var betalt.

Under henvisning hertil anmodede jeg den 31. oktober 1957 skatterådet om en fornyet udtalelse samt om, at der måtte blive indhentet en erklæring fra ligningsmyndigheden.

Skatterådet udtalte, at A's skrivelse af 12. februar 1957 aldrig havde foreligget for rådet, og at der ikke ved statskatteberegningen forelå nogetsomhelst om, at A havde betalt skat til Malaystaterne. Skatterådet måtte derfor mene, at A var blevet behandlet korrekt og i lighed med andre skatteydere.

Efter yderligere brevveksling med skatterådet erklærede ligningsmyndigheden den 5.

december 1957, at man ikke erindrede at have set A's skrivelse af 12. februar 1957, og at man derfor ikke turde påstå, at skrivelsen havde været vedlagt selvangivelsen ved fremsendelsen til skatterådet.

Den 19. december 1957 forelagde jeg sagen for Skattedepartementet, der den 4. februar 1958 udtalte, at et skatteråd, når en skatteyder dokumenterer at have erlagt skat af udbytte af aktier til Malaystaterne, af egen drift ved statsskatteberegningen skal indrømme kredit for den erlagte skat i overensstemmelse med bestemmelserne i art. VII i den mellem Danmark og Det forenede Kongerige, Storbritannien og Nordirland under 27. marts 1950 indgåede overenskomst til undgåelse af dobbeltbeskatning, jfr. Udenrigsministeriets bekendtgørelse af 13. juni 1955 om udvidelse af den nævnte overenskomst.

Ifølge Skattedepartementet havde det været det naturlige, om skatterådet – uanset

om A's skrivelse af 12. februar 1957 ikke var medfulgt til rådet – ved sin gennemgang af ansættelsen nærmere havde undersøgt, hvad det i selvangivelsen for skatteåret 1957/58 under punkt 14 begærede fradrag vedrørte, når henses til, at rådet den 7. januar 1957 på grund af Malaystaternes beskatning havde meddelt A omberegning af statsskatter for skatteåret 1956/57.

Jeg kunne ikke anse det for godtgjort, at A's skrivelse af 12. februar 1957 med de deri nævnte certifikater havde været vedlagt selvangivelsen ved dennes fremsendelse til skatterådet, men kunne i det hele henholde mig til det af Skattedepartementet udtalte om skatterådets behandling af sagen. Ifølge ombudsmandsloven kunne jeg ikke tage stilling til, om kommunen havde begået fejl ved expeditionen af selvangivelsen.

60. *Anmodet Invalideforsikringsretten om overfor rettens læger at indskærpe bestemmelsen i bekendtgørelse nr. 212 af 20. juni 1935, hvorefter afgivelse af en lægeerklæring ikke må unødigt forhales. (J. nr. 644/57, jfr. 813/57).*

Den 18. august 1957 klagede fru A over, at Invalideforsikringsretten ikke havde taget stilling til et af hendes mand den 14. september 1955 indgivet andragende om invalidepension, og ikke havde besvaret hendes skrivelse af 24. juni 1957.

Det fremgik af Invalideforsikringsrettens akter, at ansøgningen blev modtaget den 23. september 1955 i Direktoratet for Sygekassevæsenet, der den 29. september 1955 videre sendte sagen til retten. Da det af ansøgningen fremgik, at manden havde været til behandling på sindssygehospitalet i Augustenborg, indhentede retten en udtalelse fra hospitalet, der den 8. november 1955 meddelte, at manden var indlagt.

Den 7. februar 1956 forespurgte fru A retten, hvornår sagen var færdigbehandlet, og den 24. februar 1956 meddelte retten, at sagen ikke kunne afgøres, før manden var udskrevet, idet man ønskede yderligere lægeundersøgelse til brug ved sagens afgørelse.

Den 5. august 1956 meddelte fru A retten, at hendes mand var blevet udskrevet få dage før, og på foranledning af retten blev han

den 5. september 1956 undersøgt af en læge, der samme dag afgav udtalelse til retten.

Sagen blev herefter forelagt rettens læger, der den 28. november 1956 bestemte, at manden skulle indlægges på Rigshospitalets neurologiske afdeling til undersøgelse. På grund af pladsmangel kunne indlæggelsen først ske i tiden 22.–30. marts 1957, og den 12. juni 1957 modtog retten en erklæring af 7. juni 1957 om den foretagne undersøgelse.

Den 24. juni 1957 anmodede fru A retten om at oplyse, hvornår sagen kunne forventes afsluttet.

Den 17. juli 1957 modtog retten fra en af sine rejseinspektører en indberetning af 9. juli 1957, hvori det oplystes, at vedkommende socialkontor samme dag havde spurgt til sagen, og at han havde lovet, at den skulle blive fremmet mest muligt. Efter rettens bestemmelse blev sagen overgivet rejseinspektøren, der den 13. august 1957 drøftede den med vedkommende arbejdsanvisningskontor og anmodede dette om at undersøge, hvorvidt det kunne anvise manden arbejde.

Den 28. august 1957 meddelte arbejdsan-

visningskontoret retten, at man ikke mente at kunne anvise fru A's mand noget arbejde.

I skrivelse af 21. september 1957 meddelte retten manden, at den nu skulle træffe afgørelse i sagen, og anmodede ham om at fremkomme med sine eventuelle bemærkninger.

Ved kendelse af 21. oktober 1957 tillagde retten fru A's mand invalidepension.

Forinden jeg tog stilling til sagen, anmodede jeg den 22. november 1957 Rigshospitalet om en udtalelse om årsagen til, at hospitalets erklæring først blev udfærdiget den 7. juni 1957 uagtet undersøgelsen var afsluttet den 30. marts 1957. Samtidig forelagde jeg påny sagen for Invalideforsikringsretten med anmodning om en udtalelse om, hvorvidt retten i tiden 30. marts-12. juni 1957 havde erindret Rigshospitalet om sagen, og om årsagen til, at retten ikke havde besvaret fru A's skrivelse af 24. juni 1957.

Rigshospitalet fremsendte en erklæring af 29. november 1957 fra professor, dr. med. Mogens Fog, der oplyste, at Invalideforsikringsretten ifølge lov nr. 81 af 31. marts 1928 belægger et vist antal senge på neurologisk afdeling, og at retten havde indlagt A på en af disse pladser, samt at ansvaret for observationens gennemførelse og lægeerklæringens afgivelse påhvilede overlæge Hermann. Af Invalideforsikringsretten bliver der hvert år indlagt mellem 250 og 300 patienter til observation på neurologisk afdeling. Erklæringer vedrørende disse undersøgelser bliver udfærdiget af overlæge Hermann eller af en reservelæge efter en nøje gennemgang af akterne i den pågældende patients sag. Dette arbejde er så stort, at det af og til kan forekomme, at erklæringerne ikke kan udstedes umiddelbart efter observationens afslutning.

Endvidere oplystes det, at afdelingens 1. reservelæge i foråret 1957 havde orlov fra sin stilling, og at afdelingens 2. reservelæge måtte sætte sig ind i sagernes behandling, inden han kunne udfærdige erklæringer til brug for Invalideforsikringsretten. Dette medførte, at erklæringerne i denne periode først forelå ret sent efter at observationerne var afsluttet.

Invalideforsikringsretten oplyste, at retten den 4. juni 1957 havde rettet forespørgsel til Rigshospitalet om nærværende sag.

Retten udtalte endvidere, at man den 13. juli 1957 havde udarbejdet et udkast til en skrivelse til fru A, hvori man ville meddele hende, hvorpå sagen beroede. Som følge af rejseinspektørens indberetning af 9. juli 1957 besluttede retten for at fremskynde sagen at optage direkte forhandling med arbejdsanvisningskontoret. Da denne drøftelse fandt sted den 13. august 1957 og retten den 29. august 1957 modtog en udtalelse fra arbejdsanvisningskontoret, havde der rent faktisk ikke været mulighed for at besvare fru A's skrivelse af 24. juni 1957 før sagen var færdig til forelæggelse i et retsmøde. Invalideforsikringsretten havde iøvrigt anset skrivelser af 21. september 1957 som fyldestgørende svar på fru A's skrivelse.

Jeg udtalte herefter, at jeg ville have fundet det rigtigst, om Invalideforsikringsretten havde afsendt det udkast til svar, som var blevet udfærdiget den 13. juli 1957, og derefter havde foranlediget drøftelsen optaget med arbejdsanvisningskontoret. Da udkastet imidlertid ikke var blevet afsendt, fordi retten i mandens interesse ville søge at fremme sagen mest muligt, fandt jeg ikke anledning til at foretage videre vedrørende dette forhold.

Med hensyn til den tid, der var medgået til udfærdigelsen af erklæringen af 7. juni 1957, fandt jeg, i betragtning af de oplyste undskyldende omstændigheder, ikke sikkert grundlag for kritik.

Sagen gav mig dog anledning til at anmode Invalideforsikringsretten om overfor rettens læger at indskærpe bestemmelsen i § 7 i bekendtgørelse nr. 212 af 20. juni 1935 angående almindelige regler for afgivelse af lægeerklæringer, hvorefter afgivelse af en lægeerklæring ikke må unødigt forhales.

Retten har senere oplyst, at den har anmodet samtlige rettens læger om at søge sagerne behandlet hurtigere.

61. *Henledt forskellige myndigheders opmærksomhed på Statsministeriets skrivelse af 14. november 1949 om underskrifter m. m. (J. nr. 104/55, 654/57 og 748/57).*

Under behandlingen af tre klager over henholdsvis Invalideforsikringsretten, Københavns Overpræsidium og Generaldirektoratet for Statsbanerne blev jeg opmærksom på, at underskrifterne på tre skrivelser fra de nævnte myndigheder til mig var vanskeligt læselige.

Jeg anmodede derfor de pågældende myndigheder om, at underskrivernes opmærksomhed måtte blive henledt på Statsministeriets skrivelse af 14. november 1949, hvorefter underskrifter må skrives tydeligt og i almindelighed bør gentages med maskinskrift, eventuelt ved stempeling.

62. *Indenrigsministeriets bestemmelser om skabseftersyn i lejrene for civilarbejdspligtige gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 663/57).*

To civilarbejdspligtige i Oksbøl-lejren klagede den 29. august 1957 over, at lejrledelsen om lørdagen foretog eftersyn af de arbejdspligtiges skabe, og anførte, at et sådant eftersyn måtte sidestilles med en husundersøgelse, der kræver retskendelse.

Endvidere klagede de over, at de civilarbejdspligtige, der havde nægtet at åbne deres skabe ved de ugentlige eftersyn, var blevet idømt en disciplinærstraf, der for hver enkelt forseelse var fastsat til 2 dages ekstra arbejde.

Af de fra Indenrigsministeriet modtagne akter fremgik, at ministeriet den 16. april 1956 anmodede om, at der hver lørdag blev foretaget grundigere eftersyn end det daglige af de værnepligtiges belægningsstuer, herunder et eftersyn af skabene samt af de udleverede munderingsgenstande. I skrivelsen blev det pålagt vedkommende lejrchef ved eftersynet af skabene alene at lægge vægt på, at disse var rengjort, og at de ting, der opbevarede i skabene, var rengjort på ordentlig måde, hvorimod lejrchefen ikke måtte kræve, at de forskellige ting var anbragt på bestemte pladser eller ophængt på bestemt måde.

Efter henstilling fra lejrchefen i Oksbøl tiltrådte ministeriet den 21. august 1956, at gennemførelsen af forskellige foranstaltninger, herunder skabseftersynet, blev udsat til efteråret 1956, til hvilket tidspunkt nogle påtænkte istandsættelser af belægningsstuerne skulle være gennemført.

Den 10. april 1957 klagede talsmændene for de civilarbejdspligtige i Oksbøl-lejren til Indenrigsministeriet over, at lejrchefen i

forbindelse med en opfordring til de værnepligtige om at tilbagelevere køkkenservice, der ved en stedfunden optælling savnedes i lejrens beholdninger, havde meddelt, at han agtede fremtidig at gennemføre et almindeligt skabseftersyn.

I skrivelse af 29. maj 1957 redegjorde ministeriet overfor talsmændene for de grunde, der havde ført til kravet om skabseftersyn. Det anførtes bl. a., at skabseftersynet, der kun har til formål at kontrollere, at den fornødne renlighed er tilstede, efter gældende ret ikke kan sidestilles med husundersøgelse og derfor ikke kræver særlig lovhjælp. Samtidig anmodede ministeriet lejren om at indføre almindeligt skabseftersyn, med virkning senest fra den 9. juli 1957.

Ved opslag den 28. juni 1957 meddelte lejrchefen, at der fremtidig ved det ugentlige eftersyn om lørdagen ville blive foretaget skabseftersyn, hvor der alene ville blive lagt vægt på renlighed. Samme dag telefonerede en af talsmændene til Indenrigsministeriet og klagede over, at skabseftersynet nu skulle gennemføres. Ministeriet fastholdt kravet om skabseftersyn og henstillede, at de værnepligtige indstillede sig herpå.

Ved skabseftersyn den 29. juni 1957 nægtede 39 værnepligtige at åbne deres skabe, og ved skabseftersyn den 6., 13., 20. og 27. juli samt 3. august 1957 indtog henholdsvis 15, 27, 24, 26 og 24 civilarbejdspligtige samme holdning. Det bemærkes, at indenrigsministeren ved et møde i ministeriet den 13. juli 1957 med talsmændene meddelte, at kravet om skabseftersyn måtte fastholdes.

Den 10. august 1957 anmodede Indenrigsministeriet lejrchefen om at pålægge hver af de værnepligtige, der havde forset sig, en disciplinærstraf, der for hver enkelt forseelse ville være at fastsætte til 2 dages ekstra arbejde. Samtidig anmodede ministeriet lejrchefen om at meddele de civilarbejdspligtige, at ministeriet ville være sindet i medfør af § 8 i lov nr. 187 af 20. maj 1933 om værnepligtiges anvendelse til civile arbejder straks at indlede offentlig undersøgelse mod de værnepligtige, der fremtidig måtte nægte at åbne skabene under de egentlige eftersyn af belægningsstuerne.

Ministeriet oplyste endvidere overfor mig, at indenrigsministeren den 13. september 1957 aflagde besøg i lejren, og under dette besøg, hvor talsmændene havde lejlighed til at fremsætte ønsker og klager for ministeren, blev spørgsmålet om skabseftersyn ikke omtalt.

Da skabseftersynene i den senere tid havde kunnet gennemføres gnidningsløst, havde ministeriet ved skrivelse af 10. oktober 1957 eftergivet de den 9. oktober 1957 endnu ikke afviklede disciplinærstraffe af ekstra arbejde, som var blevet pålagt de værnepligtige på grund af det omtalte forhold.

Ministeriet henviste overfor mig til, at skabseftersynet har til formål at bringe forholdene i Oksbøl-lejren på linie med forholdene i de øvrige lejre, og at ministeriet må anse det for en selvfølge, at der stilles visse krav til renlighed, hvor et større antal unge mennesker med vidt forskellig baggrund tvinges til at bo sammen. Til belysning af forholdene henviste ministeriet til, at der på Oksbøl-lejrens belægningsstuer var forefundet kakerlakker, og at der yderligere i et tilfælde var fundet en muserede i et af de værnepligtiges skabe. Efter ministeriets opfattelse må lejrledelsen være berettiget og forpligtet til at påse, at der i de værnepligtiges skabe ikke opbevares effekter – det være sig lejren tilhørende eller private – der på grund af manglende renholdelse kan forårsage dårlig lugt, tilkomst af utøj m. v.

Endelig anførte ministeriet, at de civilarbejdspligtige kan opbevare private effekter, som de måtte ønske at unddrage det påbudte almindelige skabseftersyn, i deres kufferter, der er anbragt i lejrens kuffertrum. Ministeriet havde vel tolereret, at de værnepligtige i første linie har anbragt private effekter i de

omhandlede skabe, således at udleverede munderingsgenstande i vidt omfang opbevares udenfor skabene, men dette forhold sås ikke med rette at kunne medføre, at skabene betragtes som forbeholdt de værnepligtiges private effekter.

Den 22. november 1957 udtalte jeg, at da skabseftersynet ikke foretages for at eftersøge enkelte genstande eller iøvrigt med efterforskningsmæssige formål, kan retsplejelovens regler om ransagning ikke finde anvendelse, hvorved jeg bemærkede, at det udtrykkelig i retsplejelovens § 1018, stk. 2, er bestemt, at forsåvidt der udenfor strafferetsplejen er hjemmel for at anvende tilsvarende forholdsregler som f. eks. ransagning for andre offentlige formåls skyld, berøres de derom gældende regler ikke af retsplejeloven.

Ifølge grundlovens § 72 kan en husundersøgelse og undersøgelse af breve m. v., hvor ingen lov hjemler særegen undtagelse, kun ske efter retskendelse. Rent bortset fra at det må anses for tvivlsomt, om skabseftersyn overhovedet falder ind under udtrykket »husundersøgelse«, bemærkede jeg, at det er antaget i den statsretlige teori, at hjemmelen til udenfor strafferetsplejen at foretage husundersøgelse uden retskendelse ikke behøver at være udtrykkelig udtalt i vedkommende lovbestemmelse, men i visse tilfælde forudsætningsvis kan udledes af denne, jfr. Poul Andersen: Dansk Statsforfatningsret, 1954, side 621.

Spørgsmålet ses ikke direkte at være afgjort af domstolene. Ved en højesteretsdom af 7. april 1952 (U. f. R. 1952, s. 538) er det dog antaget, at det må følge af almindelige sikkerheds- og fængselsordenshensyn, at politiet uden udtrykkelig lov-hjemmel kan kontrollere en efter fremmedloven hensat persons korrespondance.

Under hensyn til foranstående og til, at skabseftersyn foretages til sikring af orden og renlighed i lejren, kunne jeg ikke kritisere, at Indenrigsministeriet havde bestemt, at der skal foretages skabseftersyn.

Jeg kunne dernæst ikke kritisere det af ministeriet udøvede skøn, der ligger til grund ved idømmelsen af de ovennævnte disciplinærstraffe.

- 63.** *Henstillet til politidirektøren i København at overveje, om det ikke ville være hensigtsmæssigt forud for meddelelsen af påbud i henhold til politivedtægtens § 9, 4. pkt., at udfærdige en rapport vedrørende de omstændigheder, der danner grundlaget for påbudet. (J. nr. 686/57).*

Den 12. september 1957 klagede A over, at St. Kongensgades politistation den 2. september 1957 i medfør af § 9, 4. pkt., i politivedtægten for København havde meddelt ham påbud om ikke at tage ophold, stå stille eller færdes frem og tilbage i Nyhavn (siden med de ulige numre) samt 63 m til alle sider.

Det fremgik af politiets akter, at A ofte havde indfundet sig i Nyhavn og søgt kontakt med personer, som af politiet havde fået meddelt påbud efter politivedtægtens § 9, 4. pkt. Den 2. september 1957 deltog A under politiets anholdelse af en voldsmand i et opløb i Lille Strandstræde og fremkom med provokerende bemærkninger overfor to polititjenestemænd. Senere samme dag blev A anholdt og indbragt til St. Kongensgades politistation, hvor han fik meddelt det omhandlede påbud.

Politikommisæreren ved St. Kongensgades politistation udtalte i en erklæring af 16. oktober 1957 overfor politidirektøren bl. a., at det meddelte påbud efter hans opfattelse var velbegrunnet, og at det derfor burde fastholdes. Politidirektøren udtalte overfor mig, at han kunne tiltræde politikommisæreren opfattelse.

Jeg fandt ikke grundlag for at kritisere det af politiet udøvede skøn over, om der

burde meddeles A påbud i medfør af politivedtægten.

Da det af de modtagne akter fremgik, at rapporten vedrørende polititjenestemændenes iagttagelser var optaget efter klagen til mig, rettede jeg telefonisk henvendelse til politikommisæreren på St. Kongensgades politistation, der bekræftede, at der ikke forinden meddelelsen af påbudet var optaget rapport eller udfærdiget notitser vedrørende de enkelte iagttagelser eller episoden den 2. september 1957.

Jeg henstillede herefter til politidirektøren at overveje, om det ikke ville være hensigtsmæssigt i sådanne tilfælde forud for meddelelsen af påbud at udfærdige en rapport eller notits vedrørende de omstændigheder, der danner grundlaget for påbudet.

Den 22. februar 1958 meddelte politidirektøren, at det under en parol hos 1. politiinspektør var oplyst, at der ved københavnske politistationer bortset fra stationen i St. Kongensgade altid udfærdiges en forudgående rapport som grundlag for meddelelse af påbud. Politikommisæreren ved St. Kongensgades politistation havde samtidig erklæret, at stationen fremtidig ville følge de øvrige stationers praksis i sager af denne art.

- 64.** *Kritiseret, at en skatteydere klager til Landsskatteretten over hans skatteansættelser for skatteåret 1952/53 først var blevet afgjort ved kendelse af 5. september 1956 og for de to følgende skatteår ved kendelse af 16. oktober 1957. (J. nr. 691/57).*

Den 14. september 1957 klagede A bl. a. over, at Landsskatteretten ikke havde færdigbehandlet de af ham for retten indbragte sager vedrørende hans skattepligtige indkomst for skatteårene 1952/53-1955/56.

Det fremgik af rettens akter, at sagen vedrørende skatteåret 1952/53 den 30. januar 1955 blev uddelt til referent (sekretær), og at denne den 9. marts 1956 afleverede sagen til overreferent (fuldmægtig). Sagerne ved-

rørende skatteårene 1953/54 og 1954/55, der var modtaget den 5. juli 1955 fra Statens Ligningsdirektorat, blev uddelt til referent den 10. september 1956.

Den 26. november 1957 anmodede jeg retten om en udtalelse om årsagen til, at sagen for 1952/53 havde beroet hos referent i ca. 1 år og 1 måned, og til, at sagerne for 1953/54 og 1954/55 havde været stillet i bero til den 10. september 1956.

Landsskatteretten afgav den 17. december 1957 en fornyet udtalelse og fremsendte en erklæring af 11. december 1957 fra den sekretær, der havde behandlet sagen for 1952/53, samt en erklæring fra den nuværende kontorchef i rettens 3. kontor. Sekretæren oplyste, at han mente at kunne erindre, at sagen for skatteåret 1952/53 blev stillet i bero, således at retten, når sagen for skatteåret 1953/54 kom tilbage fra udtalelse hos de stedlige myndigheder, havde et bredere grundlag for at bedømme A's regnskabsmateriale. Da sagen for 1953/54 den 5. juli 1955 kom tilbage fra Ligningsdirektoratet, blev den ifølge sekretæren fejlagtigt ikke sammenholdt med den hos ham beroende sag for skatteåret 1952/53. Når han den 9. marts 1956 afleverede sagen til overreferenten med indstilling, uagtet sagen for 1953/54 ikke var blevet lagt ved sagen for 1952/53, måtte dette efter sekretærens opfattelse skyldes enten at man havde besluttet at behandle sidstnævnte sag uafhængig af den senere indkomne, eller at det på grund af manglende notering i sagen for 1952/53 var blevet overset, at der verserede en sag for 1953/54.

Sekretæren kunne ikke erindre, hvorvidt der i tidsrummet 30. januar 1955-9. marts 1956 blev foretaget nogen egentlig ekspedition i sagen. Derimod havde han drøftet sagen med den sekretær i retten, der havde deltaget i en forhandling med A den 9. december 1953, og forinden han afgav sin indstilling af 9. marts 1956, foretog han en nærmere gennemgang af A's statusopgørelser.

Endelig beklagede sekretæren, at han på grund af overvældende arbejdsbyrde først videregav sagen til overreferenten den 9. marts 1956.

Kontorchefen i Landsskatterettens 3. kontor meddelte, at kontorets journalfører mente at kunne erindre, at sekretæren ikke, da sagen for 1953/54 den 5. juli 1955 indgik til Landsskatteretten, anså det for nødvendigt, at denne sag blev sammenholdt med sagen for 1952/53, idet behandlingen af denne var så langt fremme, at en sam-aktering ville virke sinkende. Endvidere mente hun at kunne huske, at hun i tidsrummet 30. januar 1955-9. marts 1956 flere gange havde henledt sekretærens opmærksomhed på de senere indkomne sager.

Ifølge kontorchefen havde man ment, at

de senere indkomne sager skulle bero, indtil der var afsagt kendelse i sagen for 1952/53. Kontorchefen henviste herved til, at kendelsen i denne sag er afsagt den 5. september 1956, og at sagerne for 1953/54, 1954/55 og 1955/56 er uddelt til referent den 16. september 1956.

Landsskatteretten meddelte, at man overfor vedkommende referent havde påtalt den sene ekspedition af sagen for 1952/53. Ifølge retten synes det at fremgå, at der var sket en beklagelig misforståelse under sagernes ekspedition, idet man på et vist tidspunkt havde villet stille sagen for 1952/53 i bero for at afvente de oplysninger, der måtte fremkomme i sagen for 1953/54, men at man senere havde besluttet at behandle sagen for 1952/53 uafhængig af de andre sager. Endelig anførte retten, at det var naturligt, at sagerne for 1953/54 og 1954/55 havde beroet på afgørelsen i sagen for 1952/53, idet man ellers ikke ville kunne opnå sammenhæng mellem de forskellige afgørelser.

Den 15. januar 1958 forelagde jeg påny sagen for Landsskatteretten og bad bl. a. oplyst, om den pågældende sekretærs kontorchef måtte have anmodet ham om at fremskynde behandlingen af sagen for 1952/53. Retten meddelte, at den pågældende kontorchef var afgået ved døden, og at man bl. a. derfor ikke kunne give oplysning om, i hvilket omfang der fra kontorets side var sket henvendelser til sekretæren med henblik på at fremskynde sagens behandling.

Forsåvidt angik den tid, der var medgået til sagernes behandling, fandt jeg, alle forhold taget i betragtning, at der i Landsskatteretten var hengået for lang tid, inden retten afsagde kendelser i sagerne vedrørende skatteårene 1952/53, 1953/54 og 1954/55. Specielt måtte jeg mene, at det var uheldigt, at sagen vedrørende skatteåret 1952/53 havde beroet hos en sekretær i tiden 30. januar 1955-9. marts 1956, uden at den i dette tidsrum sås at være bearbejdet i et omfang, der kunne begrunde dette forhold.

Under hensyn til at jeg i anden anledning i skrivelser af 15. november 1955*) til Folketingets Ombudsmandsudvalg, finansministeren og Landsskatteretten bl. a. havde udtalt, at den tid, der medgår til be-

*) Se min beretning for året 1955, s. 69.

handlingen af sager i Landsskatteretten, må nedbringes, og at jeg yderligere i anledning af nærværende og enkelte andre sager den 26. februar 1958 havde drøftet

dette spørgsmål med rettens formand, fandt jeg at kunne undlade at foretage videre i sagen.

65. *Politiet burde have underrettet en på sindssygehospital tvangsindlagt persons logi om indlæggelsen, ligesom det havde været rimeligt, om politiet havde sikret sig, at den pågældendes ejendele blev taget i forvaring. Endelig burde politiet tidligere end sket have taget skridt til beskikkelse af tilsynsværge. (J. nr. 692/57).*

A, der den 9. juni 1957 ved politiets foranstaltning var blevet indlagt på sindssygehospitalet ved Århus, klagede den 15. september 1957 over, at han i forbindelse med indlæggelsen havde mistet forskellige beklædningsgenstande til en værdi af 130 kr.

A, der på min foranledning blev afhørt af politiet, forklarede, at han efter uoverensstemmelser med sin familie i syg og deprimeret tilstand havde henvendt sig til kriminalpolitiet i Århus, hvorfra han blev overført til Hasle m. fl. herreders kriminalpoliti, der foranledigede ham undersøgt af en læge og derefter tvangsindlagt på sindssygehospitalet ved Århus. A gjorde under afhøringen gældende, at han ved indlæggelsen havde anmodet kriminalpolitiet om at køre forbi et herberg, hvor han havde forskellige effekter (oilskinregnfrakke og -benklæder, barberkost og barbermaskine) liggende. Kriminalpolitiet havde imidlertid afslået dette, men sagt, at man nok skulle tage vare på effekterne og på en knallert, som A selv havde medbragt.

Efter at A den 4. september 1957 var blevet udskrevet fra hospitalet, havde han henvendt sig på kriminalpolitiets kontor for at få sine ejendele udleveret. Samtidig med udleveringen af knallerten meddelte politiet, at man ikke havde hentet de pågældende effekter på herberget. Ved A's henvendelse på herberget blev det oplyst, at effekterne ikke fandtes dér, men formentlig var blevet stjålet. Kriminalpolitiet henviste derefter A til at indgive tyverianmeldelse til kriminalpolitiet i Randers, hvor A nu havde bopæl.

Jeg forelagde klagen for politimesteren i Hasle m. fl. herreder, hvorfra jeg modtog en udtalelse og sagens akter, herunder en redegørelse fra en af de kriminalpolititjenestemænd, som havde medvirket ved indlæggelsen.

Det fremgik af akterne, at A den 9. juni

1957 på foranledning af kriminalpolitiet blev undersøgt af en læge, der samme dato udtalte, at det under hensyn til at A havde fremsat trusler mod nogle af sine pårørende ville være uforsvarligt at undlade at indlægge ham på et sindssygehospital. Politimesteren udfærdigede samme dag i henhold til § 2, stk. 5, i lov nr. 118 af 13. april 1938 begæring om A's indlæggelse på sindssygehospitalet ved Århus, hvortil han derefter blev bragt af kriminalpolitiet.

Den kriminalpolititjenestemand, som medvirkede ved indlæggelsen, udtalte overfor mig, at A ved henvendelsen til kriminalpolitiet den 9. juni 1957 medbragte en knallert, som politiet opmagasinerede, indtil A blev udskrevet. Kriminalpolititjenestemanden bekræftede, at A ved indlæggelsen havde omtalt, at han havde nogle effekter på herberget, og at det også blev drøftet, at disse effekter enten kunne blive dér eller blive opbevaret af politiet sammen med knallerten. Den pågældende kriminalpolititjenestemand havde imidlertid ikke afhentet A's ejendele, idet han havde skønnet, at effekterne lige så godt kunne blive på herberget som opbevares hos politiet, og at A selv ville underrette herberget om sin indlæggelse.

Politimesteren udtalte, at politiets medvirken ved tvangsindlæggelser ikke medfører nogen pligt for politiet til at afhente og opbevare de pågældendes ejendele, og at politiet heller ikke overfor A havde påtaget sig at afhente og opbevare de omhandlede effekter. Ifølge politimesteren var A's tilstand ved indlæggelsen ikke anderledes, end at han meget vel havde været i stand til selv at rette henvendelse til herberget eller ved henvendelse til sin tilsynsværge eller familie, som politiet havde underrettet om indlæggelsen, at foranledige effekterne afhentet på herberget.

Jeg anmodede herefter politimesteren om

at oplyse, om kriminalpolitiet havde underrettet herberget om indlæggelsen, hvornår der var taget skridt til beskikkelse af tilsynsværge, og hvornår beskikkelsen havde fundet sted. Samtidig anmodede jeg politimesteren om at tilvejebringe den af kriminalpolitiet i Randers optagne rapport vedrørende A's tyverianmeldelse.

Den ved indlæggelsen medvirkende kriminalpolititjenestemand udtalte i en supplerende erklæring, at der ikke fra politiets side var sket underretning til herberget om indlæggelsen.

Politimesteren udtalte videre, at indlæggelsen i det foreliggende tilfælde var foretaget af kriminalpolitiet, der ikke havde været opmærksom på spørgsmålet om beskikkelse af tilsynsværge. Da man på politikontoret blev opmærksom på, at der ikke fra politiets side var fremsat begæring til skifteretten om værgebeskikkelse, blev sagen den 25. juni 1957 oversendt til politistationen i Risskov, der den 2. juli 1957 rettede henvendelse til A angående værgebeskikkelsen. Overfor politiet erklærede A, at han ikke ønskede nogen af sin familie beskikket som tilsynsværge, men derimod gerne sognefoged B. Den 17. juli 1957 indstillede politimesteren, at sognefogeden blev beskikket, og den 23. juli 1957 foretog skifteretten beskikkelsen.

Af de fra kriminalpolitiet i Randers modtagne akter fremgik det, at A den 7. september 1957 indgav anmeldelse til kriminalpolitiet om tyveri af de omhandlede effekter. Kriminalpolitiet havde bl. a. været i forbindelse med lederen af herberget, der havde udtalt, at han ikke havde set A i besiddelse af de omhandlede effekter under opholdet på herberget.

I en supplerende skrivelse af 20. februar 1958 udtalte politimesteren, at det naturligvis havde været ønskeligt, om vedkommende kriminalpolititjenestemand havde foretaget en opringning til herberget vedrørende A's effekter, men at det forhold, at han havde undladt dette, efter politimesterens opfattelse

ikke kunne gøre politiet ansvarlig for effekternes forsvinden fra herberget.

Den 28. februar 1958 anmodede jeg rigspolitichefen om en udtalelse om, hvorvidt kriminalpolitiet ved indlæggelsen af A burde have underrettet herberget om indlæggelsen, samt om, hvorvidt der efter det foreliggende ville være grundlag for eventuelt at yde A en mindre erstatning. Samtidig anmodede jeg om, at spørgsmålet om erstatning måtte blive forelagt Justitsministeriet.

Med hensyn til spørgsmålet om underretning til herberget henholdt rigspolitichefen sig til det af politimesteren anførte og udtalte, at der efter hans formening ikke fra politiets side var udvist noget forhold, der forpligtede til at udrede erstatning.

Justitsministeriet udtalte, at der ikke fandtes grundlag for at yde erstatning.

Jeg udtalte herefter, at politiet i forbindelse med sin medvirken ved en tvangsindlæggelse i en situation som den foreliggende burde have underrettet herberget om indlæggelsen, såfremt dette ikke på anden måde havde fået meddelelse herom.

Uanset om der måtte bestå en pligt for politiet til at tage sig af tvangsindlagtes ejendele, fandt jeg, at det havde været rimeligt, om politiet i det foreliggende tilfælde ved henvendelse til herberget eller på anden måde havde sikret sig, at A's ejendele blev taget i forvaring, indtil han blev udskrevet eller indtil nogen på hans vegne kunne tage sig af dem.

Endelig fandt jeg, at der på et tidligere tidspunkt end sket burde være taget skridt til beskikkelse af tilsynsværge. Jeg henledte herved politimesterens opmærksomhed på sindssygelovens § 6, stk. 1, hvorefter det i tilfælde, hvor en sindssyg er tvangsindlagt ved politiets bistand, påhviler politiet straks ved indlæggelsen at give skifteretten meddelelse herom, for at der kan blive beskikket den pågældende en tilsynsværge.

66. *Kritiseret, at skyldrådet for Københavns amtsrådskreds havde afgivet en misvisende udtalelse om, hvorvidt rådet havde besigtiget en ejendom, forinden det traf afgørelse vedrørende en klage over ansættelsen af ejendomsværdien. (J. nr. 708/57).*

Den 20. september 1957 klagede landsretssagfører B over, at skyldrådet for Køben-

havns amtsrådskreds, hvortil han havde påklaget en af vurderingsrådet for Søllerød

kommunes østre vurderingsdistrikt foretaget ansættelse af ejendomsværdien for A's ejendom, ikke havde besigtiget ejendommen forinden det den 23. august 1957 stadfæstede vurderingsrådets ansættelse.

Endvidere klagede landsretssagføreren over, at skyldrådet i skrivelse af 19. september 1957 på hans forespørgsel af 26. august 1957 om, hvorvidt ejendommen havde været besigtiget inden skyldrådets afgørelse, havde meddelt, at ejendommen havde været besigtiget af vurderingsformanden. Landsretssagføreren oplyste, at ejendommen først blev besigtiget knap en uge efter hans forespørgsel, og at den mand, der foretog besigtigelsen, havde udtalt, at han »nu havde ryggen fri«.

Det fremgik af skyldrådets akter, at landsretssagføreren den 22. marts 1957 påklagede den af vurderingsrådet ved den 11. almindelige vurdering foretagne ansættelse af ejendomsværdien for A's ejendom, idet han gjorde gældende, at ansættelsen lå betydeligt over tilsvarende ansættelser i samme kvarter.

Den 16. april 1957 anmodede skyldrådet vurderingsformanden om en udtalelse i anledning af klagen, og den 16. maj 1957 udtalte vurderingsrådet, at vurderingen måtte anses for at være rimelig; samtidig fremsendtes til skyldrådet vurderingsskemaet for den pågældende ejendom. Ifølge en vedlagt arbejdseddell behandlede et skyldrådsudvalg den 4. juni 1957 sagen og stadfæstede den af vurderingsrådet foretagne ansættelse. Den 23. august 1957 blev landsretssagføreren underrettet om afgørelsen.

Den 26. august 1957 anmodede landsretssagføreren skyldrådet om inden ankefristens udløb at måtte modtage oplysning om, hvorvidt ejendommen var blevet besigtiget, inden skyldrådets svar fremkom. Den 19. september 1957 meddelte skyldrådet, at ejendommen havde været besigtiget af vurderingsformanden.

Skyldrådet udtalte overfor mig, at det for at få det store antal klager behandlet havde været nødvendigt at opdele skyldrådet i 3 udvalg, der på grundlag af den pågældende klage, vurderingsrådets oplysninger og oplysningerne i vurderingsskemaet havde afgjort

en del af de indkomne klager; kun i de tilfælde, hvor udvalget havde skønnet det nødvendigt, havde man inden afgørelsen besigtiget ejendommene.

Landsretssagføreren forespørgsel af 26. august 1957 om, hvorvidt ejendommen var blevet besigtiget inden skyldrådets afgørelse, blev med sagens akter af skyldrådets kontor sendt til det skyldrådsudvalg, som havde behandlet klagen. Selvom skyldrådsudvalget følte sig sikker i sin afgørelse, besigtigede vurderingsformanden, der var medlem af udvalget, ejendommen for at være helt sikker på afgørelsens forsvarlighed. Udvalget sendte derefter sagen tilbage til skyldrådets kontor med påtegning om, at ejendommen var besigtiget af vurderingsformanden. Udvalget har i denne forbindelse udtalt, at påtegningen beklageligvis blev skrevet på den i forvejen daterede arbejdseddell, uden at der blev foretaget nogen ny datering, og skyldrådets kontor forstod derfor påtegningen således, at besigtigelsen havde fundet sted inden skyldrådets afgørelse. Skyldrådet havde – selvom kendelsen kun kunne ændres ved en klage til Landsskatteretten – ønsket at besvare landsretssagføreren forespørgsel og beklagede meget det forkerte svar.

Endelig har skyldrådet udtalt, at vurderingsformanden ønskede bestemt at tilbagegive den ham tillagte udtalelse om, at »nu havde han ryggen fri«; han var ikke fremkommet med en sådan udtalelse, men havde sagt, at han foretog besigtigelsen for at have sin samvittighed helt i orden.

Det er ikke i lovgivningen foreskrevet, at skyldrådet skal besigtige hver enkelt ejendom, og jeg kunne derfor ikke kritisere, at skyldrådet havde truffet sin afgørelse uden at foretage en besigtigelse af A's ejendom.

Derimod måtte det kritiseres, at skyldrådsudvalget i september 1957 på arbejdseddellen af 4. juni 1957 gav oplysning om den stedfundne besigtigelse uden at oplyse datoen for denne eller datere påtegningen, hvilket medførte, at skyldrådets skrivelse af 19. september 1957 blev misvisende.

67. *Kritiseret, at Direktoratet for Ulykkesforsikringen, der havde udsat afgørelsen af erstatningsspørgsmålet i en sag, derefter havde optaget spørgsmålet til endelig afgørelse uden at underrette den tilskadekomne herom. (J. nr. 739/57).*

Den 1. oktober 1957 klagede A over, at Direktoratet for Ulykkesforsikringen den 17. september 1957 havde truffet afgørelse vedrørende et ulykkestilfælde, som var overgået A den 30. oktober 1956, selvom A endnu ikke havde afsluttet en fysiurgisk behandling.

Det fremgik af direktoratets akter, at der den 17. november 1956 indgik anmeldelse om, at A den 30. oktober 1956 under arbejde havde forvredet venstre fod.

Efter at direktoratet havde foranlediget A undersøgt af en speciallæge i kirurgi, der afgav erklæring om undersøgelsen den 11. marts 1957, og ladet foretage en undersøgelse hos en røntgenspecialist, meddelte direktoratet den 16. april 1957, at man nu ville træffe afgørelse om erstatningsspørgsmålet.

Den 29. april 1957 oplyste A, at han stadig led af smerter i venstre ben, og at hans læge havde ordineret behandling på fysiurgisk klinik. Direktoratet meddelte herefter den 3. maj 1957, at man havde udsat afgørelsen indtil videre. Samtidig bad direktoratet A give meddelelse, når behandlingen var afsluttet.

Den 26. juni 1957 anførte A på direktoratets forespørgsel, at behandlingen endnu ikke var afsluttet.

Efter at A's læge den 19. august 1957 havde meddelt direktoratet, at fysiurgisk klinik ikke mente at kunne vurdere varigheden af behandlingen, og under hensyn til at det fra lægelig side blev udtalt, at sagen burde have været afgjort efter modtagelsen af den kirurgiske speciallæge-erklæring, traf direktoratet den 17. september 1957 afgørelse om, at ulykkestilfældet ansås at have efterladt en invaliditet på 5 pct., således at der tilkom A en årlig rente på 225 kr., kapitaliseret til 1.688 kr.

Den 18. september 1957 anmodede A direktoratet om, at sagen måtte blive genoptaget, idet han henviste til, at han stadig gik til behandling på fysiurgisk klinik, og den 7. oktober 1957 indankede A sagen for Ulykkesforsikrings-Rådet, idet han atter henviste til, at den fysiurgiske behandling ikke var afsluttet.

Direktoratet indhentedes den 18. oktober 1957 en erklæring fra chefen for fysiurgisk

klinik, der den 9. november 1957 udtalte, at han ikke kunne afgøre, hvornår behandlingen kunne afsluttes.

Ulykkesforsikrings-Rådet tiltrådte den 19. november 1957, at direktoratet havde afgjort sagen, og udtalte, at den behandling, A på det tidspunkt fik, ikke kunne anses for at være nødvendiggjort af det anmeldte ulykkestilfælde.

Rådet udtalte videre, at direktoratet burde have truffet afgørelse i sagen efter modtagelsen af speciallæge-erklæringen af 11. marts 1957, idet A allerede på dette tidspunkt ikke på grund af den ved det anmeldte ulykkestilfælde påførte beskadigelse kunne anses for at have været ude af stand til at genoptage sit arbejde i væsentlig samme omfang som før ulykkestilfældet.

Den 29. november 1957 underrettede direktoratet A om rådets afgørelse.

Da A i sin skrivelse til mig havde anført, at han ikke havde haft lejlighed til at udtale sig, forinden direktoratet traf endelig afgørelse i sagen, anmodede jeg direktoratet om en fornyet udtalelse.

Direktoratet oplyste, at man, selvom direktoratet ikke har nogen absolut pligt til at udsende meddelelse om, at afgørelsen vil blive truffet, normalt udsender sådan meddelelse. Direktoratet henviste til, at en undladelse af at udsende sådan meddelelse ifølge ulykkesforsikringslovens § 9, stk. 2, pkt. 2, har den virkning, at Ulykkesforsikrings-Rådet, eventuelt socialministeren, når omstændighederne iøvrigt taler derfor, kan se bort fra de i loven foreskrevne ankefrister.

Ifølge direktoratet kan der forekomme tilfælde, hvor en undladelse af at udsende meddelelse skønnes rimelig. Når direktoratet i det foreliggende tilfælde ikke påny havde udsendt meddelelse om, at der ville blive truffet afgørelse i sagen, skyldtes det, at direktoratets læger havde fremhævet, at sagen burde have været afgjort allerede i april 1957, hvorfor direktoratet måtte anse det for urimeligt yderligere at forsinke sagen ved at udsende den nævnte meddelelse, hvorefter der atter måtte hengå flere dage, før afgørelsen blev truffet.

Direktoratet henviste samtidig til, at Ulyk-

kesforsikrings-Rådet den 19. november 1957 havde udtalt, at sagen kunne være afgjort allerede i marts 1957.

Jeg kunne ikke kritisere den af direktoratet den 17. september 1957 truffede, af Ulykkesforsikrings-Rådet den 19. november 1957 tiltrådte, afgørelse, der beroede på et lægeligt skøn.

Forsåvidt angik det forhold, at der ikke blev givet A lejlighed til at udtale sig, forinden den endelige afgørelse blev truffet, udtalte jeg følgende:

I ulykkesforsikringslovens § 9, stk. 2, pkt. 1, bestemmes, at direktoratet, forinden det træffer afgørelse i en sag, skal give vedkommende forsikringsselskab samt andre vedkommende lejlighed til at gøre sig bekendt med de foreliggende oplysninger og til at udtale sig om sagen.

Ifølge bemærkningerne til denne bestemmelse (RT 1930/31, till. A, sp. 4347) må det ved den endelige afgørelse af sagen (fastsættelse af erstatningen) være det normale, at pågældende parter får lejlighed til at gøre sig bekendt med de fore-

liggende oplysninger og udtale sig om sagen, mens man ikke har villet umuliggøre det for direktoratet i overensstemmelse med den daværende praksis at afgøre andre i sagen foreliggende spørgsmål på mere uformel måde.

Det hedder videre i forarbejderne, at en gennemførelse af den formelle fremgangsmåde også ved afgørelsen af disse spørgsmål vil betyde en meget væsentlig udvidelse af administrationen og deraf flydende udgifter og ikke synes fornøden, når appelmyndighederne i sådanne tilfælde får adgang til at se bort fra, at de sædvanlige ankefrister ikke er overholdt.

Efter formuleringen af § 9, stk. 2, pkt. 1, og under hensyn til at direktoratets afgørelse af 17. september 1957 vedrørte fastsættelse af erstatningen, samt til indholdet af direktoratets skrivelse af 3. maj 1957 til A fandt jeg, at det ville have været rigtigst, om direktoratet efter modtagelsen af skrivelsen af 19. august 1957 fra A's læge påny havde underrettet A om, at man nu ville træffe afgørelse.

68. *Kammeradvokaten burde i videre omfang end sket have indrømmet en tilskadekommen værnepligtigs advokat aktindsigt i forbindelse med forhandlinger om en forligsmæssig afgørelse af spørgsmålet om tilskadekomsterstatning. (J. nr. 83/57).*

Den 2. februar 1957 klagede A over, at Forsvarsministeriet ikke havde taget stilling til et af ham den 25. januar 1956 fremsat krav om erstatning for tab af synet på venstre øje under aftjening af værnepligt i sommeren 1955.

Den 27. februar 1957 meddelte Forsvarsministeriet mig, at man efter modtagelsen af A's skrivelse havde iværksat en nærmere undersøgelse, hvorunder bl. a. vedkommende militære myndigheder, de behandlende læger, forsvarrets lægekorps, Sundhedsstyrelsen, Retslægerådet og Direktoratet for Ulykkesforsikringen havde afgivet udtalelser.

Forsvarsministeriet meddelte endvidere, at kammeradvokaten den 9. januar 1957 havde afgivet et responsum, og at ministeriet den 2. februar 1957 – efter at en af de læger, som i sin tid havde behandlet A i Oksbøl-lejren, havde afgivet en fornyet udtalelse –

havde oversendt sagen til kammeradvokaten med anmodning om at optage forhandlinger med A med henblik på at opnå en afgørelse af erstatningsspørgsmålet.

Den 18. maj 1957 modtog jeg sagens akter fra Forsvarsministeriet, der samtidig meddelte, at sagen nu var afsluttet forligsmæssigt, således at der til fuld og endelig afgørelse af ethvert erstatningskrav var udbetalt A et beløb på 5.000 kr.

Af akterne fremgik, at forsvarrets lægekorps den 28. april 1956 havde tildelt den tjenstgørende overlæge en tilrettevisning for utilstrækkelig nøjagtig føring af et sanitært stamblad med hensyn til resultatet af en undersøgelse af A i tiden fra 14. januar til 21. januar 1955.

Endvidere fremgik det, at A's advokat i skrivelse af 14. februar 1957 havde anmodet kammeradvokaten om til brug for forligsfor-

handlingerne at måtte låne samtlige sagens akter af såvel lægelig som tjenstlig karakter, men at kammeradvokaten med skrivelse af 21. februar 1957 alene fremsendte to lægeerklæringer og iøvrigt afslog advokatens anmodning.

I den anledning havde jeg en samtale med en af kammeradvokatens medarbejdere, der erklærede sig villig til at udlåne sagens lægeerklæringer til A's advokat.

Efter at kammeradvokaten havde sendt advokaten tre af sagens lægeerklæringer, anmodede denne påny kammeradvokaten om at måtte få lejlighed til at gennemse samtlige bilag. Den 19. marts 1958 sendte kammeradvokaten akterne til advokaten, bortset fra brevvekslingen mellem kammeradvokaten og Forsvarsministeriet.

Jeg udtalte herefter, at jeg under hensyn til de omfattende undersøgelser, de militære myndigheder havde foretaget, ikke fandt grundlag for kritik i anledning af den tid, der var medgået til Forsvarsministeriets behandling af sagen.

Derimod fandt jeg, at det ville have været ønskeligt, om kammeradvokaten havde efterkommet advokatens anmodning af 14. februar 1957 om udlån af sagens akter bortset fra det af kammeradvokaten afgivne responsum og den med Forsvarsministeriet førte brevveksling.

Jeg henviste i denne forbindelse til, at de tilskadekomne værnepligtige, hvis sager afgøres i henhold til bekendtgørelse nr. 486 af 3. december 1948 af lov om invaliderente m. v. til tilskadekomne militære værnepligtige er sikret aktindsigt, idet Direktoratet for Ulykkesforsikringen ifølge lovens § 5, stk. 2, inden det træffer sin afgørelse skal give pågældende eller hans efterladte samt andre vedkommende lejlighed til at gøre sig bekendt med de foreliggende oplysninger og til at udtale sig om sagen. Tilskadekomnes aktindsigt bør principielt være ens, hvadenten sagen afgøres af Direktoratet for Ulykkesforsikringen eller søges forligsmæssigt afgjort mellem tilskadekomne og Forsvarsministeriet eller dettes advokat.

69. *Anvendelse af håndjern overfor arrestanter, der modsætter sig visitation, bør alene finde sted med det formål at sikre sig imod, at de pågældende tilføjer sig selv eller andre skade. (J. nr. 484/57).*

Den 21. juni 1957 klagede fru A over, at hun natten til den 25. juni 1956 og natten til den 18. juni 1957 i Politigårdens fængsel havde været belagt med håndjern.

I en erklæring af 12. juli 1957 udtalte inspektøren for Københavns Fængsler, at man tidligere visiterede alle indbragte personer, uanset om de modsatte sig visitationen, hvilket ofte medførte iturevne beklædningsgenstande, men at det i den sidste halv snes år havde været praksis, når de pågældende nægtede at lade sig visitere, at belægge dem med håndjern. Denne praksis skyldtes ifølge inspektøren »såvel hensynet til at bryde modstanden ved indsættelsen, idet det kan være nødvendigt af hensyn til de øvrige fanger i arresthuset samt til eventuelle senere indsættelser at få indsat fangen i en celle indenfor et rimeligt tidsrum, men det skyldes også et hensyn til fangen selv, idet den pågældende erfaringsmæssigt

ofte har skærende ting, sovepiller, narkotiske midler m. m. skjult på sig, således at man må sikre sig, at den pågældende ikke tilføjer sig selv skade eller eventuelt berøver sig livet«.

Det bemærkedes samtidig, at fru A mange gange havde fået tilbud om at få håndjernerne taget af, under forudsætning af at hun lod sig visitere.

Direktoratet for Fængselsvæsenet henholdt sig til inspektørens erklæring.

Herefter anmodede jeg inspektøren om en fornyet udtalelse om berettigelsen af, at håndjern anvendes med et sådant fremtvingende formål for øje.

Inspektøren udtalte, at den anvendelse af håndjern, der sker i tilfælde af vægring ved at lade sig visitere, ikke så meget tilsikrer at bryde modstanden mod visitationen som at tilvejebringe sikkerhed mod, at de pågæl-

dende forårsager skade på sig selv eller personalet ved hjælp af de medbragte ting.

Direktoratet henholdt sig til denne erklæring og oplyste, at man fornylig i anden anledning havde haft en indgående drøftelse med inspektionen for Københavns Fængsler angående spørgsmålet om anvendelsen af håndjern overfor indsatte fanger, som nægter at lade sig visitere, men at man ikke

havde ment at burde træffe bestemmelse om en ændret fremgangsmåde i disse situationer.

Sagen gav mig anledning til at fremhæve det rigtige i, at anvendelse af håndjern overfor arrestanter i anledning af at de modsætter sig visitation, alene finder sted med det formål at sikre sig mod, at de pågældende tilføjer sig selv eller andre skade.

- 70.** *Det havde været ønskeligt, om en politirapport vedrørende en anmeldelse om, at en person var bortgået, havde indeholdt oplysning om, at politiet havde foretaget forskellige undersøgelser uden resultat.*

Henstillet til politimesteren i Københavns amts søndre birk at overveje, om der kunne tilvejebringes en ordning, hvorefter politistationerne ved fremsendelse af sager til politikontoret tydeligt angiver, hvilke sager der betragtes som haste-sager. (J. nr. 782/57).

Den 14. oktober 1957 klagede fru A over Glostrup politis behandling af en af hende den 3. september 1957 indgivet anmeldelse om, at hendes mand samme dag havde forladt hjemmet.

Endvidere klagede fru A over, at en rapport af 24. september 1957, som skulle danne grundlag for amtets fastsættelse af bidrag til hendes to børn, og som den 26. september 1957 af Glostrup politi var fremsendt til politikontoret, endnu ikke var blevet videregendt til amtet.

Af politiets akter fremgik følgende:

Eftersøgnings sagen.

Den 3. september 1957 anmeldte fru A til politiet i Glostrup, at hendes mand samme dag havde forladt hjemmet i deprimeret sindstilstand, og at han formentlig var taget til Fremmedlegionen. Politiet udfærdigede sædvanlig rapport vedrørende bortgæede personer, ligesom der samme dag pr. fjernskriver blev udsendt et signalement af manden til samtlige politikredse med anmodning om underretning, såfremt manden blev antruffet.

Ifølge rapporten henvendte repræsentant B sig den 13. oktober 1957 på fru A's vegne til politiet i Glostrup og anmodede om, at manden måtte blive efterlyst i Pressens Radioavis. Han oplyste, at fru A efterhånden var kommet til den opfattelse, at manden

stadig var her i landet og muligvis var syg og hjælpeløs. Anmodningen om efterlysning blev forelagt politikommissæren, der dog ikke mente, at en efterlysning ville kunne foretages på det foreliggende grundlag. I stedet blev sagen den 14. oktober 1957 oversendt til rigspolitichefens eftersøgningstjeneste til fortsat eftersøgning af manden. Den 25. november 1957 meddelte fru A eftersøgnings-tjenesten, at hun nu havde modtaget et brev fra sin mand, der opholdt sig i Frankrig.

Den polititjenestemand, som i Glostrup havde beskæftiget sig med eftersøgningen, udtalte overfor mig, at fru A i de nærmeste dage efter anmeldelsen gentagne gange havde rettet henvendelse til ham og en kollega, dels på politistationen, dels privat. Hun var herunder fremkommet med forskellige oplysninger vedrørende mandens bortgang. Disse oplysninger var alle blevet efterprøvet, men med negativt resultat.

Politimesteren i Københavns amts søndre birk udtalte, at politiet efter hans mening havde foretaget langt mere, end det havde pligt til.

Da det ikke fremgik af anmeldelsesrapporten, at der var foretaget undersøgelser i tiden mellem anmeldelsen den 3. september 1957 og sagens oversendelse til rigspolitichefens eftersøgningstjeneste den 14. oktober 1957, forelagde jeg sagen for rigspolitichefen, der udtalte, at der efter hans skøn ikke

tjenestemænd, fordi de i anmeldelsesrapporten havde undladt at anføre de overfor mig omtalte undersøgelser.

Under hensyn til at manden havde medtaget skiftetøj, pas og et større pengebeløb, samt til, at fru A havde oplyst, at manden formentlig var taget til Fremmedlegionen, måtte politiet ifølge rigspolitichefen have været berettiget til helt at have afvist sagen, da der kun kan påhvile politiet pligt til at eftersøge bortgaaede personer, når disse befrygtes at flakke om eller at have begået eller forsøgt at begå selvmord.

Jeg kunne ikke kritisere omfanget af den eftersøgning, som politiet havde foretaget i anledning af mandens bortgang. Med hensyn til det forhold, at der ikke i anmeldelsesrapporten af 3. september 1957 var anført noget om de af politiet foretagne undersøgelser i tiden efter anmeldelsen og indtil oversendelsen til rigspolitichefens eftersøgningstjeneste den 14. oktober 1957, bemærkede jeg, at det af hensyn til en rapportens anvendelse ved en eventuel fortsættelse af eftersøgningen kan være af betydning, at også undersøgelser, hvis resultat har været negativt, er anført i rapporten, og dette måtte gælde, uanset om politiet havde været pligtigt at foretage undersøgelse eller ikke. Jeg måtte derfor finde det ønskeligt, om anmeldelsesrapporten af 3. september 1957 havde indeholdt oplysninger om de undersøgelser, der var foretaget i tiden indtil sagens oversendelse til rigspolitichefens eftersøgningstjeneste.

Bidragssagen.

Den polititjenestemand, som havde behandlet denne sag, udtalte overfor mig, at fru A den 24. september 1957 efter aftale indfandt sig på politistationen for at få optaget en rapport vedrørende hendes personlige og økonomiske forhold til brug for amtets fastsættelse af bidrag til hendes børn. Under afhø-

ringen anmodede fru A om, at sagen blev fremmet mest muligt, da hun var uden midler. Dette blev anført i rapporten, der af samme grund blev ekspederet omgående og den 26. september 1957 indsendt til politikontoret. Der blev herudover ikke givet underretning til politikontoret om, at sagen hastede.

Politimesteren udtalte, at rapporten var journaliseret på politikontoret som indgået den 28. september 1957, og at den den 2. oktober 1957 blev tildelt en politifuldmægtig, der den 15. oktober 1957 afgav denne og flere andre bidragssager til en samme dag til embedet forflyttet ny fuldmægtig. Den 17. oktober 1957 blev sagen oversendt til Københavns amt, der den 21. oktober 1957 udfærdigede bidragsresolution. Ekspeditionen af denne sag havde ikke kunnet udføres hurtigere på grund af det ved embedet på det pågældende tidspunkt verserende store antal sager, og socialkontoret, hvortil fru A havde rettet henvendelse, måtte i alt fald yde fru A den første hjælp mod eventuel senere refusion gennem det pålagte bidrag.

Endelig henviste politimesteren til, at bidragsrapporten ikke ved sin fremkomst til politikontoret fremtrådte som en haste-sag.

Jeg fandt ikke tilstrækkeligt grundlag for kritik i anledning af den tid, der var medgået til bidragssagens behandling.

Sagen gav mig dog anledning til at anmode politimesteren om at overveje, om der kunne tilvejebringes en ordning, således at politistationerne ved fremsendelse af sager til politikontoret tydeligt angiver, hvilke sager der betragtes som hastesager.

Politimesteren har derefter den 20. marts 1958 anmodet politikommisærerne ved ordenspolitiet i søndre birk om, at sager, der er af hastende karakter, ved indsendelse til politikontoret på iøjnefaldende og sikker måde forsynes med påtegning herom.

- 71.** *Psykopatanstalten i Herstedvester havde i anledning af en forvarets ønske om at afsende et lykønskningstelegram iværksat en politiundersøgelse, hvorunder der blev rettet henvendelse til de pårørende på deres arbejdsplads. Henstillet, at der vises større tilbage-*

holdenhed med på et grundlag som det foreliggende at iværksætte sådanne politiundersøgelser. (J. nr. 801/57).

A, der er anbragt i psykopatforvaring, klagede den 20. oktober 1957 til Justitsministeriet og til mig over, at en forsorgssekretær ved forvaringsanstalten i Herstedvester havde ladet hans broder vide, at A var anbragt i anstalten.

Justitsministeriet foretog en undersøgelse, hvorved det blev oplyst, at A den 4. oktober 1957 om eftermiddagen rettede henvendelse til den pågældende forsorgssekretær med anmodning om, at der måtte blive sendt et telegram til hans broder, i anledning af at denne havde fødselsdag den pågældende dag og samtidig blev udlært. Forsorgssekretæren foranledigede, at der telefonisk blev rettet henvendelse til politiet, hvor A's forældre og broder bor, for at få bekræftet A's oplysninger.

En polititjenestemand henvendte sig på A's forældres bopæl uden at træffe nogen, og opsøgte derfor A's fader på dennes arbejdsplads. Faderen oplyste, at broderen havde fødselsdag den 4. oktober 1957, men at han ikke blev udlært denne dag. Disse oplysninger blev videregivet til anstaltens

forsorgssekretær, der foranledigede, at telegrammet blev afsendt.

Endvidere blev det ved Justitsministeriets undersøgelse oplyst, at hverken forsorgskontoret eller politiet havde rettet henvendelse til broderen, og den 30. december 1957 meddelte Justitsministeriet A, at man ikke fandt grundlag for at foretage videre i sagen.

Den 22. januar 1958 anmodede jeg overlægen om at oplyse årsagen til, at man i anledning af A's ønske om at afsende et telegram foretog en undersøgelse gennem politiet for at få bekræftet A's oplysninger. Overlægen meddelte, at man ønskede en sådan undersøgelse foretaget for at undgå, at A ved hjælp af telegrammet skulle få afsendt en eventuelt ulovlig meddelelse.

Sagen gav mig anledning til at henstille til forvaringsanstalten fremtidig at udvise større tilbageholdenhed med på et grundlag som det i denne sag foreliggende at iværksætte en politiundersøgelse, der giver anledning til henvendelse til den forvarede pårørende på deres arbejdsplads.

72. *Henstillet til finansministeren at overveje, om der måtte være anledning til at udfærdige bestemmelser om, at visse tjenestemandstillinger under Finansministeriet kan besættes uden opslag. (J. nr. 807/57).*

Under behandlingen af en sag blev jeg opmærksom på, at en stilling som ekspeditionssekretær i en institution under Finansministeriet var blevet besat uden at have været opslået ledig.

I tjenestemandsløven af 1946 § 2, 1. stk., var det bestemt, at ansættelse i tjenestemandstillinger skulle ske efter opslag, dog at vedkommende minister kunne bestemme, at visse grupper af stillinger var undtaget fra denne regel.

Den 19. december 1957 anmodede jeg finansministeren om at oplyse, hvorvidt der i sin tid i henhold til tjenestemandsløvens § 2, 1. stk., 2. led, var truffet bestemmelse om, at visse tjenestemandstillinger under Finansministeriet kunne be-

sættes uden opslag. Såfremt dette ikke måtte være tilfældet, henstillede jeg til ministeren at overveje, om der måtte være anledning til nu at udfærdige bestemmelser herom.

Den 9. januar 1958 meddelte finansministeren, at der ikke under Finansministeriets område i almindelighed var truffet bestemmelse om visse stillingers undtagelse fra opslag, idet der kun forelå en finansministeriel resolution, gående ud på, at stillinger som overtoldinspektør og overtoldbetjent af 2. grad ikke blev opslået.

Da spørgsmålet om opslag af tjenestemandstillinger var genstand for overvejelse i lønningskommissionen af 1954, anså finansministeren det for mindre hensigtsmæssigt

på daværende tidspunkt at røre ved det nævnte spørgsmål, men ministeren ville foranledige, at spørgsmålet blev taget op til overvejelse i Finansministeriet, så snart lønningskommissionen havde afsluttet sit arbejde.

I 1. betænkning afgivet den 11. april 1958 af lønningskommissionen af 1954 udtaltes (s. 5), at kommissionen var af den opfattelse, at den efter tjenestemandsløven af 1946 § 2, 1. stk., gældende ordning ikke havde virket tilfredsstillende. Ifølge kommissionen var der ikke for alle administrationsgrene udfærdiget regler om, hvilke stillinger der skulle være

undtaget fra opslag, og endvidere fandt kommissionen, at det ville være ønskeligt, om man kunne sikre, at reglerne for de enkelte ministerier og styrelser blev fastsat efter ensartede synspunkter.

I overensstemmelse med kommissionens forslag bestemmes det nu i § 2, 1. stk., 2. led, i lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd, at finansministeren efter indhentet udtalelse fra lønningrådet kan bestemme, at visse grupper af tjenestestillinger er undtaget fra lovens almindelige regel om opslag.

73. *Arveafgiftsloven indeholder henvisninger til den ophævede forordning af 11. september 1839 om borteblevne og til de før 1922 gældende regler om kuratel og lavværgemål. – Henstillet til finansministeren at søge lovtæksten åjourført. (J. nr. 814/57).*

Den 20. februar 1958 gjorde jeg Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med nedenstående skrivelse af s. d. til finansministeren:

»Ved gennemgang af lov nr. 147 af 10. april 1922 om afgift af arv og gave (arveafgiftsloven), der er optrykt som lovbekendtgørelse nr. 138 af 29. april 1957, blev jeg opmærksom på, at der i §§ 4d og 28, stk. 5, henvises til reglerne om borteblevne i forordning af 11. september 1839, uagtet forordningen blev ophævet ved § 33 i lov nr. 397 af 12. juli 1946 om borteblevne.

I arveafgiftslovens § 27, stk. 2, er det med hensyn til underskrift på arveanmeldelser bestemt, at »mindreårige underskriver i forening med deres kurator«, og at »enker, for hvem der er beskikket lavværg, underskriver i forening med denne«. Det bemærkes herved, at det særlige kuratorinstitut i Danske Lov 3-17-34 blev ophævet ved § 71 i lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål (myndighedsloven), og at de særlige regler i Danske Lov 3-17-41 om lavværg for enker ligeledes blev ophævet ved myndighedslovens § 71 og erstattet med samme lovs kap. VI, hvorefter beskikkelse af lavværg ikke er begrænset til enker.

Endvidere omtales i arveafgiftslovens § 18, stk. 1, under pkt. 5 bl. a. retten til at oppebære »tiende og jordskyld«, hvorved det be-

mærkes, at ved lov nr. 100 af 15. maj 1903 (for Sønderjyllands vedkommende dog først ved lov nr. 129 af 4. april 1928) fandt tvungen afløsning af tienden sted.

Endelig pålægges det i arveafgiftslovens § 23, stk. 1, bl. a. »skiftekommissarier« at drage omsorg for, at afgifterne berigtiges. Dødsboers behandling ved skiftekommissarier med dømmende myndighed bortfaldt imidlertid i henhold til § 83, stk. 1, i lov nr. 155 af 30. november 1874 om skifte af dødsbo og fællesbo m. v. Retsplejelovens § 667, stk. 2, og § 55 i lov nr. 155 af 2. maj 1934 om skadesforsikringsvirksomhed m. v., hvorefter skiftekommissarier i visse tilfælde kunne nedsettes til behandling af et konkursbo, er dernæst blevet ophævet ved lov nr. 173 af 11. juni 1954 om ændringer i retsplejeloven m. v.

Sagen gav mig anledning til i skrivelse af 12. november 1957 at anmode Finansministeriet om en udtalelse, idet jeg samtidig bad ministeriet undersøge, om tiende, jordskyld og skiftekommissarier kunne antages endnu at have betydning for arveafgiftsloven.

I skrivelse af 13. januar 1958 (Skd. V. j. nr. 2363/57) har Finansministeriet, Skattedepartementet, udtalt, at bestemmelserne om tiende og jordskyld i arveafgiftslovens § 18, stk. 1, nr. 5, i hvert fald har mistet deres betydning for såvidt angår ret til at oppebære tiende af ejendomme i Danmark,

hvor tiendeafløsningen forlængst er gennemført overalt. Da grundbyrdeafløsningen i henhold til lov nr. 505 af 28. september 1918 ikke er obligatorisk, kan man derimod efter departementets formening ikke bortse fra muligheden af, at der stadig består uafløste grundbyrder, herunder jordskyldsbyrder. Endvidere kan det formentlig undtagelsesvis forekomme, at en arvelader efterlader sig arvelige tienderettigheder i udlandet, hvoraf der skal svares arveafgift til den danske stat i henhold til arveafgiftslovens § 9.

Hvor ret til at oppebære tiende eller jordskyld herefter undtagelsesvis måtte falde i arv, vil tilfældet efter departementets opfattelse dog formentlig omfattes af udtrykket »reelle privilegier« i arveafgiftslovens § 18, stk. 1, nr. 5, i hvilken bestemmelse ordene »tiende« og »jordskyld« da formentlig må anses for overflødige.

Ordet »skiftekommissarier« i arveafgiftslovens § 23, stk. 1, er efter Skattedepartementets formening nu uden betydning for lovens vedkommende.

I anledning af det om kuratel og lavværgemål anførte har departementet oplyst, at vejledningen til arveanmeldelserne vedrørende underskriften på disse stadig har været affattet i overensstemmelse med de gældende lovregler.

Departementet har endelig udtalt, at det kan være enig i, at der tiltrænges en åjourføring af arveafgiftsloven på de af mig påpegede punkter. Departementet har dog

samtidig anført, at de omhandlede mangler – så vidt departementet bekendt – ikke volder vanskeligheder ved den praktiske administration af loven, og at en almindelig teknisk revision af arveafgiftsloven kunne være ønskelig, hvorfor departementet for sit vedkommende ikke vil nære betænkelighed ved at lade lovens åjourføring på de fremdragne punkter afvente en almindelig revision af lovens bestemmelser, selvom der nødvendigvis vil hengå nogen tid, før grundlag for en sådan kan komme til at foreligge.

Finansministeriets foranstående udtalelse giver mig ikke anledning til bemærkninger forsåvidt angår spørgsmålet om åjourføring af arveafgiftslovens bestemmelser vedrørende tiende, jordskyld og skiftekommissarier.

Selvom det er departementets erfaring, at lovens administration ikke volder vanskeligheder i praksis, finder jeg imidlertid, at arveafgiftslovens bestemmelser om, hvilke personer der skal underskrive arveanmeldelsen, har en sådan betydning, at de urigtige henvisninger til de før 1922 gældende regler med hensyn til kuratel og lavværgemål bør søges ændret ved først givne lejlighed, eventuelt i forbindelse med andre ændringer i loven.

Det samme synspunkt gør sig gældende forsåvidt angår lovens henvisninger til de før 1946 gældende regler om borteblevne.«

74. *Kritiseret, at statsfængslet i Horsens ikke havde draget omsorg for, at reglement af 1. april 1936 for mandlige sikkerhedsforvaringsfanger blev udleveret til disse. (J. nr. 841/57).*

A, der sidder i sikkerhedsforvaring, klagede den 3. november 1957 bl. a. over, at han ikke ved indsættelsen i august 1957 havde fået udleveret et eksemplar af kgl. anordning nr. 25 af 31. januar 1933 angående behandlingen af sikkerhedsforvaringsfanger og af reglement nr. 49 af 1. april 1936 for disse fanger.

Overlægen ved statsfængslet i Horsens udtalte overfor mig, at man, da A blev genindsat i sikkerhedsforvaringsanstalten, skønnede, at han, der var blevet løsladt fra sikkerheds-

forvaring i 1953, var så kendt med reglementet, at det ikke var nødvendigt at følge den sædvanlige praksis, hvorefter de indsatte i modtagelsesafdelingen får udleveret et reglement til nærmere orientering. A havde ikke klaget over, at han ikke fik udleveret reglementet. Fængselsoverbetjenten på afdelingen har iøvrigt et eksemplar af reglementet, som de forvarede kan få udleveret til gennemlæsning, og A havde efter fremsat ønske haft lejlighed til at gennemlæse anordningen og reglementet.

Ifølge § 7 i reglementet skal dette udleveres til enhver forvaret ved indsættelsen i anstalten, men bestemmelsen havde ifølge statsfængslet formelt ikke været overholdt, da man ikke havde været i besiddelse af det fornødne antal eksemplarer af reglementet. Dette forhold ville nu blive ændret.

Jeg udtalte herefter, at statsfængslet burde have draget omsorg for, at det fornødne antal eksemplarer af reglementet forelå til udlevering til hver enkelt for-

varet. Da dette forhold ville blive ændret, undlod jeg at foretage videre.

Samtidig bemærkede jeg, at A ikke havde krav på at få udleveret et eksemplar af anordningen af 31. januar 1933, idet denne i § 37 alene foreskriver, at et af Justitsministeriet godkendt uddrag af anordningen og de i medfør af denne udfærdigede reglementariske bestemmelser ved opslag eller på anden behørig måde skal bekendtgøres for de forvarede.

75. Formuleringen af forholdsattester for personer, der har forrettet længere tids tjeneste i Søværnet.

Henstillet til Forsvarsministeriet, at en af Søværnskommandoen under sagen afgivet udtalelse blev tilsendt en tidligere søkadet som en ny selvstændig forholdsattest. (J. nr. 843/57).

Den 4. november 1957 klagede A over, at Søværnet den 2. november 1957 havde afslået hans anmodning om at få ændret indholdet af den af Søværnet den 10. februar 1955 for ham udstedte forholdsattest.

Af de fra Forsvarsministeriet modtagne akter fremgik, at A havde gjort tjeneste ved Søværnet i tiden 15. august 1945 til 26. april 1949 som søkadetlærling, søkadetaspirant og søkadet.

Den 10. februar 1955 udstedte Søværnskommandoen en forholdsattest, hvori der var anført følgende bedømmelse:

»Hans brugbarhed i tjenesten: Mindre tilfredsstillende.

Hans forhold i tjenesten: Tilfredsstillende.

Hans forhold udenfor tjenesten: Intet at bemærke.«

Den 26. august 1957 klagede A til Søværnskommandoen over denne bedømmelse og anmodede om at få ændret attestens indhold. Søværnskommandoen meddelte, at man ikke kunne ændre forholdsattestens indhold, idet denne var afgivet i nøje overensstemmelse med de fortrolige bedømmelser og udtalelser, der var afgivet om A gennem hans tjenestetid.

Forsvarsministeriet havde i anledning af klagen til mig forelagt sagen for Søværnskommandoen, der den 7. december 1957 bl. a. oplyste, at der i kundgørelse for Søværnet

1938 B 10, pkt. 8, er fastsat følgende bestemmelser for udfærdigelse af forholdsattester:

»Officielle forholdsattester udstedes af personelkontoret på Holmen efter vedkommendes hjemsendelse eller afskedigelse. I disse anføres for indkaldte værnepligtiges vedkommende de i den pågældende oplysningsbog givne bedømmelser for »brugbarhed som værnepligtig« og »forhold i og udenfor tjenesten«.

....

For øvrigt personels vedkommende anføres en kort samlet bedømmelse for hele tjenestetiden på grundlag af foreliggende bedømmelser, der eventuelt suppleres med indhentede udtalelser fra skoler eller andre institutioner.

Andre forholdsattester eller anbefalinger udstedes ikke.«

Ifølge Søværnskommandoen henhørte A til kategorien »øvrigt personel«, og man havde hidtil ved affattelsen af forholdsattester for denne personelgruppe fulgt den linie at lægge størst vægt på de sidst afgivne bedømmelser, idet disse viser, hvorledes vedkommendes standpunkt er, når han forlader tjenesten. For elever på Søværnets skoler havde Søværnskommandoen tillagt opnåede karakterer i teoretiske fag mindre værdi i forhold til skolechefens og skoleofficerernes ud-

talelser om den enkelte elevs brugbarhed og energi i tjenesten. Søværnskommandoen bemærkede endvidere, at disse retningslinier også havde været anvendt ved udstedelsen af forholdsattesten for A.

Efter Søværnskommandoens opfattelse ville det være forkert at lægge den rene værnepligtstjeneste til grund ved udfærdigelsen af en forholdsattest for en befalingsmand, idet attesten da i mange tilfælde overhovedet ikke ville give nogen antydning af, hvorfor vedkommende var afskediget eller hjemsendt i tilfælde, hvor hans evner som befalingsmand havde været afgørende for afsked eller hjemsendelse.

Forsvarsministeriet forelagde påny sagen for Søværnskommandoen og anførte bl. a., at efter ministeriets opfattelse skyldtes de opståede problemer, at det var vanskeligt at give en fyldestgørende udtalelse om godt $3\frac{1}{4}$ års tjeneste ved anvendelse af 1 eller 2 ord. En person, der har forrettet tjeneste i forsvaret i godt $3\frac{1}{4}$ år, måtte efter ministeriets formening have et rimeligt krav på at få udstedt en forholdsattest affattet i en sådan form, at den kan anvendes til civilt brug. Forsvarsministeriet henviste til, at bedømmelsen måtte tage hensyn til hele tjenestetiden, og henstillede derfor til Søværnet at fremkomme med et forslag til en attest vedrørende A's tjeneste affattet i overensstemmelse hermed.

Søværnskommandoen svarede, at karakteren i »brugbarhed i tjenesten« må fremkomme ved en afvejning af de forskellige tal-karakterers og udtalelsers betydning. Søværnskommandoen måtte fortsat mene, at det ved udfærdigelsen af forholdsattester for personer, der frivilligt har søgt uddannelse til søofficerer, er det rigtigste at lægge særlig vægt på de senest afgivne bedømmelser, idet disse ifølge sagens natur hviler på det bedste kendskab til de pågældende, ligesom disse først på dette tidspunkt har haft lejlighed til at vise sin egnethed til den tjeneste, de har ønsket at kvalificere sig til. Endvidere måtte det anses for at være absolut relevant ved en udtalelse om »brugbarhed i tjenesten« at tillægge bedømmelserne vedrørende »skikket til videre uddannelse« større vægt end de i de enkelte fag opnåede karakterer.

Selvom A i den teoretiske del af uddannelsen og i enkelte praktiske discipliner hav-

de opnået gode karakterer, kunne Søværnskommandoen ikke karakterisere hans brugbarhed i tjenesten som »tilfredsstillende« eller »meget tilfredsstillende«, da hans karakterer i »skikket til videre uddannelse« udviste en stadig faldende tendens. Da A's standpunkt, bortset fra karaktererne i »skikket til videre uddannelse« havde været pænt, havde han iøvrigt fået tilbud om at gå søkadetskolens klasse B om.

Søværnskommandoen var enig med ministeriet i, at det var vanskeligt at give en fylldig bedømmelse efter $3\frac{1}{4}$ års tjeneste i 1 eller 2 ord. A's forholdsattest var imidlertid udstedt i overensstemmelse med de gældende bestemmelser og dækkede de for ham afgivne bedømmelser. Søværnskommandoen foreslog, at der som supplement til attesten af 10. februar 1955 blev givet følgende udtalelse:

»A, der påbegyndte uddannelsen til søofficer efter ansøgning, havde gode teoretiske evner og klarede også denne side af uddannelsen meget tilfredsstillende. Han viste sig imidlertid i løbet af uddannelsen at savne anlæg for den praktiske tjeneste, specielt manglede han de for en befalingsmand nødvendige lederegenskaber, hvorfor han ikke kunne fuldføre uddannelsen.

Hans optræden og forhold har iøvrigt været tilfredsstillende.«

Forsvarsministeriet udtalte overfor mig, at det i nogen grad måtte give A medhold i, at forholdsattesten af 10. februar 1955 svarede så meget til forholdsattester for de værnepligtige menige, at den måtte forventes at blive sammenlignet med disse.

Ministeriet var enig med Søværnskommandoen i, at de foreliggende karakterer og udtalelser må afvejes mod hinanden, men kunne ikke tiltræde Søværnskommandoens opfattelse, hvorefter hovedvægten må lægges på de senest afgivne udtalelser, idet det må forudsætte, at alle bedømmelser er afgivet af de samme personer, ligesom det er i modstrid med kundgørelsen af 1938, hvorefter forholdsattesten skal gælde hele tjenestetiden.

Ministeriet var enig med Søværnskommandoen i, at A's »brugbarhed i tjenesten« med rette burde karakteriseres som »mindre tilfredsstillende«, idet denne vurdering efter ministeriets opfattelse måtte gå på A's egnethed til videre uddannelse, hvorimod hans

anvendelighed som sergent, bl. a. under hensyn til, at man tilbød ham at gå en klasse på søofficersskolen om, formentlig måtte opfylde betingelserne for at kunne kaldes »tilfredsstilte«, forsåvidt man anvendte det bedømmelsesgrundlag, der almindeligvis anvendes for sergenter.

Ministeriet tiltrådte Søværnskommandoens udtalelse om, at forholdsattesten var i overensstemmelse med de gældende bestemmelser eller dog udfærdiget efter den praksis, der gennem længere tid havde udviklet sig på grundlag af disse bestemmelser. Ministeriet fandt det imidlertid ønskeligt, at en forholdsattest i et tilfælde som det foreliggende ikke fremsættes i en så standardiseret form som i attesten af 10. februar 1955, og kunne ikke tiltræde Søværnskommandoens udtalelse om, at forholdsattestens udtalelser var dækkende som udtryk for de for A foreliggende bedømmelser.

Endvidere henviste ministeriet til, at bestemmelserne i kundgørelse 1938 B 10 er fastsat, inden Forsvarsministeriet blev oprettet i 1950, og at ministeriet ikke tidligere havde modtaget klager over forholdsattester udstedt af Søværnskommandoens. Forholdsattester for andre end menige ved forsvarets øvrige korps udstedes som en egentlig udtalelse i et klart sprog, og ministeriet ville

nu tage spørgsmålet om en ensartet formulering af forholdsattester for befalingsmænd under hele forsaret op til behandling.

Ministeriet fandt, at den af Søværnskommandoens foreslåede formulering til en ny forholdsattest til A gav et korrekt billede af A's tjeneste. Udtalelsen burde dog udfærdiges som en selvstændig attest i stedet for udtalelsen af 10. februar 1955, og uden at der blev givet oplysninger om de på forholdsattesterne almindeligt anvendte standardudtryk.

Jeg udtalte herefter, at forholdsattesten af 10. februar 1955 efter det oplyste havde været affattet i overensstemmelse med den af Søværnskommandoens hidtil fulgte praksis. Jeg måtte imidlertid være enig med Forsvarsministeriet i, at den anvendte formulering, forsåvidt angår personel der har forrettet tjeneste i så lang tid som A, ikke var hensigtsmæssig. Jeg henstillede derfor til Forsvarsministeriet, at den af Søværnskommandoens foreslåede nye udtalelse om A's tjeneste blev tilsendt ham som en selvstændig ny forholdsattest.

Søværnskommandoens har den 18. juni 1958 udfærdiget en forholdsattest i overensstemmelse hermed.

76. *Søartilleriet, der burde have overholdt et pålæg om tilbageholdelse i løn og feriegodtgørelse til dækning af bidragsrestance, erstattede den bidragsberettigedes tab. (J. nr. 845/57).*

Den 7. november 1957 klagede fru H over, at Søartilleriet ikke havde overholdt de af Københavns Overpræsidium den 11. og 26. juni samt 11. september og 31. oktober 1957 givne pålæg om i hendes fraskilte mand M's løn at tilbageholde 80 kr. om ugen til dækning af de ham påhvilende underholdsbidrag.

Det fremgik af Søartilleriets akter, at H ved skilsmissen i december 1956 fik tillagt forældremyndigheden over ægtefællernes barn.

Den 22. februar 1957 fastsatte Overpræsidiets bidraget til H's underhold til 40 kr. egentlig og bidraget til barnets underhold til normalbidraget.

Efter H's anmodning pålagde Overpræsidiets den 11. juni og 11. september 1957 Søartilleriet at tilbageholde 80 kr. hver uge i M's løn, herunder feriegodtgørelse, til dækning af restancer på 456 kr., og 462 kr. af forfaldne bidrag til barnet. Endvidere pålagde Overpræsidiets den 26. juni og 31. oktober 1957 Søartilleriet at tilbageholde 80 kr. i M's løn, herunder feriegodtgørelse, til dækning af restancer på 480 kr. og 880 kr. af forfaldne bidrag til H.

I alle fire skrivelser var det anført, at de tilbageholdte beløb skulle fremsendes til Overpræsidiets hver fjerde uge. I skrivelsen af 31. oktober 1957 var det endvidere anført, at der, såfremt M var sygemeldt, skulle tilbage-

holdes beløb på 35 kr. ugentlig i den løn, han oppebar under sin sygdom.

Søartilleriet oplyste overfor mig, at Overpræsidiets skrivelse af 11. juni 1957 blev modtaget den 12. juni, og at lønningsrullerne på dette tidspunkt var udregnet og udfærdiget, således at der ikke kunne tilbageholdes i lønnen den 13. juni 1957. Løntilbageholdelse blev herefter foretaget den 20. og 27. juni, 4. juli, 1., 8., 15., 22. og 29. august samt 7. og 14. november 1957, hver gang med 80 kr., bortset fra den 15. august, hvor der kun blev tilbageholdt 56 kr.

M havde ifølge Søartilleriets notat været sygemeldt i tidsrummet 29. august–26. oktober 1957, hvor han efter at have forevist lægeattest havde modtaget sygeløn. Der var ikke i sygelønnen foretaget løntilbageholdelse, idet det ikke af Overpræsidiets skrivelser fremgik, hvorvidt denne nedsatte ydelse skulle betragtes som løn. Hertil kom, at der efter den i Søartilleriet gældende praksis ikke foretages tilbageholdelse i sygeløn til dækning af skatterestancer m. v.

Søartilleriet havde på Overpræsidiets telefoniske forespørgsel til sagen den 24. oktober 1957 meddelt, at der ikke var blevet foretaget tilbageholdelse i sygelønnen.

M havde endvidere holdt 3 ugers sommerferie i juli 1957, og man havde ved en misforståelse ikke tilbageholdt 240 kr. i feriegodtgørelsen, hvilket Søartilleriet beklagede.

De tilbageholdte beløb var ifølge Søartilleriet fremsendt til Overpræsidiets med 320 kr. den 7. august, 136 kr. den 17. september og 160 kr. den 1. november 1957. Når der efter den 7. august 1957 hengik 1 måned og 10 dage, forinden der fremsendtes et nyt beløb til Overpræsidiets, skyldtes det, at der havde været meget arbejde i lønningskontoret. Til forklaring af, at der hengik knap 1½ måned, inden der den 1. november 1957 skete en ny anvisning, anførte Søartilleriet, at der på grund af M's sygdom ikke kunne foretages løntilbageholdelse.

Den 6. december 1957 anmodede jeg Overpræsidiets om en udtalelse om, hvorvidt Søartilleriet efter Overpræsidiets opfattelse var erstatningspligtigt overfor H i anledning af at det ikke havde foretaget løntilbageholdelse i feriegodtgørelsen. Endvidere forespurgte jeg, hvorvidt de tilbageholdte beløb burde have været fremsendt til Overpræsidiets tidligere end sket, i hvilken forbindelse

jeg bad oplyst, hvorvidt Overpræsidiets på noget tidspunkt havde anmodet Søartilleriet om at foretage indbetalingerne i overensstemmelse med bestemmelserne herom i de givne pålæg. Endelig bad jeg oplyst, om Søartilleriet på grundlag af Overpræsidiets skrivelser af 26. juni og 11. september 1957 burde have foretaget løntilbageholdelse i sygelønnen.

Overpræsidiets udtalte, at Søartilleriet måtte anses for at være erstatningsansvarlig forsåvidt angik det ovennævnte beløb på 240 kr., og at de tilbageholdte beløb burde have været fremsendt til Overpræsidiets efter at 4 ugentlige bidrag var holdt tilbage. Overpræsidiets havde den 6. august og den 24. oktober 1957 erindret Søartilleriet om indbetalingerne.

Overpræsidiets var af den opfattelse, at der burde have været foretaget løntilbageholdelse i sygelønnen, og udtalte, at Søartilleriet, såfremt det mente, at pålæggene ikke omfattede denne løn, i henhold til bestemmelsen i § 9 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 angående inddrivelse og sikring af underholdsbidrag burde have givet Overpræsidiets meddelelse om, at man betragtede M som værende midlertidigt fratrukket sin stilling. Forsåvidt Overpræsidiets forinden henvendelsen den 24. oktober 1957 havde fået meddelelse om, at M oppebar sygeløn, ville man dog have ændret størrelsen af bidragene til et efter sygelønnen afpasset beløb, formentlig 35 kr. ugentlig.

Jeg anmodede derefter Søartilleriet om en fornyet udtalelse, herunder om man ville erstatte H de omhandlede 240 kr. Endvidere udbad jeg mig oplysning om årsagen til, at Søartilleriet først den 7. august 1957 fremsendte de indtil da tilbageholdte beløb, og til, at Søartilleriet den 17. september 1957 kun fremsendte 136 kr., uanset at der i tiden 8.–29. august 1957 var tilbageholdt ialt 296 kr.

Efter at sagen havde været forelagt Forsvarsministeriet meddelte Søartilleriet den 27. februar 1958, at man samme dag havde anmodet Forsvarsministeriets kassererkontor om at indbetale 240 kr. til Overpræsidiets, da det ikke burde komme H til skade, at Søartilleriet havde begået en fejl.

Søartilleriet havde forstået bestemmelsen i Overpræsidiets skrivelser til Søartilleriet om, at de tilbageholdte beløb skulle frem-

sendes hver fjerde uge, således, at der skulle ske anvisning, når der 4 gange havde været foretaget tilbageholdelse. Da der ikke skete tilbageholdelse i feriegodtgørelsen, var der først den 1. august 1957 tilbageholdt 4 gange 80 kr.

Med hensyn til størrelsen af det beløb, der blev fremsendt den 17. september 1957, oplyste Søartilleriet, at man ved løntilbageholdelser forsåvidt angår skatterestancer havde fulgt den praksis at afregne et pålæg, inden afregningen af det næste påbegyndes, og at en sådan fremgangsmåde havde været fulgt i nærværende sag.

Søartilleriet havde imidlertid nu ændret denne praksis og vil i fremtiden efterkomme pålæg om løntilbageholdelse efter deres ordlyd.

Jeg udtalte herefter, at det må tillægges afgørende betydning, at de statsmyndigheder, som modtager pålæg om tilbageholdelse i ansatte bidragspligtiges løn, nøje overholder de givne pålæg. Jeg fandt det derfor meget uheldigt, at Søartilleriet ikke havde foretaget tilbageholdelse i M's feriegodtgørelse, ligesom jeg fandt det beklageligt, at de tilbageholdte beløb ikke blev fremsendt hver fjerde uge, således som det var angivet i Overpræsidiets skrivelser.

Med hensyn til undladelsen af at foretage tilbageholdelse i sygelønnen henholdt jeg mig til det af Overpræsidiets anførte.

Under hensyn til at Søartilleriet havde erstattet H de 240 kr., og til, at Søartilleriet havde udtalt, at man i fremtiden vil overholde pålæg om løntilbageholdelse efter deres ordlyd, undlod jeg at foretage videre i sagen.

77. *Sundhedsstyrelsen burde tidligere end sket have underrettet A om, at man i anledning af en henvendelse fra ham havde iværksat en undersøgelse af, om apotekeres gebyr for særlig indpakning ved udenbys forsendelser burde ændres. (J. nr. 850/57).*

Den 9. november 1957 klagede A over, at et apotek opkrævede et gebyr på 45 øre for forsendelse af medicin, der blev udleveret gennem et håndkøbsudsalg, og at Sundhedsstyrelsen ikke havde besvaret hans klage af 8. august 1957 over forholdet.

Det fremgik af Sundhedsstyrelsens akter, at man havde forelagt klagen af 8. august 1957 for de farmaceutiske visitatorer, hvorfra man den 9. oktober 1957 modtog en udtalelse, bilagt en erklæring af 22. august 1957 fra apotekeren. I denne erklæring anføres det, at der i vedtægterne for den pågældende apotekerkredsforening er fastsat et beløb på 20 øre for porto og fragt på hver medicinforsendelse til enkelte kunder; hertil kommer, at der i Sundhedsstyrelsens cirkulære af 6. juli 1948 er fastsat et gebyr på 25 øre som vederlag for omkostninger ved særlig ekspedition og indpakning. I visitatorernes udtalelse blev det oplyst, at apotekeren fornylig mundtligt havde forklaret A, hvorledes gebyret blev beregnet.

Sundhedsstyrelsen drøftede herefter med visitatorerne spørgsmålet om betimeligheden

af en ændring af bestemmelsen om gebyret på 25 øre for særlig indpakning ved udenbys forsendelser. Sagen skulle yderligere have været forelagt på et møde den 11. november 1957 med Sundhedsstyrelsens konsulenter i spørgsmål om ændring af taksterne for lægemidler, men man nåede ikke på dette møde at drøfte forholdet.

Den 18. november 1957 gjorde Sundhedsstyrelsen A bekendt med de ovenfor omtalte bestemmelser om gebyr for forsendelse af medicin og oplyste, at Sundhedsstyrelsen havde iværksat en undersøgelse af, hvorvidt bestemmelsen om gebyret på de 25 øre eventuelt burde ændres.

Den 20. november 1957 oplyste A overfor Sundhedsstyrelsen, at den tilsendte medicin som regel kun er indpakket i et tyndt stykke papir, og den 17. december 1957 meddelte Sundhedsstyrelsen A, at man havde optaget sagen til fornyet behandling.

Med hensyn til besvarelsen af A's skrivelse af 8. august 1957 henviste Sundhedsstyrelsen overfor mig til, at A af apotekeren var blevet orienteret om beregningen af forsendel-

sesgebyret, og at Sundhedsstyrelsen først den 18. november 1957 mente at kunne besvare skrivelsen.

Da spørgsmålet om beregning af gebyr for forsendelse af medicin var taget under behandling i Sundhedsstyrelsen, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre vedrørende dette forhold.

Jeg fandt dog, at det havde været rigtigst, om Sundhedsstyrelsen, samtidig med at man optog spørgsmålet om en ændring af de gældende regler til behandling, hav-

de meddelt A, at man havde iværksat en undersøgelse i anledning af det i hans skrivelse af 8. august 1957 anførte.

Sundhedsstyrelsen har senere underrettet mig om, at man efter den fornyede behandling af sagen har indskærpet apotekerens gældende regler om, i hvilke tilfælde det er tilladt at opkræve et ekstragebyr på 25 øre for særlig indpakning. Disse regler vil iøvrigt blive gjort til genstand for overvejelse i forbindelse med gennemførelsen af nye takstbestemmelser for apotekerne.

- 78.** *En københavnsk politistation havde uden forudgående meddelelse til A henvendt sig på hans bopæl for at foretage afhøring til brug for en bidragsfastsættelse. – Politidirektøren foranledigede, at den pågældende station fremtidig benyttede den af de øvrige københavnske politistationer fulgte fremgangsmåde, hvorefter der i sager af denne art udsendes skriftlig tilsigelse om at møde på politistationen. (J. nr. 851/57).*

Den 8. november 1957 klagede A over, at en polititjenestemand fra station 9 i anledning af et andragende fra hans fraskilte hustru til Københavns Overpræsidium om underholdsbidrag den 27. august 1957 uden forudgående meddelelse indfandt sig på hans bopæl kl. ca. 19,30 for at optage rapport om hans økonomiske forhold.

Af Overpræsidiets og politiets akter fremgik det, at A i 1950 blev skilt fra sin hustru bl. a. på vilkår, at forældremyndigheden over fællesbørnene blev tillagt hende, og at A ikke skulle svare bidrag til børnenes underhold.

Den 13. august 1957 anmodede hustruen Overpræsidiets om, at A bl. a. måtte blive tilpligtet at svare underholdsbidrag til børnene. I skrivelsen anførte hun, at hun nødigt ville mødes med A til forhandling i Overpræsidiets.

Den 24. august 1957 oversendte Overpræsidiets sagen til station 9 med anmodning om, at A måtte blive gjort bekendt med ansøgningen, og om at fremskaffe oplysninger om hans økonomiske forhold.

Ifølge A's oplysninger kom der den 27. august 1957 kl. ca. 19,30 en polititjenestemand til hans bopæl for at afhøre ham. Da A havde gæster, meddelte polititjenestemanden, at A en anden dag kunne møde på politistationen til afhøring. Dette ville A dog

ikke og gav med det samme de ønskede oplysninger.

Politidirektøren oplyste overfor mig, at de københavnske politistationer i sager af den omhandlede art i almindelighed følger den praksis, at der til de personer, der skal afhøres, bliver rettet en diskret skriftlig henvendelse om at møde på vedkommende politistation. Denne fremgangsmåde havde man ikke fulgt på station 9, hvor man uden forudgående meddelelse havde rettet henvendelse på den pågældendes bopæl for dér at foretage afhøring. Dette skyldtes, at det volder vanskeligheder at afse afhøringslokaler til sager af denne art, og at det personale, der behandler disse sager, også har adskillige udgående ekspeditioner af hastende karakter, hvilket gør det vanskeligt altid nøje at overholde eventuelle forud aftalte mødetider.

Politidirektøren havde imidlertid i anledning af nærværende sag foranlediget, at der på politistation 9 fremtidig følges samme praksis som ved de øvrige stationer.

Ifølge politidirektøren angik nærværende sag dog et forhold af en sådan karakter, at den polititjenestemand, der skulle foretage afhøringen, havde kunnet formode, at A's pårørende i forvejen havde kendskab til sagen, således at der ikke skete noget diskre-

tionsbrud, ved at han i civil påklædning henvendte sig på A's bopæl.

Københavns Overpræsidium oplyste overfor mig, at man, når begge parter bor i København eller nærmeste omegn, i sager om fastsættelse af underholdsbidrag som regel indkalder parterne til møde for ved forhandling at søge at opnå enighed mellem dem. Såfremt dette ikke lykkes og sagen ikke kan afgøres på det foreliggende grundlag, er det almindelig praksis, at nærmere oplysninger

til brug for bidragsfastsættelsen indhentes ved optagelse af politirapport. Der havde ikke i nærværende sag været afholdt møde med parterne, da hustruen havde anmodet om at blive fritaget derfor.

Da politidirektøren i anledning af klagen havde foranlediget, at den på station 9 hidtil fulgte praksis var blevet ændret, foretog jeg ikke videre.

- 79.** *Rektor ved Lyngby Statsskole burde tidligere end sket have draget omsorg for, at der blev valgt en bestyrelse og udarbejdet et fundatsudkast for et af redaktionen af skolebladet oprettet fond. (J. nr. 881/57).*

Den 24. november 1957 klagede fru A over rektor ved Lyngby Statsskole i anledning af dennes behandling af en sag om oprettelse af et legat, »Speculum Scholæe Fond«, der var stiftet af 4 elever i skolen. Endvidere klagede hun over, at der trods en af hende til Undervisningsministeriet i slutningen af november 1956 indgivet klage endnu ikke var udfærdiget fundats i overensstemmelse med stiftelsesdokumentet.

Det fremgik af Undervisningsministeriets akter, at skolebladet Speculum Scholæe daværende redaktion, herunder fru A's søn, den 1. december 1955 bestemte, at bladets overskud skulle tilfalde et fond, af hvilket der skulle kunne ydes økonomisk støtte til elever i Lyngby Statsskole med henblik på en videre uddannelse i gymnasiet. I stiftelsesdokumentet blev det bl. a. bestemt, at fondets bestyrelse skulle bestå af statsskolens til enhver tid værende rektor som formand og 2 af lærerkollegiet af dettes midte valgte medlemmer. Indstilling til legatstøtte skulle efter herom indsendt ansøgning gøres af statsskolens lærerkollegium, til hvis endelige beslutning der skulle kræves $\frac{2}{3}$ stemmeflertal. Grundkapitalen, 1.000 kr., der blev overrakt rektor den 6. december 1955, skulle ifølge stiftelsesdokumentet indsættes i Sparekassen for Lyngby og Omegn.

Den 14. december 1955 vedtog skolerådet at uddele 200 kr. af fondets midler til en elev i 1. g. Rektor havde forud drøftet uddelingen og understøttelsens størrelse med fru A's søn. Grundkapitalen, der var indbetalt til rektor

ved check, blev opbevaret i rektors pengeskab, indtil han den 27. december 1955 oprettede en konto i sparekassen og indbetalte beløbet med fradrag af de 200 kr.

Den 26. juni 1956 blev der indbetalt 2.150 kr. til fondet, idet det samtidig skriftligt blev meddelt rektor, at beløbet var skænket på betingelse af, at fondets fundats blev forsynet med kongelig konfirmation.

Efter det oplyste hidrørte dette beløb fra tilskud fra Lyngby-Tårnbæk kommune og forskellige firmaer til en borddækningskonkurrence, som i april 1956 blev afholdt i skolebladets navn.

Endvidere blev der den 13. august 1956 indbetalt 284,72 kr., der udgjorde overskuddet af borddækningskonkurrencen.

I en til Justitsministeriet stilet skrivelse af 27. oktober 1956 klagede fru A over, at rektor endnu ikke den 23. december 1955 havde indsat grundkapitalen i sparekassen, og over, at der ikke var blevet valgt en bestyrelse. Endvidere klagede fru A over, at rektor ikke havde indsendt en fundats til kongelig konfirmation, og over, at rektor den 22. december 1955 havde foretaget en legatuddeling, som var i strid med stiftelsesdokumentets bestemmelser.

Den 30. oktober 1956 valgte lærerkollegiet 2 medlemmer til fondets bestyrelse, og den 6. november 1956 vedtog bestyrelsen at oprette en fundats og at anmode Undervisningsministeriet om bistand til en udformning, på hvilken der kunne søges kongelig konfirmation. Det fremgik af en udskrift af

bestyrelsens protokol, at rektor på mødet den 6. november 1956 havde omtalt, at fru A ifølge dagspressen for den 30. oktober 1956 havde indgivet en klage til Justitsministeriet.

Ifølge en på foranledning af Justitsministeriet optaget politirapport havde fru A udtalt, at hun var klar over, at der ikke i stiftelsesdokumentet var fastsat nogen frist for beløbets indbetaling i sparekassen, og at dokumentet ikke indeholdt nogen bestemmelse om kongelig konfirmation. Samtidig udtalte hun, at hun ikke ønskede at indgive anmeldelse mod rektor, men at hun fandt, at han ikke havde støttet bestræbelserne for at danne det omhandlede fond på en måde, som sagen fortjente.

Justitsministeriet oversendte fru A's skrivelse til Undervisningsministeriet, der den 3. januar 1957 forelagde klagen for rektor. Efter at ministeriet den 18. marts 1957 havde erindret om sagen, meddelte rektor den 20. marts 1957, at landsretssagfører Knud Frederiksen den 3. november 1956 på stifternes vegne havde rettet henvendelse vedrørende udfærdigelse af fondets fundats. Den 12. januar 1957 havde rektor gennem sin sagfører tilsendt landsretssagføreren et udkast til fundats, hvorefter sagen var stillet i bero, indtil rektor modtog landsretssagføreren og stifternes bemærkninger til fundatsudkastet. Endelig oplyste rektor, at der den 20. marts 1957 ville finde en forhandling sted med landsretssagfører Knud Frederiksen.

Den 31. marts 1957 meddelte rektor, at landsretssagføreren var udtrådt af sagen, og at rektor derefter havde overrakt stifterne hver et eksemplar af fundatsudkastet og anmodet dem om at fremsætte eventuelle bemærkninger inden den 3. april 1957.

I skrivelse af 29. marts 1957 til Undervisningsministeriet fremkom fru A med forskellige kritiske bemærkninger til fundatsudkastet. Den 11. april 1957 afgav rektor en udtalelse til Undervisningsministeriet, der den 13. april 1957 underrettede fru A om, at ministeriet samme dag havde forelagt hendes skrivelse af 29. marts 1957 for rektor.

I skrivelse af 24. april 1957 henviste rektor i alt væsentligt til sin skrivelse af 11. april 1957, hvori han oplyste, at der i slutningen af oktober 1956 var opstået en konflikt med fru A og hendes mand, der havde forberedt en midnatsforestilling den 3. november 1956 i

Lyngby Bio til fordel for »Speculum Scholae Fond« og Skuespillernes Hjælpefond. Fru A's mand havde ikke forelagt disse planer for skolen, der ifølge rektor ville komme til at stå som garant for et foretagende, som den ikke havde indseende med. Efter samråd med lærerkollegiet, der enstemmigt tog afstand fra projektet, havde rektor derfor den 26. oktober 1956 meddelt fru A's søn, at forestillingen ikke måtte bringes i forbindelse med skolens navn, og forestillingen blev herefter aflyst.

Når der ikke straks efter fondets oprettelse blev valgt en bestyrelse til at forvalte de indbetalte legatmidler, skyldtes det ifølge rektor, at han havde en række vigtigere opgaver at tage vare på. Det var hensigten ved lejlighed at sætte valg af bestyrelse på skolerådets dagsorden, men der forelå indtil videre ikke opgaver for en bestyrelse, og der var ikke foreskrevet bestemte frister for valgets foretagelse. Rektor anførte herved, at det på det tidspunkt fornødne og aftalte var foretaget med legatuddelingen i december 1955 og med restkapitalens forsvarlige anbringelse i sparekassen, hvorfor valget blev opsat til fordel for sager, hvori der forelå reel interesse i en behandling indenfor bestemte tidsfrister.

Med hensyn til spørgsmålet om kongelig konfirmation af fundatsen udtalte rektor, at stiftelsesdokumentet ikke indeholdt nogen bestemmelse herom. Selvom spørgsmålet blev rejst ved indbetalingen den 26. juni 1956, kunne udarbejdelsen af fundats imidlertid først tages op efter sommerferien slutning, dels fordi overskuddet fra borddækningskonkurrencen i april først blev indbetalt til fondet den 13. august 1956, og dels fordi det ville blive nødvendigt at føre adskillige forhandlinger, idet stiftelsesdokumentet var for ufuldkommet og uklart til at kunne gøre det ud for en fundats. Det stod rektor klart, at ordningen af de fornødne formaliteter ville kræve et ikke ubetydeligt arbejde af ham – et hverv han naturligvis var villig til at påtage sig, uden at han dog kunne betragte sagen som en hastesag, da fondets midler var anbragt i sparekassen, og da næste legatuddeling først skulle ske i december 1956.

Om den tid, der efter valget af bestyrelsen var medgået til behandlingen af konfirmationsspørgsmålet, henviste rektor til landsrets-

sagfører Knud Frederiksens intervention i sagen.

Den 25. juni 1957 meddelte Undervisningsministeriet fru A, at man samme dag havde tilsendt rektor et forslag til fundats med bemærkning om, at en i overensstemmelse med forslaget retningslinier udarbejdet fundats ville kunne forsynes med kongelig konfirmation, når den var indsendt i 4 af stifterne underskrevne eksemplarer bilagt en tiltrædelseserklæring fra skolerådet.

Samtidig gjorde Undervisningsministeriet fru A bekendt med rektors bemærkninger til hendes skrivelse af 27. oktober 1956 og meddelte, at ministeriet ikke havde fundet anledning til at foretage videre, idet man fandt, at »rektor på fyldestgørende måde havde afvist klagen.«

Efter at fru A havde protesteret mod denne afgørelse, meddelte ministeriet, at man måtte fastholde afgørelsen af 25. juni 1957.

Den 21. august 1957 forelagde rektor ministeriets fundatsudkast for stifterne, og den 14. oktober 1957 sendte han Undervisningsministeriet stifternes bemærkninger. Efter at ministeriet i skrivelse af 5. december 1957 til

rektor havde taget stilling hertil, tilsendte rektor den 18. december 1957 stifterne et fundatsudkast til underskrift, og den 21. februar 1958 blev fundatsen for »Speculum Scholae Fond« forsynet med kongelig konfirmation.

Rektor henviste overfor mig til sine tidligere udtalelser, ligesom ministeriet henholdt sig til de allerede afgivne svarskrivelser, herunder særlig ministeriets skrivelse af 25. juni 1957.

Jeg udtalte herefter, at jeg fandt, at rektor allerede på et af de første skolerådsmøder efter modtagelsen af stiftelsesdokumentet og grundkapitalen den 6. december 1955 burde have sat valg af legatbestyrelse på dagsordenen, uanset at der ikke endnu forelå aktuelle opgaver for en bestyrelse. I hvert fald burde rektor så hurtigt som muligt efter modtagelsen af indbetalingerne den 26. juni og 13. august 1956 have draget omsorg for valg af bestyrelse og i denne rejst spørgsmålet om udfærdigelse af en fundats.

- 80.** *En politimester, der havde nægtet at udstede førerbevis med ret til erhvervmæssig personbefordring, havde ikke underrettet den pågældende om hans adgang til at begære nægtelsen indbragt for domstolene, jfr. færdselslovens § 18, stk. 5 in fine, og straffelovens § 78, stk. 3. (J. nr. 962/57).*

Den 4. december 1957 klagede A over, at politimesteren i Frederikssund købstad m. v. havde nægtet at udstede ham førerbevis med ret til erhvervmæssig personbefordring.

Fra politimesteren modtog jeg en udtalelse og en redegørelse fra lederen af motor-kontoret i Frederiksværk. Det fremgik heraf, at A's kørelærer den 17. april 1957 til motor-kontoret i Frederiksværk indleverede et andragende fra A om udvidelse af hans førerbevis til også at omfatte kørsel med omnibus. Kørelæreren anmodede samtidig om tilladelse til, at A aflagde prøve for den motorsagkyndige samme dag, idet det var lykkedes at få stillet en omnibus til rådighed. Kørelæreren fik den ønskede tilladelse, men blev samtidig gjort bekendt med, at udstedelsen af førerbevis først kunne finde sted efter nærmere undersøgelse.

Efter sædvanlig undersøgelse vedrørende

A's vandel bestemte politimesteren, at A, dels under hensyn til hans fortid og dels under hensyn til at der kun var forløbet ca. 3 måneder fra hans sidste løsladelse, ikke kunne få udstedt førerbevis til erhvervmæssig personbefordring.

Ved A's henvendelse på motorkontoret den 10. maj 1957 blev han gjort bekendt med politimesterens afgørelse, idet han samtidig fik førerbeviset udvidet til at gælde for motorvogn over 2.500 kg egenvægt. Den 13. august 1957 bekræftede politimesteren skriftligt overfor A, der på det tidspunkt var vare-tægtsfange, at han havde nægtet ham tilladelse til at få udstedt førerbevis til erhvervmæssig personbefordring og omnibuskørsel.

Politimesteren udtalte overfor mig, at han anså sin afgørelse for at være i overensstemmelse med færdselslovens § 18, stk. 5, hvor-efter førerbevis til erhvervmæssig personbe-

fordring kan nægtes den, der er dømt for strafbart forhold, som begrunder en nærliggende fare for misbrug, jfr. lov nr. 286 af 18. juni 1951.

Da den af politimesteren truffne afgørelse kunne indbringes for domstolene, jfr. straffelovens § 78, stk. 3, således som den er ændret ved ovennævnte lov nr. 286 af 18. juni 1951, fandt jeg ikke at burde tage stilling til A's klage, men henviste ham til eventuelt overfor politimesteren at begære spørgsmålet forelagt retten til afgørelse.

Da politimesteren ikke i skrivelsen af 13. august 1957 havde gjort A bekendt med hans adgang til at begære spørgsmålet indbragt for domstolene, anmodede jeg politimesteren om en udtalelse om, hvorvidt en sådan underretning fremtidig burde gives i lignende tilfælde.

I den anledning meddelte politimesteren, at det fremtidig ville blive påset, at der gives underretning om adgangen til domstolsprøvelse.

81. *Henstillet til Justitsministeriet at overveje om der var anledning til at ændre ministeriets cirkulære nr. 182 af 26. juni 1946 om udlevering af bevillinger til navneforandring, således at gebyrreglerne blev ens for alle de i cirkulæret omhandlede bevillinger. (J. nr. 983/57).*

Den 13. december 1957 klagede fru A over, at Københavns Overpræsidium den 6. december 1957 havde meddelt hende, at bevilling til bortkastelse af fornavne kun kan gives mod betaling af et gebyr på 40 kr., samt over, at Justitsministeriet overfor hende havde bekræftet, at man følger den praksis, at der ved fornavne-bevillinger ikke kan gives fritagelse for betaling af gebyr uanset økonomisk trang.

Det fremgik af Overpræsidiets og Justitsministeriets akter, at fru A den 15. oktober 1957 til Overpræsidiets indgav ansøgning om bevilling til at bortkaste to af hendes tre fornavne, og at hun den 24. oktober 1957 ansøgte om, at bevillingen måtte blive udfærdiget uden gebyr.

Overpræsidiets forelagde sagen for Justitsministeriet, som den 19. november 1957 udtalte, at ministeriet var enig med Overpræsidiets i, at den ansøgte bevilling kun kunne udfærdiges mod gebyr.

Efter at fru A var blevet bekendt med, at hun ikke kunne opnå gebyrfritagelse, meddelte hun Overpræsidiets, at hun ikke så sig i stand til at betale gebyret på 40 kr., og at hun derfor måtte trække ansøgningen om navnebevilling tilbage. Den 6. december 1957 meddelte Overpræsidiets, at der mod gebyr kunne udleveres bevilling til bortkastelse af de to fornavne.

Ved telefonisk henvendelse til Overpræsidiets den 9. december 1957 meddelte fru A,

at hun fortsat ikke var i stand til at betale gebyret, og Overpræsidiets henlagde derefter sagen.

Overpræsidiets udtalte overfor mig, at det ikke for sit vedkommende kunne anbefale, at der sker nogen ændring af den hidtil fulgte praksis, hvorefter bevilling til bortkastelse eller erhvervelse af fornavne, bortset fra ganske specielle tilfælde, kun finder sted mod gebyr.

Justitsministeriet henviste til bestemmelserne i § 1, stk. 2, i lov nr. 78 af 17. marts 1947 om ændring af gebyrerne for kgl. bevillinger m. v. og afsnit II. E. 4. i Justitsministeriets cirkulære nr. 182 af 26. juni 1946 om udlevering af bevillinger til navneforandring. Det bestemmes i det nævnte cirkulære, at overøvrigheden kun kan udlevere bevilling til bortkastelse af fornavne og til erhvervelse af nye fornavne mod gebyr. Ved loven af 17. marts 1947 blev det hidtidige gebyr, 33,66 kr., ændret til 40 kr., idet det samtidig i § 1, stk. 2, bestemtes, at bevilling efter justitsministerens nærmere bestemmelse kan udfærdiges uden gebyr i tilfælde, hvor andrageren godtgør at være uformuende, eller hvor omstændighederne iøvrigt taler herfor. I motiverne til den nævnte lov udtales det (RT 1946/47, till. A, sp. 2964), at man ved lovforslaget havde tilsigtet at bibeholde adgangen til at udfærdige bevillinger uden gebyr.

I cirkulæret af 26. juni 1946 er det be-

stemt, at nogle navnebevillinger, i tilfælde af at der godtgøres uformuenhed, kan udfærdiges uden gebyr, mens to grupper af navnebevillinger, herunder bevillinger til bortkastelse eller erhvervelse af fornavne, kun kan udleveres mod gebyr.

Jeg fandt ikke grundlag for at kritisere den af Justitsministeriet vedrørende fru A's ansøgning truffne afgørelse, der er i overensstemmelse med cirkulæret af 26. juni 1946.

Den omtalte forskel i cirkulærets gebyrregler må antages at være begrundet i hensynet til at begrænse adgangen til at opnå visse navnebevillinger – herunder fornavnebevillinger. Da en begrænsning

formentlig ikke bør søges tilvejebragt ved hjælp af strengere gebyrregler, men snarere ved afgørelsen af vedkommende navnesag, henstillede jeg samtidig til Justitsministeriet at overveje, om der ikke var anledning til at ændre cirkulæret, således at gebyrreglerne bliver ens for alle de i cirkulæret omhandlede navnebevillinger.

Den 8. april 1958 meddelte Justitsministeriet, at spørgsmålet om udarbejdelsen af forslag til ny lovgivning om personnavne, derunder navneforandring, var genstand for overvejelse i et af Justitsministeriet nedsat udvalg, og at ministeriet ikke fandt anledning til at tage spørgsmålet om gebyrreglerne op til særskilt behandling.

82. *Henstillet til præsidenterne for landsretterne og Københavns byret samt rigsadvokaten at overveje, om der var anledning til at orientere dommerne, statsadvokaterne og politimestrene om rækkevidden af den nye bestemmelse om prøveløsladelse i straffelovens § 38, stk. 3. (J. nr. 1006/57).*

Under mit besøg i statsfængslet i Vridsløselille beklagede adskillige fanger sig over, at såvel dommeren som anklagemyndighedens repræsentant og den beskikkede forsvarer efter domsafsigelsen og i forbindelse med spørgsmålet om anke havde udtalt, at domfældte kunne forvente, at han kun skulle afsones halvdelen af straffen, idet han kunne vente at blive prøveløsladt i medfør af den nye bestemmelse i straffelovens § 38, stk. 3.

Fangerne gav udtryk for, at det havde været en stor skuffelse for dem, og at de havde følt sig ført bag lyset, når de senere i fængslet havde erfaret, at Justitsministeriet kun i særlige tilfælde anvender prøveløsladelse i henhold til den ved lov nr. 120 af 17. maj 1956 om ændringer af bl. a. straffelovens § 38 indførte regel, hvorefter prøveløsladelse kan finde sted, når halvdelen af straffetiden, dog mindst 4 måneder, er afsonet.

I bemærkningerne til lovforslaget (FT 1955/56, till. A, sp. 1269 ff.) udtales, at mens fangen kan forvente at blive løsladt på prøve i medfør af borgerlig straffelovs § 38, stk. 1 (to trediedele, dog mindst 9 måneder), når hans forhold ikke ligefrem taler derimod, skal der kræves noget mere, for at en fange

kan opnå prøveløsladelse i medfør af stk. 3, idet hans forhold her positivt skal tale derfor.

Ved lovforslagets fremsættelse udtalte justitsministeren (FT 1955/56, sp. 2490), at han fandt det vigtigt at fremhæve, at denne bestemmelse efter forslaget ikke skulle træde i stedet for, men supplere den gældende bestemmelse om prøveløsladelse i borgerlig straffelovs § 38, stk. 1, der forudsættes bevaret som straffelovens hovedregel om prøveløsladelse.

Under forslagens behandling i Folketinget, hvor enkelte medlemmer udtrykte ængstelse for, at den foreslåede regel skulle blive hovedregelen, udtalte justitsministeren (sp. 2785) bl. a., at den nye regel kun skulle anvendes i ekstraordinære tilfælde.

Efter lovens vedtagelse har Justitsministeriet i en cirkulærskrivelse af 7. juni 1956 til inspektørerne for de under fængselsvæsenet hørende anstalter i overensstemmelse med de i bemærkningerne fremsatte synspunkter nærmere redegjort for, hvornår den ekstraordinære prøveløsladelse vil kunne finde sted.

Uden på nogen måde at ville tage stilling til rigtigheden af de af fangerne frem-

satte påstande med hensyn til de faldne udtalelser fandt jeg overfor præsidenterne for landsretterne og Københavns byret samt rigsadvokaten at burde henlede opmærksomheden på forholdet, idet jeg bad de pågældende overveje, om der ikke var

anledning til at orientere dommerne, statsadvokaterne og politimestrene.

Jeg har senere modtaget underretning om, at præsidenterne og rigsadvokaten har givet orientering om forholdet.

83. Kritiseret, at amtmanden over Viborg amt ikke havde besvaret en grundejers protest mod en beskikkelse af en landinspektør til at lede en omtaksationsforretning. (J. nr. 1025/57).

Den 27. december 1957 klagede Thorvald Jensen, Ørum pr. Højslev, over, at han var blevet tilpligtet at afholde omkostningerne ved en den 24. maj 1956 foretaget omtaksation i henhold til lov af 20. august 1853, § 4. Han henviste bl. a. til, at han ved skrivelse af 5. maj 1956 til Viborg amt havde tilbagekaldt sin begæring om omtaksation.

Det blev overfor mig oplyst, at Th. Jensen den 16. januar 1956 begærede foretaget omtaksation vedrørende en af jordboniteringsmændene for Ørum kommune den 13. januar 1956 foretaget taksationsforretning, hvorved der blev tilkendt ham en erstatning, som efter hans opgivende ialt udgjorde 1.600 kr. for arealafståelse til regulering af Ørum kommunes bivej nr. 1, og at civildommeren i Viborg den 14. marts 1956 foretog udmeldelse af fire mænd til foretagelse af omtaksationen. Efter det oplyste var Th. Jensen tilsagt til det retsmøde, hvori udmeldelsen blev foretaget, idet det dog i tilsigelsen var tilføjet, at han ikke behøvede at give møde, hvilket han efter det foreliggende heller ikke gjorde.

Det fremgik af amtets akter, at amtmanden, der havde anmodet bivejsinspektøren om forslag, den 2. maj 1956 meddelte Th. Jensen, at han havde beskikket landinspektør J. Balling Engelsen, Skive, til at yde vejledning for omtaksationsmændene under omtaksationsforretningen.

Den 5. maj 1956 tilsendte Th. Jensen Viborg amt en sålydende skrivelse:

»I anledning af modtagen skrivelse af 2. maj 1956 skal jeg herved protestere mod den foretagne beskikkelse af landinspektør Balling Engelsen, Skive, da vi i forvejen har haft uoverensstemmelser om afsætning af

vejen, han er måske foreslået af amtsvandsinspektøren?

Og såfremt den ikke bliver ændret bliver sagen udsat til videre som uafgjort, og da jeg agter at rejse en større erstatningssag ved retten, ville jeg gerne pr. omgående have oplyst, om den omtalte omtaksation så ikke er overflødig, og kan falde bort . . .

Jeg skal endvidere oplyse, at jeg ikke har modtaget oplysninger om, hvem de mænd er.«

Th. Jensen og dennes søn Kaj S. Jensen, der den 31. marts 1956 havde overtaget faderens ejendom, blev derefter ved stævningsmand indvarslet til omtaksationsforretningen, som fandt sted den 24. maj 1956.

I udskriften af forretningen anførtes bl. a. følgende:

»De to indvarslede grundejere mødte ikke på åstedet, men taksatorerne opsøgte gårdejer Kaj S. Jensen på gårdens mark, og denne udtalte, at hele sagen var ham uvedkommende, og henviste til sin fader, fhv. gårdejer Thorvald Jensen, som er sagens rekvirent. Denne blev opsøgt af sognerådsformand Sigurd Nielsen, til hvem han udtalte, at han ved henvendelse til amtet havde begæret forretningen aflyst.

Efter besigtigelse af de arealer, som vil være at afstå – og efter at der var givet de fremmødte lejlighed til at udtale sig om samtlige forhold i forbindelse med taksationen – og efter de således foreliggende omstændigheder finder taksatorerne ingen anledning til at ændre den foretagne taksation af 13. januar d. å. og afsiger herefter følgende kendelse, såfremt forretningen efter det passerede kan nye fremme . . .«.

Taksationen af 13. januar 1956 blev herefter stadfæstet og efter det oplyste afhjemlet i retten den 30. august 1956.

Den 15. juni 1957 tilsendte Ørum kommune Th. Jensen en opgørelse over de omkostninger ved omtaksationsforretningen, som det påhviler ham at betale, ialt 707,50 kr.

Th. Jensen anførte overfor mig, at han fandt, at der var begået en fejl fra amtets side, og at han ikke mente, at han kunne være pligtig at betale omkostningerne ved omtaksationen. Da han herefter havde nægtet at betale omkostningerne, havde kommunen fradraget beløbet i den erstatning, som tilkom ham, og deponeret restbeløbet i en bank.

Amtmanden udtalte overfor mig, at amtets eneste funktion i forbindelse med afholdelse af omtaksation i medfør af lov af 20. august 1853, § 4, består i beskikkelse af en landinspektør eller landmåler til at vejlede de af retten udnævnte mænd, og at loven intet indeholder om eventuel ændring af den af amtet foretagne beskikkelse.

Endvidere henviste amtmanden til, at klagen af 5. maj 1956 over landinspektør-beskik-

kelsen ikke indeholdt nogen anmodning om aflysning af forretningen, og at det måtte påhvile Th. Jensen selv at rette henvendelse til overtaksationskommissionen herom. Amtet havde forstået Th. Jensens bemærkning om, at »sagen bliver udsat til videre som uafgjort«, således, at han selv ville tage skridt hertil.

Da Th. Jensen endvidere i brevet af 5. maj 1956 havde bebudet anlæggelse af en retssag, havde amtet ikke fundet anledning til at besvare brevet. Endelig bemærkede amtmanden, at Th. Jensen efter de foreliggende oplysninger havde været lovligt indvarslet såvel til forretningens afholdelse som til dennes afhjemling i retten uden at reagere herpå.

Jeg udtalte herefter, at jeg fandt, at amtmanden burde have besvaret skrivelser af 5. maj 1956, som han samtidig burde have oversendt til overtaksationskommissionen.

Samtidig tilføjede jeg, at afgørelsen af, om Th. Jensen ville kunne gøre erstatningskrav gældende overfor amtet, henhørte under domstolene.

84. Fejlekspedition i Statens Ligningsdirektorat i sag vedrørende tilbagebetaling af for meget erlagt statsskat. (J. nr. 143/57).

Den 24. februar 1957 klagede A over, at en sag vedrørende tilbagebetaling af for meget erlagt statsskat for skatteårene 1941/42 og 1942/43, som han i 1946 havde forelagt for Statens Ligningsdirektorat, endnu ikke var blevet afgjort.

Ifølge Ligningsdirektoratets akter havde A den 2. februar 1946 anmodet om at få tilbagebetalt for meget erlagt statsskat for skatteårene 1941/42 og 1942/43 og anført, at ligningsmyndighederne ikke for de to skatteår havde foretaget fradrag for hans to børn under 15 år, mens han havde fået tilbagebetalt de for meget erlagte kommuneskatter.

Direktoratet forelagde skrivelser for de stedlige ligningsmyndigheder. Den 5. april 1946 bekræftede ligningskommissionen, at A's skatteansættelse for de nævnte skatteår var blevet ændret den 29. april 1943, således at A havde fået fradrag for sine to børn. —

Skatterådet udtalte den 10. april 1946, at A's børn ikke havde været anført på mandtalslisten, og at der derfor ved hans ansættelse til skat ikke var taget hensyn til, at han havde to børn. Samtidig henstillede skatterådet til direktoratet, at A's anmodning om tilbagebetaling blev afgjort i forbindelse med hans verserende sag vedrørende den pr. 23. juli 1945 foretagne ekstraordinære formueopgørelse.

Ligningsdirektoratet oplyste overfor mig, at A's anmodning om tilbagebetaling af for meget erlagt skat i maj 1946 var blevet overgivet til det kontor, som behandlede sagen vedrørende formueopgørelsen. Den 23. februar 1952 havde kontoret tilbagesendt formueopgørelses-sagen som afsluttet, uden at ansættelserne for skatteårene 1941/42 og 1942/43 var blevet ændret. Ved en fejlekspedition var sagen herom blevet henlagt sam-

men med sagen vedrørende formueopgørelsen.

Direktoratet anførte, at A ikke senere havde forespurgt til sagen; hvis det var sket, ville fejlen straks være blevet opdaget og sagen ekspederet. Direktoratet havde imidlertid nu bemyndiget skatterådet til at ændre skatteberegningen for de pågældende skatteår, således at der blev ydet A tilbagebetaling af de for meget erlagte skatter med tilæg af rente.

Jeg udtalte herefter, at Statens Ligningsdirektorat havde begået en fejl ved at henlægge nærværende sag uekspederet sammen med sagen vedrørende formueopgørelsen. Da direktoratet havde erkendt, at der forelå en fejlekspedition og havde genoptaget sagen samt bemyndiget skatterådet til at tilbagebetale de for meget erlagte skatter, fandt jeg ikke grundlag for at foretage yderligere.

85. *Politimesteren i Hillerød burde have forelagt en af A indgivet tyverianmeldelse mod B for statsadvokaten for Sjælland i forbindelse med forelæggelsen af en af B indgivet anmeldelse mod A for vold. (J. nr. 175/57).*

Den 9. marts 1957 klagede A over, at en af ham til kriminalpolitiet i Hillerød indgivet skriftlig anmeldelse mod en af hans lejere B for tyveri var blevet afvist.

Det fremgik af akterne, at kriminalpolitiet i Hillerød den 20. april 1956 modtog anmeldelsen fra A mod en af hans lejere for tyveri af en bæk, et bord og en knagerække.

Kriminalpolitiets leder udtalte overfor mig, at A's anmeldelse et par gange var blevet medtaget af personalet, når man havde ærinde i den del af kredsen, hvor A bor, men man havde ikke truffet A eller den pågældende lejer.

Den 5. juni 1956 indgav B anmeldelse til kriminalpolitiet mod A for vold. Under behandlingen af denne sag blev der foretaget afhøring vedrørende tyverianmeldelsen. Ved anklageskrift af 17. august 1956 rejste statsadvokaten for Sjælland tiltale mod A for overtrædelse af straffelovens § 244, stk. 3, og ved Kronborg vestre birks rets dom af 27. september 1956 blev A idømt 10 dagbøder à 15 kr.

Politimesteren udtalte, at de i A's anmeldelse omtalte forhold var blandt de omstændigheder, som havde ført til voldssagen, og at man derfor behandlede disse spørgsmål i den i voldssagen optagne rapport. Det viste sig derved, at A's anmeldelse drejede sig om nogle det offentlige uvedkommende stridigheder vedrørende ejendomsretten til nogle effekter af ringe værdi, således at der ikke under sagen blev rejst sigtelse mod B.

Da det ikke af sagens akter fremgik, om

A's anmeldelse havde været forelagt statsadvokaten for Sjælland i forbindelse med forelæggelsen af voldssagen den 19. juni og den 13. august 1956 eller fremlagt i retten under voldssagens behandling, anmodede jeg politimesteren og statsadvokaten om en udtalelse herom.

Politimesteren anførte, at det ikke nu kunne ses og heller ikke erindres, om A's anmeldelse var medfulgt som bilag til voldssagen, da denne blev forelagt statsadvokaten, og at anmeldelsen ikke havde været fremlagt i retten, da man ikke havde fundet den af betydning for voldssagen, der alene angik overtrædelse af straffelovens § 244, stk. 3. Ifølge politimesteren havde der heller ikke fra forsvarers side været fremsat anmodning om, at anmeldelsen skulle fremlægges i retten under voldssagens behandling.

Statsadvokaten for Sjælland udtalte, at det med sikkerhed kunne siges, at A's anmeldelse ikke var medfulgt voldssagens akter ved dennes forelæggelse for statsadvokaten, men at de i A's anmeldelse nævnte forhold, der var omtalt under afhøringerne i voldssagen, havde medvirket til, at tiltalen i voldssagen alene blev rejst efter straffelovens § 244, stk. 3.

Statsadvokaten ville imidlertid på den givne anledning bede politimesteren foretage efterforskning i sagen, selvom anmeldelsen syntes at angå effekter af ubetydelig værdi, og selvom det på forhånd måtte synes tvivlsomt, om anmeldelsen ville føre til sigtelse, endsigse tiltalerejsning.

Jeg fandt, at den af A indgivne skriftlige tyverianmeldelse, der kunne have haft betydning ved statsadvokatens overvejelser i forbindelse med udfærdigelsen af anklageskriftet af 17. august 1956 mod A, af politiet burde have været forelagt statsadvokaten i forbindelse med forelæggelsen af voldssagen samt have været fremlagt i retten ved denne sags behandling.

Under hensyn til at statsadvokaten nu

havde bedt politimesteren foretage efterforskning i anledning af anmeldelsen, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre.

Efter indstilling fra politimesteren har statsadvokaten og rigsadvokaten senere tiltrådt, at der ikke foretages videre fra anklagemyndighedens side vedrørende A's tyverianmeldelse.

86. *Ministeriet for offentlige Arbejder ydede ikke erstatning for den skade, som en stormflod havde påført medlemmerne af et landvindingslag. (J. nr. 198/57).*

Den 25. september 1957 tilskrev jeg Landvindingslaget for Hasmark mellemste Dige således:

»I skrivelse af 15. marts 1957 har Landvindingslaget klaget over, at Ministeriet for offentlige Arbejder ved skrivelser af 23. september og 29. december 1955 samt 25. september 1956 har afslået at yde lagets medlemmer erstatning for den ved stormfloden den 3.-4. januar 1954 påførte skade.

Fra Ministeriet for offentlige Arbejder har jeg modtaget en udtalelse af 17. juni 1957 og sagens akter, ligesom jeg senere har modtaget forskellige oplysninger fra ministeriet.

I ministeriets skrivelse anføres det, at de tilskud, som fra statens side ydes til oprettelse af dige- og kystsikringsanlæg, ikke ydes i henhold til særlige lovbestemmelser, men hviler på en administrativ praksis, hvorfor detailreglerne ikke er aldeles nøje fikseret, idet et ret konkret begrundet skøn må anlægges i de enkelte sager, der kommer til behandling. Den fornødne hjemmel for tilskudsydelsen tilvejebringes på bevillingslovene efter forudgående tilslutning fra Finansministeriet.

Tilskud ydes kun til nyanlæg og hovedistandsættelsesarbejder – aldrig til vedligeholdelsesarbejder –, og der kan ikke generelt opstilles nogen regel om, at staten træder til fordi dige- og kystsikringsanlæg er blevet beskadiget på grund af storm, højvande, is eller andre naturbegivenheder af lignende art. Noget andet er, at sådanne begivenheder hyppigt medfører, at de beskadigede anlæg

helt fornyes eller hovedistandsættes, og stats-tilskuddet vil i så fald ofte blive søgt tilvejebragt.

Forsåvidt man kan tale om, at der er overgået dele af landet en egentlig stormflod, er staten imidlertid ifølge ministeriet trådt hjælpende til nogle gange i de sidste årtier (1921, 1923 og 1945). Statsbidraget kan i disse tilfælde karakteriseres som en brøkdelsersatning til de skadelidte, og statsbidrag er ydet såvel til udbedring af dige- og kystsikringsanlæg samt havneværker som til personer, der har lidt tab ved beskadigelse af bygninger og løsøre samt ved mistede afgrøder (markskader).

Forudsætningen for en sådan aktion fra statens side har efter ministeriets praksis været, at skaderne generelt betragtet må karakteriseres som værende af betydeligt omfang, og at storm og højvande har haft en styrke ud over det under ugunstige vejrforhold sædvanligt forekommende. Afgørelsen af, hvornår disse betingelser kan betragtes som opfyldt, må altid træffes efter en skønsmæssig bedømmelse af de foreliggende oplysninger, og da der i tiden efter højvandet og stormen i dagene 3.-4. januar 1954 til ministeriet indkom andragender om »stormflods-tilskud« til forskellige formål, tog man under overvejelse at søge tilvejebragt midler til en delvis imødekommelse af nogle af disse andragender.

Det stod imidlertid ministeriet klart, at skaderne ikke tilnærmelsesvis var af så stort et omfang som ved den nærmest forudgående stormflod i 1945, og man undlod derfor –

som sket i 1921, 1923 og 1945 – at nedsætte et udvalg til behandling af spørgsmålet om, hvorvidt tilskud overhovedet burde gives, og til behandling af de enkelte andragender.

På den anden side fandt ministeriet, at der ville være praktiske fordele ved at søge tilvejebragt en rådighedsbevilling, hvoraf tilskud kunne ydes i de tilfælde, hvor dette måtte skønnes rimeligt, idet man derved undgik at ulejlige bevillingsmyndighederne gentagne gange i hovedsagelig ensartede sager, som ministeriet måtte kunne fremme efter den sædvanlige praksis.

I første række var det en forbedring af dige- og kystsikringsanlæg samt havneværker, ministeriet ønskede at medvirke til, men da sagen – af hensyn til anlæggenes retablering inden efterårsstormene – tidligst muligt måtte forelægges bevillingsmyndighederne, valgte man at søge en bemyndigelse til i givet fald også at yde erstatninger for markskader og for bygnings- samt løsøreskader, uanset at ministeriet på daværende tidspunkt måtte anse det for tvivlsomt, om man ville yde tilskud til sidstnævnte to kategorier.

Ved skrivelse af 3. juli 1954 til Finansudvalget søgte ministeriet herefter en rådighedsbevilling på 100.000 kr., og dette beløb bevilgedes den 20. juli 1954. Da ministeriet senere modtog en række yderligere andragender om støtte bl. a. til retablering af skader i Nordjylland forårsaget ved et usædvanligt højvande den 17. januar 1954, søgte ministeriet den 22. december 1954 et yderligere rådighedsbeløb på 200.000 kr., der blev bevilget ved Finansudvalgets skrivelse af 14. januar 1955.

I ministeriets skrivelse af 3. juli 1954 til Finansudvalget anførtes det bl. a., at ministeriet forbeholdt sig i det enkelte tilfælde at skønne over, om et andragende burde imødekommes, og det fremhævedes iøvrigt, at det var tvivlsomt, om det på grund af de sædvanlige betingelser for ydelse af stormflods-tilskud og omstændighederne iøvrigt ville blive aktuelt at yde erstatning for afgrødetab og for bygnings- og løsorebeskædigelser.

Ministeriet har herved oplyst overfor mig, at man i intet tilfælde har anvendt den givne bemyndigelse til ydelse af erstatning for bygnings- og løsøreskader, hvorimod erstatning for afgrødetab er blevet ydet.

Med hensyn til den foreliggende sag er

det blevet oplyst, at der ved en stormflod i november 1945 skete en del skade ved Hasmark mellemstrækning. Landvindingslaget var på dette tidspunkt endnu ikke oprettet, men en kreds af interesserede foranledigede i foråret 1946, at der blev udarbejdet to projekter til forbedring af forholdene. I det ene forslag, hvori udgifterne var anslået til 190.000 kr., var der forudsat anlagt et tilbagetrukket dige bag den yderste række sommerhuse, mens det andet forslag, hvis udgifter var beregnet til 300.000 kr., gik ud på at bevare den hidtidige digelinie. I begge forslag var det forudsat, at diget skulle opføres i en højde af 3 m. Disse forslag blev imidlertid ikke gennemført af initiativtagerne.

Efter at Landvindingslaget var oprettet i november 1946, blev sagen taget op påny, og den 19. december 1946 fremsendte civilingeniør J. Hansen, Fåborg, på lagets vegne et forslag til Vandbygningsdirektoratet til retablering af det hidtidige dige, der var blevet delvis ødelagt ved stormfloden. I forslaget var diget påtænkt opført i en højde af 2½ m, og udgifterne var anslået til 165.000 kr. Civilingeniøren anførte i denne forbindelse i skrivelserne:

»Med kronekoten hævet til +3,00 m vil anlægssummen blive forøget med mindst 60.000 kr. Bestyrelsen er klar over, at kronehøjden +2,50 m ikke yder sikkerhed for stormfloder af samme vælte som den sidste, men man er indforstået hermed, idet sagens økonomiske side ikke kan gennemføres med denne større udgift.«

Den 22. december 1946 fremsendte Landvindingslagets daværende formand, skrådermester Edvin Carlsen, Odense, en genpart af civilingeniør Hansens skrivelse til det af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte stormflodsskadeudvalg af 1946, idet han samtidig anmodede om udvalgets godkendelse af civilingeniør Hansens projekt og om statstilskud til arbejdets gennemførelse.

Efter at projektet var blevet behandlet i Vandbygningsdirektoratet, afgav dette den 5. februar 1948 indstilling til stormflodsskadeudvalget. I denne skrivelse anførtes det bl. a.:

»Omend man gerne havde set diget og beskyttelsesmurene ført op til kote +3,0 m som på de tilsluttende anlæg mod øst og vest,

finder man dog projektet egnet, og da man lægger nogen vægt på, at den omhandlede kyststrækning sikres, hvorved der tilvejebringes en sammenhængende sikring af Nordfyns kyst fra Øster Hasmark til Egebjærggård, kan man anbefale, at der til projektets gennemførelse ydes et statstilskud på halvdelen af den på grundlag af en afholdt licitation fremkomne anlægssum.«

Ved skrivelse af 16. august 1948 bevilgede Ministeriet for offentlige Arbejder derefter på nærmere angivne vilkår et tilskud på halvdelen af de til udbedringsarbejdet medgående udgifter, dog højst 82.000 kr.

Efter stormfloden den 3.-4. januar 1954 anmodede Foreningen af Sommerhusejere ved Hasmark Strand den 16. januar 1954 ministeriet om statsstøtte til de skadelidte. Dette andragende blev forelagt Vandbygningsdirektoratet, som den 18. og 19. januar 1954 havde afgivet officiel indberetning om de under stormen skete skader, herunder også skaden ved Hasmark mellemstrækning, hvor en del sommerhuse var sat under vand i en højde af $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ m.

I skrivelse af 3. februar 1954 til ministeriet anførte Vandbygningsdirektoratet vedrørende andragendet af 16. januar 1954, at oversvømmelsen ved Hasmark mellemstrækning dels skyldtes, at vandet nogle steder var skyllet over det 2,5 m høje dige, dels formentlig at vandet var trængt ind gennem udløbet fra pumpestationen. Direktoratet udtalte endvidere, at man ikke fandt det rimeligt, »at staten yder erstatning for skader, som er opstået som følge af det af Landvindingslagets bestyrelse indtagne standpunkt med hensyn til digets højde ved genopførelsen efter stormfloden i 1945«.

Den 2. februar 1954 havde Landvindingslagets kasserer, J. Møller Andersen, Odense, spurgt distriktsingeniør, nuværende vandbygningsdirektør, A. Lehnfeldt om grunden til, at diget ved genopførelsen efter stormfloden i 1945 kun fik en højde af 2,5 m, og denne forespørgsel besvarede distriktsingeniøren den 4. februar 1954 ved bl. a. at henvise til den ovenfor citerede passus fra civilingeniør J. Hansens skrivelse af 19. december 1946 til Vandbygningsdirektoratet.

Kasserer Møller Andersen anmodede derefter den 7. februar 1954 Ministeriet for offentlige Arbejder om oplysning om nav-

nene på de medlemmer af Landvindingslagets daværende bestyrelse, som havde forhandlet med stormflodsskadeudvalget af 1946 om digets højde, men efter brevveksling med Vandbygningsdirektoratet måtte ministeriet den 27. februar 1954 meddele, at man ikke var i stand til at give disse oplysninger og måtte henvise til det, der var anført i distriktsingeniør Lehnfeldts skrivelse.

Den 6. april 1954 ansøgte sommerhusejerforeningen ministeriet om, at staten alene ville bekoste en forhøjelse af diget til 3 m. Dette andragende blev ligeledes forelagt Vandbygningsdirektoratet, som den 14. april 1954 frarådede, at det blev imødekommet.

Den 8. august 1954 indsendte Landvindingslaget under henvisning til den af ministeriet meddelte bevilling på 100.000 kr. en ansøgning om erstatning til de af lagets medlemmer, der havde lidt skade ved stormfloden, og den 24. november 1954 fremsendte laget opgørelse fra 71 medlemmer over disses tab, som ialt var anslået til 33.432 kr. 75 øre, hvortil kom lagets udgifter på 469 kr. 95 øre til reparation af diget.

I den følgende tid erindrede laget flere gange ministeriet om sagen, og den 23. september 1955 meddelte ministeriet, at der ikke ville kunne ydes lagets medlemmer erstatning af statskassens midler i anledning af de dem påførte tab ved skader på sommerhuse og inventar. Samtidig underrettedes Foreningen af Sommerhusejere om, at der ikke kunne ydes erstatning.

Ved skrivelse af 7. oktober 1955 anmodede laget ministeriet om en begrundelse for den trufne afgørelse, og den 29. december 1955 meddelte ministeriet, at man ikke havde kunnet imødekomme lagets andragende, fordi laget ikke ved digets anlæg ønskede at deltage i merudgiften ved en forøgelse af kronenoten fra +2,5 til +3 m, uanset at lagets bestyrelse, som det fremgår af civilingeniør Hansens skrivelse af 19. december 1946, var klar over, at kronehøjden +2,5 m ikke ydede sikkerhed mod stormfloder af samme væld som den i 1945.

Ministeriet har senere ved skrivelse af 25. september 1956 fastholdt den tidligere afgørelse.

I udtalelsen af 17. juni 1957 har ministeriet anført, at man i princippet har været enig i den i Vandbygningsdirektoratets for-annævnte skrivelse af 3. februar 1954 frem-

satte betragtning, at det ikke er rimeligt, at staten yder erstatning for skader, som er opstået som følge af det af Landvindingslagets bestyrelse indtagne standpunkt med hensyn til digets højde ved genopførelsen efter stormfloden i 1945.

Ministeriet har herved anført, at kronekoten for begge de tilstødende diger, Østre Hasmark og Vestre Hasmark, er +3 m, og at dette efter vandbygningsdirektørens og andre sagkyndiges opfattelse også er den naturlige digehøjde for mellemstrækningen.

Hvad angår det forhold, at ministeriet alligevel ydede statsstøtte til digets retabletering med kronekote +2,5 m efter stormfloden i 1945, har ministeriet henvist til Vandbygningsdirektoratets ovenfor nævnte indstilling af 5. februar 1948 og anført, at det på baggrund af sagens forhistorie forekommer ganske uberettiget, således som laget vil gøre det, i ydelsen af statstilskuddet at indlægge en officiel anerkendelse af, at kronekoten + 2,5 m skulle være den på dette sted fornødne eller tilstrækkelige. At ministeriet gik ind for at yde tilskud til det reducerede projekts gennemførelse, var alene begrundet i, at anlægget efter dette projekt dog kunne yde nogen beskyttelse mod havet for de værdier, der sikredes, og man fandt, at udgifterne ved dette anlæg stod i et sådant forhold til de virkninger, der ville opnås, at anlægget måtte anses for økonomisk forsvarligt at gennemføre.

Ministeriet har herved bemærket, at det ikke er muligt entydigt at fastlægge, hvilken digehøjde der på et givet sted er nødvendig, idet afgørelsen heraf i det enkelte tilfælde må træffes på grundlag af en afvejelse af de med anlægget forbundne udgifter og værdier, der sikres. Forsåvidt angår Hasmark mellemstrækning må en digehøjde på ikke under +3 m dog siges at være den naturlige at vælge, og når laget ikke desto mindre opfører diget 1/2 meter lavere, må det efter ministeriets opfattelse anses for urimeligt, at statskassen skal bære nogen del af en som følge af denne disposition opstået skade. Ministeriet har i denne forbindelse fremhævet, at et statstilskud til merudgiften ved digehøjdens forøgelse med 1/2 m givetvis ville være blevet ydet på det daværende tidspunkt, og at ministeriets standpunkt synes des mere

velbegrundet, når henses til, at lodsejerne på de tilstødende kyststrækninger har måttet deltage i udgifterne til et digeanlæg med kronekote +3 m.

De anførte betragtninger har for ministeriet været tilstrækkelige til at nægte tilskud udfra den ministeren givne bemyndigelse til at skønne i hvert enkelt tilfælde, og ministeriet har derfor ikke fundet anledning til overfor laget også at angive nogle yderligere betragtninger, som har været anlagt i sagen.

Ministeriet har herom anført, at der efter stormfloden den 3.-4. januar 1954 i intet tilfælde er blevet ydet erstatning for bygnings- og løsoreskader, uagtet ministeren har haft bemyndigelse dertil, idet man ikke har skønnet, at disse skader har haft det omfang, som bør udkræves, for at staten skal træde til. Heller ikke en konkret bedømmelse af de fra Hasmark mellemstrækning indsendte skadeopgørelser har kunnet føre ministeriet til at mene, at tilstrækkelig grund forelå til, at staten i dette tilfælde skulle godtgøre en del af de lidte tab.

Endelig har man anset det for mindre rimeligt, at sommerhusejere, der har inventar henstående i sommerhuse langs landets kyster i vintermånederne, når dette inventar beskadiges ved en begivenhed som den her omhandlede skal kunne modtage en delvis godtgørelse for de herved lidte tab fra staten, idet den mest nærliggende betragtning må være, at de pågældende selv bør bære risikoen herfor.

På grundlag af det anførte skal jeg udtale, at Landvindingslaget ikke af det forhold, at Ministeriet for offentlige Arbejder i sin tid efter ansøgning har ydet støtte til genopførelsen af diget med kronekote + 2,5 m, kan udlede noget krav på erstatning for de ved stormfloden i januar 1954 opståede bygnings- og løsoreskader, og at jeg ikke kan kritisere det af ministeriet udøvede skøn over, om sådan erstatning burde ydes. Det bemærkes herved, at ministeriet i sin henvendelse til Finansudvalget i juli 1954 udtrykkelig havde anført, at det var tvivlsomt, om der var grundlag for at yde erstatning for bygnings- og løsoreskader.«

87. *Politiet i Assens burde have underrettet en bidragsberettiget om en inddrivelsessags stilling uden at afvente alimentantens betaling af afdrag. (J. nr. 281/57).*

Den 15. april 1957 klagede A over politimesteren i Assens købstad m. v. i anledning af en sag om inddrivelse af hustruens underholdsbidrag fra hendes fraskilte mand B. A gjorde bl. a. gældende, at politimesteren ikke havde besvaret to skrivelser fra hustruen.

Det fremgik af politiets akter, at fru A den 26. januar 1956 til politimesteren i Københavns amts nordre birk indgav begæring om at få inddrevet hustrubidrag til ialt 1040 kr. Den 9. februar 1956 afkrævede politiet i Århus B bidragsrestancen, som han anmodede om tilladelse til at afdrage med 200 kr. månedlig, første gang i den første uge af marts 1956. Den 21. februar 1956 tiltrådte fru A afdragstilbudet, under forudsætning af at det nøje blev overholdt.

I skrivelse af 13. juli 1956 erindrede fru A politimesteren i Århus om sagen, idet hun nu opgjorde bidraget til 1.640 kr. og fremsatte tilbud om en afdragsordning med betaling af 50 kr. månedlig. Da B nu havde bopæl i Assens, blev fru A's skrivelse sammen med bidragssagens akter sendt til politimesteren i Assens, der den 1. august 1956 afkrævede B det skyldige bidrag. Denne godkendte beløbets størrelse, men erklærede sig ude af stand til at betale noget eller fremsætte noget afdragstilbud, da han var arbejdsløs. Herom underrettede nordre birks politi den 8. august 1956 fru A, som anmodede om, at der måtte blive ført kontrol med B, således at han genoptog bidragsbetalingen, når han fik arbejde.

Den 19. august 1956 spurgte fru A politimesteren i Assens, om det tilbud om en afdragsordning med 50 kr. månedlig, som hun havde fremsat overfor politimesteren i Århus, var blevet forelagt B, idet hun ikke havde modtaget noget svar på tilbudet. Den 23. august 1956 blev bidrag påny afkrævet B af politiet i Assens, ligesom der blev foretaget en nærmere undersøgelse af hans økonomiske forhold. Han var stadig arbejdsløs, men erklærede sig villig til at afdrage på bidraget, når han fik arbejde.

Den 20. september 1956 erindrede fru A politimesteren i Assens om det af hende fremsatte afdragstilbud. Samme dag blev B påny afkrævet det skyldige bidrag, som han fortsat erklærede sig ude af stand til at betale;

B ventede dog at få arbejde. Den 4. oktober 1956 blev bidraget endnu en gang afkrævet ham. Han oplyste, at han i september havde haft lidt arbejde, og lovede i den kommende uge at betale 50 kr. og derefter 50 kr. månedlig, såfremt han var i stand til det. Den 6. oktober 1956 blev fru A underrettet om, at B's indtægter hidtil havde været så små, at han ikke havde været i stand til at betale noget bidrag, men at han var indforstået med en afdragsvis betaling, så snart hans indtægter gjorde det muligt. I tiden 22. oktober-26. november 1956 indbetalte B ialt 100 kr. til politiet, som videresendte pengene til fru A.

Da indbetalingerne var ophørt, blev der den 22. januar 1957 påny foretaget undersøgelse af B's økonomiske forhold. Han var igen uden arbejde.

I en skrivelse af 25. januar 1957 til politimesteren i Assens bad fru A politiet lade B vide, at han nøje måtte overholde afdragsordningen, da hun ellers ved en fogedforretning ville søge hele restancen inddrevet.

Den 19. marts 1957 blev B igen afkrævet det skyldige bidrag, som han erklærede sig ude af stand til for tiden at betale eller afdrage; han var ganske vist fra den 1. marts 1957 blevet antaget som timelønnet lærer, men Assens socialkontor og skattevæsen havde krævet, at han skulle afdrage henholdsvis 150 og 100 kr. månedlig til dækning af børnebidrag og skatterestancer. Et løntilbageholdelsespålæg til skolevæsenet ville formentlig medføre hans afsked.

Samme dag erindrede fru A påny politimesteren i Assens om, at hun ikke siden den 28. november 1956 havde modtaget afdrag på hustrubidraget, og at hun ikke havde fået svar på en henvendelse i februar 1957 vedrørende bidraget. Hun bad samtidig oplyst, hvad der var foretaget i sagen.

Den 25. marts 1957 gav politimesteren B skriftligt pålæg om hver måned at indbetale mindst 75 kr., idet der i modsat fald ville blive givet hans arbejdsgiver pålæg om at tilbageholde bidraget. Det blev samtidig henstillet til ham at træffe de nødvendige aftaler med socialkontoret og skattevæsenet om en eventuel nedsættelse af disses krav. Første indbetaling fandt sted den 16. april 1957.

Den 15. april 1957 besværede A sig til politimesteren i Assens over politiets behandling af bidragssagen og meddelte, at han havde forelagt sagen for mig.

Den 20. maj 1957 udtalte politimesteren overfor mig, at politiet til stadighed havde holdt øje med B's mulighed for at betale afdrag på hustrubidraget, og at der ikke kunne være lagt yderligere pres på indfordringen.

Om den manglende besvarelse af fru A's skrivelser oplyste politimesteren, at skrivelsen af 25. januar 1957 ikke blev opfattet som en forespørgsel, der gav anledning til besvarelse, men som en opfordring til politiet om at sætte mere kraft på ved indfordringen. Vedrørende fru A's skrivelse af 19. marts 1957 udtalte politimesteren, at han kunne have ønsket, at man i den anledning havde skrevet til hende. Et svar på skrivelsen ville også

være kommet sammen med det bidrag, B havde indbetalt den 16. april 1957, men det skete ikke, fordi A den 15. april 1957 havde meddelt, at sagen var indbragt for mig.

Jeg udtalte herefter, at de foreliggende oplysninger ikke gav mig grundlag for at antage, at der af politiet i Assens var udvist forsømmelse ved inddrivelsen af hustrubidraget.

Derimod fandt jeg, at politimesteren i hvert fald efter modtagelsen af fru A's skrivelse af 19. marts 1957 burde have underrettet hende om sagens stilling, herunder om det B den 25. marts 1957 givne pålæg, og ikke ladet besvarelsen afvente B's betaling af det første afdrag.

88. *Klage i anledning af den tid, en straffesag havde beroet hos politiet i Fredericia og dommerne i Fredericia og Esbjerg. – Sagen gav ikke tilstrækkeligt grundlag for kritik af politiet og blev forsåvidt angik klagen over dommerne oversendt til præsidenten for Vestre Landsret. (J. nr. 326/57).*

A, der i henhold til anklageskrift af 1. maj 1956 fra politimesteren i Fredericia købstad m. v. havde været tiltalt for overtrædelse af straffelovens § 303, klagede den 30. april 1957 over den tid, der var medgået til sagens behandling. Han oplyste, at der først blev afsagt dom i sagen den 15. marts 1957 af retten for Fredericia købstad, og at han blev frifundet.

Det fremgik af straffesagens akter, at A i anledning af en anmeldelse mod B for underslæb med hensyn til et radioapparat blev afhørt den 9. og den 25. januar 1956 af kriminalpolitiet i Fredericia, og at han derefter under den fortsatte efterforskning den 25. februar 1956 blev afhørt som sigtet for hæleri i forbindelse med det nævnte underslæb.

Den 21. april 1956 blev sagen forelagt statsadvokaten i Sønderborg med indstilling om, at der på grund af bevisets stilling ikke blev rejst tiltale mod A for hæleri, men derimod for overtrædelse af straffelovens § 303. Den 25. april 1956 tiltrådte statsadvokaten indstillingen, og den 1. maj 1956 udfærdigede politimesteren anklageskrift i sagen, der

samme dag blev sendt til dommeren i Fredericia.

Efter at sagen i et retsmøde den 17. maj 1956 var blevet udsat til politiets fremskaffelse af oplysninger om fabriktionsår for det pågældende radioapparat og normalpriser for sådanne, blev sagen den 22. juni 1956 påny sendt til dommeren i Fredericia. I et retsmøde den 18. september 1956 blev sagen imidlertid udsat til vidneafhøring af B, der ifølge det oplyste var flyttet til Esbjerg.

Den 20. september 1956 blev sagen oversendt til politimesteren i Esbjerg, der den 21. november 1956 tilbagesendte den med oplysning om, at B den 2. november 1956 var forsvundet fra sin bopæl og formentlig rejst til Nykøbing F. Den 27. november 1956 modtog kriminalpolitiet i Fredericia oplysning om, at B nu igen havde taget ophold i Esbjerg. Samme dag blev sagen påny sendt til politimesteren i Esbjerg, hvor det i et retsmøde den 9. januar 1957 blev oplyst, at B nu var flyttet til Ribe. Her lykkedes det i et retsmøde den 25. januar 1957 at få B afhørt.

Den 1. februar 1957 blev akterne tilstillet

dommeren i Fredericia, der, efter at sagen havde været udsat til fremskaffelse af yderligere oplysninger, afsagde dom den 15. marts 1957.

Politimesteren udtalte overfor mig, at en ikke uvæsentlig tid var medgået til at finde frem til vidnet B's bopæl og afhøre ham i retten.

Jeg udtalte herefter, at jeg ikke fandt tilstrækkeligt grundlag for kritik i anled-

ning af den tid, der var medgået til sagens behandling hos politiet.

Da dommernes embedsførelse ifølge ombudsmandsloven ikke henhører under mit virksomhedsområde, kunne jeg ikke tage stilling til klagen forsåvidt angik den tid, hvor sagen havde beroet hos retterne i Fredericia og Esbjerg, og jeg oversendte straffesagens akter til præsidenten for Vestre Landsret, der herefter tog stilling til klagen over den tid, der var medgået til sagens behandling ved domstolene.

89. *Et af to menighedsråd tiltrådt budget for istandsættelsen af en præstegård var blevet overskredet, uden at menighedsrådenes medlemmer havde været underrettet om overskridelserne, før arbejdet var udført.*

Ikke ment at kunne fastslå, at den virksomhed, en præst i sin egenskab af menighedsrådsmedlem udøver i en byggesag, henhører under ombudsmandens tilsyn.

Sagen gav iøvrigt ikke anledning til kritik. (J. nr. 469/57).

Den 31. marts 1958 tilskrev jeg gårdejer Reginhard Moeskjær, Assentoft, således:

»I skrivelse af 6. juni 1957 har De, der dengang var næstformand for Essenbæk menighedsråd og medlem af Vurring og Essenbæks menighedsråds præstegårdsudvalg, klaget over, at et af begge menighedsråd tiltrådt budget for istandsættelse af Vurring præstegård til et beløb af 12–15.000 kr., var blevet overskredet med over 30.000 kr., uden at menighedsrådenes medlemmer havde været underrettet om overskridelserne, før arbejdet var udført.

Fra Kirkeministeriet har jeg den 8. november 1957 modtaget en udtalelse og sagens akter samt erklæringer fra bygningskonsulenten for præstegårde i Randers amt, provstiudvalget for Rougsø og Sønderhald herreder, Århus Stiftsøvrighed samt pastor A.

Det fremgår heraf, at der ved et den 29. april 1952 afholdt syn over Vurring præstegård blev konstateret forskellige mangler, og at Stiftsøvrigheden i skrivelse af 20. maj 1952 henstillede til menighedsrådene at lade udarbejde en istandsættelsesplan for præsteboligen.

Der forhandlede derefter mellem Stiftsøvrigheden, provstiudvalget og menighedsrådene om en forbedring af forholdene vedrørende præsteboligen og konfirmandstuen,

og en lokal håndværker udarbejdede et forslag til istandsættelse af præsteboligen og konfirmandstuen til ca. 30.000 kr. Men ved menighedsrådenes møde den 12. marts 1954 opnåedes der ikke flertal for forslaget, idet stemmerne stod lige.

Stiftsøvrigheden indkaldte derefter menighedsrådene til et møde den 2. juni 1954 og anbefalede det forelagte forslag til en istandsættelse samt udtalte, at man overfor Kirkeministeriet ville anbefale, at der til dækning af de anslåede udgifter på ca. 30.000 kr. ydedes et tilskud af fællesfonden på 10.000 kr. Ved den påfølgende afstemning kunne forslaget stadig ikke gennemføres, idet stemmerne påny stod lige.

I skrivelse af 10. juni 1954 underrettede Stiftsøvrigheden Kirkeministeriet om menighedsrådenes vægring ved at istandsætte Vurring præstegård, idet det samtidig med hensyn til den utilstrækkelige konfirmandstue indstilledes til ministeriet i medfør af § 32, stk. 2, i præstelønningsloven nr. 418 af 12. juli 1946 at pålægge menighedsrådene at fremkomme med et forslag til en udvidelse af konfirmandstuen.

Istandsættelsesforslaget blev påny gjort til genstand for forhandlinger og herunder forelagt bygningskonsulenten for præstegårde i Randers amt, arkitekt Hag, Randers, der i en erklæring af 21. september 1954 nærmere

redegjorde for de foranstaltninger, der efter hans opfattelse måtte gennemføres for at bringe konfirmandstuen og præsteboligens køkken i forsvarlig stand. Sagen blev endvidere forelagt for sundhedskommissionen for Vurring-Essenbæk kommune, der i en erklæring af 3. november 1954 henstillede, at de påtænkte forbedringer hurtigst muligt blev iværksat, idet konfirmandstuen måtte anses for dårligt egnet til undervisning.

I skrivelse af 26. april 1955 anmodede Kirkeministeriet Stiftsøvrigheden om at indhente en udtalelse fra menighedsrådene med hensyn til hvilke foranstaltninger rådene agtede at træffe for at afhjælpe de meget uheldige forhold vedrørende præstegårdens konfirmandstue og køkken m. v., idet ministeriet tilføjede, at der under hensyn til sundhedskommissionens udtalelse uopholdelig burde foretages skridt til at istandsætte konfirmandstuen.

Den 5. september 1955 havde kirkeministeren i Vurring præstegård et møde med samtlige medlemmer af Vurring og Essenbæks menighedsråd, og den 24. november 1955 blev der afholdt møde mellem biskoppen, provsten, bygningskonsulenten og de valgte medlemmer af Vurring og Essenbæks menighedsråd, hvor rådene havde lejlighed til at tage stilling til følgende muligheder for istandsættelse af præstegården:

- 1) en nødtørfug istandsættelse til 12-15.000 kr.,
- 2) en moderat istandsættelse svarende til det tidligere af en lokal håndværker udførte istandsættelsesforslag til ca. 34.000 kr.,
- 3) en hovedistandsættelse til ca. 72.000 kr.

Uanset at det under mødet blev stillet menighedsrådene i udsigt, at der til den under 2) anførte istandsættelse ville blive ydet et så stort tilskud af fællesfonden, at udgifterne for menighedsrådene ikke ville blive større end ved den under 1) anførte istandsættelse, valgte menighedsrådene den nødtørfugte istandsættelse på egen bekostning.

Den 24. november 1955 indsendte provstiudvalget til Stiftsøvrigheden udskrift af udvalgets forhandlingsprotokol vedrørende det samme dag afholdte møde med menighedsrådene, der herefter var indforstået med, at der omgående skulle tages skridt til en istandsættelse af præsteboligen i henhold til

en kommende synsudsættelse og efter sagkyndig vejledning indenfor rammerne af det direkte nødvendige. Menighedsrådene vedtog samtidig at overdrage ledelsen af arbejdet til bygningskonsulenten som arkitekt. Den 25. november 1955 indsendte Stiftsøvrigheden udskriften af forhandlingsprotokollen til Kirkeministeriet til orientering.

Bygningskonsulenten, der som nævnt var antaget af menighedsrådene som arkitekt, foretog derefter den 5. december 1955 i nærværelse af menighedsrådenes medlemmer en gennemgang af Vurring præstegård, hvorunder det blev aftalt, hvilke arbejder der skulle udføres, ligesom det blev aftalt, at præstegårdsudvalget skulle udvælge en håndværksmester til hvert fag, hvorefter istandsættelsen skulle udføres efter regning. Om de enkelte arbejder udfærdigede arkitekten en detailleret oversigt af 7. december 1955.

Den 20. januar 1956 indgav den fungerende formand for Vurring menighedsråd S. Sørensen og formanden for præstegårdsudvalget M. Hermansen på menighedsrådenes vegne til provstiudvalget et andragende om tilladelse til at påbegynde istandsættelsesarbejderne i henhold til den foretagne synsudsættelse. Samtidig ansøgte om lån af stiftsmidlerne til dækning af de ved istandsættelsen påløbende udgifter, der blev anslået til ca. 15.000 kr. Andragendet blev af provstiudvalget den 30. januar 1956 videresendt med anbefaling til Stiftsøvrigheden, der den 11. februar 1956 overfor Kirkeministeriet anbefalede, at der af stiftsmidlerne ydedes Vurring-Essenbæk sognekald et lån på 11.000 kr.

I skrivelse af 19. marts 1956 meddelte Kirkeministeriet tilladelse til, at der foretoges istandsættelse af præstegården i henhold til det vedtagne forslag, samt at der på nærmere vilkår til delvis dækning af de dermed forbundne udgifter ydedes Vurring-Essenbæk sognekald et lån af stiftsmidlerne på 11.000 kr.

Den 23. juni 1956 indgav pastor A gennem provstiudvalget et andragende til Kirkeministeriet om forhøjelse af det ved ministeriets skrivelse af 19. marts 1956 opnåede lån, idet han henviste til en vedlagt erklæring af 11. juni 1956 fra arkitekt Hag om, at der allerede var udført arbejde og leverancer med hensyn til Vurring præstegård til et beløb af 20.000 kr., og at den resterende del

af arbejdet formentlig ville andrage ca. 20.000 kr. Endvidere ansøgte sognepræsten under hensyn til istandsættelsernes ret omfattende karakter om tilskud af fællesfonden i lighed med hvad der tidligere under behandlingen af byggesagen var stillet menighedsrådene i udsigt ved en hovedistandsættelse.

Andragendet, der var underskrevet »Virring Sogns Menighedsråd, A, Fmd.«, blev den 30. juni 1956 af den konstituerede provst under provst Asmunds bortrejse videresendt til Stiftsøvrigheden med anbefaling. Den 7. juli 1956 indstillede Stiftsøvrigheden til Kirkeministeriet, at der efter omstændighederne ydedes et tilskud på 20.000 kr. af fællesfonden, og at det ved skrivelsen af 19. marts 1956 bevilgede lån på 11.000 kr. af stiftsmidlerne forhøjedes til indtil 16.000 kr. Stiftsøvrigheden bemærkede, at den store overskridelse af de ved synsforretningen over Virring præstegård den 5. december 1955 udsatte nødvendige istandsættelsesarbejder ved præsteboligen bl. a. skyldtes, at der havde vist sig udbredt råd i træværket, hvilket havde medført, at flere gulve havde måttet delvis fornys.

Kirkeministeriet tilbagesendte den 16. juli 1956 andragendet til Stiftsøvrigheden med anmodning om fra bygningskonsulenten at indhente en erklæring om, hvorvidt de stærkt forøgede udgifter betød, at der nu gennemførtes en mere rationel restaurering end den oprindelig planlagte, hvorefter alene det absolut påkrævede skulle bringes til udførelse.

Den 20. juli 1956 udtalte bygningskonsulenten, at stigningen i udgifterne ved istandsættelsen af Virring præstegård, skønt arbejdet var holdt indenfor det absolut nødvendige, fremkom ved at bjælkelag og bræddegulve ved optagningen havde vist sig at være meget dårlige og delvis rådne, hvorfor store dele heraf måtte fornys. Endvidere havde det vist sig, at næsten samtlige vinduer var yderst medtagne, så at de for en stor dels vedkommende også måtte fornys eller gennemgå en noget større reparation, end det havde været muligt at forudse ved synsudsættelsen. Endelig var taget også mere defekt, end det havde været muligt at konstatere, hvorfor en del heraf skulle omlægges og istandsættes. De mere omfattende mangler havde medført, at der også blev større udgifter til reparationer og fornyselser af den

elektriske installation, og at navnlig malerarbejdet ville blive betydelig mere omfattende. Den 24. juli 1956 indsendte Stiftsøvrigheden påny andragendet til Kirkeministeriet under henvisning til bygningskonsulentens erklæring, idet Stiftsøvrigheden gentog indstillingen af 7. juli 1956. Den 15. august 1956 tiltrådte Kirkeministeriet Stiftsøvrighedens indstilling.

I skrivelse af 14. marts 1957 underrettede provstiudvalget Stiftsøvrigheden om, at der den 18. februar 1957 havde været afholdt et fælles menighedsrådsmøde for Virring-Essenbæk pastorat, hvori provstiudvalget og bygningskonsulenten havde deltaget. Det blev under mødet oplyst, at istandsættelsesarbejdet var blevet påbegyndt under sognepræstens bortrejse til udlandet 1. januar-29. februar 1956, og at de konkrete aftaler om ændrede dispositioner med hensyn til istandsættelsesarbejdet var truffet mellem arkitekten og Dem og formanden for præstegårdsudvalget. Efter sognepræstens hjemkomst blev arbejdet fortsat i adskillige måneder, og der blev i løbet af denne tid ikke holdt møde om sagen, skønt arbejdets omfang og dermed udgifterne ændredes ganske væsentligt. Det blev dog oplyst, at flere af de valgte medlemmer i løbet af sommeren 1956 havde været klar over, at præsteboligens istandsættelse fik et andet forløb end planlagt, og provstiudvalget havde derfor på mødet foreholdt disse medlemmer, at det havde været deres pligt, når ingen andre foranledigede møde afholdt, at have indkaldt til møde om byggesagen, hvis de havde noget væsentligt at bemærke til arbejdet.

Arkitekten havde på mødet oplyst, at overslagsbeløbet på ca. 15.000 kr. var overskredet med ca. 30.000 kr., og at den afgørende årsag til overskridelsen havde været, at præsteboligens forfatning viste sig at være væsentlig ringere end antaget ved projektets udarbejdelse; således havde flere af gulvene vist sig at være rådne og måttet fornys. Arkitekten har senere i en erklæring af 6. marts 1957 nærmere redegjort for byggeudgifternes fordeling og årsagen til overskridelsen. Sognepræsten havde på mødet oplyst, at han havde administreret byggesagen i takt med arbejdets fremadskriden også med hensyn til tilvejebringelsen af penge til dækning af udgifterne og iøvrigt i tillid til arkitektens ledelse af arbejdet.

Efter at der fra forskellig side var blevet udtalt beklagelse af, at der ikke havde været afholdt møder om byggesagens forløb, blev der foretaget afstemning om tilslutning til optagelse af det af Kirkeministeriet bevilgede lån på 16.000 kr. og i forbindelse hermed underskrivelse af en obligation på lånet. Ved afstemningen havde 7 af menighedsrådenes medlemmer stemt for og 7 imod.

Overfor Stiftsøvrigheden udtalte provstiudvalget, at det var udvalgets opfattelse, at byggesagen ville have fået et væsentligt andet forløb, dersom menighedsrådene var blevet underrettet, mens præsteboligens istandsættelse havde stået på; dels ville visse dele af de udførte arbejder formentlig være blevet udført anderledes og billigere eller slet ikke være blevet udført, dels ville der efter arbejdets afslutning have været udvej for at afvikle byggesagens økonomi på normal vis.

Den 16. marts 1957 forelagde Stiftsøvrigheden sagen for Kirkeministeriet og udtalte, at man var enig med provstiudvalget i, at menighedsrådene burde have været holdt underrettet om byggesagens udvikling i højere grad, end det var sket. Under hensyn til at halvdelen af menighedsrådenes medlemmer havde vægret sig ved at underskrive obligationen for lånet, henstillede Stiftsøvrigheden, at ministeriet overfor menighedsrådene udtalte, at rådene var pligtige at fremskaffe det nødvendige beløb til renter og afdrag på det bevilgede og allerede udbetalte lån.

I skrivelse af 28. marts 1957 anmodede Kirkeministeriet Stiftsøvrigheden om at gøre menighedsrådene bekendt med, at rådene – hvadenten en obligation blev udfærdiget eller ikke – måtte være pligtige at drage omsorg for, at renter og afdrag blev erlagt i overensstemmelse med hvad der var anført i ministeriets skrivelse af 15. august 1956, når de havde modtaget og anvendt lånebeløbet for præstelønningsskassens regning. I modsat fald måtte ministeriet forbeholde sig at træffe sådanne forholdsregler, som man måtte anse for nødvendige for at sikre stiftsmidlernes tilgodehavende.

Den 15. april 1957 protesterede De og 6 andre medlemmer af Virring og Essenbæks menighedsråd skriftligt overfor Kirkeministeriet i anledning af ministeriets skrivelse af 28. marts 1957, idet De gjorde gældende, at det ikke ved noget møde var vedtaget at søge

om lån eller tilskud, og at andragendet af 23. juni 1957 var indgivet af sognepræsten på egen hånd, og at der derfor ikke kunne påhvile menighedsrådenes medlemmer noget ansvar for lånet.

Sognepræsten underrettede den 16. april 1957 provstiudvalget om, at han på et menighedsrådsmøde den foregående dag havde oplæst Kirkeministeriets skrivelse af 28. marts 1957, og at De og 6 andre medlemmer havde protesteret mod skrivelser og påny afslået at underskrive den for lånet udstedte obligation, som derefter kun blev underskrevet af 6 af rådernes 14 medlemmer. Den 24. april 1957 videresendte provstiudvalget meddelelsen til Stiftsøvrigheden, der den 30. april 1957 forelagde den for Kirkeministeriet.

I skrivelse af 12. juni 1957 anmodede Kirkeministeriet Stiftsøvrigheden om fra menighedsrådene at indhente en udtrykkelig erklæring med hensyn til om rådene ikke havde stået bag det til ministeriet den 20. januar 1956 indsendte andragende, på grundlag af hvilket ministeriet ved skrivelser af 19. marts 1956 havde bevilget embedet et lån af stiftsmidlerne på 11.000 kr. Ministeriet bemærkede i forbindelse hermed, at der så vidt det kunne ses i hvert fald ved synsudsættelsen den 5. december 1955 havde været fuld enighed om udførelse af arbejder til et beløb af ca. 15.000 kr. Forsåvidt der ikke havde foreligget bemyndigelse til at optage det pågældende lån, udbad ministeriet sig fra menighedsrådene oplysning om, hvorledes man havde tænkt sig at afholde udgifterne til de arbejder, der dengang var fuld enighed om, og om det nu var hensigten at refundere stiftsmidlerne det dengang ydede lån.

Sognepræsten underrettede den 24. juli 1957 provstiudvalget om, at flertallet af menighedsrådenes medlemmer i et fællesmøde den 20. juli 1957, hvor han havde forelagt Kirkeministeriets skrivelse af 12. juli 1957, havde udtalt, at de ikke ønskede at afgive den af Kirkeministeriet begærede erklæring, før ministeriet nærmere havde redegjort for sin behandling af byggesagen.

Provstiudvalget fremsendte den 26. juli 1957 sognepræstens meddelelse til Stiftsøvrigheden og udtalte, at 7 af menighedsrådenes medlemmer den 18. februar 1957 havde stemt for optagelsen af det af ministeriet bevilgede lån på 16.000 kr., men at 1 af disse medlemmer ved et senere afholdt møde, hvor

obligationen forelå til underskrift, nægtede at underskrive denne, således at kun 6 af rådernes 14 medlemmer havde underskrevet obligationen. Provstiudvalget beklagede meget, at det ikke havde været muligt at formå menighedsrådene til at afgive den af ministeriet begærede erklæring. Den 5. august 1957 indsendte Stiftsøvrigheden meddelelsen til Kirkeministeriet.

I skrivelse af 27. august 1957 anmodede Kirkeministeriet Stiftsøvrigheden om at gøre menighedsrådene bekendt med, at rådene, da såvel det bevilgede tilskud af fællesfonden som det bevilgede lånebeløb var modtaget og udbetalt til de håndværkere m. fl., som havde udført arbejdet, måtte være pligtige at drage omsorg for, at ydelserne vedrørende lånet betaltes, uanset om obligationen udstedtes eller ikke, og uanset om flertallet af menighedsrådenes medlemmer havde den opfattelse, at formanden havde overskredet sin kompetence ved indgivelse af andragendet om tilskud og lån. Da flertallet af menighedsrådenes medlemmer havde fastholdt deres vægring ved at underskrive obligationen, anmodede ministeriet samtidig Stiftsøvrigheden om indtil videre at tilbageholde boligfradraget til præstelønningskassen til dækning af udgifterne til renter og afdrag vedrørende lånet i det omfang dette var muligt.

Ministeriet udtalte dernæst, at man gik ud fra, at menighedsrådene fuldt ud var klar over, at de håndværkere m. fl., som havde udført arbejdet på præstegården, havde krav på betaling af deres tilgodehavende af præstelønningskassen, og at det ville have været nødvendigt at søge andre udveje til fremskaffelse af det fornødne beløb, eventuelt ved ligning på menigheden af hele beløbet indenfor et enkelt år, såfremt ministeriet ikke havde ydet hjælp. Det tilføjedes, at ministeriet var villig til, om det ønskedes, at annullere såvel lån som tilskud, men at konsekvensen så måtte blive den anførte.

I en af Dem og 3 andre medlemmer underskrevet skrivelse af 9. oktober 1957 erklærede De overfor Kirkeministeriet, at Essenbæk menighedsråd ikke stod bagved andragendet af 20. januar 1956 om et lån på 11.000 kr. af stiftsmidlerne, idet dette andragende var indsendt uden menighedsrådets viden. Menighedsrådet blev iøvrigt ikke før i august 1956 gjort bekendt med de

store overskridelser og med, at der var søgt og bevilget lån og tilskud; på det tidspunkt var både lånet og tilskuddet udbetalt uden menighedsrådets viden.

De erklærede endvidere, at der ved arbejdets påbegyndelse var lagt faste rammer for, hvad der skulle istandsættes, og da sognepræsten, der var formand for Vurring menighedsråd, beboede den bolig, der skulle istandsættes, og derved kunne følge arbejdet daglig, var der god kontrol med arbejdet, ligesom de øvrige medlemmer skulle kunne påregne at blive holdt underrettet, hvis overslag og beregninger ikke holdt stik. Dette måtte efter Deres opfattelse være noget, som påhvilede enhver formand; når det ikke var sket, måtte det være formanden og myndighederne, som havde ladet arbejdet udføre, og ikke menighedsrådene.

4 medlemmer af Vurring menighedsråd har i en skrivelse af 16. oktober 1957 overfor Kirkeministeriet erklæret, at de ikke har tiltrådt, at sognepræsten har optaget yderligere lån af stiftsmidlerne og tilskud fra fællesfonden, men alene tiltrådt, at der blev søgt om et lån på 11.000 kr. af stiftsmidlerne, idet dette lån sammen med menighedsrådenes kassebeholdning på 4.000 kr. skulle dække udgifterne ved det godkendte projekt, der var anslået til at koste 12-15.000 kr.

I anledning af Deres klage til mig har pastor A i en erklæring af 11. august 1957 udtalt, at han som formand for Vurring menighedsråd i henhold til den på menighedsrådenes fællesmøde den 24. november 1955 af samtlige medlemmer vedtagne istandsættelse har set det som sin opgave at lade det under hans bortrejse påbegyndte istandsættelsesarbejde fortsætte ved ad de sædvanlige veje at søge tilvejebragt dækning for de ved arbejdet påløbende udgifter.

Sognepræsten har dernæst udtalt, at næstformanden (S. Sørensen) under hans bortrejse uden indkaldelse af medlemmerne har underskrevet og ekspederet den første låneansøgning, og at sognepræsten senere i lighed hermed har ansøgt om forhøjelse af lånet fra stiftsmidlerne, samt på grund af istandsættelsesarbejdets stedse større omfang tillige om tilskud fra fællesfonden. Han har anset denne fremgangsmåde for fuldt forsvarelig, når henses til, at istandsættelsesarbejdet foregik under sagkyndig vejledning og indenfor rammerne af det direkte nød-

vendige, jfr. vedtagelsen på menighedsrådenes fællesmøde den 24. november og synsudsættelsen den 5. december 1955.

Bygningskonsulenten har i en erklæring af 14. august 1957 udtalt, at han kan henholde sig til den af ham den 6. marts 1957 overfor menighedsrådene afgivne skriftlige redegørelse vedrørende overskridelserne af projektet for istandsættelse af Vurring præstegård.

Provstiudvalget har i en erklæring af 27. august 1957 udtalt, at det ikke tilkommer udvalget at tage stilling til den af sognepræsten ved hans bestridelse af hvervet som formand for hovedsognets menighedsråd anvendte fremgangsmåde, og at udvalget derfor vil indskrænke sig til at udtale, at byggesagen fra led til led er blevet ekspederet på normal vis, således at tilvejebringelsen af lån og tilskud er sket på grundlag af andragender fra menighedsrådene, der er blevet påtegnet af provstiudvalget og videresendt til Stiftsøvrigheden. Det skete ofte, som det var sket i denne sag, at andragender fremkom med underskrift alene af vedkommende menighedsråds formand, hvilket man ikke fandt påfaldende, da underskriften måtte opfattes som forpligtende overfor det eller de råd, som vedkommende formand repræsenterede.

Om behandlingen af byggesagen har provstiudvalget udtalt, at provsten havde været sygemeldt og fraværende fra embedet fra den 3. april til den 1. juli 1956, indenfor hvilket tidsrum hovedparten af istandsættelsesarbejdet blev foretaget, således at også sognepræstens andragende af 23. juni 1956 om yderligere lån og tilskud er blevet ekspederet under provstens fraværelse. Den konstituerede provst havde ikke noget indgående kendskab til byggesagen.

Provstiudvalget har endelig anført, at man tillægger det særdeles stor betydning, at de klagende medlemmer af menighedsrådene ikke har benyttet sig af deres ret til i henhold til § 15 i menighedsrådsloven (nu lov-bekendtgørelse nr. 167 af 8. juni 1957) at kræve møder afholdt om byggesagen samt at fastsætte formulerede bestemmelser om forretningsgangen. Uanset at sognepræsten var formand for hovedsognets menighedsråd, måtte det være de øvrige medlemmers – navnlig præstegårdsudvalgets medlemmers – pligt såvel som ret at få afholdt forhand-

linger om det igangværende arbejde, når der var tale om overskridelser, som de siden ville kritisere.

Århus Stiftsøvrighed har i en erklæring af 5. september 1957 udtalt, at menighedsrådenes tilslutning i sin tid til istandsættelsen af Vurring præstegård var betinget af, at istandsættelsen blev holdt indenfor det strengt nødvendige, og af, at udgifterne blev holdt indenfor et vist beløb. Uanset den stedfundne overskridelse af det ved synsudsættelsen i december 1955 anslåede beløb var det Stiftsøvrighedens opfattelse, at istandsættelsen af præsteboligen er holdt indenfor det strengt nødvendige.

Da menighedsrådenes tilslutning imidlertid som nævnt tillige må ses på baggrund af det beløb, hvormed udgifterne oversteg overslaget, er det Stiftsøvrighedens opfattelse, at sognepræsten som formand for Vurring menighedsråd burde have indkaldt menighedsrådene til drøftelse af de forøgede udgifter. Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt menighedsrådene efter det passerede hæfter for de af sognepræsten truffene dispositioner, henviser Stiftsøvrigheden til Kirkeministeriets skrivelse af 27. august 1957.

Kirkeministeriet har i skrivelsen af 8. november 1957 overfor mig udtalt, at det ikke i et tilfælde som det foreliggende bør have nogen afgørende betydning for ministeriet, om der forelå fyldige oplysninger om, hvorvidt sognepræsten har haft menighedsrådenes bemyndigelse til at indgive andragendet om lån og tilskud. Normalt vil en forespørgsel herom forinden afgørelsen træffes virke som et unødvendigt omsvøb, eventuelt ligefrem virke stødende, hvortil kommer, at ministeriet i nærværende tilfælde ovenikøbet efter forholdene kunne gå ud fra, at menighedsrådene var i en nødsituation, idet håndværkerne måtte have ret til af rådene at kræve deres betaling for det faktisk udførte arbejde.

Ministeriet havde iøvrigt intet kendskab til, hvorledes der var forholdt med hensyn til gennemførelsen af det pågældende arbejde, udover hvad der fremgik af de indsendte andragender m. v., idet menighedsrådene som bestyrere for præstegårdene selv er bygherrer.

Klagen forekommer ministeriet ganske urimelig, efter at de af ministeriet anviste beløb faktisk er benyttet til at dække menig-

hedsrådenes gæld, og især under hensyn til at man ikke har kunnet formå menighedsrådene til at give oplysninger om, hvorledes man havde tænkt sig at klare det økonomiske uden ministeriets hjælp. Hverken ministeriet eller Stiftsøvrigheden har således haft nogensomhelst andel i byggesagens administration, og det forekommer ministeriet lige så urimeligt at klage over provstiudvalget, der heller ikke har haft noget at gøre med administrationen af byggesagen, som alene har påhvilet menighedsrådene selv.

Der kan derimod rejses det spørgsmål, om medlemmerne af præstegårdsudvalget og sognepræsten som formand for Verring menighedsråd har overskredet den bemyndigelse, som blev givet dem ved fællesmødet den 24. november 1955 og synsforretningen den 5. december 1955. Efter ministeriets opfattelse er det et spørgsmål, som rådene næppe har krav på at ministeriet skal træffe afgørelse om, allerede fordi det er et spørgsmål vedrørende menighedsrådenes egen administration og således bliver et mellemværende mellem menighedsrådenes medlemmer indbyrdes. Dette spørgsmål må rådene derfor selv afgøre ved en debat, eventuelt ved tilbagetagelse af de tillidshverv, der måtte være overdraget de pågældende menighedsrådsmedlemmer som medlemmer af præstegårdsudvalget eller for sognepræstens vedkommende tillige som formand for det ene menighedsråd.

Endelig har Kirkeministeriet udtalt, at det må erindres, at i hvert fald den allervæsentligste del af de arbejder, der er udført, utvivlsomt hører til den slags arbejder, som kunne påbydes udført i medfør af præstelønningslovens § 32, stk. 2, og eventuelt kunne beordres udført for menighedsrådenes regning, dersom rådene vægrede sig ved at lade arbejderne udføre.

Ifølge § 21 i menighedsrådsloven tager menighedsrådene del i bestyrelsen af de til præsteembederne henlagte faste ejendomme efter de gældende regler. Ifølge præstelønningslovens § 39 kan bestyrelsen af de faste ejendomme i de tilfælde, hvor der er flere menighedsråd i pastoratet, udøves gennem et fællesudvalg (præstegårdsudvalget).

De nærmere regler for menighedsrådenes virksomhed med hensyn til bestyrelse af præstegårde findes i den allerede omtalte præstelønningslov, navnlig §§ 31-33, hvorefter

bestyrelsen af de til præsteembederne hørende præstegårde m. m. påhviler menighedsrådene under Stiftsøvrighedens overtilsyn. Menighedsrådene skal bl. a. vedligeholde bygningerne med tilbehør i den udstrækning, som et af Kirkeministeriet udfærdiget regulativ bestemmer, ligesom menighedsrådene efter overtagelsen af bestyrelsen af præstegårdene m. v. skal afholde de med vedligeholdelsen forbundne udgifter.

Kirkeministeriets instruks nr. 139 af 31. marts 1944 for bygningskonsulenter for præstegårde giver nærmere regler for tilsynet med menighedsrådenes vedligeholdelse af præstegårde, og i instruksens § 4, stk. 1, bestemmes det, at menighedsrådene ved byggearbejder vedrørende præstegårde er at betragte som bygherrer, og at rådene derfor er frit stillet med hensyn til hvem de vil vælge til at forestå tilrettelæggelsen og ledelsen af byggearbejdet.

I det foregående har jeg, uden at tage stilling til min kompetence, fundet det rigtigt at give en udførlig redegørelse for byggesagens forløb, således som den efter de indhentede erklæringer foreligger oplyst for mig.

Med hensyn til min kompetence skal jeg herefter for det første bemærke, at denne formentlig ikke udstrækker sig til menighedsrådenes valgte medlemmer, idet disse i alt fald ikke ved bestyrelsen af præstegårde kan siges at handle i statens tjeneste, jfr. instruks for folketingets ombudsmand nr. 109 af 22. marts 1956, § 2, stk. 1. Det anførte gælder også, hvor menighedsrådsmedlemmer virker som medlemmer af præstegårdsudvalg.

Endvidere henhører bygningskonsulenten for såvidt angår hans virksomhed som arkitekt, antaget af menighedsrådene, ikke under mit tilsyn, hvorimod hans konsulentvirksomhed falder inden for min kompetence.

Der foreligger derimod tvivl med hensyn til om sognepræsten i sin egenskab af medlem af – eller formand for – et menighedsråd, herunder et præstegårdsudvalg, er undergivet mit tilsyn. Ifølge § 3, stk. 1, i den ovenfor nævnte instruks for min virksomhed kan jeg overfor personer, der omfattes af mit tilsyn, kun påtale »fejl eller forsømmelighed ved udførelsen af

tjenesten«, og det kan omtvistes, hvorvidt en præst, der i sin egenskab af menighedsrådsmedlem, jfr. menighedslovens § 2, stk. 1, foretager skridt i en byggesag, falder ind under denne bestemmelse.

Det kan i denne forbindelse spille en vis rolle, at de til præsteembederne henlagte midler, hvortil præstegårde henregnes, må betragtes som selvstændige, ikke statslige forvaltningssubjekter, jfr. professor Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 3. udg. 1956, s. 69, og tildels F. Severinsen: Folkekirkens Ejendoms-Historie, 1920, s. 135, samt Det kirkelige Udvalgs betænkning 1940, s. 178. – Det bemærkes herved, at menighedsråd ifølge præstelønningslovens § 51, stk. 3, i retstrætter og andre retslige spørgsmål kan optræde som repræsentant for embedernes rettigheder, og at præstegårdene ikke er opført som aktiver på statsregnskabet.

Jeg er på grundlag heraf mest tilbøjelig til at antage, at der ikke består en så nær sammenhæng mellem sognepræstens

administrative opgaver indenfor hans tjeneste i folkekirken og de opgaver, der har påhvilet ham i den foreliggende sag, at jeg kan tage stilling til det mod ham fremsatte klagemål.

Forsåvidt angår bygningskonsulenten skal jeg bemærke, at de foreliggende oplysninger ikke giver mig tilstrækkeligt grundlag for med sikkerhed at udtale mig om, hvorvidt han ved udøvelsen af skønet over størrelsen af de forventede udgifter har udvist et sådant fejlskøn, at der kan rettes nogen kritik mod ham.

Endelig kan provstiudvalgets, Stiftsøvrighedens og Kirkeministeriets behandling af byggesagen ikke give mig grundlag for kritik, hvorved bemærkes, at det af sagens akter fremgår, at disse myndigheder på alle måder har forsøgt at tilvejebringe en for menighedsrådene tilfredsstillende løsning på de vanskeligheder, rådene var kommet i som følge af den store overskridelse.«

90. *Politimesteren i Frederikshavn burde tidligere end sket have tilbagesendt et til en politianmeldelse føjet bilag til anmelderen, der to gange havde anmodet herom. (J. nr. 500/57).*

Den 20. juni 1957 klagede A over, at politimesteren i Frederikshavn købstad m. v. ikke havde tilbagesendt en original købekontrakt, som A havde vedlagt en den 22. maj 1957 til politimesteren indgivet anmeldelse mod B for strafbart forhold med hensyn til en bilhandel. Han anførte, at han udover anmeldelsen og købekontrakten havde fremsendt en afskrift af kontrakten og en følgeskrivelse af 20. maj 1957, hvori han anmodede om at få købekontrakten tilbagesendt til brug for en fagedforretning overfor den nuværende besidder af automobilet. Den 6. juni 1957 erindrede han politimesteren om anmodningen om at få den originale købekontrakt tilbagesendt og tilbød at afholde udgifterne ved en eventuel fotokopiering.

Den 25. juni 1957 anmodede jeg kriminalpolitiet i Frederikshavn om at foranledige A's købekontrakt tilbagesendt, og den 9. juli 1957 modtog jeg en udtalelse fra politime-

steren samt en redegørelse af 3. juli 1957 fra kriminalpolitiet i Skagen.

Den kriminalpolititjenestemand, der havde behandlet sagen, udtalte, at han den 24. maj 1957 modtog anmeldelsen med følgeskrivelsen af 20. maj 1957. Da hverken politimesteren eller stationslederen havde anmodet ham om at tilbagesende købekontrakten, havde han ikke anset sig for beføjet til at sende den til A.

Kriminalpolititjenestemanden udtalte endvidere, at B ikke var mødt til afhøring, og at sagen derfor beroede hos ham, da stationslederen i Skagen, formentlig den 8. eller 9. juni 1957, udleverede A's skrivelse af 6. juni 1957. Da B havde meddelt, at han snarest ville henvende sig til kriminalpolitiet, fandt man det rigtigst først at afhøre ham, inden man tog beslutning om, hvorvidt købekontrakten burde fotokopieres, før den blev tilbagesendt.

B indfandt sig imidlertid ikke hos kriminalpolitiet i Skagen, og sagen blev derfor den 15. juni 1957 oversendt til kriminalpolitiet i Frederikshavn. A's skrivelse af 6. juni 1957 blev efter det oplyste lagt øverst i sagen, som den 25. juni 1957 blev tilbagesendt til kriminalpolitiet i Skagen.

Politimesteren beklagede i skrivelsen af 9.

91. *Landbrugsministeriet burde have gjort en tjenestemand bekendt med en indberetning om ham for tjenesteforseelse, selvom ministeriet henlagde indberetningen. (J. nr. 502/57).*

A, mod hvem Landbrugsministeriet omkring nytår 1958 havde indledt disciplinærundersøgelse for forskellige tjenesteforseelser, klagede bl. a. over, at ministeriet først i forbindelse med denne undersøgelse havde gjort ham bekendt med nogle af den konstituerede forstander for Statens veterinære Institut for Virusforskning på Lindholm til ministeriet indsendte skrivelser af 2. maj, 21. august og 14. november 1956 vedrørende hans personlige og tjenstlige forhold.

Den 25. februar 1958 modtog jeg en henvendelse fra Den danske Dyrlægeforening, der ønskede at støtte A forsåvidt angik klagen over, at han ikke var blevet gjort bekendt med eventuelle tjenstlige indberetninger.

Landbrugsministeriet fremsendte afskrifter af de nævnte skrivelser m. v. og udtalte, at ministeriet ikke på noget tidspunkt havde betragtet forstanderens skrivelse af 2. maj 1956 som en tjenstlig indberetning til en overordnet myndighed angående en tjenesteforseelse, og at skrivelsen straks var blevet henlagt.

Forstanderens skrivelse af 21. august 1956 kunne derimod vel betragtes som en tjenstlig indberetning, men ministeriet havde ikke gjort A bekendt med den på daværende tidspunkt, da forstanderen under et møde i ministeriet i november måned s. å. havde udtalt, at han ikke ønskede en disciplinærundersøgelse indledt mod A, ligesom han ikke ønskede nogen anden reaktion iværksat, såfremt ikke nye episoder skulle indtræffe. Da man håbede, at sagen ville løses, ved at A søgte væk fra instituttet – hvilket denne havde stillet i udsigt – blev indberetningen henlagt.

juli 1957, at A ikke på et tidligere tidspunkt havde fået sin købekontrakt tilbage.

Jeg udtalte herefter, at kontrakten burde have været tilbagesendt allerede efter A's anmodning af 20. maj 1957, og at jeg fandt det særlig beklageligt, at politiet ikke tilbagesendte den efter modtagelsen af skrivelsen af 6. juni 1957.

Om forstanderens skrivelse af 14. november 1956 anførte Landbrugsministeriet, at man ikke havde betragtet den som en tjenstlig indberetning vedrørende en tjenesteforseelse, idet den blot var en ansøgning om tilladelse til at antage en honorarlønnet videnskabelig assistent.

Endelig udtalte Landbrugsministeriet, at ministeriet iøvrigt forstod tjenstemandslovens § 17 således, at de deri indeholdte bestemmelser kun kommer til anvendelse, når disciplinærfølgning faktisk indledes. Ministeriet havde også efter disciplinærsagens rejsning gjort A, hans sagfører og bisidder bekendt med de i Landbrugsministeriet foreliggende skrivelser vedrørende A's forhold.

§ 17, stk. 1, i tjenstemandsloven af 6. juni 1946 bestemmer:

»En tjenestemand, for hvis vedkommende der sker tjenstlig indberetning til overordnet myndighed angående en tjenesteforseelse . . . har ret til at blive gjort bekendt med en skriftlig fremstilling af de faktiske forhold vedrørende det passerede. Han skal i sagen afgive en udtalelse, som kan bestå i en påtegning om, at fremstillingen erkendes at være rigtig, eller i sager, der er så alvorlige, at det må forudsættes, at forhør vil blive afholdt, af påtegningen »læst«. Tjenestemanden kan kræve udleveret en genpart af fremstillingen.«

Denne formulering af tjenstemandslovens § 17 blev foreslået af den i 1929 nedsatte kommission til revision bl. a. af tjenstemandslovens almindelige bestemmelser. Kommissionen har i sin 1. betænkning, 1930, s.

35, vedrørende indholdet af § 17 udtalt, at der i tjenestemandsløven foreslås sikret den tjenestemand, der sigtes for en tjenesteforseelse, adgang til allerede på det tidspunkt, da sagen tjenstligt indberettes til overordnet myndighed, at blive bekendt med klagemålet og få udleveret en genpart af fremstillingen. Som yderligere motivering for regelen anføres, at indberetningen i mange tilfælde vil danne grundlag for en suspension, og at det derfor også af denne grund er naturligt, at tjenestemanden straks gøres bekendt med fremstillingen.

Jeg udtalte herefter, at ordlyden af tjenestemandsløvens § 17, stk. 1, 1. pkt., sammenholdt med lønningskommissionens motivering, måtte forstås således, at en tjene-

stemand har krav på at blive gjort bekendt med en indberetning vedrørende en tjenesteforseelse, uanset om indberetningen medfører en disciplinærundersøgelse eller ikke. Når den konstituerede forstander ikke havde gjort A bekendt med indberetningen af 21. august 1956, burde Landbrugsministeriet derfor dengang have gjort det, selvom ministeriet besluttede at henlægge indberetningen uden disciplinærsag.

Skrivelserne af 2. maj og 14. november 1956 til Landbrugsministeriet indeholdt derimod ikke nogen sigtelse for tjenesteforseelse, og Landbrugsministeriet havde derfor ikke i medfør af tjenestemandsløvens § 17 været forpligtet til at gøre A bekendt med skrivelserne.

92. *Forsvarsministeriet havde afslået at yde erstatning for den skade, der ved etableringen af øvelsesområdet ved Tranum var påført en vognmand, der ernærede sig ved indvinding af ral. – Sagen gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 746/57).*

Den 2. oktober og den 27. november 1957 klagede vognmand A over, at Forsvarsministeriet havde afslået at yde ham erstatning for skade, der var påført ham ved etableringen af øvelsesområdet ved Tranum. Han anførte, at han ernærede sig ved at køre ral op fra forstranden, men at han på de tider, hvor området var afspærret, måtte køre en betydelig omvej for at komme til ral-lejerne.

Det fremgik af Forsvarsministeriets akter, at A i skrivelse af 22. oktober 1956 overfor chefen for flyvestation Ålborg havde fremsat krav om erstatning. Denne skrivelse blev af Forsvarets Bygningstjeneste fremsendt til Forsvarsministeriet, idet Bygningstjenesten bl. a. oplyste, at A's forretning i væsentlig grad var baseret på salg af stenmaterialer, som dels indvindes fra forstranden ud for skydeterrænet, dels fra andre dele af forstranden, og derefter transporteres ad kysten forbi skydeterrænet.

I skrivelse af 13. marts 1957 til A henviste forsvarsministeren til, at forstranden, der ikke er undergivet privat ejendomsret, normalt er åben for fri tilegnelse af ral m. v. Staten er imidlertid ifølge retspraksis berettiget til i det almenes interesse at foretage en hel eller delvis ophævelse af den nævnte

frie adgang til indvinding af ral m. v. fra forstranden, uden at det offentlige derved ifalder noget erstatningsansvar.

Ministeren pegede også på, at der ved kystkommissionernes nedlæggelse af forbud mod borttagning af sten, grus etc. fra forstranden af hensyn til kystfredningen ikke ydes erstatning til nogen for eventuelt forringet udbytte ved indvinding af de omhandlede materialer.

Forsåvidt angår indsamling af ral m. v. fra den egentlige strandbred, d. v. s. den del af stranden der ikke overskylls af havet ved højeste daglige normale vandstand, bemærkede ministeren, at sådan indsamling kun kan finde sted med tilladelse fra den tilstødende grundejer, der har ejendomsret over den nævnte del af stranden. En tilladelse af den omhandlede art – som iøvrigt efter det oplyste ikke var meddelt A – forsåvidt angår det afspærrede område ved Tranum ville imidlertid være undergivet de begrænsninger i adgangen til området, som følger af ejerens dispositioner over ejendommen, i det foreliggende tilfælde statens udnyttelse af terrænet til skydeøvelser.

Under henvisning hertil så ministeriet ikke

nogen mulighed for at imødekomme det rejste erstatningskrav.

Samtidig oplyste ministeren, at den pågældende kyststrækning ikke var afspærret hver dag, og at afspærringerne normalt ikke strakte sig over hele dage. Ministeren henviste derfor A til at rette henvendelse til samarbejdsudvalget vedrørende skydeterrænet ved Tranum, flyvestation Ålborg, med henblik på at opnå en ordening, hvorefter han ville modtage underretning om tidspunkterne for områdets afspærring samt eventuelle aflysninger af planlagte øvelser.

I slutningen af marts 1957 protesterede A mod denne afgørelse, som forsvarsministeren imidlertid fastholdt.

Forsvarsministeriet udtalte overfor mig, at ministeriet ikke havde fundet grundlag for at yde nogen erstatning, idet den med afspærringsforanstaltningerne fulgte indskrænkning i A's erhverv ikke sås at kunne begrunde noget retligt krav for A. Ministeriet fandt heller ikke, at den omstændighed, at strandbredden indenfor øvelsesområdet ikke regelmæssigt kan benyttes som vej, indebærer nogen pligt for staten til at yde erstatning.

Under hensyn til de uoverskuelige konsekvenser havde Forsvarsministeriet ikke fundet mulighed for at søge bevillingsmyndighedernes tilslutning til ydelse af en kulance-

godtgørelse i lighed med den, der blev ydet fiskerne i Jammerbugten for forøgede sejladsudgifter som følge af afspærringsområdets etablering.

Jeg udtalte herefter, at spørgsmålet om, hvorvidt der påhviler staten nogen erstatningspligt for ulemperne ved øvelsesområdets etablering henhører under domstolene. Jeg måtte dog anse det for usandsynligt, at domstolene ville kunne tilsidesætte Forsvarsministeriets opfattelse, hvorefter der ikke påhviler staten en sådan erstatningspligt.

Jeg fandt ikke, at det kunne bebrejdes Forsvarsministeriet, at dette ikke havde ment at kunne gå ind for, at der ud fra et billighedssynspunkt ydedes A en godtgørelse. Jeg bemærkede herved, at det i A's sag omhandlede forhold ikke uden videre kunne sidestilles med de forhold, der havde begrundet Finansudvalgets stilling til den fiskerne ydede godtgørelse, hvortil kom, at man fra det offentliges side, særlig ved spørgsmål om omlægning af vejforhold o. l., principielt må afstå fra at yde anden godtgørelse end den, der følger af juridiske regler, idet man i modsat fald vil komme ind i en praksis, hvis konsekvenser vil være helt uoverskuelige.

93. *Statens Jordlovsudvalg burde i et referat have pointeret, at en oplysning om, at A ikke var interesseret i tillægsjord, ikke hidrørte fra denne.*

Det havde været rigtigst, om udvalget af egen drift havde foranlediget A indkaldt til et møde, som blev afholdt med de ejere, der var interesseret i tillægsjord fra et gods, da A tidligere havde anmeldt, at han ønskede tillægsjord. (J. nr. 829/57).

Den 30. oktober 1957 klagede husmand A over, at han ikke i forbindelse med en mellem Statens Jordlovsudvalg og godset Ålholm truffet ordening i henhold til § 11 i lov bekendtgørelse nr. 388 af 25. september 1951 om landbrugsejendomme havde fået suppleringsjord til sin ejendom, stor ca. 2,6 ha. A anførte herved, at han på et møde den 14. marts 1957 med repræsentanter for Jordlovsudvalget erklærede sig indforstået med på en nærmere angivet måde at dele et areal på ca. 6 td. land, der kunne bruges som suppleringsjord, med sin nabo B, hvis ejendom er på ca.

4,3 ha. Imidlertid meddelte Jordlovsudvalget A på et møde den 24. september 1957, at de 6 td. land skulle deles på anden måde.

Det fremgik af Jordlovsudvalgets akter, at A den 22. oktober 1953 overfor tremandsudvalget i Allerslev kommune fremsatte begæring om tillægsjord fra Beldringe, der hører under Ålholm gods. Statens Jordlovsudvalg modtog den 12. februar 1954 ansøgningen, og den 31. juli 1954 tilskrev Jordlovsudvalget tremandsudvalget og meddelte til videre bekendtgørelse for A, at da ansøgningen var indgivet efter 1. oktober 1953, havde udval-

get ikke hjemmel til at tinglyse en forkøbsret til Beldringe for staten. Statens Jordlovsudvalg udtalte overfor mig, at dette svar beklageligvis ikke var korrekt, idet lov nr. 183 af 11. juni 1954 om tillæg til statshusmandsloven ændrede denne lov således at der også efter 1. oktober 1953 var mulighed for at lade statens forkøbsret tinglyse. Endvidere anførte udvalget, at statens forkøbsret til Beldringe var sikret uden tinglysning ifølge statshusmandslovens § 8, stk. 1.

Ejeren af Ålholm gods anmodede den 22. september 1953 Jordlovsudvalget om en ordning i henhold til § 11 i landbrugsloven. Udvalget afholdt den 2. august 1956 et møde med tremandsudvalgene for de kommuner, hvor godsets ejendomme lå. Tremandsudvalget for Allerslev kommune oplyste, at A eventuelt kunne få jord fra et skovfogedsted.

Repræsentanter for Jordlovsudvalget og husmandsbrugskommissionen havde derefter foretaget en registrering af samtlige de af tremandsudvalgene udpegede ejendomme, der ønskede suppleringsjord, og den 21. september 1956 blev disse ejendomme besigtiget. I referatet af besigtigelsen var anført følgende vedrørende A's ejendom:

»Efter godsets forslag er der forudsat en supplerig af denne ejendom . . ., men de arealer, der kan være tale om at supplere med, er af ringe kvalitet og ligger meget højt i forhold til ejendommen. Brugeren er heller ikke interesseret i at få denne jord, og udvalgsmedlemmerne indstiller, at man undlader at supplere ejendommen.«

Af referatet af besigtigelsen af naboen B's ejendom fremgik det, at der efter godsets forslag var regnet med en supplerig af denne ejendom, og at B formentlig var interesseret heri.

Jordlovsudvalget oplyste, at A ikke var tilstede ved besigtigelsen, og at oplysningen om, at han ikke var interesseret i tillægsjord, hidrørte fra en samtale med en af hans naboer. På min yderligere forespørgsel meddelte udvalget, at denne oplysning var fremsat af en husmand, som ikke navngav sig. Endvidere udtalte udvalget, at det formentlig i referatet burde have været anført, at oplysningen ikke hidrørte fra A, hvis den ikke helt burde have været udeladt. Oplysningen havde imidlertid ikke haft betydning for de senere

trufne beslutninger angående supplerig af A's ejendom, idet udvalget principielt lægger vægt på at tilvejebringe ejendomme af passende størrelse uanset ejernes eventuelle ønsker med hensyn til supplerig.

Den 6. december 1956 foretog repræsentanter for Jordlovsudvalget, husmandsbrugskommissionen og godset en ny besigtigelse, og i forbindelse hermed blev det besluttet at indstille, at A's ejendom kun blev suppleret såfremt B ikke ønskede sin ejendom suppleret.

Som begrundelse for denne afgørelse henviste Jordlovsudvalget til, at man i betragtning af størrelsen og kvaliteten af de tilstedeværende arealer til brug ved supplerig fandt det mest hensigtsmæssigt at supplere ét brug op til fuld størrelse (ca. 8 ha middelgod jord) fremfor at foretage en utilstrækkelig supplerig af to brug.

På foranledning af Jordlovsudvalget blev formanden for husmandsbrugskommissionen anmodet om at indkalde ejerne af de ejendomme, som man regnede med skulle suppleres, til en forhandling den 14. marts 1957 med repræsentanter for Jordlovsudvalget og med kommissionsformanden. A blev ikke indkaldt, men da han den 9. marts 1957 rettede telefonisk henvendelse til kommissionsformanden, anmodede denne ham om at give møde den 14. marts 1957.

Af referatet af denne forhandling fremgik det, at A besværede sig over, at Jordlovsudvalget ikke tidligere havde rettet henvendelse til ham og spurgt, om han ønskede tillægsjord. A erklærede sig indforstået med at overtage et nærmere angivet areal på ca. 3 ha, men var noget tvivlende overfor, om han ville nøjes med 1½ ha, såfremt han og B skulle dele de 3 ha. B udtalte, at han gerne ville overtage de 3 ha, men at han også var villig til at dele dem med A.

Den 24. september 1957 blev der af Jordlovsudvalget afholdt et udstykningsmøde, og A fik her tilbudt et areal på ca. 2,02 ha af de forannævnte 3 ha. A ønskede ikke at erhverve dette areal, da det var for lille og prisen for høj. Arealet blev derefter afhændet til B. Jordlovsudvalget bemærkede i denne forbindelse overfor mig, at det af A havde forlangt en pris svarende til 2½ gange grundbeløbet, og at dette er udvalgets normale pris for tillægsjord.

Allerede fordi A havde fået tilbudt tillægsjord til den sædvanlige pris, og fordi han afslog dette tilbud, kunne jeg ikke kritisere, at han ikke fik tillægsjord i forbindelse med den af udvalget truffe ordning med Ålholm gods.

Derimod fandt jeg, at Jordlovsudvalget, når det i referatet vedrørende besigtigelsen den 21. september 1956 af A's ejendom anførte, at han ikke var interesseret

i tillægsjord, burde have tilføjet, at denne oplysning ikke hidrørte fra A.

I betragtning af at A i oktober 1953 havde anmeldt, at han ønskede tillægsjord fra Beldringe, fandt jeg endelig, at det havde været rigtigst, om udvalget havde foranlediget, at også A blev indkaldt til mødet den 14. marts 1957 uden henvendelsen fra ham.

94. *Ministeriet for offentlige Arbejder burde tidligere end sket have besvaret en forespørgsel om muligheden for at erhverve ret til at udvinde salt. (J. nr. 934/57).*

Den 8. december 1957 klagede A over, at Ministeriet for offentlige Arbejder ikke havde besvaret hans skrivelser af 27. juni og 10. august 1957, hvori han bad om oplysning om muligheden for at erhverve ret til at udvinde salt af den jyske salthorst.

Den 16. december 1957 forelagde jeg henvendelsen for Ministeriet for offentlige Arbejder, der den 29. januar 1958 bekræftede, at A den 27. juni 1957 havde anmodet om en orientering vedrørende udvindingsretten til salt, og at han den 10. august 1957 havde erindret ministeriet om forespørgselen. Ministeriet havde den 23. december 1957 meddelt A, at forespørgselen ikke kunne besvares, før der var foretaget en række tekniske, finansielle og driftsøkonomiske undersøgelser, men at man ville vende tilbage til sagen, når disse undersøgelser var afsluttet.

Den 29. januar 1958 meddelte ministeriet A i anledning af en ny forespørgsel af 4. januar 1958, at der ville blive givet såvel ham som andre interesserede lejlighed til at indgive andragende om indvindingsretten til salt.

Ministeriet udtalte samtidig overfor mig, at besvarelsen af en række forespørgsler af lignende art havde måttet stilles i bero på resultatet af de ovennævnte undersøgelser. Ministeriet tilføjede, at man i tilfælde som det foreliggende havde haft grund til at forudsætte, at forespørgerne var klar over, at der efter saltindvindingsrettens overgang til den danske stat i forsommeren 1957 måtte foretages omfattende undersøgelser; man havde dog, når en fornyet forespørgsel gav anledning dertil, givet et foreløbigt svar, således for A's vedkommende ved skrivelsen af 23. december 1957.

Jeg udtalte herefter, at jeg ville have fundet det ønskeligt, om ministeriet i hvert fald i løbet af kortere tid efter modtagelsen af A's erindringskrivelse af 10. august 1957 havde besvaret hans henvendelse, således som det skete den 23. december 1957, eller dog havde meddelt, at en besvarelse måtte bero på de igangværende undersøgelser.

95. *Udtalt overfor Direktoratet for Fængselsvæsenet, at man så vidt muligt bør søge frem til en ordning, hvorefter alene en fanges faglige kvalifikationer er afgørende for, om han indstilles til svendeproe. (J. nr. 1009/57).*

A, der hensidder i statsfængslet i Vridsløselille, klagede over, at Direktoratet for Fængselsvæsenet i skrivelse af 24. april 1957 havde

afslået at medvirke til, at han af fængslet blev indstillet til at aflægge svendeproe.

Det fremgik af direktoratets skrivelse, at

man ved afgørelsen bl. a. havde lagt vægt på A's alder (51 år), de ham overgåede straffedomme for en række tildels alvorlige forbrydelser, hans spredte uddannelse og det forhold, at erhvervelsen af svendebrev efter det foreliggende, herunder A's forhold under tidligere løsladelser, kun ville få begrænset betydning for hans genindpasning. Direktoratet oplyste overfor mig, at inspektøren for statsfængslet i anledning af klagen havde udtalt, at han fremdeles var af den opfattelse, at A burde have tilladelse til at aflægge svendeprove, mens han naturligvis måtte finde det i sin orden, at A ikke opnåede svendebrev, såfremt hans kvalifikationer ved prøven ikke fandtes tilstrækkelige.

Direktoratet måtte imidlertid efter samtlige foreliggende omstændigheder – herunder de med vedkommende fag førte forhandlinger om tilgang af arbejdere til faget fra fængselsvæsenet – fastholde sin afgørelse.

Den 9. maj 1958 havde jeg en samtale med direktøren for fængselsvæsenet og chefen for fængselsvæsenets arbejdsdrift, der oplyste, at man med henblik på uddannelsen

af fanger i tidens løb havde haft en række drøftelser med svendeprovekommissionerne indenfor de enkelte fag. For overhovedet at opnå godkendelse af uddannelsen i fængslerne havde det været nødvendigt at indgå på, at der foretages en vis sortering, inden indstilling til svendeprove kan afgives. Selvom denne sortering foretages skånsomt, havde man for A's vedkommende under hensyn til de førte forhandlinger ikke ment at kunne rette henvendelse til vedkommende fags myndigheder for at indstille ham til svendeprove.

Jeg udtalte herefter, at jeg efter samtlige foreliggende oplysninger ikke fandt at kunne kritisere den af direktoratet truffene afgørelse.

Sagen gav mig anledning til med henblik på fremtidig praksis at udtale, at man under forhandlingerne med fagene eller ved spørgsmålets behandling iøvrigt så vidt muligt burde søge frem til en ordening, hvor alene fangens faglige kvalifikationer er afgørende ved indstilling til svendeprove.

96. *Forsvarsministeriets behandling af en sag vedrørende forswarets anvendelse af et privat areal havde taget urimelig lang tid, og ministeriet burde langt tidligere end sket have fået klarlagt, om det var nødvendigt at skride til ekspropriation af arealet. (J. nr. 133/57).*

Den 30. juli 1958 tilskrev jeg sagfører J. Kalstrup, Nørresundby, således:

»I skrivelse af 20. februar 1957 klagede De som advokat for gårdejer Jørgen Ginge Skov Jensen, Vesterhalne, over, at Forsvarsministeriet ikke siden 1. april 1949 havde betalt leje for et af forsaret anvendt areal eller draget omsorg for, at arealet blev eksproprieret.

Fra Forsvarsministeriet indhentede jeg en udtalelse af 9. april 1957 tilligemed sagens akter. Af udtalelsen fremgik det bl. a., at Forsvarsministeriet samme dag havde anmodet Ministeriet for offentlige Arbejder om at lade arealet ekspropriere.

I skrivelser af 24. maj og 9. juli 1957 har De dernæst gjort gældende, at besigtigelses- og ekspropriationskommissionen og senere taksationskommissionen er gået ud over deres

kompetence ved også at tage stilling til Deres klients lejekrav for tiden fra 1. april 1949 og indtil ekspropriationen blev gennemført.

Fra Forsvarsministeriet har jeg modtaget en fornyet udtalelse af 31. oktober 1957 samt akter fra Forsvarets Bygningstjeneste og Vestre Flyvestationsdistrikt. Yderligere har jeg indhentet Ålborg amts og Indkvarteringsudvalgets akter vedrørende betalingen af leje til Deres klient før 1. april 1949, og den 14. maj 1958 har jeg fra kommissarius ved anlæg af jernbaner m. v. i Jylland modtaget en udtalelse vedrørende fastsættelsen af ekspropriationserstatningen.

I det følgende redegør jeg under A for sagens behandling indtil Forsvarsministeriet den 9. april 1957 anmodede om ekspropriation af arealet, mens jeg under B behandler det af Dem rejste spørgsmål om ekspropriationskommissionens kompetence.

A. Sagens behandling indtil 9. april 1957.

Af Indkvarteringsudvalgets og Ålborg amts akter fremgår det, at de tyske besættelses-tropper i sommeren 1943 overtog et areal af Deres klients ejendom, som er beliggende i nærheden af Ålborg flyveplads. På arealet opførtes et bunkersanlæg. For tiden indtil 1. april 1945 betaltes der med de danske myndigheders godkendelse Deres klient erstatning for beslaglæggelsen.

Ved § 2, stk. 1, i midlertidig lov nr. 307 af 29. juni 1945 om tillæg til indkvarteringslovgivningen bemyndigedes indenrigsministeren til, når hensynet til de bestående særlige forhold gjorde det nødvendigt, at kræve jord og bygninger afgivet til brug eller til offentlig eje mod fuldstændig erstatning. Ifølge lovens § 3 skulle erstatningerne fastsættes af et særligt udvalg, Indkvarteringsudvalget.

I henhold til den midlertidige lov udstedte Indenrigsministeriet bekendtgørelse nr. 316 af 5. juli 1945, hvis § 5 bestemmer:

»Ejendomme, der har været udlejet til eller beslaglagt af den tyske værnemagt eller denne tilsluttede organisationer, og som efter den 4. maj 1945 ikke har kunnet tilbagegives ejeren (brugeren), anses indtil de måtte være frigivet som beslaglagt i medfør af loven af 29. juni 1945.«

Efter besættelsens ophør ønskede forsvaret bunkersanlægget opretholdt, og i de følgende år fastsatte Indkvarteringsudvalget efter indstilling fra amtet og dets landbrugssagkyndige den gårdejerens tilkommende jordleje. Det fremgår af akterne, at lejen for perioden 1. april 1945–31. marts 1947 udgjorde 435 kr. pr. ha, og at Ålborg amt ved skrivelse af 2. juli 1948 til Indkvarteringsudvalget meddelte, at de sagkyndige havde indstillet, at lejen for det 5,925 ha store areal for tiden 1. april 1947–31. marts 1949 fastsattes til 500 kr. pr. ha. Denne indstilling fulgte Indkvarteringsudvalget ved erstatningsfastsættelsen den 24. januar 1949.

Ved skrivelse af 25. maj 1949 til Hærens Bygningstjenestes 7. bygningsdistrikt i Viborg (nu Vestre Flyvestationsdistrikt) henstillede amtet, at bygningsdistriktet, da arealet fortsat ønskedes bevaret af det danske militær, betalte lejen fra 1. april 1949. Bygningsdistriktet rettede i den anledning henvendelse til amtet for at få nærmere oplysning om

lejesats m. v., og den 20. juni 1949 oplyste vedkommende amtsfuldmægtig, at man under hensyn til den benyttelse, der kunne gøres af arealet, ville finde en leje på 360 kr. pr. ha passende.

Den 29. september 1949 forhandlede bygningsdistriktet med gårdejer Ginge Skov Jensen om, hvorvidt han ville være villig til fortsat at udleje arealet. Af et referat af samme dato fremgår det, at man var gået ud fra, at gårdejeren hidtil havde fået en årlig leje på 450 kr. pr. ha. Ifølge referatet var gårdejeren indstillet på fortsat at udleje arealet, men nogen aftale blev ikke truffet.

Efter at der i vinteren 1949/50 var blevet truffet afgørelse om den fremtidige brug af de øvrige batteristillinger ved flyvepladsen, anmodede bygningsdistriktet den 25. februar 1950 garnisonskommandanten i Ålborg om en udtalelse vedrørende Deres klients areal. Den 7. marts 1950 svarede kommandanten, at forsvaret burde beholde rådighed over et areal på ca. 3,5 ha med bunkersanlægget.

Ved skrivelse af 11. maj 1950 anmodede bygningsdistriktet gårdejer Ginge Skov Jensen om at fremsætte sit krav om lejebetaling eller sit salgstilbud vedrørende arealet. Gårdejeren besvarede ikke denne henvendelse skriftligt, men i den følgende tid forhandlede distriktet med ham.

Efter forhandlingernes afslutning indstillede bygningsdistriktet den 25. januar 1951 til Hærens Bygningstjeneste (nu Forsvarets Bygningstjeneste), at forsvaret lejede, subsidiært købte, arealet. Det oplystes, at der tidligere var udbetalt gårdejeren erstatning for 5,9 ha, mens forslaget om et lejemål kun omfattede et areal på ca. 3,7 ha. Bygningstjenesten indhentede nogle supplerende oplysninger fra bygningsdistriktet, og efter at Flyverkommandoen den 5. marts 1951 havde tiltrådt forslaget om, at der erhvervedes rådighedsret til det ca. 3,7 ha store areal, fremsendte Bygningstjenesten den 8. marts 1951 indstilling til Forsvarsministeriet herom.

Den 5. april 1951 anmodede ministeriet den daværende Generalkommando om en udtalelse, og den 11. maj 1951 svarede kommandoen, at forsvarsanlægget var af så væsentlig betydning for forsvaret af flyvestationen, at dets opretholdelse var påkrævet.

Sagen blev herefter den 18. maj 1951 forelagt Indenrigsministeriet for at sikre, at forslaget om erhvervelse af rådighedsretten til

de 3,7 ha ikke kunne få konsekvenser med hensyn til den resterende afvikling af area-lerne ved flyvepladsen.

Den 16. juli 1951 svarede Indenrigsmini-steriet og vedlagde en udtalelse af 21. juni 1951 fra Ålborg amt, der bl. a. oplyste, at Indkvarteringsudvalget havde betalt leje af arealet på 5,9 ha indtil 1. april 1949.

Den 18. juli 1952 anmodede De bygnings-distriktet om oplysning om, hvornår gård-ejeren kunne forvente at modtage lejen for de siden 1949 forløbne 3 år. Denne skrivelse blev modtaget i Forsvarsministeriet den 6. august 1952.

Ministeriet har overfor mig oplyst, at der ikke havde været ekspedition i sagen i det siden modtagelsen af Indenrigsministeriets skrivelse af 16. juli 1951 forløbne år, bl. a. fordi Forsvarsministeriet ikke havde klarhed over, hvorvidt der kunne tilvejebringes det fornødne materiel m. v. for en reel udnyt-telse af bunkersanlægget. Ifølge ministeriet var spørgsmålet for så vidt ikke løst, da man modtog Deres skrivelse af 18. juli 1952. Da spørgsmålet efter det på daværende tidspunkt foreliggende ej heller kunne forventes af-gjort foreløbig og ministeriet som følge her-af ikke kunne overse, hvorvidt forholdet kunne afvikles endeligt på den måde, at for-svaret gav definitivt afkald på at anvende bunkersanlægget, anså ministeriet det, alle forhold taget i betragtning, for forsvarligt at søge spørgsmålet løst som oprindelig påreg-net ved leje, subsidiært ved køb, såfremt rimelige lejebetingelser ikke kunne opnås.

Forsvarsministeriet bemyndigede derfor den 29. august 1952 Bygningstjenesten til at søge arealet lejet, subsidiært erhvervet, til en købesum, der i givet fald kunne godkendes af Jordlovsudvalgets stedlige repræsentant.

Bygningsdistriktet indledte herefter i sep-tember 1952 forhandlinger med gårdeje-rem om de vilkår, på hvilke forsvaret kunne få rådighedsret over arealet, herunder om gård-ejeren, som af ham under tidligere forhand-linger anført, fortsat ville kræve en eengangs-erstatning for forringelse af arealet.

Ifølge Forsvarsministeriets udtalelse af 31. oktober 1957 blev det aftalt, at bygningsdi-striktet skulle udarbejde et forslag til over-enskomst, som gårdejeren ville overveje in-den et nyt møde.

Ifølge udkastet til overenskomst skulle gårdejeren uopsigeligt udleje arealet, der an-

sloges til 3,5 ha, for en årlig leje på 250 kr. pr. ha. Herudover skulle der udbetales gård-ejeren 3.500 kr. i leje for tidsrummet 1. april 1949-31. marts 1953 samt en eengangs-erstat-ning for arealets varige forringelse ved an-læggenes udførelse og for den forringelse, som forsvarets brug af arealet måtte med-føre på 60 pct. af jordens vurderingsværdi, der var ansat til 2.000 kr. pr. td. land (3.600 kr. pr. ha) eller ialt 7.560 kr. Det var iøv-rigt i udkastet bestemt, at gårdejeren var be-rettiget til at benytte arealet til almindelig landbrugsdrift.

Ved skrivelse af 21. februar 1953 til Vestre Flyvestationsdistrikt meddelte De, at gård-ejeren indtil 1. april 1949 havde oppebåret en årlig leje på 450 kr. pr. ha, og at han, da lejeforholdet ikke var ophævet, i hvert fald måtte have krav på dette beløb, indtil der blev truffet en ny aftale. De meddelte end-videre, at gårdejeren mente sig berettiget til også fremtidig mindst at få en tilsvarende leje samt en eengangs-erstatning på 80 pct. af en jordværdi svarende til 3.000 kr. pr. td. land, idet den ved overenskomstforslaget hjemlede græsningsret på arealet efter gård-ejerens mening kun var noget værd om for-året.

Den 20. april 1953 afholdtes et møde mel-lem Dem, gårdejeren og flyvestationsdistrik-tet. Der blev ifølge Forsvarsministeriet her opnået enighed om at bibeholde overens-komstforslaget i den foreliggende form, idet gårdejeren dog forlangte lejen fastsat til mi-nimum 360 kr. pr. ha pr. år og en eengangs-erstatning på 80 pct. af en jordværdi på 2.000 kr. pr. td. land.

Udkastet blev herefter ved skrivelse af 22. april 1953 af flyvestationsdistriktet forelagt formanden for Jordlovsudvalget, idet det bl. a. anførtes, at det var meddelt gårdeje-rem, at den aftalte lejes størrelse var betin-get af, at den godkendtes af Jordlovsudval-gets stedlige repræsentant og Forsvarsmini-steriet.

I en foreløbig skrivelse af 30. april 1953 meddelte formanden, at de forlangte leje- og erstatningsbeløb tilsammen forekom urime-ligt høje, og den 3. juni 1953 tilbagesendte formanden akterne med oplysning om, at ud-valget ikke mente at burde deltage i sagens behandling. Udvalget har dog været repræ-senteret ved senere forhandlinger.

Den 29. juli 1953 erindrede De flyvesta-

tionsdistriktet om sagen, og den 10. september 1953 meddelte distriktet Dem, at man ikke havde kunnet få godkendt de i overenskomststudkastet anførte lejesatser og erstatningsbeløb. Distriktet spurgte samtidig, om Deres klient var villig til at indlede forhandling om salg af arealet.

Den 2. oktober 1953 bekræftede De, at gårdejeren ville forhandle om salg af arealet, og sagen blev overgivet til landsretssagfører Jensbye, Viborg, som kammeradvokatens repræsentant.

Der fandt herefter den 5. december 1953 en forhandling sted, hvori bl. a. formanden for Jordlovsudvalget deltog. Ifølge en skrivelse af 17. marts 1954 fra landsretssagfører Jensbye til flyvestationsdistriktet havde formanden foreslået, at Forsvarsministeriet overtog arealet for 2.000 kr. pr. td. land, med skæringsdag 1. april 1949, og købesummen forrentet med 5 pct. p. a. fra denne dag. Ifølge landsretssagfører Jensbye var sagen blevet udsat, for at gårdejeren kunne tage stilling til tilbudet. De havde imidlertid meddelt landsretssagføreren, at Deres klient ikke ville modtage det.

Flyvestationsdistriktet indhentede herefter de for en ekspropriation fornødne oplysninger og videresendte den 28. juni 1954 sagen til Forsvarets Bygningstjeneste, der den 22. juli 1954 indstillede til Forsvarsministeriet, at arealet blev eksproprieret.

Forsvarsministeriet anmodede den 30. juli 1954 Flyverkommandoen om en udtalelse om behovet for arealet m. v., og den 16. september 1954 svarede kommandoen, at de pågældende bunkersanlæg fortsat måtte anses for at være af væsentlig forsvarsmæssig betydning, og at anlæggene iøvrigt ville kunne udnyttes til opbevaring af materiel o. l.

Forsvarsministeriet modtog samtidig fra Indkvarteringsudvalget en af Dem den 12. august 1954 til Ålborg amt fremsendt anmodning om bistand til at få sagen bragt til afslutning, hvilken skrivelse amtet havde fremsendt til udvalget.

Vedrørende det af Flyverkommandoen i skrivelsen af 16. september 1954 anførte har Forsvarsministeriet udtalt, at de i ministeriet foreliggende erfaringer med hensyn til anvendelsen af tidligere tyske bunkersanlæg til depotformål gik ud på, at disse anlæg som regel kun med store bekostninger kunne gøres brugelige til oplægning af ammunition,

materiel og anden udrustning. Da dette spørgsmål ikke var blevet nærmere undersøgt forsåvidt angik det her omhandlede anlæg, mente ministeriet det nødvendigt at lade foretage en bekostningsundersøgelse, inden man gik til ekspropriation.

Ved en fejltagelse blev sagen forlagt i ministeriet, og dettes erindringssystem svigtede samtidig, hvorfor der ikke blev foretaget noget skridt til at iværksætte bekostningsundersøgelsen, før ministeriet i januar 1956 gennem Indenrigsministeriet modtog en underhåndshenvendelse fra Ålborg amt, hvortil Deres klient havde henvendt sig.

Den 14. marts 1956 anmodede Forsvarsministeriet Flyverkommandoen om en udtalelse om bunkersanlæggets anvendelighed til depotformål samt om et overslag over de med anlæggets indretning hertil og eventuelle istandsættelse forbundne udgifter.

Flyverkommandoen, der indhentede udtalelser fra forskellige myndigheder og lod foretage en besigtigelse af anlægget, svarede den 29. oktober 1956 Forsvarsministeriet, at man stadig betragtede arealet som forsvarsmæssigt betydningsfuldt, og at det med nogen istandsættelse ville være muligt at bruge bunkersanlægget som depot.

Forsvarsministeriet indhentede en udtalelse af 16. marts 1957 fra Forsvarets Bygningstjeneste angående bunkersanlæggets anvendelighed, og ministeriet anmodede derefter den 9. april 1957 Ministeriet for offentlige Arbejder om at foranledige arealet eksproprieret.

Forsvarsministeriet har overfor mig oplyst, at Deres klient siden årsskiftet 1946/47, da sløjfningen af tankgrave og pigtrådsspærringer m. v. var blevet afsluttet, havde haft rådighed over hele arealet, idet de ca. 3 ha, som er beliggende syd for det areal, ministeriet har eksproprieret, har kunnet udnyttes til normal landbrugsdrift, mens de ca. 3 ha, som udgør selve bunkersområdet, har kunnet udnyttes til græsning, hvortil de alene skal være egnet.

Ministeriet har dernæst oplyst, at bygningsdistriktet i perioden mens sagen var under forhandling med Deres klient, har henstillet til flyvestationen så vidt muligt ikke at benytte bunkersanlægget under øvelser, og denne henstilling skal efter det i ministeriet foreliggende i det store og hele være blevet

fulgt, idet benyttelsen af arealet skal have indskrænket sig til øvelse 1-2 gange årlig.

Endelig har ministeriet udtalt, at det beklager den skete forsinkelse af sagens ekspedition, som dels skyldes forlæggelsen i ministeriet, dels også i nogen grad må anses for at være en følge af de noget besværlige forhandlinger i sagens første fase for at nå frem til en for forsvaret acceptabel økonomisk ordning af spørgsmålet.

Med hensyn til de militære myndigheders behandling af sagen i tiden 25. maj 1949-9. april 1957 skal jeg udtale følgende:

Det havde været ønskeligt, om bygningsdistriktet i Viborg i skrivelsen af 25. januar 1951 til Hærens Bygningstjeneste udtrykkelig havde gjort opmærksom på, at gårdejer Ginge Skov Jensen ikke siden 1. april 1949 havde fået udbetalt leje for arealet, og ikke blot oplyst, at »der tidligere er blevet udbetalt gårdejerens erstatning for 5,9 ha«.

Da Forsvarsministeriet i hvert fald ved Indenrigsministeriets skrivelse af 16. juli 1951 var blevet bekendt med, at lejebetalingen var ophørt pr. 1. april 1949, burde ministeriet, når det på dette tidspunkt stillede sagen i bero, have taget skridt til, at lejespørgsmålet blev bragt i orden, indtil ministeriets afgørelse om arealets fremtidige anvendelse kunne træffes. Under alle omstændigheder burde ministeriet have gjort gårdejerens bekendt med, at man ønskede at stille sagen i bero, og spurgt ham, om han var indforstået hermed.

Men hensyn til sagens behandling efter at Forsvarsministeriet den 29. august 1952 havde bemyndiget Bygningstjenesten til at indlede forhandlinger om en lejeordning m. v., skal jeg bemærke, at flyvestationsdistriktet straks efter modtagelsen af skrivelsen af 3. juni 1953 fra Jordlovsudvalgets formand burde have meddelt Dem, at en lejeordning på de af Deres klient foreslåede vilkår måtte anses for uigen-nemførlig.

En væsentlig årsag til forsinkelsen ved sagens behandling må søges i, at sagen har været forlagt i Forsvarsministeriet fra efteråret 1954 til begyndelsen af 1956. Dette forhold har Forsvarsministeriet beklaget, og da det yderligere synes forårsaget af et

sammenstød af uheld, finder jeg ikke anledning til yderligere bemærkninger herom.

Efter en samlet vurdering finder jeg udover det foran anførte at burde fremhæve, at sagens behandling, selvom forhandlingerne med Deres klient viste sig vanskelige, har taget urimelig lang tid, og at Forsvarsministeriet langt tidligere end sket burde have fået klarlagt, om det var nødvendigt at skride til ekspropriation.

Jeg har samtidig gjort Forsvarsministeriet bekendt med min opfattelse.

B. Ekspropriationskommissionens kompetence med hensyn til lejekravet.

Som nævnt ovenfor anmodede Forsvarsministeriet den 9. april 1957 Ministeriet for offentlige Arbejder om at foranledige arealet eksproprieret. Forsvarsministeriet anmodede samtidig om, at spørgsmålet om det af gårdejer Ginge Skov Jensen fremsatte krav om leje af arealet for tiden efter 1. april 1949 måtte blive inddraget under kommissarii forhandlinger med gårdejerens og afgjort under sagen.

Den 23. maj 1957 afholdtes der ved kommissarii foranledning besigtigelses- og ekspropriationsforretning på gårdejerens ejendom, hvor kommissionen i henhold til lov nr. 225 af 11. juni 1954 vedtog at ekspropriere arealet, der i forhandlingsprotokollen blev opgjort til ca. 30.960 m². Under forretningen var gårdejerens og Deres medarbejder, landsretssagfører J. F. Jørgensen, tilstede, og da der ikke opnåedes forlig, blev sagen henvist til taksation.

I skrivelsen af 24. maj 1957 til mig har De oplyst, at kommissionen under forhandlingen tilbød Deres klient en erstatning for areal og ulemper samt for lejetab siden 1. april 1949 på 16.000 kr. + renter fra dato. De har dernæst gjort gældende, at en fastsættelse af lejen for tiden siden 1. april 1949 ikke er et ekspropriationsanliggende, hvorfor ekspropriationskommissionen efter Deres opfattelse ved at tage stilling til lejekravet er gået ud over sin kompetence.

Den 26. juni 1957 afholdtes taksationsforretningen, ved hvilken gårdejerens og landsretssagfører Jørgensen også var tilstede. Kommissionen fastsatte erstatningen således:

For det eksproprierede areal

pr. ha 3.600 kr.

For ejendomsforringelse og

samtlige ulemper 4.000 kr.,

hvertil kom renter fra 31. marts 1949.

Det er overfor mig oplyst, at den Deres klient tillagte erstatning pr. 12. april 1958 er opgjort til 21.205,59 kr., der den 26. marts 1958 er anvist til udbetaling, idet Deres klient dog forbeholdt sig at indbringe spørgsmålet om ekspropriationens lovlighed og erstatningens størrelse for domstolene.

Forsvarsministeriet har i sin skrivelse af 31. oktober 1957 til mig anført vedrørende det af Dem rejste spørgsmål om kommissarii kompetence, at ministeriet vel er enig i, at tvistigheder om erstatningen for tidsrummet forud for ekspropriationens iværksættelse formentlig i givet fald vil kunne indbringes for de almindelige domstole, men at det iøvrigt er i overensstemmelse med ministeriets sædvanlige praksis, hvor sager af omhandlede art måtte fremkomme i forbindelse med ekspropriation af arealer til forsvaret, at benytte sig af kommissarii mæglende virksomhed i videst muligt omfang for om muligt at nå til en forligsmæssig ordning, hvilket er en fremgangsmåde, rekvisitus oftest selv vil være interesseret i på grund af dens større hurtighed og smidighed i forhold til den almindelige civile rettergang.

Ministeriet har dernæst anført, at det går ud fra, at kommissarius under en ekspropriationssag selv påser, at kompetencegrundlaget er i orden.

Kommissarius har den 14. maj 1958 oplyst overfor mig, at gårdejereren under taksationsforretningen nedlagde påstand om en erstatning på 3.000 kr. pr. td. land for det afståede areal samt 19.000 kr. i lejegodtgørelse, eller ialt ca. 36.400 kr. Landsretssagfører Jørgensen havde derimod ikke gjort taksationskommissionen bekendt med, at De i skrivelser af 24. maj 1957 til mig havde bestridt ekspropriationsmyndighedernes kompetence til at afgøre en del af sagen.

Kommissarius har dernæst anført, at taksationskommissionen, der ved fastsættelsen af den ejeren tillagte erstatning har taget alle relevante forhold i betragtning, derunder også den omstændighed, at udbetalingen af den tidligere fastsatte leje for det beslaglagte areal er ophørt pr. 31. marts 1949, må holde for, at den gårdejereren tillagte erstat-

ning er passende og rimelig, og kommissionen må forbeholde sig under den af Dem bebudede retssag nærmere at redegøre for erstatningsansættelsen, som i nogen grad kompliceres ved de på det eksproprierede areal opførte bunkersanlæg, der i høj grad har ændret arealets karakter.

Hvad angår det af Dem rejste spørgsmål om hjemmelen til ved ekspropriationen at behandle lejekravet har kommissarius udtalt, at den af Forsvarsministeriet begærede erhvervelse var begrundet i ønsket om at bevare det på arealet beliggende bunkersanlæg, som rent faktisk havde befundet sig på ejendommen i hele perioden siden Indkvarteringsudvalget ophørte med lejebetalingen pr. 31. marts 1949, og det ville efter kommissionens formening ved erstatningsudmålingen være urimeligt at bortse fra det faktisk eksisterende forhold, nemlig at gårdejerens ejendom siden nævnte dato måtte betragtes som taget i brug til det nu til grund for ekspropriationsbeslutningen liggende formål.

I overensstemmelse med dette synspunkt anser kommissarius det for en noget formelt præget indvending, når De nu konstruerer forholdet således, at der skulle være foretaget en ekspropriation med 8 års tilbagevirkende kraft, idet det afsagte ekspropriationsdekret intet kunne ændre i de faktisk bestående forhold, udover at man ved erstatningsudmålingen kunne søge at skaffe gårdejereren compensation for arealets beslaglæggelse siden 1. april 1949.

Hvis kommissionen ved erstatningsudmålingen skulle have bortset fra anlæggets tilstedeværelse på ejendommen i tiden fra 1. april 1949 til 23. maj 1957, ville følgen heraf bl. a. være den, at gårdejereren ikke kunne have opnået de for besigtigelses- og ekspropriationskommissionen samt taksationskommissionen omkostningsfrie behandlinger af sit krav for nævnte tidsrum, hvorved man efter kommissarii formening ville have forringet de en ekspropriat naturligt tilkommende rettigheder. Kommissarius har herved henvist til, at en forligsmæssig afgørelse af spørgsmålet på tidspunktet for ekspropriationens foretagelse måtte anses for strandet, hvorfor gårdejereren for at opnå en afgørelse af sit krav alene havde den udvej at gå til domstolene – en udvej som iøvrigt ikke er beskåret ham ved de forudgående kommissionsbehandlinger.

Kommissarius kan derfor ikke se rettere, end at det ville have været i strid med de foreliggende kendsgerninger ved ekspropriationen at undlade at tage hensyn til den tid, anlægget uden godtgørelse til ejeren havde henligget på ejendommen, og at et sådant standpunkt ville have stillet ejeren i en i forhold til den normale ekspropriationsprocedure ugunstig situation.

Kommissarius har endvidere anført, at det i kommissariatets praksis i ganske særlige tilfælde forekommer, at et anlæg påbegyndes eller gennemføres, inden en formelig ekspropriation foretages. En sådan ordning, der selvsagt må forudsætte samtykke fra vedkommende lodsejer til anlæggets udførelse, er dog fra grundejernes side naturligt betinget af, at erstatningen til sin tid fastsættes under hensyn til det tidsrum, som anlægsmyndigheden faktisk har rådet over det pågældende areal, og det må i sådanne tilfælde anses for en i forhold til erstatningsudmålingen tilfældig omstændighed, hvilken dato det formelige ekspropriationsdekret afsiges. Det foreliggende tilfælde er derfor ikke i sin type usædvanligt, omend det hengåede tidsrum er ekstraordinært stort.

Af det anførte vil det ifølge kommissarius fremgå, at det af gårdejerens rejste krav om godtgørelse for anlæggets tilstedeværelse på hans arealer i tiden fra 1. april 1949 til 23. maj 1957 kun har kunnet tages under behandling af ekspropriationsmyndighederne i det omfang, som kravet kan grundes på ekspropriationsretlige synspunkter. Forsåvidt gårdejerens måtte mene at kunne støtte ret på et herfra forskelligt retsgrundlag, eksempelvis ud fra kontraktssynspunkter, er det givet, at en sådan tvists afgørelse ikke henhører under besigtigelses- og ekspropriationskommissionens kompetenceområde.

Da jeg også havde anmodet kommissarius om en udtalelse om, med hvilket beløb lejekravet er indgået i den af taksationskommis-

sionen fastsatte erstatning, har kommissarius udtalt, at det vil fremgå af det ovenfor refererede, at kommissionerne ikke har taget stilling til lejespørgsmålet som et af ekspropriationens gennemførelse uafhængigt krav, men har bestræbt sig på at yde gårdejereren en erstatning, som tog hensyn til, at det eksproprierede areal faktisk har været beslaglagt til ekspropriationsformålet i en årrække, og det er en følge heraf, at det ikke er muligt at angive et bestemt tal for den del af ekspropriationserstatningen, som ækvivalerer det fremsatte lejekrav, idet forholdet i ekspropriationserstatningen giver sig udslag dels i ulempe-erstatningen, dels i det faktum, at der af hele erstatningen er beregnet renter fra 31. marts 1949, uanset at arealprisen er fastsat efter forholdene i 1957.

Kommissarius har endelig anført, at den foretagne erstatningsfastsættelse efter hans opfattelse vil være at omgøre, hvis Deres klient ved domstolene får medhold i, at han kan støtte et krav for arealets beslaglæggelse i tiden 1. april 1949–23. maj 1957 på et andet retsgrundlag end ekspropriation.

Efter det af kommissarius udtalte finder jeg ikke at kunne kritisere ekspropriationskommissionens og taksationskommissionens behandling af sagen. Jeg skal i denne forbindelse oplyse, at jeg har ment ikke at burde tage stilling til de af taksationskommissionen anvendte principper for erstatningens fastsættelse, da spørgsmålet om lovligheden heraf efter grundlovens § 73, stk. 3, henhører under domstolene.

Det tilføjes, at jeg heller ikke kan tage stilling til, hvorvidt Deres klient på andet grundlag end det ekspropriationsretlige kan gøre yderligere krav gældende vedrørende arealets anvendelse fra april 1949 til ekspropriationen, da også dette spørgsmål henhører under domstolene.«

- 97.** *Efter forslag herfra har Landsskatteretten og Statens Ligningsdirektorat tiltrådt, at der gennemføres en ordning, hvorefter skatteydere, der har påklaget en ansættelse til Landsskatteretten, skal gøres bekendt med ligningsmyndighedernes eventuelle forslag til skønsmæssige forhøjelser inden udløbet af 2-års fristen i § 3, stk. 5, i lov nr. 108 af 31. marts 1938. Ifølge Landsskatterettens praksis afskærer denne frist ikke retten fra*

under behandlingen af en påklaget skønmæssig ansættelse af foretage forhøjelse vedrørende selve det påklagede forhold. (J. nr. 275/57).

Den 11. april 1957 klagede revisor A over en af Landsskatteretten den 31. oktober 1956 afsagt kendelse vedrørende købmand B's skattepligtige indkomst for skatteårene 1953/54 og 1954/55, idet han gjorde gældende, at retten ved skønmæssigt at forhøje skatterådets ansættelse af indkomsten for skatteåret 1953/54 havde overtrådt § 3, stk. 5, i landsskatteretsloven nr. 108 af 31. marts 1938, hvorefter skønmæssige forhøjelser af indkomst- og formueansættelser ikke kan finde sted senere end 2 år efter udløbet af det pågældende skatteår.

Af akterne fremgik det, at B for skatteåret 1953/54 havde opgivet sin skattepligtige indkomst til 11.769 kr., og at sognerådet forhøjede denne til 13.769 kr. A påklagede forhøjelsen til skatterådet, der tiltrådte sognerådets afgørelse, hvorefter A indbragte sagen for Landsskatteretten.

Efter at have indhentet erklæringer fra sognerådet og skatterådet havde Landsskatteretten den 24. marts 1954 en mundtlig forhandling med A og B, hvorefter sagen blev forelagt Statens Ligningsdirektorat, der indhentede en udtalelse fra amtsskatterådet. Dette henstillede, at indkomsten blev forhøjet til 14.683 kr., hvilket Ligningsdirektoratet tiltrådte den 24. september 1954.

Den 13. maj 1955 blev der foretaget en ny personlig forhandling med A og B samt repræsentanter for de stedlige ligningsmyndigheder, amtsligningsinspektoratet og Landsskatteretten, hvorunder A og B blev gjort bekendt med amtsskatterådets og Ligningsdirektoratets indstilling, som de fik lejlighed til at imødegå.

Den 30. juni 1954 havde B påklaget en af skatterådet den 23. juni 1954 foretaget forhøjelse af A's skattepligtige indkomst for skatteåret 1954/55 fra det selvangivne beløb 11.022 kr. til 14.680 kr. Landsskatteretten besluttede at behandle denne klage i forbindelse med den tidligere indgivne og indhentede udtalelser fra sognerådet og skatterådet.

Den 31. oktober 1956 afsagde Landsskatteretten en kendelse, der angik begge skatteår. Forsåvidt angik skatteåret 1953/54 forhøjedes skatterådets ansættelse til 14.281 kr., idet retten fulgte amtsskatterådets og Ligningsdirektoratets indstilling bortset fra et enkelt

punkt. – Med hensyn til skatteåret 1954/55 tiltrådte retten skatterådets afgørelse.

A protesterede den 2. november 1956 mod, at retten med hensyn til skatteåret 1953/54 havde forhøjet skatterådets oprindelige ansættelse, idet han henviste til, at rettens kendelse var afsagt efter udløbet af fristen på 2 år for foretagelse af skønmæssige forhøjelser, og henstillede, at ansættelsen blev nedsat til det af skatterådet ansatte beløb.

Landsskatteretten fastholdt imidlertid i skrivelse af 10. april 1957 den truffe afgørelse, under henvisning til at § 3, stk. 5, i landsskatteretsloven efter sin placering og sammenhæng næppe uden videre kan antages at vedrøre forhøjelser, der foretages af retten, og til, at der i det foreliggende tilfælde, hvor spørgsmålet var blevet rejst overfor retten på et tidspunkt, hvor fristen ikke var udløbet, i hvert fald ikke var rimeligt grundlag for at undlade at forhøje ansættelsen.

Landsskatteretten henviste overfor mig til denne skrivelse og udtalte, at det måtte anses for tvivlsomt, om de skattelignende myndigheder var berettigede til – efter indhentet bemyndigelse fra Ligningsdirektoratet – at foretage forhøjelse af en ansættelse, der som følge af en indgiven klage var under behandling ved retten, og at en sådan indgriben i en påklaget ansættelse under alle omstændigheder måtte forekomme yderst uheldig. Retten anså det derfor for rettest, at eventuelle ændringer i en for retten verserende ansættelse sker i forbindelse med rettens afgørelse vedrørende klagen, og henviste til, at retten i medfør af § 15, stk. 1, i landsskatteretsloven er berettiget til, uanset klagens indhold, at optage ansættelsen i dens helhed til kendelse. Denne opfattelse deles ifølge retten af Ligningsdirektoratet, hvorfor der, når de skattelignende myndigheder som følge af senere fremkomne oplysninger eller af andre grunde på et eller andet punkt anser en forhøjelse af en for Landsskatteretten indbragt ansættelse for begrundet, sker henstilling til retten om at inddrage forholdet under sin behandling.

Landsskatteretten anførte, at de skattelignende myndigheder, såfremt den foreslåede forhøjelse er af skønmæssig natur, efter bestemmelsen i § 3, stk. 5, selv vil være afskåret fra at foretage en sådan forhøjelse senere

end 2 år efter udløbet af det pågældende skatteår. Da den nævnte frist som anført i skrivelsen af 10. april 1957 næppe uden videre kan antages at gælde for retten, har retten, ment at burde drage den konsekvens, at forslag fra de skattelignende myndigheder om skønmæssige forhøjelser ikke tages i betragtning, når de fremkommer efter udløbet af den frist, indenfor hvilken disse myndigheder selv ville have kunnet foretage sådanne forhøjelser, såfremt ansættelsen ikke var påklaget. Er forslaget derimod fremsat inden fristens udløb, har Landsskatteretten ikke anset det for betænkeligt at inddrage forholdet under sin behandling af ansættelsen og – såfremt forslaget anses for begrundet – tage det til følge. Dette må efter rettens opfattelse være en rimelig og naturlig konsekvens af, at de skattelignende myndigheder som følge af at klagen verserer for retten ikke selv anses at kunne eller burde iværksætte den pågældende forhøjelse, og den fornødne hjemmel indeholdes iøvrigt formentlig i den ovennævnte § 15, stk. 1.

Da Landsskatteretten finder det tvivlsomt, om bestemmelsen i § 3, stk. 5, kan siges at indeholde en bindende forskrift for rettens virksomhed, kan det ikke være afgørende, om kendelsen, ved hvilken forhøjelsen effektueres som et led i rettens afgørelse med hensyn til ansættelsen, afsiges inden den pågældende frist, når blot forslaget til forhøjelse er fremkommet inden denne, og dette var tilfældet i nærværende sag.

Landsskatteretten havde ikke taget stilling til, om det vil være naturligt yderligere at kræve, at forslaget til forhøjelse – hvorom klageren naturligvis må have adgang til at udtale sig – skal være forebragt ham inden fristens udløb. Ifølge retten gav den foreliggende sag heller ikke anledning til at rejse dette spørgsmål, da sagen efter modtagelsen af Ligningsdirektoratets skrivelse af 24. september 1954 havde været genstand for mundtlig forhandling med A den 13. maj 1955.

Jeg foretog herefter en gennemgang af forarbejderne til fristbestemmelsen i § 3, stk. 5, i landsskatteretsloven.

2-års fristen var oprindelig fastsat i § 34, stk. 1, i statsskattelov nr. 149 af 10. april 1922, der vedrørte det nu ophævede lands-

overskatteråds funktion som ligningsmyndighed. I bemærkningerne til statsskattelovsforslaget anføres det som begrundelse for fristbestemmelsen (RT 1921/22, till. A, sp. 3184), at adgangen til at foretage skønmæssige forhøjelser af ansættelser, som formodes at være for lave, ikke kan undværes, men at sådanne forhøjelser »ved at anvendes længe tid efter den pågældende lignings afslutning og til et tidspunkt, hvor det måske er vedkommende skatteyder umuligt nøje at dokumentere sine daværende økonomiske forhold, vil kunne virke uforholdsmæssig hårdt«.

Ved lov nr. 108 af 31. marts 1938 blev Landsoverskatterådets funktioner delt, således at dets hidtidige virksomhed som klageinstans (statsskattelovens §§ 31–33) blev overført til den samtidig oprettede Landsskatteret, mens rådets opgaver som ligningsmyndighed blev overført til det ligeledes nyoprettede Statens Ligningsdirektorat.

Statsskattelovens § 34 blev samtidig ophævet, og 2-års regelen blev i stedet optaget i § 3, stk. 5, i 1938-loven. Regelen er placeret i det afsnit af denne lov, der vedrører Statens Ligningsdirektorat, hvilket stemmer med, at regelen tidligere fandtes i den bestemmelse i statsskatteloven, der angik Landsoverskatterådets funktion som ligningsmyndighed. En tilsvarende fristbestemmelse er derimod ikke optaget i det afsnit af 1938-loven, der vedrører Landsskatterettens virksomhed.

Jeg kunne tiltræde Landsskatterettens udtalelse om, at det vil være uheldigt, om ligningsmyndighederne foretager forhøjelser af ansættelser, der som følge af en indgiven klage er under behandling ved retten, og om, at retten ifølge § 15, stk. 1, i loven af 31. marts 1938 er berettiget til uanset klagens indhold at optage ansættelsen i dens helhed til kendelse.

Under hensyn hertil samt til fristbestemmelsens placering i 1938-loven måtte jeg, da der ikke forelå nogen domstolsafgørelse, der underkender Landsskatterettens fortolkning, ved sagens bedømmelse lægge til grund, at fristbestemmelsen ikke er bindende for Landsskatteretten i den forstand at rettens kendelse, såfremt der ved denne godkendes et af ligningsmyndighederne fremsat forslag om en skønmæs-

sig forhøjelse af den pågældende skatte- yders indkomst- eller formueansættelse, skal foreligge inden udløbet af 2-års fristen. Jeg kunne derfor ikke kritisere rettens afgørelse i nærværende sag.

Da det imidlertid af de ovenfor nævnte motiver til fristbestemmelsen fremgår, at bestemmelsen tilsigter at beskytte skatte- yderne mod, at der som følge af skønsmæs- sige forhøjelser fremsættes krav om efter- betaling af skat for mere end 2 år tilbage i tiden, fandt jeg det rigtigt, at Landsskat- teretten påser, at ligningsmyndighedernes forslag om sådan forhøjelse er fremsat in- den fristens udløb. Da retten ikke havde taget stilling til, om skatteyderne inden fri- stens udløb skal være underrettet om for- slaget til forhøjelse, og da spørgsmålet kan have en betydelig interesse for borgerne, forespurgte jeg Landsskatteretten og Sta- tens Ligningsdirektorat, om disse myndig- heder kunne tiltræde, at der gennemføres en ordning, hvorefter ligningsmyndighe- derne samtidig med at de inden 2-års fri- stens udløb overfor Landsskatteretten frem- sætter forslag om skønsmæssig forhøjelse, underretter vedkommende skatteyder her- om, således at retten i modsat fald er af- skåret fra at tage hensyn til forslaget.

Statens Ligningsdirektorat har den 30. de- cember 1957 overfor Landsskatteretten ud- talt, at man ikke har noget at erindre imod, at der praktiseres en ordning, hvorefter skat- teydere, der har påklaget en ansættelse til Landsskatteretten, skal gøres bekendt med ligningsmyndighedernes forslag til skønsmæs- sige forhøjelser inden udløbet af den om- handlede 2-års frist.

I de tilfælde hvor forslaget om forhøjelse fremsættes under en mellem klageren, de stedlige myndigheder og en repræsentant for Landsskatteretten stedfindende forhandling, vil Ligningsdirektoratet gå ud fra, at den,

der forhandler sagen på Landsskatterettens vegne, overfor skatteyderen tilkendegiver, hvilke forhøjelser der indstilles, således at yderligere meddelelse ikke er nødvendig.

Landsskatteretten har efter plenarmøde om sagen forelagt spørgsmålet for Skattede- partementet og har den 4. juli 1958 besvaret forespørgselen bekræftende, ligesom retten har givet sin tilslutning til det af Ligningsdirek- toratet anførte, hvorefter der i de tilfælde, hvor et forslag om skønsmæssig forhøjelse fremsættes under en mellem klageren, de stedlige myndigheder og en repræsentant for Landsskatteretten stedfindende forhandling sker tilkendegivelse heraf overfor skatteyde- ren, således at yderligere meddelelse ikke er nødvendig. Såfremt ligningsmyndighedernes indstilling om skønsmæssig forhøjelse ikke fremsættes under en sådan forhandling, bør ligningsmyndighederne ifølge Landsskatteret- ten skriftligt give skatteyderen meddelelse om indstillingen med bemærkning om, at skatte- yderen overfor retten må fremkomme med sine bemærkninger til forslaget inden en vis kortere tidsfrist, og der bør tilsendes retten en genpart af skrivelsen.

Landsskatteretten har tilføjet, at foranstå- ende bemærkninger ikke omfatter de tilfæl- de, hvor en skønsmæssig ansættelse påklages til Landsskatteretten og der under sagens behandling opstår spørgsmål om en forhøj- else vedrørende selve det påklagede forhold. I disse tilfælde anser retten sig ikke for af- skåret fra at foretage forhøjelse, uanset på hvilket tidspunkt under sagens behandling spørgsmålet rejses. I hvilket omfang der i så- danne tilfælde skal gives klageren forudgå- ende underretning, må efter rettens opfattelse bero på, om betingelserne for anvendelse af forretningsordenens § 7, stk. 6, er til stede.

Jeg har herefter meddelt Landsskatteretten og Statens Ligningsdirektorat, at jeg betrag- ter sagen som afsluttet.

98. *Politiet havde begået visse, overvejende formelle, fejl i forbindelse med nogle ransag- ninger (se nedenfor under A 5, B 2 og 6 samt D 1). De begåede fejl fandtes i væsent- ligt omfang af undskyldelig karakter.*

Henstillet til rigsadvokaten at overveje, om der var grund til overfor politiet at ind-

skærpe betydningen af, at retsplejelovens § 759, stk. 3, (om tilkaldelse af vidner ved ransagning) og øvrige formforskrifter i retsplejelovens kap. 69 overholdes. (J. nr. 688/57).

I september 1957 klagede højesteretssagfører Ove Rasmussen over politiets virksomhed i forbindelse med en af politimesteren i Rønne købstad m. v. mod hans klient, sagfører S. Fossum Poulsen, indledt undersøgelse. Højesteretssagføreren oplyste, at han den 26. juli 1957 havde sendt statsadvokaten for Fyn m. v. en anmeldelse, idet han fandt, at politiet havde overtrådt straffelovens § 148 ved ikke at have overholdt en række af de i retsplejelovent fastsatte forskrifter for fremgangs måden ved ransagning og beslaglæggelse.

Højesteretssagføreren gjorde mig samtidig bekendt med en af ham den 1. august 1957 til rigsadvokaten fremsendt redegørelse og oplyste, at han under henvisning til retsplejelovens § 726, stk. 4, jfr. stk. 3, ved et til retten for Rønne købstad m. v. indleveret anklageskrift af 27. august 1957 havde rejst tiltale mod politimesteren i Rønne og kriminalbetjentene M. J. Ravn og Henning Larsen, rigspolitichefens rejseafdeling, for overtrædelse af straffelovens §§ 147 og 148, og for politimesterens vedkommende tillige for overtrædelse af straffelovens §§ 155 og 268, subsidiært § 267. Ved kendelse af 11. september 1957 afviste retten sagen, idet den fandt, at retsplejelovens § 726, stk. 4, jfr. stk. 3, ikke indeholdt hjemmel for den formentlig forurettede til som offentlig politisag at rejse påtale i sager, der henhører under statsadvokatens påtalemyndighed eller er undergivet privat påtale.*)

Den 9. november 1957 fremsendte rigsadvokaten en genpart af sin skrivelse af samme dato til højesteretssagfører Ove Rasmussen tilligemed forskellige akter vedrørende den indgivne anmeldelse. I denne skrivelse kommenterede rigsadvokaten hvert enkelt af de af højesteretssagføreren fremdragne klagepunkter og meddelte, at der ikke fra anklagemyndighedens side ville blive foretaget videre i anledning af anmeldelsen, da de fremsatte sigtelser for strafbart forhold måtte anses for grundløse.

Den 13. november 1957 fremsatte højesteretssagføreren bemærkninger til rigsadvokatens afgørelse og henstillede, at jeg i medfør af ombudsmandslovens § 9, stk. 1, pålagde

anklagemyndigheden at rejse tiltale mod politimesteren og kriminalbetjentene.

Jeg indhentede en udtalelse af 26. februar 1958 fra politimesteren og en erklæring af 23. februar 1958 fra de to ovennævnte kriminalbetjente.

I skrivelser af 6. februar og 17. maj 1958 tog jeg stilling til de fremsatte klagepunkter. Nedenfor gives en samlet fremstilling af sagen, idet mine udtalelser refereres i tilknytning til hvert enkelt klagepunkt.

A. Ransagningen den 1. maj 1957.

Retten i Rønne afholdt den 1. maj 1957 efterforskningsforhør i den af politimesteren mod Fossum Poulsen indledte undersøgelse for underslæb i forbindelse med et af ham som dommerfuldmægtig nogle år før behandlet dødsbo. Ifølge retsbogen sluttede retsmødet med, at Fossum Poulsen erklærede sig indforstået med, at politiet foretog ransagning, ligesom han erklærede sig villig til at aflevere nøglen til en bankboks og til at aflevere skriftligt materiale.

Efter retsmødet tog politimesteren og en kriminalbetjent sammen med Fossum Poulsen til dennes kontor, hvor fru Fossum Poulsen var tilstede. Ifølge politimesterens udtalelser oplyste Fossum Poulsen, at de dokumenter, der hidrørte fra hans dommerfuldmægtigtid, befandt sig i et arkivrum på loftet, og han tilføjede, at politiet gerne måtte medtage, hvad der lå dér, til undersøgelse. Politimesteren gav herefter afkald på at foretage ransagning på kontoret, og Fossum Poulsen foreviste arkivrummet, hvor der lå en del dokumenter. Det aftaltes, at kriminalbetjenten og Fossum Poulsen i fællesskab skulle udtage det materiale, politiet var interesseret i. Fossum Poulsen var derpå kørt til sit hjem efter boks-nøglen, mens kriminalbetjenten begyndte at tage dokumenter frem og lægge dem i bunker, som han derefter bar over på kriminalpolitiets kontor. Kriminalbetjenten havde derpå afleveret en nøgle, uden at der blev tilkendegivet utilfredshed med det passerede.

Kriminalbetjenten affattede samme dag en kort rapport vedrørende ransagningen,

*) se Juristens domssamling 1958 s. 101.

hvori det anførtes, at de i arkivrummet fundne papirer var taget i bevaring til sagen under nr. 1), en del arkivpapirer.

Højesteretssagføreren hævdede, at politimesteren i forbindelse med ransagningen den 1. maj 1957 havde tilsidesat retsplejelovens regler på de nedenfor nævnte punkter:

1. *Vidner blev ikke tilkaldt (retsplejelovens § 759, stk. 3).*

Højesteretssagføreren henviste herved til, at politimesteren i strid med retsplejelovens § 759, stk. 3, undlod at tilkalde vidner ved ransagningen.

Rigsadvokaten udtalte i sin skrivelse af 9. november 1957, at det måtte anses for tvivlsomt, hvorvidt den i retsplejelovens § 759 foreskrevne pligt til at tilkalde vidner – der iøvrigt ikke er absolut – gælder ved ransagninger, der iværksættes i henhold til samtykke. Selvom det måtte antages, at regelen gælder, havde politiet efter rigsadvokatens opfattelse i nærværende tilfælde særlig anledning til at gå ud fra, at samtykke til ransagningens foretagelse indbefattede samtykke til at foretage den uden tilkaldelse af vidner, idet Fossum Poulsens standpunkt i retsmødet samme dag, hvor han havde fremsat begæring om foretagelse af retsmødet for lukkede døre, gav udtryk for ønske om, at der iagttoges størst mulig diskretion. I betragtning heraf og under hensyn til de af politimesteren oplyste nærmere omstændigheder vedrørende Fossum Poulsens holdning under selve ransagningens foretagelse fandt rigsadvokaten, at politiet havde været berettiget til at foretage ransagningen uden tilkaldelse af vidner.

Højesteretssagføreren anførte hertil, at retsplejelovent intet indeholder til støtte for, at forskriften om vidners tilkaldelse kun gælder, hvor der foreligger modstand eller indsigelse mod ransagningen, og han kunne ikke anerkende, at undladelsen af at tilkalde vidner skyldtes diskretionshensyn.

Politimesteren anførte i sin skrivelse af 26. februar 1958 bl. a., at han under retsmødet den 1. maj 1957 rejste spørgsmål om ransagning på Fossum Poulsens kontor. Drøftelsen herom i det lukkede retsmøde var uformel, og Fossum Poulsen erklærede sig indforstået med, at politiet foretog undersøgelse på kontoret.

Der var for politimesteren ingen tvivl om, at aftalen gik ud på, at Fossum Poulsen og han i al stilfærdighed skulle gå hen på kontoret, hvor politimesteren skulle foretage en ransagning, uden at formaliteter skulle iagttages.

Med hensyn til regelen i retsplejelovens § 759, stk. 3, udtalte politimesteren, at det ham bekendt altid havde været antaget, at tilkaldelse af vidner kan frafaldes ved samtykke, hvilket også stemmer bedst med regelen i retsplejelovens § 761, stk. 2, idet tilkaldelse af vidner af mange mennesker – især i provinsen – vil føles som en ydmygelse. Hvis det antages, at samtykke kan gives, må det ifølge politimesteren også kunne ske stiltiende.

Politimesteren måtte principielt bestride, at der i det konkrete tilfælde overhovedet forelå nogen pligt til at tilkalde vidner under de foreliggende omstændigheder. Subsidiært gjorde politimesteren gældende, at Fossum Poulsen ved sin holdning havde bevirket, at han var berettiget til at gå ud fra, at denne af diskretionshensyn ikke ønskede vidner tilkaldt, og at der således forelå »et umisforståeligt stiltiende samtykke«.

Uanset at retsplejelovens § 759, stk. 3, ikke udtrykkelig udtaler, at den sigtede kan give afkald på den beskyttelse, som bestemmelsen om, at to vidner så vidt muligt skal tilkaldes, tilsigter at yde ham, må det efter bestemmelsens formål antages, at et sådant afkald gyldigt kan gives, hvorved bemærkes, at den sigtede af diskretionshensyn ofte vil ønske, at udenforstående ikke overværer ransagningen.

På den anden side er politiet ikke berettiget til i et samtykke til ransagning uden videre at indlægge et afkald på tilkaldelsen af vidner. Det må herved erindres, at den sigtede ofte ikke vil være bekendt med sin ret til at få vidner tilkaldt.

I nærværende tilfælde fandt ransagningen sted i henhold til samtykke, og efter de foreliggende oplysninger om Fossum Poulsens holdning under retsmødet og den efterfølgende ransagning samt under hensyn til, at han måtte formodes at kende ransagningsbestemmelserne eller let kunne efterse disse, fandt jeg det forståeligt, at politimesteren var gået ud fra, at Fossum

Poulsen af diskretionshensyn ikke ønskede vidner tilkaldt.

Jeg bemærkede dog, at enhver tvivl om Fossum Poulsens standpunkt kunne være undgået, såfremt politimesteren før ransagningen udtrykkelig havde spurgt ham, om han ønskede vidner tilkaldt. Alt taget i betragtning fandt jeg ikke tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at politimesteren ikke i den foreliggende situation rejste spørgsmålet.

2. *Øjemedet med ransagningen blev ikke tilkendegivet (retsplejelovens § 760, stk. 3).*

Højesteretssagføreren henviste herved til, at Fossum Poulsen ved samtykket i retten regnede med, at ransagningen alene angik den i retsmødet behandlede sigtelse.

Rigsadvokaten anførte hertil, at ransagningen blev foretaget i henhold til Fossum Poulsens samtykke i retten, og at øjemedet med ransagningens foretagelse således var ham bekendt.

I skrivelsen af 13. november 1957 fastholdt højesteretssagføreren, at samtykket naturligt måtte forstås som givet i forbindelse med den i retten behandlede og eneste bekendte sigtelse, og at politimesteren, når han ønskede at beslægtlægge i langt videre omfang, havde pligt til at tilkendegive dette.

Politimesteren har anført, at Fossum Poulsen gav tilladelse til, at politiet medtog de i arkivrummet værende dokumenter til undersøgelse. Denne fremstilling støttes af det forhold, at Fossum Poulsen i retten erklærede sig villig til at aflevere »skriftligt materiale«. Det kunne herefter ikke kritiseres, at politiet uden særskilt tilkendegivelse medtog dokumenter, der ikke vedrørte den i retsmødet behandlede sigtelse.

3. *Politiet opfordrede ikke Fossum Poulsen til at udlevere, hvad man søgte (retsplejelovens § 760, stk. 4).*

Rigsadvokaten anførte vedrørende dette klagepunkt, at § 760, stk. 4, alene angår tilfælde, hvor ransagningen retter sig mod bestemte ting, mens det i nærværende tilfælde drejede sig om at fremskaffe dokumentmateriale til brug for den videre efterforskning.

Rigsadvokaten henviste herved også til, at Fossum Poulsen blev opfordret til at anvise, hvor det pågældende materiale befandt sig, og at han anviste nogle skuffer i det fornævnte arkivrum.

Højesteretssagføreren gjorde heroverfor gældende, at Fossum Poulsen ikke blev opfordret til at påvise det i betragtning kommende materiale, og at det var politimesteren, der insisterede på at få adgang til arkivrummet.

Da det efter det oplyste måtte antages, at der ikke ved ransagningen eftersøgte bestemte ting, er bestemmelsen i retsplejelovens § 760, stk. 4, som anført af rigsadvokaten uden betydning for det foreliggende tilfælde. Jeg fandt herefter ikke grundlag for kritik af politimesteren på dette punkt.

4. *Ransagningen i arkivrummet blev delvis foretaget uden Fossum Poulsens eller andres tilstedeværelse.*

Rigsadvokaten henviste til, at Fossum Poulsen forlod kontoret for at hente boksøglen i hjemmet, og at han således må antages at have givet afkald på selv at være tilstede.

Højesteretssagføreren anførte hertil, at politiet, når sigtede beordres hjem for at hente en boksøgle, ikke deri kan lægge et samtykke til under hans fravær at fjerne en del papirer fra hans lokaler.

Da Fossum Poulsen som nævnt ovenfor under punkt 2 måtte antages at have givet sit samtykke til, at politiet fra arkivrummet medtog de dokumenter, man ønskede, og da Fossum Poulsen ikke, inden han forlod arkivrummet for at tage til sit hjem, havde tilkendegivet, at han ønskede ransagningen og den eventuelle fjernelse af dokumenter stillet i bero mens han var borte, kunne jeg ikke kritisere, at politimesteren havde ment, at han gav afkald på at være tilstede under den videre ransagning, som han måtte være klar over ville foregå.

5. *Beretning om ransagningen blev ikke afgivet (retsplejelovens § 760, stk. 6).*

Højesteretssagføreren henviste til, at den i retsplejelovens § 760, stk. 6, omhandlede

beretning ikke var afgivet, idet han ikke mente, at den den 1. maj 1957 affattede rapport tilfredsstillede lovens krav.

Rigsadvokaten anførte, at det i rapporten var bemærket, at der ved ransagningen blev taget en pakke arkivmateriale i bevaring og registreret som nr. 1, og udtalte, at det måtte anses for berettiget, at der ikke i rapporten var nogen specifikation af de medtagne dokumenter. Ifølge rigsadvokaten havde det været rigtigst, om en specifikation, der først forelå i et retsmøde den 25. juli 1957, havde været udarbejdet på et tidligere tidspunkt, men rigsadvokaten fandt ikke tilstrækkeligt grundlag for nogen kritik i den anledning.

Politimesteren anførte bl. a., at den i retsplejelovens § 760, stk. 6, omhandlede beretning forelå ved kriminalbetjentens rapport af 1. maj 1957. Det kunne efter politimesterens opfattelse ikke forlanges, at beretningen skal indeholde en specifikation, hvilket i større bedragerisager vil være en umulighed. Politimesteren var derimod klar over, at retsplejelovens § 751 foreskriver, at der »snarest muligt« skal oprettes en fortegnelse over de i bevaring tagne ting. Politimesteren anførte i denne forbindelse, at han, da kriminalbetjentene Ravn og Henning Larsen en eller to dage efter ransagningen kom til Rønne, havde en konference med dem om, hvorledes undersøgelsen skulle tilrettelægges. Politimesteren foreviste dem de her omhandlede dokumenter og udtalte, at han ikke ventede, at der deri fandtes noget af interesse for den kriminelle sag, men at de måtte arbejde sig igennem dem, så snart der blev tid. Politimesteren havde samtidig beordret, at de to kriminalbetjente straks gik i gang med andre undersøgelser, der var mere hastende, og i den følgende tid havde kriminalbetjentene særdeles krævende afhøringer og undersøgelser. Først ind i juli 1957 blev der tid til at sortere, registrere og gennemlæse dokumenterne, og politimesteren mente ikke, det kunne bebrejdes ham, at han som undersøgelsesleder besluttede, at gennemgangen af de gamle dokumenter, der var uden aktuel interesse for Fossum Poulsen, måtte vente, til vigtigere arbejde var færdiggjort.

I notits af 22. februar 1958 anførte kriminalbetjent Ravn bl. a., at der i første omgang blev foretaget en sortering af materialet, der foruden af enkelte regnskabsbøger bestod af 350-400 skrivelser, dokumenter og

udregninger. Med hensyn til de dokumenter, der hidrørte fra Fossum Poulsens dommerfuldmægtigtid blev der foretaget undersøgelse på dommerkontoret i Rønne for at få konstateret, om de pågældende dokumenter havde interesse i sagen. Selve sorteringen og registreringerne tog 3-4 dage.

Politimesteren anførte endelig, at en eventuel kritik kun kunne rettes mod ham, da de to kriminalbetjente havde arbejdet efter hans ordre.

Rapporten af 1. maj 1957 har følgende ordlyd:

»Politimesteren har i dag i sigtedes overværelse foretaget ransagning i sigtedes kontorlokaler St. Torv 3, Rønne. Der blev ved ransagningen fundet en del arkivpapirer i et loftsrum.

Papirerne er taget i bevaring til sagen under: nr. 1). En del arkivpapirer . . .«

Jeg udtalte herefter, at der ikke i retsplejelovens § 760, stk. 6, er opstillet særlige krav med hensyn til, hvor udførlig den beretning skal være, der skal affattes om en ransagning, der ikke er iværksat af retten.

Efter indholdet af rapporten fandt jeg ikke, at retsplejelovens krav om beretning var blevet tilsidesat.

Hvad dernæst angik den i retsplejelovens § 751 omhandlede fortegnelse mente jeg - uanset at rigsadvokaten ikke havde fundet grundlag for kritik, og selvom sagens omfang blev taget i betragtning - at måtte udtale, at politimesteren burde have draget omsorg for, at sortering og registrering af det i bevaring tagne materiale havde fundet sted på et tidligere tidspunkt end sket.

6. *Fossum Poulsen blev ikke gjort bekendt med, hvad der blev taget i forvaring.*

Højesteretssagføreren gjorde gældende, at det følger af princippet i retsplejelovens § 751, at sigtede skal gøres bekendt med, hvad politiet tager i forvaring.

Rigsadvokaten udtalte herom, at en sådan pligt ikke ses foreskrevet i retsplejeloven, og anførte iøvrigt, at Fossum Poulsen måtte antages at have været bekendt med, at de i arkivrummet beroende dokumenter, som han

selv havde påvist, blev taget i bevaring af politiet.

Da det som før nævnt måtte antages, at Fossum Poulsen havde givet politiet tilladelse til at medtage papirerne i arkivrummet, fandt jeg ikke grundlag for kritik på dette punkt.

7. *Det første gennemsyn af de i bevaring tagne dokumenter blev ikke foretaget af retten, og dokumenterne blev ikke holdt forseglede indtil dette gennemsyn (retsplejelovens § 760, stk. 5, jfr. § 752).*

I rigsadvokatens afgørelse anførtes det vedrørende dette klagepunkt bl. a., at regelen i retsplejelovens § 752 om gennemsyn i retten næppe gælder ved beslaglæggelse der foretages i henhold til den sigtedes samtykke, jfr. retsplejelovens § 745, samt at forseglingspligten kun består i tilfælde, hvor retten skal foretage gennemsynet.

Højesteretssagføreren havde erklæret sig enig i, at der ikke ved frivillig aflevering af dokumenter til politiet består nogen pligt til at lade retten foretage det første gennemsyn, men hævdede, at der her forelå en regulær beslaglæggelse.

Som tidligere anført måtte jeg efter det oplyste antage, at Fossum Poulsen samtykkede i, at materialet i arkivrummet blev taget i bevaring. Jeg fandt derfor ikke, at dette punkt kunne give anledning til kritik.

8. *Beslaglæggelsen blev ikke forelagt retten (retsplejelovens § 746).*

Da det i nærværende tilfælde måtte antages, at der ikke forud for den nedenfor under punkt D omtalte kendelse af 26. juli 1957 havde været tale om en egentlig mod den pågældendes vilje fremtvungen beslaglæggelse, men derimod om bevaringstages i henhold til samtykke, fandt jeg ikke, at den nævnte bestemmelse i retsplejeloven var overtrådt.

B. Ransagningen på Fossum Poulsens bopæl den 15. juni 1957.

Fossum Poulsen blev den 15. juni 1957 anholdt som sigtet for mandatsvig. Efter anholdelsen oplyste han, at et pantebrev, om hvilket han samme dag var blevet afhørt af politiet, vistnok lå i en taburet i hans sove-

værelse. Han gav samtykke til, at kriminalbetjentene M. J. Ravn og Henning Larsen tog ud på hans bopæl for i overværelse af hans hustru at søge efter pantebrevet.

Ifølge den af de to kriminalbetjente den 15. juni 1957 udfærdigede rapport gjorde de ved ankomsten til villaen fru Fossum Poulsen bekendt med anholdelsen samt med, at Fossum Poulsen havde givet dem tilladelse til i hendes overværelse at søge efter pantebrevet. Fru Fossum Poulsen nægtede først at give sit samtykke, såfremt hun ikke forinden havde fået sin mands tilladelse bekræftet af ham selv, men da de to kriminalbetjente gjorde hende bekendt med, at hun kunne nedlægge protest, men at de desuagtet ville foretage ransagning af tabureten, gav hun tilladelsen og gik foran op i soveværelset, hvor hun påviste en taburet med indbygget tøjkasse. I kassen fandt de to kriminalbetjente det omtalte pantebrev samt 14 andre dokumenter, som de skønnede havde interesse for sagen. De pågældende dokumenter blev derfor medtaget og samme dag specificeret i rapporten under nr. 1-15.

Den 16. juni 1957 blev Fossum Poulsen fremstillet i grundlovsforhør. I dette retsmøde, hvor højesteretssagføreren var tilstede, fremlagde politimesteren ransagningsrapporten af 15. juni 1957. Ifølge politimesterens udtalelser af 23. september 1957 foreviste han i retten de forannævnte 15 dokumenter samt et pantebrev (nr. 16), der som omtalt nedenfor under punkt C var blevet frataget Fossum Poulsen under en visitation i arresten. Dokumenterne 2-15 blev dog kun forevist som et samlet bundt. Politimesteren anførte endvidere, at højesteretssagføreren i retten ønskede, at man skulle gennemgå nr. 2-15, men at politimesteren modsatte sig dette, da han endnu ikke selv havde haft lejlighed til at gennemgå dem. Hverken højesteretssagføreren eller Fossum Poulsen fremsatte begæring om beslaglæggelseskendelse, og ifølge politimesteren protesterede højesteretssagføreren ikke mod, at politiet beholdt dokumenterne.

I retsmødet blev Fossum Poulsen fængslet som sigtet for mandatsvig. Denne afgørelse påkærede Fossum Poulsen til Østre Landsret, som den 20. juni 1957 bestemte, at han burde løslades.

Vedrørende denne ransagning fremsatte højesteretssagføreren følgende klagepunkter:

1. *Kriminalbetjentenes henvendelse til fru Fossum Poulsen.*

Højesteretssagføreren anførte herom, at de to kriminalbetjente overfor fru Fossum Poulsen foregav, at de havde samtykke til ransagning, skønt de alene havde samtykke til at afhente et bestemt dokument.

Rigsadvokaten udtalte hertil, at det var med rette kriminalbetjentene meddelte fru Fossum Poulsen, at hendes mand havde givet tilladelse til ransagning, idet også eftersøgning af en bestemt genstand i retsplejeloven betegnes som ransagning.

Højesteretssagføreren hævdede, at de to kriminalbetjente, når de blev sendt til hjemmet for at hente et bestemt dokument, om hvis anbringelse den anholdte havde givet oplysning, kun havde ét at gøre, når de traf hustruen, nemlig at anmode hende om at tage det til dem.

Ifølge ransagningsrapporten af 15. juni 1957, som jeg fandt at måtte lægge til grund, gjorde de to kriminalbetjente straks fru Fossum Poulsen bekendt med, at de havde hendes mands tilladelse til, at de i hendes overværelse måtte søge efter et pantebrev, der skulle ligge i en taburet i soveværelset.

Under disse omstændigheder fandt jeg det ikke godtgjort, at der fra de pågældende kriminalbetjentes side var givet fru Fossum Poulsen urigtig meddelelse om rækkevidden af det af hendes mand meddelte samtykke. Under hensyn til det anførte kunne jeg i det hele ikke finde grundlag for at kritisere de to kriminalbetjente på de her omtalte punkter.

2. *Vidner blev ikke tilkaldt under ransagningen (retsplejelovens § 759, stk. 3).*

Rigsadvokaten afviste dette klagepunkt og henviste til sine ovenfor under punkt A. 1. gengivne bemærkninger.

Højesteretssagføreren anførte hertil, at der faktisk blev foretaget en ransagning, og at der savnedes ethvert forsøg på at forklare undladelsen af at tilkalde vidner.

De to kriminalbetjente har i erklæringen af 23. februar 1958 bl. a. anført, at Fossum Poulsen den pågældende dag efter sin anholdelse oplyste, at et pantebrev, om hvilket han

samme dag var blevet afhørt af politiet, vistnok lå i en taburet i hans soveværelse. Han gav samtykke til, at kriminalbetjentene henvendte sig til hans hustru og i hendes overværelse søgte efter pantebrevet.

Da det kun drejede sig om afhentning af et bestemt dokument, opfattede kriminalbetjentene det ikke som en ransagning i retsplejelovens forstand, og da Fossum Poulsons samtykke af dem blev opfattet på den måde, at det var tilstrækkeligt, at hustruen var tilstede, undlod de at tilkalde vidner.

Kriminalbetjentene henviste endvidere til, at Fossum Poulsen gang på gang havde anket over, at deres undersøgelser, herunder vidneafhøringer og øvrige henvendelser til folk, ødelagde hans renommé og skadede hans sagførerforretning. En tilkaldelse af vidner ville derfor efter deres opfattelse have været at tilføje ham og hans familie en unødigt krænkelse.

Endelig anførte kriminalbetjentene, at de ikke var i stand til at afgøre, om de burde have tilkaldt vidner, da de ved fremtagelsen af pantebrevet fra taburetten stødte på flere dokumenter af interesse for sagen, og at situationen derfor måske var ændret, således at de stod for at skulle foretage ransagning i lovens forstand, men deres motiver var fortsat at tage videst muligt hensyn og tilføje mindst mulig krænkelse.

Politimesteren udtalte, at de to kriminalbetjente efter hans opfattelse havde fuld føje til at forstå Fossum Poulsons tilladelse til at eftersøge pantebrevet i hans hustrus overværelse således, at der ikke ønskedes vidner tilkaldt, og denne situation blev formentlig ikke ændret ved, at der sammen med pantebrevet fandtes dokumenter af interesse for sagen.

Da det af den af kriminalbetjentene den 15. juni 1957 udarbejdede rapport fremgik, at der kunne blive tale om en eftersøgning efter pantebrevet, fandt jeg, at der havde foreligget ransagning i henhold til sigtedes samtykke.

Efter de foreliggende oplysninger havde kriminalbetjentene været berettigede til at forstå Fossum Poulsons tilladelse, med dens udtrykkelige fremhævelse af at hustruen skulle overvære eftersøgningen, således, at Fossum Poulsen ikke ønskede vidner tilkaldt, og det kunne derfor ikke bebrejdes kriminalbetjentene, at de ikke udtrykke-

lig indhentede Fossum Poulsens samtykke til ikke at tilkalde vidner.

Forsåvidt angik det forhold, at der senere under ransagningen fandtes andre dokumenter, udtalte jeg, at kriminalbetjentene på dette tidspunkt strengt taget burde, eventuelt telefonisk, have rejst spørgsmålet om tilkaldelse af vidner, da ransagningen nu gik ud over, hvad der var meddelt samtykke til af Fossum Poulsen.

3. *Fru Fossum Poulsen blev ikke gjort bekendt med øjemedet med ransagningen (retsplejelovens § 760, stk. 3).*

Rigsadvokaten henviste til, at det af rapporten fremgik, at fru Fossum Poulsen blev gjort bekendt med henvendelsens formål, mens højesteretssagføreren bestred, at dette var tilfældet.

Idet jeg henviste til det foran under punkt 1 udtalte, fandt jeg ikke, at retsplejelovens § 760, stk. 3, var tilsidesat.

4. *Fru Fossum Poulsen blev ikke selv opfordret til at hente pantebrevet (retsplejelovens § 760, stk. 4).*

Af rapporten fremgik det, at fru Fossum Poulsen selv påviste taburetten. Jeg fandt herefter ikke, at dette forhold kunne give anledning til bemærkninger fra min side.

5. *Fru Fossum Poulsen blev ikke gjort bekendt med, hvilke dokumenter politiet medtog.*

Højesteretssagføreren gjorde gældende, at politiet efter princippet i retsplejelovens § 751 skulle have givet fru Fossum Poulsen sådan underretning.

Rigsadvokaten henviste til sine bemærkninger ad punkt A. 6.

Ifølge retsplejelovens § 751, 1. pkt., skal de i bevaring tagne ting snarest muligt nøjagtigt optegnes. Dette var sket i den samme dag udfærdigede rapport.

Ifølge § 751, 2. og 3. pkt., kan dernæst såvel sigtede som den, i hvis væрге tingene er, vedføje mærke samt kræve modtagelsesbevis. Efter bestemmelsens formulering må det antages, at politiet kun er pligtig at medvirke til disse sidste foranstaltninger

efter begæring. Nogen pligt for politiet til af egen drift at forevise de i bevaring tagne ting ses ikke at kunne udledes af bestemmelsen.

Da fru Fossum Poulsen efter det foreliggende ikke sås at have fremsat anmodning om forevisning m. v., fandt jeg ikke fornødent grundlag for på dette punkt at kritisere de to kriminalbetjente.

6. *Dokumenterne blev ikke af politiet forseglet inden rettens gennemsyn.*

Højesteretssagføreren henviste herved til bestemmelsen i retsplejelovens § 760, stk. 5, jfr. § 752.

Politimesteren havde overfor rigsadvokaten oplyst, at kriminalbetjentene gik i seng søndag den 16. juni kl. 3 morgen efter at have forberedt sagen til grundlovsforhøret, der afholdtes samme formiddag. Undladelsen af at forsegle dokumenterne var ifølge politimesteren en formel fejl, som han tog ansvaret for, men politimesteren fandt fejlen i høj grad undskyldelig og henviste til, at der ikke var forvoldt Fossum Poulsen skade.

Rigsadvokaten anførte, at politimesteren havde erkendt, at dokumenterne burde have været opbevaret i forseglede omslag, og rigsadvokaten fandt herefter ikke anledning til at foretage videre.

Kriminalbetjentene anførte i erklæringen af 23. februar 1958, at de beslaglagte dokumenter samme aften blev registreret i en rapport, og at dokumenterne og rapporten indtil fremlæggelsen i retten den næste dag berøede i et særskilt og aflåst kontor, der var stillet til deres disposition, og hvortil kun politimesteren og kriminalbetjentene havde nøgler. Kriminalbetjentene gjorde derfor gældende, at der havde foreligget en forsvarlig opbevaring af dokumenterne, og henviste til, at hverken højesteretssagføreren eller dommeren under retsmødet den 16. juni 1957 fremsatte nogen kritik i anledning af, at dokumenterne ikke var opbevaret i forseglede omslag.

Politimesteren udtalte overfor mig, at der for ham ingen tvivl var om, at der var begået en formel fejl, ved at konvolutten med dokumenterne ikke blev forseglede som foreskrevet i retsplejelovens § 760, stk. 5, jfr. § 752, stk. 2. Politimesteren, der på den givne foranledning havde instrueret det stedlige kriminalpoliti om at påse overholdelsen af bestemmel-

sen, fandt fejlen undskyldelig og henviste til, at højesteretssagføreren ikke havde gjort gældende, at undladelsen havde medført, at der var opstået tvivl om, hvorvidt de for retten fremlagte dokumenter var identiske med de i taburetten fundne.

Jeg udtalte herefter, at de to kriminalbetjente havde begået en formel fejl ved ikke at drage omsorg for forsegling af dokumenterne.

7. *Beslaglæggelsen blev ikke inden 24 timer forelagt retten (retsplejelovens § 746).*

Til dette punkt udtalte rigsadvokaten, at der forsåvidt angik de under nr. 2-15 registrerede dokumenter forelå en egentlig beslaglæggelse, hvorfor retsplejelovens § 746 finder anvendelse. Rigsadvokaten havde imidlertid afvist højesteretssagføreren klage, da forelæggelse for retten fandt sted ved retsmødet den 16. juni 1957 kl. 10, ved hvilket retsmøde højesteretssagføreren var tilstede uden at fremsætte begæring om beslaglæggelseskendelse.

Højesteretssagføreren anførte hertil, at det ikke kunne vedkomme sagen, at han i retsmødet den 16. juni 1957 undlod at kræve beslaglæggelseskendelse, da det måtte være politiets sag at begære en sådan.

Til det anførte bemærkede jeg, at det af retsbogen fremgik, at politimesteren i retsmødet den 16. juni 1957 fremlagde bilagene 19-21, herunder ransagningsrapporten af 15. juni 1957 som bilag 20. Politimesteren havde endvidere oplyst, at han i retten foreviste de beslaglagte dokumenter i et samlet bundt og modsatte sig højesteretssagføreren ønske om i retten at gennemgå dokumenterne.

Da politiet ifølge retsplejelovens § 746 i tilfælde af foreløbig beslaglæggelse uden rettens beslutning alene har pligt til inden 24 timer at forelægge retten en beretning om beslaglæggelsen, og da denne beretning (ransagningsrapporten) blev forelagt i retsmødet den 16. juni 1957, fandt jeg ikke, at der var grundlag for kritik af politimesteren på dette punkt.

C. Visitationen i arresten den 15. juni 1957.

Efter at ransagningen havde fundet sted den 15. juni 1957, oplyste arrestforvareren

overfor kriminalbetjentene, at man ved en visitering af Fossum Poulsen, der som tidligere nævnt var blevet anholdt, havde fundet ham i besiddelse af et pantebrev. Dette viste sig at være identisk med et pantebrev, som Fossum Poulsen under den foregående afhøring havde forklaret var blevet aflyst og makuleret. Pantebrevet blev registreret som nr. 16 i rapporten af 15. juni 1957. Ved en yderligere undersøgelse af Fossum Poulsens tegnebog fandt kriminalbetjentene nogle kvitteringer og opgørelser, der også skønnedes at have interesse for sagen, og som blev registreret i samme rapport under nr. 17-25.

Højesteretssagføreren anførte, at der i retsplejelovens § 772, stk. 2, var lovhjælp for at foretage den nævnte personlige ransagning efter genstande, der kunne tjene til sagens oplysning. Højesteretssagføreren mente imidlertid, at der kun var hjemmel for at foretage ransagning efter genstande, der står i forbindelse med den sigtelse, der har medført anholdelsen. Højesteretssagføreren klagede derfor over, at de to kriminalbetjente af Fossum Poulsens tegnebog udtog en del papirer, der ikke havde forbindelse med sigtelsen for mandatsvig, samt over, at beslaglæggelsen ikke blev forelagt retten i overensstemmelse med retsplejelovens § 746.

Rigsadvokaten udtalte til dette, at der ikke i retsplejelovens § 772, stk. 2, stillede noget krav om, at genstandene skal tjene til oplysning vedrørende den sigtelse, som har givet anledning til anholdelsen. Endvidere henviste rigsadvokaten til, at beretning om ransagningen og beslaglæggelsen fandtes i den før omtalte rapport af 15. juni 1957, der blev forelagt retten dagen efter.

Jeg udtalte herefter, at det ikke kan antages, at politiet, når det med hjemmel i retsplejelovens § 772, stk. 2, foretager personlig ransagning af en anholdt, er forhindret i at beslaglægge genstande, der efter politiets skøn kan tjene til oplysning i den mod ham verserende undersøgelse, uanset at de nævnte genstande ikke vedrører den sigtelse, der har begrundet anholdelsen.

Idet jeg iøvrigt med hensyn til spørgsmålet om forelæggelse af beslaglæggelsen for retten henviste til mine bemærkninger ovenfor under punkt B. 7, udtalte jeg, at dette klagepunkt ikke gav mig grundlag for kri-

litik af politimesteren eller de to kriminalbetjente.

D. Ransagningen og beslaglæggelsen på Fossum Poulsens kontor og bopæl den 16. juni 1957.

I retsmødet den 16. juni 1957 blev der afsagt kendelse, hvorefter politiet ved kriminalbetjentene M. J. Ravn, Henning Larsen og Aage Olsen var berettiget til i overensstemmelse med reglerne i retsplejelovens kap. 69 at foretage ransagning på Fossum Poulsens kontor og på hans bopæl.

I henhold til kendelsen indledte kriminalbetjentene den 16. juni 1957 kl. 15 ransagning på Fossum Poulsens kontor i hans nærværelse. Ifølge den samme dag udfærdigede rapport var højesteretssagføreren og fru Fossum Poulsen også tilstede indtil kl. 16. Ved ransagningen blev en del dokumenter, der skønnedes at have interesse for sagen, medtaget til kriminalpolitiet kontor, efter at Fossum Poulsen forinden havde haft lejlighed til at gøre sig bekendt med dem.

Senere på dagen blev ransagningen fortsat i villaen, hvorfra der ligeledes blev medtaget en del dokumenter, idet fru Fossum Poulsen forinden havde lejlighed til at se dem. De ved ransagningen medtagne dokumenter blev straks lagt i kuverter med angivelse af findestedet. Ifølge en af kriminalbetjent Henning Larsen udfærdiget notits af 28. juli 1957 indfandt kriminalbetjentene sig efter aftale med fru Fossum Poulsen på bopælen, hvor de blev modtaget af hende og en herre, der så vidt Henning Larsen erindrede blev præsenteret som Fossum Poulsens svoger. Fru Fossum Poulsen og den pågældende havde lejlighed til at følge ransagningen.

I en continuation af 17. juni 1957 på ransagningsrapporten fra dagen før var det anført, at kriminalbetjentene Ravn og Henning Larsen kl. 13 havde indfundet sig i arresten og gjort Fossum Poulsen bekendt med retsplejelovens § 752, hvorefter han gav afkald på, at gennemsynet af de medtagne dokumenter iværksattes af retten. Dokumenterne blev herefter registreret i rapporten.

I skrivelse af 22. juni 1957 til politimesteren meddelte højesteretssagføreren bl. a., at han havde tilrådt Fossum Poulsen fremtidig at indtage det standpunkt generelt at nægte at svare ved udenretlige afhøringer og under eventuelle efterforskningsforhør.

Den 19. juli 1957 fremsatte højesteretssagføreren krav om at få de af politiet i bevaring tagne dokumenter udleveret, og den 23. juli 1957 indbragte politimesteren spørgsmålet for retten med påstand om beslaglæggelse. Spørgsmålet blev derefter behandlet i et retsmøde den 25. juli 1957, hvor politimesteren fremlagde en specifikation over de dokumenter, der var medtaget ved ransagningen den 1. maj 1957. Den 26. juli 1957 afsagde retten kendelse, hvorefter de ved de omtalte ransagninger i bevaring tagne mapper og dokumenter blev beslaglagt bortset fra visse af de den 1. maj 1957 medtagne dokumenter, som efter politimesterens opfattelse nu kunne udleveres. I kendelsen anførtes det, at højesteretssagføreren i retsmødet den 25. juli 1957 bl. a. havde gjort gældende, at retsplejelovens regler om ransagning og beslaglæggelse ikke var blevet fulgt.

Beslaglæggelseskendelsen blev af højesteretssagføreren påkæret til Østre Landsret, som den 23. september 1957 stadfæstede den. I landsrettens kendelse anføres det bl. a., at højesteretssagføreren i kæreskriftet havde udtalt, at kæremålet ikke omfattede spørgsmålet om lovligheden af den fremgangsmåde, politiet havde fulgt, da det foretog ransagning og tog dokumenterne i bevaring, idet han havde indgivet klage herover til statsadvokaten.

Vedrørende denne ransagning gjorde højesteretssagføreren gældende, at retsplejelovens regler var tilsidesat på følgende punkter:

1. *Vidner blev ikke tilkaldt (retsplejelovens § 759, stk. 3).*

Rigsadvokaten anførte vedrørende dette punkt, at højesteretssagføreren ved ransagningen på kontoret var tilstede indtil kl. 16, og at ransagningen på bopælen overværedes af fru Fossum Poulsen og Fossum Poulsens svoger. Rigsadvokaten havde derfor afvist klagen som grundløs.

Højesteretssagføreren anførte hertil, at det forhold, at han var tilstede nogen tid i det ene kontorlokale, mens to kriminalbetjente foretog ransagning i begge lokaler, ikke kan gøre det ud for, at to personer skal tilkaldes som vidner. Endvidere anførte højesteretssagføreren, at fru Fossum Poulsens tilstedeværelse intet havde at gøre med tilkaldelse af vidner, og at dette krav heller ikke kunne

siges at være opfyldt, ved at en slægtning tilfældigt opholdt sig i hjemmet, uden at være anmodet om at være vidne og medunderskrive beretningen, jfr. retsplejelovens § 760, stk. 6.

Kriminalbetjentene anførte i erklæringen af 23. februar 1958, at de ikke kunne erkende, at der ikke havde været vidner tilstede. De henviste til, at højesteretssagføreren og fru Fossum Poulsen var tilstede ved ransagningen på kontoret, og til, at fru Fossum Poulsen og svogeren var tilstede i hjemmet.

Politimesteren oplyste, at han, fordi højesteretssagføreren havde kritiseret politiets behandling af sagen, før ransagningen havde indskærpet kriminalbetjentene, at de skulle søge at gennemføre den således, at de undgik at irritere højesteretssagføreren, Fossum Poulsen eller dennes hustru. Ifølge politimesteren var der efter det tidligere passerede ingen tvivl for kriminalbetjentene om, at højesteretssagføreren og Fossum Poulsen lagde stor vægt på, at sagen behandlede så diskret som muligt, og kriminalbetjentene havde derfor ganske naturligt den opfattelse, at formålet med retsplejelovens § 759, stk. 3, var opfyldt med højesteretssagføreren, fru Fossum PoulSENS og senere svogerens tilstedeværelse, og at man derfor ikke ønskede andre personer tilkaldt for at fungere som vidner. Denne opfattelse bestyrkedes af, at hverken Fossum Poulsen, der selv som konstitueret dommer havde behandlet straffesager, eller højesteretssagføreren, der var tilstede i sin egenskab af forsvarer, fandt anledning til at rejse spørgsmålet om tilkaldelse af vidner.

Når højesteretssagføreren bl. a. havde anført, at kriminalbetjentene ikke kunne påberåbe sig hans tilstedeværelse, og henvist til, at han ikke havde ransagningsbestemmelserne præsent, afviste politimesteren denne argumentation, idet han gjorde gældende, at højesteretssagføreren tilstedeværelse måtte bestyrke kriminalbetjentenes opfattelse af, at der forelå et stiltiende samtykke til ikke at tilkalde yderligere vidner.

Politimesteren fandt herefter, at kriminalbetjentene med føje havde regnet med, at vidner ikke ønskedes tilkaldt.

Politimesteren tilføjede, at han for at undgå, at politiet kommer i bevisnød vedrørende afkald på tilkaldelse af vidner, har instrueret sit personale om fremtidig udtrykkelig at gøre vedkommende bekendt med indholdet

af retsplejelovens § 759, stk. 3, og i rapporten at anføre, om der er givet afkald på tilkaldelse af vidner.

Jeg udtalte herefter, at ransagningen den 16. juni 1957 ikke skete i henhold til samtykke, men til retskendelse, og at det, uanset at det var forståeligt, at kriminalbetjentene var af den opfattelse, at Fossum Poulsen ikke ønskede vidner tilkaldt, havde været rigtigst, om de havde forespurgt Fossum Poulsen, om han gav afkald herpå.

Jeg henstillede samtidig til rigsadvokaten at overveje, om der i anledning af nærværende og andre tilsvarende sager, der har været indbragt for mig, måtte være grund til overfor politiet at indskærpe betydningen af, at bestemmelsen i retsplejelovens § 759, stk. 3, og øvrige formforskrifter i retsplejelovens kap. 69 overholdes.

2. *Øjemedet med ransagningen blev ikke tilkendegivet (retsplejelovens § 760, stk. 3).*

I retsplejelovens § 760, stk. 3, bestemmes, at rettens kendelse, forinden ransagning påbegyndes, skal oplæses eller forevises eller, hvor ingen kendelse foreligger, øjemedet betydes.

Da den her omhandlede ransagning skete i henhold til den af retten samme dag afsagte kendelse, påhvilede der ikke politiet nogen pligt til at tilkendegive øjemedet med ransagningen. Da såvel højesteretssagføreren som Fossum Poulsen havde overværet retsmødet, hvori kendelsen blev afsagt, var der heller ikke anledning for kriminalbetjentene til inden ransagningens indledning at oplæse kendelsen, da denne var højesteretssagføreren og Fossum PoulSENS bekendt.

3. *Politiet opfordrede ikke de tilstedeværende til at udlevere det eftersøgte (retsplejelovens § 760, stk. 4).*

Rigsadvokaten udtalte hertil, at det ikke drejede sig om ransagning for at sikre besiddelse af en bestemt ting, men om en eftersøgning af eventuelt bevismateriale, og at der ikke i et sådant tilfælde i retsplejeloven er foreskrevet nogen pligt til at fremsætte en sådan opfordring.

I skrivelsen af 13. november 1957 udtalte højesteretssagføreren, at det var muligt, at man ved denne lejlighed ikke kunne opgive, hvad man søgte.

Jeg udtalte, at politiets fremgangsmåde ikke kunne give anledning til kritik.

4. *Beslaglæggelsen blev ikke forelagt retten (retsplejelovens § 746).*

Politimesteren anførte, at de på kontoret og i villaen i bevaring tagne dokumenter var frivilligt overladt politiet. Politimesteren henvisede herved dels til, at højesteretssagføreren afrejste fra Rønne inden ransagningens afslutning, hvorfor det var klart, at et retsmøde ikke ønskedes, og dels til, at højesteretssagføreren i den førnævnte skrivelse af 22. juni 1957 til politimesteren udtalte, at han forventede at modtage en beskrivelse af ransagningerne den 16. juni »med angivelse af, hvad der ved den lejlighed er taget i forvaring«.

Rigsadvokaten henholdt sig til politimesterens udtalelse og henviste til, at højesteretssagføreren først i retsmødet den 25. juli 1957 gjorde gældende, at den i loven foreskrevne fremgangsmåde ikke var fulgt.

Højesteretssagføreren udtalte overfor mig, at det forekom ham ubegribeligt, hvorledes politimesteren – der iøvrigt ikke var tilstede – i den omstændighed, at højesteretssagføreren måtte benytte sin reserverede flyvebillet til hjemrejsen kl. 16, kunne indfortolke et samtykke til, at bestemmelsen i retsplejelovens § 746, stk. 1, ikke skulle følges.

Af den ovenfor nævnte continuation af 17. juni 1957 på ransagningsrapporten af 16. juni 1957 fremgik det, at de to kriminalbetjente inden 24 timer efter ransagningen gjorde Fossum Poulsen bekendt med retsplejelovens § 752, hvorefter han gav afkald på, at det første gennemsyn af dokumenterne blev iværksat af retten.

Jeg fandt, at politiet efter dette afkald havde haft rimelig grund til at antage, at Fossum Poulsen var indforstået med, at bevaringstagelsen ikke blev forelagt retten. Jeg kunne derfor ikke kritisere, at politiet ikke tog skridt til afholdelse af et retsmøde.

E. Politimesterens udtalelse i retsmødet den 25. juli 1957 om andre sigtelser mod Fossum Poulsen.

Højesteretssagføreren henviste til, at politimesteren i det offentlige retsmøde, der drejede sig om højesteretssagføreren anmodning om tilbagegivelse af de beslaglagte eller i bevaring tagne dokumenter, bl. a. udtalte, at en ved rigsadvokatens resolution af 27. oktober 1956 sluttet sag mod Fossum Poulsen nu var optaget til fornyet efterforskning, samt at Fossum Poulsen desuden sigtedes for modtagelse af bestikkelse i forbindelse med behandlingen af nogle dødsboer. Højesteretssagføreren anførte herved, at det var ganske overflødigt eller unødvendigt at omtale disse forhold i et retsmøde, der alene vedrørte spørgsmålet om beslaglæggelse af nogle dokumenter, der ingen forbindelse havde med de nævnte sigtelser, og højesteretssagføreren gjorde gældende, at politimesteren herved havde overtrådt straffelovens §§ 155 og 268, subsidiært § 267.

Rigsadvokaten udtalte, at politimesteren på grundlag af det fremkomne måtte antages at have været berettiget til at genoptage efterforskningen i den i 1956 afsluttede sag, og at det ikke sås, hvorledes der skulle foreligge noget pligtstridigt i, at en politimester i et retsmøde giver oplysning om, hvilke sigtelser der er rejst eller kan ventes rejst.

Jeg udtalte herefter, at politimesteren som repræsentant for anklagemyndigheden må være berettiget til under proceduren om beslaglæggelsesspørgsmålet overfor retten at redegøre for sagens stilling og for anklagemyndighedens bedømmelse af, hvilke strafbare forhold der på dette tidspunkt skønnes at foreligge.

Jeg fandt derfor ikke, at det kunne kritiseres, at politimesteren overfor retten havde redegjort for, hvilke sigtelser politiet havde rettet eller agtede at rette mod Fossum Poulsen.

Sammenfattende udtalte jeg i min skrivelse af 17. maj 1958, at de på de ovennævnte punkter A. 5, B. 2 og 6 samt D. 1 begåede fejl i væsentligt omfang var af undskyldelig karakter og ikke kunne give

mig grundlag for at gøre brug af min beføjelse efter ombudsmandslovens § 9, stk. 1, til som begæret af højesteretssagføreren

at pålægge anklagemyndigheden at rejse straffesag mod de pågældende polititjenestemænd.

99. *Udtalt, at politiet ikke er berettiget til i et samtykke til ransagning uden videre at indlægge et afkald på tilkaldelse af vidner. (J. nr. 455/57).*

Den 6. juni 1957 klagede A over, at kriminalpolitiet i Svendborg den 21. december 1956 uden retskendelse eller samtykke havde foretaget ransagning på hans bopæl. A gjorde endvidere gældende, at de pågældende kriminalpolititjenestemænd havde overtrådt retsplejelovens § 759, stk. 3, ved ikke at tilkalde vidner ved ransagningen.

Det fremgik af politiets akter, at to kriminalpolititjenestemænd fra Svendborg indfandt sig på A's bopæl den 21. december 1956 for at sigte ham for tyveri af nogle høns og æg. A blev ikke truffet hjemme, mens fru A, der var tilstede, gav tilladelse til, at der blev ransaget i køkkenet og spisekammeret. Ved ransagningen blev der ikke fundet noget mistænkeligt. Den 2. marts 1957 bestemte statsadvokaten for Fyn, at der ikke ville være videre at foretage i sagen fra det offentliges side.

Den 2. maj 1957 anmodede A's sagfører politimesteren i Svendborg om oplysning om, hvorvidt der havde fundet ransagning sted og i bekræftende fald med hvilken hjemmel. Den 27. maj 1957 svarede politimesteren bl. a., at ransagningen havde fundet sted i henhold til fru A's tilladelse og i hendes nærværelse.

Den 9. september 1957 anmodede jeg politimesteren om, at der måtte blive indhentet en erklæring fra de to kriminalpolititjenestemænd angående klagen over, at der ikke som foreskrevet i retsplejelovens § 759, stk. 3, var blevet tilkaldt vidner ved ransagningen, samt om grunden til, at fru A ikke var blevet anmodet om at underskrive en samtykke-erklæring.

Politimesteren fremsendte en erklæring fra de to kriminalpolititjenestemænd, der anførte, at ransagningen blev foretaget med fru A's udtrykkelige samtykke, og at de havde skønnet iagttagelse af retsplejelovens § 759, stk. 3, unødigt, da hun var til stede som vidne. Kriminalpolititjenestemændene henviste

herved til, at de ved ransagningen havde haft for øje, at det i retsplejelovens § 761, stk. 2, bestemmes, at der ved en ransagnings iværksættelse skal udvises al den skånsel og varsomhed, som øjemedet tilsteder. Endelig anførtes det, at det ikke sås at være foreskrevet, at der ved samtykke til ransagning skal indhentes en skriftlig samtykke-erklæring.

Jeg forelagde herefter sagen for rigspolitichefen, der den 19. december 1957 udtalte, at den fulgte fremgangsmåde var i overensstemmelse med almindelig praksis ved ransagningstilfælde, hvor der gives tilladelse til ransagningen. Rigspolitichefen tilføjede, at det ikke er kutyme og også vil være ganske upraktisk at indhente skriftlig samtykke-erklæring, samt at retsplejelovens bestemmelser om tilkaldelse af vidner af anklagemyndigheden og politiet stedse er forstået som alene gældende tilfælde, hvor der ikke er givet samtykke til ransagningen.

På det pågældende tidspunkt behandlede jeg nogle andre sager, hvori der på tilsvarende måde var klaget over, at retsplejelovens § 759, stk. 3, ikke var blevet overholdt ved ransagninger, og da jeg i en af disse sager (se sag nr. 98 s. 243) havde optaget dette spørgsmål til nærmere undersøgelse, stillede jeg behandlingen af nærværende sag i bero på udfaldet af denne undersøgelse. Den 6. maj 1958 forelagde jeg derefter A's sag for rigsadvokaten. Denne indhentede en udtalelse fra statsadvokaten for Fyn, der anførte, at der efter det oplyste ikke var grund til at betvivle, at ransagningen den 21. december 1956 var foretaget i henhold til gyldigt samtykke, og at der, i betragtning af at det ikke er sædvanlig praksis at indhente skriftligt samtykke eller skriftligt afkald på iagttagelsen af den i retsplejeloven foreskrevne formelle fremgangsmåde, ikke var tilstrækkelig anledning til at gøre de to kriminalpolititjenestemænds undladelse heraf til genstand for kritik.

Rigsadvokaten udtalte den 28. juni 1958, at han kunne tiltræde statsadvokatens erklæring, og tilføjede, at han måtte finde det tvivlsomt, om den i retsplejelovens § 759 foreskrevne pligt til at tilkalde vidner gælder ved ransagninger, der iværksættes i henhold til samtykke.

Den 18. juli 1958 udtalte jeg, at jeg efter de to kriminalpolititjenestemænds bestemte forklaring måtte lægge til grund, at fru A mundtligt havde givet samtykke til ransagningen. Da det ikke i retsplejeloven eller andre forskrifter er fastsat, at sådant samtykke skal foreligge skriftligt, kunne jeg ikke kritisere, at fru A ikke blev anmodet om at underskrive en samtykkeerklæring.

Jeg meddelte endvidere, at jeg den 17. maj 1958 som resultat af undersøgelsen i den førnævnte sag udtalte, at den sigtede vel gyldigt må kunne give afkald på den beskyttelse, som bestemmelsen i retsplejelovens § 759, stk. 3, om tilkaldelse af to vidner ved ransagninger tilsigter at yde ham, men at politiet ikke er berettiget til i et samtykke til ransagning uden videre at indlægge et afkald på tilkaldelsen af vidner, hvorved jeg henviste til, at den sigtede ofte ikke vil være bekendt med sin ret til at få vidner tilkaldt, (se s. 245, sp. 2).

Det havde herefter været rigtigst, om de to kriminalpolititjenestemænd havde forespurgt fru A, om hun på A's vegne ønskede vidner tilkaldt ved ransagningen.

100. *Antaget, at de af Kirkeministeriet udfærdigede administrative bestemmelser vedrørende fritagelse for påligning af kirkelige afgifter ikke strider mod den gældende lovgivning vedrørende sådanne afgifter.*

I medfør af § 7, stk. 3, i instruks for folketingets ombudsmand henstillet, at der blev meddelt fri proces til A, der agtede at anlægge retssag mod Kirkeministeriet med påstand om tilbagebetaling af de af ham fra 1920 til 1953 erlagte kirkelige afgifter. (J. nr. 59/57).

A, der i 1917 havde udmeldt sig af folkekirken, men først i efteråret 1955 blev klar over, at han ikke var forpligtet til at betale kirkelige afgifter, klagede den 23. januar 1957 over, at han kun havde kunnet få tilbagebetalt de erlagte kirkelige afgifter for skatteårene 1953/54 og 1954/55. A gjorde herved gældende, at Kirkeministeriets cirkulære nr. 61 af 23. april 1929, hvorefter den, der er udtrådt af folkekirken, selv må rette henvendelse til skattemyndighederne for at blive fritaget for at betale kirkelige afgifter, er i strid med lovgivningen vedrørende kirkelige afgifter.

Det fremgik af Kirkeministeriets akter, at A i maj 1956 anmodede Direktoratet for Københavns Skattevæsen om at få tilbagebetalt de siden hans udmeldelse af folkekirken erlagte kirkelige afgifter. A anførte herved, at han i selvangivelsen for skatteåret 1956/57 havde anmodet om fritagelse for fremtidig at blive pålignet kirkelige afgifter, og at han den 25. maj 1956 havde dokumenteret sin udmeldelse i 1917 overfor rodekontoret. Den

9. juli 1956 meddelte direktoratet A, at der var givet rodekontoret bemyndigelse til at tilbagebetale de for meget erlagte kirkelige afgifter for skatteårene 1953/54 og 1954/55. Forsåvidt angik skatteåret 1955/56 var de kirkelige afgifter ført til afgang. Det bemærkedes i skrivelsen, at direktoratet i medfør af § 48 i kommuneskatteloven kun kunne tilbagebetale for meget erlagt skat for det skatteår, hvori kravet fremsattes, samt for de to foregående skatteår.

Den 12. juli 1956 klagede A til direktoratet over afslaget på tilbagebetaling af de erlagte kirkelige afgifter for skatteåret 1952/53 og tidligere skatteår, idet han bl. a. gjorde gældende, at kommuneskatteloven ikke kunne finde anvendelse på kirkelige afgifter. Direktoratet oversendte skrivelsen til Kirkeministeriet, der den 20. december 1956 meddelte, at det efter de gældende regler var en betingelse for, at en person, der var udtrådt af folkekirken, kunne fritages for at svare kirkelige afgifter, at den pågældende selv rettede henvendelse til de kommunale myn-

digheder herom og dokumenterede udtrædelsen.

Kirkeministeriet udtalte endvidere, at ministeriet forsåvidt angik spørgsmålet om, hvorvidt der tilkom A tilbagebetaling af nogen del af de af ham erlagte kirkelige afgifter, var bekendt med, at det af Københavns kommunes skattebilletter fremgik, hvad der pålignedes den enkelte skatteyder i kirkelige afgifter. Da A uanset dette ikke havde gjort indsigelse, havde han efter ministeriets formening ikke krav på tilbagebetaling af nogen del af de erlagte kirkelige afgifter. Ministeriet tilføjede, at det dog intet havde at erindre mod, at A i overensstemmelse med den af Direktoratet for Københavns Skattevæsen fulgte praksis havde fået tilbagebetalt de kirkelige afgifter for det løbende og de to nærmest foregående skatteår, uagtet han ikke havde haft noget egentligt krav herpå.

Den 9. januar 1957 klagede A til Kirkeministeriet over den truffe afgørelse, idet han bl. a. ønskede oplyst, med hvilken lov hjemmel ministeriet havde fastsat, at de af folkekirken udtrådte personer selv skulle rette henvendelse til myndighederne for at blive fritaget for at betale kirkelige afgifter. Den 16. januar 1957 henholdt Kirkeministeriet sig til skrivelsen af 20. december 1956 og henviste A til eventuelt at søge sagen afgjort ved domstolene.

Kirkeministeriet udtalte overfor mig, at A efter ministeriets opfattelse efter reglerne om tilbagesøgning af betaling erlagt i urigtig formening om skyld overhovedet ikke ville have krav på tilbagebetaling af nogen del af det erlagte, men at ministeriet, da spørgsmålet om tilbagebetaling henhører under domstolenes afgørelse, fandt det rimeligt, at der ved meddelelse af fri proces blev givet A en let adgang til en domstolsafgørelse, dersom der nåredes tvivl om, hvorvidt den truffene afgørelse var rigtig.

Om cirkulæret nr. 61 af 23. april 1929 udtalte Kirkeministeriet bl. a., at udtrædelse af folkekirken finder sted efter meget forskellige regler, idet medlemsforholdet i henhold til § 5, stk. 3, i lovebekendtgørelse nr. 245 af 7. maj 1949 ophører, når en person udmelder sig af folkekirken eller slutter sig til et trossamfund udenfor folkekirken eller på anden måde, f. eks. ved at lade sig gendøbe, stiller sig udenfor folkekirken. Selvom man

pålagde de kirkelige myndigheder at give underretning til skattemyndighederne om udmeldelser, ville man kun opnå, at skattemyndighederne fik oplysninger om en del af de personer, der træder ud af folkekirken. Ved udstedelsen af cirkulæret var man antagelig gået ud fra, at der måtte gælde fælles regler for de forskellige grupper af ikke-medlemmer.

De vigtigste regler om påligning af kirkelige afgifter findes for Københavns vedkommende i § 13, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 454 af 23. september 1947 af lov om kirkers bestyrelse m. m., lov nr. 76 af 14. april 1904 om ligning af præste-, degne- og klokkepenge i København samt i §§ 26 og 27 i lov nr. 417 af 12. juli 1946 om folkekirkenes lønningsvæsen i København og på Frederiksberg. Ligningen skal ifølge disse bestemmelser foretages på de til folkekirken hørende beboere. Hverken disse love, deres motiver og tilblivelseshistorie eller de tilsvarende tidligere love giver nærmere vejledning med hensyn til, hvorledes man har tænkt sig at undgå, at kirkelige afgifter bliver pålagt ikke-medlemmer af folkekirken, ligesom der heller ikke ses at være givet administrationen bemyndigelse til at fastsætte nærmere regler herom.

Ved en forespørgsel i Landstinget den 28. oktober 1896 blev kirkeministeren opfordret til at tilvejebringe nærmere regler vedrørende formen for udtrædelse af folkekirken. Opfordringen motiveredes med de vigtige retsvirkninger, der var knyttet til en udtrædelse, bl. a. fritagelsen for at betale de kirkelige afgifter. I kgl. anordning nr. 47 af 22. marts 1897 er der derefter givet nærmere regler for udtrædelse af folkekirken. Anordningen indleder med at udtale, at der hidtil ganske har manglet almindelige administrative regler om spørgsmålet.

Ifølge anordningens § 5 skal de i folkekirken døbte personer, der uden at være indtrådt i noget andet trossamfund udtræder af folkekirken og påstår sig fritaget for at erlægge de til folkekirken lovebefalede personlige afgifter til denne, fremlægge en i overensstemmelse med anordningen udstedt attest, for at det derefter af vedkommende myndigheder kan påses, at disse afgifter afkræves dem til skolevæsenet. – Ifølge den dagældende grundlovs § 77 skulle kirkelige afgifter, der var pålagt personer, som ikke

tilhørte folkekirken, indbetales til skolevæsenet. Ved grundloven af 1915 bortfaldt denne pligt.

Efter revisionerne af kirkelovene i 1922 har Kirkeministeriet som nævnt udstedt cirkulære nr. 61 af 23. april 1929, hvorefter personer, der begærer sig undtaget fra den kirkelige ligning under henvisning til, at de ikke hører til folkekirken, selv må rette henvendelse til den opkrævende myndighed og dokumentere udtrædelsen.

Den 15. juni 1957 udtalte jeg, at jeg – navnlig under hensyn til de forskellige måder, hvorpå medlemsskabet af folkekirken kan ophøre – ikke fandt tilstrækkeligt grundlag for at antage, at de af Kirkeministeriet udfærdigede administrative bestemmelser vedrørende fritagelse for at blive pålignet kirkelige afgifter strider mod den gældende lovgivning vedrørende kirkelige afgifter.

Jeg var enig med Kirkeministeriet i, at spørgsmålet om, hvorvidt A ville kunne kræve de af ham for skatteåret 1952–53 og tidligere skatteår erlagte kirkelige afgifter tilbage, måtte afgøres efter reglerne

om tilbagesøgning af betaling erlagt i urigtig formening om skyld.

Jeg bemærkede imidlertid, at såvel spørgsmålet om lovmedholdeligheden af de af Kirkeministeriet udfærdigede administrative regler vedrørende fritagelsen for at blive pålignet kirkelige afgifter som spørgsmålet om, hvorvidt og i hvilket omfang A ville kunne søge disse tilbage, kunne indbringes for domstolene.

Uanset at jeg anså det for tvivlsomt, om tilbagesøgning af de erlagte kirkelige afgifter kunne finde sted i nærværende sag, fandt jeg dog – også under hensyn til det af Kirkeministeriet ovenfor anførte – at kunne henstille, at der blev meddelt A fri proces til anlæg af retssag, forsåvidt betingelserne herfor iøvrigt var til stede.

Ved Københavns byrets dom af 25. marts 1958 blev der indrømmet A, hvem der den 18. oktober 1957 var meddelt fri proces, krav på tilbagebetaling af de kirkelige afgifter, han havde erlagt i de sidste 5 år forud for sagens anlæg den 19. december 1957.

Dommen er påanket til Østre Landsret, hvor sagen verserer.

SAGREGISTER

til folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955—57.

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131)

Administrative bestemmelser, se *Love* og —

Afhøring,

af børn i sædelighedssag, 56.131.
i bidragssager, 57.206.
pr. telefon, 56.199.
uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157.

Afskedigelse,

advarsel inden —, 57.168.
formuleringen af erklæring afgivet efter —, 55.92.
tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
varsel, 56.182.
se også *Tjenestefritagelse*.

Afsoning,

af bødeforvandlingsstraf, af hæfte eller hæftestraf forud for — af fængselsstraf m. v., 56.122.
af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.

Aktier, udelukkelse fra børsnotering, 55.73.

Aktindsigt,

for tilskadekomnes advokat i erstatningssag, 57.194.
i h. t. ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.

Amtstueforordningen af 1840 § 13, forhistorien til —, 57.150.

Amtstuepåtegning på skøde, 56.151.

Anholdelse,

adgangen til omklædning ved —, 56.137.
polititjenestemandes fejlagtige meddelelse om —, 57.95.

Anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag ved overvoldgiftsret, 55.21.

Ankevejledning,

i h. t. militær rpl. § 62, 56.159.
m. h. t. Arbejdsnævnets afgørelser, 56.92.
m. h. t. inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed, 57.102.

ved afslag på erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.49, jfr. 57.23.
ved nægtelse af førerbevis til erhvervmæssig personbefordring, 57.209.
ved nægtelse af udlevering af i bevaring tagne effekter, 56.150.

Anordning, en ved lov ophævet — opretholdt ved bekg., 56.31.

Arbejderbeskyttelse, hotel- og restaurationsvirksomhed, 56.164.

Arbejdsdirektøren, formandsskab i Arbejdsnævnet, 57.90.

Arbejdsløshedsunderstøttelse, bidragspligt overfor det offentlige til frasepareret hustru, 56.76.

Arveafgiftsloven, àjourføring af enkelte bestemmelser i —, 57.199.

Attest i medfør af husdyrvoldgiftslov § 9, 55.21.

Autorisation af elektroinstallatører, 57.159.

Autorisationsordning vedrørende eksport af ost, 56.35.

Befordringsgodtgørelse ved benyttelse af egen vogn, 55.43.

Begravelsesforsikring,

bidragydende sygekassemedlems ret til begravelshjælp gennem sygekassen, 56.72.
ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassernes —, 56.73.

Begrundelse,

bestemmelsen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.64.
urigtig, 55.86.
utilstrækkelig, 56.223.

Behandlingstid,

amt, 56.125.
amtsligningsinspektorat, 55.96.
Direktoratet for Sygekassevæsenet, 56.133.

- Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 57.137.
 Flyvevåbnet, 56.69.
 Forsvarsministeriet, 57.234.
 Handelsministeriet, 57.119.
 Kammeradvokaten, 55.75; 57.136.
 Kbhvn. Overpræsidiu, 56.147, 156.
 Ministeriet for Grønland, 56.182.
 Landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, 188.
 politiet, 56.126, 190; 57.220.
 rektorer, 57.207.
 skatteråd, 57.178.
 Socialministeriet, 57.175.
 Statens Ligningsdirektorat, 56.90, 173; 57.213.
 Statskontrollen med Mejeriprodukter og Æg
 m. m. 56.33.
 Sundhedsstyrelsen, 56.215.
 Undervisningsministeriet, 55.96.
- Beslaglæggelse,*
 forelæggelse for retten, 57.251, 254.
 forsegling af beslaglagte dokumenter, 57.250.
- Bevaring,*
 tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-
 sags afslutning, 55.27.
 udlevering af i – tagne effekter, 56.150.
- Byggestøttelovgivning,* gebyrbegunstigelse i h. t. –,
 57.35.
- Civil-arbejdspligtige,*
 nægtelse af friheder for –, 57.72.
 ordensreglement for –, 57.68.
 skabseftersyn hos –, 57.186.
- Condictio indebiti,* 57.256.
- Danmarks Nationalbank,* godtgørelse af beskadi-
 gede eller bortkomne pengesedler, 57.146.
- Delegation,* ulovhjemlet, 56.162.
- Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,*
 henstilling vedrørende –s organisation, 55.173.
 regler om erhvervelse af doktorgraden ved –,
 55.144.
 tavshedspligt m. h. t. forhandlinger i under-
 visningsråd og afdelinger, 55.173.
 Wamberg-sagen m. v., 55.105.
- Direktøren for Ulykkesforsikringen,* formandsskab i
 Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
- Dispositionsplaner,* fravigelse fra –, 56.142.
- Dommerfuldmægtige,* 56.155, 158; 57.121, 135.
- Domstolsprøvelse,* se *Ankevejledning, Førerbeviser og*
Sindsyge.
- Droskebevilling,* meddelelse af –, 57.169.
- Dyrplagerianmeldelse,* politiets besigtigelse i anled-
 ning af –, 56.169.
- Efterretningstjeneste,* Politiets, 55.93.
- Ekspeditionsform,*
 m. h. t. sager, der af arbejdsløshedskasserne
 forelægges Arbejdsdirektoratet og Arbejds-
 nævnet, 56.122.
 i Kbhvn. Overpræsidiu m. h. t. klager over
 bidragsfastsættelse, 56.197.
- Ekspropriation,*
 af ejendom ved vejudvidelse 55.87.
 af jord til målepunkt, 55.24.
 specifikation af –erstatning, 57.134.
- Erklæringers meddelelse* (lov af 2.2.1866), 55.23;
 56.132.
- Erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven* for tab af
 forsørger, 56.149.
- Feriebonsystemet* (bekg. 80/1954), 55.51.
- Feriepenge* for arbejdstid i Grønland, 56.182.
- Finansministeriets foliokonto i Nationalbanken,* over-
 sigt over –, 55.68.
- Findeløn,* størrelsen af –, 56.195, 204.
- Fingeraftryk,* politiets fjernelse af – efter tiltale-
 frafald og frifindelse, 57.157.
- Føgedforretning,*
 berømmelse af –, 57.135.
 underretning om foretagelse af –, 57.135.
- Folketingets ombudsmand,*
 instruks for –, 55.9.
 klage til – har ikke opsættende virkning, 55.87.
 kompetence overfor:
 bygningskonsulent for præstegårde, 57.227.
 Danmarks Nationalbank, 57.146.
 dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15.
 kommuner, 56.9; 57.9.
 præst i egenskab af menighedsrådsmedlem,
 57.227.
 statsanerkendte skolehjem, 57.168.
 loven om –, 56.9; 57.9.
- Forholdsattester,* formuleringen af militære –, 55.97;
 57.201.
- Forsegling* af beslaglagte dokumenter, 57.250.
- Forskelsbehandling,*
 af strafafsonere, 55.29.
 m. h. t. fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.

- Forsorg*, hjælp til værnepligtige, 57.65.
- Fotokopiers anvendelse*, 56.200.
- Fotos*, politiets fjernelse af – efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
- Fri proces*,
ansøgnings forelæggelse for Justitsministeriet, 55.55.
henstilling om –, 55.22; 56.161, 209; 57.256.
urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøgning om –, 55.86.
- Frister*,
5-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 34, stk. 4, og § 37, 56.179.
14-dages fristen i husdyrvoldgiftslovens § 8, stk. 1., pkt. 1, 55.21.
for skønmæssig forhøjelse af skatteansættelser, 57.236.
for udlevering af administrativt inddragne førerbeviser, 57.102.
overskridelse af fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.132.
overskridelse af fristen i statshusmandslovens § 8, stk. 5, 55.76.
- Fængselsforhold*,
besøg af privat antaget advokat, 57.30.
besøg hos varetægtsfange, 56.114.
ekstraforplejning på sygeafd., 56.139.
fanges beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
kaffeindkøb, 57.73.
patienters deltagelse i gudstjeneste, 57.176.
spm. om begunstige ved afsoning af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
svendeprøve, indstilling af fanger til –, 57.233.
tryksag indlagt i fanges breve af fængslet, 55.102.
udlevering af reglement, 57.200.
- Færdselsforseelser*, forelæggelse for sigtede af anmeldelse for –, 57.172.
- Føjetilladelse*, behandling af ansøgning om –, 56.218.
- Førerbeviser*,
erhvervmæssig personbefordring, 57.209.
procesmåden ved prøvelse af ædrueligheds-
spm., 57.104.
udlevering af administrativt inddragne –, 56.192.
vilkår ved udlevering af – inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
- Gebyr* for navnebevillinger, 57.210.
- Gebyrbegunstigelse* i h. t. byggestøttelovgivningen, 57.35.
- Good-will*, betaling for – ved overtagelse af bilruter, 57.75.
- Grundstigningskyld*, fritagelse for – i h. t. lov 265/1950, 57.180.
- Habilitet*, 55.119, 144.
- Habilitetsindsigelse* mod tilforordnet branchekyndig i et nævn, 56.82.
- Habilitetsregler* for skyldrådsmedlemmer, 57.63.
- Haste-sager*, politistationernes fremsendelse af – til politikontoret, 57.196.
- Hjemsendelse* af officerselever uden udnævnelse til linieofficerer, 55.54.
- Hjemsendelsespenge*, manglende forbehold ved udbetaling af –, 56.159.
- Hundeafgift*, spm. om aflivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af –, 57.93.
- Husdyrvoldgift*, se *Ankettilladelse*, *Attest* og *Frister*
- Hørespil*,
fristen for antagelse af –, 57.144.
honorering af –, 57.142.
- Høring*,
obligatorisk – undladt, 57.133.
fagministeriums manglende stillingtagen ved –, 56.79.
oversendelse i stedet for –, 56.124.
undladelse af –, 55.123; 56.51; 57.39, 139.
- Håndjern*, anvendelse af – overfor arrestanter, 57.195.
- Ikke-juridisk personale*, ekspedition i statslånsag, 56.213.
- Indkøb*, fremgangsmåde ved – af trykluft-skum-aggregater, 56.52.
- Indkøbstilladelse*, behandling af ansøgning om –, 55.50.
- Invaliderende*, indtægtsberegning ved ydelse af –, 55.26.
- Kirkelige afgifter*, tilbagebetaling af –, 57.256.
- Kirker*, stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.83.

- Kommuner*, spm. om ombudsmandstilsyn med -, 56.9; 57.9.
- Kommentar* vedrørende verserende straffesag, 57.73.
- Krigsskade*, nægtelse af tilskud til dækning af - på kirke, 55.81.
- Kvarter*, spm., om tjenestemandens bolig kunne betragtes som -, 55.38.
- Landbohøjskolen*, se *Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*
- Landskatteretten*,
 behandlingens varighed, 55.69; 56.173; 57.57, 188.
 klager over skønmæssige ansættelser, 57.60, jfr. 240.
 manglende iagttagelse af:
 forretningsorden 299/1942 § 7, stk. 6, 56.77, jfr. 57.24.
 lov 108/1938 § 8, stk. 2, 55.73.
 organisation m. v., 55.70; 57.57.
 personligt møde for -, 57.61.
- Lodtrækning*, bortloddens spil på usolgte numre, 57.121.
- Love og administrative bestemmelser*, henstillinger om ændring m. v. af:
 arbejderboliger på landet, lovbekg. 125/1955, § 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
 arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v., lovbekg. 43/1952 § 35, stk. 2 (arbejdsdirektørens stilling), 57.90.
 arveafgiftsloven, 57.199.
 folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-hjælp), 56.72.
 habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg. 49/1923, 57.63.
 indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bekg. 243/1954, 56.195.
 regler om erhvervelse af doktorgrader ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.144.
 statshusmandslovens (lovbekg. 11/1956) § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
 tilsyn med udførsel af kød m. m., lov 245/1908 § 1, stk. 3 (bemyndigelsens omfang), 56.206; 57.26.
 ulykkesforsikringslovens § 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196.
 værnepligtige, cirk. nr. 89/1956 om hjælp til -, 57.65.
- Lukkelov*, dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19.
- Lægeerklæring*,
 forinden afgørelse af dagpengespørgsmål, 56.48.
 forhaling, 57.184.
- Lægekonsultation i Kompedallejren*, 57.72.
- Løn*,
 beregning af - for forskudt arbejdstid, 56.128.
 opgivelse af funktionærs - til skattevæsenet, 55.26.
- Løntilbageholdelse*, pålæg om -, 57.203.
- Lån* hos underordnede, 57.126.
- Mangelsattester* ved syn af motorkøretøjer, 56.147; 57.29, 109.
- Manglende besvarelse*, 56.119, 133; 57.161, 212, 229, 233.
- Manglende underretning*, 55.75, 91, 99; 56.177, 190, 211, 212; 57.94, 119, 131, 138, 147, 179, 190, 193, 205, 219.
- Meddelelse til pressen*,
 kommentar vedrørende verserende straffesag, 57.73.
 om afgørelse, før denne var adressaten i hænde, 55.121.
 uklar, 55.85.
- Misvisende erklæring*,
 fra skyldråd, 57.191.
 fra Statsbanerne, 57.89.
- Modstridende afgørelser*, 55.31, 91.
- Motorafgifter*, hjemmelen for regeringens dispositioner over -, 55.57.
- Myndighedsmisbrug*, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h. t. rpl. § 726, stk. 3, pkt. 4, 57.148.
- Naturfredning*, dispensation i h. t. naturfredningslovens, § 25, stk. 1, 55.31.
- Navnebevillinger*, gebyr for -, 57.210.
- Notits* til sideordnede myndigheder af indstilling om bevillinger, 56.68.
- Offentliggørelse af*:
 forretningsordenen for:
 Ankenævnet vedr. Vareforsynings-sager, 55.102, jfr. 56.18.
 Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
 Invalideforsikringsretten, 55.93.
 Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
 instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93.

- Omtaksation*, beskikkelse af landinspektør til ledelse af -, 57.212.
- Opslag* af tjenestemandstillinger, 57.198, se også 57.123.
- Optræden*,
 polititjenestemand -, 56.167.
 omnibuschauffør -, 55.55.
- Overtræk* på Finansministeriets foliokonto i Danmarks Nationalbank, 55.64.
- Paskontrol*, pligt til fremvisning af pas, 56.167.
- Pensionskasser*,
 overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i -, 56.134.
 dispensation m. h. t. bestyrelses sammensætning og udtrædelsesgodtgørelse, 56.86.
- Politi*,
 afhøring af børn uden underretning til børneværnsudvalg, 56.131.
 behandling af dyrplagerianmeldelse, 56.169.
 behandling af færdselssag, 56.175.
 efterretningstjeneste, 55.93.
 ekspedition af indstilling om ankeafkald, 57.162.
 forelæggelse af voldssag for statsadvokaten, 57.214.
- Politirapport*,
 affattelse af -, 56.153, jfr. 57.25; 56.187, 199, 204; 57.145, 196.
 tidspunktet for optagelse af -, 56.117.
- Politiutlysning*, hjemmelen for opkrævning af betaling for -, 56.70.
- Politiundersøgelse*, berettigelsen af - foranlediget af: hovedrevisorat, 57.96.
 psykopatanstalt, 57.197.
- Privat arbejde* for overordnet i tjenestetiden, 55.40-41.
- Præstegårde*, ejendomsretten til -, 57.228.
- Prøveloadelse*,
 tidspunktet for afgørelse om - af sikkerhedsforvarede, 57.170.
 vejledning m. h. t. reglerne om -, 57.211.
- Psykopatforvaring*,
 ventetid ved indsættelse i -, 56.93.
 antallet af lægestillinger ved anstalten i Horsens, 57.177.
- Påbud*, optagelse af rapport forud for meddelelse af - i h. t. pv. for Kbhvn., 57.188.
- Påvisningsret*, skyldneres - ved udpanstning for amtstueskatter, 57.150.
- Ransagning*,
 beretning om -, 57.246.
 henstilling om indskærpelse af formforskrifterne vedr. -, 57.243, jfr. 253.
 tilkaldelse af vidner ved -, 57.245, 249, 252, 255.
 tilkendegivelse af øjemedet med -, 57.250, 253.
- Referat*, affattelse af - i udstykningssag, 57.231.
- Renter af tilskadekomsterstatning*, 56.157.
- Rutebiler*, se *Goodwill*
- Rygeforbud*, håndhævelse af - i DSB's omnibusser, 55.55.
- Røgobservationer* ved klage over røgulemper, 57.62.
- Samkvemsret* hvor forældremyndigheden er hos trediemand, 56.209, jfr. 57.26.
- Samtykke* til chokbehandling og lobotomering af sindssyge, 57.39, 54 (svensk praksis), 56 (norsk praksis).
- Separations- og skilsmissebevillinger*, affattelse af vilkårene i -, 55.56, jfr. 57.23.
- Sindssyge*, domstolsprøvelse af tvangsinlæggelse af -, 56.192.
- Skatter*,
 inddrivelse af - i forbindelse med udbetaling af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 57.137.
 udskrivning af - i København uden overordentligt valg, 55.80.
- Skatteråd*, ekspedition af sager, 57.178, 183.
- Skoleafgift*, hjemmelen for - for udenbys elever i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26.
- Skolelægestilling*, fremgangsmåden ved besættelsen af -, 57.123.
- Stagiaires-overenskomst*, administration af -, 57.138.
- Statens erstatningsansvar*,
 ved digebrud, 57.215.
 ved færdselsbegrænsning som følge af militært øvelsesområde, 57.230.
 ved havneanlæg, 56.37.
- Statslån til boligbyggeri*,
 omfanget af kommunegaranti for -, 56.79.
 spm. om medregning af arkitektthonorar i anskaffelsessummen ved beregning af -, 56.213.

- Sundhedscertifikater* ved eksport af spisekartofler, 55.63.
- Sundhedsvedtægter*, affattelse af – for landkommuner, 55.103.
- Sønæringsbevis*, praksis m. h. t. at meddele sø-officerer af reserven dispensation fra reglerne om – som skibsfører, 56.188, jfr. 57.25.
- Tavshedspligt*, 55.126, 173.
- Tilsigelse*, skriftlig – til afhøring i bidragsager, 57.206.
se også *Vidneindkaldelser*
- Tilsynet med Handelsskoleundervisningen*, 57.109.
- Tilsynsværger*,
for sindssyge tvangsindlagt før 1938, 57.127.
for internerede i h. t. straffeloven af 1866 § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 128.
- Tjenestebolig*,
indflytning i og indretning af –, 55.40.
leje ikke fastsat for –, 55.39.
manglende finanslovshjemmel til oprettelse af –, 55.35.
- Tjenesteforseelser*,
forelæggelse af indberetning om – for vedkommende tjenestemand, 57.229.
vold mod sindssygepatient, 55.79.
- Tjenestefritagelse*, advarsel inden, 56.132.
- Tjenestemandssager*, behandling af –, 56.177.
- Tjenestemandstillinger*, besættelsen af – uden opslag, 57.198.
- Tjenestemænd*,
ligeløn for –, 56.140.
prøvetid ved ansættelse af højere –, 56.40.
- Udgiftsoverskridelse* ved præstegårdsreparation, 57.221.
- Udpantning*, skyldneres påvisningsret ved – for amtstueskatter, 57.150.
- Udstykning*, 57.31, 231.
- Udtalelsers form*, 57.102, 118.
- Ukorrekt handlemåde*, polititjenestemandes betaling af bøde for en anden, 55.23.
- Ulykkesforsikring*,
efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.
tidspunktet for afgørelsen af erstatningsspørgsmål, 57.106.
se også *Forskelsbehandling* og *Føjetilladelse*.
- Underholdsbidrag*, spm. om fritagelse af en af flere bidragspligtige for at svare –, 56.161, jfr. 57.25.
- Underretning* til anmeldere om opgivelse af forfølgning af straffesager, 55.99, jfr. 56.17.
- Underskrifters læselighed*, 57.186.
- Uvedkommende hensyn*,
ved administration af lukkeloven, 55.19
ved meddelelse af droskebevilling, 57.169.
- Wamberg-sagen m. v.*, 55.105.
- Varsel* ved indkaldelse til forhandling i h. t. monopollovens § 11, 57.154.
- »*Vejmillionerne*«, 55.57.
- Vidner*, tilkaldelse af – ved ransagning, 57.245, 249, 252, 255.
- Vidneindkaldelser*, formuleringen af – i straffesager, 55.78, jfr. 56.16.
- Vilkårsforhandling* ved separation og skilsmisse, vejledning under – m. h. t. aftaler om samkvemsret, 57.118.
om underholdsbidrag til børn, 57.174.
enkepensionsreglerne, 56.186.
manglende erklæring fra fremmed statsborger om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.
- Vurdering af fast ejendom*, generel forhøjelse af vurderingsråds ansættelse, 57.128.
- Værnepligtige*,
behandling af tilskadekommen garder, 56.184.
hjælp til –, 57.65.
- Værneting* ved tiltale i politisag, 57.29.
- Ægtepagt*,
godkendelse (samt tinglysning) af – efter ægtefælles død, 56.127.